GALA GALACTION

O P E R E

VI

V A R I A

CREŞTINISM, SIONISM, SOCIALISM

Edifie îngrijită,
notefi comentarii
de
TEODOR VĂRGOLICI

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA

Bucureşti • 2000

Cartea a apărut cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII

ISBN 973-21-0659-X

NOTA LA VOLUMUL AL VI-LEA

Scrierile lui Gala Galaction incluse în volumul al VI-lea reflectă varietatea preocupărilor,sale, în domeniul exegezei teologice, al evocărilor istorico-literare şi al publicisticii militante.

Am reprodus următoarele scrieri, în succesiunea lor cronologică, apărute în timpul vieţii lui Gala Galaction:

Minunea din drumul Damascului (Argument apologetic). Tez pentru licenţă. Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1903;

Apologia unei legi şi mai presus de ea: a unui principiu. Buc Institutul de arte grafice Carol GdbL 1909;

Sionismul la prieteni. Bucureşti, Societatea anonimă de editură „Mântuirea", 1919;

Viaţa lui Eminescu. [Ediţia a II-a], Bucureşti, Editura „Adevărul", 1924;

Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice. Bucureşti, Tipogr Române Unite, 1926;

M editare la Rugăciunea Domnească adică la „Tatăl Nostru". Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1927;

Răbdare şi nădejde. Chişinău, 1928;

Vlahuţă. Bucureşti, „Vremea", 1944;

O lume nouă. [Ediţia a II-a], Bucureşti, Editura Partidului Social-Democrat, 1946. Nu am reprodus schiţa de debut ***Harpistul Dionis,*** deoarece am inclus-o ***în Addenda*** primului volumul al ediţiei noastre, apărut în 1994.

Volumul se încheie cu un capitol de ***Note şi comentarii.***

TEODOR VÂRGOLICI

MINUNEA DIN
DRUMUL DAMASCULUI

Creştinii cred şi mărturisesc că Iisus Christos este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, iar celor ce odinioară şi acum au negat şi neagă adevărul credinţei lor ei le-au răspuns şi le răspund prin scriitorii lor numiţi *apologeţi.* Apologeţii sunt apărătorii şi doveditorii Dumnezeirei lui Christos (şi prin urmare: ai operei sale. Religiunea Creştină).

In decursul vremurilor, apologeţii au găsit şi au pus în şir multe şi diferite probe pentru Dumnezeiescul Adevăr. între ele, una nu prea scoasă la iveală şi nu prea întâlnită este şi aceasta pe care am ales-o eu pentru lucrarea de licenţă: *Minunea din drumul Damascului,* adică faptul care l-a convertit pe Sfântul Pavel la credinţa în Christos. Acest fapt. deşi nu prea folosit de apologeţi, are într-însul o forţă apologetică neaşteptată şi neînvinsă. Creştinarea Sfântului Pavel. examinată de aproape şi judecată strâns, constituie un *argument apologetic* (un argument că Iisus Christos este Dumnezeu), pe care nu poate să-1 doboare nici o putere şi nici o iscusinţă a liberei cugetări.

Mintea omenească, rămasă la propriile ei puteri, nu poate să explice de ce s-a făcut creştin şi apostol Sf. Pavel. Convertirea lui întrece puterea de pricepere şi de judecată a cugetărei necreştine; şi această cugetare e constrânsă să vadă în convertire cel puţin o taină nepătrunsă, dacă nu sincer şi de-a dreptul: o manifestare clară a Dumnezeirei Omnipotente a Mântuitorului. în mod indirect, convertirea Sf. Pavel, sfidând orice fel de explicare independentă, se arată într-adevăr ca urmarea unei minuni şi ca îndeplinirea unui ordin dumnezeiesc: urmarea Minunei din drumul Damascului, în care Sf. Pavel primi de la Domnul darul Graţiei şi ordinul Apostolatului.

Acest adevăr, la locul şi la largul lui într-o carte întreagă, eu l-am desfăşurat cu economie în aceste câteva zecimi de pagini, pe cari le prezint ca teză de licenţă.

Pentru bună înțelegere, trebuie să spun aici, la locul cuvenit, întâi, că întocmirea, şirul şi aproape toate ideile de frunte din această lucrare nu sunt împrumutate de nicăieri şi de la nimeni; n-am avut nainte-mi nici o icoană, după care s-o zugrăvesc pe a mea. Singurul meu izvor direct - ***Religiunea creştina dovedită*** (ca dumnezeiască) ***prin convertirea şi apostolatul Sf. Pavel*** - l-am găsit într-o cărticică tipărită la Paris, în anul 1754, traducere franțuzească după originalul englezesc scris de Mylord George Lyttelton. Celelalte câteva izvoare de cari m-am folosit, afară de ***Introducerea*** fh ***„Noul Testament "*** a lui Friedrich Beex, sunt numai négative, adică izvoare cari chemau întâmpinarea şi argumentarea mea apologetică. Al doilea, trebuie să accentuez că, în lucrarea aceasta, îndreptățit fiind de subiectul ei, am căutat să scriu şi am scris nu ca pentru un colegiu academic, versat în cele teologice, dar ca pentru mulțimea indistinctă a celor ce s-au poticnit ori şovăiesc m calea credinței, a mângâierei şi a nădejdei noastre creştineşti. De aceea, vorbirea mea este pretutindeni pe înțelesul şi potriva celor străini de Facultatea şi de învățătura teologică. Gradul academic de licențiat în Teologie nu poate ca să-mi dea mulțumirea sufletească, pe care mi-ar da-o faptul să ştiu bine cum că, prin aceste câteva capitole, am putut să hotărăsc, în sufletul unui singur cititor! primul pas de revenire către Domnul.

I

Sf. Pavel a lăsat Bisericii Creştine o seamă de ***epistole*** în cari adevărul existenței sale stă săpat ca într-o epigrafie. Scrisorile nimărui, niciodată, n-au mărturisit şi n-au scos mai mult în relief un cuget deosebit, o personalitate rară, ca aceste scrisori, trimise de Marele Apostol, pentru diferite pricini, unora din comunitățile creştine, întemeiate de el în călătoriile-i misionare. Stilul epistolar al Sf. Pavel, socoteşte însuşi Ernest Renan ***(SaintPaul,*** pag. 232), este cel mai personal ce a fost vreodată.

In epistola către galateni, a cărei autenție n-a fost pusă de nimeni la îndoială - din ziua primirii ei de către galateni şi până la anul 1851, când Bruno-Bauer a întreprins aceasta, fără nici un succes şi fără nici un următor - şi care pare că a fost scrisă chiar de mâna Sf. Pavel, căci de obicei el îşi dicta scrisorile, citim următoarele: „Vă fac cunoscut, fraților, că ***Evangelia*** care a fost

binevestită de mine nu este după om, pentru că şi eu n-am primit-o nici n-am învățat-o de la om, ci prin descoperirea lui lisus Christos. Ați auzit de purtarea mea altădată în iudaism, că urmăream peste măsură biserica lui Dumnezeu şi o duceam la pieire; şi spoream în iudaism peste mulți de o vârstă cu mine în neamttl meu, fiind mai mult râmnitor de datinele strămoşilor mei. Dar când binevoi cel care mă deosebi de la pântecele mamei mele şi mă chemă prin Darul său, să descopere pe Fiul său întru mine, pentru ca să-1 binevestesc între neamuri, de îndată nu m-am destăinuit către carne şi sânge" ***{Galateni,*** I, 11-16).

în acest fragment, Sf. Pavel întâi declară că învățătura lui în doctrina creştină i-a fost dată prin descoperire de lisus Christos şi al doilea aduce aminte galatenilor despre faptul creştinării lui, destul de cunoscut în lumea iudee, iudeo şi păgâno-creştină de atunci, anume că el, mai înainte ca să fie zelosul şi neobositul propovăduitor al cuvântului evangelic. pe care-1 venerează creştinătatea, a fost un crâncen duşman al ***Evangeliei*** şi că, din această stare, Dumnezeu 1-a făcut să treacă în extrema ei, chemându-1 la zidirea a ceea ce strica.

Când şi în ce împrejurări s-a întâmplat faptul acesta? pe care îl aminteşte Sf. Pavel, într-o scrisoare pornită de. la propria sa mână, pe care îl arată ca îndeobşte cunoscut, şi care a avut puterea să-1 facă din inimicul: apostolul lui Christos.

Convertirea Sf. Pavel este istorisită în ***Faptele Apostolilor*** de 3 ori, în 3 capitole diferite (IX, 1-19; XXII, 1-26; XXVI, 12-18). Capitolul XXII coprinde o cuvântare, pe care Sf. Pavel a ținut-o poporului din Ierusalim, aprins de mânie împotrivă-i. de pe treptele căzărmei Antonia, în vreme ce autorul ***Faptelor*** asculta din mulțime. Iată o parte din ce spune Sf. Pavel celor de acelaşi neam cu el, îndârjiți asupră-i până la omor, tocmai din pricina creştinării lui: ..Bărbați, frați şi părinți, ascultați-mi apărarea către voi acum. (Şi auzind că le vorbea în limba ebreiască ținură şi mai mult linişte; atunci zice): Eu sunt bărbat iudeu, născut într-adevăr în Tarsul Ciliciei, dar crescut mare în acest oraş la picioarele lui Gămăliei, învățat după străşnicia legei părinteşti, plin de râvnă fiind pentru Dumnezeu, după cum sunteți astăzi şi voi toți; eu am urmărit această cale până la moarte, legând şi dând prinşi la închisoare bărbați şi femei, după cum îmi dă dovadă atât archiereul cât şi toată bătrânimea, de la care primind şi scrisori către frați m-am dus la Damasc, ca şi pe cei care erau acolo să-i aduc legați la Ierusalim, pentru ca să fie pedepsiți. Şi pe când mergeam eu şi

mă apropiam de Damasc, fără de veste în miezul zilei străluci din cer, ca un fulger împrejurul meu, o lumină deîndestulă. Şi am căzut în locul unde eram, şi am auzit un glas zicându-mi: Saule, Saule, pentru ce mă urmăreşti? Iar eu am răspuns. Cine eşti.. Doamne? Şi zise către mine: Eu sunt Iisus Nazareul pe care tu îl urmăreşti. Şi cei care erau cu mine zăriră într-adevăr lumina, dar n-auziră glasul celui care îmi vorbea. Şi am zis: Ce voi face. Doamne? Iar Domnul zise către mine: sculându-te mergi la Damasc, şi acolo ţi se va spune despre toate ce-ţi sunt rânduite ca să le faci" ***(Faptele Ap.*** XXII, 1-10).

Aşadar, Sf. Pavel, iudeu născut în Tarsul Ciliciei, crescuse şi învăţase multă vreme în Ierusalim, la şcoala rabinului Gămăliei, având pentru lege şi Dumnezeul lui Israel o dragoste aprinsă, şi având desigur gândul să ajungă şi el rabin. Mai mult decât atât şi mai mult decât la alţii de potriva lui (cum el însuşi scrie galatenilor) iubirea-i cea înflăcărată pentru lege şi pentru datina strămoşească îl împingea la o activitate aprigă şi inimică împotriva măritorilor lui Christos, cari i se păreau că sunt contrari datinei şi legei. De aceea urmăriri, arestări, bătăi şi închisori, Pavel (Saul, pe atunci) le scutura cu violenţă asupra comunităţei creştine din Ierusalim ca şi din centre mai îndepărtate, de pildă din Damasc. Către Damasc Saul porneşte într-o zi „suflând ameninţare şi omor împotriva ucenicilor Domnului", după ce, de la marele archiereu luase scrisori de recomendare către sinagogele din Damasc, în puterea căror, pe câţi va găsi acolo următori căii lui Christos, bărbaţi ca şi femei, să-i aducă legaţi în Ierusalim. Dar când era aproape de Damasc, ziua-n amiaza mare, o lumină extraordinară, întrecând strălucirea soarelui, un fulger circular! învăluie pe Saul şi-1 culcă la pământ. Şi pe când tovarăşii lui de călătorie, spăimântaţi de flacăra cerească, îşi reveneau în fire, pentru el, numai pentru el, fulgerul se făcea voce, topea arama inimică a inimei lui şi o turna din nou - minune istorică în veci strălucitore! - Pavel inimă creştină, Pavel apostol lui Christos.

Din Ierusalim, prigonitorul nu plecase singur, ci însoţit de destui tovarăşi; pentru scopul cu care se ducea la Damasc era nevoie de cel puţin un pumn de oameni. Pavel se sculă din drum orb cu desăvârşire şi tovarăşii lui îl duseră de mână în Damasc, unde avu loc epilogul Minunei din drumul Damascului. 3 zile! Pavel stătu orb şi nu puse în gură-i nici pâine nici apă; iar după 3 zile, Vistierul minunilor şi al puterilor trimise lui Pavel şi unui evlavios iudeu din Damasc, ucenic al Domnului, anume Anania, 2

visuri complimentare (mai exact: o vedenie şi un vis) prin cari ei se făcură cunoscuţi unul altuia şi **se** întâlniră. Anania îşi puse mâinile peste capul lui Pavel şi numaidecât de pe ochii acestuia căzură ca nişte solzi Atunci Pavel îşi redobândi vederea, se sculă, se boteza şi luând de mâncare prinse puteri. - Astfel s-a petrecut convertirea Sf. Pavel, după istorisirea pe care el singur o face poporului din Ierusalim şi cu câteva amănunte din locurile paralele, aflate în ***Faptele Apostolilor.***

(Ca determinare cronologică aproximativă, convertirea Sf. Pavel şi minunea care a provocat-o au avut loc nu mai nainte de anul 34 sau 35 al erei vulgare şi nu mai târziu de 38; pentru că, 3 ani după convertire, Pavel fuge din Damasc, peste zidul cetăţei, .într-o coşniţă lăsată prin fereastră de creştini, scăpând astfel din mâinile etnarchului (regelui Aretas) care, întărâtat de iudei, pusese streajă pretutindeni ca să-1 prindă. Istoria, însă, ştie că Damascul, pe atunci oraş al provinciei romane Siria, a stat vremelnic în stăpânirea regelui arab Aretas (din Petra) de la moartea lui Tiberiu (37 d.Chr.) şi până la moartea lui Claudiu (41 d.Chr). Prin urmare, ca Pavel să fi putut să aibă de-a face, îh Damasc, 3 ani după convertire-i, cu un etnarch al regelui Aretas, este de rigoare ca această convertire să fi avut loc nu mai nainte de anul 34 şi nu mai târziu de anul 38. (Fr. Bleek, ***Einîeitung in dasN.T.,*** pag. 479.)

Fără nici o întârziere, Sf. Pavel iese la predică, iese la luptă pentru adevărul **Snvierei** lui Christos, chiar în Damasc, înmărmurind de mirare pe iudeii cari îl ştiau cine este. Căci tot ce privise până aci drept merit şi câştig i se părea acum pagubă şi demerit, faţă cu înălţimea cunoştinţei lui Iisus Christos **şi** a credinţei în El. Vălul care le sta iudeilor pe ochii minţei, când citeau pe Moisi, şi care se risipea numai în Christos, pentru Pavel fusese ridicat. Acum, el vedea clar **în** inextricabila lui învăţătură rabinică şi înţelegea ***Scripturile.*** Dumnezeu îl scăpase din încâlcitura literei, care omoară, şi**-i** dăduse aripile spiritului, care dă viaţă, înalţă şi înţelege. Pavel iese la predică, înarmat cu dumnezeiasca descoperire şi puternic în vorbă şi în fapte ca unul pe care cu adevărat îl arătase şi îl atinsese degetul lui Dumnezeu. Propovăduirea Sf. Pavel, rezumată şi păstrată în epistolele sale, **e** ca un fel de tâlcuire a ***Sfintei Evangelii*** şi a operei Mântuitorului, făcută cu o putere de sinteză, de adâncire şi de clarificare, într-adevăr divină. Desigur că Dumnezeu 1-a ales pe Sf. Pavel ca să tâlcuiască lumei pe Christos **şi** lucrarea Sa în lume.

i : **Iisus cel răstignit sub Ponțiu Pilat eite Christosul pe care ii Vestesc Legea şi Profeții. Dumnezeu 1-a înviat din morți şi întru slavă 1-a aşezat de-a dreapta Sa. Prin moartea şi învierea Iui prea glorioasă, a început în lume o cu totul nouă ordine de lucruri. Lemnul pe care s-a răstignit Christos este semnul hotarului între două împărații; cea de mai-nainte de Christos şi cea după Christos; una veche, alta nouă; una care a trecut, alta care începe acum. Până la Christos, neamul omenesc a stat sub puterea păca-tului, a umbrei şi a legei; iar legea era numai o stea aprinsă poporului Israel, ca să se îndrepteze către Răsăritul lui Christos. Legea lui Moisi a fost pentru poporul ales numai o călăuză, numai un povățuttor şi un pedagog, până la Christos. Prin lege şi prin îndeplinirea prescriptelor legale, nimeni nu s-a mântuit şi nu putea să se mântuiască, adică să se răscumpere păcatului originar, pentru că aceasta întrecea puterea omeneasca şi a unui aşezământ vremelnic. Când însă a venit plinirea vremei. Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca să răscumpere pe cei de sub lege, adică pe Israel, şi o dată cu el: întreg neamul omenesc (căci neamul omenesc întreg primise în Abraam făgăduința răscumpărare i). Prin venirea lui Christos în Lume, prin patima şi prin învierea lui, soarele cel aşteptat de veacuri a răsărit prealuminat, dăruind progeniturei lui Adam dezlegare din greşala lui şi celor de sub lege dezlegare din îndatoririle ei cele formale, multiple şi fără de profit. Legea împărăției celei nouă - Noul Aşezământ - e mult mai uşoară şi mai fericită. Ceea ce în legea veche nu se dobândea nici cu prețul a mii de holocauste şi a celor mai riguroase îndeletniciri legale - spălarea de prihana strămo-şească - sub legea cea nouă, se dobândeşte desăvârşit prin credința în Christos şi în învierea lui. Drept aceea, nimic nu mai stă în picioare din tot ce a fost până la Christos; legea s-a desființat; timpul epitropisirei noastre s-a încheiat cu majoratul jiwtifkărei prin credința în Christos; şi robia şi temerea cea veche s-au schimbat în libertate, în înfiere şi în fiască îndrăzneală către Dumnezeu. Cine crede din toată mima şi mărturiseşte că Iisus cel crucificat este Mesia, făgăduitul legei, întrevăzutul profeților, trimis de Tatăl în rame pentru ridicarea păcatelor lumei, înviat din morți şi înălțat întru slava Tatălui - acela a primit arvuna Sfântului Spirit, fi-a agonisit nădejdea vieței celei vecinice şi, hărăzindu-şi trupul vas 4c cinste hii Christos, a murit păcatului. In sfârşit, credincioşii Domnului, adormiții ca şi vii, sunt o oaste care, în ziua Revenit ci lui prea strălucite şi înconjurate de**

arhangeli buccinatori, va întâmpina pe Domnul şi va fi de față la judecata cu care el va face sfârşit lumei.

Arabia de sus, Cilicia, Ciprul, Pamfilia, Pisidia şi Licaonia auziră mai întâi predica lui Pavel şi a soților lui. Alegându-şi drept metropolă Antiohia Siriei, timp de 14 sau 17 ani, Pavel semăna cuvântul evangelio din Ierusalim până în inima Asiei Minore, iar după acest răstimp, se ridică. îh a doua-i călătorie misionară, până în Galatia. evangeliza această țară şi ***apoi*** prin nordul Frigiei şi prin Misia, ajunse la Troas, lângă mare. întâia oară, un apostol al Domnului privea Europa la orizon. Domnul provocă în vis pe, Pavel ca să treacă în Macedonia. Câteva luni de zile, el binevesti în această țară, cu mari piedici din partea iudeilor, cu mari primejdii din partea autorităților iritate de iudei, dar şi cu mari succese. Apoi, poate 20 de ani de la convertire-i, Pavel intră în clasica Eladă, în Atena şi în Corint, aducând cu sine tezaurul cunoştinței lui Christos. (Sosirea Sf. Pavel în Corint are loc către anul 53 sau 54; şi dacă cei 3 şi 14 ani, din scrisoarea către galateni, trebuiesc adunați ca să facă 17, apoi de la convertirea Sf. Pavel trecuseră aproape 20 de ani.)

Pretutindeni, Pavel desfăşoară o activitate supraomenească. Făclie aprinsă adevărului învierei, Pavel îşi poartă flacăra pretu-tindeni; împrăştie tuturor din lumina minunată, se risipeşte în fapte şi în cuvânt, şi gata să se stingă sub vântul câtor greutăți, câtor rezistențe, câtor goane! reapare, vecinie biruitor, şi trece mai departe - mărturie lui Christos şi probă miraculoasă adevă-rului mărturisit. însoțit de câțiva tovarăşi buni şi credincioşi, lipsit adesea de cele necesare vieței, el merge din țară în țară, din oraş în oraş, spunând celor din neamul său ca şi celor străini marea taină ce fierbea în inimă-i, făcându-le cunoscute adâncurile îndurării şi ale dragostei lui Dumnezeu pentru omenire, şi din prisosul sfintei lui ardori, dăruind, la câți cu bunăvoința, pacea, bunul cumpăt şi bogăția nădejdei în Christos. Lucrând cu mâinile (corturi şi covoare) ca să-şi câştige singur existența şi să nu fie povară nimărui, Pavel dă neofiților săi pilda muncei şi a cuviinței. Bântuiți de multe rele sufleteşti şi trupeşti - mândrie, vrajbă, răzbunare, desfrânare... - el îi vindecă de aceste patimi păgâneşti, îi curăță în apa botezului şi-i primeneşte cu haina cea albă a dragostei creştine, întru suprema sărbătoare a Venirei Domnului. Toate piedicile, toate răzvrătirile şi prigonirile oamenilor sunt neputincioase față cu zelul şi vigoarea lui. în ochii lor, Pavel pare sfios, netrebnic şi prost la vorbă; dar Dumnezeu a voit ca cele

slabe din această lume să biruiască pe cele tari, de aceea Pavel - deşi într-un searbăd vas de lut - poartă pretutindeni şi împarte neobosit din comoara ***Sfintei Evangeiii.*** în ochii veacului, Pavel trece drept rapăn şi gunoi; dar Pavel răspândeşte pretutindeni, tuturor, mireasma cunoştinţei lui Christos, celor ce pier şi celor ce se mântuiesc - unora miros de moarte ca să moară, altora parfum de viaţă ca să vieţuiască, acum şi în viaţa vecinică. Predica lui Pavel nu se recomandă prin excelenţa vorbirei şi a înţelepciunei; adevărul ei Pavel nu-1 sprijineşte pe raţionamentele încatenate ale filosofiei; toată ştiinţa Iui este Iisus Christos (şi acesta răstignit), dar cuvântul lui e forte prin ajutorul Spiritului Sfânt şi prin puterea lui Dumnezeu. Căci Pavel nu lucrează numai cu cuvântul: mâinile lui săvârşesc minuni în numele lui Iisus Christos şi puterile drăceşti îl recunosc de servitor al Domnului. Epistolele hii ne spun pe faţă că el îşi ftitărea propovăduirea prin semne dumnezeieşti. Şi parte din iudei şi mulţi dintre păgâni, cuceriţi prin predică şi semne, au crezut pe Sf. Pavel şi şi-au înscris numele în Cartea Vieţei.

în suferinţe, în nevoi, m strâmtorări, în bătăi, în închisori, în turburări, în osteneli, în vegheri, în posturi, prin curăţie, prin cunoştinţă, prin îndelungă răbdare... - Pavel isprăveşte şi misionada a treia şi vine în Ierusalim (către anul 59 sau 60 al erei vulgare) unde trebuia să urce cele din urmă trepte ale extraordinarei Iui chemări. Căci iudeii, prigonitorii lui în lumea întreagă, se răzvrătiră împotrivă-i şi-1 îmbrânciră în mâinile autorităţei romane. Mai bine de 2 ani, Pavel stătu la închisoare în Cezareea Palestinei şi fiindcă procesul lui nu se mai sfârşea, iar iudeii făceau tot chipul ca să le cadă în mână şi să-1 omoare, Pavel, ca cetăţean roman, apelă la cezarul. După o călătorie pe Mediterana, întrerumptă de un naufragiu şi de o iernare în insula Malta, Pavel, în primăvara anului 61 sau 62, calcă pe pământul Italiei şi, întâmpinat şi însoţit de fraţi, intră în Roma prin Poarta Capenâ. încă 2 ani de zile, în decursul căror, Pavel, prizonier, pătrunse cu cuvântu-i până în casa cezarului - şi istoria propriu-zisă îl pierde din vedere. E foarte probabil că Marele Apostol scăpă din această închisoare, duse numele lui Christos până în Spania, după cum avea de gând şi, numai după 5 ani şi în a doua închisoare, primi - legionar biruitor - neveştejita cunună martirică. Tradiţiunea Bisericei Creştine este convinsă despre aceasta; pentru istoria propriu-zisă, însă, catul acestei misionade - al patrulea în uriaşul edificiu al apostolatului Sf. Pavel - se pierde în ceaţa controversei.

Acesta e, în cel mai grabnic rezumat, istoricul vieţei şi al activităţei Sf. Pavel. Fără nici o interpretare, apostolatul lui e un corolar şi o probă adevărului că însuşi Iisus Christos 1-a chemat la lupta pentru Cruce. Munca şi ostenelele Sf. Pavel, suferinţele şi biruinţele lui, energia şi puterea lui de rezistentă verifică de-a dreptul Minunea din drumul Damascului.

II

Dar mintea omenească e liberă şi rebelă! în faţa a ce nu pricepe şi o covârşeşte ea se dă înapoi şi se revoltă, ca un armăsar în faţa unei bariere, peste care pintenii îl zoresc să sară şi el nu vrea. Această barieră e minunea, e ideea că Sf. Pavel a putut să fie convertit prin minune. „Nu! întâmplarea de lângă Damasc nu a fost minune; ea a fost orice afară de minune, pentru că minunea nu există, nu se poate."

Capitolul precedent se reduce aproape întreg la această dublă propoziţiune: Saul, un iudeu contimporan aurorei creştinismului, puternic în cunoştinţa şi în observarea Legei lui Moisi, duşman neîmpăcat credinţei în Christos şi celor ce o mărturiseau, se converteşte pe neaşteptate la credinţa prigonită şi ajunge cel mai mare răspânditor al ei, cel mai îndrăzneţ soldat al Crucei, cu o vorbă: Pavel. atletul lui Christos.

Scopul meu este să dovedesc că această convertire s-a făcut printr-o minune şi numai printr-o minune. Pentru aceasta, voi arăta că orice fel de explicare s-ar da convertirii, orice fel de soluţiune omenească şi firească s-ar propune problemului, el rămâne neînţeles. Şi când se va vedea că omeneşte şi cu puterile cugetarei libere faptul nu se poate înţelege, voi fi îndreptăţit să mă întorc la singura explicare posibilă şi adevărată - aceea pe care ne-o dă însuşi Sf. Pavel.

De aceea, iată întrebarea care vine de Ia sine şi se cade acestui capitol: Dacă Pavel nu s-a convertit la credinţa în Christos în urma unui amestec dumnezeiesc şi a unui ordin prea înalt, atunci ce a putut să-1 facă să se convertească?

Mi-e foarte îndemână să repet şi să plec a doua oară de la evidenţa că Apostolul Pavel este o persoană tot atât de cunoscută

istoriei cât ar fi cutare sau cutare rege din vechime, mărturisit de un ulcior cu monede, de o piatră comemorativă ori de un mausoleu. Dar ce zic! Oricine n-are decât să citească cu luare-aminte Codicele Paulin şi va găsi într-însul mai mult decât nişte arginţi cocliţi sau un mormânt, căci va găsi acolo un etern suflu de viaţă şi de adevăr. Am arătat că însuşi Sf. Pavel declară galatenilor, într-o scrisoare ce e un capodoperă de însufleţire, de vibraţiune şi de durere comprimată, că, din duşman al lui Christos ce se găsea, s-a făcut apostol Lui, în urma unei exprese chemări dumnezeieşti. Iată că acelaşi lucru îl declară şi în epistola sa cea către filipeni (cea mai intimă şi mai afectuoasă dintre scrisorile Marelui apostol, ajunse până la noi) în nişte termeni suprem de categorici: „Dacă vreun altuia i se pare că are încredere în carne, mie mai mult: prin tăiere împrejur de opt zile fiind, din neamul lui Israel, din seminţia lui Beniamin, ebreu din ebrei, în măsura legei fariseu, în măsura râvnei urmăritor al bisericei (lui Christos), desăvârşit fiind în măsura îndreptăţirei ce este în lege. Ca unele care îmi erau câştiguri: acestea le-am socotit pentru Christos pagubă. Şi socotesc că toate sunt pagubă pentru înălţimea cunoştinţei lui Christos Iisus, Domnul meu, pentru care m-am păgubit de toate şi le socotesc gunoaie, ca să câştig pe Christos" ***(Filipeni, UI,*** 4-8).

Ce a făcut pe Pavel să execute în viaţă-i această gravă schimbare de front, dacă Minunea din drumul Damascului nu a fost minune? Ce a putut să-1 facă să jertfească o situaţie făcută, o reputaţie crescândă, o religiune, un neam - şi să ia pe umeri lemnul infamiei (un simbol de oprobriu şi de groază!) crucea sclavilor răzvrătiţi şi răstigniţi?

Jefuind Minunea din drumul Damascului de caracterul ei suprafiresc, bruscând mărturiile Sf. Pavel şi respingând amintirile Bisericii Creştine, liberii-cugetători ies unii după alţii la acest maidan: episodul de lângă Damasc ori că a fdst ori că n-a fost. Dacă nu a fost: atunci el este pe de-a întregul o invenţiune, o perdea pictată şi lăsată peste vreun câştig, peste vreun interes, peste vreo ambiţiune sau peste vreo pasiune, pe cari Pavel, deghizat în servitor al ***Evangeliei,*** le urmărea în umbră. Dacă întâmplarea din drumul Damascului a fost într-adevăr: atunci ea ori a fost vreun nevinovat accident de călătorie (externo-intem) pe care Pavel, pe cât naiv pe atât şi superstiţios, l-a luat drept o întâmpinare din partea lui Christos - ori, în sfârşit, tot episodul, tot ce credea Pavel că a văzut şi a auzit, tot ce relatează ***Istoria originilor Creştinismului,*** a fost numai o halucinaţie, o întâmplare din capul lui Pavel, o vâlvorare a unor creieri aprinşi şi dezechilibraţi. Prin urmare: 1) Sau că Pavel a susţinut un neadevăr şi a umplut lumea cu o poveste ce nu se petrecuse niciodată (dintr-un tainic interes pentru care se şi prefăcuse apostol al lui Christos); 2) sau că Pavel s-a amăgit pe sine însuşi şi a luat drept minune un fenomen vulgar, datorit oboselei drumului, căldurei zilei, electricităţei atmosferice etc; 3) sau, în fine, că Pavel a fost un om neîntreg, care a crezut că vede şi aude aievea ce a văzut şi auzit numai în capul lui. Astfel, liberii-cugetători ori tăgăduiesc de tot minunea, ori îi primesc chipul pe jumătate, dar ca o întâmplare fără importanţă, ori i-1 primesc complet, dar pe socoteala insanităţei şi pe garanţia ştiinţei psiho-medicale.

Nu ştiu ce presupunere ar mai putea să facă libera cugetare care să nu se reducă la vreuna din aceste 3 şi care să aibă într-msa mai mult decât nenobleţa celei dintâi, mai mult decât superficialitatea celei de a doua şi mai mult decât temeritatea celei de pe urmă.

Voi examina unul după altul aceste 3 tipuri de explicare, propuse de cugetarea independentă convertirei Sf. Pavel şi voi arăta cum, unul după altul, se frâng în faţa divinului problem ca nişte scări de asediu, zadarnic aruncate pe zidurile unei cetăţi neînvinse.

III

Cei ce tăgăduiesc cu totul Minunea din drumul Damascului sunt materialiştii, în general, şi au fost, în veacul XVIII, filosofii Marei Enciclopedii. Voltaire şi pleiada lui aruncară în bloc miraculosul biblic şi privindu-1 drept minciună îl dădură persiflărei (M. Guyau ***L'Irréligion de l'Avenir,*** pag. 62). Această impietate hilară şi această conduită astăzi sunt o modă veche şi dacă le mai întâlnim câteodată, le întâlnim la materialiştii practici, mărginiţi şi ignoranţi în cestiune. Dar fără cheltuieli de duh, presupunerea că Sf. Pavel s-a convertit la creştinism pentru cine ştie care interes şi numai din interes (şi că, prin urmare, minunea-cauză este inventată) aparţine materialismului vechi şi nou, vulgar şi filosofic, potrivit credinţei respective că omul e un dobitoc - evoluat cât vrei - a cărui activitate în total şi ale cărui

acte, luate îndeosebi, nu au altă explicare decât dublul interes: alimentar şi sexual.

„Oricât de generoasă şi de dezinteresată ţi-ar apărea o faptă a cuiva - nu te încrede, ci priveşte-o mai de aproape şi nu vei întârzia să vezi pe ea stema interesului, de-ar fi atât de mică şi de ascunsă cât semnul pe care-1 lasă floarea când cade de pe fruct. Interesul stăpâneşte peste toată lumea şi peste orice om, fie el însuşi Sf. Pavel. Ceea ce a văzut el şi a auzit lângă Damasc e lucru secundar; noi să-i cercetăm întâi afacerile şi interesele şi vom vedea pe urmă ce trebuie să credem."

- Ce însemnează cuvântul „interes" îh dicţionarul sistemului?

- însemnează grija activă pe care o purtăm nevoilor noastre zilnice, şi când satisfacerea lor ne-o garantează averea: grija pe care o purtăm plăcerilor mândriei şi planurilor noastre ambiţioase.

- Aşadar, hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, iubirea de argint, vaza în societate, ambiţia renumelui, dorul de a stăpâni pe alţii, lăcomia de laudă, de desfătări şi de lux desfăşurat pentru umilirea aproapelui... toate acestea şi altele ca acestea pot să se numească şi să fie „interesul" cuiva, după om şi după împrejurări.

E curios să vezi cum faptul convertirei Marelui Apostol, pus în această balanţă a socotinţei materialiste, o descumpăneşte şi o frânge, ca nu ştiu ce ghiulea de fier, o balanţă mercantilă; pentru că creştinarea sa se înfăţişează înaintea cercetărei tocmai în condiţiunile inverse celor aşteptate! Făcându-se apostol al lui Christos din inimic al Lui, şi propovăduitor al ***Sfintei Evangelii*** din doctor al legei mozaice, Pavel pierduse dintr-o dată şi pentru totdeauna şi poziţiunea lui de-abia făcută, şi legăturile-i de rudenie şi de prietenie, şi cinstea, şi renumele, şi viitorul lui. Putem să ne închipuim cât de comodă şi de onorată i-ar fi fost viaţa, dacă rămânea în legea şi în poporul pentru cari arătase la început atâta zel. Fariseu renumit prin vrednicia lui legală, rabin reputat pentru multa Iui învăţătură, pildă edificatoare vlăstărişului lui Iacov - Pavel ar fi înaintat în drumul vieţei salutat până în pământ de cetele poporului ales, Iar în porticul lui Solomon, comentând scripturile discipolilor adunaţi în juru-i, el s-ar fi simţit columnă casei lui lehova. Şi toate acestea cari erau partea şi câştigul lui, el le-a socotit pagubă, le-a socotit gunoi! E curios, prin urmare, să observi că „argumentele" căutate de sistemul protivnic dincoace de convertire se găsesc şi se văd de departe, dar aruncate şi dispreţuite, tocmai pe celălalt mal, dincolo de convertire.

- Aceasta nu însemnează mult, căci chiar când am primi de justă observarea şi am admite că Pavel a făcut o jertfă însemnată, ieşind din mozaism şi din sânul poporului iudeu, nu încape nici o îndoială că el a găsit îh creştinism destule compensări, cari l-au mângâiat, desigur, cu prisos, de toate câte le pierduse - ca să nu mai zicem de-a dreptul că aceste compensări au fost însăşi premiul şi explicarea convertirei lui.

Cine erau creştinii şi care era situaţiunea lor. în momentul când Pavel îmbrăţişează crucea lui Christos? Erau aproape toţi oamenii cei mai umili şi mai neluaţi îh seamă din poporul iudeu; iar situaţiunea lor: cea mai de neinvidiat din lume. Este exagerat, fără îndoială, ce zice păgânul Cels (în cartea lui pierdută ***Cuvântul adevărat)*** despre următorii lui Christos: că erau, unul şi unul, numai oameni de nimic - robi, copii, femei, săraci, imbecili şi vagabonzi - dar e foarte adevărat ce zice despre ei însuşi Sf. Pavel: „Vedeţi dar chemarea voastră, fraţilor, că nu mulţi (sunteţi) înţelepţi după carne, nu mulţi puternici, nu mulţi de neam strălucit" (I ***Corinteni,*** 1,26). Urmează, deci, că cei mai mulţi dintre ei erau oameni din popor, muncitori cu mâinile, lipsiţi de orice nobleţă fie părintească fie cărturărească. Pentru cine ştie cui a semănat Christos, cu preferinţă, asemenea recoltă e bine înţeleasă. Dar să rezumăm firul istoric. Mântuitorul consumase pe lemnul durerei Dumnezeiescu-I sacrificiu; E1, cel ce luase chip de sclav, murise ca un sclav, prin moartea cea mai de ocară şi de spaimă pe care o scornise păgânismul. Moartea Sa, care era tocmai biruinţa Sa, păruse lui Israel cel împietrit un succes pentru societate şi pentru lege, iar ucenicilor Săi; un dezastru. Căci cei mai de aproape dintre dânşii rămăseseră la început nepricepuţi şi deznădăjduiţi. Reîmputerniciţi, însă, în chip miraculos, ei ies la predică şi câştigă credinţei în înviere câteva mii de oameni. Autoritatea politică şi religioasă dezlănţuieşte atunci asupra lor aceeaşi urgie ca şi asupra învăţătorului. îi opreşte ca să mai propovăduiască, îi bate cu nuiele, îi bagă la închisoare, omoară dintre ei un diacon, un apostol, şi îi sileşte să fugă din Ierusalim şi din Iudeea. în aceste împrejurări, între lapidarea diaconului Ştefan şi decapitarea Apostolului Iacov, Pavel intră între creştini. Te întrebi: ce foloase, ce câştig, venea el să caute printre aceşti oameni urmăriţi de stăpânire, blestemaţi şi lepădaţi de neamul lor, sărăciţi complet (dacă mai avuseseră câte ceva), pribegi pe drumurile Siriei şi pe căile Mediteranei? Şi ce e şi mai minunat e că Pavel ştia mai bine ca oricine strâmtorările, suferinţele şi primejdiile acestor dezmoş-

tcniți, căci doar însuşi el îi strâmtorase, îi târâse la închisori şi îi primejduise în tot felul, pe deplin convins că are de-a face cu nişte duşmani ai poporului şi ai lui Dumnezeu.

„Cu toate acestea, va relua vocea contrazicerei, oricât de nevoiaşi erau cei mai mulți dintre creştini (căci toți nu erau), dacă erau oameni cari munceau, Pavel a putut prea bine să-şi ia regulat din munca lor o dijmă potrivită, iar când este vorba de faimă apostolică şi de autoritate peste ei să le clădească nalte până la cer."

Nu numai că Pavel n-a căutat şi n-a cules printre creştini, de pe urma ostenelilor \w\w ***Evangelie,*** moşii, case şi venituri, dar nici cu îndestularea primelor nevoi trupeşti n-a voit să se aleagă; fiindcă predicei sale el îi dădea pretutindeni recomandarea supremului dezinteres, ca unul care muncea cu mâinile zi şi noapte, ca să-şi câştige singur hrana şi îmbrăcămintea şi să nu împovăreze absolut pe nimeni. „Vă aduceți aminte, fraților - scrie întâia oară Sf. Pavel tesalonicenilor - de osteneala noastră şi de munca noastră; noapte şi zi lucrând spre a nu împovăra pe cineva dintre voi, am predicat către voi ***Evangelia*** lui Dumnezeu" (I ***Tesaloniceni,*** II, 9); iar a doua oară, le scrie încă o dată: „înşivă ştiți cum trebuie să ne urmați nouă, că n-am fost fără rânduială între voi, nici n-am mâncat în dar pâine de la cineva" (II ***Tesaloniceni,*** III. 7-8). De ce câştig, de ce profit mai poate să fie vorba, când Pavel nu voia să primească în dar de la convertiții săi nici măcar hrana-i de fiecare zi? Acelaşi lucru, aceeaşi ideală dezinteresare ne-o mărturisesc şi cele 2 scrisori ale sale către corinteni, cu acest accent în plus: „Până în ceasul de acum şi flămânzim şi însetăm şi fără îmbrăcăminte suntem şi cu pumnii suntem bătuți şi nestătători suntem şi ne ostenim lucrând cu manile noastre" (I ***Cor.,*** IV, 11-12). „Iată ce sunt gata să viu a treia oară la voi, şi nu voi fi sarcină; pentru că nu doresc ale noastre ci pe voi" (II ***Cor.,*** XII, 14). Tot ce se găseşte m epistolele Sf. Pavel care să semene a primire şi a strângere de bani este că a fost miluit de câteva ori de comunitatea din Filipi şi că a recomandat cu stăruință şi a călăuzit până la Ierusalim o colectă pentru comunitatea-mamă. Dar ce concluziune se poate trage din aceasta împotriva aceluia cărui conştiința îi dădea această mărturie superioară: „Cel care seamănă în carnea sa: din carnea sa va secera pieire iar cel care seamănă în Spiritul Sfânt: din Spiritul Sfanț va secera viață vecinică" ***(Galateni.*** VI, 8).

Mi se pare că punctul întâi e câştigat. Pavel nu s-a convertit pentru nici un fel de folos material. Oricât ai cerceta în aceste

oglinzi ale sufletului său (scrisorile-i rămase) nu vei găsi nici o urmă, nici o umbră de agonisire personală.

„Atunci, desigur că Pavel s-a făcut creştin pentru amețitoarea glorie de a fi co-răstignitul lui Christos şi pentru imensa autoritate pe care i-o dădea apostolatul peste comunitățile creştine."

Este un anacronism să credem-că renumele Sf. Pavel a semănat cumva cu renumele Sf. Vasilie cel Mare sau cu al Sf. loan Gură de Aur. La epoca Ia care ne aflăm, creştinii erau pentru păgâni nişte bâiguitori de lucruri neînțelese şi cu neputință; Predica mântuirei, care irita într-atâta pe învățații iudeilor, pe filosofii păgâni îi invita la ironie. Această gloată care nu cunoaşte legea este blestemată! ***(loan,*** VII, 49) scrâşneau fariseii şi cărturarii asupra celor ce erau robiți de învățătura Mântuitorului. Iar când Sf. Pavel ridică voce în areopagul atenian şi mărturiseşte speranța învierei morților, unu dintre areopagiți îi spun mai pe departe: Te vom asculta despre aceasta şi altă dată - pe când alții îl iau în râs de-a dreptul. Dacă Pavel se convertise la credința în Christos din ambițiunea ca să-şi facă numele vestit îh veacul lui, îşi alesese mijlocul cât se poate de rău. Afară de aceasta, el se recomanda atențiunei şi candida la celebritate într-un chip ca re-l deservea cu totul. Lasă că predica învierii lui Christos era nenimerită, dar şi el nu-şi dădea nici o osteneală ca să fie, în vorbă şi în înfățişare, cât de cât pe placul lumei: „Când am venit la voi, fraților, am venit aducându-vă taina lui Dumnezeu la cunoştință, nu în măsura unei revărsări de cuvânt sau de înțelepciune. Căci n-am hotărât să ştiu ceva între voi decât pe Iisus Christos. şi pe acesta răstignit. Şi eu în slăbiciune şi în temere şi în multă frică am fost la voi. Şi vorbirea mea şi predica mea nu erau în cuvinte înduplecătoare ale hițelepciunei omeneşti, ci îh dovedirea Spiritului şi a puterei" (I ***Cor.,*** II, 1-4). Iar în epistola către galateni: „Sau caut să plac oamenilor? Dacă aş plăcea încă oamenilor, slujitorul lui Christos n-aş fi" (I, 10). Prin urmare, o duşmănie între aprobarea lumei şi între servirea lui Christos, de care Pavel era perfect de conştient. însă ceea ce rezumă decisiv situațiunea lui Pavel şi a predicei evangelice, fată cu spiritul contimporan este aceasta frază renumită. „Iudeii semne cer şi elinii înțelepciune caută; iar noi predicăm pe Christos răstignit, pentru iudei sminteală, pentru neamuri nebunie" (I ***Cor.,*** 1,22-23). Aşadar, nu mai era vorba de cinste şi de slavă, dar era vorba de cea din urmă energie, pentru a înfrunta dispretul şi hula tuturor. „Ca gunoaie ale lumei ne-am făcut - culminează Sf Pavel - ca o curățitură a tuturor"

(I *Cor.,* IV, 13). Şi cum era să fie îhtr-alt fel, când punem faţă în faţă psihologia şi moravurile momentului istoric cu îndemnurile şi cerinţele moralei evangelice? Iar filosofía vremei ce era să zică despre patima şi învierea Domnului, pe cari Sf. Pavel le aducea garante moralei predicate, când acestei Taine cugetul omenesc nu poate să-i servească decât **în** cel mai pur vestmânt al umilinţei şi al bnnătăţei?

Nici cinste, nici slavă, nu putea să strângă Sf. Pavel de pe urma convertire i sale (acestea erau să-i răsară cu mult mai târziu din amvonul Bisencei Creştine), ci urmărirea din Damasc, lapidarea din Listra, bătaia şi închisoarea din Filipi, şi până la câte 3 şi 4 ori acestea şi altele ca acestea, după cum stă scris în cap. XI, din epistola II către corinteni. Şi nu fiindcă a dat peste ele din înşelare de sine şi din neprevedere, ci însuşi a mers naintea lor şi le-a bravat: „Socotesc că suferinţele timpului de acum nu sunt de acelaşi preţ cu mărirea ce are să fie descoperită pentru noi!" ***(Romani,*** VIII, 18).

In sfârşit, care era autoritatea Sf. Pavel asupra comunităţilor creştine? Era mult mai mică decât am socoti; căci în comunităţile din Galatia ea şovăise, în cele din Achaia şovăia neîncetat, iar în cele din Iudeea era nulă. De altfel, chiar de ar fi fost mai mare, Pavel era vecinie călător, din oraş în oraş, din ţară în ţară; şi autoritatea ca să-şi merite numele într-adevăr şi să se guste pe sine trebuie să fie sedentară. Dar ce e mai mult decât atât, Pavel era, ca să zic aşa, mai întotdeauna la arat şi mai nicidecum la secerat; căci umbla tot prin ţinuturi în cari nu se mai auzise de numele lui Christos şi pe când, în urmă lui, holdele propovăduirei se coceau, el ara şi semăna cine ştie unde. Ce autoritate e aceea care-şi pune întruna temelia şi nu mai ajunge niciodată până la căpriori? Toată autoritatea Sf. Pavel, între neofiţii săi, consta în buna amintire şi în dragostea pe cari i le păstrau unii dintr-înşii, în scrisorile prin cari îi îndemna la sporul evangelio, bucurându-se şi bucurându-i pentru veştile cele bune, certându-i pentru cele rele, şi **în** rugăciunile pe cari le făceau unii pentru alţii - dar desigur că nu de atare autoritate se interesează cercetarea materialistă.

Socotesc câştigate şi aceste 2 puncte: Pavel nu s-a creştinat nici pentru curiozitatea lumei, nici pentru epitropisirea comunităţilor creştine. Să mai dovedesc că Pavel n-a intrat printre creştini nici pentru satisfacerea vreunei pasiuni revoluţionare, nici pentru adăparea vreunei slăbiciuni omeneşti? Cap. XIII (1-7), din

epistola către romani e tot ce s-a scris mai de bun-simţ asupra respectului şi ascultăm cuvenite puterei temporale. Cât pentru bănuiala a doua, era să zic că mă cred scutit s-o răfuiesc, dacă nu s-ar fi întâmplat că tot prin cap. citat (8-14) ea e răfuită gata.

De unde am plecat şi unde am ajuns?

O parte din cei ce tăgăduiesc Minunea din drumul Damascului (minunea îndeobşte şi pe Christos, vistierul ei) afirmă că Sf. Pavel s-a făcut creştin din interes şi se crede în drept să spună că Minunea din drumul Damascului a fost făurită pentru acoperirea acelui interes.

Noi am arătat că nici pentru avere, nici pentru trai de-a gata, nici pentru nume mare, nici pentru preşedere şi pentru nici o îmboldire lumească şi pământească n-a putut să-şi lase Pavel legea, neamul şi ura-i de creştini de la început, ca să intre între ei şi în jugul ***Evangehei.***

Concluziunea e fără de apel. Deoarece pricina de.interes, pe care filosofía interesului o punea ca explicare sub convertirea Sf. Pavel, nu se dovedeşte cu nimic, urmează că această filosofie nu e în stare să explice convertirea şi nu mai are nici un.drept ca să ridice asupra Minunei din drumul Damascului învinuirea că este plăsmuită.

Iată cum, de partea cugetărei şi a explicare i materialiste, problemul convertirei Sf. Pavel rămâne închis, inaccesibil.

IV

Poate că unii dintre cititorii acestei lucrări îmi vor obiecta îh gândul lor că sfera cu care am primit noţiunea „interesului" a fost cu totul strâmtă şi exclusiv Ia ordinele egoismului; căci altfel, dacă aş mai fi înţeles prin interes şi cine ştie ce interese obşteşti, sociale, umanitare etc. poate că n-a? fi fost departe ca să dau peste adevărata explicare a convertirei Sf. Pavel. Poate că Marele Apostol a îmbrăţişat credinţa şi cauza creştină, după ce s-a convins că/prin adoptarea lor, el era să aducă mari foloase omenirei, servind „interesele ei cele malte".

Acestei bănuieli îi răspund: întâi, că eu am discutai în capitolul precedent anume cu filesofia interesului, şi după această filosofie, interesul are tocmai sfera Ia care m-am ţinut: şi al doilea: pentru cine a citit cu luare-aminte epistolele Sf. Pavel este cert că un

rofletca «1 lui nu putea să se dea robit unor asemenea consideraţii flfgpofDtse, căldicele, dacă nu chiar anacronice. Pavel era convins pfetft ta violenţă că bine pentru neamul lui Adam şi plăcut lui Duaattezeu era ift fie dedat, trup şi suflet, legei mozaice» şi ca să-1 saralfâ de aici - oricare consideraţie din hune fi după lume era flfrwmdoasă.

A doua categorie de pretivnici ai Mmunei din drumul Damascului o htilftează direcţiunea explicării naturale, direcţiune care vede m'inmuni, In general, nişte fapte petrecute şi fireşti, dar mărite şi transfigurate, nu atât din interes, cât din ignorantă şi din super-sflţie. Sub o minune pe care o crthn, se poate, zice ea, ia fie o rWlexnft de faptă întâmplata; dar toată vlăstărirea şi taflorirea sub care ne apare este ulterioara fi apocrifa.

"Această încercare de a explica minunile scumpe creştinismului este cu totul superficială, ca una care crede că din nişte cauze vulgare a putut să nască şi să crească până la cer nişte consecinţe atât de extraordinare, cum sunt, în cazul nostru, Convertirea şi Apostolatul Sf. Pavel. Disproporţmnea dintre cauză fi efect apasă fi nimiceşte în etern năzuinţele fi întreprinderile acestei direc-ţiuni. După ea, Minunea din drumul Damascului ar scădea până la statura pigmee a unei mtâmplări de călătorie, sau a unei indis-pozttţnrai din zdruncinul drumului. Dar ie poate susţine serios că Pavel fi-a schimbat sufletul şi viaţa, pentru că apropiindu-se de Damasc, cu un mandat de arestare pentru creştinii de acolo, de căldură sau de oboseală a avut un leşin, un acces de friguri rele, ori o cftalmie trecătoare? Dacă Pavel ar fi fost atât de becisnic, desigur că niciodată istoria nu i-ar fi ştiut de nume!

De aceea, trecând cu graba cuvenită peste acest soi de explicare simplistă, ajung la Ernest Renan, care, m cartea sa *Les Apdtres,* dă creftinarei Sf. Pavel o explicare mixtă, artificială şi foarte destrămată.

Renan - acest gingaş potrivnic; al Dumnezeirei lui Iisus Christos - nu respinge ideea că creştinarea Sf. Pavel a putut să aibă drept prilej ori măcar drept cadru vreo întâmplare de călătorie, dar, conştient de sărăcia ei, o subaUazâ, ca rezervă, unei alte idei pe care a găsit-o el fi pe care o consideră de cheia problemului. Renan crede că Sf. Pavel ş>a năpustit legea, neamul fi primul lui sentiment către creştini, din părere de rău fi din căinţă pentru răutăţile cu cari fşi mcârcasc sufletul faţă de ei. Felul cum Ernest Renan caută să explice convertirea este tipic, pentru acest spirit complex şi curios. Să respingă minunea convertirei scurt, ca născocită nu se poate căci Renan are o vastă

cunoştinţă de cauză şi (mai mult decât atât) a fost o vreme când a crezut minimei şi a cinstit-o; s-o primească creştineşte şi întreagă nu se poate, căci principiile lui sunt împotrivă. Atunci ce va face? Va recurge, ca de obicei, la o tocmeală ciudată: nici cum zic necredincioşii cei neiniţiaţi, însă nicicum zice dreapta dogmă creştinească. De aceea, şi aici ca şi aiurea, Renan suflă peste oglinda adevărului un abur subţire de invenţiune şi de falsitate. Convertirea Sf. Pavel, aşa cum o prezintă veneratele documente ale Bisericei Creştine, este pentru el de ne admis; însă ca să fie, nu-i lipseşte decât o îndemânatică deghizare. Drept aceea, Renan recurge la un element strein ştiinţei ***Faptelor Ap-*** şi strein conş-tiinţei Sf. Pavel - anume că el avea remuşcâri ascunse pentru purtarea-i faţă cu creştinii, doar-doar faptul convertirei Marelui Apostol va putea să treacă pe sub furcile caudine ale cugetărei libere de credinţa în Christos şi în puterea Lui.

30 de pagini depărtare de evenimentul convertirei, Renan începe să-şi prepare terenul cu o pagină insinuantă: „Adesea, e adevărat, blândeţea, resignarea victimelor sale îl pune în mirare; el simţea ca o remuşcare" ***(Les Apotres,*** pag. 149). - De unde „e adevărat"? Din documentele competente (din scrisorile Sf. Pavel şi din ***Fapte)*** nu este adevărat! fiindcă ele nu prezintă absolut nici o urmă despre aşa ceva; desigur că din chibzuielile şi din străduinţele lui Renan ca să străbată o poartă la care stă şi va sta de-a pururi, streajă, o minune. Dar vom vedea cum Ernest Renan se prinde chiar în mreaja invenţiunei sale. El face Ioc central ideii că pe Sf. Pavel îl chinuia remuşcarea, iar împrejurul ei lasă câmp deschis tuturor presupunerilor: oboseala drumului, oftalmie, friguri, căldură etc. şi se apropie de convertire astfel: după ce trecuse de asprele şi arzătoarele regiuni ale Gaulonitidei şi ale Itureei, Pavel intrase în zona Damascului. „închipuiască-şi cineva o cale umbrită, deschizându-se într-un strat adânc de lut, udată neîncetat prin canale de irigaţie, mărginită de coline, şerpuind printre măslini, printre nuci, printre zarzări, printre pruni, legaţi între ei de viţă în girándola, şi va avea icoana locului unde se petrecu evenimentul straniu care a lucrat asupra credinţii lumei o atât de mare înrăurire" (p. 178). După o asemenea deschidere idilică, Renan zice mar departe: „Dacă Pavel găsi în locul acesta vedenii grozave este fiindcă le purta în spiritu-i. Fiecare pas pe care îl făcea către Damasc deştepta într-msul arzătoare cumpene sufleteşte Groaznicul rol de gâde, pe care era să-I joace, ajungea pentru el de nesuferit. Casele pe cari începe să Ie vadă poate sunt

ale victimelor sale. Acest gând îi stă înfipt în cuget, îi încetinează pasul; ar vrea să nu meargă mai departe..." (p. 179). Prin urmare, un atingător roman de remuscare, despre care tăietoare a notă psihologică din ***Faptele Apostolilor*** - Pavel pleacă spre Damasc sufiând amenințare şi omor împotriva ucenicilor Domnului - nu putea să ne dea nici o idee.

Dar Renan nu are dintr-o dată tot curajul acestei literaturi, de aceea începe s-o ocolească cu câteva considerații auxiliare: „Oboseala drumului, adăogându-se acestei preocupări, îl copleşeşte. După cât se pare.ochii îi erau umflați; poate un început de oftalmie. Se mai poate ca trecerea pripită, din câmpia sfâşiată **de** soare la umbra răcoroasă a grădinilor, să fi căşunat un acces în organizația bolnăvicioasă şi grav zguduită a calatorului fanatic. Frigurile rele, însoțite de transport de creier, vin în ținuturile acestea cu totul pe neaşteptate. în câteva minute eşti ca şi trăsnit. Când a trecut accesul, îți rămâne impresiunea unei nopți adânci, străbătute de fulgere, în care ai văzut icoane desemnându-se pe fond întunecos" (p. 179-180). Cel mai impresionat lector al acestui citat îmi va acorda, cred eu, că numai în cazul cel mai rar şi numai o personalitate cu relief de tot fragil ar fi putut să se trezească, după un asemenea acces, un alt suflet, un alt om. Dar nici Renan nu pune greu temei pe această conjectură şi trece la o alta: „Nu e fără putință de adevăr, cu toate acestea, ca o vijelie să fi izbucnit fără de veste. Coastele Hermonului sunt punctul de formare al unor tunete cu cari nimic nu se potriveşte în violență. Cele mai reci suflete nu trec fără de «noțiune prin aceste spăimântătoare ploi de foc" (p. 181).

Toate acestea - oboseală, oftalmie, friguri rele, uragan - rămân la perplexitatea cititorului încrezător, căci Renan, după ce a câştigat vreme, revine la ideea lui: „Fie că un delir cu friguri, adus de bătaia soarelui, ori o oftalmie 1-a apucat în repezeală, fie că un fulger i-a luat vederea câtva timp, fie că izbucnirea trăsnetului 1-a trântit la pământ şi i-a produs o zdruncinare cerebrală, care i-a împiedecat câtva simțul vederei - puțin importă" (p. 181-182). „Starea sufletului Sf. Pavel, remuşcarea sa la apropierea oraşului în care era să pună vârf răutăților sale: acestea fură adevăratele cauze ale convertirei" (p. 180).

Rămâne aici Emest Renan? O, nu; căci mediocru satisfăcut de câte până aci, el îşi încarcă şi îşi copleşeşte ipoteza cu un al treilea etaj, primind de adevărate cele auzite, în momentul suprem (primit de asemenea), de către Sf. Pavel. Renan nu poate să lase pe

prigonitor ca să-i fermenteze în pace remuşcarea cu care îl dăruieşte **şi** să-1 scoată convertit fără alte cheltuieli, ci vrea numaidecât ca acest ferment să crească **şi** să irumpă în sufletu**-i,** până a nu ajunge în Damasc, Fără îndoială, pentru că Renan se îndoieşte de eficacitatea invențiunei şi simte nevoia neapărată s-o vadă funcționând sub ochii săi: „în mijlocul halucmărilor căror erau pradă toate simțurile sale, ce văzu, ce auzi el?... Văzu pe însuşi Iisus, zicându-i în ebreeşte: Saule, Saule, de ce mă prigoneşti?" (p. 182). Cu aceasta Renan covârşeşte tipul explicării de mijloc - cu împrejurări fireşti, acoperite, exterioare sau sufleteşti - şi urcă până la al treilea tip de explicare: Pavel vede şi aude într-adevăr, dar în halucinație. Voi ajunge în curând şi la acest tip de explicare; până atunci să vedem ce se alege din remuşcarea pe care Renan lasă toată greutatea convertirei Sf. Pavel.

Ipoteza lui Renan este tot atât de nejustificabilă şi de inconsistentă ca orişicare alta:

1) Epistolele Sf. Pavel ne spun categoric că creştinarea lui s-a făcut în nişte condițiuni cari zădărnicesc orice ipoteză de intermedieri sufleteşti, de cumpănă lung purtată şi de orişice lacună în cuget şi în timp. Convertirea Marelui Apostol a urmat unui semn şi unui ordin dumnezeiesc, după cum lumina a urmat poruncei: ***Fiat lux!*** Că libera cugetare se poate să n-o primească - e altă cestiune; dar ***Faptele Apostaților*** şi epistolele Sf. Pavel sunt de față.

2) Sufletescul lui Pavel era cu totul inaccesibil puterilor de înrâurire ale remuşcărei. Omogen, compact şi precis ca o sabie, cugetul lui Pavel zvârlea ca o sabie pieirea în creştini. Când el era convins că serveşte lui Dumnezeu şi poporului iubit de Dumnezeu, ce puteri de remuşcare de pe lume ar fi fost în stare să ştirbească oțelită mi pornire? Tăietoarea-i unitate sufletească, ardoarea-i fără scăzământ nu puteau să lase loc şi vreme infiltrărilor remuşcării. Renan face impresiunea că nu vrea să-şi cunoască omul, când crede că 1-a prins cu aşa căpăstru.

3) Pavel, voieşte Ernest Renan, îşi simțea sufletul greu de toate câte făcuse creştinilor şi era pe cale să le facă. în vadul remuşcărei, imaginile violențelor sale se întorceau împotrivă-i răzbunătoare, înfățişarea chinuiților săi trebuia să-1 urmărească şi sâ-î tulbure. Renan e de părerea aceasta (p. 149). Pavel fusese față şi luase parte sufletească la uciderea cu pietre a diaconului Ştefan; icoana lui trebuia să-i fi rămas în ochi şi sâ-i întunece. Renan zice şi mai mult: „sângele lui Ştefan care țâşnise aproape peste Pavel îi tulbura uneori vederea." Dacă e aşa, atunci pentru ce Pavel, în

criza remuşcării sale, nu vede nici una din aceste icoane urmăritoare, ci vede tocmai icoana lui Iisus Christos? pe care nu-l văzuse niciodată, nu-I chinuise niciodată, era complet străin amintirilor lui însângerate. De ce remuşcarea nu-i arată lui Pavel: imaginea lapidată a lui Ştefan, chipurile, lacrimile, rănile schingiuiţilor săi, ci pe IisuS Christos? pe care Pavel nici nu-l zărise măcar trecând spre Golgota Dacă Pavel ar il avut vreun amestec în patimile şi răstignirea Domnului, s-ar mai înţelege; dar aşa - ce amintire reniuşcătoare îl. lega pe el de Mântuitorul? Se va zice, oare; că remuşcarea mi Pavel procedase inductiv şi că, de la imaginile ucenicilor schingiuiţi, indusese - ca la o noţiune sintetică la imaginea streină a învăţătorului? Voi răspunde că remuşcarea procedează tocmai dimpotrivă, în chipul cel mai arialitic.

Ca să se vadă cât de dreaptă e această observare, iată confirmarea ei trasă chiar din cartea lui Renan. Fiindcă era cu neputinţă să rămână neatins de presimţirea acestei enorme greutăţi psihologice Renan a căutat s-0 ocolească şi a avut din vreme grijă ca să toarcă o a doua fină falsitate (alături cu acea că pe Pavel îl rodea în taină remuşcarea) anume că pe Pavel îl urmărea... „spectrul lui Iisus". La pagina 149, din cartea sa ***Les Apâtres,*** Renan scrie: „Adesea, e adevărat, blândeţea, resignarea victimelor sale n punea în mirare; el simţea ca o remuşcare; i se părea că aude pe aceste femei evlavioase, nădăjduind împărăţia lui Dumnezeu, pe cari el le aruncase în închisoare, zicându-i în timpul nopţei, cu o voce blândă: «De ce ne prigoneşti?»" Prin urmare, susţin cu dreptate că remuşcarea lui Pavel, ca să fie logică şi psihologică, trebuia să-i scoată înainte, chip şi voce, pe prigoniţii săi, iar nicidecum pe Iisus Christos. Era firesc ca victimile sale să i se arate şi să-1 interpeleze, aci în drumul Damascului, după cum şi mâi înainte. Renan confirmă în tot sentimentul meu; dar tot Renan adaogă mai jos, la loc excelent: „Iisus... această fiinţă supraomenească, îiţ viaţa sa eteree, din care ieşea câteodată, ca să se descopere în scurte apariţii, îl cerceta ca un spectru". Prin această punere alături a legitimilor icoane cari trebuia să urmărească pe Pave;l cu „spectrul lui Iisus" prestidigitarea era asigurată! Spectrului inofensiv, Renan n-avea decât să-i strecoare viaţa, hainele şi glasul adevăraţilor schingiuiţi, iar remuşcarea să consume restul: adică să doboare pe Pavel, ca pe nimeni în lume, cu o imagine absolut streină imaginilor remuşcătoare - în ciuda tuturor legilor psihologice ale fenomenului.

. 4) Dar mai e un fapt a cărui importanţă, pusă bine în relief, este pentru psiholog decisivă în cestiune. Renan admite şi primeşte că Şf. Pavel a auzit într-adevăr cuvintele: Saule, Saule, de ce mă prigoneşti? (bineînţeles, zice Renan, în subiectivitatea lui, cea zdruncinată). Dar cuvintele acestea dovedesc că Pavel era complet strein de starea sufletească pe care i-o atribuie Renan în ipoteza sa. Saule, Saule, pentru ce mă prigoneşti? - probează imediat că Pavel era tot atât de dârz şi de neclintit îh duşmănia lui ca şi în momentul plecărei din Ierusalim. Putea Pavel, oare, să auză aceste Vorbe, dacă el era în starea aceea de remuşcare şi de dizolvare, în care şi-1 închipuieşte Ernest Renan? Niciodată! Ele sunt o întâmpinare care se potriveşte, în cel întâmpinat, numai unei situaţiuni sufleteşti încordate şi inimice. Cum era să audă Pavel, în capul lui cel plecat, chinuit şi biruit, această întrebare adresabilă unui duşman trufaş şi neînfrânt? Socotesc că obiecţiunea este capitală. Niciodată lui Pavel n-ar fi putut să-i sune în ureche o aşa interpelare distonantă.

Ori dacă Pavel, în această stare, putea să audă indiferent orice vorbe înşirate - atunci pentru ce Renan ţine numaidecât ca el să fi auzit chiar cuvintele istorice? Pentru că Renan voieşte să păstreze, întocmai, relatarea documentelor creştine, pe care o simte de prea adevărată, însă s-o cârpească pe spetele ipotezei lui - şi prin aceasta el se nimiceşte pe el însuşi, căci primind divina întrebare: „Saule, Saule, de ce mă prigoneşti?" Renan şi-a primit, fără să fi băgat de seamă, ruina ipotezei! Această întrebare dă pe faţă că Pavel nu se găsea nicidecum în starea de deprimare în care îl zugrăveşte Ernest Renan, căci de ar fi ca să vedem în ea (cum el voieşte) un fel de glas al remuşcărei, remuşcarea se cădea să-i cuvânteze cu totul altceva, în raport cu starea-i de moment. Această întrebare dovedeşte, dimpotrivă, că Pavel era tocmai în starea-i sufletească pe care i-o descrie cap. IX, din ***Faptele Apostolilor*** **-** suflând ameninţare şi omor împotriva ucenicilor Domnului - căci rostul ei este perfect de potrivit acestei dispoziţii, în sfârşit, valoarea ei nu e subiectivă, cum o voieşte Renan, ci desăvârşit obiectivă, ca una care fu adresată prin miracol treazului inimic Sauî prigonitorul de însuşi Iisus Christos.

Astfel, convertirea Sf. Pavel rămâne taină şi pentru direcţiunea explicării naturale, în frunte cu cvasireprezentantul ei Ernest Renan. Minunea din drumul Damascului n-a fost nici un accident

de drum, nici o indispoziție de călătorie; nici izbucnirea unei Închipuite şi romanțioase crize de remuşcare.

La urma urmei, însuşi Ernest Renan nu e prea departe ca să fie de acelaşi sentiment. Căci el începe cap. X - „Convertirea Sf. Pavel" - din cartea ***st Les Apôtres,*** cu această frază: „Dar anul 38 fu de preț Bisericei născânde prin o cu totul altă cucerire, într-adevăr, în cursul acestui an putem să punem cu probabilitate convertirea mi Saul, pe care l-am găsit complice la lapidarea lui Ştefan, agent principal al prigonirii din anul 37, şi care va ajunge, ***par un mystérieux coup de la grâce,*** cel mai fierbinte discipol al lui Iisus." - Să fi zis: cel mai fierbinte discipol al lui Iisus Christos şi fraza era de tot creştină. Aşadar, chiar Ernest Renan mărturiseşte că nu pricepe nimic din această convertire, pe care totuşi s-a încercat s-o explice în felul său. De data aceasta, Renan are dreptate; Sf. Pavel s-a făcut creştin şi apostol Domnului, într-adevăr: ***„par un mystérieux coup de la grâce ".***

V

A. îmi rămâne să examinez al treilea tip de explicare, propus de cugetarea independentă convertirei Marelui Apostol.

Totala tăgăduire a Minunei din drumul Damascului şi punerea ei în socoteala interesului şi a mistificare! este lucrul celor mulți şi necunoscători de cauză. Tăgăduirea de jumătate şi atribuirea ei vreunei cauze fireşti şi mijlocii este lucrul celor ce văd faptul oblic şi fals. Primirea minunei, cu tot chipul pe care îl are în icoana Bisericei Creştine, însă sub afirmarea că e un caz judecabil de ştiința sistemului nervos este lucrul unei direcțiuni ştiințifice contimporane.

Astăzi e o şcoală de învățați (medici şi psihologi) care vede, în minunile vechi şi nouă, tăria şi dovezile Religiunei Creştine, izbucnirea unor puteri tainice până acum, dar explicabile cu vremea - ale sistemului nervos, jn zilele noastre, minunile încep să fie explicate ştiințificeşte. Ele sunt nişte fenomene ca orişicare altele; foarte adesea, ele au fost văzute şi povestite cu bunăcredmță, dar rău interpretate. - Ştiința sistemului nervos, care s-a alcătuit de-abia hi timpul nostru, apare dintr-un punct oarecare

de vedere ea o perpetuă constatare şi ca un comentariu al minunei. Poate că un sfert din faptele minunate observate şi cinstite de omenire, intră în domeniul şi sub competența acestei ştiințe nouă" (M. Guyau, ***L'Irréligion de l'Avenir,*** p. 64-65). Astfel, pentru că minunea este reclamată astăzi de ştiința sistemului nervos ca un obiect al ei de studiu, Minunea din drumul Damascului trece pentru unele sfere ale liberei cugetări drept un fenomen sufletesc morbid, iar nu drept o minune. „Faptul a fost o întâmplare lăuntrică ai cărei factori (lumină, glas ceresc şi dialog) s-au produs şi au vibrat exclusiv in cerebralitatea abnormă a lui Pavel. împrejurările însoțitoare nu interesează mai deloc; Pavel a văzut şi auzit, şi în urma acestei fulgerări subiective s-a făcut creştin şi apostol lui Christos." Aceasta este tema pe care libera cugetare, sub forma ei cea mai nouă şi mai titrată, o aşează în fața Minunei din drumul Damascului.

Este adevărat că ştiința fenomenelor nervoase deşleaptă astăzi multă curiozitate şi se bucură de multă primire în lumea intelectuală; ea însă e departe ca să aibă vreo putere în fața piscului miraculos sub care se grămădesc susținătoare atâtea veacuri creştineşti. Ştiința cea nouă a sistemului nervos e cu totul tânără, iar ființa ei aproape numai conjectură şi concluziune provizorie. Observațiile ei, oricât de multe ar putea să fie, sunt deocamdată de-abia un nisip ce aşteaptă să fie plămădit, ca să poată să servească la îndepărtatul edificiu. Cei cari o reprezintă şi lucrează în cuprinsul ei au părerile cele mai diverse, pornesc din principiile cele mai împoncişate şi ajung, pe baza faptelor observate, la concluziile cele mai inimice. în această stare, indecisă, ştiința cea nouă nu poate să se rostească asupra unui fapt atât de proeminent în istoria lumei decât sub o rezervă nesfârşită. Notez, deci. la locul potrivit cum că aprecierea ei asupra Minunei din drumul Damascului are numai fragila importanță a ipotezelor neconfirmate; şi atunci procesul dintre această direcțiune a liberei cugetări şi dintre minunea ce converti pe Sf. Pavel ar fi să se amâne şi să rămână amânat până la descurcarea şi zidirea în sistem desăvârşit a ştiinței fenomenelor nervoase.

Se întâmplă, însă, că ipoteza cum că Sf. Pavel s-a convertit pe temeiul unei viziuni, oricare ar fi viitorul ei. prețuieşte pentru minunea convertitoare cât o măsurare falsă pentru înălțimea unui munte (sute de metri mai puțin şi muntele rămâne tot atât de nalt cât este el). Orice ar socoti medicina şi psihologia asupra minunei

în cauză, azi, mâine şi până la sfârşitul lumei, sunt numai străduinţe ale minţii omeneşti, păreri şi cuvinte; pe când împărăţia lui Dumnezeu nu e în cuvinte ci m putere (I ***Cor.,*** IV, 20). Căci admiţând că oarecând toţi învăţaţii medici şi psihologi ar declara drept lucru al nebuniei (ca să las la o parte eufemismele ştiinţifice) Minunea din drumul Damascului, întru cât convertirea Marelui Apostol, sub cununa ei de consecinţe, va ajunge mai înţeleasă pentru mintea omenească? Un fapt este explicat suficient cu explicarea aceasta, când el e datorit - clar pentru toată lumea - alienaţii vulgare (oricari ar fi genul şi gravitatea), dar ce rost are ea în faţa unui fapt care a lăsat în omenire, în brazde atât de adânci, urmările lui? Când aceşti învăţaţi vor ajunge să zică, toţi, că Minunea din drumul Damascului a fost fapt de nebunie, le va rămâne să demonstreze cum că nebunia este capabilă să răstoarne lumea şi s-o facă la loc mai bună decât era. Ştiinţa nu explică absolut nimic presupunând că Sf. Pavel s-a făcut creştin înşelat de o viziune sau de o scăpărare de nebunie, pentru că din viziune şi din nebunie nu pot să se nască decât aiureală şi neant, iar nicidecum şi niciodată preformarea lumei. De aceea, în tot adevărul, această judecare asupra minunei ce converti pe Sf Pavel e o simplă afacere de modă; libera cugetare numind-o acces subiectiv, fulgurare cerebrală, fenomen de alienaţie minoră etc. nu face decât să se exprime într-un stil favorit timpului. S-a zis, într-o vreme, şi se mai zice că Sf. Pavel a inventat minunea convertirei sale ca să-şi petreacă în lume cine ştie ce ambiţiune sau ce interes: e o modă a liberei cugetări, care nu se poate proba cu nimic, nu explica nimic. S-a mai zis şi se zice că Sf. Pavel s-a convertit din vreo pricină firească, ignorant şi superstiţios interpretată, sau cum vrea Renan, din remuşcare; e o altă modă fără de cuvinte şi fără de putere. Astăzi se zice că Sf. Pavel s-a convertit pe baza unei halucinări; este o a treia modă a liberei cugetări, soră în neputinţă cu celelalte două. Sf. Pavel a văzut şi a auzit; zguduirea sufletului său a fost adevărată, sfântă şi adâncă până la convertire. Scriptele ce relatează şi confirmă faptul - studiate, confruntate, încercate, se dovedesc martori ai adevărului. Iar ştiinţa, prea bine informată în aceasta de critica biblică, primeşte întocmai fizionomia faptului, dar în loc să-i zică minune, îi zice halucinare!

B. Sf. Pavel mărturiseşte o dată şi încă o dată, în prima sa epistolă către corinteni (autentică chiar pentru Christian Baur) că

a văzut pe Domnul sigilând pentru vecii vecilor adevărul Minunei din drumul Damascului, narate ***de Fapte:*** „Nu sunt stăpân pe mine? • Nu sunt eu apostol? N-am văzut oare pe lisus Domnul nostru?" (I ***Cor.,*** IX, 1). Iar a doua oară: „V-am dat în cele dintâi aceea ce am şi primit că Christos a murit pentru păcatele noastre potrivit ***Scripturilor.*** Şi că fu înmormântat şi că a înviat a treia zi potrivit ***Scripturilor.*** Şi că se arată lui Chefa (lui Petru), după aceea celor doisprezece. în urmă se arătă deodată la peste cinci sute de fraţi, dintre care cei mai mulţi sunt rămaşi până acum iar unii adormiră. După aceea se arătă lui Iacov, în urmă tuturor apostolilor. Iar în urmă de toţi mi se arătă şi mie, ca unui născut înainte de timp, căci dintre apostoli eu sunt cel mai mic, ca unul care nu sunt deîndestul să fiu numit apostol, pentru că am urmărit Biserica lui Dumnezeu" (I ***Cor.,*** XV, 3-9).

Ne găsim în faţa unei mărturisiri de o însemnătate neîncăpătoare în vorbe. Problemul „vedeniei" lui Pavel ajunge dintr-o dată problemul a peste 500 de vedenii avute de tot atâţia oameni: vârful cel acoperit cu neaua dumnezeieştei taine se arată făcând parte dintr-un splendid diadem de frunţi muntoase, la fel încununate. Cei ce susţin că Sf. Pavel a fost amăgitul cerebralităţei sale trebuie să susţină acelaşi lucru pentru mai mult de 500 de oameni, pe cari Sf. Pavel îi mărturiseşte - ca şi el şi mai mult decât el favorizaţi de arătarea Domnului. Plecând de la câteva versete din epistolele Marelui Apostol, pe cari le interpretează după plac, antagoniştii vor numaidecât ca Sf. Pavel să fi avut un sistem nervos atins; şi în privinţa aceasta l-am văzut pe Emest Renan strecurând o vorbă în treacăt. Dar despre aceşti mai bine de 500, cari văzură pe Domnul, ce se mai poate zice? Cine se încumetă să susţină că ei aveau acelaşi creier, acelaşi sistem nervos ca şi Sf. Pavel sau ei între ei? Şi ei toţi văzură şi auziră pe Cel Ce a înviat din morţi. întocmai ca şi Pavel! cu deosebirea că erau amicii iar nu duşmanii Lui.

Ştiinţa psiho-medicală şi „Şcoala critică" germană nu stau la gânduri în faţa cestiunei, atât de greu complicate, ci pronunţă şi asupra celor 500 şi mai bine aceeaşi sentinţă: toţi fură nişte amăgiţi ai simţurilor lor. peste toţi suflă un vânt de nebunie, toţi visară şi se înşelară! Dar reacţiunea dreptei cugetări aduce peste temeritatea aceasta dezastrul, dintr-o dată. Se poate oare afirma, în cântărită limbă omenească, cum că un sat întreg de oameni, 500 de individualităţi, deosebite şi inegale - în cugetele. în afectele, în

inima, în nervii şi în carnea lor - au putut să aibă, deodată, una şi aceeaşi viziune? Afară de ceilalţi (în alte rânduri) sunt 500 de martori! cari au văzut pe Domnul, toţi o dată, şi Pavel îi cunoştea pe toţi, căci, după cum o spune în scrisoare, cei mai mulţi dintre ei erau încă în viaţă, în anul 58 sau 59, şi numai câţiva adormiseră. Această mărturisire îl face pe W. Mangold - un critic ultraradical - revizuitorul ***introducerei înN.T.*** a lui Fr. Bleek, să spună că ea i se pare „Călcâiul lui Achille" pentru Ipoteza Viziunei (pag. 476). Cu alte cuvinte, Mangold mărturiseşte că cei 500 de martori cari au văzut pe Domnul înviat sunt însăşi moartea ipotezei. E peste putinţă să mai invoci halucinaţia pentru acest considerabil număr de 500; aceşti oameni au văzut într-adevăr pe Domnul, L-au văzut în cea mai obiectivă realitate. Dar aceasta însemnează că El, prin Dumnezeiasca Sa putere, a putut şi a binevoit să li se descopere! şi după cum acestora, tuturor căror a binevoit, după cum unui atât de mare număr deodată, tot aşa, rând pe rând, şi celor mai puţini şi lui Pavel, unul singur, pe drumul Damascului. Şi Pavel şi cei 500 şi toţi ceilalţi erau întregi, teferi şi deştepţi ca ziua. Iată cum. Minunea din drumul Damascului are fundamentul cel mai obiectiv; iată cum mărturia Sf. Pavel este piatra de care se poticneşte şi se sfarmă şi această ultimă ipoteză a liberei cugetări.

Dar, oare, Mangold a scos-o în relief, acum, întâia oară? Ştiinţa Iiber-cugetătoare n-o citise niciodată? Ba bine că nu, însă ce poate să fie, pe lumea aceasta, mai oarbe şi mai primejdioase, ca falsele principii, cari vor să disciplineze lumea văzută şi nevăzută după tipicul lor! Spune principiul că minunea nu se poate, că Dumnezeu şade nepăsător deasupra noastră şi că pentru Sine n-a mai păstrat nici o taină, căci pe toate le-a mărturisit minţii omeneşti; adevărul poate să aştepte, Pavel şi toţi apostolii să mărturisească tot ce vor voi, iar neamul lui Adam să piară în fărădelegile lui!

Poate, însă, că unii nu-şi vor crede ochilor - să vadă o ipoteză atât de nalt patronată sfărâmându-se de un singur verset, de o singură stâncă. De aceea, să las această ipoteză să se bată şi să se sfarme, a doua oară, de întregul lanţ de munţi, care înfăţişază urmările în lume ale arătarei Domnului pe drumul Damascului, şi mai înainte celorlalţi apostoli.

Christos se arătă lui Petru, după aceea celor 12, în urmă deodată la peste 500 de fraţi, după aceea lui Iacov, în urmă tuturor

apostolilor şi la sfârşit de tot şi lui Pavel. Cei dintâi, din deznădăjduiţi şi nepricepători ai ***Scripturilor*** cum erau, se simt plini de îndrăzneală şi de forţă: iar litera ***Scripturei*** înfloreşte pentru ei profetică şi clară. Cel din urmă, vrăjmaş celor dintâi şi departe de la credinţa în înviere cât poate să fie un duşman religios, e învăluit, pe drumul unei prigoniri gătite creştinilor din Damasc, de o putere necuprinsă, e frânt cu mâini de fulger şi trântit în colbul căii biruit! - Cine poate să se împotrivească hotărârei lui Dumnezeu! ***{Romani,*** IX, 19) şi ce mai putea să facă Pavel? - Iar sufletului său cutremurat, din ***Scriptura*** până aci opacă, i se revarsă, întâia oară, zorile înţelesului venirei lui Christos în lume. al patimei şi al învierii Lui.

Christos grăise celor dântâi: „staţi în Ierusalim până ce veţi îmbrăca putere de sus" ***(Luca,*** XXIV, 49): şi în ceasul sorocit, cugetele lor se îmbracă în minune! Mângâietorul cel făgăduit, Sfântul Spirit, se revarsă în flăcări de putere pe frunţile şi în inimile lor. Aceşti pescari de pe ţărmii lacului Genisaret vor şti să predice ***Evangelia*** în toate limbile pământului. Aceste sfioase turturele din colinele Galileii vor ajunge vulturii împărăţii lui Dumnezeu. Aceşti oameni neputincioşi vor fi medicii tuturor neputinţelor şi păcatelor omeneşti.

Christos grăise lui Anania despre Pavel: .Acesta îmi este un vas ales, spre a duce numele meu înaintea neamurilor şi împăraţilor şi fiilor lui Israel" ***(F. Ap.*** IX, 15) şi Pavel se simte o făptură nouă; lăuntrul lui e psalm şi sfântă încântare; puterea Spiritului e cu dânsul: în căile lui sfat, în primejdii ajutor, în adeverirea predicei minune, în rugăciune mângâiere şi suspinuri negrăite. Unde este amăgirea unora, unde e nebunia celuilalt? Citească oricine scrisorile Marelui Apostol şi nu va lipsi ca să priceapă faptica realitate a revărsărilor Sfântului Spirit asupra aleşilor Domnului. Aceşti oameni săvârşeau minuni şi se trezeau vorbind în limbi streine! Capitolele XII şi XIV asupra darurilor spirituale, din epistola I către corinteni, sunt la îndemâna fiecăruia. 200 de ani mai târziu, Origen, marele dascăl al Bisericei, mărturiseşte că puterea Sf. Spirit rodea cu belşug minuni printre creştini; şi dacă sunt vrednic să fiu crezut, zice Origen, eu însumi am fost martor la unele din ele. Pavel, zice Ernest Renan, era convins că are darul să facă minuni, dar fără îndoială că nu făcea. Atunci de unde îi venea această stranie credinţă, dacă n-o pusese niciodată la încercare şi dacă nu şi-o dovedise cu nimic? Şi tot Renan: cât de sărăcuţ

interpretează călăuzirea şi sfătuirea Sfinţilor Apostoli de către Sf. Spirit! „Un vis, o impulsiune momentană, o mişcare negândită, un zgomot nelămurit li se păreau că sunt manifestări ale Spiritului" ***(Saint Paul,*** pag. 127). Dar de ce intră Renan în aceste consideraţii primejdioase? Pentru că orice critic şi istoric, ce pretinde că respectă faptele cu mărturii în regulă, trebuie să ţină seamă de o mulţime de lucruri suprafireşti la creştinii din această epocă, şi să primească, vrând-nevrând, adevărul că peste leagănul Bisericei Creştine stă, simţită şi plină de minuni, mâna lui Dumnezeu. Cercetarea istorică imparţială asupra acestei vremi, care scaldă în unda zilelor ei picioarele Fiului lui Dumnezeu şi frunţile Sfinţilor Apostoli, duce ca de mână până în apropierea Covârşitoarei Taine, până la picioarele Golgotei.

Apostolii, Pavel şi toţi câţi văzuseră şi crezuseră învierei se risipesc ca nişte vulturi deasupra lumei vechi - pline de tot felul de păcate sufleteşti, cufundate în nedreptăţi, în vărsări de sânge, în petreceri sângeroase, în îmbuibări, în desfrânări, în monstruozităţi! ***(Romani*** I, 24-31) şi, acvile divine, de pe cvasicadavrul lungit la picioarele idolilor orbi şi muţi, încep să sfâşie ruşinea şi păcatul. Istoria propovăduirei creştinismului, întâile rezultate ale predicei, biruinţele urmate şi treptate ale vieţei asupra putreziciunei şi a morţei, înfăţişează cea mai uriaşă, mai zguduitoare şi mai istorică epopee cunoscută veacurilor omeneşti.

Roma, încununată cu dafin muiat m sânge, ospăta fără sfârşit sub umbrarul purpurei imperiale; Pavel şi soţii lui în ***Evangelie*** vor ajunge s-o convingă că împărăţia lui Dumnezeu este altceva decât mâncare şi băutură, decât vărsări de sânge şi luxură. Şi Roma - desfrânata cea mare care, învestmântată în byssus şi purpură şi împodobită cu piatră preţioasă şi mărgăritare, vărsa din pahar de aur vinul desfrânării ei tuturor noroadelor pământului ***(Apocalips, XVII,*** XVIU), va cădea pocăită la picioarele Mântuitorului şi Magdalină proorocită în Magdalinâ, le va scălda în lacrimi de credinţi

înţelepciunea omenească se sleise, combinând la sisteme filosofice; cugetarea rătăcea buimacă în labirintul lor, iar scepticismul le sfărâma de-a rândul şi ironic şi nepăsător se culca peste ruine. Pavel şi soţii lui vor mătura aceste resturi şi vor ridica, pe una şi aceeaşi temelie - credinţa în învierea Domnului - dogma Răscumpărărei şi toată zidirea fericitei înţelepciuni întru ***Evangelie.*** Căci scris era: „Pierde-voi înţelepciunea înţelepţilor, şi nimici-voi priceperea celor cuminţi" ***(Isaia, XXIX,*** 14). Pavel subliniază

această profeţie în zilele lui Neron, iar în zilele lui Iustinian, care închide şcoala filosofică din Atena, înţelesul ei este satisfăcut până la o literă. Halucinatul din drumul Damascului vedea înainte-i prin 5 secoli, ca prin 5 ferestre puse una într-alta!

La strigarea în lume a numelui lui Christos, majoritatea ei purta lanţurile sclaviei; imperiozitatea militară a Romei, gusturile neamului latin şi ale altor neamuri vechi, duritatea moravurilor particulare risipeau cu uşurinţă şi din plin, în circuri şi acasă, sângele celor lipsiţi de libertate. Pavel şi fraţii săi vor izbuti cu nesfârşite greutăţi să înduplece bronzul inimei antice şi s-o facă să vadă în nenorociţii sclavi - liberţii lui Christos (I, ***Cor.,*** VII, 22).

Plini de nedreptate, de desfrânare, de răutate, de învrăjbire, de pizmă, de omor, de ceartă, de înşelăciune, de viclenie... sumeţi, îngâmfaţi, lăudăroşi, născocitori de rele. nesupuşi părinţilor, călcători de cuvânt, fără iubire firească, neîmpăcaţi, fără milă ***(Romani*** I, 29-31), astfel erau aceia căror li se numărau Fericirile evangelice; către aceste fiare ale fărădelegei veneau cu salutarea păcei oile lui Christos. Şi blândeţea şi răbdarea şi dragostea de oameni şi miraculoasa energie care dărâma şi rezidea prin aceşti oameni, după înfăţişare şi renume: gunoiul lumei - vor ajunge să încovoaie, să supună şi să schimbe lumea veche şi moravurile ei. Sufletul ei va deveni un altul; inima ei va cunoaşte tresărirea unor fibre nouă; căci bunătatea inimei, căci îndurarea de oameni, căci resignarea sub durerile proprii şi împărtăşirea durerilor aproapelui - cu socotirea lor aducerei aminte şi promisiunilor Celui Ce, în carnea omenească, prin suferinţă şi prin moarte, ne-a arvunit oastei şi împărăţiei sale - vor prinde rădăcini, vor creşte şi vor rodi, până la sfinţenie şi la martiriu, între fiii oamenilor. O, desigur că nici boalei. nici nebuniei nu poate să revină cinstea acestor rezultate.

Duşmăniile de neam şi duşmăniile religioase făceau prăpăstii între popoarele cari purtau scaunul stăpânirei romane. Purtătorii Crucei vor şti să împace în Domnul aceste nesuferiri: „Nu este elin, iudeu, tăiere împrejur, şi netăiere împrejur, barbar, schit, rob, stăpân de sine, ci toate şi în toţi este Christos" ***(Coloseni,*** III, 11).

O mitologie babilonică, oglindă şi aţâţare patimilor păgâneşti, căzută în discreditul obştesc - divinităţi nenumărate, tâlcuite într-un amestecat popor de idoli (chipuri omeneşti, păsări, dobitoace; târâtoare) - capişti pretutindeni cari se cinsteau cu jertfele cele mai necinstite, înfăţişau Ierihonul politeismului, la

răsărirea luminei mesianice. Pavel, Sfinţii Apostoli şi legiunile martirilor creştini îl vor înconjura cu propovăduirea ***Sfintei Evangeîii*** 250 de ani - şi Ierihonul se va prăbuşi; ***Sfintele Scripturi*** vor învestmânta sufletul hunei cu credinţa îh Unicul Dumnezeu; aripile Sfintei Cruci vor zbura peste mii şi mii de altare, înflorite pe mormintele sfinţilor eroi; iar mireasma spirituală a unei jertfe nouă şi fără de asemănare - a jertfei celei fără de sânge - va umple tot pământul!

Iată hi linii foarte groase principalele urmări ale luptelor şi ale biruinţii ***Evangeliei.*** Atât de sus şi de departe a bătut în veacuri şi în omenire săgeata trimisă din Sion. Săgeată, arc şi coardă (divina învăţătură şi cei ce erau s-o răspândească) pregătite de Domnul în anii lucrului Său; dar forţa cea fără măsură în graiul omenesc, ce întinse coarda inimii acelora şi coarda inimii lui Pavel: descoperirea învierei Sale. Aceşti oameni răsturnară şi rezidiră lumea, pentru că într-adevăr şi întocmai priviră, ascultară şi adorară pe Biruitorul Morţei, după biruinţă. Pentru atari urmări trebuia cu bogăţie o atare pricină. - A susţine că Pavel, cercul apostolic şi ceilalţi toţi văzură şi auziră, în vedenie, în extaz, ori în fapt de nebunie, însemnează a tăia firul logic care funcţionează în mintea noastră între Cauză şi Efect.

VI

Am ajuns la concluziune. - Convertirea Sf. Pavel nu se poate explica în nici un chip, nu se poate deschide înţelegerei cu nici unul din mijloacele liberei cugetări. Nici filosofía interesului, nici explicarea naturalistă, nici ipoteza psiho-medicală - nu sunt în stare ca să descifreze taina ei. Sf. Pavel a fost omul cel mai dezinteresat din lume; Sf. Pavel n-a ştiut de remuşcare niciodată; Sf. Pavel a fost desăvârşit de întreg la minte, energic cum istoria nu-i are perechea, credincios şi consecinţe căii Domnului până la martiriu. Nici imbold pământesc, nici remuşcare, nici boală, nici nebunie - nu se dovedesc sub convertirea lui, oricum ai întoarce-o, oricât ai ispiti-o.

Minunea din drumul Damascului, fără de fiinţă pentru privirea materialista, existentă de jumătate pentru privirea naturalistă,

ajunge întreagă la chip, pentru ştiinţa fenomenelor nervoase şi pentru şcoala critică. Această din urmă direcţiune e superioară celorlalte două prin ştiinţa pe care o are în cestiune: figura minunei trebuie primită întocmai. Atât, însă, şi e destul pentru năruirea respectivei ipoteze. Martorii pe care îi citează Sf. Pavel, părtaşi cu el la vederea şi auzirea Domnului, fac deodată dintr-un chip în zugrăveală o realitate. Iar Alpii de consecinţe, pe cari Sf. Pavel, Sfinţii Apostoli şi toţi câţi mai sunt îi înălţară în lume - monument etern adevărului văzut şi mărturisit, sunt o a doua probă despre perfecta obiectivitate a Minunei din drumul Damascului (şi a minunilor surori cu ea).

Sf. Pavel s-a făcut creştin şi servitor ***Sfintei Evangeîii,*** dezbrăcându-se ca de o haină veche de tot ce fusese mai-nainte_. pentru că. pe drumul Damascului, Domnul i s-a arătat şi l-a orânduit apostol Sieşi. Acesta este singura explicare ce deschide porţile problemului zadarnic asediat de libera cugetare.

Trăim într-un timp în care spiritul de negaţiune şi de înfruntare creşte ca marea în flux şi bate zgomotos în coastele credinţei în Christos şi în zidurile Casei Lui. Sunt zecimi de şcoli distructive cari se întrec care de care să dea un preţ mai mic pe ***Sfintele Evangeîii*** şi pe minunile istorisite în ele. Este, fără îndoială, o spumegare de o zi pe care o fac deasupra apele înrăutăţite ale vremei. Mâine vei privi în urmă şi nu vei mai afla-o, căci faţa acestei lumi se trece (I ***Cor.,*** VII, 31). Dar cu toate păcatele de azi şi de odinioară ale lumei, şi tocmai pentru ele, pământul pe care ea se zvârcoleşte rămâne însemnat până la Amin cu urmele petrecerei Domnului între noi şi cu semnul de pe Golgota.

Cărarea omenirei curge şi va curge printre epoci fel de fel, peste vaduri rele, prin schimbări nenumărate, printre ruine şi printre reclădiri. Adevărul, însă, rămâne în veci, deasupra vecilor - luminos, cuceritor, sfidător cărărilor şi trufiei Cugetărei, dulce umilinţei în voie bună, miraculos slăbiciunei încrezătoare într-însul: Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu adevărat, s-a întrupat, a pătimit, s-a îngropat şi a înviat, pentru ca să răscumpere păcatele, neputinţele, durerile, trupurile şi moartea noastră şi să le preschimbe în iertare, în putere, în răbdare, în nestricăciune şi în nemurire! Şi toţi care cred şi vor crede astfel, spre uimirea şi vecinica nepricepere a filosofiei, vor avea într-înşii viaţa vecinică ***(Ioan,*** III, 16).

Acestui Adevăr - Adevărul prin excelenţă - Minunea din drumul Damascului îi aduce una din cele mai viguroase mărturii cari îmi stau la ştire. Convertirea Sfântului Pavel constituie Dumnezeirei Mântuitorului o probă fără de moarte. Epistolele Marelui Apostol (cari o confirmă şi o fac invulnerabilă) sunt ca şi un brâu de ziduri neînvinse împrejurul ***Sfintei Evangeîii.*** Zadarnic socoteşte Necredinţa că are vreo putere asupra Dumnezeiescului Ierusalim, căci mai întâi trebuie să se izbească - şi să se sfărâme în etern! - de zidurile pauline şi de turnul lor de pază, Minunea din drumul Damascului.

APOLOGIA UNEI LEGI
ŞI MAI PRESUS DE EA1
A UNUI PRINCIPIU

I

în şedinţa Sf. Sinod de la 12 octomvrie 1909, P.S. episcop al Romanului, D. Gherasim. a citit un memoriu-protest, prin care a declarat de necanonică legea sinodală votată de ambele Camere în primăvara anului curent şi a dat anatemei pe toţi cei ce ar fi de altă părere decât P.S. sa. Acest memoriu s-a tipărit şi răspândit; el este astăzi broşură călătoare şi putem să ne ocupăm de el. Totuşi, în această Apologie a legei sinodale şi mai presus de ea a principiului din care ea purcede, voi deosebi şi lăsa neatinse 2 chestiuni:

1) Dacă este admisibil ca un cetăţean al ţării să se răzvrătească împotriva unei legi investite cu toată puterea legală. în privinţa aceasta, au cuvânt şi autoritate oamenii de stat şi de legi.

2) Dacă anatema rostită de P.S. Gherasim a fost sau nu canonică, în.privinţa aceasta, Sf. Sinod, singura autoritate competinte, s-a pronunţat - şi anume negativ.

II

Memoriul tipărit al P.S. episcop al Romanului are 37 de pagini, înpp. 3-11, P.S. aminteşte de asigurările şi de garanţiile pe care Biserica Română Ie-a dat Patriarhiei din Constantinopol, ca să-i recunoască o autocefalie de fapt seculară, precum şi de condiţiile sub care Patriarhia ne-a recunoscut această autocefalie. P.S. episcop voieşte să ne spună că autocefalie nu însemnează că suntem liberi să ne dăm legile bisericeşti ce ne convin şi că suntem datori să rămânem strâns legaţi de litera corespondenţei diplomatico-ecleziastice de la 1885. Cu legea din 1909 ne-am fi făcut infideli asigurărilor şi condiţiilor de atunci. Prin înfiinţarea Consistoriului Superior Bisericesc, s-ar călca dogma şi canoanele, deşi apărate de Tomosul autocefaliei, de Constituţie, de legea sinodală din 1872 şi chiar de legea din 1909 (art. 9, alin. I).

Mai întâi, zice P.S. Gherasim (pp. 12-13), deşi asigurasem pe Sanctitatea sa, patriarhul ecumenic, că biserica noastră va primi direcţiunea administrativă şi disciplinară ***únicamente*** de Ia Sf. Sinod al Regatului României, prin legea cea nouă Sfântului Sinod s-a alăturat Consistoriul Superior Bisericesc, deci un nou organism, o nouă instituţie de adunare bisericească. Deşi s-a afirmat că organismul nou creat are un rol pur consultativ, faţă cu Sf. Sinod care este şi rămâne deliberativ, RS. Gherasim găseşte că C.S.B. nu are un rol numai consultativ, ci uneori şi deliberativ şi mai găseşte că faptul este imputabil îndeosebi Î.RS. mitropolit primat, raportorul legii şi, într-o măsură oarecare, autorul ei (pp. 14-16).

Categoric, RS. Gherasim declară că legea este rea şi necanonică, întâiul argument este, încă o dată, faptul că Şf. Biserică Patriarhală din Constantinopol, recunoscând, la 1885, autocefalia bisericii noastre, a proclamat Sf. nostru Sinod: „frate în Christos prea iubit", ca un singur organ administrativ central, compus numai din arhierei. Azi avem 2 organe bisericeşti administrative centrale: Sf. Sinod şi C.S.B., în care intră preoţii şi diaconii, separat şi la un loc cu Sf. Sinod (p. 17.) Pentru P.S. Gherasim, aceasta însemnează infidelitate faţă cu Tomosul autocefaliei şi abatere de la cuvântul dumnezeiesc şi de la sfintele canoane, privitoare la ierarhia şi cârmuirea bisericească.

în pp. 17-25, P.S. Gherasim expune învăţătura Bisericei noastre Ortodoxe, despre ierarhie şi cârmuire, arătând că episcopul este izvorul învăţământului religios, al plinirei slujbelor dumnezeieşti şi al administratei sau cârmuirii bisericeşti, ca unul ce este învestit de Dumnezeu cu toate darurile dumnezeieşti; iar preoţii şi diaconii, fiind organe ierarhice de treapta a doua şi a treia, sunt sub autoritatea lui, ascultă de poruncile lui şi nu fac nimic în biserică făraşe voia lui. Episcopul însuşi este supus episcopilor întruniţi în sinod, ca autoritate mai înaltă în Biserică. Sinodul este local (al unei ţări sau provincii) şi ecumenic, când participă la el episcopii din toată lumea creştină, sau cel puţin atâţia ca să poată reprezenta toată Biserica. Sinodul local este cea mai înaltă autoritate bisericească, în ţara respectivă, cel ecumenic: în toată lumea. Hotărârile sinoadelor ecumenice au fost şi sunt recunoscute de întreaga Biserică şi în toată vremea, ca legi în veci obligatoare. Organele deliberative, în sinoadele ecumenice ca şi locale, sunt episcopii, nu şi preoţii şi diaconii. Numai dacă vor şi când vor episcopii, preoţii şi diaconii pot să ajute sau să înfăţişeze în sinoade pe episcopi, dar numai ca sfetnicii sau ca delegaţii episcopilor.

Cu aceste principii şi unităţi de măsură, P.S. Gherasim, măsurând legea din 1909, nu găseşte în ea dogma cea adevărată despre ierarhia şi organismul bisericii. Din articolele 9, 18 şi 19, confruntate între ele, P.S. deduce că, în C.S.B., vor veni momente când membrii cei aleşi adică preoţii şi diaconii (21 la număr), mtrunindu-se cu membrii Sf. Sinod (mai puţin decât 21) şi având vot deliberativ, egal cu al arhiereilor, în hotărârile ce vor lua în comun vor putea uneori să-i covârşească. De aceea, P.S. episcop se teme că preotul, care până acum era întru-toate supus şi ascultător chiriarhului său, de acum înainte, stând alăturea şi dezbătând cu el, ba uneori bătându-1 şi la vot, va ajunge să-1 nesocotească (p. 28).

Şi mai rea impresiune îi fac P.S. sale cei 2 stareţi introduşi în C.S.B. Articolul 18, alin. III, care prevede pentru hotărârile luate de C.S.B. - întrunit separat, fără arhierei, sub preşedinţia mitropolitului şi în prezenţa ministrului - ratificarea Sf. Sinod, va produce, după P.S, Gherasim,- învrăjbire şi turburarea sfintei armonii dintre gradele inferioare şi superioare ale ierarhiei bisericeşti, în cazul când Sf. Sinod nu va consfinţi cele hotărâte de preoţi şi de diaconi. Articolele 20 şi 21 alarmează îndeosebi pe P.S. episcop: art. 20, ftmdcă face pe membrii aleşi ai C.S.B. (pe preoţi şi pe diaconi), în timpul cât vor funcţiona în această calitate, să fie justiţiabili numai înaintea C.S.B. în întregime; iar art. 21, fiindcă dă puteri C.S.B. să se pronunţe în cestiuni de administraţie eparhială, când-aceasta i s-ar cere de ministru, deşi asemenea pronunţări trebuiesc ratificate de Sf. Sinod.

în restul memoriului său (pp. 30-37) P.S. Gherasim, urcând tonul tot mai sus, ajunge până la canonul 1 al Sinodului VII ecumenic şi la canonul 2 combinat cu canonul 1 al Sinodului VI ecumenic, din înălţimea cărora, printr*o alunecare ce nu se poate regreta îndeajuns, sfâşie legătura şi comuniunea canonică cu fraţii săi în Domnul, îi afuriseşte şi îi dă anatemei.

III

Acesta este, în rezumat, memoriul citit de P.S. episcop al Romanului D. Gherasim, în Sf. Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, în şedinţa de la 12 octomvrie 1909.

Ca observație introductivă, acest memoriu respiră un aer de teorie şi de speculațiune profund teologice. Ideile, temeiurile cât Şi anatema cu care încheie denotă o completă şi fericită cufundare în cerurile teologice, şi o totală gierdere de sub picioare a pământului pe care trăim şi suferim. în tot memoriul, nu este nici o luare în considerație, nici o aruncătură de ochi asupra realității, adică asupra stării actuale, pe de o parte din biserica noastră, pe de altă parte din bisericile ortodoxe surori. P.S. Gherasim, când şi-a compus memoriul, a deschis tomul său de Drept bisericesc, al lui Sakelaropulos, şi celelalte tomuri necesare, iar inima şi-a închis-o cu precauțiune. Tot ce stabileşte, cu sfinte mărturii şi cu canoane, aşa este şi Amin este. Aşa a mvățat şi P.S. sa, aşa am învățat şi eu şi toți câți ştim carte teologică ortodoxă. Aceasta este învățătura noastră! Aşa scrie la pravilă!

Dar credeți, oare, că aceste teorii şi măsuri de drept canonic le veți găsi undeva, în lumea aceasta plină de păcate şi de lipsuri, riguros aplicate ori umplute pe tanc? Tot ceea ce înfiripează P.S. episcop este tipul ideal al vieței noastre ierarhice bisericeşti, este soarele după care năzuim şi vom năzui întotdeauna, dar pe care trebuie să-I căutăm adeseori printre nourii învăluitori ai nevoilor noastre de oameni imperfecți şi de cetățeni datori cezarului dinarul legiuit. Ca să se vadă ce deosebire este între a recapitula teorii canonice, la umbra dulce a lui Zonara şi Balsamon şi între a trăi, ca popor, viață bisericească, sub egida statului şi sub povara diferitelor neajunsuri sociale şi raționale - voi pune, față în față, prin câteva exemple, idealul cu realul, teoria cu viața.

Zice P.S. episcop al Romanului (p. 7) că Biserica Română, la 1885, a dat Patriarhiei din Constantinopol asigurări şi garanții că va primi direcțiunea administrativă şi disciplinară únicamente de la Sf. Sinod al Regatului Român, care va păstra intacte dogmele şi tradițiunea... etc. Fiindcă, zice teoria (p. 26): „în Biserică... este numai un organ central, îndreptățit a se ocupa de toate treburile bisericeşti de obşte: Sinodul compus numai din arhiereii țării sau provinciei, potrivit canonului 37 apostolesc şi altor canoane". Dar cum stă însăşi Sfânta Biserică Patriarhală din Constantinopole, față cu acest principiu, când de la 1860 încoace, în această Biserică pe lângă Sf. Sinod funcționează şi un ***Consiliu Mixt*** (vezi ***Dreptul bisericesc*** de Nicodim Milaş, traducere germană, ed. II, pag. 339) chemat să îngrijească de gospodăria bisericească şi compus din 12 membri: 4 episcopi (membri ai Sf. Sinod) şi 8 laici notabili, sub preşedinția celui mai bătrân episcop, ba uneori chiar a patriarhului? Şi ce vom zice, mai departe, despre faptul că Sanctitatea sa adună foarte adesea, la un loc, Sf, Sinod şi Consiliul Mixt, şi aşa ține şedințe, sub sfânta-i preşedinție? Adunarea aceasta numită ***Cele Doua Corpuri*** este azi marele sinod patriarhal. Aşadar, un sinod, în care arhiereii stau alăturea şi sfătuiesc nu cu preoții şi diaconii, dar cu laicii. Câtă separațiune face Sanctitatea sa între cestiunile care, după litera canonică, ar fi discutabile şi votabile numai între arhierei şi între cestiunile care se discută şi se votează, de fapt, în Sinodul Două Corpuri - cine stă să spioneze şi să treacă în vreun carnet de poliție secretă ecleziastică! împrejurările şi necesitățile locale aşa cer - aşa se face. Oamenii de inimă nu se țin de cârşănii.

Zice P.S. Gherasim (p. 23): „Numai sinodul compus din episcopii locali, adică ai unei țări sau provincii, judecă pe episcopul respectiv, pentru învinuiri de ordine morală sau materială" - şi citează canoanele pe cari se întemeiază această regulă a bisericii noastre. Dar când nu se poate sau nu se mai poate, ce este de făcut? Pe lângă Sf. Sinod din Petersburg funcționează 2 contore sinodale, cea din Moscova şi cea din Tiflis. Contora sinodală din Tiflis, în care exarhul Gruziei are preşedinția, este compusă din 3 arhimandriți (2 din Gruzia, 1 din Imereția) şi dintr-un arhipresbiter. Această contoră sinodală are sub puterea sa pe episcopii eparhioți din Imereția. Mingrelia şi Guria (vezi Milaş, p. 341), adică aceştia în caz de vină, sunt justițiabili înaintea exarhului arhiereu şi a celor 4 preoți! ***Apelatoriul*** Mitropoliei Sârbeşti din Carlowitz, zis şi ***Consiliul Bisericesc Mitropolitan,*** compus din mitropolitul-preşedinte, 2 episcopi, 3 preoți şi 3 laici, este prima instanță care judecă plângerile depuse împotriva episcopilor eparhioți (Milaş, p. 349).

Zice P.S. episcop al Romanului (p. 24): „La sinoadele locale sau provinciale numai episcopii... au fost şi sunt organe deliberative... De aceea, sinoadele se şi numesc de către canoane sinoade sau adunări ale episcopilor." Dar când nu sunt puteri - țara e mică, sărăcia e mare - cum faci față sfintelor canoane? Sf. Sinod din Muntenegru e compus din arhiepiscopul de Cetinie, ca preşedinte, din episcopul de Zacholm şi Rassa, din arhimandriții mănăstirilor din Cetinie şi Ostrog, din 3 protopresbiteri şi un secretar (Milaş, p. 346).

Trece cuiva prin minte să facă proces Patriarhiei din Constantinopol, pentru Sinodul Două Corpuri? Poți să te superi pe Biserica Rusiei, din cauza contorei sinodale din Tiflis? Poți să iei

sufletul bieţilor muntenegreni, din pricina sinodului lor, pe care l-au înjghebat şi ei cum a dat Dumnezeu?

Iată cum nemiloasa nevoie te constrânge de multe ori să-ţi acorzi, vrând-nevrând, inevitabile dispense de la sfintele canoane. Iată cum se prezintă viaţa şi realitatea, dacă vrei să te cobori la ele, din. cerul teoriei. - Ce vom zice? S-a desfiinţat legea? Ferească Dumnezeu! Căci legea este sfântă, şi porunca sfântă şi dreaptă şi bună ***(Epistola către romani,*** 7,12) dar noi, biete făpturi pamânteşnVJegate patriei, datoriilor sociale şi multor altor împrejurări şi păcate, pe cari le ştim noi între noi, facem şi noi ce putem, ca să nu fim cei mai netrebnici şide pe urmă, nici înaintea lui Dumnezeu, nici înaintea oamenilor.

IV

Venind acum mai aproape şi luând, îndeosebi, unele puncte din memoriul P.S-Gheresim, vom observa următoarele:

P.S. Gherasim voieşte să ne convingă că, deşi suntem autocefali, oficial de la 1885, totuşi părinteştile solicitudini patriarhale nu pot să dormiteze, când îşi închipuiesc că suntem în pericol. De aceea^P.S. ne pune în vedere că suntem pe punctul nenorocit să fim priviţi şi declaraţi eretici şi schismatici de către marea Biserică din Constantinopol.

Pentru ce aceste gânduri rău venite susceptibilităţii noastre de oameni stăpâni în ţara şi în biserica lor? Nu suntem noi destoinici să ne facem singuri treburile şi să nu mai ostenim pe Sanctitatea sa, cu grija noastră? N-avem noi atâta minte, ca să ştim cum se păstrează unitatea în privinţa dogmelor şi a canoanelor ecumenice, cu Biserica din Constantinopol şi cu toate bisericile ortodoxe? Gândurile acestea, ameninţarea aceasta cu stricarea liniştii Sanctităţii sale nu sunt bune, fiindcă deşteaptă în noi amintiri şi sentimente nefavorabile.

P.S. Episcop găseşte, mai departe, că ne-am călcat cuvântul, dat la 1885, precum că Biserica Română va primi, pentru trebuinţele bisericeşti ale Regatului, direcţiunea administrativă şi disciplinară numai şi numai de la Sf. Sinod. însă, Sfânta Biserică din Constantinopol care, după cam am văzut, îşi primeşte direcţiunea administrativă şi disciplinară nu numai de la Sf. Sinod ci şi de la Consiliul Mixt, ci şi de Ia Sinodul Două Corpuri, va fi, credem, destul de generoasă ca să nu ia în nume de rău Consistoriul nostru Superior Bisericesc. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât Tomosul autocefaliei recunoaşte că: ***afacerile de administraţie ecleziastică şi de ordinea demnităţilor se pot modifica în vedere cu poziţiunea ţărilor, pentru marele cuvânt că: Marea Biserică a lui Christos, aprobând cu toată bunăvoinţa şi recunoscând cu duhul păcei şi al dragostei schimbările necesare administraţiunii duhovniceşti din sfintele biserici locale, le binecuvântează şi le hotărăşte spre mai bună zidirea comunităţii credincioşilor.*** (Vezi ***Tomosul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române).*** într-adevăr, sunt canoane care îngăduiesc ca, pe lângă legile generale bisericeşti, obligative pentru fiecare biserică particulară, să poată să-şi organizeze administraţia după împrejurările ei locale şi să-şi acorde legile corespunzătoare (Milaş, pp. 453-454). - Tocmai în cazul acesta, prevăzut şi îngăduit de canoane, ne găsim noi cu legea C.S.B.

P.S. Gherasim afirmă că legea aceasta este rea şi necanonică, fiindcă nu găseşte în ea „dogma cea adevărată despre ierarhia şi organismul bisericii"; şi n-o găseşte fiindcă i se pare că legea „nesocoteşte şi răstoarnă dogma despre ierarhia bisericească şi gradele ei, dogma despre raportul dintre episcopi, preoţi şi diaconi, şi dogma despre centrul autorităţii bisericeşti". Totuşi constatăm că ierarhia bisericească a rămas aceeaşi ca şi până acum: episcopatul, presbiteratul şi diaconatul.

Legea sinodală (art. 10) cunoaşte pe ambii mitropoliţi, pe cei 6 episcopi eparhioţi, ca şi pe arhiereii titulari. Legea prevede (art. 7) pentru I.I.P.P.S.S. mitropoliţi o leafă lunară de 3.082 de lei, iar pentru P.P.S.S. episcopi o leafă lunară de 1.541 de lei. Aceşti înalţi ierarhi au rămas cu pace şi cu cinste în scaunele lor. Preoţii au rămas ceva mai jos, în parohiile respective, iar diaconii şi mai jos, la dregătoria lor, după sfânta cuviinţă şi întocmai ca şi până acum. Aşa stând lucrul, dogma despre raportul dintre episcopi, preoţi şi diaconi a rămas neatinsă. Iar dogma despre centrul autorităţii bisericeşti e tot atât de sfântă şi de validă şi pentru noua lege. Atunci ce îl turbură pe P.S. episcop al Romanului? îndeosebi articolele 18, 20 şi 21 din această lege.

Articolul 18 are 4 aliniate. Alin. I spune în general: ***„C.S.B. va statua asupra tuturor afacerilor disciplinare şi de administraţie eparhială ale Bisericii Ortodoxe în coprinsul statului român. "*** Alin. II enumera diferite cestiuni cu care se va ocupa C.S.B. şi asupra cărora va hotărî, sub rezerva aprobării ministeriale. Alin. III enumera altă ordine de cestiuni, cu care se va ocupa C.S.B., iar

alin. IV desluşeşte că la rezolvarea cestiunilor din alin. III nu vor lua parte membrii Sf. Sinod, de unde urmează că, la rezolvarea cestiunilor din alin. I şi II, vor delibera, împreună cu membrii Sf. Sinod (arhiereii cu scaun şi Iară scaun), şi cei 21 de preoţi şi de diaconi. Deci, pe când în alin. III C.S.B. este numai adunarea separată a celor 21, iar hotărârile luate sunt propuneri şi deziderate, întrucât trebuiesc ratificate de Sf. Sinod, m alin. I şi II, C.S.B. este întrunirea general deliberativă a episcopilor, preoţilor şi diaconilor. Şi aici începe teama P.S. episcop Gherasim. Cum cei 21 sunt mai mulţi decât arhiereii, s-ar putea ca „de multe ori, dacă nu în toate împrejurările, să covârşească, cu ale lor voturi, voturile arhiereilor titulari, episcopilor şi mitropoliţilor, şi să-şi impună hotărârea ce vor voi să ia". Prin urmare, ce nu poate să admită şi să rabde P.S. este posibilitatea ca preoţii şi diaconii să se întâlnească, uneori, în aceeaşi cameră deliberativă, cu arhiereii. Aici este tot nodul cestiunei. Aici chem luarea-aminte a lectorului meu.

Este prea adevărat că sfintele canoane, când vorbesc de sinoade, înţeleg ca membri sinodali numai pe episcopi. în Biserica Ortodoxă sinodul este eminamente episcopal. Cărţile noastre de Drept bisericesc şi toţi canoniştii nu vorbesc niciodată într-altfel. Dar acesta e un principiu, e un stindard pe care-1 ţinem tare şi-I ţinem sus, deasupra castrelor, luptelor şi sinoadelor noastre. E stindardul nostru de căpitănie şi stindardul nostru de deosebire, de pildă, faţă cu Biserica Romană Occidentală, care are şi poartă stindardul papal. Deci, acest stindard episcopal îl vei găsi, totdeauna, fâlfâind deasupra cortului sfânt, sub care s-au adunat şi se adună, ordinar şi extraordinar, vitejii noştri. Dar luaţi aminte: deşi stindardul de deasupra este episcopal, ***niciodată nu vei găsi, în cortul întrunirii, numai şi numai episcopi, nimic altceva decât episcopi.*** Cercetaţi istoria bisericească, consultaţi actele sinoadelor ecumenice şi particulare, citiţi numele celor ce subscriu aceste acte, sau - dacă nu aveţi vreme - uitaţi-vă la sinoadele particulare astăzi existente în bisericele autocefale ortodoxe: oricând şi pretutindeni, veţi constata faptul istoric şi contimporan că, la adunarea în principiu episcopală, iau parte, discută şi decid şi alţi clerici cari nu sunt arhierei. Iată ce zice chiar P.S. episcop al Romanului (pp. 24-25): „Pot, însă, atât preoţii cât şi diaconii să fie admişi Ia sinoade, dar numai cu consimţământul episcopilor şi nu în altă calitate decât ca însoţitori, ca sfetnici, ca ajutători, ca împreună luptători, ca sfătuitori sau ca împuterniciţi

ai episcopilor şi pot sta numai în locul al doilea. Chiar şi în această din urmă calitate nu au putut şi nu pot fi admişi - în virtutea propriei lor autorităţi, în numele lor ca preoţi ori diaconi, ci în numele şi în virtutea supremei autorităţi cea proprie episcopilor lor." Aşadar, este drept că la sinoade au participat şi pot să participe şi preoţi şi diaconi, dar nu în numele lor, ca preoţi sau diaconi, ci, ca împuterniciţi ai episcopilor respectivi şi îh numele acestora. Vedeţi, în istoria bisericească, cum asemenea preoţi şi diaconi împuterniciţi au stat de vorbă şi au decis împreună cu episcopii. De pildă, chiar Ia primul sinod ecumenic, pe care-1 aminteşte P.S. Gherasim, adunat Ia Niccea, în anul 325, bătrânul Silvestru, episcopul Romei, a trimis ca delegaţi ai săi pe preoţii Vincenţiu şi Vitus, care, neapărat, au avut vot deliberativ egal cu al episcopilor.

Aşadar, 1) Istoria bisericească ne arată că, de fapt şi în realitate, preoţii şi diaconii au şezut de multe ori alături cu episcopii şi au hotărât împreună; 2) Istoria bisericească, Dreptul canonic şi după ele P.S. episcop Gherasim ştiu şi recunosc că aşa ceva s-a putut şi se poate, însă numai în numele şi virtutea supremei autorităţi cea proprie episcopilor.

Ce au făcut episcopii din ţara noastră? Episcopii din ţara noastră (afară de P.S. Gherasim), în puterea darului arhieresc ce au de la Duhul Sfânt, şi în calitatea lor de episcopi şi de membri ai Sf. Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, fiecare dintre ei egal cu P.S. Gherasim, au hotărât şi binecuvântat ca atâţia preoţi şi diaconi din cele 8 eparhii să fie consilierii şi delegaţii lor, în împrejurările şi condiţiile prevăzute printr-o lege specială. Aceşti preoţi şi diaconi sunt consilierii şi mandatarii episcopatului român, nu în virtutea propriei lor autorităţi, nu în numele lor, ca preoţi şi diaconi, ci în numele şi în virtutea supremei autorităţi cea proprie episcopilor. Şi atunci, dacă episcopatul nostru şi-a dat binecuvântarea Iui, absolut valabilă, unei legi care aduce pe preoţi şi pe diaconi lângă arhierei, uneori ca să consfătuiască, alteori ca să decidă împreună, ce este de zis şi de făcut? Legea este bună şi canonică!

Ştiu de mai-nainte toate obiecţiunile ce mi s-ar putea face, chiar pe cele mai agere şi mai subtile, totuşi raţionamentul meu ar trebui să mulţumească pe orice bun român,, căci după cum vom vedea mai departe, e în joc o cestiune care cere de la noi mult patriotism şi multă bunăvoinţă.

Un ah articol din lege care alarmează pe P.S. Gherasim este art. 21: ***„C.S.B. în urma intervenirii ministrului Cultelor se va pronunţa si m chestiile de administrape eparhială şi hotărârile sale vor deveni executorii după ce vor fi ratificate de Sf. Sinod..."*** Ceea ce înseamnează că hotărârile preoţilor şi diaconilor sunt numai nişte propuneri cari trebuiesc mai întâi aprobate de Sf. Sinod. Liber Sf. Sinod să-şi dea binecuvântarea sau nu! P.S. episcop se alarmează de prisos. Dar nu de prisos va fi, când se vaşti bine că afacerile de administraţie eparhială pot să ajungă, conform legei, m vileagul C.S.B.

Art. 20 prevede că: ***membrii aleşi ai C.S.B., în timpul cât vor funcţiona în această calitate, nu vor putea fi judecaţi şi pedepsiţi pentru abaterile lor bisericeşti decât de către C.S.B. în întregime."*** Aici, orice ar zice P.S. Gherasim e rău venit. înţelegem foarte bine că legiuitorul voieşte, prin acest art., să ferească pe preotul sau pe diaconul membru în C.S.B., de unele prigoniri şrrăzbunări posibile. De ce să ne ascundem? Prigonirea şi răzbunarea pot să urce, uneori, chiar până la inima unui arhiereu! Şi gândesc că astăzi, în secolul XX, faţă cu vigilentul nostru simţimânt de dreptate, nu mai putem lăsa pe nimeni expus ghearelor nedreptăţii, fie el, sărmanul, chiar preot sau diacon.

V

Este foarte adevărat că, după învăţătura noastră bisericească, „episcopul este cel învestit de Dumnezeu cu toate darurile dumnezeieşti; el are plenitudinea harurilor câte sunt de trebuinţă bisericii spre mântuire" (P.S. Gherasim, p. 22). El are în biserică, în chip eminent, puterea de a învăţa, puterea de a săvârşi Sfintele Taine (şi toate ierurghiile) şi puterea de a cârmui turma cuvântătoare, adică ***el are puterea magisteriului, a sacramentelor şi a Jurisdicţiunii.*** El este predicator, preot şi administrator în chip absolut. Preoţii şi diaconii sunt ceea ce sunt, numai pe baza hirotoniei lor, primite de la episcopi şi numai cu delegaţiunea episcopală. Această delegaţiune este în felul ei permanentă şi se dă o dată cu hirotonia, totuşi episcopul poate să o ridice orişicând.

Din plenitudinea harurilor sale, episcopul dă şi preoţilor şi diaconilor (acestora mai puţin).

Din puterea lui de a săvârşi Sfintele Taine şi toate sfintele servicii el dă, prin actul hirotoniei^ şi preotului - şi avem preotul ordinar, cu delegaţie pe toată viaţa, deşi revocabilă, ca să liturghisească şi să ierurghisească.

Din puterea lui de a învăţa poporul, adică de a predica, el dă, tot prin actul hirotoniei şi preotului şi diaconului - şi aceştia sunt şi rămân predicatori, câtă vreme cuvintele adevărului şi ale dreptei credinţe vor face de cinste glasul lor.

Din puterea lui de a cârmui biserica, episcopul dă şi preotului şi diaconului (dar aici nu chiar prin actul hirotoniei, căci un preot care celebrează şi predică poate să nu fie nici paroh, nici protopop, nici membru în consistoriu) - şi avem pe preoţii şi diaconii cu funcţiuni judecătoreşti şi administrative.

Prin forţa lucrurilor (şi în unele privinţe chiar după canoane), episcopul trebuie să aibă, în jurul său, mai multe ajutoare, pentru administrarea averei bisericei şi pentru conducerea eparhiei. Aşadar, episcopul dă preotului (şi diaconului) delegaţie ordinară şi permanentă, deşi revocabilă, şi pentru săvârşirea celor sfinte şi pentru predică şi pentru guvernarea bisericei. Fireşte, că el o dă de bunăvoie, dar nici n-ar fi cuminte s-o refuze. Tu, episcop, care stai la reşedinţa episcopală, nu poţi să serveşti S-ta Liturghie, în aceeaşi zi, într-o sută de biserici, nici să înveţi tot poporul, nici să carmuieşti mulţumitor 5-6 protopopiate. Deci, de bunăvoia ta. dai din plenitudinea harurilor tale, dar nu ştiu ce te-ai face dacă n-ai voi să dai.

Mai este însă altceva. Episcopul singur are drept să liturghisească, să propovăduiască şi să guverneze, fiindcă Sf. Spirit l-a întărit cu completul dar arhieresc. Sfintele Taine şi toate ierurghiile săvârşite de episcop, ***oricum ar fi el ca om,*** sunt perfect valabile şi sfinte (şi tot aşa e şi cu preotul). Aici darul arhieresc este deplin suficient. Dar admiţând că un episcop nu e nici teolog mare, nici predicator, nici bun administrator - ceea ce s-a întâmplat şi se întâmplă foarte des - salvează darul său de arhiereu aceste grave neajunsuri? Experienţa ne dă, spre părerea mea de rău, destule probe negative. Episcopul care n-a învăţat carte nu are darul vorbirei, nu are nici mână fermă, nu se va preface, cu toată plenitudinea harurilor lui în care cred fără rezervă, nici în Grigorie Teologul, nici în Ioan Chrisostom, nici în Leon cel Mare. Darul de a vorbi în limbi străine, puterea de a săvârşi minuni iluminarea şi ştiinţa dintr-o dată, fără să fi învăţat, au fost ***harisme*** extraordinare care au făcut miraculoasă îndeosebi biserica primară. Dar de atunci încoace lucrurile s-au schimbat.

Să mai presupunem, cum vedem şi auzim în fiecare zi. că un episcop e bătrân, e neputincios, e ajuns de multe lipsuri şi tristeţi - ce zicem de unul ca acesta? Darul Sf. Spirit rămâne cu el, incontestabil, căci cred în tot ce săvârşeşte, când e îmbrăcat în sfintele odăjdii. Dar omul e bătrân sau nevoiaş; nici de predică nu este bun, nici în administraţie nu este tare! Un asemenea episcop, dacă vrea să lucreze, la rândul lui, cu Sf. Spirit, n-are altceva de făcut decât să dea cu împrumut comoara lui. Unui preot să-i dea amvonul, altuia să-i dea administraţia averei bisericei, altuia sau altora să le dea conducerea eparhiei. Când ajuns de vârstă sau mediocru de felul tău, nu poţi să fii nici mare învăţător, nici mare păstor sau cârmuitor, atunci fii înţelept şi dovedeşte, în lipsa altor roade strălucite, că darul Sf. Spirit este totuşi cu tine. Dă cu amândouă mâinele din comoara ta, îhconjoară-te de preoţii cei mai meritoşi şi mai zeloşi din eparhia ta şi dă-le delega [iune permanentă să predice, să cârmuiască, să te reprezinte pretutindeni, fie chiar în adunările fraţilor tăi episcopi, căci aceşti distinşi fii ai tăi duhovniceşti vor face cinste numelui şi îhţelepciunei tale.

Aşa făceau prea înţelepţii sfinţi părinţi şi urmaşii tor, hi vremile de aur! Pe atunci nu era nici ruşine nici erezie ca un episcop, mediocru dar cuminte, să ia cu sine şi să aducă în sinod pe preotul ori pe diaconul cel mai învăţat şi mai inteligent. P.S. Gherasim însuşi ne aminteşte că bătrânul episcop Alexandru al Alexandriei a adus cu sine, la sinodul din Niceea, pe strălucitul său diacon Atanasie. Numai că P.S. Gherasim pare a crede că, după discuţiile prealabile, episcopii au intrat în Conclavă, ca la Roma, cardinalii, iar Atanasie cu toţi cei ce nu erau episcopi au rămas afară.

Aşa au menţinut şi sporit sfinţii părinţi şi vrednicii episcopi de odinioară, în inimile credincioşilor, convingerea mântuitoare că sfinţiţii lor păstori sunt purtaţi şi însufleţiţi de Sf. Spirit; şi aşa au şi dovedit că Sf. Spirit este într-adevăr cu ei. De când a început oare lumea să nu mai creadă în doctrina noastră şi în darul nostru? De când cei purtători de dar au început să pună înainte mai mult pretenţiunea lor că au darul acesta, decât probele categorice că într-adevăr Dumnezeiescul Dar este cu ei. Şi aceste probe Sf. Spirit nu Ie va dărui decât celui ce este destul de cuminte şi de larg la inimă ca să lucreze cu El, în felul de mai sus, iar nu să-L dezmintă prin pretenţiuni în veci neroditoare.

Cu cât urcăm mai sus în scara vremei, adică spre începutul Bisericei, cu atât găsim mai des pe preoţi, pe diaconi, ba chiar şi pe laici luând parte la sinoadele ecumenice şi particulare. Evident,

luau parte fiindcă îi trimiteau sau aduceau episcopii, dar episcopii îi trimiteau sau aduceau, fiindcă, deşi simpli preoţi şi diaconi, evlavia, inteligenţa şi ştiinţa lor îi făceau remarcabili şi vrednici ca să reprezinte pe episcop şi să stea între episcopi. Plenitudinea harurilor arhiereşti avea, pe vremea aceea, efectul minunat să facă pe episcopul mediocru să înţeleagă că această plenitudine va fi cu atât mai crezută şi mai adevărată, cu cât el va şti să-şi aleagă, din clerul său, pe cei mai vrednici sfetnici şi delegaţi.

Cu cât coborâm pe scara vremei şi ne apropiem de zilele noastre, cu atâta sinoadele devin mai episcopale, preoţii şi diaconii se răresc din ele, dar vitejia şi renumele episcopal nu merg înainte, ci stau pe loc ori dau înapoi. Care e pricina? După mine unul, este că unii episcopi n-au mai voit să deschidă, darului pe care îl au, inimă umilă şi fertilă şi n-au mai voit ca să lucreze după dumnezeieştile lui îndemnuri. Ai ajuns episcop, dar, sub haina strălucită a harurilor arhiereşti, tu eşti un om slab ori mijlociu. Dovedeşte că ai darul pe care îl ai, făcând ca să apară şi să înflorească în alţii - din clerul tău şi din preajma scaunului tău - elocinţa, guvernarea şi ştiinţa! Atunci vei fi ca un tată, de felul lui nici voinic nici frumos, dar măreţ şi admirabil în feciorii lui, toţi unul şi unul. Darul tău, real, întreg, îh tot ce oficiezi, dar din lipsurile tale omeneşti, neaparent pe amvon şi în conducerea eparhiei, pentru multele tale rugăciuni, pentru cuvioşia inimei tale, pentru dragostea-ţi fierbinte de turma Domnului, va izbucni, minunat şi răsplăţilor, îh fiii tăi duhovniceşti, în preoţii şi diaconii eminenţi, care vor predica, păstori şi vorbi în numele tău de tată fericit şi de episcop prea înţelept.

VI

Episcopul poate să dea şi dă delegaţie permanentă preotului, ca să slujească Sf. Liturghie şi toate cele sfinte.

Episcopul poate să dea şi dă preotului şi diaconului delegaţie permanentă, ca să înveţe pe popor sfânta doctrină.

Episcopul poate să dea şi dă administraţia eparhiei pe mâinile clericilor pe care îi găseşte vrednici.

Episcopul poate să dea şi dă, ***când vrea,*** preotului şi diaconului putere ca să-l reprezinte în sinod, sau, ***când vrea,*** îl ia cu sine şi-l aduce în sinod ca, în numele său, să grăiască, luminos şi elocinte, adevărul.

Episcopii din țara noastră au consimțit să dea unui număr de preoți şi de diaconi, din cele 8 eparhii, împuternicirea să vie cu ei, în C.S.B., ca să chibzuiască şi să pună la cale lucruri de administrație bisericească. Aveau acest drept? Cu prisos. Dacă ***au voit,*** au avut tot dreptul. Să nu se spună că 7 episcopi, dintre care 2 mitropoliți şi tot pe atâția arhierei n-au ştiut ce voiesc, sau că au cedat presiunilor, căci atunci este zadarnic şi fățarnic să ne mai zbuciumăm în jurul unei biserici decapitate.

Ar mai fi de adăogat că consimțământul şi binecuvântarea episcopatului - ca lucrul să fie cu buna rânduială - au fost interpretate şi reglementate printr-o lege: legea sinodală din 1909.

VII

Este multă emoțiune şi multă teamă în lumea noastră: cum vom ieşi, cu această lege sinodală, în fața Sanctității sale patriarhului ecumenic şi a bisericilor ortodoxe surori. Această teamă şi această emoțiune ar trebui să nu existe. întâi, față cu dreptul nostru să ne acordăm, în limitele indicate de canoane şi de Tomosul patriarhal, îmbunătățirile bisericeşti pe care le-am găsit trebuincioase. Al doilea, față cu dreptatea pe care ne-o conferă istoria şi starea actuală din bisericile autocefale. Al treilea, față cu patriotismul şi cu mândria noastră națională.

Este foarte aproape de noi un popor, care, în nişte împrejurări mult mai grave decât a noastră, a avut nenorocul să supere pe Sanctitatea sa şi s-a ales cu excomunicarea. Acest popor tace, lucrează fără preget şi-i merge bine. Avem prea multă dreptate de partea noastră şi suntem prea cuminți, ca să ajungem frați de schismă cu bulgarii. Dar, pentru numele strămoşilor noştri! e ruşine să fim atât de fricoşi.

într-adevăr, m legea sinodală (art. 18, alin. I şi II), atâta timp cât nici un regulament de casă nu ne dă altă interpretare, este vorba de o singură cameră deliberativă, din care fac parte, cu vot egal, membrii Sf. Sinod şi membrii cei aleşi ai C.S.B., adică cei 21 de preoți şi de diaconi. Ajută-ne, Doamne, să vedem ziua de deschidere! Ajută-ne să vedem pe preoți şi pe diaconi stând, frumos şi demn, alături cu arhiereii! Ce va fi Doamne Sfinte!... Eu cred că nu se poate om luminat, gândind şi simțind europeneşte,

care citindu-mă să nu-şi zică: Va fi bine; în, orice caz, mai bine ca până acum.

Sper că am izbutit să dau lectorului meu nuanța de deosebire dintre principiu şi realitate, dintre teorie şi viața imperfectă, cerşetoare de indulgență şi de dispense. E colosal de imprudent să te baricadezi într-un canon şi de acolo să umpli lumea cu protestările şi cu blestemele tale. Numai un legalism feroce, numai o inimă aprinsă dar neîndurată pot să împingă la pasul acesta. Cu aşa dispoziții sufleteşti ajungi să votezi moartea lui Galileu. Nimeni n-a făcut atâta rău Bisericei Dumnezeiescului nostru împărat şi Mântuitor, care, la urma urmei, n-a venit să cheme pe drepți, ci pe păcătoşi, la pocăință ***(Luca*** 5, 32) ca teologii gramatişti şi implacabili. Dacă în ***Cartea lui Iosua*** (10, 13) stă scris: „Steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suiş" - atunci, cum afirmă Galileu că pământul se învârteşte împrejurul soarelui, iar soarele stă pe loc?! Galileu merită rugul, pe lumea aceasta, şi chinurile cele vecinice, pe cealaltă!

Toți câți se ocupă cu legile lumeşti şi bisericeşti ştiu prea bine ce este ***interpretarea*** şi ***comentariul.*** Sunt texte de legi, cari, obscure sau îndoielnice de felul lor, când sunt comentate se luminează de o lumină neaşteptată, adesea paradoxală. Se cere, numai, ca acel care comentează să fie autoritate incontestabilă. Ei bine, cine poate să dea canoanelor noastre interpretarea cea mai autorizată, decât Sfânta Biserică din Constantinopol şi concertul bisericilor ortodoxe autocefale? fie în sinodul ecumenic, fie în aşa-numitul ***consensus ecclesiae dispersae.*** Or, această interpretare este dată în concret şi anume în felul cum bisericile surori, în cap cu Biserica Patriarhală, aplică sfintele canoane la situațiile şi nevoile respective. Privind în jurul nostru, vedem că prescripțiile canonice se aplică foarte larg şi foarte concesiv. Aflați că legea noastră sinodală, cu tendința ei de a aduce, în aceeaşi cameră deliberativă, pe episcopi cu preoții şi cu diaconii, față cu legile şi cu obiceiurile din alte biserici ortodoxe, are aerul invențiunei lui Morse pe lângă invențiunea lui Marconi. Noi stăm şi discutam dacă trebuie să introducem invenția lui Morse.

Nicodim Milaş, unul dintre cei mai buni autori de Drept bisericesc ortodox, împarte sinoadele, din bisericile autocefale actuale, în ***permanente*** şi ***periodice,*** iar pe cele periodice în ***sinoade riguros bisericeşti*** şi ***sinoade mixte.*** Ce sunt aceste sinoade mixte? Iată ce scrie Milaş: „După modelul Consiliului Mixt. introdus în Patriarhatul din Constantinopol în anul 1860,

care se compune din 8 laici notabili şi din 4 episcopi, având cea mai înaltă ocârmuire în trebile gospodăriei bisericeşti şi în cultivarea poporului, au fost introduse, în timpul mai nou, asemenea consilii mixte în 3 biserici particulare şi anume în cea din Carlowitz, în cea din Transilvania şi în Biserica Bulgară. Dar în consiliile mixte ale acestor biserici particulare s-a depăşit limita precisă a raporturilor dintre ierarhie şi popor, întrucât s-au dat laicilor, în trebile bisericeşti, nişte drepturi cari, după organizaţia bisericei, nu l i se cuvin" (vezi ***Dreptul bisericesc*** de Milaş, p. 347). Aşadar, laicii au pătruns m sinodul de drept numai episcopal! Nicodim Milaş justifică apoi, cu raţiuni istorice şi omeneşti, ce l-a făcut pe Sanctitatea sa, patriarhul din Constantinopol, să-şi acorde dispensă de la canoane şi să introducă 8 laici în conducerea afacerilor Patriarhiei, indistinct amestecate cu ale naţiunii greceşti din Imperiul Turcesc. Incontestabil că acest Consiliu Mixt, din care fac parte cei 8 laici, se ocupă cu cestiuni economice şi culturale, dar e tot atât de incontestabil şi de cunoscut că patriarhul, în împrejurări importante, întruneşte sinodul arhieresc cu Consiliul Mixt şi în acest sinod, zis Două Corpuri, Sanctitatea sa, iară teamă de spioni şi de trădători, discută şi rezolvă orişice.

In Mitropolia din Carlowitz este sinodul mixt care se cheamă ***Congresul Naţional Bisericesc*** şi care se compune din mitropolitul-preşedinte, din toţi episcopii eparhioţi, din 25 de clerici şi din 50 de laici. Aceşti oameni se strâng toţi sub un tavan, discută şi votează. în Mitropolia din Transilvania este sinodul mixt care se cheamă tot ***Congresul Naţional Bisericesc,*** compus din mitropolitul-preşedinte, din episcopii eparhioţi, din 30 de clerici şi 60 de laici, în Exarhatul bulgăresc este ***Consiliul Exarhal,*** compus din exarhul-preşedinte şi din 6 laici. De vreun an de zile mai este şi ***Consiliul Mixt,*** analog cu cel de Ia Patriarhie, compus din 6 clerici şi din 6 laici.

Aşadar, se poate zice cu dreptate că noi stăm şi discutăm de putem să introducem invenţia Iui Morse. Oricare ar fi impresiile cititorului meu şi oricare gradul său de bărbăţie, de un singur lucru aş vrea să-1 liberez, anume de frica unei sentinţe patriarhale dezaprobante. Nu zic că lucrul n-ar putea să se întâmple. . . . .Ştim cu toţii fabula ***Toporul şi pădurea!*** Dar eu mă mângâi cu o idee cu care voiesc să mângâi şi pe lectorul meu, anume că, dacă... reuşim să irităm pe Sanctitatea sa şi-I facem să pună pe tapet cestiunea legei noastre sinodale, vom avea o nobilă apologetă: Ironia.

Patriarhul ecumenic, ca să judece procesul nostru, va trebui conform obiceiului, să convoace sinodul său plenar, Două Corpuri. Şi în acest sinod cei 8 laici, mai toţi jurisconsulţi şi canonişti, vor fi invitaţi să se pronunţe (iar cuvântul lor de oameni învăţaţi va fi hotărâtor) dacă Consistoriul nostru Superior Bisericesc - 2 corpuri şi el, dar perfect clericale - este sau nu canonic!

VIII

întreprind apologia acestei legi cu o mare libertate de cuget şi de atitudine. Nu legea pentru sine, ca opera unui partid de guvernământ, mă face să iau cuvântul, ci principiul pe care această lege îl reprezintă. Legea este transform abilă şi poate chiar să cază, dar principiul este etern! Vorbesc în numele propriu, pe propria răspundere, nu mă angajez decât pe mine însumi şi sunt liber, în aprecierile mele, ca pasărea în zboru-i. N-am făcut, nu fac şi - mare e Dumnezeu! - nu voi face niciodată nici un fel de politică. Oameni politici, nu căutaţi, în registrele voastre, obscurul meu nume, căci nu veţi da de el.

Vorbesc în numele unui principiu nesfârşit de scump inimei mele: al umanităţei evangelice. Nu pot să zic că vorbesc în numele ***Sf Evanghelii,*** fiindcă sunt un păcătos care nu am, peste păcatele mele, nici măcar stiharul diaconesc. Dar amintesc cu voce tare că Domnul a zis, în nişte împrejurări etern memorabile: ***„Sâmbăta a fost făcută pentru om, şi nu omul pentru sâmbătă" (Marcu,*** 2, 27), El care ***„nu voia jertfă, ci milă" (Matei,*** 12, 7).

Pentru cine judecă lucrurile din lumea aceasta - de la suprafaţă, o palmă mai adânc, legea sinodală actuală a venit fiindcă trebuia să vie; şi dacă veţi goni-o pe uşa aceasta, se va întoarce pe altă uşă, însă mă întreb, cu grijă, dacă uşa va rămânea teafără. Ar fi foarte mult de dorit ca politica să nu se amestece în această dificilă cestiune bisericească şi să n-o exploateze. Am citit cu satisfacţie că unii bărbaţi de stat, deşi în opoziţie, au declarat, foarte înţelept, că aici nu poate fi cestiune de exploatat. Cred şi eu! Este ştiut că trecutul guvern conservator avea de gând să aducă o lege similară. Şi dacă guvernele se schimbă, nevoile şi lipsurile noastre se schimbă mult mai greu. Guvernul actual şi-a luat greaua sarcină să răspundă marei nevoi bisericeşti (cum era gata să răspundă şi

trecutul guvern conservator, dacă mai rămânea la cârma țării) și de aici a ieșit legea sinodală din primăvara anului curent 1909.

Iată, însă, că acest câștig al tuturor este atacat, contestat, blestemat! P.S. episcop al Romanului - ascet sever și legalist, fire anacronică și inaccesibilă durerilor noastre - atât în Senatul țărei cât și deunăzi, în Sf. Sinod, s-a pus de-a curmezișul drumului, strigând: Nu veți trece cu această lege, decât trecând peste mine!

Eroism pierdut!... Oricât de atingătoare ar fi atitudinea acestui venerabil bătrân și oricât de adâncă ar fi convingerea lui, această convingere e îngustă și fără generozitate; ea trebuie temeinic răfuită. Acestei convingeri, după literă, îi așez în față convingerea mea cea după spirit (II ***Corinteni,*** 3, 6). Pe cei ce gândesc la fel cu legalistul episcop îi pun în cântar cu cei ce gândesc la fel cu mine. Unei lumi. pe care razele filantropiei evangelice cad din ce în ce mai oblic, îi contrapun lumea aurorei și a libertăței noastre întru Iisus Christos ***(Galateni,*** 2, 4). De aceea, în toată nestânjenirea conștiinței mele și în numele unei mari majorități de preoți și de diaconi, de toate vârstele, printre care am mulți amici și cunoscuți, manifestez pentru legea cea nouă și împotriva P.S. Gherasim Saffirin.

Ceea ce mi-e infinit de scump este principiul din înălțimea căruia purcede această lege, fie ea reformabilă, fie ea, azi ori mâine, lovită de nulitate. E necesar să mai amintim nevoile mari și strigătoare, pe care această lege să încearcă să le împace? E nevoie să mai spunem că Via Domnului, cea din Țara Românească, nu mai rodește astăzi decât aguridă? E nevoie să mai deșirăm, boabă cu boabă, mătăniile grele ale păcatelor, vicisitudinilor și feluritelor noastre neconformități bisericești?... 6, vai de noi! doar nu ne-am legat la cap de fantazie, ci fiindcă ne doare.

Oricare cuget generos, din țara aceasta, ceva mai inițiat în trebile, însemnarea și chemarea bisericii, nu se poate să nu se fi întrebat și să nu se întrebe, uneori, meditând m singurătate sau tăinuind în cercul câtorva prieteni intimi: „Unde mergem cu biserica și cu criza ce ne bântuiește?" - Inacțiunea și nepăsarea încep să devie primejdioase. Oamenii de stat ai țărei, fără deosebire de vederi politice, nu mai puteau și nu mai pot să stea nepăsători. E momentul suprem să ne aducem aminte, toți cu toții, de toate câte am observat, înghițit și suferit în zilele experienței noastre de oameni ai bisericei și să mărturisim: în condițiile de până acum nu mai e de trăit ci de murit!

Prieteni și colegi, aduceți-vă aminte de acel cuvânt teribil, pe care unul dintre teologii noștri, om de o inteligență rară, dar negativă și nefastă, îl spunea pretutindeni: ***Lichidăm.! Lichidăm!*** Doctor eminent, dar și mare om de afaceri, el adoptase acest termen financiar, ca să exprime drastic imensa lui experiență în patologie bisericească. Prieteni și colegi, să ne ferească Dumnezeu de lichidare. Dar pentru aceasta, trebuie să facem evidente, în fața lumei, prin reîncordare, zel fierbinte apostolic și inimi înțelese, puterea, voința și setea noastră de o viață nouă.

Mă gândesc la mulți dintre voi; vă văd, în mintea mea, cum spovediți hârtiei convingerile voastre, cum torturați pana constrânsă să nu scrie decât pentru voi... Disciplina, răspunderea și alte greutăți ale chemărei voastre nu iartă ca să dați pe față tot ce gândiți, tot ce simțiți, în împrejurările de azi. Interpretul vostru mă fac eu. Mi se pare că aș comite o lașitate, dacă, pentru voi și pentru mine, nu aș mărturisi că vrem o viață vie! Răbdare, vom apuca zile mai fericite.

încredințarea mea că trebuie să izbutim vine chiar din mărimea răului care ne stă în față. E peste orice putere omenească să mai oprim, cu vechiul sistem de diguri, apele năvălitoare. Ne preschimbăm sau nu? - este astăzi o întrebare urgentă, pentru Biserica noastră națională. Cu imobilismul organic de până acum, nu putem înainta decât pe un singur drum: al înfrângerei confesionale. Cu spaimă trebuie să constatăm că rândurile noastre încep să se clatine și că unii dintre noi și-au luat lumea în cap, îndrăgind alte confesiuni.

Trebuie să protestăm cu energie împotriva ideei superstițioase sau perfide că Biserica noastră Ortodoxă este un mecanism ruginit, pe care nu poți să-1 mai pui în mișcare, decât cu primejdia sfărâmărei. Bisericile surori din Transilvania și din Bucovina ne dovedesc că mecanismul este excelent, numai să se găsească cine să-1 ungă și să-1 pună în mișcare. Trebuie să protestăm cu energie împotriva ideei nenorocite că din niște întâlniri, pline de cuviință bisericească și de urbanitate parlamentară, între P.P.S.S. arhierei și între fiii și amicii lor, preoții și diaconii - întâlniri cari au de scop tocmai să scuture amorțeala noastră - ar putea să rezulte cufundarea Bisericei în prăpastia ereziei. Episcopii rămân episcopi, preoții: preoți, diaconii: diaconi! Raporturile reciproce, însă, se strâng și se fac mai intime, ca până acum, pe baza unei legi, care invită clerul întreg să-și readune puterile, în vederea celui mai mare bine al Bisericei și al nostru al tuturora.

E cazul să zicem cu poetul nostru național: „Cât n-om fi morți - copii, tot înainte!" Orice s-ar întâmpla, trebuie să urgisim somnolența de până acum şi să ne gătim ca pentru o zi de sărbătoare sau de luptă. Eu unul, gonind toate îndoielile, toate temerile şi robust convins că Biserica Domnului nostru Iisus Christos e corabia vecinie dăinuitoare, vecinie biruitoare, pe toate mările noroadelor şi prin toate vijeliile vremilor, vă strig, din prora ei: Sculați, că este ziuă!

Suntem datori să facem toate forțările cu putință, ca să îndreptăm o situațiune, despre care suntem cu toți de acord că nu se poate să mai dureze. Suntem datori să facem cu toții, înaintea lui Iisus Christos, riguros examen conştiinței noastre şi să ne întrebăm: de ce parte mă trage inima? spre litera care omoară, ori spre spiritul care dă viață? (II ***Cohnteni,*** 3, 6). Suntem datori fiecare, conform trecutului nostru pe care îl cunoaştem noi în de noi, şi conform viitorului pe care îl scontăm sub cutare sau cutare sistem de speranțe şi de planuri, să ne decidem, între noi şi Iisus Christos, Cel ce sondează inima şi rărunchii ***(Psalm*** 7, 10) pentru noaptea care domneşte încă în păduri şi în peşteri sau pentru ziua care a început să transfigureze Răsăritul. Eu mi-am făcut acest examen şi cinstit, sincer, irevocabil, conform trecutului meu şi întregului meu fel de a fi şi de-a iubi pe Iisus Christos, declar că sunt partizanul entuziast al oricărei încercări de a scoate, în ziua Sâmbetei, oaia căzută în groapă ***(Matei,*** 12. 11), de a vindeca pe fiica lui Avraam, în ziua Sâmbetei ***(Luca*** 13, 16) şi de a veni în ajutorul tristei noastre stări bisericeşti cu o lege progresistă, pe care teoria Dreptului canonic poate s-o găsească inconformă, dar pe care pilda şi realitatea, din bisericile ortodoxe surori, ne-o recomandă de ani de zile.

IX

Mă doare să gândesc că Apologia aceasta va supăra pe câțiva buni prieteni, pe câțiva binevoitori, pe câțiva binefăcători. Mă doare, mai cu seamă, să gândesc că Apologia mea va supăra pe venerabilul episcop al Romanului, RS. Gherasim. Dar în serviciul Idealului şi al Convingerei, eşti tot atât de soldat, ca şi în serviciul Patriei şi al Regelui. Vin momente sfâşietoare, când datoria îți ordonă să împuşti milităreşte chiar pe consângenii tăi. Slavă

Domnului! generalul care mi-a poruncit să ridic arma este invincibila mea convingere că în Biserica lui Iisus Christos, păstrând neatinse dogmele formulate de sfintele sinoade ecumenice şi recapitulate de cele 2 Mărturisiri Ortodoxe, putem fără primejdie - numai bunăvoință să avem - să premenim inima, haina şi anchilozatele noastre raporturi ierarhice.

îmi dau bine seama de gravitatea manifestului meu şi de consecințele lui posibile. Ei, dar nu fiecărui îi este dat să moară acasă, cu capul pe pernă. Mă bucur, însă, pentru amicii mei, cunoscuți şi necunoscuți, căci în mulțimea primejdiei pe care mi-o adun în viitor, prin actul meu de azi, le dau o garanție acceptabilă, despre sinceritatea manifestării mele. Mă bucur pentru toți oamenii cinstiți cari îmi vor face cinstea să mă citească. Mă bucur pentru acel suflet mare, plin de fugă şi de vitejie, care este Nicolae Iorga. Oricât de variată şi de impunătoare este cultura Iui, în cele teologice el e departe de a fi Ia el acasă. Iar rătăcirea lui ar putea să aducă rătăcirea multora. îi doresc, din toată inima, să mă înțeleagă şi, mai ales. să înțeleagă că nu este vorba de o lege de partid şi de combaterea ei. ci este vorba de marea întrebare: reînsuflețim Biserica, sau o transformăm în muzeu național?

X

în concluziune, legea sinodală din primăvara anului 1909 nu poate fi numită decât bună şi canonică. Mai întâi de toate fiindcă este o lege progresistă şi filantroapă. Al doilea, fiindcă este învestită cu toată forma legală, cerută de legile țărei noastre. Al treilea, fiindcă - prin consimțimântul şi binecuvântarea Sf. Sinod al Sfintei noastre Biserici Autocefale Române, cel care are, în cea mai înaltă instanță, puterea de a lega şi dezlega ***(Matei*** 18, 18) pentru toți creştinii ortodocşi din țara noastră şi pentru toate trebile de economie bisericească națională - această lege este înarmată cu dispensă canonică valabilă, întocmai ca şi legile analoage din sfintele biserici ortodoxe surori.

Post-Scriptum. - în ultimul moment, când Apologia aceasta era gata - articulată şi redactată - bunul meu amic P.C. sa arhimandritul Juliu Scriban, directorul Seminarului Central, îmi face cunoscut cum că Sf. Sinod din Petersburg, pe care eu îl credeam compus şi azi numai din arhierei, aşa cum îl descrie N.

Milaş (p. 340, din ***Dreptul*** său ***bisericesc,*** ed. II, 1905) astăzi s-a mărit cu 3 membri şi anume cu 3 preoţi: şeful preoţilor armatei de uscat, şeful preoţilor marinei şi preotul-şef al Curţei Imperiale. Această ştiinţă amicul meu o are de la răposatul preot al Capelei ruse din Baden-Baden, protoiereul Nicolae Apraxin, şi i-a fost confirmată, printr-o scrisoare personală, pe care o păstrează, de către Î.P.S. sa arhiepiscopul de Pscov, D. Arsenie.

Aşadar, în Sf. Sinod al mâţei şi pravoslavnicei Rusii, găsim, de la 1905 încoace, alături de membrii arhierei şi 3 membri preoţi. Aşadar, iată cum necesităţile vieţei noastre bisericeşti moderne, reclamă şi obţin, uneori, cu înalta binecuvântare a sfintelor autorităţi în drept: a Sfintelor Sinoade respective, dezlegare şi dispensă de la unele canoane administrative-disciplinare. Iată cum în bisericile autocefale actuale, păstrându-se intact Sfântul Tezaur, se circumvine literei, potrivit cuvântului dumnezeiescului Apostol Pavel: „Domnul este Spiritul; şi unde este Spiritul Domnului acolo este libertate" (II ***Corinteni,*** 3, 17).

SIONISMUL LA PRIETENI

[I]

Theodor Herzl a murit îh ziua de 3 iulie 1904. Am aflat cine a fost şi ce a muncit în viaţă de-abia după moartea lui. Eram la Cernăuţi, student în Facultatea de Teologie. într-o zi, observ în ziarele locale bare negre. A doua zi şi a treia zi, la vitrinele librăriilor, apare fotografia lui Theodor Herzl, un chip măreţ şi grav de sultan plin de gânduri. ***Die Weh*** soseşte încadrată în doliu, dedicată în întregime împrejurărilor morţii şi înmormântării marelui evreu.

Ştirea acestei morţi a fost primită pretutindeni cu o vie durere. Amici şi inimici, interesaţi şi dezinteresaţi, evrei şi creştini au avut cu toţii acelaşi sentiment, aceeaşi exclamaţie: s-a dus un om!

în oraţiunea lui funebră, rabinul vienez Feuchtwang, plecând de la acest adânc verset luat din psalmi: „Amuţesc, nu deschid gura, căci Tu ai făcut-o", a deplâns această plecare atât de timpurie şi a arătat, cu amar, jalea lui Israel. Am urmărit cu emoţiune acest imens convoi sufletesc şi am învăţat, întâia oară, ce este sionismul. Dar cine era cel pe care o lume întreagă, intim îndurerată şi răspândită peste tot pământul, îl însoţea cu gândul Ia locul cel de veci?

Amănuntele de mai jos sunt cunoscute multora, dar nu tuturor. Pentru cei puţini şi pentru mine însumi, vreau să le recapitulez aci.

Theodor Herzl s-a născut la Budapesta, în anul 1860. Tatăl său era un negustor cu stare. Când era de 5-6 ani s-a dus la şcoala evreiască. „Prima mea amintire de la această şcoală este bătaia pe care am mâncat-o, pentru că n-am ştiut amănuntele exodului evreilor din Egipt. Astăzi, dimpotrivă, mulţi dascăli de şcoală mi-ar da bătaie fiindcă ţin minte prea mult acel exod..."

în 1878, în urma unui doliu în familie, Theodor Herzl şi ai lui se strămutară la Viena. Aci Herzl studie ştiinţele juridice şi în 1884 fu doctor în Drept. De timpuriu începu să scrie în ziare şi cultivă ca deosebire teatrul, dând la iveală diferite piese, dintre cari unele mult gustate fură primite la Burgtheater. După câtva

timp de practică judecătorească la Salzburg, zise adio magistraturei şi întreprinse câteva călătorii, tainic frământat de problema cea mare, pe care era s-o rostogolească în lume, în curând. în 1889, Herzl se căsătoreşte. De la 1891 până la 1895 este corespondentul ziarului ***xienezNeue Freie Presse,*** locuieşte la Paris şi se ocupă în corespondenţele sale - cu un sentiment dat pe faţă, fără înconjur, în cartea-i ***Palais Bourbon*** - de politica generală.

în 1895 se înapoiază la Viena. „în ultimele două luni de zile ale şederii mele la Paris, am scris cartea ***Statul evreiesc...*** Nu-mi aduc aminte să fi scris, vreodată, ceva într-o dispoziţie sufletească atât de înaltă, cum am scris această carte. Heine spune că el auzea deasupra capului, când îşi scria unele versuri, parcă freamătul aripelor unui vultur... Credeam că simt şi eu atare freamăt, deasupra mea, scriind această carte. Lucram la ea toată ziua până când cădeam extenuat; singura mea recreaţie de seara, era să ascult muzica wagneriană, mai cu seamă ***Tannhäuser,*** o operă la care m-am dus ori de câte ori s-a dat. Numai m serile când nu era operă aveam îndoieli asupra justeţei gândurilor mele."

După ce a terminat de scris ***Statul evreiesc,*** autorul a lăsat să treacă oarecare timp până la publicare. A fost curios să audă părerea unui vechi şi devotat prieten asupra ideilor cuprinse în cartea-manuscript. Deci, i-a dat manuscriptul să-1 citească. După ce a citit o bună parte, acest amic a început să plângă. Fireşte, s-a gândit Theodor Herzl, plânge şi el, cum am plâns eu, adeseori, pe când scriam. Doar şi el e evreu... Dar prietenul care citea ***Statul evreiesc*** plângea din altă cauză: „Bietul Herzl a înnebunit!"

Aceasta a fost prima impresie pe care ideea lui Theodor Herzl a trezit-o în multe suflete timide şi liniştite, din preajma lui şi mai de departe. După publicarea ***Statului evreiesc,*** viaţa lui Herzl ajunge vijelie. De la 1895 până la 1904, Herzl ajunge cel mai mare israelit din lumea contimporană. Tihna lui de scriitor s-a dus pe veci. Acum trebuie să-şi comenteze cartea şi să se explice în zecimi de articole. Trebuie să liniştească pe mulţi oameni de bună-credinţă, fals informaţi şi pe nedrept alarmaţi. Trebuie să combată pe numeroşi protivnici, unii sinceri, foarte mulţi prefăcuţi. Trebuie să scrie şi să răspundă Ia sute şi Ia mii de scrisori. Trebuie să călătorească, să ceară audienţe împăraţilor politici şi împăraţilor finanţelor. Trebuie să prezideze congrese entuziaste, din cari ideea sionistă iese din ce în ce mai completă şi mai cuceritoare.

Răsunetul, discuţiile, însufleţirea, lupta de idei şi de patimi, adoraţia şi duşmănia, binecuvântările şi insultele pe cari Theodor Herzl le-a ridicat deodată până la cer, în toată lumea evreiască şi de aci mai departe, numai în răstimpul celor 8-9 ani cât i-a mai fost dat să trăiască, înfăţişează un fenomen minunat şi fără termen de comparaţie aiurea, decât în secolul întâi după Christos.

„Uneori aş vrea să fiu în afară de mişcarea sionistă nu numai din cauza mizeriilor ce mi se fac, ci din curiozitate, fiindcă îmi închipuiesc că mişcarea noastră trebuie să prezinte, văzută din afară, o interesantă privelişte." Theodor Herzl a rămas, însă, în sionism până la ultima-i suflare.

Şi era un om aproape sărac, care trăia din munca lui de scriitor! Ideal de corect, neauzit de scrupulos, n-a primit niciodată ca bogătaşii neamului să-i vie într-ajutor, sub nici o formă. Şi necesităţile, cerinţele şi cheltuielile vieţii erau acum înzecit mai mari ca altădată. A continuat să scrie literatură şi să trăiască din ea, fără să înţeleagă că untdelemnul din ulcior este pe fund. Munca lui uriaşă, jumătate pentru pâinea zilnică, jumătate pentru reunificarea lui Israel, i-a curmat viaţa la 44 de ani.

într-o zi, câţiva amici bancheri i-au propus cu dragoste: „Lasă munca ta de scriitor, munceşte numai pentru Sion şi noi, iată, lângă tine suntem cu banii noştri." Theodor Herzl le răspunde: ..Singurul lucru pe care nu pot să-1 jertfesc poporului meu este independenţa mea!..." „Dar cine va şti că noi te ajutăm cu bani?!..." „Voi şti eu şi asta e destul."

A murit în 1904, aşadar, cu zece ani mai înainte de izbucnirea marelui război care era să aducă, fără de veste, sionismului, mai toate elementele realizării.

După o audienţă la sultanul Abdul Hamid, pentru tratativele pe atunci necesare, se zice că padişahul şi-a rezumat astfel impresiile asupra lui Theodor Herzl:

„îmi închipuiesc că Profetul Creştinilor semăna cu el".

Acest cuvânt, numai, ar fi destul ca să deştepte interesul nostru pentru Theodor Herzl şi pentru sionism, opera lui.

4 mai, 1919

II.

Acum douăzeci şi câţiva de ani, sionismul nu exista decât în reveria şi în suspinele mult încercatului Israel. în fiecare an, la celebrarea Paştilor, fiecare tată de familie şi fiecare suflet din

Israel, la ridicarea paharului tradiţional, rostea şi auzea: ***La anul la Ierusalim!*** Dar această dorinţă era mai mult o formulă sacramentală, un amănunt venerabil din venerabila Hagadă.

în 1894, Theodor Herzl trăia liniştit în Paris, îşi trimetea articolele de corespondenţă politică, la ziarul ***Neue Freie Presse*** şi se plimba, necunoscut şi gânditor, prin modernul Babilon, ca Daniii altădată prin vechiul Babilon. împrejurul lui Herzl, în Paris, în Franţa şi în lumea întreagă, poporul evreu, risipit de două mii de ani, muncea, lupta, suferea insulte şi prigoane, răbda şi stăruia după datina străveche şi amară. Herzl privea, asculta, se întrista, dar ce putea să facă? De mii de ani Israel străbate toate ţările, călătoreşte pe toate mările şi nu este nici un loc pe lume unde numele Domnului să nu fi fost invocat în limba şi în spiritul Torei. Dar astăzi Dumnezeu tace. Cum vom şti voinţa lui? Cine poate să ne spună încă o dată poruncile lui?

în anul următor, 1895, tot în Paris, acest lucru înfricoşat are loc. Ca în vechiul profetism ebraic, ca în zguduitoarele solii coborâte de sus, pe capul celor bine plăcuţi, Theodor Herzl primeşte poruncă să iasă înaintea poporului şi să vorbească pe faţă şi îndrăzneţ. într-o dispoziţie sufletească, pe care trebuie s-o numim mai mult decât fericită fiindcă era profetică, Herzl scrie, în două luni de zile, cele din urmă ale şederii sale îh Paris - cartea revoluţionară ***Statul evreiesc.***

Cine nu poate să treacă peste concepţiile curente ale vremurilor noastre, nici să bănuiască exiguitatea lor, va vedea pe Theodor Herzl, pierdut în imensitatea Parisului şi aşternând la biuroul Iui de scriitor, într-o cameră cu mobile Bas Empire, ***ideea*** biruitoare şi clară. Un intelectual, un publicist, îmbrăcat europeneşte, care-şi scrie părerile!... Nu tot aşa apare Herzl înaintea convingerilor noastre. Ceea ce scrie el se va preface în curând în zguduitură universală. Sute de mii de cugete din lumea întreagă se vor aprinde de focul idealului sfânt. Oameni, până ieri umili şi neştiuţi, se vor simţi în stare, deodată, să răstoarne munţii şi să apropie în devotament, în zel, în sacrificiu, pe cei mai frumoşi apostoli ai omenirii. Un vis nou şi o frumuseţe nouă pogoară în omenire, pe măsură ce Herzl îşi scrie cartea!

Şi vă închipuiţi că deasupra lui cerul stă gol, nepăsător sau mort ca în capul unui filosof materialist? O, nu! „Ecce, servus meus, suscipiam eum: electus meus, complăcuît sibi în illo anima mea: dedi spiritum meum super eum judicium gentibus proferet" ***(Isaia*** 42, 1). Deasupra tuturor popoarelor şi în primul loc

deasupra lui Israel, vor străluci de-a pururi, la fel cu stelele nemuritoare, cuvintele profeţitor şi ale Legei. Dacă cei străini şi nealeşi s-au putut bucura de comorile poporului ales, cu atât mai vârtos proprietarul legitim. Să dăm lui Israel ceea ce este a lui Israel. Theodor Herzl vine pe aceeaşi cale minunată şi misterioasă pe care, de mii de ani, vin între noi - goim - marii semănători, marii luptători, marii răsturnători de lumi, ieşiţi din coapsele lui Iacov. în rând cu atâţia trimişi providenţiali, se iveşte şi lucrează şi Theodor Herzl. Apariţia Iui în sânul 'poporului celui mai încercat de pe pământ este o poruncă nouă. Sub înfăţişarea banală a scriitorului de azi, care compune o carte, pulsează viforul de foc al inspiraţiei străbune ***(Ezechiel*** 1,4). Iar acel freamăt de aripi, pe care-1 simte pe când scrie, ce este alt decât zborul vulturului lui Ezechiel?

Mărturisesc că eu unul n-aş putea înţelege mişcarea sionistă şi mai departe n-aş înţelege mare lucru din istoria poporului evreu, dacă n-aş vedea, nelipsit, la începuturile lui, legământul de pe Sinai şi privilegiul alegerii. Cugetătorii moderni, cari cred că au ***defrişat*** lumea aceasta şi au scos din ea, ca pe nişte buturugi de prisos, misteriosul şi divinul, se simt destul de stingheriţi când e vorba de Israel. Ce greu este să masori destinul acestui neam cu vreuna din concepţiile azi la modă!

Caracteristic şi remarcabil este însă faptul că, pe când privită din afară şi din depărtare, călătoria în lume a poporului evreu desfide explicările posibile şi la potriva vremei, sufleteşte, eternul pelerin este totdeauna purtătorul ideii şi pricepătorul cel mai just al împrejurărilor şi al timpului. Aşa se face că misiunea Iui Theodor Herzl, contimporanul lui Pasteur, al lui Edison şi al lui Tolstoi, este o misiune cu totul clară şi umană. Acest profet din vremurile noastre pare a nu bănui deloc filiaţiunea lui profetică. De-abia dacă se gândeşte - fără să o spună vreodată - că fraţii lui mai mari sunt Isaia, Ieremia, Ezechiel. Cuvântul pe care-1 poartă, îl poartă în numele dreptului popoarelor şi al respectului cuvenit umanităţei. O discreţiune desăvârşită stăpâneşte toată cugetarea şi toate cuvântările lui, atât cât putem să le vedem din ceea ce s-a tipărit până astăzi. Legitima mândrie a poporului ales, convingerile religioase şi punctul de vedere ebraic, la Theodor Herzl, rămân aproape numai în presupunerea şi în aşteptarea cititorului. O completă stăpânire de sine, un liberalism cald şi sincer, o imparţialitate ideală dau farmec şi înălţime acestui izvor, ivit intre noi în ultimele zile, dar purces din stânca eternă a profetismului

biblic. Când Dumnezeu trimite pe cineva în lume ca să vorbească, îi dă tot înțelesul vremei și-i face să vorbească tuturor pe înțeles. Astfel a vorbit Theodor Herzl.

2 mai

III

f

în 1894, Theodor Herzl fu martor la degradarea căpitanului de artilerie Alfred Dreyfus. Zguduitoarea solemnitate avu loc înaintea școlii militare. „Clamoarea mulțimei de pe străzi nu s-a stins nici azi din urechile mele: ***ă mort, ă mort les juifs\"***

Evenimentul acesta, luat în sine și dezlegat de uriașa dramă care era să-i urmeze, a avut asupra sufletului lui Herzl o înrâurire nepieritoare.

O putere deosebită a cugetelor mari și a marilor talente este sinceritatea. Theodor Herzl e sincer și clar ca un cristal. Despre sine însuși mărturisește că făcea parte mai curând dintre evreii asimilați, decât dintre cei neasimilați. Cu o rară libertate sufletească, privește și discută toate chestiunile întâlnite în calea spre marea Iui idee, spre Sionul dezvelit din norii milenari. Cugetarea lui nu cunoaște nici șovăieli, nici ascunzișuri. Citind pe Theodor Herzl regăsești impresiunea binefăcătoare pe care ți-au lăsat-o unii maeștri ai clarității. Vă aduceți aminte ce limpede, ce orânduită și ce amicală este viața, când ți-o lămurește Platon sau Fabre! Ești încredințat, vrei să fii încredințat că lucrurile sunt tocmai așa cum ți se spun. Atât de subjugătoare e puterea de lumină și de simpatie a dascălului ascultat, încât argumentele și judecățile, puse la temelie, într-o discuțiune, apar, deocamdată, ca irefragabile. Trebuie să treacă farmecul, să închizi cartea, să te izbești de vreun maestru posac sau de cine știe ce realități contradictorii și amare, ca să pui cu tristețe, la îndoială, frumoasa dreptate pe care i-o dădeai maestrului iubit.

Modernul profet al lui Israel face parte din această falangă a scriitorilor cuceritori. Atât numai că dreptatea lui Theodor Herzl nu mai este un miragiu sau o vrajă, ci este un lung fenomen, cu obârșiile îh istorie și cu tot plinul lui, în zilele noastre. După ce ai citit cartea lui și ai trecut printre acele oglinzi etern inexplicabile, în cari se multiplică și rămâne sufletul scriitorului, convingerea agonisită nu înserează și nu obosește, ci se preface în forță și în

viață. Herzl are dreptate nu numai când stai și-1 citești, ci și când străbați viața și te zbuciumi în ea.

„Studiam Dreptul în Viena, luam parte la toate năzdrăvăniile studențești și purtam șapca pestriță a unei asociații, până când, într-o zi, asociația luă hotărârea că de aci înainte evreii nu vor mai fi primiți în sânul ei." „Mi-aduc și azi aminte ce impresiune a făcut asupra mea, în 1882, când eram de 22 de ani, cartea lui Diihring despre cestiunea evreiască, o carte plină și de ură și de spirit. Cred că până aci nu mai știam deloc că sunt evreu.

Cartea lui Duhring fu asemenea unei lovituri pe care cineva mi-ar fi dat-o în cap. Tot așa li s-a întâmplat multor evrei din Occident cari aproape că și uitaseră că sunt evrei: antisemiții i-au redeșteptat evrei." Experiența lui Herzl, făcută cu mii de variante și de dureri de fiecare suflet de evreu, este suprem de interesantă fiindcă este experiența unui suflet mare. „Dar toată această scară de încercări și de tristeți, adaogă Herzl, s-ar putea să lămurească îndestul atitudinea mea de azi, și cu ea, mișcarea sionistă. Sionist m-a făcut - procesul Dreyfus."

Sunt douăzeci de ani de la revizuirea acestui proces și nu mai țiu minte, în detaliu, ce scria în scrisorile hii prizonierul din Insula Dracului.

Știu că erau sfâșietoare. Luați aminte acum că tragedia acestui nevinovat, trecând prin cugetul lui Herzl, era să se adune, să se potențializeze, să ardă și să se prefacă, din cărbune, în diamant!

Priviți pe Theodor Herzl, corespondentul ziarului ***Neue Freie Presse,*** revenind în trăsură, de la locul degradărei, prin Parisul revărsat și clocotitor: „Â ***taon,*** â mort Ies juifs"! Cu siguranță că în acele momente primul verset din ***Psalmul*** I era cu totul departe de gândurile lui: „Quare fremuerunt gentes et populi meditați sunt inania?"

De ce se zbuciumă acest popor? Fiindcă un ofițer din armata franceză, de neam evreu, e crezut trădător și pedepsit ca atare? Theodor Herzl era intim convins că osânditul era nevinovat. Furtunoasa afacere de mai târziu a dovedit întregei lumi că nenorocitul căpitan de artilerie fusese credincios patriei și onoarei. Dar trebuia să mai treacă cinci ani până acolo! Admițând că Alfred Dreyfus este vinovat (azi în anul 1894) de ce greșala lui să se reverse, ca o plagă, asupra întregului popor evreu? De ce pentru păcatele unuia sau altuia dintre noi să fie făcut răspunzător, să fie prigonit și torturat tot neamul Israel?

De ce de altă parte, munca, meritele şi binefacerile aduse omenirei de atâţia şi atâţia mari evrei, de ce tot visul, toată poezia şi tot dumnezeiescul, dăruit lumei de urmaşii lui Avraam, nu ni se ţin în socoteală niciodată şi nu ni se aplică, solidar şi recunoscător, tuturor câţi suntem evrei?

Şi atunci veacuri lungi şi întunecoase, epopeea uriaşă a risipirei şi a suferinţelor lui Iacob se perindează pe dinaintea ochilor strănepotului. Urâţi, blestemaţi, alungaţi, traşi la răspundere pentru toate crimele ai căror făptaşi nu s-au putut descoperi, sau - în zilele cele mai normale şi mai liniştite - jigniţi, insultaţi, luaţi în picioare şi excomunicaţi, când vom pune capăt rătăcirei noastre pe pământ şi unde vom găsi locul de odihnă şi de onoare, căminul nediscutat şi definitiv?

Poporul evreu n-a uitat, nu poate să uite pământul făgăduinţei. Oricât de timpuriu a început tragedia lui, prin Sargon, prin Nabucodonosor şi prin toţi ceilalţi cari în atâtea rânduri au stricat via sădită intre Liban şi Sinai, oricât de timpuriu a început dezrădăcinarea, dorul de revenire n-a pierit niciodată din inima lui Israel.

Acum două mii şi cinci sute de ani, cântăreţii Templului, deportaţi în Babilon, plângeau şi suspinau pe ţărmul Eufratului: „De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea". Arătaţi-mi, în lumea întreagă, un ideal mai vechi decât acesta. Arătaţi-mi un dor mai statornic decât acesta. Sionismul întreg se cuprinde în acest jurământ, făcut acum două mii cinci sute de ani, pe ţărmul Eufratului!

Dar iată că poporul ales printr-o insondabilă hotărâre dumnezeiască se găseşte astăzi mai mult decât oricând împrăştiat pe toată faţa pământului. Cum vei putea să aduni laolaltă ceea ce au risipit douăzeci şi şapte de veacuri?

Cum vei putea să refaci stâncile şi muntele din dezagregarea cărora a ieşit imensitatea de nisip dintr-o pustie? Cum vei putea să te lupţi, piept la piept, cu istoria şi cu Dumnezeu?...

Israel s-a mai luptat odată, piept la piept, cu Dumnezeu şi n-a fost biruit.

10 mâi

IV

O amintire din copilăria depărtată flutură înaintea cugetului meu, astăzi, când recitesc pe Theodor Herzl. Veneam adeseori, de la ţară la oraş, împreună cu părinţii mei, ca să vedem nişte rude.

Eram mic; mă apropiam de clasa întâia primară. într-o dimineaţă de vară sosind de la ţară, las pe cei mari în casă, bucuroşi de revedere, şi ies în curte să mă plimb. Era o curte fermecătoare: plină cu ierburi nedisciplinate, cu arbori patriarhi şi cu unele lucruri vechi, răsturnate şi decrepite...

în faţa casei, o ulucă de ştachete despărţea curtea aceasta, de alta mai mică şi mai luminoasă. Observ întâia oară că dincolo, la vecini, sunt copii. Mă apropii şi prin ştachetele rare legăm prieteşug. Erau două fetiţe. Cum vă cheamă? Matilda şi Lia. Matilda era de seama mea; Lia mai mică. Era un eveniment plăcut. Matilda avea o păpuşă, Lia un cărucior... Erau copii frumoşi şi blânzi. Ne-am lipit frunţile de ulucă şi ochi în ochi am stat de vorbă, copilăreşte mulţumiţi de întâlnirea noastră. Dar iată că mă strigă cei din casă.

Am alergat să le spun că mi-am găsit prieteni. Spre toată mirarea mea, aud atunci: Ce mai prieteni! Acelea sunt fete de ovrei. Să nu le mai chemi la ulucă. Auzi? Sunt ovreice!

Era întâia oară când mă întâlneam în viaţa mea cu antisemitismul. Rudele mele de la oraş mă ţineau de rău să nu mă împrietenesc cu ovreii. Iată prima înţepătură venmoasă pe care filoxera antisemită o încearcă asupra mlădiţei sufletului nostru. Sunt copii de ovrei!... Şi dacă sunt?... Ge sunt ovreii? Asupra mea. unuia, această distincţiune vestejitoare, prinsă la şase ani, a înrâurit curios ca o ispită. Ce sunt ovreii, dacă trebuie să ne ferim de ei şi de copiii lor? în împrejurarea mea. de Matilda! Era doar un copil atât de drăgălaş, de bucălat şi de trandafiriu!

în clasele primare, am avut coleg un singur ovrei, Goldştain Marcu. Un şcolar de seamă, premiant totdeauna, şi vrednic de toată luare a-aminte. Mă impresiona, la el, îndeosebi, un fel de franchetă şi de avânt sufletesc pe care nu-1 găseam decât la un singur alt coleg. Afară de asta, Marcu al meu citea haiduci şi la orice încurcătură sau controversă aprigă nu rămânea cu mâinile în buzunar.

Cu aceste impresiuni despre evrei am ajuns, din colţul meu de provincie, în Capitala României. Ar trebui poate să mai adaog că în podul acelei case, lângă care locuiau părinţii Matildei, am găsit, mai târziu, o ***Biblie*** şcolară, cu icoane. în această carte, am citit o mulţime de întâmplări, de fapte minunate sau vitejeşti, o poveste întreagă cu peripeţii zguduitoare, petrecută între Dumnezeu şi israeliţi. Aceşti israeliţi - am aflat de la dascălul nostru - nu erau altceva decât strămoşii evreilor.

Aşa ajunge cineva să se despartă de gloata antisemită şi să creadă că evreii sunt oameni vrednici de toate drepturile, de toate libertăţile şi de toate binefacerile filantropiei şi ale civilizaţiei. Cunosc viaţa, înţeleg luptele sociale şi economice şi ştiu de mult că popoarele nu sunt colonii îngereşti. Antisemitismul popular e o inferioritate şi o plagă, ca atâtea altele de cari este bântuită colectivitatea. Theodor Herzl spune cu dreptate: „Popoarele pe lângă cari trăiesc evreii sunt toate îh general şi în parte, cu perdea sau fără perdea, antisemite. Poporul de rând n-are nici o pricepere istorică şi nici nu poate să aibă. Vulgul nu-şi dă seama că păcatele Evului Mediu se întorc astăzi pe capul popoarelor europene. Noi suntem ceea ce ne-au făcut alţii, închizându-ne în ghetto. în afacerile băneşti suntem, fără îndoială, mai tari decât alţii, fiindcă în Evul Mediu am fost azvârliţi şi ţinuţi numai pe maidanul afacerilor."

Dacă înţeleg însă antisemitismul celor mulţi, nu înţeleg antisemitismul celor puţini, dedaţi studiului şi cugetărei generoase. Când problema evreiască este una din durerile omenirei civilizate, când antisemitismul e o pornire josnică născută din gelozie şi din subteranele sufletului omenesc, cum poate un om luminat să se lase contaminat de antisemitism? Socotesc că, dimpotrivă, orice amic al culturei şi al libertăţei sufleteşti trebuie să se intereseze cu simpatie de problema evreiască şi de măreţul ideal care împinge astăzi spre Sion toate inimile evreieşti.

_ Şi cu toate acestea punţile între evidenţa intelectuală şi realitatea existentă sub soare sunt totdeauna rupte! Printre oamenii noştri de carte şi de condei găseşti mai mult răuvoitori şi antisemiţi, decât prieteni dispuşi să priceapă şi să ajute.

încercarea mea să rechem uriaşa şi glorioasa figură a lui Theodor Herzl şi să fac o plimbare de centură împrejurul Sionului, visat şi reclădit de el, nu are scopul să instruiască pe cei ce cunosc lucrurile foarte bine ci să cheme la gânduri şi la sentimente mai bune pe cei ce stau întru întunericul necunoştinţei. N-ar fi deloc pagubă ci ar fi câştig dacă intelectualii români ar fi cuprinşi de curiozitatea să afle mai de aproape ce suflet au în ei - ce dor, ce idealuri - aceşti oameni atât de apropiaţi de noi şi totuşi atât de depărtaţi.

Dar nu e vorba numai de curiozitate ştiinţifică; e vorba de dureri comune şi de o lungă gâlceava socială. Ura fără ochi şi fără cap, sentinţele înfumurate şi dispreţuitoare, aţâţările şi violenţa pot să pară unora din noi atitudine suficientă, în chestiunea

evreiască. Dar aceasta e atitudine neroadă şi copilărească de pe urma căreia înghiţim destule neajunsuri şi umilinţe. De ce, cum, de unde - o ştie fiecare dintre noi şi este de mirare numai atâta că experienţa făcută şi refăcută nu este deloc captată spre cel mai bun folos al nostru.

Eu unul nu voi pregeta să sfătuiesc pe toţi cei ce vor să mă audă. învăţaţi să cunoaşteţi şi să preţuiţi pe evrei. De aci va ieşi profit comun. Iar azi, cu deosebire, nu uitaţi că ei sunt pe cale să adaoge istoriei omenirei un pasionant capitol nou.

13 mai

V

Am spus deunăzi că ceea ce caracterizează opera scrisă a lui Theodor Herzl este o ideală transparenţă de concepţie şi de intenţie. Theodor Herzl e desăvârşit de ciar în ceea ce expune şi impunător de sincer în ceea ce voieşte. Poate.cineva să nu-1 admită, poate să-1 combată; dar nimeni n-ar putea să susţină că-1 găseşte obscur şi întortocheat. Şi orice adversar - numai om de inimă să fie - se va închina de-a pururi înaintea regalei lui sincerităţi.

Cu ochii lui larg văzători, cu mintea-i generoasă, el îmbrăţişează dintr-o dată, robust, sincer, problema evreiască. „Problema evreiască stă în picioare. Ar fi o nerozie să o tăgăduim. Ea este un crâmpei din Evul Mediu, târât până în timpul nostru, şi de care popoarele culturale, chiar cu cea mai mare bunăvoinţă, nu pot încă să se scape. Această bunăvoinţă au manifestat-o, se înţelege, când ne-au emancipat. Problema evreiască stă în picioare pretutindeni unde evreii trăiesc în număr considerabil, unde nu există, ea vine o dată cu evreii emigranţi. Ne ducem, fireşte, acolo unde nu suntem prigoniţi; dar prin ivirea noastră se naşte prigonirea. Aceasta este adevărat, rămâne adevărat, pretutindeni, chiar în ţările cele mai dezvoltate - probă Franţa - atâta timp cât chestiunea evreiască este nedezlegată politiceşte. Evreii săraci duc azi antisemitismul în Anglia, după cum l-au dus şi în America."

Aşa-stau lucrurile înaintea noastră. Aceasta este baza experimentală, de care trebuie să ţină seamă şi pe care trebuie să construiască oricine vrea binele lui Israel şi vine să-i ajute, Alături de această constatare, iată o alta, cu aceeaşi tărie: „Am căutat, pretutindeni, în chip cinstit, să ne contopim în obştea popoarelor

şi să păstrăm numai credinţa părinţilor noştri Nu ni s-a îngăduit. Zadarnic suntem patrioţi credincioşi şi pe unele locuri chiar suprapatrioţi; zadarnic aducem şi noi aceleaşi jertfe de bani şi de sânge la fel cu concetăţenii noştri; zadarnic ne ostenim să ridicăm slava patriilor noastre,*prin* arte şi ştiinţe, să ridicam averea lor prin comerţ şi prin schimb. In patriile noastre în care sălăşluim de sute de ani, ţipă toţi că suntem venetici, ţipă chiar şi unii din aceia ale căror neamuri nici nu erau în ţară, când îh ea suspinau părinţii noştri."

Mai drept şi mai deschis cine ar putea să formuleze trista situaţiune a poporului evreu, risipit de atâtea veacuri printre neamurile bănuitoare şi exclusiviste! Odinioară, era credinţa religioasă care stabilea un zid despărţitor intre evrei şi creştini; azi vechiul zid s-a măcinat mai tot, dar în locul lui au apărut numeroase bariere de sârmă ghimpată, puţin vizibile dar şi mai dureroase.

Ce va face Israel în lumea aceasta, ce va face eternul călător, din veac în veac şi din ţară în ţară? Să uite un trecut plin de măreţie, de jertfe uriaşe, de supremaţie spirituală, - din care fusese scris să iasă o nouă lege a omenirei - să renunţe la o personalitate puternic înzestrată şi la un patrimoniu religios şi naţional, atât de preţios, atât de vigilent păstrat, de două mii de ani? Israel nu se poate ucide sufleteşte. Nici nu poate s-o facă, nici n-are dreptul s-o facă. O atare sinucidere sufletească ar scădea din bogăţia şi din frumuseţea dramei omeneşti universale. Iar în mintea noastră a celor ce credem în Dumnezeu ar naşte o nedomirire dureroasă.

Uneori, în mijlocul popoarelor răzvrătite şi inamice, poate că poporul excepţional ar avea dorinţa să lase toiagul pribegiei, să se dea odihnei şi să uite moştenirea glorioasă şi apăsătoare.

Dar nu e cu putinţă. Unii şi alţii dintre evrei rămân în urmă, se despart de caravana lui Iacob şi se cufundă între neamuri, caravana însă merge mereu înainte. E timp, e timp, a suspinat Theodor Herzl, ca mult încercata caravană să regăsească drumul Canaanului!

Asimilarea, scrie Herzl, nu s-ar putea realiza decât prin căsătoriile mixte... Cine doreşte într-adevăr apusul evreimii prin contopire n-are înaintea ochilor decât o posibilitate. Evreii ar trebui să ajungă mai întâi la atâta putere economică, încât, prin aceasta, vechile prejudecăţi sociale să cadă la pământ. Pilda ne-o dă aristocraţia, în care căsătoriile mixte au loc, relativ, mai adesea. Nobilimea primeşte să-şi aurească din nou blazonul cu

aur evreiesc, şi aşa se resorb unele familii evreieşti. Dar cum s-ar putea realiza acest fenomen în straturile mijlocii (fiindcă evreii sunt un popor de stare mijlocie) unde cestiunea evreiască are tot focarul ei? Această prealabilă şi necesară dobândire de putere ar însemna atotputernicia economică a evreilor, pe care pe nedrept o susţin şi azi unii şi alţii. Şi dacă chiar astăzi puterea evreilor îi face pe antisemiţi să umple lumea cu strigătele lor, ce-ar mai fi când această putere ar creşte şi mai mare?

Aşadar, poteca aceasta e atât de strâmtă încât nu se pot strecura pe ea decât puţini, prea puţini bogaţi dintre evrei. Rămâne poporul cel mult, sărac şi apăsat. Şi cauza celor săraci şi apăsaţi bate pe toate celelalte.

Pentru cei mulţi din neamul lui, Theodor Herzl a ridicat încă o dată în lume, după alţi eroi predecesori, flamura naţională şi mistică a Sionului. Spirit pătrunzător şi prudent, Herzl a căutat să înfăţişeze visul vechi în lumina cea mai clară a ideilor şi a posibilităţilor de astăzi. Nu şi-a ascuns nici un moment că stă înaintea unui mas»' uriaş, crescut secol cu secol atât în lumea plină cu risipa fiilor lui Israel cât şi în sufletul acestor fii. Nu s-a înşelat o clipă asupra poverei supraomeneşti pe care s-a încumetat s-o ridice pe umeri. Era însă menit să lase pe pământ cărări nepieritoare. De-abia adolescent, pe vremea când Lesseps tăia Istmul de la Suez şi unea Mediterana cu Marea Roşie, Theodor Herzl concepe planul să taie şi el, când o fi mare, Istmul de Panama.

Ceea ce-şi propunea el să îndeplinească şi ceea ce s-a îndeplinit în zilele lui de către alţii era mult mai prejos decât opera cu care Providenţa îl trimetea în lume. Ca să aduni laolaltă pe evrei la picioarele Sionului, însemnează să prefaci faţa lumii mai adânc decât a prefăcut-o opera de la Suez.

15 mai

VI

Evreii trebuie să se înapoieze la vechiul lor cămin. De atâta timp de când au fost aruncaţi din ţara lor, ei călătoresc şi trec printre celelalte neamuri, ca nişte oi printre mărăcini. Prea multă lână rămâne în mărăcini! Şi duşmanii sunt tot neîmpăcaţi: nu e destulă! Vrem toată lâna!

Toată lâna nu se poate. Evreii nu se pot sărăci într-**atâta** de toată personalitatea lor, de toate amintirile lor şi de sacrul lor patrimoniu» încât - despersonalizaţi şi blafarzi - să moară printre noi de moartea asimilărei. Personal, fiecare individ este absolut liber să-şi disciplineze conştiinţa şi să-şi guverneze viaţa, cum îl taie capul şi cum îl povăţuiesc interesele. Cu popoarele, însă, lucrurile stau altfel: popoarele trăiesc şi se mişcă într-altfel decât personalităţile stinghere.

Cu impunătoare cutezanţă, Theodor Herzl aruncă risipitului popor evreu planul statului evreiesc şi, din cugetele tainic obsedate, face să se aprindă încă o dată flacăra visului nemuritor. Voim să ne întoarcem în pământul în care dorm de două mii de ani străbunii noştri!

Acum cincisprezece ani, când am învăţat întâia oară cine a fost Theodor Herzl şi ce însemnează sionismul, am trecut, sufleteşte, prin acele clipe de înălţare şi de plenitudine, pe cari ţi le dă priveliştea mărei. Uriaşă perspectivă! Gândul, inima, fiinţa întreagă se pierd m depărtările licăritoare, se pierd în splendoare şi neînţeles! Israel să se readune în Palestina? Să vedem noi cei de azi aceea ce văzură contimporanii lui Zorobabel şi ai lui Daniil? Ceasul de faţă să se amestece cu istoria, subt ochii noştri, ca într-o nouă viziune a lui Faust? Uimitoare concepţiune! Vulturesc avânt sufletesc! Aş vrea să trăiesc şi eu, să privesc înfiriparea acestui prim capitol dintr-o ***Biblie*** nouă!

Zi cu zi, miraculosul se pogoară în lumea realitaţei şi visul sionist începe să înflorească aievea, în coloniile palestiniene. Theodor Herzl a avut grijă să adune, împrejurul marei idei centrale, elementele de construcţiune cele mai raţionale şi mai aplicabile. Să nu ne ia nimeni drept utopişti; să nu creadă nimeni că dorul nostru nu poate să creeze decât romane şi state imaginare.

Astăzi (voi să zic pe timpul Iui Theodor Herzl) Palestina este sub stăpânire străină. Ne vom înţelege cu stăpânii direcţi şi cu protectorii sau interesaţii indirecţi ca Palestina să fie larg deschisă năzuinţelor noastre şi stabilirei noastre, dându-ni-se toate garanţiile cu putinţă, că nu vom fi supăraţi de nimeni şi că vom fi lăsaţi să ne dezvoltăm în pace. E adevărat că începuturi de colonizare se făcuseră, dar de la existenţa lor timidă şi tolerată până la situaţia universal recunoscută şi intangibil juridică pe care o voia Theodor Herzl era o lungă cale de curaj şi de muncă.

In zeci de ocazii - după publicarea ***Statului evreiesc*** - şi în expuneri totdeauna clare şi originale, Herzl formulează ideea lui mântuitoare.

„Care este scopul nostru? Voim să pregătim poporului evreiesc un cămin juridiceşte asigurat, in Palestina, vechea Iui patrie. După noi, aceasta este soluţiunea definitivă a cestiunei evreieşti. Soluţiunea aceasta presupune trei lucruri:

1) Existenţa poporului evreiesc.
2) Calitatea Palestinei - pentru colonizare.
3) Asigurarea temeliilor juridice."

In privinţa primului punct, congresele din Basel ne-au agonisit o învăţătură nepieritoare. Cine ar putea să pună în discuţie fiinţa şi unitatea sufletească a poporului evreu, când sute de delegaţi din lumea întreagă aduceau la congres, în înflăcărate scrieri de adeziune, strigătul de bucurie a milioane de evrei! Despre punctul al doilea, calitatea Palestinei pentru colonizare, încercările făcute dădeau cele' mai bune garanţii. Iar felul cum Theodor Herzl concepea colonizarea convingea şi pe cei mai increduli. E absurd să ne închipuim că vom începe **în** Palestina viaţa noastră de coloni cu mijloacele agricultorilor de acum câteva mii de ani. Vom aduce cu noi, în ţara părinţilor, tot ceea ce progresul şi tehnica modernă au născocit, în vremile din urmă, pentru uşurarea şi înfrumuseţarea vieţei omeneşti. Maşini agricole, căi ferate, poduri, fabrici, reţele telegrafice, irigaţii, toate industriile potrivite şi, în general, cele mai bune sisteme de muncă, la îndemâna unor muncitori care vor lucra numai câte şapte ore pe zi - aceste şi alte multe avuţii şi detalii vor face încă o dată din Palestina ţara ideală şi mult dorită.

Cari vor fi pârghiile cari vor ridica, până la nivelul reahtăţei, uriaşul nostru plan? Vor fi două organe, pe cari Theodor Herzl le aşează în Anglia, ţara binevoitoare evreilor. întâi, o înaltă societate de patronaj moral, ***Society ofJews,*** care e un fel de sanhedrin alcătuit din cei mai mari evrei ai ceasului de faţă şi care pregăteşte, înaintea guvernelor europene şi a întregei lumi, preliminariile operei sioniste, şi al doilea un organ practic, ***Jewish Company,*** mâna financiară indispensabilă.

Neapărat că Theodor Herzl trebuia să facă parte din ***Society of Jews.*** Asigurarea temeliilor juridice ale statului sionist era o operă vastă şi complicată. Herzl a luat-o asupră-şi cu eroism. A fost crainicul şi diplomatul lui Israel la unele curţi europene şi la acei principi de puterea şi de bunăvoinţa cărora atârna recunoaşterea statului evreiesc. Desigur că din timpul străvechilor profeţi, nu

se mai ivise ta curțile împărătești un trimis asemeni cu acesta! Diplomatul evreu era curat și rectilin ca o făclie din candelabrul cu șapte gemănări, iar cuvântul lui și solia lui luminau și impuneau ca o jertfa adusă Celui Prea înalt.

între congres și congres, Theodor Herzt străbate Europa în toate sensurile, iese de la o audiență imperială ca să alerge la alta. dintr-o cancelarie de prim-ministru ca să se anunțe la o a doua și are fericirea într-o zi să ajungă pe coasta Palestinei și să intre în pământul incomparabil.

E o pauză de o clipă, dar o clipă de negrăit freamăt sufletesc, în zilele lui înfrigurate și pline de trudă supraomenească. Acțiunea diplomatică a lui Theodor Herzl - oricâtă impresiune făcea diplomatul - nu putea să izbutească dintr-o dată. Lumea aceasta e prea robită intereselor grosolane ca să dea ascultare solilor cu solii pacinice și drepte. Ceea ce nerodul păcei n-a putut să obțină prin cuvânt, neamul care-1 trimetea era să obțină prin insondabil concurs de împrejurări, în urma înfricoșatei încrucișări de săbii, din al doilea deceniu al veacului al douăzecilea.

19 mai

VII

Cele din urmă trei zile din august 1897 sunt date fără moarte în istoria noului iudaism. **In** aceste zile are loc primul congres din Basel. Până la acest eveniment, evreii cea mai inimoși și mai convinși de viitorul lui Israel nu știau să spună clar câtă forță, cât drept și dor de viață proprie, cât entuziasm național poartă în sufletu-i poporul cel pribeag. De sute și de sute de ani, frații erau risipiți pe tot pământul.

Ii legau laolaltă aceeași soartă amară, aceleași prigoniri din partea celorlalte neamuri, aceleași amintiri de veche slavă și aceeași convingere adâncă dar ascunsă că Israel nu piere. Și era prima oară, după oarbe veacuri despărțitoare, când strănepoții din toată lumea se adunau împreună, ca să se chibzuiască asupra reclădirei căminului lui Iacob!

Ce se-va întâmpla când ne vom vedea laolaltă câteva sute de deputați ai evreimei din tot pământul? Dar vom ajunge până acolo? Veni-va la acest congres atât de mult împrăștiata progenitură a celor doisprezece patriarhi? Iată ce se întrebau și scepticii dintre evrei și dușmanii dintre neevrei.

Congresul din Basel a fost minune nouă. Voința congresiștilor s-a afirmat, dreaptă și luminoasă, înaintea lui Israel ca altădată stâlpul de foc, în deșertul Arabiei. Suntem un popor și avem una și aceeași voință să ne adunam cu toții în țara amintirilor și a gloriei străbune!

„S-a dat pe față, scrie mai târziu Theodor Herzl, că ideea națională evreiască are puterea să strângă la un loc, în bloc unitar, pe toți cei deosebiți din punct de vedere al limbei, din punct de vedere social, politic și religios, Tocmai aceasta tăgăduiau adversarii mai cu înverșunare, și aceasta am dovedit noi în Basel mai cu strălucire. Dușmăniile de partide, cari pretutindeni aiurea unde se întâlnesc urlă unele împotriva celorlalte, amuțiră într-o clipă, Ia întâia chemare a națiune i.

Frații s-au regăsit."

Congresul din Basel aduse evreimei din Apus și îndeosebi lui Theodor Herzl o descoperire de imensă valoare: în Rusia trăiesc evrei ale căror calități și puteri de entuziasm covârșesc toate așteptările noastre. Știam că se găsesc în Rusia câteva milioane de evrei nenorociți! Auzisem despre ei că sunt foarte robuști trupește și că muncesc din greu în ateliere și pe la țară, unde i-au azvârlit împrejurările și sărăcia. Dar n-avem nici o idee despre evreii intelectuali din Rusia.

„Ce rușine pentru noi cari ne crezusem mai presus decât ei! Toți acești profesori, medici, avocați, ingineri, fabricanți și negustori (delegați la congres) au un nivel de cultură care desigur că nu este mai scăzut decât al europeanului din Occident. în medie, vorbesc și scriu două sau trei limbi culturale moderne și din asprimea luptei pe care a dat-o fiecare, acolo în țara lor, ca să ajungă unde a ajuns suntem îndreptățiți să credem că fiecare își stăpânește bine meseria."

într-adevăr, evreimea din Rusia, care la acest prim congres din Basel se vedea, prin deputații ei, viguroasă, consistentă și plină de însuflețire națională, era, de atunci încoace, să pregătească Europei multe și felurite surprize. Pe când Theodor Herzl era la începutul operei, și prin scris și prin vorbă propovăduia ideea sionistă, auzise adeseori din gura celor sceptici: - Nu veți putea să câștigați decât cel mult pe evreii din Rusia. Acum, zice Theodor Herzl, după ce am cunoscut pe admirabilii noștri evrei

ruşi dacă mi s-ar mai face proorocia aceasta, aş răspunde: Numai pe evreii ruşi? Este destul!

E o privelişte în veci zguduitoare şi măreaţă să vezi în luptă pe trimişii Idealului cu inerţia aparentă şi vicleană a construcţiunilor politico-sociale. Seamănă lupta lor cu lupta miliardelor de pumni, cu cari oceanul sfărâmă, secol după secol, ţărmul în aparenţă neclintit şi neînvins. ZeluL stăruinţa şi munca de uriaşi a tuturor apostolilor seamănă, când le priveşti în treacăt, cu iureşul valurilor mărei asupra stâncilor din ţărmul tare. S-ar părea că toată această înspumată şi clocotitoare oţerire e deşertăciunea deşertăciunilor! Când o să mai ajungă oceanul să detroneze aceşti uriaşi de granit crescuţi aici de la urzirea lumii! Şi cu toate acestea, opera de biruinţă asupra stâncilor înaintează, subtil şi sigur, în fiecare zi. Aşa este şi cu acţiunea ideilor asupra masivelor politico-sociale. Ideea se infiltrează, roade şi dezagregă.

Dar sufletul, nervii şi persoana apostolului au, în lupta declarată, aproape aceeaşi soartă ca şi valurile, unul câte unul azvârlite de ocean în inimicii lui de piatră. Ideea va birui nu azi, nu mâine, nu la anul, dar va birui! Cel ce-a semănat însă ideea se va izbi, toată viaţa, de mii de stânci duşmane, până când va cădea de istov!

Trece congres după congres, trec patru congrese şi pregătirea diplomatică a cauzei sioniste tot n-a ieşit din faza dibuielilor. Mii de fire politice se deznoadă, într-o parte, favorabil, dar altele şi mai multe se înnoadă, aici şi dincolo, defavorabil.

în cuvântarea sa de la congresul al patrulea, Herzl declară limpede: „Există o întrebare pozitivă dinaintea căreia nu voim să ne dăm în lături. Obţinut-am până acum charterul pentru colonizarea Palestinei? Răspundem tare ca să audă toţi: Nu!... Trebuie, msă, să fim destul de mulţumiţi cu primirea pe care aspiraţiile noastre au găsit-o în sferele celor puternici din lumea aceasta."

La al şaselea congres sionist, după numeroase demersuri şi călătorii, în Anglia, în Turcia, în Egipt şi în Rusia, Theodor Herzl face cunoscut deputaţilor sionişti că, din toate tratativele lui cu Poarta, rămâne deasupra numai faptul că Măria sa sultanul păstrează poporului evreu sentimente de trainică prietenie. Desigur, un lucru îmbucurător şi preţios, dar fără consecinţă practică.

Congresul al şaselea din Basel este cel din urmă la care Theodor Herzl mai ia parte. în august, din anul următor 1904, campionul lui Israel se odihneşte în cimitirul din Viena, aşteptând

ziua cea mare când neamul lui, gata de marele exod, va veni să-i culeagă osemintele şi să le strămute în Canaan...

23 mai

VIII

O idee mare când se arată întâi în lume seamănă cu un pârâu menit să ajungă fluviu. Oricât de limpede şi de ingenioasă e ideea, ea nu este încă desăvârşită, fiindcă, deocamdată, stă împachetată în sistemul, în cartea unde a depus-o autorul. Ideea se va desăvârşi de aci înainte, când va începe lupta cu realitatea. în calea ei prin vremuri şi prin cugetele omeneşti, ideea se completează şi adesea se transformă. Tot aşa se întâmplă cu pârâul, fiul muntelui, care coboară mereu în văi, primeşte tributul fraţilor mai mici şi, din ce în ce mai larg şi mai amplificat, se îndreaptă spre ocean.

Ideea lui Theodor Herzl - floarea vechiului dor, scris îh psalmi - era să se plece sub aceeaşi lege universală. Sionismul marelui evreu era să se completeze şi să se încovoaie după nevoile şi după accidentele ivite în calea spre îndeplinire. însuşi Theodor Herzl prevede şi admite că teoria sionistă, ca orice idee, este extensibilă şi obligată să ţină seama de împrejurările necesare, dar neprimejdioase pentru ideea în sine. în Londra, înaintea unei înalte comisiuni, zisă pentru streini, Theodor Herzl, la întrebarea: Ce înţelegeţi sub ***sionism,*** răspunde: „La primul congres din Basel am formulat un program care stabileşte ca scop al sionismului crearea, în Palestina, pentru poporul evreu, a unui cămin juridiceşte asigurat. Acesta este scopul nestrămutat, dar pot să vină momente când sunt neapărat trebuincioase vreun ajutor imediat sau vreun pas înainte. Astfel, sioniştii - păstrând neatinse principiile şi programul lor - se simt obligaţi, ori de câte ori este nevoie, să încerce să uşureze, prin mijloacele potrivite, soarta aspră a evreilor apăsaţi."

Această concepţiune extensivă a sionismului formulată de însuşi Theodor Herzl ne va explica sionismul integral pe care-1 mărturisesc toţi Sioniştii de astăzi, dedus în chip firesc din sionismul, ca să zicem aşa mai mult teritorial, de acum douăzeci şi cinci de ani.

Acelaşi principiu al „ajutorului imediat", aceeaşi necesitate a „unui pas înainte", înţelese între oameni siguri unul de altul, au adus în discuţiunea congresului al şaselea din Basel cestiunea

colonizării Ugandei din Africa. Herzl zice în congres: „După ce ultimele tratative din Constantinopol se dovediră cu totul sterpe, față cu nevoia din ce în ce mai mare, trebuie să căutăm alte căi". Aceste căi au fost două; una spre peninsula Sinai, pe care guvernul britanic m înțelegere cu kedivul Egiptului ar fi fost bucuroși s-o cedeze, și alta spre Uganda, după ce calea spre Sinai s-a arătat impracticabilă.

Guvernul britanic, deosebit de binevoitor față cu ideea sionistă și cu distinșii ei protagoniști, s-a declarat gata să deschidă, în Uganda, un cămin provizoriu tuturor oropsiților din Israel, prea greu încercați în patriile lor vitrege de pretutindeni. Uganda ar fi fost să fie un popas vremelnic, pe drumul cel lung și glorios spre Patria Unică. „Această ofertă, zice Theodor Herzl, astfel cum ne este pusă înainte are menirea să îmbunătățească și să despovăreze situația poporului evreu, fără ca să sacrificăm absolut nimic din marile principii pe care se întemeiază mișcarea noastră."

Propunerea aceasta cu colonizarea Ugandei a ridicat la al șaselea congres din Basel apriga controversă cunoscută. Este de prisos să reconstituim fizionomia discuțiunei dar nu e de prisos să proiectăm, încă o dată, lumina simpatiei asupra figurei marelui apostol, atât de puțin înțeles în acel moment al vieței lui. în general, era și este ziua să ne amintim cu intensitate de sufletul evreiesc arzător care a spus încă o dată în fața hunei, personal și energic: „De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea!" Astăzi, când fortărețele cari păzeau și opreau drumul spre Sion au căzut aproape în felul Ierihonului din ***Biblie,*** se cuvine ca numele lui Theodor Herzl să fie cinstit cu cinste nouă. Și îi dăm acest prinos de cinste, mărturisind că în discuțiile aprinse de la al șaselea congres și de după congres, multe inimi din Israel au rătăcit în judecarea marelui luptător.

Slava mi, însă, trebuia să fie întreagă, și slava unui om mare nu poate să fie întreaga, dacă poporul din care face parte și pe care îl servește, cu prețul vieței, nu se întoarce, măcar o dată, împotrivă-i și nu-1 defăima. Ba din nefericire, regula este și mai grea. Meritele eminente și jertfele cele mai grele pentru poporul propriu și pentru patrie trebuiesc consfințite de ingratitudinea națională. E adevărat că Israel, în cazul lui Theodor Herzl, a avut norocul să nu satisfacă această lege. Au fost, însă, glasuri pripite și stinghere cari au strigat cu nevinovăție: Theodor Herzl e un trădător!

E o pildă mare și mângâietoare. Dacă ne-am descoperit înaintea apostolului care ține sus, deasupra unui neam întreg,

făclia idealului pe când poporul îl aclamă, ne vom descoperi cu atât mai mult înaintea celui pe nedrept învăluit de furtuna protestelor și a invectivelor.

Privind lung această figură de erou ne vom aduce aminte de un episod din viața lui, petrecut în călătoria din Rusia, la porțile orașului Vilna. Când a fost să intre în acest oraș, evreii din Vilna i-au ieșit înainte, cu mic cu mare, și onorându-1 ca pe un rege i-au prezentat, ca dar, sulul sacru al Torei. Era darul cel mai mare pe care putea să i-1 facă neamul lui! Era onoarea teocratică supremă cu care putea să fie salutat un muritor! Liber-cugetătorul Theodor Herzl, primind darul acesta, a fost zguduit până la lacrimi. Iar în casa lui din Viena a ridicat un tabernacul, unde a așezat sulul legei nemuritoare.

Acea minoritate din Basel, vremelnic rătăcită în judecata ei asupra lui Theodor Herzl, a fost răscumpărată de evreii din Vilna.

25 mai

IX

Nu aduce anul, ce aduce ceasul. Acest proverb îți vine în minte, negreșit, când privești, în consecințele de azi, marele cutremur politic social, început anii trecuți. Printre consecințele date pe față până acum este și eliberarea Palestinei. întocmai ca pe urma zguduiturilor geologice, când înălțimi arhaice se lasă în jos și ajung câmpii, când funduri de mare cresc în sus și formează insule sau noi anexe continentale, tot așa, și pe urma zguduiturei istorice la care asistăm, munții se prăbușesc și neamuri și țări, înecate de stăpâniri străine, ies la lumina libertații.

Cu toate zvonurile îngrijitoare, cu tot scepticismul care ne ispitește adesea, trebuie să stăruim în credința că principiile proclamate de biruitorii actuali n-au fost o armă de război, ci o doctrină sinceră. Fiecare popor să spună singur cum voiește să trăiască și să se administreze! Fiecare popor să arate care este vatra părintească și să fie stăpân pe ea! Fiecare popor să-și adune copiii și să-și determine singur soarta lui pe pământ!

Principiile sunt atât de frumoase încât autorii lor, dacă vor reveni și vor căuta să se târguiască asupra traducerei în practică, vor cășuna lumei întregi o deziluzie cum n-a mai fost alta. Toată lumea așteaptă cu încordare rezultatul laborioaselor tratative din

Paris. Toate popoarele, dar mai cu seamă cele mici şi de multă vreme nedreptăţite, stau întinse şi visătoare, în bătaia ultimelor informaţii, ca nişte harfe eoliene în bătaia vântului! Ce face conferinţa din Paris? Ce face Wilson cu cele 14 puncte din evangheliul lui?

S-ar părea că poporul cel mai sigur de beneficiile noilor principii este deocamdată poporul evreu. Republica palestiniană este una din primele formaţii, care apare în faţa lumei în urma marelui cutremur. Să recunoaştem, într-aceasta, o simetrie providenţială. Poporul cel mai nedreptăţit şi cel mai vechi îndurător al nedreptăţii universale trebuia să fie cel dintâi care să se bucure de aurora vremurilor nouă. în unanimitate, cei ce vor să reclădească lumea în stilul păcei definitive, au proclamat că Palestina este proprietatea neamului evreu şi au chemat pe evrei s-o ia în stăpânire.

Marele război a delegat, pe neaşteptate, lunga şi dureroasa problemă evreiască. Visul marilor sionişti, câţi au trăit înainte de Theodor Herzl, câţi au luptat alături cu ei, câţi mai trăiesc şi astăzi - iată-1, s-a izbândit. Desigur că Theodor Herzl, când străbătea Europa în lung şi în lat şi cerea audienţe împăraţilor şi miniştrilor, ca să pledeze înaintea lor cauza lui Israel, oricât de profund convins era că opera va izbuti, n-ar fi cutezat să spere că izbutita va fî atât de apropiată. Erau, doar, în joc nu numai sultanul, nu numai interesele Germaniei, nu numai ţarul Rusiei, ci era în joc diplomaţia europeană întreagă, monstru real, dar imprecis, cu zecimi de capete şi cu milioane de şiretenii. Faptul azi s-a îndeplinit. Theodor Herzl şi toţi ceilalţi eroi ai sionismului, adormiţi în speranţa redobândirei gloriosului pământ străbun, se bucură azi, alături cu patriarhii şi cu părinţii!

Poporul evreu se înapoiază lângă Iordan şi lângă Marea Moartă. Această perspectivă, la prima vedere interesantă numai pentru evrei, prezintă din punct de vedere general şi mai cu seamă din punct de vedere creştin un interes tot atât de mare. Creştin şi amic ai evreilor cum sunt, voi urmări, cu libertate şi cu simpatie, noul exod al Iui Israel din Egiptul întins astăzi în toată lumea. Nu e lucru de care să nu-mi dau seamă că atitudinea mea, în această cestiune - ţinând seamă de oamenii şi de împrejurările de la noi - este cel puţin originală. Sunt încredinţat, însă, că merg în fruntea multor gânditori şi scriitori creştini, al căror şirag pare că-1 întrevăd prin ceaţa viitorului. Din poporul românesc şi în limba românească se vor ridica, foarte curând, multe glasuri pentru

{ 1 I I

Israel. Odinioară, creştinismul a ieşit, prin lupte intestine, din monoteismul iudaic. Contrazicerea şi antipatia reciprocă şi-au avut atunci raţiunea lor. Din nenorocire, lucrurile au mers prea departe. Creştinismul a biruit lumea şi evreii, rămaşi în minoritate, au ajuns poporul martir.

Putea-vom, noi, creştinii, să răscumpărăm vreodată toate 1 aerămile pe care evreii le-au plâns de pe urma prigoanelor, a brutalităţei şi a insolenţei noastre? Putea-vomj noi, creştinii, să-i facem pe evrei să uite tot ce le-au greşit părinţii noştri? Eu cred că nu există creştin adevărat - dar creştin al lui Iisus Christos - care să nu se simtă, faţă de evrei, tainic mişcat sufleteşte, şi pornit spre gânduri de generoasă reparaţie.

Să încercăm a uita trecutul, lucrând pentru îmbunătăţirea ceasului de faţa Din fericire pentru evrei, nu sentimentele câtorva prieteni neevrei, ci drepturile recunoscute şi proclamate au azi cuvânt hotărâtor. Emanciparea politică a evreilor mai încoace şi independent de idealul sionist a răzbit opoziţia tradiţională şi a fost acceptată pretutindeni. Evreii, mai înainte ca să fie cetăţeni ai viitorului stat sionist, sunt cetăţeni deplini în orice ţară se găsesc şi vor să fie cetăţeni.

De când popoarele s-au trezit la viaţă şi au început pânza istoriei, neam cu neam se întâlneşte şi se întreţese. Nu toţi elinii au trăit nemişcaţi în peninsula şi în insulele greceşti. Mulţi au răzbătut departe, printre celelalte neamuri, unii s-au amestecat, alţii au trăit ca elini. Fenomenul ţine de la începutul lumei şi se va termina o dată cu lumea. Sunt oameni ale căror ţară şi seminţie sunt altele decât ţara şi seminţia unde stau şi trăiesc.

Aceşti răzleţi de centrul lor, neputându-se contopi cu neamul găzduitor şi nevoind să-şi uite numele şi fraţii, sunt o minoritate naţională. Pentru aceste minorităţi naţionale, cartea drepturilor popoarelor e gata să apară într-o ediţie nouă şi favorabil revizuită.

30 mai

X

O piedică pe care Theodor Herzl o găsea mereu în calea lui era chestiunea evreilor asimilanţi. Multă contrazicere şi defăimare i-au adus lui Theodor Herzl unii dintre conaţionalii lui, obosiţi şi descurajaţi de soarta lui Israel. Imparţial şi larg la inimă cum era, Herzl şi-a dat de numeroase ori osteneala să se lămurească amical

cu cei ce-l ponegreau şi să smulgă, dintre fraţi, cuiul vrajbei. Realitatea stă înaintea noastră şi peste învăţămintele ei nu putem să trecem niciodată decât cu pagubă; dimpotrivă, vom câştiga totdeauna când le vom ţine minte şi le vom pricepe.

E fapt experimental că natura, care e foarte vigilentă în privinţa conservărei speciei şi are pentru aceasta prevederi şi mijloace admirabile, e cu totul nepăsătoare cu individul singur. Specia e păzită şi păstrată cu scumpătate; individul e părăsit împrejurărilor şi întâmplărei. Observaţia aceasta, pe care am citit-o, prima oară, în Schopenhauer, e universal adevărată pentru toată scara îndoitei existenţe, animale şi vegetale. Viaţa întreagă e un vârtej care vântură pe indivizi şi-i aruncă morţei pradă cu desăvârşită nepăsare. Lucrurile se petrec ca în acea naivă şi adorabilă cantilenă cu care se încheie Hagada pascală: Mieluşelul, pisica, câinele, ciomagul, focul din vatră, apa, boul, măcelarul sunt jertfiţi unul după altul, fiecare distruge şi e distrus, după o lege fără excepţii şi fără justificarea morală din Hagada.

Specia este nemuritoare, individul e trecător şi neglijabil. In atingerea şi în luptele dintre popoare, este destul dacă fiinţa etnică stăruieşte şi se păstrează. Individualităţile pier în zeci de mii de feluri şi un fel anumit de moarte este dezrădăcinarea din poporul propriu şi răsădirea în alt popor. în decursul lungei şi prigonitei lor vieţi, evreii, mai mult decât fiii oricărui alt popor, au simţit ispita asimilarei. S-au asimilat foarte mulţi şi mulţi se vor mai asimila. E o chestiune de conştiinţă personală şi fiecare se cunoaşte pe sine şi ştie cât poate şi cât nu poate, mai bine decât vecinul lui.

Dacă însă, patriarhii din lumea fericiţilor şi evreii perseverenţi, de aici de pe pământ, vor avea cuvânt să privească mustrător pe evreul apostat, evreimea asimilată comite un păcat când tăgăduieşte şi defăima idealul sionist. Herzl a avut mult de lucru cu această categorie de evrei. Lucrul se înţelege foarte bine, dar trebuie să liniştim pe oameni. Şi iată-l pe Herzl dându-şi osteneala să vie aproape de aceşti evrei şi să le întindă, singur, puntea bunei înţelegeri. E prea firesc ca un om, pe care ştiute şi neştiute pricini sufleteşti l-au făcut să-şi uite neamul, să nu fie bucuros deloc să asiste la o discuţie sau la un panegiric în onoarea naţionaliştilor eroi. Când Theodor Herzl a ridicat, între popoare, steagul lui alb cu şapte stele de aur, cei dintâi evrei cari au murmurat şi l-au contrazis au fost evreii porniţi pe calea asinii ilarei. Din vreme şi cu sagacitate, spiritul lui limpede vede opoziţia venind şi o întâmpină liniştit: „Dacă toţi sau câţiva evrei

francezi ar protesta împotriva acestui plan (al statului evreiesc) sub cuvânt că ei unii s-au asimilat, răspunsul meu este simplu: Ce fac eu nu vă priveşte pe dv. Sunteţi francezi israeliţi, foarte bine! Aici e o afacere de resort intern evreiesc."

Acesta va fi totdeauna răspunsul pe care sionismul îl va da evreilor asimilaţi. E vrednic de reamintit cu câtă lărgime şi caldă comprehensiune aşează faţă în faţă Theodor Herzl atitudinea asimilistă cu acea sionistă: „Mişcarea mea... va vătăma pe francezii israeliţi tot atât de puţin ca şi pe asimilanţii din alte ţări. Dimpotrivă, le va folosi! Mişcarea sionistă le va folosi. Fiindcă, spre a întrebuinţa cuvântul lui Danvin, nu vor mai fi tulburaţi în ***funcţiunea lor cromatică.*** Vor putea să se asimileze în linişte întrucât antisemitismul de azi va amuţi de-a pururi. Şi va crede toată lumea că s-au asimilat până în adâncul sufletului, când statul evreiesc cu alcătuirile sale superioare ajungând o realitate, ei totuşi vor rămânea unde locuiesc astăzi."

E locul să ne aducem aminte de un cuvânt spus de un alt evreu mare, azi trecut în cartea de aur a hagiologiei creştine, şi anume: toate sunt curate pentru cei curaţi! Sufletul curat al Iui Theodor Herzl învestmânta în puritate şi în nobleţă orice subiect propus discuţiunei. Din această pricină contro vers abilă şi iritantă: cum trebuie să se privească între sine evreii naţionalişti şi evreii acomodanţi, Herzl scoate o lecţiune de toleranţă şi de umanitate!

Sunt ispitit, iar şi iar, să revin asupra acestei apariţii minunate şi luminoase care a fost personalitatea lui Theodor Herzl, mai cu seamă când întâlnesc în calea mea oameni pe cari Dumnezeu a voit să-i facă pâinea sufletească a unui neam, dar la frământarea cărora nu ştiu ce bestiolă veninoasă a căzut în căpistere şi pâinea s-a stricat. Când Dumnezeu a frământat sufletul lui Theodor Herzl împrejurul divinei căpisteri nu era nici un ţânţar, nici un tăun.

Vom privi fenomenul evreimei asimilate cu priceperea şi cu îngăduiala a căror pildă ne-o dă marele evreu. Din atâţia şi atâţia evrei din lumea întreagă, mulţi rămân printre popoare şi se contopesc cu ele, uitând trecutul şi uitând viitorul. Sunt o primă categorie. Alţi mulţi evrei, credincioşi părinţilor şi tradiţiei, se convertesc la idealul sionist şi aşteaptă toată viaţa ziua exodului.

Dar poate că nu Ie va fi dat să ajungă în Palestina şi vor muri în pământul înstrăinărei. împrejururile vieţei îi vor ţine pe loc şi dorinţa inimei lor să intre în ţara sfântă nu se va îndeplini niciodată. Aceştia sunt a doua categorie. în fine, alţi evrei, cei mai însufleţiţi şi mai nerăbdători, vor smulge ţăruşii cortului, vor

lămuri afacerile lor, cu ajutorul instituţiilor sioniste create m acest scop, şi vor porni spre Sion. E categoria a treia, este tribul lui Levi care poartă pe umeri Arca legământului nemuritor.

3 iunie

XI

Fierberea sufletească şi mulţimea evenimentelor, în toată lumea, se înfăţişează azi atât de crescute, încât este greu să începi tratarea unui subiect de actualitate şi să-i dai o dezvoltare mai mare, fără ca să nu te ajungă din urmă informaţii, veşti şi fapte cari tind să-ţi amplifice tema aleasă, ba chiar să-i creeze o faţadă nouă. Vom căuta să rămânem credincioşi planului tras de la început şi ne vom mulţumi să deschidem alte rubrici problemelor sosite sau ridicate în ultimul moment.

E vorba de configuraţia generală a marei chestiuni care ne preocupă. în câte feluri poate să fie întâmpinată doctrina sionistă de evreii de pretutindeni? Cu dulce indiferenţă de către cei ce s-au asimilat sau vor să se asimileze. Cu aprobări entuziaste, cu fapte şi cu avânt de către cei ce nu se pot uita pe sine şi nu pot să-şi vândă pe un blid de linte dreptul de primogenitură. Iată-i, deci, pe evrei despărţiţi, prin forţa lucrurilor, în două categorii. O pătură subţire, în general reprezentată de intelectuali şi de bogătaşi, şi masa cea adâncă a poporului evreu, credincioasă trecutului şi nebiruit încredinţată de splendorile viitorului. Mulţi dintre intelectualii, mulţi dintre bogătaşii evrei vor merge în fruntea cetelor însufleţite şi devotate Sionului. Dar vor fi şi mulţi zăbavnici, mulţi timizi şi mulţi robiţi de bunăstarea lor creată printre goim, şi unii ca aceştia vor fi mereu hi coada caravanei, când fruntea caravanei va fi ajuns de mult în pajiştile pline de crini şi de lalele ale Saromilui.

Trebuie, însă, să ne dăm osteneala şi să înţelegem exodul cel nou potrivit vremurilor şi realităţei. Nu putem să ne închipuim că într-o bună zi - una, în toată lumea - evreii de pretutindeni se vor ridica în picioare, cu mic cu mare, ca altădată în valea Nilului, şi într-un convoi uriaş de peste 10-12 milioane vor trece mările, vor trece ţările şi vor veni să colonizeze Palestina. Evenimentul se va petrece altfel, într-o fracţionare succesivă, bine chibzuită şi cu prevederi superioare. Exodul va ţine multă vreme. E probabil

chiar că pe ţărmul Iordanului prima recoltă sionistă va merge spre bătrâneţe fericite, când, în diaspora, seminţia lui Israel va fi tot mereu numeroasă, iar căile lumei pline de evrei, călători spre Palestina.

Pe lângă toate acestea, mai este un fenomen, pe care l-am mai reamintit şi pe care trebuie să-1 punem în lumina cuvenită. Oricât de mult s-ar răspândi între evrei idealul sionist şi oricât de puţini evrei nesionişti ar mai rămânea pe pământ, să nu uităm că nu toţi cei convertiţi şi entuziaşti vor putea să închidă ochii în patria iubită. în cele mai bune condiţiuni din lume şi în ipoteza colonizărei celei mai fericite, vor rămânea destui evrei departe de cămin, şi poate chiar unii dintre cei mai nerăbdători să-şi vadă visul îndeplinit. Aceşti evrei vor continua să trăiască în actualele lor patrii adoptive şi - nădăjduim - se vor bucura de drepturi într-adevăr egale cu ceilalţi concetăţeni.

Iată, acum, întrebarea pe care o pun unii şi alţii, cu privire la evreii sionişti, la aceşti cetăţeni cu inima în patria israelita, iar, în aşteptare, cetăţeni cu trupul în patria vremelnică unde s-au născut. Cum vor împăca evreii aceste două cetăţenii? întrebarea poate să vină nu numai de la adversari interesaţi, dar şi de la oameni imparţiali, insuficient pregătiţi pentru problemă. Aşa cum stau lucrurile astăzi subt ochii noştri, cu o Palestina m care autoritatea este ţinută provizoriu de comandamentul interaliat, răspunsul la întrebarea de mai sus nu poate fi complet. Trebuie să aşteptăm clarificarea situaţiei. Guvernul palestinian trebuie să ajungă o realitate nu numai proclamată dar şi întronată, raporturile de la stat la stat să aşeze republica evreiască în amfiteatrul politic universal, iar cetăţenia în Sion să coboare, din lumea entuziasmului mistic, în arena drepturilor şi a reciprocităţilor internaţionale. Când vom privi la răsărit statul evreiesc, definitiv aşezat pe coasta Mediteranei, foarte multe cestiuni, cari se par deocamdată fără uşi, fără ferestre, vor fi atunci accesibile şi luminoase ca un portic.

Până atunci, va trebui să ne bazăm pe câteva analogii, oferite de experienţă. Prima este analogia socialistă. Cum poate un socialist să împace, în conştiinţa şi în atitudinea lui, idealul internaţional, cu obligaţiile cetăţeneşti burgheze? Lumea întreagă ne arată azi milioane de sectari ai crezului politic socialist cari trăiesc în statele capitaliste, se supun legilor şi sunt patrioţi meritoşi. Convingerile lor, că viaţa poate să ajungă mai bună şi că sistemul social de azi trebuie să fie înlocuit cu cel socialist, le păstrează o vigilenţă şi un spirit de control şi de opoziţie cari nu

strică deloc vieţei publice. Socialiştii s-au arătat pretutindeni voioşi să poarte sarcinile actuale şi idealul lor le-a dat o forţă cumpănită, o atitudine înţeleaptă, pentru cari patriile burgheze n-ar putea să le fie destul de recunoscătoare.

Cu acest termen de comparaţie am ajunge să înţelegem cum vor armoniza sioniştii, în teorie şi în practică, devotamentul pentru Sion şi datoriile cetăţeneşti. Neapărat, acesta este termenul de comparaţie cel mai general şi anume ales pentru largul lui cuprins. Mai de aproape, evreii sionişti - fiindcă cei nesionişti se dizolvă în masele popoarelor convieţuitoare - vor forma insule distincte, apărate de drepturile minorităţilor. După cum elementul săsesc, de pildă, va trăi, printre noi, liber să-şi vorbească limba, liber să-şi cultive amintirile şi să nu uite că există pe pământ fraţi cari simt şi cugetă la fel, tot aşa şi evreii vor fi liberi să se simtă şi să trăiască viaţa lor de minoritate recunoscută.

E adevărat că toate acestea sunt gândite şi potrivite pentru un plan superior de viaţă. Acest plan este scopul străduinţelor noastre, iar realizarea iui, semnul viitorului. Credem într-un viitor mai bun şi tot ceea ce dorim şi altora şi nouă este ca o invocare către bunele destine.

Cu credinţă şi cu forţă, înainte spre strălucitele profile cari se desenează în auroră!

16 iunie

XII

Un ziar american publică un interviu luat de un corespondent celebrului scriitor evreu Achad Haam, azi trăitor în Londra. în interviu Achad Haam previne pe evrei că greutăţi destule mai sunt de biruit până la deplina netezire a căii spre Sion. împotrivirile sunt numeroase şi origina lor e felurită. Unii protivnici sunt ascunşi, alţii sunt notorii. Ciudat este că printre ei sunt mulţi evrei asimilaţi, sau doritori de asimilare, care văd o primejdie personală în idealul sionist al majorităţilor evreieşti.

Teama evreilor asimilaţi este cunoscută şi am atins-o şi noi în articolul imediat precedent. Se tem că afirmarea hotărâtă şi separatistă a poporului evreu - voim să trăim ca evrei şi să ne înapoiem în Erez-Israel - o să le cadă grea lor, celor ce vor să

rămână unde se găsesc astăzi. Se tem că evreii cei entuziaşti şi naţionalişti vor deştepta bănuieli şi discredit în privinţa fidelităţei lor către patriile adoptive. Am căutat deunăzi să arăt, printr-o analogie, cum se poate ca un evreu sionist să fie şi să rămâie un bun cetăţean în ţara unde s-a născut şi unde îşi aşteaptă izbândirea idealului. în acest ultim articol, din seria mea ***Sionismul la prieteni,*** voi dovedi, printr-o altă analogie, că patriile pământeşti nu sunt nicidecum trădate dacă cetăţenii lor îşi logodesc inima unor idealuri cari trec dincolo de graniţele ţărei şi ale timpului.

între evreii sionişti şi între evreii asimilişti să-mi fie îngăduit să păstrez vechea mea atitudine de prieten şi de apologet. Voi avea prilejul, mai târziu, să analizez şi să discut în amănunte, diferite cestiuni cari privesc pe evrei în general. Mă măgulesc cu gândul că voi face-o totdeauna cu prevenienţa caldă şi limpede pe care o am pentru toţi evreii, laolaltă.

Astăzi vreau să dau o pildă edificatoare îndeosebi evreilor asimilişti, adică acelor ce se tem că fraţii lor sionişti le pregătesc neplăceri şi mari încurcături, în viitor. Ce li se poate spune sioniştilor, de către adversari (de bună sau de rea-credinţă): „Voi aveţi ***in*** suflet şi propovăduiţi un ideal străin societăţei şi ţărei noastre. Voi doriţi de Sion şi voiţi să vă vedeţi mtr-o zi adunaţi în Palestina."

'Răspunsul cel mai nimerit pe care îl găsese în conştiinţa mea şi argumentul cel mai temeinic cu care se poate întâmpina învinuirea de mai sus este analogia creştină. Este prea adevărat, nisă, că anevoie vom găsi printre antisionişti un adevărat creştin... Oricum, argumentul e invincibil. Iată-1.

Credinţa creştină face din cel ce mărturiseşte pe Iisus Christos un exilat aici pe pământ. Gândurile lui toate, aşteptările lui şi mângâierile lui sunt îndreptate, ca florile de heliantă, spre un astru din altă lume. întâmplările de aci, durerile, bucuriile şi tot ce priveşte pe cetăţeanul supus cezarului sunt un capitol trecător şi de probă, faţă cu ***cartea vieţei,*** care începe de-abia dincolo de viaţa pământească. Adevăratul creştin este aici, sub soare, un pelerin pornit în călătorie lungă şi ostenitoare. Nimic din aceea ce îl întâmpină în drum nu trebuie să-1 oprească prea mult şi să-i abată inima de la ţelul ceresc pe care îl urmăreşte, mai departe, mai departe!... este deviza lui, atâta vreme cât sub picioare simte ţărâna pământului şi imaginile deşarte pământeşti n-au apus cu totul sub pleoapele lui. Patria, familia, prietenii şi toate legăturile

şi datoriile pe cari ni le impune viaţa pământească sunt o povară care disciplinează şi poate să ne fie profitabilă, dacă o purtăm cu eroism creştin. Dar această sarcină trebuie purtată în numele lui Iisus Christos şi pentru El! Mai presus de Domnul Vieţei nimeni nu are puteri şi drepturi asupra unei conştiinţe de creştin. în mijlocul mtregei lumi, comunitatea creştină apare ca un neam sufletesc distinct, mai presus de graniţele convenţionale şi mai presus de prejudecăţile naţionale.

Creştinul ortodox trebuie, măcar o dată în viaţa lui, să cerceteze Locurile Sfinte şi să îngenuncheze la Mormântul Domnului. Creştinul catolic e dator ca, măcar o dată viaţa lui, să facă o călătorie la Roma şi să adore Pontiful Suveran.

Putea-veţi, oare, să găsiţi un termen de comparaţie cu idealul sionist mai izbitor şi mai surprinzător decât idealul creştin? Un creştin adevărat se simte, fără voia mi, tainic atras de idealul lui Israel şi e cu neputinţă să nu urmărească cu o frăţească simpatie avântul şi luptele pentru Sion. Din păcate, în această parte de pământ unde trăim, simţirea superioară creştină şi cunoştinţa obârşiilor comune - a eternelor izvoare purcese din Sinai, din Cârmei şi din Sion - sunt astăzi lacăte închise cu chei uitate şi pierdute. Oricari ar fi mirarea, ignoranţa sau mânia celor de un neam şi de-o credinţă cu mine, eu unul mă simt dator, tocmai pentru că sunt creştin şi teolog, să întâmpin cu un cald salut întru Sion pe idealistul pelerin evreu.

Voi credeţi în Sion, voi doriţi şi aşteptaţi cetăţenia între Iordan şi Mediterana. Voi sunteţi nemulţumiţi cu lumea strâmtă şi străină care vă împresoară. Voi voiţi mai mult soare, mai multă libertate şi mai multă vrednicie! Cum vă înţeleg! Ce mult mă potrivesc cu voi! Cu ce ochi înduioşaţi şt plini de admiraţie vă privesc şi vă petrec!

Cred şi eu aproape la fel cu voi, aştept şi eu o patrie superioară şi mi-e inima, ca şi a voastră, dornică de soare, de crinii Saxonului şi de definitivul Ierusalim.

Fraţii mei mă ţin de rău şi mă ocărăsc, văzându-mă ieşit întru cordiala voastră întâmpinare- Nu mă potrivesc cu ei şi mă doare că între ei şi voi lipsesc buna îngăduială şi putinţa îhţelegerei. Dar sunt adânc încredinţat că dreptatea voastră şi a mea va birui odată, îh ochii lumei, concepţiile lor exclusiviste şi negre ca pământul.

Visaţi, doriţi, lucraţi, luptaţi pentru Sion! E atât de săracă în visuri şi în idealuri omenirea, că de-ar curge visul în ea, prin cele patru fluvii din paradisul biblic, şi tot secetoasă ar rămânea. în

mine - creştinul stingher şi prizărit - vedeţi pe copilul entuziast, care priveşte popasul vostru, întins lângă calea spre Sion, îşi aduce aminte că vă cunoaşte din ***Biblie*** şi din ***Evanghelie,*** şi vă saluta din toată inima. „Cât sunt de plăcute corturile lui lacob!"...

19 iunie

LOCURILE SFINTE

Areopagul care chibzuieşte astăzi, la Paris, cum să înfiripeze casa păcei - dragă Doamne, cu nişte grinzi mai trainice decât cele de până acum - a ajuns cu punerea la cale până la Locurile Sfinte într-un articol scris în ziarul ***Mântuirea,*** prietenul meu A.L. Zissu arată ce dezlegare ar fi înclinată să dea conferinţa din Paris acestei chestiuni. De altă parte, ştim de mai înainte că există undeva o societate sau un comitet proaspăt înfiinţat care-şi propune să se ocupe cu problema Locurilor Sfinte.

Care e problema? Nu e o problemă prea precisă, poate nici nu este o problemă, ci un miragiu specios, care se întâmplă **în** aceste zile torid diplomatice, după cum miragiul fizic se întâmplă în zilele toride **Infăţişătorii** marilor popoare biruitoare au admis şi au recunoscut că poporul evreu are tot dreptul să ceară şi să dobândească vatra lui părintească. Palestina să fie a evreilor! Fiecare popor îşi caută azi mormintele părinţilor şi pe fraţii risipiţi şi fiecare vrea, dacă s-ar putea, să-şi vadă laolaltă toate amintirile şi toate speranţele. Sfânt lucru! Cine n-ar fi bucuros să ştie, odată, statornicită pe pământ împărăţia dreptăţei!

Aşadar, Palestina va fi ţara evreilor, potrivit năzuinţei lor de veacuri, potrivit revendicărilor sioniste din ultimul sfert de veac şi potrivit sfintei dreptăţi. Dar Palestina, patria redobândită a evreilor, este leagănul Creştinismului. Ţara întreagă, din Liban până în Sinai, e plină de morminte, de fântâni, de coline, scumpe tuturor creştinilor. Da, dar ele sunt scumpe şi tuturor evreilor. Ierusalimul, cetatea mistică, este oraşul fără pereche, apariţia de jeratec şi de aur care farmecă şi cheamă toate inimile devotate lui Iisus Christos! Da, dar Ierusalimul e cetatea lui David **şi** a lui Solomon, vatra gloriei străbune, **locul** de pe care iudaismul, în

trei temple succesive, a ridicat febrile mâini la cer şi a început cucerirea monoteistă a lunii ei.

Cine ar putea că cântărească şi să spună în inima cui anume, a creştinismului sau a iudaismului, Ierusalimul este mai sacrosanct şi mai iubit! $i cine mai are astăzi sufletul să cugete la restricţiuni ofensatoare, m privinţa Locurilor Sfinte? Mirare mare deşteaptă în mine ideea că înalta conferinţă din Paris se gândeşte la un cordon de poliţie religioasă în jurul acestor locuri. Ar fi, pentru evrei, o jignire nouă şi fără nici un sens.

Toată creştinătatea ştie că, din nefericire, gelozia creştină interconfesională izbucneşte foarte des în Ierusalim şi că, mai ales de sărbători, dezordinelenu pot să lipsească. în preajma Sfântului Mormânt zelatorii de confesiuni diferite uită dragostea frăţească, uită sublimitatea sărbătorii şi sfinţenia locului şi se dedau la îmbrânceli şi la pugilate. Stăpânul de până acum al ţării, turcul credincios lui Mohamed, era un poliţist ideal, fiindcă nu avea nici o preferinţă creştină confesională. Nu s-a auzit niciodată că paznicii musulmani ai Sfântului Mormânt au favorizat cutare confesiune în paguba vreunei alteia. Pe tăcute, această stare de lucruri mulţumea pe toată lumea, înţeleg adică pe creştinii. Faptul că stăpânirea Locurilor Sfinte era în mâna păgânului avea şi o parte bună: gelozia şi rivalitatea dintre fraţi dormeau la umbra zidurilor Ierusalimului.

Astăzi ţara şi-a schimbat stăpânul. Turcii se duc şi vin evreii. De ce n-am privi chestiunea cu simplitate, de ce n-am privi-o cu inima curată?

Noii stăpâni să ia locul vechilor stăpâni, în această poliţie religioasă, absolut necesară la Locurile Sfinte! Mai întâi evreii au dreptul lor istoric şi religios, mai vechi decât al nostru şi al doilea noi creştinii avem nevoie de o autoritate imparţială, în disputele noastre de familie.

Theodor Herzl face în această ordine de idei câteva preţioase observaţii: „Un articol... dint-un ziar prusian susţinea, acum în urmă, ideea că Iisus Christos trebuia să se ridice tocmai din slabul popor al evreilor, fiindcă figura sa supraomenească ar fi adus pe oricare alt popor, din care ar fi făcut parte, la stăpânirea întregei omeniri... Să legăm de această idee o alta: şi stăpânirea locurilor pe unde el a umblat odinioară ar da oricărui alt neam decât cel evreiesc o situaţie atât de extraordinară, în lumea creştină, încât e greu de închipuit cum ar putea celelalte naţiuni să admită vreodată aşa ceva."

Herzl are mare dreptate. Dacă Locurile Sfinte nu sunt, prin prevăzătoare chibzuinţă, lăsate în paza stăpânului celui nou al ţării, noi creştinii vom ajunge să ne certăm şi să ne prigonim. Atunci, care să fie înţelesul tratativelor de cari se aude şi ce voieşte să facă areopagul păcei din Paris? Vor, într-adevăr, marii diplomaţi de acolo să depărteze pe evrei de la supravegherea Locurilor Sfinte? Greu de înţeles! Confesiunile creştine ar intra într-o epocă de nelinişte şi de competiţiune păgubitoare. Diplomaţia ar avea un teren nou de cultivat şi simţul pietăţei adevărate ar fi jignit. Pe lângă toate acestea, evreii ar avea cuvânt să se plângă amar de această restricţiune ofensatoare. Să sperăm că informaţiile sosite la noi, până azi, sunt incomplete sau provizorii. Să sperăm că atâţia oameni luminaţi şi generoşi, adunaţi laolaltă, la înalta conferinţă, vor putea găsi, discutând problema Locurilor Sfinte, cel puţin soluţiunea pe care a găsit-o inteligenţa unui singur om: „Pentru Locurile Sfinte ale creştinătăţei, scrie Theodor Herzl, se va găsi o formă juridică internaţională de exteritorializare. Noi vom forma garda de onoare împrejurul Locurilor Sfinte şi vom chezăşui cu ţinta noastră petru îndeplinirea acestei datorii. Această pază de onoare ar fi marele simbol pentru dezlegarea chestiunei evreieşti, după optsprezece veacuri trăite de noi în durere."

Aşa se oglindesc, într-un cuget clar şi nobil, problemele pe cari neîncrederea, prejudecata, interesele nemărturisite şi mediocritatea sufletească generală le deformează şi le complică. O soluţiune mai bună decât cea întrevăzută de Theodor Herzl nu ştiu cum s-ar mai putea găsi. Conferinţa creştinilor rămâne neispitită şi netulburată, iar onoarea evreilor rămâne neatinsă.

SIONIŞTI CREŞTINI

Citesc amănunţita biografie a lui Theodor Herzl, scrisă de Adolf Friedemann şi găsesc printre membrii de onoare ai mişcării sioniste destui creştini. în anul 1896, iulie 6, când Herzl ţinu, în „Clubul Maccabeilor" din Londra, memorabila-i conferinţă, Ia dezbaterile aprinse ce urmară conferenţiarul fu susţinut cu căldură de pictorul creştin Holman Hunt. Acest pictor concepuse, fără să aibă vreo legătură cu Theodor Herzl, ideea restaurării statului evreiesc!

Când a fost vorba de statornicirea locului unde trebuia să se adune primul congres sionist, promotorii mişcatei, după câteva alegeri neizbutite, şi-au oprit ochii asupra oraşului Basel. Doi prieteni devotaţi sionismului au dat tot ajutorul lor ca Baselul să fie locul de gazdă primului congres. Aceştia au fost creştinii Bemhaid Collin-Bernouilli, redactor la ziarul ***Baseler Nachricht*** şi librarul Kober, ginerele episcopului protestant Gobat, din Ierusalim. Mai târziu, când în faţă întregei lumi, sionismul şi-a trecut întâiul lui examen strălucit, în cetele amice, inc ăi erate în luptă cu cele inimice, n-au lipsit deloc luptătorii creştini. Dintre creştini, zice biograful lui Herzl, nu trebuie să uităm pe cucernicul profesor Hechler, cărui Herzl, şi atunci şi mai târziu, a avut adeseori să-i mulţumească pentru sprijinul însemnat şi mănos dat muncei lui politice.

Prin urmare, nu e un fenomen nemaivăzut sub soare sionismul la creştini. în lumea largă şi generoasă, care începe dincolo de hotarele noastre, lucru s-a văzut şi se vede mereu. Nu mai departe ca acum câteva zile, a avut loc în Anglia creştină o impunătoare manifestaţie de simpatie pentru aspiraţiile naţionale ale poporului evreu. Ziarul ***Mântuirea*** a reprodus deunăzi textul declaraţiunei formulate de acea adunare umanitară. între cei ce au semnat declaraţia de simpatie sunt: 96 de membrii ai Parlamentului englez, 57 de profesori universitari, 14 medici, 8 artişti, 35 de literaţi şi ziarişti şi - omiţând pe alţii - toţi episcopii Angliei şi ai Scoţiei.

Iată nişte adevăraţi creştini, nişte adevăraţi episcopi. E foarte firesc să ne întrebăm cum sunt alcătuiţi sufleteşte aceşti oameni şi cum arată la faţă creştinismul lor, dacă le îngăduie să se declare adepţi ai sionismului? Aceste întrebări trebuie să ni le punem pentru luminarea prin contrast a psihologiei celor ce mai cred că sunt creştini şi stăruiesc, în antagonismul lor necugetat, împotriva a tot ce este evreu şi aspiraţii naţionale evreieşti.

Nu e nicidecum mirare când vedem azi între noi, pe stradă, în piaţă, în adunările amestecate, pretinşi creştini, greu şi lamentabil apăsaţi de povara prejudecăţilor moştenite. Ce poţi să faci! E la mijloc o ereditate întunecoasă şi stratificată în curs de veacuri. Antisemitul de pe stradă, din piaţă, din adunările amestecate, este un biet om oarecare. Cine ştie dacă a terminat liceul! Cine ştie dacă, în anii de facultate, a mai citit altceva decât ziare şi cursurile litografiate, bune pentru examene! Azi e om gospodar, are convingeri politice şi partid, are treburi absorbitoare... Când mai

are el vreme şi cine-i dă lui mintea necesară pentru revizuirea sentimentelor lui antisemite?

E creştin (fiindcă e botezat), se duce la biserică la Paşte şi la Crăciun şi se mai duce, suplimentar, când cunună vreun fin, agent electoral. încolo tot creştinismul lui e un loc viran, năpădit de buruieni netrebnice şi depozit de gunoaie raţionaliste. N-a citit niciodată ***Evanghelia**** N-a ţinut niciodată m mână ***Biblia*** celor două ***Testamente'.***

Acesta e singurul tip de aşa-zis creştin din vechea Românie. în afară de lumea preoţească şi lăsând la o parte câteva personalităţi, pe cari ca să Ie găseşti trebuie să le cauţi cu lumânarea, nu există printre noi decât această imensă categorie de pseudocreştini.

Sionismul la creştini nu poate să crească din buruieni sau din piatră seacă. Spun cu durere că lipsa de simpatie pentru sionism, dovedită în societatea creştină romanească, este un semn funebru. Creştinismul nostru e mort.

Priviţi episcopatul anglican şi scoţian şi osteniţi-vă cu mintea să pricepeţi ce a putut să le insufle acestor conducători ai bisericei creştine dragostea lor pentru idealul poporului evreu. Numai creştinismul lor cel viu, zilnic alimentat de izvoarele biblice!

Englezii cresc, citind, învăţând şi iubind ***Biblia,*** aproape ca şi evreii. Orice familie engleză trebuie să aibă în casă ***Biblia,*** după cum are scrinul pentru rufe şi maşina de bucate. Dacă nu în fiecare zi, cel puţin în ziua de duminică englezul trebuie să citească şi să mediteze o pagină din ***Biblie.***

Dar ***Biblia*** este primul şi nemuritorul titlu de nobleţă al poporului Israel! Cum poţi să ridici între ***Biblie şi*** Israel un zid despărţitor? Minunile, frumuseţile, înţelepciunea şi toată comoara mistică, pe care ne-am însuşit-o noi creştinii de două mii de ani încoace, sunt opera şi proprietatea acestui popor providenţial.

Vom înţelege cum că simpatia societăţei creştine englezeşti pentru sionism şi pentru sionişti este urmarea firească a unei educaţii larg creştine şi adânc biblice. Şi nu e de mirare că în ţările cu falsă ori cu nulă educaţie creştină, evreii n-au prieteni şi idealul lor atât de respectabil şi de vrednic de iubire - în loc să deştepte firescul entuziasm deşteaptă bănuieli şi certuri de mahala.

Cine citeşte şi iubeşte ***Biblia*** nu poate urî pe Israel. în cartea ***Psalmilor*** stă scris: ***„Numărat-ai pribegiile mele! Strânge lacrămile mele în urna ta!"***

Cine e într-adevăr creştin se va feri, cu sfântă teamă, să facă să mai cadă măcar o lacrimă în urna înfricoşată!

HERZL DOARME ÎNTRU SLAVA

Amintirea lui Theodor Herzl trece, astăzi, caldă şi duioasă, prin inima tuturor celor ce n-au uitat şi nu pot să uite că sunt evrei. Mai mult decât atât, sunt multe cugete creştine cari pomenesc cu admiraţie pe campionul lui IsraeL Iată, se împlinesc cincisprezece ani de la moartea lui.

în ziua de 3 iulie 1904, la orele cinci seara, Theodor Herzl şi-a dat, în sanatoriul din Edlach, obştescul sfârşit. Suferea de inimă de multă vreme. Munca lui uriaşă, veghile lui nenumărate şi drumurile foarte multe pe cari le făcuse în ultimii lui ani i-au mrăutăţit boala şi i-au grăbit moartea.

împrejurările acestei morţi, de care a răsunat lumea întreagă şi pe care au deplâns-o milioane de oameni, aduce aminte de acele câteva morţi celebre cu care se onorează lumea clasică.

Cu două luni mai înainte de deznodământ, Herzl, secerat de puteri, se găsea la Franzesbad. Un amic intim, Katzenelsohn, se afla lângă el. Brav în faţa morţei, cum fusese în fata vieţei, Herzl spune prietenului său aceste cuvinte bărbăteşti:

- De ce să ne amăgim? Pentru mine a sunat clopotul al treilea. Nu sunt laş, ci privesc, foarte calm, moartea drept în faţă, cu atât mai mult cu cât n-am pierdut zadarnic ultimii ani ai vieţii mele.

Am fost, nu e aşa? mişcărei noastre un servitor nu prea rău... Nu mai e timp de glumă, ci de amară seriozitate.

Katzenelsohn trebuia să plece, trimis de Herzl, cu o misiune specială, la Londra şi la Petersburg. A doua zi, după cuvintele de mai sus, dis-de-dimineaţă, Katzenelsohn se pomeneşte cu Theodor Herzl în camera lui. îi aducea un imens manuscript, un memoriu care era să-i servească la Petersburg. HerzL bolnav în cel din urmă grad, scrisese toată noaptea! Dureros mirat, prietenul lui îi aduce mustrări.

- Da, dragul meu, îi răspunse Herzl, dar ai văzut ieri: nu mai avem vreme de pierdut. Ultimele săptămâni sau zile. Mi-e de grabă!

La începutul lui iunie, Herzl vine din Viena la Edlach şi aici, o lună întreagă, înfruntă moartea şi o ţine m loc, printr-o neauzită tensiune de voinţă. Dar la 1 iulie, contractează un catar bronhial, care se preface în pneumonie. Un amic creştin, cu convingeri sioniste, era lângă patul lui. „Salută Palestina şi din partea mea. îi spune legionarul murind: mi-am dat sângele pentru poporul meu!"

Aceste cuvinte putem să le considerăm ca pe cele din urmă rostite de Theodor Herzl, Şi este de notat că ele au fost spuse unui sionist creştin. Ne place să vedem în aceasta un simbol şi accentuăm că azi, în lumea depărtată şi nobil însufleţită, între cei ce iubesc Sionul şi lucrează pentru Sion sunt şi mulţi lucrători creştini.

Ar fi fost cu totul trist, ar fi fost o pagubă morală ireparabilă, dacă creştinătatea, uitând cu totul multul pe care-1 datoreşte poporului evreu, ar fi rămas indiferentă, sau s-ar fi dovedit ostilă în acest ceas suprem ajuns de Israel.

Mişcarea sionistă e unul din fenomenele capitale cari caracteriza istoria contimporană. Sufletul lui Theodor Herzl. devotamentul lui, credinţa lui nebiruită în taina viitorului au învăluit tot pământul, propagându-se, aprinzându-se în milioane de conştiinţe. Ceea ce mii de ani a fost un vis sublim, dar covârşitor, lăsat moştenire din generaţie în generaţie, astăzi intră în lumea realizărilor! De pretutindeni, sosesc veşti din ce în ce mai precise că Ţara Sfântă renaşte din colbul milenar. Coloniile se înmulţesc, agenţii şi semnele vieţei civilizate sporesc, puteri financiare şi culturale uriaşe se îndreptează către porturile Palestinei. Cuvintele ***Scripturei*** se îndeplinesc: deşertul se acoperă cu flori.

Şi întocmai aşa cum primăvara - în faţa firei renovate, muiate în verdeaţă şi în flori - ridici capul cu recunoştinţă către astrul de aur, care a săvârşit minunea transformărei, tot aşa în faţa entuziastei lumi sioniste, ridicăm fruntea amintirei către geniul nobil care a fost Theodor Herzl. După cincisprezece ani de la moartea lui, sămânţa generoasă a rodit, a crescut şi s-a multiplicat atât de mult, atât de minunat, cat n-au cutezat să nădăjduiască zecimi de generaţii! Trebuie să nc socotim deosebit de norocoşi noi aceştia de azi, cari suntem contimporanii fenomenului sionist. Nestrămutat idealist şi mistic, irevocabil încredinţat că poporul Israel este şi a rămas înscris pe tabla alegerei dumnezeieşti, mă bucur de bucuria lui cea nouă ca de un câştig sufletesc personal.

în tot pământul, pretutindeni pe unde sunt risipiţi copiii iui Abraam, numele lui Theodor Herzl e pomenit a_-i cu veneraţie. în mii şi mii de sinagoge, rugăciuni în limba ebraică se vor înălţa către Dumnezeul cel viu pentru sufletul lui Theodor Herzl şi pentru reînflorirea Sionului. Herzl doarme întru slavă! Către

cimitirul din Dobling se îndreptează regretul nostru pământesc. Către arcadele eternităţei zboară sigura noastră convingere idealistă.

Totuşi, în ziua cea mare când statul evreiesc va fi inaugurat, rămăşiţele din Dobling vor fi depuse cu pietate alături de mormintele patriarhilor.

Pomenirea lui Herzl e o sărbătoare nu de tristeţă, ci de speranţă biruitoare. în concertul de inimi şi de voci evreieşti, cari binecuvântează amintirea lui Theodor Herzl, fie bine primit şi glasul creştinilor, amici Sionului!

VIAŢA LUI EMINESCU

NE-AM ADUS AMINTE DE EMINESCU ÎNCĂ O DATĂ!.

Nu trebuie să ceri prea mult urmaşilor, nici măcar atunci când ai fast Eminescu... El o ştia prea bine şi a spus-o de câteva ori, în poezia lui nemuritoare.

Sunt treizeci şi cinci de ani de la moartea lui Eminescu. In primele două decenii (1889- 1909) lumea noastră intelectuală, multă-pupnă cât era, a fost stăpânită de o intensă, aproape bolnăvicioasă fascinaţie eminesciană. Atunci am cunoscut „Şcoala lui Eminescu", „curentul" cu acelaşi nume, langoarea adolescenţilor cu plete şi cu volumul maestrului sub căpătâi, atunci am cunoscut valurile poeziei pesimiste, inundând toată grădina literaturii româneşti...

Dar această imersiune literară - cât de legitimă, cât de sinceră, au spus-o, la timp, Gherea, Vlahuţă şi alţii - în deceniul 1899-1909 a început să scadă şi alte orientări s-au ivit printre noi.

Lucrurile au ajuns astfel că. în anul 1914, cânds-a împlinit un pătrar de veac de la moartea lui Eminescu, cărturarii noştri şi toată obştea românească ştiutoare de carte s-au dovedit grozav de obosip şi sărbătoarea de pomenire a rămas numai o întâmplare de familie, a tui George Diamandy (preşedintele Societăţii Scriitorilor Români, în anul 1914) şi a câtorva membri din comitet.

E drept să spunem că, în acel moment, comemoratorii lui Eminescu căzuseră între asasinatul de la Saraievo şi izbucnirea războiului universal. Se simţea în aer şi simţea fiecare freamătul marilor nenorociri cari - la fel inor vulturi nevăzufi - stăteau gata să sfâşie coapsele şi măruntaiele lui Prometeu...

De atunci şi până azi, au trecut zece ani, desigur cei mai paradoxali, cei mai încărcaţi, cei mai cărunţi ani pe cari ni i-am fi putut dori noi cei ce am rămas încă în viaţă, subt cerurile livide şi sinistre.

Cine era să mai cugete la Eminescu, de la 1914 încoace? Şi, în general, cine se mai gândeşte şi mai vrea să se mărturisească în

legătură şi în continuitate de vreun fel oarecare, cu toate câte fuseseră înainte de 19141... Viaţa de atunci încoace este cu totul alta. Toţi câţi au apucat a se naşte spre sfârşitul secolului 19 sau pe la începutul celui de faţă, şi deci erau deplin formaţi când a început războiul, dacă îşi iau bine seama sunt din ce în ce mai anacronici.... O lume nouă a ieşit din război şi se afirmă pretutindeni, în cele văzute şi în cele nevăzute. Cine mai poate să i se adapteze, cine mai poate s-o înţeleagă şi s-o servească dă dovezi de minunată elasticitate sufletească.

Suntem, însă, câţiva încăpăţânaţi, cari nu ne putem obicinui cu ideea acestei desăvârşite despărţiri, între ce a fost şi ce-a început să fie. Până la uriaşul şi pustiitorul război, avea multă trecere concepţia că orice dezvoltare şi orice progres trebuie să se petreacă în bună legătură cu stările anterioare. Concepţia aceasta nu ne iartă nici azi, când lumea post-războinică vrea să premenească din temelie şi viaţa socială şi viaţa sufletească şi literatura.

O întâmplare neaşteptată vine să ne dea o rază de speranţă... S-a zvonit că, departe, pe meleagurile copilăriei lui Eminescu, căsuţa în care marele cântăreţ a trăit în vremuri cu ai săi a fost dărâmată sau este pe cale să fie dărâmată... Şi lumea noastră şi-a adus aminte, brusc, de Eminescu! Aşa e! El s-a născut la Ipoteşti, în judeţul Botoşani... Şi cine e acela cure vrea să ridice mâna lui sacrilege asupra acestui sanctuar al pietăpi naţionale?!... Casa în care a copilărit Eminescu trebuie să fie de-a pururi păstrată patrimoniului cultural românesc... etc, etc.

Amicul meu C. Graur, om de cugetare calmă şi vast coprinzătoare, a scris, mai ieri, un articol cuminte şi liniştitor... Adevărul este că genialul nostru Eminescu are în noi nişte adoratori de o specie bizară... Adorăm, ne devotăm şi suntem gata de lucruri mari, numai din când în când... Cine a întrebat ceva, timp de 35 de ani, despre casa lui Eminescu? Nimănui nu i-a trecut prin cap ideea că acel conac din Ipoteşti ar trebui răscumpărat, asigurat şi prefăcut într-un loc de amintire şi de reculegere, pentru naţiunea recunoscătoare!

Doamna Măria dr. Papadopol, născută Isăcescu, a trimis ziarului Dimineaţa (după ce amicul C. Graur îşi tipărise articolul) o scrisoare cu adevărat interesantă. D-sa este proprietarul fostei răzăşii a lui Gheorghe Iminovici, tatăl poetului. Ceea ce spune dna Măria dr. Papadopol este, în fond, exact ceea ce-a spus Constantin Graur.

Top suntem de vină dacă biata căsuţă in care a copilărit Eminescu este acum rasă de pe faţa pământului, sau era să fie. Admiraţia noastră este foc de paie. Popoarele cu adeyărat recunoscătoare nu au memoria scurtă cum o avem noi, şi nudau în genunchi înaintea eroilor naţionali, numai atunci când e ceas de gălăgie şi de scandal. Recunoştinţa este trainică şi tăcută.

Mai putem, oare, să învăţăm şi noi acest adevăr elementar? Dovedi-vom şi noi, într-o zi, că putem să ne ridicăm până la cultul plin de cuviinţă şi de discrepune?

Broşura de faţă a văzut lumina zilei înainte de război, atunci când s-a împlinit un sfert de veac de la moartea lui Eminescu. A început imediat febra războinică, au început marile manevre diplomatice, a început „neutralitatea" noastră... Şi nimeni n-a mai avut timp şi dispozipe sufletească să mai citească biografii. Pe de altă parte, cât ştiu eu, nimeni nu s-a mai încercat, în urma mea, să povestească viaţa lui Eminescu.

Astăzi când începem să ne amintim de căsuţa în care a copilărit poetul şi am vrea s-o ştim prefăcută într-un mic altar naţional, poate că se vor găsi câţiva cari voiesc să ştie mai mult decât amănuntul că Eminescu s-a născut la Ipoteşti (deşi nici aceasta nu e lucru definitiv stabilit).

Pentru aceşti câţiva, direcpunea Bibliotecii Dimineaţa retipăreşte Viaţa lui Eminescu.

10 au eu st 1924

G. GALACTION

P.S. - Nu pot să trec cu vederea că după aparipa acestei broşuri am aflat de existenţa şi de cercetările luiloan Grămadă, un tânăr cărturar bucovinean,' care era să fie cel mai bun biograf al lui Eminescu. Marele război a seceratpeloan Grămadă, iar biografia aşteptată a rămas taina viitorului.

CUVÂNTUL INTRODUCTIV DIN ANUL 1914

La 15 iunie 1914 se împlinesc 25 de ani de la moartea lui Emiri eseu. Apropierea acestei zile trebuia să ne învioreze şi să ne inspire gândul unor largi sărbători culturale. Mai mulţi compatrioţi de inimă, mai mulţi adoratori ai marelui poet s-au hotărât să lucreze, fiecare în felul lui, şi să ne pregătească de ziua apropiată. Printre cei râvnitori ca să contribuie la sărbătorirea acestui sfert de veac de când Eminescu doarme la umbra teiului, s-a înscris şi direcţiunea revistei ***Flacăra.*** Şi i s-a părut că nimereşte bine propunându-mi mie ca să scriu asupra lui Eminescu o broşură uşoară, menită celor mulţi cari încep să citească sau cari citesc cu drag, când îi lasă munca grea şi nevoile. Am primit cu inimă şovăielnică propunerea aceasta şi nu ştiu dacă nu făceam mai bine să n-o primesc.

Asupra lui Eminescu s-a scris la noi foarte mult, nu însă totdeauna prea temeinic. Opera cea mare şi definitivă care să ni-1 aşeze pe Eminescu, din punct de vedere biografic şi sufletesc, în atitudinea splendidă, revelatorie, irefragabilă a unei statui de Rodin, ne lipseşte până acum, şi ne va lipsi poate multă vreme. Cei ce au scris despre Eminescu sunt în majoritate critici, slăvitori (adică autori de ode ui versuri şi în proză) entuziaşti şi înduioşaţi. Sunt mai puţini cei ce au căutat şi izbutit să ne dea asupra poetului informaţii exacte, date precise din zilele vieţei mi. Artistul biograf, plin de răbdare, poate născut, poate nenăscut în acest moment, care ne va reda pe Eminescu, va trebui să-şi aleagă materialul viitoarei lui construcţii din toate monografiile, articolele şi însemnările biografice publicate până azi. Pentru scopul meu ajunge mult mai puţin. Eu unul m-am folosit de câteva cărţi mai noi în cari am găsit cam tot ce-mi trebuia. între ele - le citez după vechime - cunoscutul ***Omagiu lui Mihail Eminescu,*** operă de colaborare, din care însă ies deasupra numele şi entuziasmul dlui Comeliu Botez, ***Mi hai Eminescu, viaţa şi opera,*** de dl N. Zaharia, o carte foarte sârguincioasă şi bogată în informaţii, ***Amintiri despre Eminescu,*** de dl Teodor V Stefanelli, membru al Academiei Române şi român din Bucovina

Dl T.V. Stefanelli este un fost coleg de liceu şi de universitate al lui Eminescu. Amintirile D-sale, coordonate în cartea menţionată, prezintă un interes deosebit şi proiectează asupra vieţei de şcolar şi de student a lui Eminescu o lumină intimă şi nouă. Mi se pare că dl Stefanelli, prin amintirile D-sale aşternute precis şi sincer, ne recheamă pe cel mai sincer, ne recheamă pe cel mai adevărat Eminescu dintre toţi ceilalţi Eminescu, fiii altor amintiri, fiii părerilor de rău şi ai reveriei. Eminescu dlui Stefanelli te urmăreşte cu puterea unui raţionament evident şi biruitor. Cel

ce-şi aduce aminte despre Eminescu e un prieten intim, un coleg de şcoală şi, pe lângă aceasta, o personalitate sobri Se întâmplă uneori ca imaginea unui om extraordinar să cadă pe o oglindă capricioasă, adică în sufletul unui prieten prea poet, şi atunci imaginea aceasta, în răsfrângere, se alterează. Din fericire, dl Stefanelli are temperamentul omului de ştiinţă, nu pe al poetului.

în rechemarea grabnică a vieţei lui Eminescu, pe care veţi găsi-o mai departe, mă folosesc cu multă încredere de amintirile dlui Stefanelli. Lumina, perspectiva, depărtările, enigma sufletului lui Eminescu... le ating de-abia, de-abia - cum ai face cu adânca frumuseţe a unei după-amiezi de vară - întinsă la poalele unor munţi, cu vârfurile negre de furtună - atunci când ar fi să o redai în creion sau în culori uscate.

O observaţie pe care au făcut-o biografii lui Eminescu este că în viaţa genialului poet sunt unele părţi foarte întunecoase. în special este o epoca de vreo 6 ani din viaţa lui, de la 1863-1869, când nu se poate şti mai deloc pe unde a umblat Eminescu şi cum şi-a câştigat pâinea zilnică. Afară de aceasta, sunt şi alte puncte nesigure şi laturi tainice în anii vieţei Iui. Mai înainte de orice, nu ştim categoric nici ziua când s-a născut, nici locul unde s-a născut. Poetul a scris cu mâna lui într-un registru al cercului „Junimea" că s-a născut Ia 20 decembrie 1849, în satul Ipoteşti. Tatăl poetului, căminarul Gheorghe Iminovici, a scris într-o psaltire, unde însemna regulat ziua de naştere a copiilor lui, aceeaşi dată, 20 decembrie 1849. Dl Corneliu Botez, un mare admirator şi un devotat cercetător al vieţei lui Eminescu, a găsit însă la oficiul stărei civile din Botoşani câteva file dintr-o condică veche, de la 1850, de născuţi şi de botezaţi, provenind din cancelaria Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Botoşani şi pe una din aceste file: actul de naştere şi de botez al poetului; născut la 15 ghenarie 1850, botezat la 21 ghenarie. Descoperirea dlui Corneliu Botez e foarte importantă şi împotriva acestui act oficial e greu să cârteşti, chiar dacă ai avea unele bănuieli. O mătuşă a mi Eminescu, maica Fevronia din M-rea Agafton, soră cu mama poetului, şi-a adus aminte că Mihai s-a născut într-adevăr în Botoşani, că de faţă la botezul copilului a fost şi Cuvioşia sa şi că sfânta taină a fost săvârşită de către preotul Dimitrie Stamate, de la Biserica Uspenia (adică Adormirea Maicii Domnului). Dar aici amintirea maicei Fevronia se pare că a dat greş. S-a ridicat altă voce care a corectat: nu preotul Dimitrie Stamate a oficiat botezul pruncului Mihai. ci tatăl său, iconomul Ion Stamate, căci Dimitrie era atunci numai diacon şi a servit ca diacon.

Vom puica vreodată să alungăm definitiv bănuiala că Eminescu s-a născut la IpoteştL cum credea el? Am citit în notiţele dlui Corneliu Botez că prin anul 1849 sau 1850 Gheorghe Iminovici a cumpărat jumătate din moşia răzeşeaseă Ipoteştii, m întindere de 288 de fălci moldoveneşti. Dacă s-ar putea dovedi că această cumpărare s-a făcut după 21 ghenarie 1850, atunci va trebui să înlăturăm cu totul ideea că Eminescu s-a născut la Ipoteşti.

Un biograf al lui Eminescu socoteşte că poetul a fost adus în Cernăuţi când era în vârstă de 6 ani şi că a învăţat cele patru clase primare aici, în capitala Bucovinei. Cum se face atunci că Eminescu apare întâia oară m matricolele şcoalei primare zisă National-Hauptschule de-abia în anul 1858 şi anume în clasa H1-a primară? Cei ce au cercetat aceste matricole, au copiat şi publicat situaţiunile semestriale ale şcolarului Minai Eminovici, n-au găsit altă situaţie mai veche decât aceea a semestrului întâi, din anul şcolar 1858-59, clasa III-a Când d. T.V. Stefanelli, după terminarea cursului primar, vine la Cernăuţi şi intră m clasa I liceală, în toamna anului 1861, Eminescu era în clasa II liceală. Se cunosc, se fac prieteni şi Eminescu îi spune că el a mai învăţat în Cernăuţi şi două clase primare. Aşadar, Eminescu vine în Cernăuţi m vara sau toamna anului 1858 şi era atunci în vârstă, observă dl Stefanelli, de 8 ani şi vreo 9 luni. Că Eminescu a putut să intre de-a dreptul în clasa a III-a primară, nu este de mirare, nu pentru că era un copil excepţional, ci pentru că limba germană, pe care o vorbea dascălul şi în care micul Minai trebuia să-şi spună lecţiile, îi era cunoscută. Gheorghe Iminovici, tatăl, zice dl Corneliu Botez, avea o mare admiraţie pentru nemţi şi crescuse pe toţi copiii, de mici, cu profesor de germană, în casă. Astfel Eminescu se întâlnea cu limba germană nu acum în Cernăuţi, de întâia oară. O cunoştea de acasă, şi putea să intre şi să se menţină foarte bine în clasa III-a primară, atât de bine încât la finele anului şcolar 1858-59 a fast clasificat al 15-lea între 72.

în anul şcolar 1860-61, Eminescu face clasa I de liceu, în anul 1861-62, pe a doua, dar prost, fiindcă rămâne repetent, din pricina matematicilor şi a limbei latine; în anul 1862-63 Eminescu repetă clasa Il-a. Dar de la 16 aprilie 1863 înainte, Eminescu năpusteşte liceul din Cernăuţi şi matricolele şcolare de aci încolo nu-1 mai pomenesc. A mai făcut Eminescu şcoală regulată undeva? A dat vreun examen, fie şi în particular, de clasa III, a IV etc? Dl Slavici ne asigură că Eminescu a făcut clasa III gimnazială la Sibiu, pe când dl căpitan Matei Eminescu, fratele poetului, zice că

Eminescu a făcut această clasă la Botoşani, unde poetul, de altfel elev mediocru, era cel dintâi la limba latină. Se pare că Eminescu a încercat şi prin Blaj să mai dea un examen, dar e foarte probabil că, dacă a încercat să-1 dea, a fost respins. La universităţile din Viena şi din Berlin, Eminescu s-a înscris şi a urmat ca auditor extraordinar, adică, explică dl Stefanelli, fără bacalaureat şi fără obligaţiunea, de nu chiar şi fără dreptul, de a se prezintă la examene.

Eminescu a fost o pildă rară de om închis, tainic ca mormântul asupra împrejurărilor peripeţiilor şi necazurilor din viaţa lui! Nu cunoştea, sau dacă le cunoştea le reprima cu energie, acele momente înduioşate când spovedania se înalţă caldă, de la inimă, şi cere cu sete inima amicului sau urechea iubitei Eminescu scria rar şi greu scrisori, la ai săi şi la prieteni. Suntem departe de acele tomuri pline de corespondenţă, pe cari le adună, în urma unor oameni mari, posteritatea curioasă. Eminescu îşi ascundea viaţa întocmai ca un ucenic al lui Epicur - „ascunde viaţa ta" - nu-i dădea nici o luare-aminte şi o uita bucuros. Sincer ca în orice, Eminescu scria aşa cum se ştia pe sine:

Şi când propria ta viaţă singur n-o ştii pe de rost
O sS-şi bata alţii capul s-o pătrunză cum a fost?

Ei, iată aici Eminescu se înşela. Cel ce a umplut de dor, de sfântă emoţiune, de negrăită frumuseţe inimile celor mai buni dintre contimporanii lui şi inimile copiilor şi copiilor acestora, a căzut pradă glorioasă nu curiozităţei meschine pe care o dispreţuieşte Eminescu:

Vor aplauda desigur biografia subţire
Care s-o încerca s-arate că n-ai fost vreun lucru mare,

ci ştiinţei netulburate care cercetează, analizează şi discută totul, chiar şi pe Dumnezeu. Marele Maupassant a zis odată supărat că oarecine îi dăduse sau voia să-i dea portretul în vileag: Operele noastre aparţin publicului, viaţa şi chipul nostru ne aparţin numai nouă. Maupassant n-avea dreptate. Nu ţi-e iertat aşa uşor să răscoleşti cu scrierile tale sufletele a mii şi milioane de oameni. Când ţi-ai permis să torni în inimi vinul vrăjit al închipuirii tale şi să Ie dai spasmul frumosului, când ai cutezat să goneşti, cu zbuciumul şi cu fantomele nopţilor tale singuratice, somnul atâtor şi atâtor semeni ai tăi, toate protestările tale sunt zadarnice! Ştiinţa e în toate drepturile ei să te adune - din scrisori, din

mărturii, din carnetul **în** care ţi-ai notat cheltuielile! - şi să te răstignească pe masa ei de studii.

Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
într-un mod fatal legate de o mână de pământ
Toate micile mizerii a unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gfindit.

Adevărat, însă nu prin legea răutăţei curioase, ci prin legea simpatiei largi şi înduioşate. Vom cunoaşte pe Eminescu din ce în ce mai bine. Viaţa lui ne aparţine, ca şi opera lui. Vom ajunge să cunoaştem şi acele împrejurări şi lucruri mici, de cari Eminescu singur nu-şi mai amintea.

In ce priveşte poezia lui Eminescu, şi cerurile ei, ea rămâne deasupra năzuinţii mele de acum. Mă ocup de viaţa tristă şi fără de noroc pe care Eminescu a dus-o printre noi.

DIFERITE EPOCI ÎN VIAŢA LUI

în viaţa lui Eminescu putem să deosebim mai multe epoci. Cu toate că n-a ajuns să aibă nici 40 de ani întregi, soarta lui a fost destul de încurcată şi drumurile lui au fost destul de multe. Cu prea puţină inexactitate, putem să împărţim astfel anii vieţii lui:

Eminescu	mic copil	1850-1858
	şcolar	1858-1863
	hoinar	1863-1869
	student	1869-1874
	funcţionar	1874-1876
	ziarist	1876-1883
	bolnav	1883-1889

EMINESCU MIC COPIL
(1850-1858)

Fie că s-a născut la Ipoteşti, fie că s-a născut la Botoşani, Eminescu şi-a petrecut copilăria la ţară, Ia Ipoteşti, unde părinţii lui aveau o moşioară. Mihai nu era nici primul, nici al doilea, nici al treilea copil, la părinţi, ci al şaselea. Vine, deci, pe lumea aceasta, într-o casă destul de îmbulzită şi de gălăgioasă. Gheorghe

Iminovici se căsătorise cu Raluca, fiica a patra a lui Vasile luraşcu, stolnic, şi a Paraschivei Iuraşcu, în anul 1840. Cei 5 fraţi mai mari ai lui Mihai stăteau unul după altul pe o scară nu mai lungă ca de 9 ani. După Mihai părinţii lui au mai avut încă 4 copii, dintre cari 3 fete. Este foarte ştiut că unde sunt mulţi copii dragostea părintească şi grija de ei nu se pot aduna prea mult numai pe capul unuia. Mai ales acest unul nu putea să fie Mihai, care era o fire de tot rară şi care căşuna tatălui său foarte multe necazuri. Soţii Iminovici n-aveau prea multă stare şi cu vremea au avut din ce în ce mai puţină. în anul 1878, Gheorghe Iminovici vinde moşioară Ipoteştilor. Creşterea copiilor în primul rând a secat de bani pe bătrân. Pe toţi a voit să-i înveţe carte, pe toţi i-a trimes peste graniţă, cu cine ştie câte sacrificii.

Până să-i vină şi lui rândul, Mihai cutreiera poienile şi codrul, privind, ascultând şi adunând în sufletu-i lumina soarelui şi umbra codrilor, cum nu mai adunase nimeni, până la el, în valea Ipoteştilor. Era un copil straniu. Nu se potrivea cu nici unul dintre fraţii lui şi umbla razna de ei. Nu se juca nici cu ceilalţi copii de vârsta lui, micii ţărani din sat. în timpul cald al anului, Mihai pierea cu totul de acasă. Zile întregi nu-i mai dădeai de urmă. Satul Ipoteştii vine îngropat între păduri şi pe subt tăria verde te pierzi m toate părţile. Eminescu se înfunda în pădure şi uita de casă şi de masă. Puterea şi farmecul cu cari se repercutau în inima-i frumuseţile firei ne-au rămas nemuritoare în poeziile lui.

Acolo, lângă izvoare, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că şi truncbii veşnici poartă suflete sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Dar sunt aceste impresiuni oare atât de îndepărtate, culese chiar din codrii Ipoteştilor? N-a avut Eminescu prilej şi timp să privească şi să asculte codrul şi mai târziu, prin Bucovina, prin Transilvania? Fără îndoială că da, însă exista un fapt curios care dovedeşte că Eminescu mic copil, observa şi pătrundea în înfăţişarea lumei - atât cât o vedea, la Ipoteşti - cu un simţ genial. Un cunoscător încercat când priveşte în apele unei oglinzi, în scânteile unui diamant, sau în câmpul unui covor şi ne spune fără greş originea, vechimea, preţul - este neapărat vrednic de admiraţie. Copilul Eminescu făcea mai mult.

lată ce scrie un biograf al lui Eminescu:

T

„Nu era vorbăreţ de felul său, dar când vorbea cu oamenii, spunea de va fi ploaie sau vânt, le dădea sfaturi să pună sau nu pe arie, şi oamenii îl ascultau, căci începuseră a crede în sfaturile lui... într-o vară, tatăl lui Eminescu a voit să scoată la treierat; Eminescu privind cerul, l-a oprit, zicând să nu facă asta că are să vie un puhoi aşa de mare încât are să ia năsada (snopii) de pe arie. în adevăr, a doua zi a căzut o ploaie aşa de mare, că înotau caii până la brâu şi atunci au început oamenii să creadă că el este năzdrăvan" (C. Botez, ***Omagiu).***

Noi trebuie să credem că acesta era semnul unei intuiţii geniale. Ochiul lui Eminescu privea în lumea aceasta cu o claritate şi forţă de deducţie, neobişnuite. Subt ochii lui de copil, coloraţia şi nuanţele cerului, apele schimbătoare ale amurgului, tresărirea pădurei şi încovoierea ierbei zămisleau înţelesuri şi prevestiri cari treceau cu mii de metri mai presus de ochii şi de capetele celorlalţi oameni. Firea lucrurilor avea pentru acest rar născut destăinuiri şi suspine neînţelese nouă celorlalţi. Scump plătită raritate! Omul de geniu este, pe pământ, un exilat, ba poate mai mult, un ciumat şi un nebun. Nepotrivirea lui cu cealaltă lume Eminescu a trebuit s-o ispăşească foarte greu, începând din frageda-i copilărie. Cine era să-i spună lui Gheorghe Iminovici (şi chiar dacă i-ar fi spus-o cineva, ce crezare i-ar fi dat?), că Mihai al tui va ii într-o zi gloria simţirei şi a poeziei româneşti? Acest copil deşucheat care umbla toată ziua pe coclauri? Acest diavol care venea acasă cu hainele sfâşiate şi cu mintea corbii ştiu unde?... Era de necrezut! Mihai era, zicea tată-său, cel mai rău copil al lui Gheorghe Iminovici şi fiindcă bătrânul avea o mână de pedagog de modă veche, pedepsele cari curgeau pe spetele lui Mihai nu erau nici puţine nici în şagă.

Eminescu însă asculta, mai departe, ramă tul dulce al pasărilor ascunse în frunziş, privea cerul cum se frânge printre vârfuri de arin sau soarele cum se destramă în apele pârâu lui. Dragostea cu care acest copil îşi risipea sufletul peste flori şi peste codri, luarea-aminte superioară cu care măsura şi nota fenomenele dimprejurul lui, palorile cerului, viaţa pădurei, obiceiurile animalelor ne ajută să înţelegem cum putea el să proorocească ploile şi vântul şi îl aşează, cel puţin ca intuiţie, în familia marilor observatori naturalişti.

Dintre toţi ai lui de acasă, se pare că Eminescu numai pentru mamă-sa a avut mai multă dragoste. Tatăl său era aspru, moldovan aprig, totdeauna zorit şi cu gândul la treburi. Fraţii lui Eminescu,

mai mari decât el, nu se înţelegeau cu el deloc. Afară de aceasta, fraţii lui Eminescu erau nişte suflete crâncene. Tatăl lor, când avea, de pildă, la Cernăuţi pe trei din feciorii lui, pe Şerban, pe llie şi pe Mihai, nu-i ţinea pe toţi la aceeaşi gazdă. Mihai şedea Ia o gazdă şi ceilalţi doi la altă gazdă, fiindcă aceşti din urmă erau foarte violenţi şi bătăuşi. Eminescu n-a cunoscut dragostea de frate şi prea mult nici pe cea de mamă. Acest suflet singular n-a întins ramuri de afecţiune nici spre dreapta nici spre stânga, ci a crescut drept în sus, spre cerurile cugetării şi ale artei, ca un sihastru palmier din marginea pustiei.

Mihai trebuie să fi învăţat să citească foarte de timpuriu. Primul lui dascăl a fost desigur mama lui. Cu adânca lui simţire, cu setea-i extraordinară de a şti totul şi mai cu seamă într-o casă unde câţiva fraţi mai mari învăţau carte românească şi nemţească. Eminescu a învăţat pe nesimţite. Trebuie să credem că Mihai, la fel cu ceilalţi fraţi, a învăţat şi româneşte şi nemţeşte. Gheorghe Iminovici avea în casă „o colecţie mare de scrieri româneşti şi cunoştea adânc istoria ţărei". Eminescu a întins mâna de timpuriu în vraful acestor cărţi şi a făcut din dragostea către ele o patimă nobilă şi nestinsă. Această dragoste putem s-o urmărim şi s-o dovedim până în anii cei mai fragezi ai lui Eminescu. Dar mai întâi trebuie să admitem că Eminescu a început să înveţe nu în şcoala obştească, ci acasă. Profesorul de germană, pe care tatăl său îl ţinea îh casă pentru copii, a trebuit să-1 înveţe şi pe Eminescu. Mai mult decât atât, învăţătura lui Eminescu a trebuit să fie sistematică şi cu anume scop. Eminescu a învăţat în casă atâta carte câtă învăţa un copil în clasa I şi II primară şi anume după programul din Cernăuţi. Numai aşa s-ar explica faptul că Eminescu a putut să fie primit dintr-o dată la Cernăuţi în cl. III primară. Să presupunem că Eminescu a fost dus la Cernăuţi la vârsta de 6 ani, cum zic unii, şi că acolo a învăţat, în particular, clasa I şi II; ar fi o şubredă presupunere. Căci dacă a fost dus la Cernăuţi la 6 ani, de ce era să rămână să înveţe în particular? Intra în şcoala publică, chiar din clasa I; elevul era în câştig, iar părinţii nu mai aveau nici grija, nici plata pregătirei în particular. E mult mai probabil însă că Eminescu, venind în Cernăuţi în anul 1858, ştia atâta carte cât trebuia ca să poată intra în clasa III, precum a şi intrat, şi poate că în urma unui oarecare examen.

Dragostea Iui Eminescu pentru orice fel de cărţi, dar îndeosebi pentru cărţile vechi româneşti, tipărite cu litere cirilice, a început la el de acasă. Mai târziu în clasa I şi II liceală, Eminescu uimea

pc conşcolarii lui şi atrăgea atenţiunea profesorilor prin cunoştinţele lui în istorie şi îndeosebi în istoria naţională. Dl T.V. Stefanelli, colegul lui de şcoală, l-a întrebat odată de nu cumva are acasă „cărţi pentru istoria românilor, şi el îmi răspunse că nu are cărţi de şcoală, dar are alte cărţi vechi în care află ce-i trebuie". Din aceste vechi ceasloave a învăţat Eminescu să iubească trecutul poporului român. Paginelc strălucite în cari, mai târziu, el va rechema zile mari, figuri mărețe din istoria noastră - „De-aşavremise-nvredtticirăcronicarii şi rapsozii!..."-încep să fie, în inima copilului, ca lanurile din anul viitor în sămânţa aruncată, acum toamna în pământ. Tatăl lui Eminescu era un înfocat patriot. Ce fecundează mai mult inima unui copil ca vorbele, discuţiunile, opiniunile tatei? Ce sc şterge mai greu din sufletul nostru ca simpatiile şi antipatiile în cari ne-au crescut părinţii? E probabil că acel care a pus în mâna lui Eminescu prima cronică este Gheorghe Iminoviei, el adunai o rul de scrieri româneşti şi cunoscătorul istoriei naţionale. Este sigur că via simţire patriotică a poetului este moştenită de la tatăl său.

EMINESCU ŞCOLAR
(1858-1863)

Cu toate mijloacele lui modeste, Gh. Iminoviei a ţinut să facă din copiii lui oameni cu multă carte. Şerban. primul lui copil, a studiat Medicina la Viena şi la Erlangen. Nicolae a studiat Dreptul în Ungaria şi a fost câtva timp advocat în Timişoara. Iorgu a învăţat Ştiinţele militare în Prusia, llie a învăţat Medicina în Bucureşti, în şcoala doctorului Davila. Maici a fost elev al Institutului Politehnic din Praga. Minai, al şaselea copil, nu putea să rămână mai prejos; a fost trimis şi el la învăţătură. Se pare că toţi copiii lui Gh. Iminoviei au făcut şcoala primară la Cernăuţi, ba chiar şi Liceul „Ştefan Wolfdirectorul liceului de acolo, când a văzut pe micul Minai, se zice că a exclamat: Şi acesta e tot un Eminovici! ***(Omagiu,*** p. 48). Drumul la Cernăuţi era pentru Gh. Iminoviei foarte familiar. El însuşi era român bucovinean şi anume din satul Călineştii, de lângă Suceava. Apoi, dusese la Cernăuţi, la carte, încă 5 feciori până la Minai.

Oraşul Cernăuţi are o pitorească aşezare. Acum 56 de ani arăta desigur altfel decât azi, dar văile cari îl înconjoară, albia Prutului, înălţimile păduroase dinspre apus, dumbrava de la Horecea erau tot atât de poetice ca şi azi Nu avea încă frumoasele construcţii de azi, adică Palatul Metropolitan şi Seminarial, Catedrala părinţilor iesuiţi, Casa de Economie, teatrul şi multele case particulare cari sporesc din an în an. Avea însă cu atât mai mult pe atunci - viaţa pacinică, laborioasă şi ordonată pe care o are azi. în Cernăuţi eşti la pragul serioasei lumi germane. Cernăuţii şi Bucovina erau să-i rămână lui Eminescu de-a pururi dragi Când vântul soartei începu să sufle aspru peste zilele poetului, amintirea Bucovinei îl înduioşează adânc:

Ochiul îmi sclipeşte, genele-mi sunt grele
Inima mi-e grea;
Astfel totdeauna, când gândesc la tine
Sufletul mi-apasfl nouri de suspine
Bucovina mea!

Eminescu venise în Cernăuţi într-un mediu cultural superior celui din Botoşani. Erau 83 de ani de la anexarea Bucovinei. Românii noştri ştiau nemţeşte, aveau funcţiuni în stat şi, cu voie, fără voie, erau robiţi de cultura germană. în Cernăuţi era şi este un mediu şcolar excelent. Se învaţă aci foarte multă carte. S-a mai întâmplat că, în liceu, Eminescu a dat peste profesori excepţionali ..Profesorii erau atunci bărbaţi aleşi, serioşi şi cu cunoştinţe aşa de frumoase că ar fi putut face şi universităţilor cinste. în mişcările din anul 1848 erau adică implicaţi şi mulţi profesori foarte însemnaţi de prin Viena şi din provinciile germane. După potolirea acestei mişcări, aceşti profesori au fost spulberaţi în toate părţile şi Bucovina, cea mai depărtată provincie a Austriei, era considerată ca un loc de exil. Astfel liceul din Cernăuţi căpătase profesori foarte valoroşi..." (Stefanelli, ***Amintiri,*** pp. 12-13).

Nu tot aşa de fericit a fost Eminescu în ce priveşte gazdele pe unde a stat. Unde a stat în gazdă Eminescu, în clasa III şi IV primară, adică înanii şcolari 1858-59 şi 1859-60, biografii lui nu pot să precizeze. în anul 1861, fraţii Ştefanovici vin în pensiune la un oarecare Nicolae Ţirţec, probabil rutean, antreprenor de birji şi gazdă de şcolari, şi găsesc pe Eminescu la el. Nicolae Ţirţec avea o casă şi o grădină mare, cu pomi roditori, pe Strada Sfintei Treimi, acolo unde se înalţă azi palatul Universităţei Francisco-Iosefine. Eminescu n-a prea trăit bine aici. întâi, din pricina micilor lui tovarăşi şi al doilea din pricina mâncărei proaste. în casa birjarului Ţirţec nu era nici ordine, nici autoritate, nici prea

T

bună demâncare. Micul Eminescu începe să sufere de pe urma însuşirilor lui excepţionale. Tovarăşii lui prind de veste că Mihai are în minte o comoară de poveşti şi că ştie să le spună foarte frumos. Atât le-a trebuit. Uneori micul Mihai povestea de buna lui voinţă, dar nu putea s-o aibă totdeauna.

Atunci camarazii lui îl constrângeau să le istorisească! Suflet mult deosebit de cele multe, Eminescu, copil, era superstiţios. Slăbiciunea aceasta, tovarăşii lui din gazdă o exploatau cu neîndurare. îl speriau pe Mihai cu fel de fel de glume macabre şi-1 făceau să povestească de frică. Mai târziu darul Iui de a povesti şi-a primit consacrarea meritată. în liceu, Eminescu a fost notat la istorie cu nota maximă.

Traiul rău cu colegii, dar nu mai puţin şi hrana proastă l-au adus pe Eminescu la deznădejde. A fugit din Cernăuţi şi a venit acasă pe jos. Nu prea departe de bariera Cernăuţilor era graniţa noastră. Lui Eminescu i-a fost greu până a trecut graniţa. Părinţii lui n-au luat deloc în glumă fuga aceasta, mai cu seamă severul Gh. Iminovici. Mihai a fost adus, pe sus, înapoi La şcoală.

în anul 1861, când d. T.V Stefanelli era în clasa I, Eminescu era în clasa II. Deşi nu conşcolari, totuşi aveau unele ore comune, duminicile şi sărbătorile, când se întâlneau la exerciţiile religioase, ce le ţinea catihetul Veniamin Iliuţ, cu toţi elevii români, într-o sală mare a liceului (Stefanelli, pag. 23). Aceste exerciţii religioase se numeau exhorte şi frecventarea lor era riguros obligatorie. Cum şi-1 aduce aminte dl Stefanelli pe Eminescu din acele vremuri: „Pe atunci purta Eminescu numele ***Eminoviciu.*** Pare că îl văd şi astăzi: mic şi îndesat, cu părul negru pieptănat de la frunte spre ceafă, cu fruntea lată, faţa lungăreaţă, umerii obrajilor puţin ridicaţi, ochii nu mari, dar vii, colonii feţei întunecat prin care străbătea însă rumeneala sănătoasă a obrajilor. Era totdeauna curat îmbrăcat..." (pag. 24).

în anul şcolar 1861-62, adică în clasa II de liceu, Eminescu rămâne repetent şi ajunge coleg cu dl T.V. Stefanelli. Dar fiindcă erau în clasă 140 de elevi şi nu puteau să încapă toţi la un loc erau două diviziuni: A şi B. Eminescu era în cea dintâi, Stefanelli în a doua. La religie şi la limba română, însă, toţi elevii români din ambele diviziuni se întruneau laolaltă. Profesorul de limba şi de literatura română era Aron PumnuL dar nu venea regulat la şcoală, fiindcă era mereu bolnav şi când nu putea să vie îi ţinea locul profesorul Ion Sbiera. Aron Pumnul a fost profesorul iubit al lui Eminescu şi Eminescu elevul favorit.

în gramatică şi în literatura română nu se putea compara cu Eminescu nici unul dintre camarazii lui. Pentru Bucovina, Aron Pumnul a fost, din punct de vedere naţional, ceea ce a fost Gheorghe Lazăr pentru România. Şi cum se întâmplă mai totdeauna, acest suflet arzător consuma încetul cu încetul pământescul sfeşnic în care ardea şi lumina.

In această epocă a copilăriei, Eminescu nu se singularizase prea mult şi semăna în multe privinţe cu copiii de seama lui. Era zglobiu, alerga, sărea peste bănci, se juca, însă îi întrecea pe toţi cu pasiunea lui pentru citit. împrumuta cărţi de la bibliotecă şi de la colegi şi citea pe capete.

Nemulţumit cu ce găsea în cărţile de şcoală, el citea cărţi mai dezvoltate: ***Weîtgeschichte*** de ***Vfe\ta,Mytologie jur Nichtstsudierende*** şi altele. Colegii lui se uitau cu respect la acest coleg atât de cărturar. Dar ce folos, îl stinghereau matematicile şi limba latină!

Disciplina şcolară şi îndatoririle exacte subt cari trebuie să se încovoaie un elev conştiincios vor fi totdeauna oneroase pentru naturile excepţionale. Şi pe vremea lui Eminescu şi astăzi profesorii din Cernăuţi sunt foarte riguroşi. Limbile clasice sunt o glorie şi o specialitate a liceelor germane. Pe lângă aceasta, şi poate cu drept cuvânt, fiecare profesor, acolo şi oriunde, cere pentru obiectul lui, de la elevi, exclusivă luare-aminte, nevoind să ţie seama că mai sunt încă vreo 10 alte obiecte. Aşează, înaintea acestor dascăli severi, un cap de viitor mare poet, distrat şi unilateral! Eminescu a fost totdeauna prost notat, în ce priveşte atenţiunea în clasă. El însuşi mărturiseşte cât era de atent:

Ascultam pe craiul Ramses şi visam - la ochi albaştri...
Şi pc margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă,
Către vreo trandafirie şi sălbatică Clotildă.
îmi plutea pe dinainte, cu al timpilor am estic,
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic;
Scârţâirea din condeie dâdeu farmec astei linişti.
Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei linişti,
Capul greu cădea pe bancă, piereau toate-n infinit...
Când suna... ştiam că Ramses trebuia să fi murit.

Foarte rar, marii imaginativi, marile talente literare şi în general toţi artiştii, foarte rar, au fost desăvârşiţi elevi, în anii lor de şcoală. Un elev mediocru, cumpănit, sănătos şi cu planuri precise asupra viitorului va lăsa totdeauna în urmă pe colegul său Eminescu sau Baudetaire. Aşa se face că Eminescu se înnămoleşte în clasa II de liceu, iar Baudelaire - dacă mai ţin

bine minte - e gonit de la bacalaureat, ca incapabil. Lucrurile vor fi şi vor rămânea aşa cât va fi lumea; singură ironia poate să le mai dreagă - post-mortem - şi să răzbune pe aceşti nobili nedreptăţiţi.

Când teii din Volksgarten erau cu toţii în floare, când spre Manastrisca, spre Clocucica, spre Calieceanca, pogorau costişti pline de flori şi de stufişuri, şubt cerul fără nouri, când dumbrava de la Horecea era atât de adâncă şi Prutul lângă ea, trebuia să fii din altă plămădeală ca să poţi să stai încovoiat şi palid deasupra matematicei raţionate! Şi afară de aceasta, acest suflet în care stăteau încă adormite simţirea, armonia şi colorile, dovedite mai târziu, putea oare să rămână pur receptiv - pâlnie docilă în mâna dascălilor - fară nici un freamăt intim, fără tulburări lăuntrice prevestitoare? E uşor să fii şcolar excelent când ai venit pe lume normal şi mediocru, când n-ai adus cu tine un suflet vrăjit de cântări vagi, aiurit de armonii neînţelese, ca labirintul acelor cochilii marine, în care marea îşi supravieţuieşte.

Eminescu n-a terminat liceul, n-a putut să-1 termine, nu atât din cauza neregularităţei sau a lipsei mijloacelor băneşti ce-i veneau de acasă, cât din cauza fatalităţei pământeşti, care voieşte ca un dar prea mare şi îndeosebi cel poetic să descumpănească şi să încurce, iremediabil, viaţa celui născut poet.

EMINESCU HOINAR
(1863-1869)

Nu ştiu dacă vom ajunge vreodată să cunoaştem cu exactitate ce-a făcut, ce drumuri a bătut şi ce 1-a mânat pe Eminescu de colo până colo, în aceşti şase ani din viaţa lui. O ceaţă grea stăpâneşte între aceste două date, ca între două cuhni proeminente, iar pe şesul dintre ele de-abia dacă mai putem deosebi câteva puncte însemnate şi câteva contururi sigure.

Eminescu repeta, în anul şcolar 1862-63, clasa II liceală şi avea note destul de bune, aşa încât nu putea să se teamă de examenele viitoare. Cu toate acestea, elevul Eminovici Mihai părăseşte şcoala în semestrul al doilea şi o părăseşte de veşnicie. Este probabil că Eminescu ducându-se acasă la Ipoteşti, în vacanţa Paştelui, după Paşte nu s-a mai înapoiat la şcoală în Cernăuţi. De ce? Cu cât ştim astăzi despre viaţa lui Eminescu nu putem să răspundem. Poate că părinţii lui Mihai au hotărât, din economie sau din alte cauze, să nu-1 mai trimită la Cernăuţi. Poate că însuşi poetul şi-a hotărât soarta şi, în loc să revie la şcoală, a luat-o pe alt drum. în vremea aceasta, Eminescu avea un frate mai mare, pe Nicolae, care studia la Sibiu. Poate că părinţii au dat fratelui mai mare în grijă pe fratele mai mic şi i-au pornit pe amândoi în Ardeal. Atunci încredinţarea dlui I. Slavici că Eminescu a făcut clasa III gimnazială Ia Sibiu s-ar putea lega de ceva şi nu ne-ar mai mira. Eminescu şi-a dat examenul de clasa II la Sibiu şi tot acolo a făcut şi clasa III. Dar ce ne facem cu afirmarea căpitanului Matei Eminescu cum că fratele său, Mihai, a făcut clasa III la gimnaziul din Botoşani, cu profesorii Paulini, Pădure, Savinescu, Metey şi alţii?

Oricum ar fi, un lucru mi se pare sigur. Dacă Eminescu a făcut într-adevăr clasa III gimnazială şi anume chiar în anul şcolar 1863 până la 1864, el a făcut-o în particular, căci n-a fost elev înscris regulat nici la Botoşani, nici la Sibiu. Proba e următoarea: în primăvara anului 1864, deci în semestrul al doilea al anului şcolar despre care vorbim. Eminescu se iveşte în Cernăuţi, dar nu ca să mai asculte pe vechii lui dascăli, ci pe alţii cu totul noi. Un eveniment de o mare importanţă pentru Bucovina, are loc în primăvara acestui an. Trupa de teatru a dnei Fani Tardini vine în Cernăuţi şi începe o serie de reprezentaţii, pe o scenă improvizată, în otehil „Moldavia", lângă Biserica Sf. Paraschiva. Aceste reprezentaţii încep la 1/13 martie 1864 şi ţin până la 15/27 mai, acelaşi an. Eminescu asistă, cu foştii lui colegi, la toate aceste producţii artistice şi este impresionat în chip nemuritor. Două luni şi jumătate stă Eminescu în Cernăuţi şi ascultă pe artiştii din trupa dnei Fani Tardini.

în care gimnaziu făcea Eminescu clasa III ca să poată lipsi două luni şi jumătate de la cursuri? Cel mult. Eminescu se pregătea în particular. Şi mai putem admite că poetul şi-a dat examenul de clasa III şi mai târziu decât în anul şcolar 1863-64, mai ales când îl găsim ocupat cu altceva decât cu pregătirea examenului.

Reprezentaţiile de pe scena teatrului din otelul „Moldavia" au o importanţă culturală şi istorică excepţională. Dna Fani Tardini şi soţii ei trezesc, întâi, românimea bucovineană Ia viaţa culturală românească şi, al doilea, deşteaptă în pieptul lui Mihai Eminovici pe viitorul Mihai Eminescu.

Impresiunea produsă în Cernăuţi de trupa românească a fosl profundă şi fecundă, mai presus decât se poate spune. întâia oară

auzeau românii noştri bucovineni poezii, proză frumoasă şi arii de teatru debitate în româneşte şi de nişte artişti români! Toată Bucovina era în fierbere, toţi romanii cu dare de mână, toţi intelectualii şi toată şcolărimea veneau cu mare însufleţire să asculte pe artiştii-apostoli. Cine alcătuia această trupă providenţială? Am găsit numai numele celor doi Vlădicescu şi pe al comicului Comino. îi vom şti într-o zi, poate, pe toţi. Aceşti divini golani au reîncălzit inima îngheţată a unei întregi provincii româneşti. Din anul 1864 încoace, s-a redeşteptat simţimântul românesc între românii bucovineni şi numele Ştefaniei Tardini rămâne sfânt şi scump în analele apostolatului nostru cultural.

Fani Tardini şi soţii ei mai au însă meritul, obscur şi extraordinar, al săpătorului din minele de diamant, că l-au smuls pe Eminescu din taina sufletului lui şi l-au revelat poet pe el lui însuşi. între studenţii şi şcolarii cari se îmbulzeau la teatrul din otelul „Moldavia", Eminescu era nelipsit. Profesorii români de la liceu aveau grijă de elevii lor. Şi le strecurau un teanc de bilete de intrare. Dar fiindcă aceste bilete nu ajungeau pentru toţi, se găseau, printre bogătaşii cari veneau la teatru, inimi generoase romaneşti gata să plătească şi alte bilete de intrare, pentru acei şcolari rămaşi la uşa teatrului. Dl T.V. Stefanelli, preţiosul biograf al lui Eminescu, nu pierdea din ochi pe interesantul său fost conşcolar: „Eminescu era foarte atent la cele ce se petreceau pe scenă. El sta nemişcat, cu privirea aţintită asupra actorilor ca şi când ar fi voit să soarbă toată acţiunea şi frumoasele melodii cântate de dânşii, şi să supăra grozav dacă cineva din colegi îl stingherea prin întrebări sau observări. îl supăra mult şi ap l auzul zgomotos din teatru, pentru că în aceste aplauze se pierdeau multe fraze şi melodii ale artiştilor. Pe Eminescu nu l-am văzut aplaudând niciodată, dar acţiunea din piesa reprezentată se oglindea în faţa sa şi în ochii săi scânteietori... Şi asupra noastră a studenţilor a avut acest teatru mare înrâurire. Vedeam piese patriotice naţionale, auzeam o limbă frumoasă şi cântece bine executate şi astfel ne îndeletniceam şi noi în declamaţiuni şi ne însufleţeam din piesele alcătuite din istoria trecutului nostru. ***Toată învăţătura noastră, în decursul celor opt ani de zile din liceu, n-a avut atâta influenţă asupra dezvoltărei noastre naponale ca acest teatru.*** Acum să fi văzut biblioteca studenţilor cât era de căutată şi cum piesele publicate de V. Alecsandri, Constantin Negruzzi, Matei Milo şi alţi autori erau citite şi răscitite de studenţi. Intrase o boală între noi a repeta cântece şi fraze din teatru, a «face» poezii şi a scrie chiar piese de teatru pe care le arătam pe întrecute unul altuia... ***Şi Eminescu ne spunea că scrie poezii şi că a început şi o piesă de teatru, dar nu ne-a arătat nici poezii, nici piesă"*** (Stefanelli, ***Amintiri,*** pp. 40-42).

Aşadar, reprezentaţiile trupei dnei Fani Tardini determină în sufletele tinere şi calde ale şcolărimei româneşti din Cernăuţi ***(student*** şi ***studenpme*** sunt cuvinte improprii, fiindcă în Cernăuţi, pe vremea aceea, nu era încă Universitate) determină o intensă criză poetică şi literară. Dar „ce e val ca valul trece". Efervescenţa politică şi furia literară scad curând în inima acestei tinerimi şi dintre toţi câţi se simţiseră poeţi, privind teatrul românesc, unul singur rămâne pe veci bolnav, pe veci poet! Teatrul Ştefaniei Tardini îl desluşeşte pe Eminescu, definitiv, asupra lui însuşi. Avea 14 ani şi câteva luni.

După plecarea trupei Tardini din Cernăuţi, pierdem urma lui Eminescu. De unde plecase Eminescu, ca să ajungă în Cernăuţi şi să asiste la reprezentaţiile româneşti? încotro porneşte acum şi unde îşi petrece vara? S-a dus iar la şcoală, la Sibiu ori la Botoşani şi a dat în particular examenul de clasa III, a dat toamna acest examen? Nu putem să răspundem. în tot restul anului 1864, avem o a doua şi ultimă dată sigură, anume că la 5 octombrie Eminescu cere, printr-o petiţie, păstrată la dosar, preşedintelui Tribunalului de Botoşani „sâ-1 prenumere... în cancelaria onor. tribunal... între practicanţi". Deci, Eminescu face o pauză în această epocă de drumuri fără căpătâi şi se face scriitor la tribunal, fără nici o îndoială că nu din înclinarea lui, ci numai ca să astupe gura părinţilor. La masa lui de scriitor de tribunal, soarta i-a trimis tovarăş pe cineva care purta plete ca şi Eminescu, scria versuri ca şi el şi care mai târziu s-a ţinut grapă de literatură, dar - Dumnezeu să-1 ierte - nu avea nici un talent. Chiar şi aci la masa de copist, Eminescu era tot cineva. După câtva timp, e numit scriitor la Comitetul permanent al judeţului, şi arhiva Comitetului adună în câteva luni un vraf de hârtii conceptate de poet. Putea să rămână aici, să fie notat din ce în ce mai bine, să ajungă şi el om cu stare şi cu vază! Dar cine poate să lupte cu fatalitatea şi cu demonul temperamentului de artist!

Domnul Corneliu Botez crede că „după îndemnul lui Şerban, fratele mai mare al poetului, care pe atunci era student în anul al H-lea la Universitatea din Erlangen şi care mustră pe părinţi că lasă un talent ca Minai să rămână îngropat între actele plictisitoare şi puţin instructive ale unui judeţ, părinţii se hotărâră să dea din nou

pe poet la învăţătură ca să-şi desăvârşească studiile" ***(Omagiu*** p. 58). Se poate să fi fost aşa. Eminescu, într-adevăr, pe ziua de 5 martie 1865, prezintă o frumoasă demisiune preşedintelui Comitetului permanent, unde „abdică îndatoririlor cerute de la personalul postului de scriitor", arătând că vrea să-şi termine studiile liceale în Bucovina, şi cere să i se libereze salariul cuvenit, pe luna februarie. „Poetul era aşa de nerăbdător să plece în străinătate spre a-şi continua studiile, încât nici nu mai aşteaptă primirea salariului, ci prin petiţia adresată preşedintelui consiliului judeţean, la 7 martie 1865, găsită.de noi în arhiva judeţului, îl roagă să-i încredinţeze salariul fratelui său Şerban" ***(Omagiu,*** p. 59). Era cu totul sincer Eminescu, când spunea că îi este atât de dor de studii încât n-avea vreme să mai aştepte câteva zile şi să-şi primească banii, personal?

Să vedem ce se întâmpla în Cernăuţi, în acest timp. Trupa Ştefaniei Tardini revenise în Bucovina, şi începuse încă de la 2/14 noiembrie 1864 a doua stagiune. Toată iarna trupa aceasta desfătase pe bucovineni. Putea să scrie Eminescu, liniştit, la onor. Consiliu permanent din Botoşani, procese-verbale de şedinţă? Doreau părinţii lui să-1 vadă plecat iar la studii, dar o dorea el mai mult decât toată familia. La 9/21 martie 1865, trupa Tardini dă în Cernăuţi reprezentaţia de adio. Iată ceea ce îl zoreşte pe poet să pună cruce slujbei lui de copist şi să plece fără să-şi fi încasat salariul. Dl T.V. Stefanelli leagă, cu drept cuvânt, graba lui Eminescu, de a-şi da demisia şi de a pleca din ţară, cu încheierea celei de a doua stagiuni de teatru a trupei Tardini, în Cernăuţi. „Câteva zile după închiderea stagiunei trupa a plecat din Cernăuţi şi după plecarea ei a dispărut şi Eminescu, fără să ştim încotro a apucat-o" (Stefanelli, ***Amintiri,*** p. 31).

Unde s-a dus Eminescu, plecând din Cernăuţi? Se vorbea intre foştii lui colegi că s-a luat după trupa Tardini. în orice caz, la şcoală, prin Ardeal, nu pare să se fi dus. Şi chiar dacă s-a dus şi s-a prezentat să dea vreun examen, în particular, n-a avut nici un succes, fiindcă în toamna aceluiaşi an 1865, Eminescu se arată din nou în Cernăuţi şi, fie serios, fie de ochii lumei, declară că vrea să înveţe mai departe, ca privatist, adică să-şi dea examenele pregătindu-se în particular... Dacă ar fi avut noroc în Transilvania, nu mai venea în Bucovina.

Eminescu avea în Cernăuţi un mare binevoitor, pe Aron Pumnul, profesorul lui de limba şi de literatura română. Acest profesor apostol avea, pe strada zisă azi ***strada lui Pumnul,*** două

căsuţe. într-una locuia el, iar în cealaltă strânsese o mică bibliotecă de cărţi româneşti, pentru elevii lui români. Biblioteca trecea drept a lui Pumnul „căci după legile şcolare, studenţii nu aveau voie să întreţină biblioteci şi ar fi fost confiscată" (Stefanelli) dacă n-ar fi fost în casa profesorului şi socotită ca a lui. Tot aci unde era biblioteca, Pumnul găzduia pe câţiva şcolari meritoşi şi lipsiţi de mijloace. Unul dintre ei îngrijea de bibliotecă. In toamna anului 1865, Eminescu era în gazdă la profesorul Pumnul şi îngrijitorul bibliotecei. Eminescu o cunoştea mai de mult. O citise aproape întreagă, în special cronicile şi ceasloavele cele mai vechi. Acum are prilejul s-o pună în bună ordine şi într-adevăr o întocmeşte astfel încât orice carte din ea poate să fie găsită cu uşurinţă. Stând toată ziua între cărţi şi destul de liniştit, poate că Eminescu ar fi izbutit să înnoade bine materia unui examen şi să-1 dea în particular. N-a avut însă noroc nici de data aceasta. Pumnul era greu bolnav şi, după cum şopteau medicii, fără speranţă de scăpare. în ziua de 12/24 ianuarie 1866, Aron Pumnul adoarme în pământul Bucovinei. Durerea acestei pierderi fu viu simţită în toată şcolărimea română, în toată Bucovina şi, mai departe, pretutindeni, pe unde marele dascăl îşi risipise inima şi cuvântul. Unul dintre cei mai loviţi de moartea profesorului fu elevul său Mihai G. Eminovici.

Şi cea mai mare şi mai meritată cinste pentru mormântul lui Aron Pumnul este că îl acoperă, cu graţia ei stângace şi juvenilă, prima poezie a lui Eminescu!

îmbracâ-te în doliu, frumoasă Bucovina,
Cu cipru verde-ncinge amică fruntea ta.

Această poezie, cu altele câteva, fu publicată într-o broşură ocazională. Eminescu o semnează: ***M. Eminoviciu, privatist.*** Dar gândurile lui Eminescu nu se mai izbândiră în Cernăuţi, fiindcă nu mai dădu nici un examen. Peste o lună de zile, adică în februarie, Eminescu făcu un act hotărâtor. Adună câteva poezii, le puse în plic şi le trimise revistei ***Familia,*** la Oradea Mare.

„înainte cu 20 de ani, într-o dimineaţă de februarie a anului 1866, redacţia noastră primi o epistolă din Bucovina. Epistola conţinea poezii, primele încercări ale unui tânăr care se subsemna Mihail Eminovici. Comiţiva poeziilor ne mai spunea că autorul lor este numai de 16 ani... Publicarăm cu plăcere acele inspiraţiuni juvenile; prima apăru în no. 6 al ***Familiei*** din anul acela. Redactorul însă îşi permise o mică schimbare. Numele Eminovici

nu-i suna bine, căci avea o terminaţiune slavă; romaniza dar numele, modificând terminaţiunea şi astfel poeziile acelea apărură în foaia noastră sub numele Em ine seu. Autorul n-a protestat, ba a adoptat însuşi acest nume şi semnă apoi aşa toate poeziile şi scrierile sale în viitor. Astfel fu introdus numele «Eminescu» în literatura noastră; scriitorul acestor şiruri (adică Iosif Vulcan) i-a fost naşul" (Citat din N. Zaharia, ***M. Eminescu,*** pag. 26).

Eminescu pleacă din Cernăuţi, acum, în primăvara anului 1866 şi nu se mai întoarce decât peste trei ani, în iulie 1869. Colegii Iui din Cernăuţi aud că s-ar fi dus în Transilvania, unde anume, pe ce căi, câtă vreme: e tot ce poate fi mai greu de descurcat. Am văzut că anul şcolar 1863-64 a fost, ca an şcolar, pierdut pentru Eminescu. Anul şcolar 1864-65 a fost tot sterp, fiindcă din octombrie până la începutul lui martie, Eminescu a fost funcţionar. în anul şcolar 1865-66, Eminescu stă mai tot timpul în Cernăuţi, zicând că se pregăteşte în particular, dar, cum am arătat, pleacă fără să dea nici un examen. Va fi dat el acest examen, pe aiurea, prin Ardeal? Multă lume l-a întâlnit pe Eminescu pe căile şi prin oraşele româneşti din Ardeal, dar mărturiile unuia şi altuia şovăiesc când e vorba de anul întâlnirei. Ieronim G. Bariţiu s-a întâlnit cu poetul în Sibiu „în primăvara anului 1865 sau 1866" şi Eminescu era actor în trupa lui Pascali! Aşa ceva mi se pare cu neputinţă. Mihail Pascali descopere pe Eminescu de-abia în vara anului 1868 şi anume la grajdul unui otel din Giurgiu. N. Densuşianu se întâlneşte cu Eminescu tot în Sibiu, însă toamna, dar în ce an, nu-şi mai aduce aminte. Un alt martor, dl Cacoveanu, ne spune, mai precis, că l-a văzut pe Eminescu, în Blaj, pe la finele lui mai 1866.

Această mărturie, cu preciziunea ei, ne permite să deducem că Eminescu, plecând din Cernăuţi a ajuns, încet-încet, până la Blaj. Tot în Blaj, mărturiseşte că l-a văzut şi anume m septembrie 1866, şi dl Onea. Mărturia D-sale cuprinde date interesante şi uni pare rău că n-o am în tot coprinsul ei, ci numai în câteva citate. Aici în Blaj, Eminescu a căutat cu tot dinadinsul sase împace cu învăţătura oficială şi să fie admis ca elev ordinar. înfăţişarea lui Eminescu în aceste vremuri şi impresia pe care o producea asupra celor dimprejurul lui erau din cele mai curioase... „Avea apariţia unui om vagabond şi pare-mi-se de aşa îl ţinea corpul profesoral din Blaj, cu atât mai vârtos că el avea mare antipatie de studiile gimnaziale, cari recereau exactitate şi încordare mare" (Scrisoarea Iui Grigore Dragoş, în ***M. Eminescu,*** de N. Zaharia, pag. 97). Răposatul profesor Anghel Demetriescu, mtr-un studiu asupra lui Eminescu, mi se pare că neterminat, dar scris cu încordare şi cu multă cunoştinţă de cauză, spune că Eminescu în anul 1867 era din nou „în şcoală şi anume bursier în clasa a cincea a gimnaziului din Blaj, de unde după trei săptămâni şi în urma unei noi căderi la examenul de limba greacă îşi reia viaţa de actor nomad şi de vagabond". Dacă informaţia aceasta e exactă, Eminescu dăduse examenul de clasa III şi IV şi poate chiar aci în Blaj. Anghel Demetriescu zice: „îşi reia viaţa de actor nomad", adică, după părerea lui, Eminescu fusese actor mai înainte de a veni la Blaj. De lucrul acesta mă îndoiesc foarte mult. Eminescu nu întâlnise până acum decât trupa Tardini. Făcuse el parte, câtva timp, din această trupă?

Anul 1867 este cel mai obscur din cei 6, din viaţa de pribeag a lui Eminescu. Este cert că în septembrie 1866, Eminescu era în Blaj. încercarea lui fără noroc, de a intra şi a se menţine în clasa V, avut-a loc în anul 1866, adică la începutul anului şcolar 1866- 67 sau în anul 1867, adică la începutul anului şcolar 1867- 68? Iată atâtea întrebări fără răspuns; ele rămân moştenire cercetătorului pacient, care va face îh viitor, literaturei româneşti, darul unei biografii minuţioase şi documentate a marelui poet.

în aceşti ani neguroşi, 1867-68, au loc câteva episoade memorabile din viaţa lui Eminescu. Exacta lor aşezare, însă, e foarte dificilă. Din Blaj, Eminescu răsare tocmai în Giurgiu! Ca să ne mai întrebăm pe ce linie întortocheată s-a mişcat Eminescu, spre a ajunge de la Blaj la Giurgiu, este de prisos; ne-am mulţumi să ştim precis în ce an atinge poetul acest punct dunărean. Dar nu ştim nici atâta! Cei ce l-au văzut pe Eminescu în Giurgiu, sau acei cari au cunoscut şi auzit asemenea martori oculari nu se potrivesc în mărturiile lor. De pildă, publicistul Teleor scrie că Eminescu, prin anul 1886-67, se afla hamal, la Giurgiu, în port. „Sta cu râzătoarea de fier în mână şi rădea baniţele pline - după cum se ob ic mu ieste la încărcarea de producte... Acest hamal care ştia carte nu era altul decât Minai Eminescu... Iorgu Caragiale l-a tocmit sufler..." (Teleor, ***Eminescu intim,*** loc citat de N. Zaharia, ***M. Eminescu,*** pag. 53). Aşadar, informatorul lui Teleor şi mai apoi Iorgu Caragiale l-au văzut pe Eminescu hamal, în port. Fiindcă Eminescu, după descrierea martorului ocular, era îmbrăcat prea sumar - pantaloni de dril şi sacou, fără cămaşă - şi fiindcă lucra îh port Ia încărcatul productelor, putem să admitem că era timp frumos, adică mai-septembrie. Dar aceasta n-a putut să se întâmple în anul 1866, fiindcă Eminescu tocmai pe vremea aceea

era in Blaj, după cum ne-au încredinţat dd. Cacoveanu şi Onea. Putem să aşezăm acest episod în vara anului 1867 sau 1868.

Ion L. Caragiale, prietenul Iui Eminescu şi genialul autor al ***Făcliei de Paşte*** (aşadar nu actorul lorgu Caragiale) ne-a păstrat şi el foarte preţioase amintiri din zilele de pribegie ale lui Eminescu. Din confruntarea amintirilor lui IX. Caragiale cu amintirile lui Cacoveanu ***(Eminescu la Bucureşti)*** reiese că anul trecerei lui Eminescu prin Giurgiu trebuie să fie 1868. Dar acum apar alte greutăţi. Actorul care-1 găseşte pe Eminescu în Giurgiu nu pare a fi lorgu Caragiale, ci Mihail Pascali. Trec peste faptul că, după izvoarele lui IX. Caragiale, Eminescu nu era hamal în port, ci rândaş la grajd.

începutul articolului ***In Nirvana*** dă impresiunea că actorul care se întâmplase să locuiască sub acelaşi acoperiş cu IX. Caragiale era un om străin, iar nu lorgu Caragiale, unchiu-sau nu ştiu ce altă rudă de aproape cu scriitorul. De altă parte, dl Cacoveanu ne spune: „Cam la spatele hotelului «Hugues» se afla locuinţa lui Pascali, drept m faţa gimnaziului «Mihai Bravul»". în podul aceleiaşi case şi cum s-ar zice pe socoteala lui Mihail Pascali, locuia Eminescu. Aici îl întâlneşte şi-1 cunoaşte şi IX. Caragiale. Mihail Pascali dăduse peste poet, vara, în Giurgiu. îl scosese din grajdul unde sta trântit în fân şi citea pe Schiller, cu glas tare, şi-1 tocmise sufler. „în ie sie Ie grajdului, la o parte era un geamantan - biblioteca băiatului - plin cu cărţi nemţeşti... Actorul îi propuse să-1 ia sufler cu şapte galbeni pe lună şi băiatul primi cu bucurie. îşi luase biblioteca şi acuma se afla în Bucureşti." Faptul, deci, era proaspăt, din anul acela. întâlnirea dintre Eminescu şi IX. Caragiale are loc toamna, în casa lui Mihail Pascali. Dl Cacoveanu ne dă precis anul: 1868. De altmintreli, însuşi Caragiale, în acelaşi articol, ne confirmă anul 1868: primăvara următoare aplecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova"... Aceasta, după cum vom vedea, s-a întâmplat în anul 1869 şi trupa era tot a lui Mihail Pascali.

în acelaşi an 1868, Eminescu se întâlni, faţă în faţă şi hotărâtor, cu un duşman subtil care era să-i sfâşie inima, să-i tortureze simţirea, câte zile sănătoase a mai avut, şi care era să-i pună pe frunte cununa de spini a genialităţei. Eminescu se întâlni în acest an cu iubirea. în trupa lui Mihail Pascali, era şi o copilă de 16-17 ani, de o răpitoare frumuseţe. Eminescu se înamora de ea. Trebuia să treacă încă multă vreme până la ***Luceafărul^*** până ce

Eminescu să înţeleagă că oamenii ca el, printr-o tainică viclenie a naturei, sunt lugubri şi respingători pentru femeie:

O, «şti frumos, cum numa-n vis
Un demon se arată;
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Poate că Eminescu, la 18 ani, câţi avea acum, era cel mai frumos bărbat din trupa lui Pascali. Dar un instinct adânc - geniul speciei - o înştiinţa pe copila gândurilor lui că acest tânăr frumos, cu plete lungi, e un fruct sterp, o treaptă ultimă şi inutilă dintr-o scară zadarnic înălţată către ceruri, este o strălucită monstruozitate a naturei - un poet de geniu. Mai avea bietul poet până să înţeleagă toate acestea! De aceea în faţa robitoarei apariţii, inima lui vibra, frumos, întâia oară. Dar îşi dădea foarte bine seama că frumoasa lui durere se zbate în deşert, ca durerea mărei, pe un ţărm de stâncă.

Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,
Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor,
Căci mie mi-a dat soarta amară mângâiere:
O piatră sâ ador...

Nimica, doar icoana-ţi care mă învenina,
Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin,
Nimic decât o rază din faţa ta senină,
Din ochiul tău senin.

O chema Eufrosina Popescu. L-ar răzbuna pe Eminescu acela care ar afla vreodată către cine zburau gândurile fetei când poetul îi scria aceste versuri! Aceasta e iubirea despre care vorbeşte Caragiale în articolul său ***Nirvana.*** Poezia ***Amorul unei marmure,*** citită de Eminescu lui Caragiale, în acea noapte memorabilă, şi din care fac parte cele două strofe de mai sus, a apărut în revista ***Familia,*** Ia 19 septembrie 1868.

E locul să reluăm mărturia dlui Ieronim G. Bariţiu:

„Eram student la gimnaziul de stat din Sibiu, când în primăvara anului 1865 sau 1866, nu-mi aduc tocmai bine aminte, sosi în acel oraş trupa teatrală a lui Mihail Pascali. Eram şi noi tineretul într-o grupă şi iată că vine înspre noi un tânăr, ce semăna a fi şi el actor din trupa lui Pascali, cu părul lung şi de culoare neagră foarte frumoasă, cu nişte ochi mari de tăietura migdalelor, plini de o veselie melancolică, nişte ochi expresivi,

vorbitori şi totdeodată misterioşi. Erau nişte ochi din cei mai periculoşi pentru inimile neesperte de fete, iar pentru femeile experte erau ochii dorului... In capul acelui tânăr de statură mijlocie, dar bine legat, ei îţi făceau impresiunea unui om predestinat, unui om fatal. Erau ochii despre cari fericitul Alees an dri zicea că: sunt ochi mari, fără noroc" (Citat din N. Zaharia, ***M. Eminescu,*** pag. 92).

Trebuie să facem asupra acestei mărturii, următoarele observaţii:

1. Epoca întâlnirei lui I.G. Bariţiu cu Eminescu în Sibiu nu poate să fie primăvara anului 1865, decât în cazul când Eminescu a făcut parte, câtva timp, din trupa Ştefaniei Tardini şi mai ales în cazul când Bariţiu confundă trupa Tardini cu trupa Iui Pascali.

2. Epoca mtâlnirei lui I.G. Bariţiu cu Eminescu, în Sibiu, nu poate să fie primăvara anului 1866, decât subt condiţia ca trupa din care poetul făcea parte să fi fost alta decât trupa hii Pascali.

3. Dacă informatorul ştie bine că era într-o primăvară, primăvara aceasta n-a putut să fie decât primăvara anului 1869, iar dacă a fost într-o toamnă, a fost toamna anului 1868.

4. Este cu totul de mirare că Eminescu apare studenţilor din Sibiu în toamna anului 1868, sau în primăvara anului 1869, ca o figură nouă. Nu mai fusese Eminescu niciodată prin Sibiu? Şi dacă nu mai fusese, atunci tot ce se spune despre studiile lui la Sibiu este pură legendă.

Eminescu petrece iarna din 1868-69, în Bucureşti, în podul lui Pascali. Primăvara, Mihail Pascali îşi pune trupa pe picior de război şi pleacă iar să colinde lumea românească. Caragiale ne spune că trupa lui Pascali a plecat prin Moldova. Eminescu era sufler şi deci nădejdea bieţilor actori. E cel din urmă turneu al lui Eminescu. Steaua lui de histrion apune în acest an, 1869, în nişte împrejurări destul de dramatice. încotro a apucat, dintr-un întâi, trupa lui Pascali e greu de precizat. Poate că s-a mişcat numai prin Moldova Poate că a trecut şi în Transilvania Ştim numai două localităţi certe, unde trupa lui Pascali s-a produs: Cernăuţii şi Botoşanii şi anume întâi la Cernăuţi şi apoi la Botoşani.

în luna iulie 1869, Mihail Pascali dă nouă reprezentaţii în Cernăuţi. Şi Eminescu ia parte la ele, din cuşca de sufler, pe când la spatele lui, în sală, asistau colegii, cunoscuţii şi profesorii lui! Colegii lui de altădată erau acum bacalaureaţi, cu jumătate din carieră făcută, erau în rândul lumei, veneau, în haine elegante, să petreacă, râzând de comicăriile acestor sărmani derbedei, colegii lui de azi, ultimii Iui colegi! Poezie, poezie! unde m-ai adus!

Aceste gânduri îmbrobonau, cu sudori fierbinţi şi reci, fruntea sufletului din trupa lui Pascali, în iulie 1869. Şi dacă ar fi fost numai atât, dacă ar fi fost numai ruşinea şi remuşcarea cari să-l tortureze pe poet! Dar mai era şi iubirea; era această dulce şi crudă Eufrosină, care râdea, juca, îşi flutura rochiile peste cuşca lui de sufler, îşi da braţele şi sărutările cum cerea romi, şi Ie dădea şi de-a binelea - altuia - după ce se lăsa cortina!

Sunt dureri în lumea aceasta, sunt sfâşieri sufleteşti pe cari nu poate să le cunoască decât un om de geniu. Şi trebuie să ridicam amintirea lui la înălţimea unui altar, atunci când nu mai este, ca să ni se pară că reparăm întrucâtva nedreptatea şi ironia soartei. D. T.V. Stefanelli şi ceilalţi foşti colegi ai lui Eminescu, aflând că singularul lor amic e aci în trupa lui Pascali, îşi dau toată osteneala să-l întâlnească. Eminescu, însă, rămâne invizibil. „în această trupă se afla o tânără artistă, Eufrosină Popescu, o copilă de o frumuseţe rară, care fără voie atrăgea atenţiunea publicului asupra ei. Această copilă, care putea să aibă atunci vârsta de vreo 17 ani, deşi nu era artistă de mâna întâia, devenise in urma frumuseţii şi a gingăşiei mişcărilor favorita publicului din Cernăuţi şi mai cu seamă a studenţilor...

Studenţii cari hui spusese că şi Eminescu se află m această trupă susţineau cu toată tăria că Eminescu este amorezat de dânsa şi că din cauza ei s-a lăsat de şcoală şi s-a angajat la teatru..." (Stefanelli, ***Amintiri,*** pag. 46).

îl mai aştepta pe Eminescu încă o umilinţă. Directorul trupei, după ce pleacă din Cernăuţi şi poate mai dă aiurea şi alte reprezentaţii se decide să vie şi la Botoşani. Atâta mai trebuia. în Botoşani, Eminescu era mai mult decât între cunoscuţi, era între neamuri. Se află acasă la Ipoteşti că Minai, a cărui urmă părinţii o pierduseră, este în Botoşani, înhăitat cu nişte actori. Bătrânul Gh. Iminovici vine într-un suflet, îşi găseşte feciorul, şi mai cu vorbe aspre, mai cu vorbe bune, îl aduce la ţară, la Ipoteşti A c i schimbă politica, închide pe Minai, îl lasă numai în cămaşă şi-l ţine aşa până ce paiaţele din Botoşani îşi ridică boarfele şi pleacă.

Acum urmează pentru Eminescu un timp de lungă şi dureroasă reculegere. Sunt 6 ani de când vântură lumea. N i c i o procopseală, nici un spor! Părinţii îl dojenesc, fraţii îl dojenesc. Lumea se uită la el cu o insultătoare curiozitate. îl îndeamnă toţi să se apuce iar de şcoală. Nefericitul şi marele poet stă acasă între ai săi, înfrânt şi doborât, ca un armăsar focos, răpus cu arcanul, după o cursă nebunească. Părinţii poetului se decid să facă o supremă forţare,

o ultimă jertfă, cu acest copil desmetic. Se decid să-1 trimită Ia Viena, la Universitate. Cum şi-au închipuit ei că lucrul e cu putinţă când Eminescu era fără bacalaureat şi cum a prezentat Eminescu sau fraţii lui mai mari această pricină părinţilor, nu mai stăm să descurcăm. în toamna anului 1869, Eminescu apare în Viena şi se înscrie Ia Universitate ca student extraordinar.

Peste un an de zile, în toamna anului 1870, biograful lui Eminescu, dl T.V. Stefanelli, vine de asemeni în Viena şi se înscrie la Facultatea juridică. într-o noapte, după o petrecere întârziată, Eminescu, Stefanelli şi alţi câţiva colegi se plimbau pe străzile Vienei. Poetul era bine dispus, povestea, râdea, declama, într-un moment, la braţ cu Stefanelli, se opri însă subt cerul fără stele şi suspină: „Eufrosino! Eufrosino!" Izbit, amicul său îl întrebă prin ce asociaţie de idei a ajuns la mitologie şi la figurile ei. Atunci Eminescu se explică:

- Vezi că n-a fost figură mitologică, ci chip aieve Eufrosina mea, Eufrosina Popescu.

Dl Stefanelli îşi aduse aminte de copila din trupa lui Pascali... ***(Amintiri,*** pp. 46-47).

...Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmăreşte încă!

EMINESCU STUDENT
(1869-1874)

Am stăruit mai mult asupra celor 6 ani de pribegie ai lui Eminescu, fiindcă epoca 1863-69 din viaţa lui e foarte obscură şi fiindcă datele respective pe cari le avem sunt şi puţine şi contradictorii. Dincolo de 1869, viaţa lui Eminescu începe să iasă din negură. în toamna acestui an el apare în Viena şi se înscrie la Universitate. Se întâlneşte aici cu foştii lui colegi din Cernăuţi, veniţi şi ei să-şi facă învăţătura universitară, se întâlneşte cu prieteni de prin Ardeal, face cunoştinţă cu alţi mulţi studenţi români şi de acum înainte zilele Iui - mai ales că ajunge colaborator la ***Convorbiri literare*** - sunt luminate de ochii multor martori. N-am nici vreme, n-am nici gândul să povestesc în amănunte viaţa de student a lui Eminescu. Dl T.V. Stefanelli

ajunge în Viena în ultima zi a lui septembrie 1870. în ***Amintirile*** D-sale găsim o interesantă galerie de icoane din viaţa de student a lui Eminescu şi a celorlalţi colegi întru universitate şi petreceri, lipsă de parale şi răbdări, amanetări şi datorii. Dl loan Slavici, unul dintre cei mai apropiaţi prieteni şi poetului, din ceasul cunoştinţei lor pe care o fac în Viena şi până în ultimele zile bune ale lui Eminescu, ne-a dat asupra personalităţii acestuia, prin comparaţie cu D-sa, o schiţă preţioasă. Să arăt evenimentele cari culminează în această epocă din viaţa lui Eminescu. Nu prea am găsit mult, fie pentru că nu sunt, fie pentru că informaţiile mele sunt insuficiente.

Mai uitai Eminescu atrage hiarea-aminte a cercului .Junimea" şi e admis colaborator la revista ***Convorbiri literare.*** Cum s-a petrecut faptul acesta? Dl Iacob Negruzzi ne spune foarte sumar: „Am cunoscut pe Eminescu în anul 1870, când tânărul autor trimise direcţiunii ***Convorbirilor literare*** întâile sale produceri poetice ***Venere şi Madonă*** şi ***Epigonii.*** Atunci Eminescu se găsea la Viena unde studia filosofia..." ***(Eminescu comemorativ).*** Prin urmare, Eminescu procedează cum procedase şi cu revista ***Familia,*** trimisese revistei ***Convorbiri literare,*** prin scrisoare, poeziile sale; iar dl Iacob Negruzzi, trecând prin Viena, căutase pe autor şi-i făcuse cunoştinţă. ***Venere şi Madonă*** apare în ***Convorbiri literare*** la 15 aprilie ***W0, Epigonii*** în august, acelaşi an.

în anul 1871, Eminescu publică ***în Convorbiri*** poeziile: ***Mortua est, înger de pază*** şi ***Noaptea.*** în vara acestui an are loc praznicul de la M-rea Putna. din Bucovina, adică pomenirea şi slăvirea marelui Ştefan Voievod şi Eminescu este nu numai lucrător neobosit, Ia îndeplinirea şi izbânda acestei înălţătoare sărbători româneşti, dar, în taină, este chiar inspiratorul ei.

La începutul anului 1872, Eminescu se bolnăveşte greu şi anume de gălbinare. (Scrisorile lui către părinţi de la 10 februarie şi 3 aprilie 1872.) „Vindecându-se - ne spune dl Corneliu Botez - Eminescu ascultă de sfaturile unor prieteni şi se duse pentru completarea studiilor la lena, după ce îşi asigură, pe lângă suma ce i se da lunar de acasă, şi un ajutor bănesc din partea cercului «Junimea», al cărui membru mult apreciat era" ***(Omagiu,*** pag. 62).

în decembrie 1872 şi ianuarie 1873 apare în ***Convorbiri*** nuvela ***Sărmanul Dionis.*** Gh. Panu, în ***Amintiri de la „Junimea " din Iaşi*** (voi. I. pp. 76-82), povesteşte în chip sprinten şi atrăgător seara literară în care Eminescu a citit în cercul junimiştilor nuvela ***Sărmanul Dionis.*** „într-o seară mă duc la «Junimea», dl Pogor ne

spune: - Astă-seară avem ***lectură;*** Em in eseu citeşte o nuvelă. Maiorescu care a citit-o, spune că-i o capodoperă. Eminescu, răsturnat într-un fotoliu, şedea plictisit şi indiferent la ce se petrecea în juru-i".,.

Trebuie să credem că lectura nuvelei a precedat, în chip firesc, tipărirea ei; altfel lectura era inutilă. Nuvela se tipăreşte în două numere consecutive ale ***Convorbirilor,*** decembrie 1872 şi ianuarie 1873. A trebuit, prin urmare, ca Eminescu să dea prin Iaşi ih toamna anului 1872. Lucrul e mai presus de orice îndoială, dar totuşi pare surprinzător fiindcă mai toată lumea crede că Eminescu se arată în Iaşi de-abia în anul 1874. Gheorghe Panu, însă, ştie ce spune: „Nu-mi aduc aminte critica dlui Maiorescu asupra nuvelei, dar ştiu că a făcut o critică. Cât despre ceilalţi, era unanim admis că, aparte teoria metempsihozei, nuvela era de o extravaganţă neiertată. Dl Iacob Negruzzi repeta necontenit:

- Ce-au să zică cititorii ***Convorbirilor?*** Asta nu 1-a împiedecat însă să ia din mâinile lui Eminescu manuscrisul şi să-1 pună în buzunar."

în primele zile ale lui decembrie 1872, Eminescu se înapoiază la studii, dar - poate sfătuit de cei de la „Junimea" - Iasă Viena şi se duce la Berlin. La 18 decembrie 1872 îl găsim pe Eminescu înscris la Facultatea Filosofică a Universităţei „Friedrich Wilhelm" din Berlin (Anmeldungs-Buch des Studierenden Michael Eminescu, în ***Eminescu Comemorativ),*** Este probabil că Eminescu, dacă s-a dus şi la lena, a ascultat acolo la Universitate numai câţiva profesori, în treacăt. Sau poate, mai probabil, a avut de gând să se ducă la lena, dar nu s-a dus deloc.

La 18 iunie 1873, Eminescu scrie, din Berlin, părinţilor săi: „Pe la finea Iui august sau începutul lui septembrie, gândesc că mi-oi isprăvi examenele şi m-oi întoarce în ţară. Aştept cu nerăbdare capătul vieţei de student, care desigur pentru mine numai plăcută nu a fost...".

La 22 iunie, Eminescu scrie acasă încă o scrisoare în care cere, „cu inima grea", ratele pe iulie şi august. Este de crezut că în vremea aceasta, părinţii lui Eminescu se luptau cu multe greutăţi şi prididеau cu anevoie cererile şi trebuinţele atâtor copii trimişi în streinătate, la învăţătură.

Dar numai atâta n-ar fi fost prea mult. La 29 septembrie 1873, feciorul lor, Iorgu Eminovici, ofiţer excelent, care studiase în Prusia şi făcuse parte dintr-o misiune militară, trimisă de statul

nostru la Berlin, moare de pneumonie (sau dintr-o trântitură de cai) şi este înmormântat la Ipoteşti.

La Universitatea din Berlin, Eminescu a audiat numai 2 semestre, cel de iarnă, 1872-73, şi cel de vară, până la 26 iulie 1873. Aceasta e ultima zi de student a lui Eminescu, căci numai până la această dată figurează, oficial, ca student; Eminescu, însă, nu pleacă din Berlin, ci rămâne pe loc, până în anul următor 1874.

în acest an 1873, Eminescu face cunoştinţă cu Veronica Miele, într-o casă şi în nişte împrejurări pe cari le cunosc din spusele dlui Octav Minar, dar pe cari nu pot să le utilizez aici, mai întâi pentru cuvântul că informatorul meu chiar în acest moment pregăteşte o biografie a Veronicăi Miele.

In revista ***Convorbiri literare*** apar în decursul anului 1873 poeziile ***înger şi demon*** şi ***Floare albastră*** (aprilie).

Pe când Eminescu se afla în Berlin, petrecea aici şi fratele său mai mare, medicul Şerban Eminovici. în aceeaşi scrisoare de la 18 iunie 1873, menţionată mai sus, Eminescu trimite părinţilor săi veşti despre Şerban: „Pe Şerban îl văd rar, căci şade foarte departe de mine. Dacă vorbesc cu el despre afacerile lui, el nu mă clarifică niciodată într-atâta ca să ştiu ce are de gând să facă. Ceea ce ştiţi dv. despre el, ştiu şi eu... Şi nici cred ca să-i fi descoperit el vreunui om din lume tot ce gândeşte. Altfel el o duce destul de pasibil; are amici, cunoştinţe cu doctori germani şi societatea lui e foarte căutată. El e şi membru la o societate ştiinţifică-medicalâ. Ce sunt românii cari învaţă medicina aicea, pe lângă el? Pot să zic că dispar. Şi cu toate acestea... Eu o spun curat, nu-1 înţeleg şi pace" (Din N. Zaharia, ***M. Eminescu,*** pag. 80).

Tot despre Şerban mai spun şi alţii că era un doftor învăţat şi mai ales un îndemânatec chirurg ***(Omagiu*** p. 38). S-ar putea zice că Şerban ieşise copilul cel mai bun al soţilor Iminovici. Tocmai el moare de oftică, în Berlin, în acest an 1874! E straniu, însă, că după altă versiune, Şerban s-ar fi dus Ia Bucureşti ca sâ-şi dea examenul de liberă practică, şi îmbolnăvindu-se de tifos „a murit după scurt timp" ***(Omagiu*** pag. 38). Unde, în Bucureşti sau aiurea, nici dl Corneliu Botez nu precizează. Dacă Şerban a murit la î&rlin, în iulie sau în august 1874, Eminescu a fost cel ce a condus pe sărmanul său frate la locul de vecinică odihnă. Astfel, Gheorghe Iminovici pierde pe primul său fecior, mândria Iui şi sprijinul bătrâneţilor!

In ianuarie 1874, dl Maiorescu scrie lui Eminescu o scrisoare, prin care îi pune înainte perspectiva unei catedre de filosofie la

Universitatea din Iaşi, dar cu condiţia ca poetul să-şi ia cât mai curând doctoratul în Filosofic Em ine seu răspunde - la 5 februarie stil nou, din Charlottenburg, printr-o scrisoare lungă, în limba germană, arătând că, pentru obţinerea doctoratului, i-ar mai trebui cel puţin un semestru şi pe lângă asta şi un ajutor bănesc. în acest timp, Em in eseu era un fel de translator la agenţia diplomatică română din Berlin. Se regula tocmai atunci afacerea cu compania Stroussberg şi agenţii noştri diplomatici, Teodor Rosetti şi apoi Nicblae Kreţulescu, aveau nevoie de un perfect cunoscător al limbilor română şi germană cum era Em ine seu. Funcţiunea lui la agenţie îi lua foarte multă vreme. Când era să-şi mai pregătească doctoratul!

Dl Maiorescu întreabă pe Em in eseu: cât timp şi ce sumă de bani îţi trebuie ca să-ţi iei doctoratul? Eminescu răspunde: cât timp şi ce mijloace puteţi să-mi acordaţi? (Rădulescu-Pogoneanu, ***Studii,*** citat N. Zaharia, ***Eminescu,*** pp. 31-32).

între acestea, dl Maiorescu, la 19 aprilie 1874, ajunge ministru al Instrucţiunii şi de data aceasta, ca ministru, îi scrie lui Eminescu: „în ziua în care îl va vesti că a trecut examenul de doctorat, îl va numi profesor suplimentar"... îl roagă apoi să-i răspundă, dacă se poate chiar telegrafic, când îşi va da doctoratul şi ce sumă îi trebuie... (R.-Pogoneanu, ***Studii).*** Eminescu răspunde la 7 mai, stil nou, printr-o telegramă şi printr-o scrisoare: Va încerca să-şi dea doctoratul în august, la lena, şi-i trebuiesc 300 de taleri (adică 900 de mărci). Aceşti bani i s-au trimes numaidecât, cu condiţia ca Eminescu să-i răspundă mai târziu în rate, din salariul său de profesor.

Doctoratul m Filosofîe, însă, Eminescu nu l-a luat niciodată, întâi din cauză că era prea conştiincios şi nu credea că ştie cât trebuie pentru un doctorat, al doilea, fiindcă nu avea nici o încredere în noroc şi în steaua lui. La **1** septembrie 1874, ministrul Instrucţiunei îl numeşte director al Bibliotecei din Iaşi. Astfel încheie Eminescu cei 5 ani de student. Avea aproape 25 de ani, şi erau 17 ani de când plecase la învăţătură.

Ce ştia Eminescu, în 1869, când se înscrie la Facultatea Filosofică din Viena? Nu învăţase sistematic, fiindcă n-avusese parte de studii regulate, dar citise enorm şi avea întinse cunoştinţe în câteva materii predilecte. Era foarte tare în istoria universală şi română, în literatura germană şi indiană şi apoi în filosofía budistă. Am văzut că în liceu Eminescu s-a poticnit, îndeosebi din

pricina limbilor clasice. Eminescu, în anii săi de vagabondaj, s-a întors cu furie asupra acestui duşman şi l-a domolit.

A învăţat şi latineşte şi ceva din greceşte. Dl T.V. Stefanelli ne spune că, în Viena, Eminescu cel ce rămăsese repetent la limba latină îi recita ode din Or a ţiu. în cei 6 ani de pribegie, poetul petrecuse multe nopţi albe, adunând din sute de volume cultura pe care din nefericire şcoala regulată nu putuse să i-o dea. Caragiale care îi face cunoştinţa în anul 1868 ne mărturiseşte cât era de citit şi de cunoscător în literatura germană, în istoria universală şi în filosofic Nu trebuie însă să exagerăm nici în prea mult, nici în prea pupji cultura lui Eminescu, fie înainte de anii rai universitari, fie după aceşti ani. Eminescu a avut o cultură imensă şi variată, dar el nu a fost în nici o direcţiune ceea ce numim un savant. Chiar din istoria românilor s-a dovedit în chip neîndoielnic că Eminescu nu cunoştea lucrurile prea adânc.

La Universitatea din Viena, Eminescu, ca auditor extraordinar, liber să-şi aleagă studiile cum voia, audiază: filosofía practică, filosofía dreptului, economia politică, ştiinţele financiare şi administrative, dreptul internaţional, limbile romanice şi chiar medicina legală. La Universitatea din Berlin, Eminescu audiază: logica, istoria filosofiei, istoria Egiptului, principiile logice ale ştiinţelor experimentale, istoria nouă, dezvoltarea şi critica filosofici hegeliene etc., etc. Fără îndoială că o inteligenţă ca a lui Eminescu, chiar şi fără obligaţia de a da examene, nu putea să treacă, refractară, printre atâtea izvoare de lumină. Dar în primul loc Eminescu era un mare poet, adică o fantazie vijelioasă şi o simţire etern îndurerată. învăţătura pe care i-o puneau înainte acele ilustre universităţi străine nu găseau capul rece şi metodic al viitorului savant ci lianele înflorite şi ţesute până la cer ale unui cuget de artist. Cum l-ar fi judecat pe Eminescu un coleg învăţat sau unul dintre dascălii pe cari îi asculta? Probabil, cam în felul următor: „Aci (în Berlin) el nu urma cursurile cu asiduitatea studenţilor cari urmăresc diploma de doctor, ci se ocupa cu citiri care se potriveau mai bine cu natura lui visătoare şi de boem, dispreţuia munca universitară ca şi pe învăţaţii ce lucrau în domeniul filologiei antice, fiindcă nu era pregătit a profita de asemenea prelegeri, şi se mira cum un cap ca al Iui Adolf Kirchhoff îşi pierdea vremea cu critica şi restabilirea textelor antice, fără să bănuiască că aceste lucrări, în aparenţă ingrate şi fără strălucire, au reformat critica literară, cunoştinţa antichităţei şi istoria omenirii. Drept vorbind, ştiinţa lui Eminescu era o

Ştiinţă de diletant, extrasă în mare parte din cărţi de a doua sau chiar a treia mână. Citirea scriitorilor români vechi şi a cronicarilor în mod fragmentar, a câtorva cărţi de senzaţhme sau a unor opere părăsite prin rafturile anticarilor, o cunoştinţă foarte superficială a limbei latineşti şi aproape nulă a celei greceşti, cu tot aerul ce-şi da de a poseda aceste două limbi şi literaturi iată la ce se mărginea acea vastă cultură de care ne vorbesc unii din admiratorii lui şi care făcea efect numai asupra unor diletanţi ca şi dânsul" (Anghel Demetriescu, m studiulM'Aoj ***Eminescu,*** pp. 378 şi 379, din numărul iulie, august, septembrie 1903, al revistei ***Literatură şi artă română).*** Această judecată este poate prea aspră, dar nu este nedreaptă. Gheorghe Panu, în interesantele lui amintiri de la „Junimea" din Iaşi, ne schiţează un Eminescu intelectual şi cărturar, care are multă înrudire cu al lui Anghel Demetriescu. Nu e nici o supărare. Eminescu n-a fost un om de ştiinţă, ci un artist de geniu.

Ocupaţia cea mai înaltă a lui Eminescu, zeiţa reveriilor şi a orelor Iui de muncă era poezia. Eminescu se îngropa m frumuseţea visurilor urmărite pe hârtie şi uita de lume şi de el însuşi Tot ce-i trebuia erau: o cameră în care să fie numai eL nouri de fum de tutun şi nenumărate cafele negre. în Viena locuia într-un rând m Dianagasse no. 8, într-o cameră cu colegii săi Samoil Isopescu şi Iancu Cocinschi Când aceşti tovarăşi se înapoiau seara acasă, odaia lor era un infern înăbuşitor. Eminescu de-abia se mai vedea de sub lumina lampei, palid şi dus pe ceea lume. Bieţii băieţi alergau întâi la ferestre şi le deschideau. Aşa a dus-o Eminescu cât a trăit. Nepăsarea lui pentru fiinţa lui trupească şi pentru împrejurările pământeşti m cari se găsea, în cele din urmă, a fost scump plătită de poet.

Viaţa lui de student a fost destul de grea. Banii de acasă veneau foarte neregulat şi Eminescu era nepractic şi cheltuitor. Dar între studenţi tot mai mergea. Nici aceşti camarazi n-aveau mai mulţi bani şi mai multă chibzuinţă. A fost, însă, amar de greu pentru poet, când a intrat în societate, sărac, necumpănit, neştiutor cum se ţine banul în frâu şi dornic de lumea aceasta şi de desfătările ei ca un sultan detronat şi aruncat în temniţă.

Este o regiune superioară în sufletul lui Eminescu, care se luminează şi se îmbracă în idei, definitiv, în aceşti ani de universitate ai poetului. Eminescu era un cugetător. De timpuriu, lumea aceasta - haotică, învăluitoare şi indescifrabilă, pentru imensa majoritate a semenilor noştri - pentru adolescentul Eminescu începe

să se unifice, subt imperiul unui sistem filosofic. La 18-19 ani, Eminescu încerca pe lacătele misterioasei existenţe cheile filospfiei budiste. în Viena Eminescu se adânceşte m citirea filosofilor idealişti Kant şi Schopenhauer. îndeosebi, cartea ***împătrita rădăcină a principiului rapunei suficiente,*** care este un fel de pronaos în templul filosofiei hii Schopenhauer, a încordat îndelung luareaaminte şi cugetarea poetului Eminescu şi a dat lui Schopenhauer credinţa, convingerea şi sufletul, cu mai multă patimă, cu mai mult irevocabil, decât Faust lui Mephistopbeles!

Niciodată nu i-a trecut prin cap lui Eminescu că marele cugetător german a putut, măcar îh parte, să se înşele. ***Die Welt ist meine Vorstellung!*** lumea este înfăţişarea mea, reprezentarea mea. ***Die Welt ist Wille)*** lumea este clocotirea pătimaşă, mincinoasă şi infinită a unei forţe oarbe, a unei tensiuni absurde universale, a unui dor smintit de a fi, a ***voinţei*** fără sens şi fără saţiu pe care fiecare o simţim în noi ca ceva primordial, neastâmpărat şi inexplicabil. Fiecare dintre noi constată în el, ca într-o fântână adâncă, sclipurind, voind şi izvorând universala şi monstruoasa putere a voinţei Şi lumea întreagă, din căpriorii ei de stele, până în adâncul inimilor noastre, e o iluzie, o minciună; e halucinaţia produsă de eterna sete de a fi! - Lumea aceasta şi cu înfăţişarea ei, în mintea noastră, face unul şi acelaşi lucru, şi dincolo de această înfăţişare nu mai rămâne nimic decât voinţa. ***Das Ding an sich, lucrul in sine*** al lui Kant este Voinţa.

Eminescu s-a cununat cu filosofia aceasta şi a trăit toată viaţa lui sufletească, lucidă, în vălurile ei cernite. Să mai discutam dacă filosofia aceasta 1-a făcut pe Eminescu suflet trist şi pesimist sau dacă, invers, cugetul lui a adoptat-o tocmai fiindcă i se potrivea mai bine - ar fi fără folos. Eminescu a fost un cugetător pesimist, iremediabil încredinţat că viaţa aceasta e un rău şi că mai bine ar fi să nu mai fie.

Când Eminescu a sfârşit cu viaţa de student, care, oricum, a fost cea mai tihnită epocă din viaţa lui, şi a intrat în mediul românesc din care ieşise de multă vreme, lecţiile lui Schopenhauer i s-au părut şi mai sfinte şi mai adevărate. Din Cernăuţi, din Viena şi din Berlin, Eminescu cădea în Iaşi şi Bucureşti, într-un mediu tulbure şi strident, într-o lume confuză şi chinuită de durerile prefacerei.

Atunci sufletul lui Eminescu - împotriva convingerile lui despre universala deşertăciune - se simţi arzând de focul patriotismului. Şi Eminescu vorbi, în satirele şi în articolele sale politice, ca un profet biblic. Astfel, lângă Eminescu filosoful

budist, adeptul lui Schopenhauer, avem pe Em in eseu tribunul, după cum in ***Biblie,*** lângă ***Ecclesiastul,*** avem pe ***hai a*** şi pe ***Amos.***

Iubirea fierbinte şi fumegândă, pentru neam şi pentru ţară, este la Eminescu o însuşire şi mai fundamentală decât convingerile lui budiste. Cele dintâi vibraţii poetice ale in im ei mi Eminescu au fost pentru patrie (poeziile lui de începător); cea din urmă zguduire a sufletului său a fost pentru neamul românesc şi pentru cel mai mare dintre vechii lui eroi ***(De la Nistru pân 'la Tisa...)*** Eminescu student e patriotul decis şi cald care se va da pe faţă, mai târziu, în viaţa lut de cetăţean. Au contribuit, poate, la dezvoltarea excesivă a sentimentului patriotic pe care & găsim la Eminescu şi multele lui drumuri printre românii de pretutindeni, dar mai ales din Ardeal şi din Ungaria. N-am putut să descurcăm suficient căile lui pe acolo, dar este cert că el a umblat mult prin Transilvania, când singur, când cu trupele de teatru. Sunt spaţii goale, în anii lui de pribegie, unde poţi să presupui că era în trupa Ştefaniei Tardini, sau în trupa lui Pascali şi poate - cum zic unii - chiar în trupa lui Iorgu Car agi ale. în aceste călătorii obscure, Eminescu a învăţat să iubească doina, suferinţele, răbdarea şi trăinicia poporului român. Gh. Panu ne spune că obiceiurile, zicătorile, glumele, ori te miri ce din viaţa ţăranului nostru îl înduioşau pe Eminescu până la lacrimi. Tot Gheorghe Panu ne-a păstrat unul din cele din urmă cuvinte luminoase ale lui Eminescu, dar spus în nişte împrejurări cari îi dau ceva din freamătul nebuniei:

,,-Panule, ştii tu că în lumea aceasta nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un şir neîntrerupt de martiri. Ţi-o spun ţie fiindcă te-ai ocupat de istoria românilor" ***(Amintiri,*** pp. 333-334).

Dl T.V. Stefanelli are, în cartea sa, un capitol intitulat: „Eminescu cântăreţ", unde se arată că poetul era un pasionat cântăreţ al doinei şi al altor cântece bătrâneşti. Era un cântec - „Mai turn aţi-mi în pahare" - pe care Eminescu îl cânta cu un suprem tremollo sufletesc, „...parcă-1 văd când l-a cântat întâiaş dată în prezenţa mea: cu capul ridicat, cu ochii scânteietori, în atitudine dramatică şi coprins de un adânc sentiment, el intona cântecul:

Mai turnaţi-mi în pahare,
Voi să beau, căci sunt setos,
Dară nu-mi umpleţi paharul,
Decât de la miez în jos.

Ca să-1 împlu înc-odată
Cu-apă rece de la râu
De la rfiuf ce-izvoreşte
Din adânc, din pieptul meu.

Şi sA-1 beau sfi silrfiiască,
Pân* ce-a fi din vin venin,
C-aşa să-1 beau mai cu dulce,
Si-mi alin durerea-n sân.

Şi de n-a pieri durerea,
Piară simţul, pier şi eu,
C-a trăi, jălind poporul
Nu-mi ajute Dumnezeu!

„Era un fel de extaz când fl finea, vedeai ce adânc îl impresiona acest cântec şi, din toată atitudinea sa, te încredinţai despre nemărginita iubire ce avea el pentru poporul său. Odată l-am întrebat cine e autorul acestui cântec şi mi-a răspuns: - Ia un biet tânăr transilvănean, care avea durere de inimă pentru nenorocitul său popor, am auzit că l-a compus, l-a cântat şi a murit după ce-l cântase!"

Un episod măreţ în viaţa de student a lui Eminescu este sărbătoarea de la M-rea Putna, din vara anului 1871. în biografia lui Eminescu, pe care vreun biograf artist va scri-o în viitor, sărbătoarea de la Putna va avea un capitol special. în stilul său modest şi sobru, dl T.V. Stefanelli a păstrat cu fidelitate, recunoştinţei româneşti, împrejurările sărbătorei, faptele, atitudinea şi gândurile lui Eminescu din acele câteva zile vrednice de calendarul ren aş tere i noastre naţionale. Vorbele lui Eminescu, grăite între intimi, colo în chilia mânăstirei, la cafeaua de după-masă, constituiesc o profeţie, din an în an îndeplinită, de la 1871 până astăzi. Sărbătoarea de la Putna, din vara anului 1904, este o fiică a patriotismului şi a prevederilor lui Eminescu. Iniţiatorul tainic al prăznuirei de la 1871 este Eminescu. Cu o discreţiune fără pereche, poetul a răspândit între studenţii români din Viena ideea romanes te i sărbători, a îndemnat, a stăruit, a lucrat puternic la îndeplinire şi a rămas în umbră toată vremea! N-a voit nici chiar să spună cine este autorul odei adânc emoţionante pe care el însuşi a împărţit-o în foi în ziua de 15 august 1871. Şi afară de dl T.V. Stefanelli, nimeni nu şi-a mai adus aminte de oda răspândită între pelerinii de Ia M-rea Putna! Această odă, în privinţa

paternităţii căreia dl Stefanelli astăzi are îndoieli, nu poate să fie decât de Eminescu. Deşi poezia, în întregimea ei, este inconsistentă, cam ieftină şi pare că scrisă dintr-o dată şi nemairevăzută, sunt în ea umbre şi adâncimi vrednice de Eminescu:

Şi strunele plesnite şi bârfa desfăcută
în salcia pletoasă, de care atârna
L-a Isterului râpe, acuma este mută.
Şi cântul ei de aur nu pot a-l deştepta...

E o legătură străvezie şi superioară cu psalmul ***La râul Babiîonului... în sălcii, în mijlocul lui, am spânzurai organele noastre...*** în felul acesta, numai Eminescu putea să înceapă. în celelalte strofe, toate 24, sunt unele ecouri şi potriviri cu poeziile de mai-nainte şi de mai târziu ale lui Eminescu. Critica ar face un serviciu literaturei noastre şi admiratorilor lui Eminescu dacă ar examina această poezie şi s-ar pronunţa definitiv asupra dreptului ei de a fi socotită ca o producţie a lui Eminescu.

Astfel era Eminescu când intră de-a binelea în ţară, în vara anului 1874, poet din ce în ce mai cunoscut şi mai apreciat, discipol al lui Schopenhauer, cu mintea, patriot fierbinte, cu inima.

EMINESCU FUNCŢIONAR
(1874-1876)

Dl Ion Scurtu, autorul celor mai multe studii şi monografii asupra vieţei şi operei lui Eminescu, într-un studiu în limba germană: ***Mihail Eminescus Leben und Prosaschrijten,*** zice că Eminescu se înapoiază de la studii şi se stabileşte definitiv în Iaşi în anul 1873. Studiul acesta e tipărit în 1904. Deşi dl Ion Scurtu şi-a dat toate silinţele să adune laolaltă tot ce se ştia acum 10 ani asupra vieţei lui Eminescu şi deşi multe din informaţiile D-sale sunt şi astăzi preţioase, totuşi unele din ele s-au dovedit greşite, fiindcă izvoare nouă şi martori noi au ieşit la lumină de atunci încoace. Eminescu nu se stabileşte m laşi în 1873, ci în anul 1874. Dar poate că Eminescu vine iar în ţară după 26 iulie 1873. Poate că e de faţă, acasă, la înmormântarea lui Iorgu Eminovici la 29 septembrie 1873.

Am menţionat în capitolul precedent că Eminescu face cunoştinţă cu Veronica Miele în Viena în anul 1873. Această dată

e primită de toţi biografii lui Eminescu. Citind acum în urmă broşura ***Cum a iubit Eminescu*** a dlui Octav Minar, observ că împrejurările în cari s-au cunoscut cei doi poeţi sunt date în vileag mai de mult. Atunci putem vorbi de ele în toată libertatea în scrisoarea de la 20 august 1879, Veronica aminteşte amicului iubit: „Cunoscându-te la Viena, modestia şi mai ales darul de a povesti unele întâmplări din viaţa marilor gânditori m-a făcut să-ţi port respect. Şase luni, cât am stat în capitala austriacă, mi s-au părut şase zile. îţi aduci aminte când te-am cunoscut pentru întâia oară la dna Ldwenbach, gazda mea, recomandat de Miele, care îţi făcuse cunoştinţa tot din îndemnul meu?" Este cert, prin urmare, că s-au cunoscut în Viena, dar în ce an? Din decembrie 1872 şi până la finele lui iulie 1873, Eminescu a stat în Berlin, audiind regulat cursurile universitare. Petrecut-a Eminescu a doua jumătate a anului 1873 - şase luni de zile! - în Viena, în apropierea Veronicăi Miele, sau aceasta s-a întâmplat în anul 1872? Şi dacă s-a întâmplat în 1872, de când trebuie să socotim cele şase luni de zile?

La 8 aprilie 1872, Eminescu de-abia se întremase, după boala-i de gălbinare. Apoi Eminescu vine în ţară şi petrece câtva timp la Ipoteşti. Dl I. Scurtu confirmă, indirect, amintirile lui Gh. Panu şi ne spune că Eminescu, în 1872, a fost, într-adevăr, în ţară şi a stat un timp la Ipoteşti, ca să se înviorеze. Când au putut cei doi iubiţi să se vadă, în Viena, şase luni în şir?

Pe ziua de 1 septembrie 1874, Eminescu este numit director al Bibliotecei din Iaşi. El ocupă acest post până la 1 iulie 1875. Pe această zi, este numit revizor şcolar al judeţelor Iaşi şi Vaslui şi îndeplineşte această sarcină până la 1 iunie 1876, când este dat afară, fără nici o vorbă, de Partidul Naţional-Liberal, venit atunci la cârma ţărei. Aşadar, Eminescu nu e funcţionar nici doi ani întregi.

Eminescu rămâne într-o jalnică stare materială. Conştient de malta sa valoare şi mâhnit de nedreptatea pe care o îndura în ţara sa, el scrie iubitei sale amice Veronica, la 8 iunie 1876: „Rămas fără o poziţie materială asigurată şi purtând lovitura morală ca o rană care nu se mai poate vindeca, voi fi nevoit să reiau toiagul pribegiei, neavând nici un scop, nici un ideal... O singură fericire ar renaşte în sufletul meu, dacă aş putea să ascund nedreptatea. Posteritatea nu vreau să afle că am suferit de foame din cauza fraţilor mei." Ura politică, însă, şi puterile întunericului sufletesc dimprejurul lui Eminescu erau să se arate şi mai monstruoase. La

16 iulie 1876, Eminescu e dat în judecată în urma uneltirilor unui Petrino şi Vizanti, subt cuvânt că ar fi furat cărţi din biblioteca statului. De-abia în decembrie 1877, Eminescu este recunoscut ca nevinovat şi achitat. Unul dintre cei doi cari l-au acuzat pe Eminescu de hoţie era - după ani de zile - să se încurce în numărarea banilor unei casierii şi să ia, în grabă, drumul celor două Americi. Este o dreptate în cer şi uneori îi place să se manifesteze limpede şi noul

Şi ca bibliotecar, şi ca revizor şcolar, Eminescu a fost pildă de activitate inteligentă şi superior îndrumată. Lucrările lui, în ambele funcţiuni, mărturisesc despre felul luminos şi personal cum înţelegea să-şi facă datoria. Pe când era revizor şcolar şi anume în toamna anului 1875, are loc în viaţa lui Eminescu episodul povestit de dl T.V. Stefanelli, adică drumul la Cernăuţi, cu un geamantan plin cu câteva sute de exemplare din broşura ***Răpirea Bucovinei.*** Se serba în Cernăuţi de către guvernul imperial o sută de ani de la smulgerea şi încorporarea Bucovinei, o dată cu inaugurarea Universităţei, atunci creată, „Francisc Iosif\ Eminescu este patriotul îndrăzneţ care introduce tiptil, în Bucovina copilăriei lui, protestul românesc împotriva acestei nedreptăţi de o sută de ani. Acest patriotism în faptă (nu în vorbe, căci de acela avem prea mult) nu putea să fie mai bine răsplătit decât cu azvârlirea poetului pe drumuri, după un an de zile.

Chiar de la stabilirea lui în Iaşi, iar din anul 1876 şi mai mult, viaţa lui Eminescu ajunge din ce în ce mai încordată, mai îmbulzită şi mai împărţită. E ca un fluviu care, până aci, a curs printre ţărmuri înalte, unul cu el însuşi, şi care acum, ajuns în locuri joase, se împarteşte într-o reţea de şuviţe şi se pierde într-un noian de dumbrăvi, formând nenumărate insule, oglindind maluri cu ierburi nedescurcate şi cu flori uriaşe, formând şi acoperind mocirle fără fund, nutrind păsări graţioase, libelule, şerpi veninoşi şi alte vietăţi imunde, cari prosperează în chip firesc în preajma fluviilor mari - şi la umbra personalii aţei unui poet de geniu. Eminescu face parte dintr-o societate literară, care, în miezul ei, este şi o tovărăşie de oameni politici - deci, şedinţe, lecturi, discuţii, literatură tipărită, contestări, polemici, duşmănit cari pornesc de sus de pe platformele literare şi se rostogolesc până în răspântiile politice. Eminescu iubeşte pe o femeie tânără, frumoasă, poetă ea însăşi, femeia unui profesor universitar, mai bătrân cu vreo 30 de ani decât soţia lui - deci, gelozie, intrigi, scrisori anonime, zavistii şi spionaj. Eminescu e poet mare, ridicat

în slăvi de amicii lui, poftit în saloanele din laşi, ajuns la modă ca un articol de toaletă, bârfit şi tăgăduit de protivnici, urmărit de duşmănia geloasă ori imbecilă, care se agăţa de vorbele şi de unele erori din poeziile lui, fără să înţeleagă că subt acest vocabular straniu, torturat, paradoxal, pulsează, largă şi răpitoare, cea mai înaltă inspiraţie poetică din câte avusesem până aci... Mai rămânea ca nefericitul poet să fie vârât în ziaristică. Şi Eminescu fu ziarist!

EMINESCU ZIARIST
(1876-1883)

Anul 1876 e unul dintre cei mai trişti ani din viaţa lui Eminescu. La 1 iunie, e destituit din postul de revizor şcolar. La 16 iulie, dat în judecată. La 15 august, acelaşi an 1876, Raluca Im in ov ici. mama lui Eminescu, moare, şi este înmormântată la fpoteşti. (Era în vârstă de 60 de ani.) în sfârşit, poetul ajunge gazetar... Deocamdată. Şi cu destulă greutate i se dădu locul de administrator, redactor şi corector la foaia publicaţiilor oficiale a Curţei de Apel din Iaşi, intitulată ***Curierul de Iaşi,*** cu salariul de una sută lei lunar, iar mai târziu cu una sută cincizeci lei. Din vara anului 1876 şi până în toamna anului 1877, Eminescu administrează, scrie şi corectează partea neoficială a ***Curierului de Iaşi.*** în 1877, toamna, Eminescu fu silit să plece de la această publicaţie, fiindcă nu putu să primească nici una din următoarele două propuneri pe cari i le făcea un domn Mircea, avocat, om practic şi, se vede treaba, directorul tipografiei Ia care se tipărea ***Curierul.*** Dnul Mircea avea nu ştiu ce slăbiciune pentru primarul de atunci al Iaşilar, dnul Pastia. Un valoros organ politic, zis ***Steaua României,*** combătea pe dnul primar. Directorul tipografiei îi propune lui Eminescu: apără pe primar şi n-o să-ţi pară rău. Eminescu refuză cu naivitate, spunând: fiindcă nu-l cunosc pe dnul Pastia nici de bine, nici de rău, nu pot nici să-l apăr, nici să-l înjur. Atunci dnul Mircea, om experient şi plin de sănătate, o ia altfel: Bine, frate, dacă nu poţi să-l aperi, las* că-l apăr eu; da' ştii ce? să spunem lumei că d-ta eşti autorul articolelor mele. Eminescu refuză şi mai categoric: „Nu vreau ca stilul d-tale să treacă drept al meu..." Fireşte că bietul dnul Mircea, nemaiputând înţelege nimic din atitudinea lui Eminescu, l-a dat

afară, sau Eminescu a trebuit să plece, ceea ce e cam totuna... îşi inaugurase rău noua lui meserie! Era semn vădit că nu se va procopsi nici la Bucureşti, unde amicii săi politici îl cheamă în toamna anului 1877, şi-1 fac prim-redactor la ziarul ***Timpul***

Şi aici, în Bucureşti, Eminescu păşeşte cu stângul. începuse războiul ruso-turc. Armata noastră trece Dunărea şi Eminescu, uitând că e ziarist opoziţionist, scrie un însufleţit articol, întru slava armelor romane. Bietul poet şi-a găsit beleaua cu unul dintre fruntaşii partidului în opoziţie!

Suntem în epoca de fier a vieţii lui Eminescu. Şapte ani de zile Eminescu face gazetărie, devastează frumoasele grădini ale sufletului său pentru coloanele unui ziar politic - se luptă cu sărăcia, cu datoriile, cu capriciile, cu trădările bietei sale firi descumpănite, cu suferinţele trupeşti, şi împărţindu-şi nopţile nedormite între poezie şi scrisorile către Veronica Miele, cade îhtr-o dimineaţă în ghearele nebuniei. Orice am zice şi orice am face, nu vom putea niciodată să gonim suspinul remuşcărei din inimile noastre. Nu s-a găsit în ţara noastră, în anii 1877-1883, când s-au făcut atâtea averi mari, când din ogoarele României au ieşit atâtea milioane şi când atâtea mediocrităţi şi nulităţi naţionale se lăfaiau în slujbe de mii de franci, nu s-a găsit, pentru Eminescu, decât istovitorul post de redactor-prim, unic şi universal, la ziarul ***Timpul]***

Dnul A. Vlahuţă ne-a lăsat o pagină amară asupra acestor triste zile ale lui Eminescu: „îmi pun mâinile Ia ochi şi trec repede peste acest şir de ani, în cari Eminescu şi-a dat cea mai scumpă şi mai nobilă parte din viaţa şi inteligenţa lui, ...pentru o mizerabilă bucăţică de pâine. Când veneau căldurile nesuferite ale verei, patronii de la ***Timpul*** plecau toţi la băi. Eminescu stătea neclintit în Bucureşti mistuindu-se şi luptând până la jertfa, pentru onoarea şi triumful altora, soldat credincios şi nefericit." într-o scrisoare din 1882, Eminescu face Veronicăi Miele un sfâşietor tablou al vieţei lui de salahor intelectual... „Folosul meu, după atâta muncă, e că sunt stricat cu toată lumea şi că toată energia, dacă am avut-o vreodată, şi toată elasticitatea intelectuală s-a dus pe apa sâmbetei. Eu rămân cel amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere şi cu speranţă în consolidarea ideilor mele şi un viitor mai bun... Sunt istovit, nu mă mai regăsesc şi nu mă mai recunosc*'...

Ce fel de ziarist a fost Eminescu? Ca în tot ce a făcut în viaţa lui, el a fost poet şi iar poet. Era un visător şi un inocent. El scria, cenzura, ataca, impreca, din toată inima lui, naivă şi arzătoare. EI credea în patriotism, în ideal, în viitorul neamului... Şi dăruia întregului său partid aceeaşi credinţă, aceeaşi sinceritate. Eminescu

nu era nici diplomat, nici subtil, nici bogat în rezervaţii mintale, nici precaut în polemicile lui, ca unul care, fiind ziarist cu luna, mâine-poimâine va trece, poate, în tabăra adversă şi va zvârli de acolo, înapoi, propriile lui săgeţi. Eminescu era poet, era copil! Ura şi hibea în politică fără prefăcătorie şi nu înţelegea deloc, deşi fusese atâta timp sufler de trupă, histrionismul politic. El se consuma, scriind articole politice, cum se consuma când scria poezii. De aceea atacurile lui sunt impetuoase, ca o şarjă de cavalerie. De aceea invectivele şi blestemele lui ţâşnesc, ca din izvoarele psahnistului

în aceşti ani de gazetar, Eminescu trăieşte romanul său, atât de discutat şi atât de rău ştiut, cu poeta Veronica Miele. Dacă am cunoaşte toate împrejurările şi toate peripeţiile acestei iubiri, am cunoaşte pe omul Eminescu, în partea cea mai delicată a vieţei lui. Aceste împrejurări şi peripeţii nu sunt, însă, până astăzi, prea bine cunoscute. Doi tineri publicişti, dnii Baboianu şi Minar, au găsit o parte din corespondenţa dintre Eminescu şi Veronica Miele şi fără ezitare au publicat-o. Numai tinereţea putea să aibă acest curaj. Nişte oameni în vârstă ar fi judecat prea departe; ar fi şovăit şi ar fi ţinut scrisorile îngropate în sertar. Eu unul sunt mulţumit că scrisorile celor doi amanţi poeţi au căzut în mâinile unor cutezători. Dacă ar fi fost să cadă în mâna vreunui timid sau interesat, n-am şti astăzi nici atâta cât ştim despre dureroasa legătură dintre Veronica Miele şi Eminescu. Scrisorile acestea, vreo 40 şi mai bine, tipărite de dnul Octav Minar, sunt în majoritate ale Veronicăi către Eminescu. Dar ele trebuiesc interpretate cu o discretă luare-aminte şi puse la loc, zi cu zi, între împrejurările şi întâmplările vieţei celor doi iubiţi. Dnii Baboianu şi O. Minar au avut şi un nobil interes sufletesc, ca să publice scrisorile găsite. Au voit să dezvinovăţească pe Veronica Miele şi să arate tuturor că înduioşătoarea poetă fusese prigonită, detestată şi calomniată, cu perseverenţă, de foarte mulţi protiynici gratuiţi şi fără minte, dar şi de câţiva interesaţi şi veninoşi. într-adevăr, memoria Veronicăi Miele a fost înecată în bălăriile răutăţei omeneşti! Copilele poetei, Valeria şi Virginia, au avut cuvânt să se plângă şi să protesteze împotriva strigătoarei nedreptăţi, pe care mulţi, din neştiinţă, şi câţiva din perfidie o făceau amintirei scumpei moarte. Răbdare, însă! adevărul, oricât de amestecat şi de prizonier, tinde către soare, către lumină, şi încet-încet se liberează. Mărturisesc că eu însumi, într-o conferinţă rostită acum în urmă, la Ateneul Popular, pe baza unor informaţii nu destul de controlate, am afirmat că Veronica Miele n-a iubit prea mult pe Eminescu şi că iubirea ei a fost uşuratică şi trecătoare. M-am înşelat! Veronica Miele a iubit pe

Eminescu cu o iubire febrilă completă şi nimicitoare, aşa cum rar se vede pe pământ. Şi dacă m pasionata ei iubire a fost vreo pată, vreo eclipsă, vreo trădare, au fost, scumpa poetă, din pricină că era atât de ameţită de sentimentul ei, atât de amărâtă şi de deznădăjduită, încât nu mai ştia ce face. Atunci când vom putea să ridicăm, cu răceala solemnă a chirurgului, giulgiul alb care acoperă intimităţile iubirei celor doi, atunci Veronica Miele va fi, pentru toată lumea, iubita eroică, sublimă! Cel ce a iubit mai puţin a fost Eminescu. Era fatal, era firesc. El este acela care scrie rar*, are tăceri omorâtoare şi cauze vinovate în tăcerea lui, el este acela care se recunoaşte singur vinovat şi îşi cere iertare. Veronica Miele face onoare sexului ei. A fost una din foarte puţinele femei cari au putut să înţeleagă pe un poet şi să-1 iubească fără să-î tortureze.

Câtă vreme Veronica a rămas dorită şi neajunsă, la ea între oglinzi, în grădina cu liliac, în amurgul serilor de mai, m pervazul dorinţelor şi al reveriei, atâta vreme, Eminescu a iubit-o, a idolatrat-o, a cântat-o. cu acest sentiment torenţial, capricios şi variabil, aci plin de lacrimi, aci evaporat, cu acest sentiment amoros de el însuşi ca Narcis, copilăros şi strălucit, care este iubirea de poet. Sărmana Veronica înţelegea adânc, cu inima, iubirea aceasta şi presimţea, fără greşală, soarta şi viitorul. în seara de 2 septembrie 1879, Ia 27 de zile după moartea lui Ştefan Miele, Veronica în rochie de doliu, citea poezia ***Atât de frageda,*** apărută atunci m ***Convorbiri literare.***

Atât de fragedă, te-asemeni
Cu floarea albă de cireş,
Şi ca un înger dintre oameni
în calea vieţei mele ieşi.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior
Şi de la creştet până-n poale
Pluteşti ca visul de uşor...

Şi-o să-mi rasai cu o icoană
A pururi verginii Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană -
Unde tc duci? când o să vii?

*** Apariţia recentă a volumului *Dulcea mea Doamnă /Eminul meu iubit* (ediţie îngrijită de Christina Zarifopol-Illias), la Editura Poli rom, 2000, demonstrează, după mai mult de o sută de ani, că de fapt Eminescu i-a scris Veronicăi Miele la fel de mult (volumul cuprinde 93 scrisori inedite), de des şi cu o tensiune pasională care nu poate fi pusă la îndoială («. *ed).***

Era ea această fermecătoare icoană, din catedrala, plină cu făcliile dorului, a inimei poetului! Era ea, dar nu-i venea să creadă şi nu credea deloc! Un sentiment nou, nemaimeercat până atunci, gelozia, se amesteca, perfid şi dureros, în sufletu-i robit de admiraţie: „Scriindu-p:, plâng lacrimi de durere, durere nouă şi necunoscută mie până acum, şi care, poate, e cu atât mai amară, cu cât îmi vine nur-o stare destul de tristă". Durerea aceasta era, însă, un presentiment... Peste trei zile cea „atât de fragedă" era să fie într-adevăr o altă femeie, adică Veronica Miele cea din iconostas, întâia Veronica!

„Astăzi sunt pline două luni - îi scria lui Eminescu, la 5 noiembrie 1879 - de când am îndeplinit un vis, visat atâta timp, un dor purtat cu atâta amar şi suferinţă; nu ştiu dacă pentru tine nu a dispărut tot farmecul închipuit de bogata ta fantazie, după ce realitatea lucrurilor a înlocuit zborul imaginaţiei..."

îmi e cu neputinţă să urmăresc şi să folosesc tot ceea ce putem înţelege şi folosi din cele 40 şi câteva de scrisori pe cari le avem astăzi la îndemână. Câteva date, câteva fapte, câteva secrete dureroase, câteva siluete iubite sau detestate, acestea din urmă în lumina galbenă a geloziei, şi un fenomen constant: Eminescu scrie foarte rar sau deloc şi iubita lui se topeşte de dragoste şi de aşteptare. La 13 ianuarie 1880 - Veronica e în Iaşi, Eminescu în Bucureşti - ea îi scrie: „îmi eşti drag, câine ce eşti!" La 8 ianuarie, Veronica, exasperată, ameninţă cu ruptura. în februarie 1880 şi apoi mai tot anul, raporturile dintre ei sunt rupte. La 1 septembrie 1881, Veronica îşi cere înapoi corespondenţa. în decembrie 1881, iubiţii se împacă. Vin, după aceea, în 1882 scrisori impaciente şi pline de speranţa unei apropiate convieţuiri... O piază rea, nu ştiu ce „arhicanalie" trece ca un şarpe prin scrisorile lor. în martie 1882, veronica primeşte o scrisoare de la Eminescu şi îi răspunde: „Pe scrisoarea ta am văzut urme de lacrimi, de ce ai plâns, când eu te iubesc?..." în ziua de 29 mai, 1882, Eminescu aţipeşte şi visează „că un tânăr cu mustăţile subţiri şi negre şedea în colţul unei sofale verzi" şi o săruta pe Veronica... Şi apoi o scrisoare a Veronicăi, din 7 octombrie 1882:

„Domnul meu, citeşte-mă că am să mort... voi muri în ziua de 27 octombrie, când pentru prima oară, într-o casă mică şi modestă, ţi-am dat dovadă despre iubirea mea, vor fi tocmai patru ani în acea zi..." Zile amare după altele atât de dulci, mărturisiri şi imputări sfâşietoare, zgură şi cenuşă din focul imensului şi nenorocitului lor amor!

în ultimii câţiva ani, mai înainte de a se îmbolnăvi, Eminescu locuia subt acelaşi acoperiş cu dnul I. Slavici, având la D-sa odaie

cu chirie. Din ce în ce mai mult, nefericitul poet scădea şi se degrada. Furtuna rea se aduna în sufletu-i şi trăsnetul nu putea să întârzieze. Trăia dezordonat, pierdea nopţile, mânca şi bea prea mult şi uita cu totul de sfaturile, de iubirea şi de lacrimile Veronicăi. „în 1883, 5 iunie, avu loc, la Iaşi, inaugurarea statuiei lui Ştefan cel Mare, unde fu trimis şi el ca corespondent al ziarului *Timpul* (N. Petraşcu). Cu acest prilej, Eminescu scrise zguduitorea-i *Doină* şi, în ajunul festivităţii, o citi amicilor săi de la .Junimea". A doua zi însă, „în loc de a asista la sărbătoare unde se îngrămădea toată lumea - unii cu discursuri, alţii cu versuri - Eminescu se retrăsese în una din cârciumile vechei capitale şi sta singur, nevăzut şi necunoscut de nimeni, cu un pahar de vin din nainte" (N. Petraşcu, *M Eminescu,* pag. 22).

în ziua de 28 iunie 1883, Eminescu e răpus de nebunie şi internat într-un ospiciu.

EMINESCU BOLNAV (1883-1889)

„Dnul Mihai Eminescu, redactorul ziarului *Timpul,* a înnebunit. Dnul Paleologu va lua direcţiunea sus-zisuhii ziar..." Atât au spus ziarele din ţară despre nenorocirea ce izbea pe marele poet. S-a găsit, însă, un ziar, *Dacia viitoare* (apărea în Bruxelles, subt direcţiunea a doi socialişti, anii VG. Morţun şi Const. Miile), care a făcut acest comentar profetic:

„Şi cu toate acestea, acest om, în care se pomeneşte numai jurnalistul, e poetul cel mai poet al României. Alecsandri, cât de Alecsandri şi mare bard latin, va fi doborât fără doar şi poate, în stima generaţiilor viitoare - dacă limba românească se va mai vorbi - de acest *jurnalist*'*

Aceşti ultimi sase ani din viaţa lui Eminescu sunt un lung spital trupesc şi sufletesc. Vindecarea poetului, după prima izbucnire a nebuniei, e numai relativă. Atmosfera lui sufletească rămâne apăsătoare şi închisă, până la mormânt, şi dacă Eminescu a mai scris şi după anul 1883, şi încă lucruri geniale, tot ce a scris după dezastru seamănă cu acele amurguri surprinzătoare, din zilele ploioase, cari irump deodată trandafirii şi triste, subt bolţile de plumb.

Eminescu stă în Bucureşti, în ospiciul doctorului Şuţu, până la sfârşitul lui octombrie. Prin stăruinţele şi contribuţiile amicilor poetului - dl Maiorescu a fost totdeauna în fruntea lor - el este trimis la Dftbling, lângă Viena, în institutul doctorilor Leidesdorf

şi Oberstemer. însoţitorul şi paznicul lui Eminescu fu amicul devotat A. Chibici-Râvneanu. în institutul Döbling, Eminescu intră la 2/14 noiembrie 1883. Nefericitul poet îşi reveni în fire destul de curând fiindcă, la 12/24 ianuarie 1884, îi scrise lui Chibici o clară şi jalnică scrisoare.

După o lună de zile, adică prin februarie, medicii institutului fură de părere că poetul ar trebui să facă o călătorie, de pildă prin Italia. Amicii din ţară, şi îndeosebi dnul Maiorescu, care primea relaţiuni săptămânale asupra stării lui Eminescu, trimit, în acest scop, pe Chibici, la Viena. Dar cu mare greutate izbuti Chibici-Râvneanu să înduplece pe Eminescu ca să meargă în Italia. Nenorocitul poet avea dreptate. Italia îi trebuia lui acum! Dnul Ion Scurtu (pag. 309, din studiul său publicat în ***Zehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache)*** vorbeşte astfel despre călătoria iui Eminescu:

„Dar cât de tristă fu această călătorie! în această ţară minunată, acolo unde Goethe şi atâtea alte suflete de artişti au petrecut epoca cea mai fericită a vieţei lor şi au avut parte de impreshini neuitate, pentru creaţiunea viitoare, acolo bietul nostru poet rămânea rece şi îngropat în sine, străin strălucitelor minuni ale Italiei, nefermecat de nici una, neatins de nici una. Fiindcă spiritul lui era învăluit de nouri tulburi şi puterea lui de a simţi incapabilă şi tocită!"

Emoţiunea dlui I. Scurtu e frumoasă, nisă de prisos. Pentru poeţii şi artiştii români, aşa ceva e normal. Scriitorii şi artiştii noştri se duc în străinătate când au intrat în anul morţei. Trebuie să fii ofticos în gradul al treilea, neurastenic vecin cu nebunia, dacă nu chiar nebun, ori să ai nevoie de vreo operaţie urgentă ca să vezi Elveţia, Italia, sau marile capitale din Occident.

Din Veneţia, Eminescu fuge în toată graba. N-o mai cunoştea, n-o mai înţelegea! Pe când Eminescu era în Florenţa, cu amicul său Chibici-Râvneanu, Nicolae Eminovici, fratele poetului, se sinucide la Ipoteşti, în ziua de 9 martie 1884. La 17 martie cei doi amici pleacă din Florenţa spre Viena şi poate erau încă pe drum când bătrânul Gheorghe Im in o viei îşi dă la Ipoteşti - 1 9 martie 1884 - obştescul sfârşit.

De la Viena, Eminescu vine în ţară şi anume la Iaşi, unde amicii îl aşezară deocamdată, spre finele lui martie, subt acelaşi acoperiş cu dl Miron Pompiliu. La 20 octombrie 1884, Eminescu scrie, din Iaşi, Iui Chibici, că domiciliază la otelul „România", că suplineşte, la Şcoala Comercială, o catedră de geografie şi de statistică şi că este subdirector la Biblioteca Centrală. într-adevăr, pe ziua de 2 septembrie 1884 fusese numit acolo subdirector. Dacă sufleteşte, putem zice că poetul era restabilit, trupeşte

suferea îngrozitor. Drumurile prea multe din tinereţe a-l, vreo răceală de pe atunci, sau efectul virusului care era în el îi provoacă violente erupţiuni pe picioare. De aceea în vara anului 1885 îl găsim pe Eminescu la Liman, lângă Odessa, unde face o cură de băi de noxnol. Dar bietul poet începe să decadă sufleteşte. La 14 mai 1886, dl Miron Pompiliu scrie dlui Maiorescu o foarte tristă scrisoare (Vezi ***Câteva date asupra lui Eminescu, Convorbiri literare,*** noiembrie 1906): Eminescu cere parale de la toată lumea, pocneşte cu bastonul în zidurile şi zap lazurile de pe la case, se culcă la teatru pe banchetă, se leagă de femei pe stradă, nu mai are nici o grijă de bibliotecă..."

La 9 iunie 1886, Eminescu se întunecă a doua oară. în vara acestui an, iulie şi septembrie, nefericitul om de geniu face hidroterapie, la băile Repedea, din judeţul Iaşi La 6 noiembrie 1886, Eminescu fu cercetat, în arestul preventiv al desparţirei I „hi urma rechiziţiunei dlui prim-procuror, din 5 noiembrie" de către doctorii Juliano şi Bogdan, cari constatară că poetul suferă de alienaţie mintală „cu accese acute produse probabil de gome sifilitice la creier şi exacerbate prin alcoolism" şi declarară, prin proces-verbaL că „starea lui e periculoasă atât pentru societate cât şi pentru el însuşi şi este neapărată nevoie de a fi internat m o casă specială..."

La 9 noiembrie 1886, Eminescu fu internat în fostul spital de nebuni de la M-rea Neamţu, acolo unde astăzi petrec coloniile şcolare. Ca o bestie sângeroasă şi perfidă care se joacă îndelung cu victima, până s-o sugrume, nebunia îl slăbeşte încă o dată. Eminescu se simte iar om întreg, e liber să se plimbe prin potecile aşternute cu frunzele căzute astâ-toamnă şi îşi aduce aminte cu nespusă duioşie de Veronica Miele şi de iubirea ei.

La 10 aprilie 1887, Eminescu iese, zice-se, vindecat, din ospiciul de la M-rea Neamţu şi se duce la Botoşani, lângă soră-sa Enrieta. Dintre toţi copiii soţilor Iminovici mai rămăsese un băiat [sic] şi două fete: Matei Eminescu care era oştean, Aglae care se recăsătorise în Austria, după o primă căsătorie numai de vreo doi ani, şi Enrieta care era aproape oloagă. Lângă această soră Eminescu vine să-şi petreacă tristele zile ce-i mai rămăsese de trăit. Enrieta îl îngrijeşte cu mare devotament. Priveliştea acestor doi fraţi, geniul m decadenţă şi iubirea frăţească bolnavă şi neputincioasă, vieţuind laolaltă şi alinându-şi reciproc suferinţele, completează cu o notă shakespeariană viaţa lui Eminescu.

La 14 iulie 1887, Eminescu fu examinat în Iaşi, cu de-amănuntul de către mai mulţi medici (I. Scurtu). Ei opinară că Eminescu trebuie trimis la Hali, lângă Viena, după ce, prealabil, câteva cele-

brităţi medicale vieneze îl vor fi văzut încă o dată. Doctorandul Grigore Focşa ¡1 însoţeşte pe poet până la Viena şi acolo specialiştii dr. Neumann, dr. Nothnagel şi dr. Meinert îl cercetează şi declară că nebunia Iui Eminescu provine dintr-o boală venerică şi că nu mai e nădejde de scăpare (I. Scurtu). Totuşi Eminescu face, în vara acestui an 1887, o cură la Hali, după care se simţi ceva mai bine, dar foarte scurtă vreme, căci în septembrie, revenind în Botoşani, îi fu iar rău.

în octombrie şi noiembrie se mai linişteşte. La 10 noiembrie, Eminescu scrie o scrisoare dlui V.G. Morţun. Iarna întreagă, Eminescu merse parcă spre îndreptare; începu să citească, să-şi revadă poeziile şi să se mai ocupe de bietele lui treburi materiale. La 14/26 martie 1888, scrie unui editor o scrisoare de afaceri. în cartea dlui Octav Minar, ***Cum a iubit Eminescu,*** pag. 84, citim următoarea scrisoare, a cărei dată însă (1888 decembrie) trebuie să fie greşită:

„Dragă Veronica, uită totul. Nenorocirea care m-a lovit e destulă pedeapsă că n-am voit să te ascult. Ce viaţă dezordonată am dus; toate sfaturile tale erau aşa de sincere, aşa de bune, aşa de drepte, încât dacă îndeplineam o parte din ele, azi n-aş zăcea pe patul de suferinţi. Amintindu-mi de bunătatea inimei tale, simt remuşcări de faptele din trecut. Ar fi o zi de sărbătoare, ar fi o mare plăcere ca să vii la Botoşani, să mă vezi unde sunt bolnav şi din minut în minut îmi aştept sfârşitul, căci pentru societate sunt de mult mort.

îmbrăţişări prieteneşti
Eminescu"

Scrisoarea aceasta, poate cea din urmă pe care o scrie Eminescu iubitei sale, e un testimoniu suprem, e o recunoaştere, mai presus de orice contestare, a dragostei neţărmurite şi pline de devotament pe care Veronica Miele i-o purtase nefericitului poet. Veronica vine într-adevăr la Botoşani în aprilie 1888. în aceeaşi lună Eminescu, poate îndemnat de amica lui, pleacă la Bucureşti. Şi în capitala frivolă, plină de petreceri, de zgomot şi de nepăsare, Eminescu apare încă o dată, de data aceasta umbra celui ce scrisese mai înainte, aci, poeziile lui cele mai frumoase.

Dintru început, se păru că Eminescu s-a restabilit. într-o seară de toamnă, în acest an, 1888, fu mare sărbătoare în salonul dlui Maiorescu. Eminescu citi, cu glasul lui profund şi melancolic, o producţie nouă. Asistenţa fu impresionată până la lacrimi. Dar totul fu numai speranţă deşartă şi amăgire! Erau ultimele pâlpâiri ale focului care se stinge. La începutul anului 1889, nebunia îşi reluă prada în stăpânire. în martie, Eminescu e complet nebun.

Dus încă o dată în ospiciul dr.-ului Şuţu, el se chinui aci mai multe luni, până când, în sfârşit Dumnezeu se îndură de el. în ziua de joi, 15 iunie 1889, un nebun din ospiciu îi sparse capul şi îl omori. A doua zi, 16 iunie, se făcu autopsia cadavrului. A treia zi, 17 iunie, Eminescu fu aşezat să doarmă somnul veciniciei.

în acelaşi an, muriră şi cele două femei, a căror amintire va fi de-a pururi legată de numele lui Eminescu, Veronica, la 4 august, în M-rea Văratec, iar Enrieta, la 14 octombrie, hi Botoşani.

Au trecut de atunci 25 de ani. Eram copii; poate nici nu auzisem de numele lui Eminescu. Din an în an, inspiraţia lui suavă a cucerit simţirea lumei româneşti. Iată, însă, câtă jale, cât amar au fost în viaţa celui care a fermecat adolescenţa noastră! Este un anume blestem pământesc ca supremul dar al poeziei să nu fie dăruit din ceruri decât cu preţul unor dureri necunoscute celor mulţi. Omul cel mai nenorocit care a trăit între noi, în jumătatea a doua a veacului XIX, a fost şi cel mai mare artist al nostru!

Acum când doarme dus, acum când ne trudim să scoatem „de pe galbenele file" datele şi împrejurările truditei lui vieţi, ceea ce ne impresionează şi ne impune mai mult este imensul său patriotism. In privinţa aceasta, Eminescu trebuie pus alături cu cei mai mari, cu cei mai sfinţi patrioţi ai noştri.

Şi ne rămâne o datorie sacră de împlinit faţă cu memoria şi cu cenuşa genialului poet. Atunci când ţărmul Mărei Negre, de la gurile Dunării şi până la Ecrene, va fi puternic consolidat cu populaţie românească, atunci când vom fi ajuns să ferecăm coasta vechiului Euxin în aur şi în oţel - subt ciocanele forţei noastre comerciale şi militare - atunci, lângă ţărmul mărei, într-un parc de brazi, să ridicăm un grandios mausoleu marelui poet!

Vom îndeplini astfel dorul lui cel din urmă:

Vor arde-n preajma mea
Luminilc-n dealuri,
Izbind s-or frământa
Eternele valuri.

Şi vom aşeza în hotarul ţărei şi al limbei româneşti, pe ţărmul Mărei Negre, ca pe un sfânt paladiu, amintirea şi cenuşa celui ce a cântat atât de dulce în limba românească şi a iubit cu atâta foc poporul nostru!

I

„...Trupul meu este
pre care îl, voi da
pentru viața lumii."

(Ioan 6, 51)

SPRE MÂI MULTĂ CLARITATE

Corespondentul meu este cu adevărat un frate tn Christos și trăiește, nădăjduiesc, ceva mai liniștit, într-un oraș din Moldova. Dar până m ceasul când dau tiparului aceste epistole nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată față către față. A fost, totuși, în casa mea și mi-a lăsat o scrisoare, pe care o păstrez. Cunoșteam - din alte dovezi și documente - nedumeririle și întrebările cari chinuiau pe acest membru al clerului Mitropoliei Moldovei. Cunoșteam, de altă parte, numele său cel bun, meritele sale de toți recunoscute și prețioasa sa sinceritate.

Era unul dintre acei frați, pe cari odiseea fostului preot ortodox Teodor Popescu i-a adus la mare zbucium sufletesc și dureroasă cumpănă. Adevăr să fie, oare, că Teodor Popescu era un eretic și că toată mișcarea și tot entuziasmul pe cari le-a creat treceau dincolo de hotarele ortodoxiei noastre? Dar Biblia *lui Dimitrie Cornii eseu?... Să fie, într-adevăr, operă tendențioasă, menită să servească unor zelatori streini de Biserica noastră?*

Aceste întrebări și altele, cari nasc, firește, din acestea, preocupau și preocupă, încă, pe mulp dintre preoții noștri cei tineri și mărturisesc că dintre preoții cei mai distinși și mai idealiști pe cari îi avem. Nici azi nu este prea limpede, pentru conștiința fraților noștri, în ce stă eroarea lui Teodor Popescu și mai cu seamă ce răspunde și cum învață Biserica strămoșească. Vezi că teologia ortodoxa, în țara noastră, are azi aceeași înfățișare de măreață paragină pe care o au mănăstirile Cotmeana, Arnota, Polovragi, Bogdana și atâtea altele, adormite la umbra socului sau gata să adoarmă...

Nu m-a răbdat inima și m-am amestecat în discuțiunea de acum doi ani, dând pe față - vrând-nevrând - cugetele multor inimi cari se socoteau pe sine ortodoxe. A ieșit destul bănat și destulă zurbă. Cetitorul va găsi, în anexele acestei lucrări, articolele mele apărute în ziarul Dimineața, *sub titlul redacției:* Cazul de la Biserica „Cuibu-cu-Barză".

A avut loc şt o uşoară pehîivănte. Diavolul s-a făcut înger de lumină (2 **Corinteni** *77, 14) şt, ispitind pe Teodor Popescu şi pe vremelnicii săi partizani, le-a luat numele cu împrumut, pentru un pamflet îndreptat împotriva arhimandritului Scriban şl împotriva mea, cei ce nu râbdasem ca învăţătura ortodoxă să fie falsificată.*

în acele articole pe care le retipăresc, cititorul va descoperi punctul de plecare şt prologul scrisorilor de azi. Corespondentul meu din Moldova - real ca persoană, dar complet neştiutor despre tot ce i-am pregătit, - mi-a dat prilejul simpatic să recapitulez mărturisirea noastră de credinţă, piept la piept cu atitudinile şi afirmările protestante,

Ne năpădeşte protestantismul} Dar nu pentru că pontifii lui reformaţi şi-ar fi propus să ne asedieze sistematic şi să ne cucerească pentru Luther, Calvin, Zwingli şi ceilalţi o mie şi o sută de profeţi ai „Cuvântului Domnului". Nul Protestantismul ne năpădeşte aş zice **de la line,** *se revarsă peste noi, ca bojti şi ca urzicile, peste o silişte părăsită şi înţelenită.*

Am spus lucrurile destul de clar, tn articolele aci reproduse şi, deocamdată, nu am nevoie de mat mult. E adevărat că tn ceasul de faţă o lege nouă vine să modifice vechile şi păgubitoarele raporturi dintre Biserică şi stat. Aşteptăm să vedem care este superioritatea noului regim. în aşteptare, însă, putem să constatăm că Biserica e tot neputincioasă. Poate Biserica, de pildă, să poftească să aibă, la Facultatea Teologică, pe cutare cărturar şi preot, tn care are încredere: dacă oficialitatea laică e de altă părere, va birul această oficialitate. Biserica nu are voie să aibă altă concepţie despre cer şl despre pământ decât concepţia Ministerului Instrucţiunii Publice. Idealurile aduse noua de Mântuitorul trebuie să fie vămui te la graniţele statelor. Cezarul vrea să ştie cât anume ti dăm lui Dumnezeu.

Recunosc că proorocii din şcoala Sf. Ioan Botezătorul nu au multă căutare şi succes tn lumea aceasta. Primim lucrurile şl situaţiile cu bravură. „Judecaţi de este drept înaintea lui Dumnezeu a asculta pre oameni mai vârtos decât pre Dumnezeu " **(Faptele Apostolilor** *4, 19), Mi s-a întâmplat şi mi se întâmplă, însă, să întâlnesc, uneori, în calea mea (puţin înţeleasă şi hulită) sprijin şi simpatie. Sunt fericit că pot să număr printre cei ce vor să mă priceapă pe conducătorii „Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române ". Oricâte deosebiri ar exista între noi, din câteva puncte de vedere, comitetul conducător al acestei societăţi îşi dă bine seama că ne uneşte un ideal comun: Ortodoxia să fie, pentru noi, o sfântă*

realitate,** iar nu o titulatură suplimentară şi arhaică, bunăoară aşa ceva ca:* defensor fidei, ***pentru regele Angliei...

Dacă am putut să migălesc scrisorile de faţă şi să scriu teologie - în loc de foiletoane literare, - este din pricină că „Societatea Ortodoxă a Femeilor Române" a voit să ştie care este substanţa credinţei noastre strămoşeşti.

Dacă aceste epistole teologice apar şi se răspândesc In lumea noastră românească - atât de străină de orice teologie! - este din pricină că un fervent iubitor al Bisericii Ortodoxe a voit să ia asupră-şi povara tipăririi lor.

Găsi-va lucrarea mea bună primire, ecou sufletesc şi apărători?... Meritul va fi al doamnelor ortodoxe şi al excelentului meu amic, avocatul Popescu Tudor.

Găsi-va împotrivire, supralicitatori, supărare şi supăraţi?... Toată răspunderea şi tot ponosuî îmi aparţin mie, exclusiv.

25 februarie 1926

Iubite frate întru Christos, mtâlnirea, pe care şi unul şi altul o dorim de atâta timp, a rămas să se întâmple de aci înainte.... Mi-a părut rău că nu m-am nimerit acasă şi te cert frăţeşte că nu te-ai gândit să mă vesteşti din vreme despre planul ce aveai, să vii în Bucureşti.

Mi-ai lăsat o scrisoare. Am citit-o cu luare-aminte, dar ce pot să-mi lămurească aceste trei pagini, din nedumeririle şi din pribegiile cugetului frăţiei tale!...

îmi scrie: „Am venit pe la Cucernicia voastră într-o chestiune sufletească producătoare de mari dureri". E aceeaşi pricină ca şi acum o jumătate de an, dar subt o înfăţişare nouă. De ce n-ai venit atunci când te-am chemat? De ce ai lăsat să treacă atâta vreme, când ştiai că prin acoperişul casei frăţiei tale a început să se infiltreze picătura mdoielei? Desigur, ai putea să-mi răspunzi: - Crezi, cucernice părinte, că numai la mine în pod se întâmplă aşa ceva? Ei, din păcate, la toată lumea plouă!... Ba aş putea să-ţi numesc clerici, de toate treptele, în casa credinţei cărora pătrunde îndoiala şi prin pod, şi prin uşi, şi prin pereţi.

Iubite frate, această dureroasă stare generală a conştiinţei noastre preoţeşti a început să-mi fie cunoscută de când am intrat

în Facultatea Teologică din Bucureşti şi, an după an, am observat cum sporeşte şi cum se agravează. Cele petrecute anul trecut şi anul acesta cu fostul preot şi paroh de la Biserica Sf. Ştefan („Cuibu-cu-Barză"), însemnează un simptom înaintat şi dătător de mare îngrijorare.

Un preot al Bisericii Ortodoxe Române, un licenţiat în Teologie, se rătăceşte din calea dreptei mărturisiri şi stăruieşte în rătăcirea mi, până la rebeliune şi la excomunicare, iar zeci de preoţi tineri - mai toţi titraţi şi plini de calităţi - nu pot să se lămurească în ce stă vinovăţia lui Teodor Popescu şi (unii pe faţă, alţii întru ascuns) cârtesc împotriva judecătorilor şi ar fi gata să se declare solidari cu osânditul!

Ce mai este de zis şi ce mai este de făcut? Nu ne mirăm când vedem, în discuţia aceasta, feţe mireneşti, cari se rostesc aşa ori aşa, după convingerile lor laice şi în nevinovată ignoranţă despre cele teologice. Dar mare ne este mirarea când oameni crescuţi în preajma Sfântului Altar - seminarişti şi teologi - ne apar, în amestecul lor, prin slovă sau prin grai, atât de laici şi de streini de Ierusalimul nostru ortodox!

Trăim în vremuri de universală confuziune. Toate s-au clătinat de Ia locul lor. Iată că şi credinţa noastră - sobornicească şi apostolească - s-a povârnit, în cugete, şi a ajuns să se confunde cu ceea ce eram deprinşi să socotim şi să numim - erezie. Nu mai ştim care este vechea, sfânta, chiar şi de streini slăvită noastră credinţă pravoslavnică.

Anul acesta, pe la începutul verei, am fost într-un oraş de munte şi am luat parte la conferinţele preoţeşti judeţene. în decursul discuţiilor, un preot tânăr se scoală şi-mi spune următoarele:

- Cinstite părinte, tot ce porneşte de la natură şi se întemeiază pe natură este legitim şi viabil. Religiunea noastră - orice am zice - este o religiune naturală, trebuie să fie o religiune naturală. Dacă este aşa, atunci de ce să n-o dezbrobodim de toate formaţiile şi pretenţiile cari îi schimbă astăzi caracterul?

întrebarea aceasta mi s-a părut mai consistentă şi mai uriaşă decât coama muntoasă pe care o vedeam prin geamurile sălii de conferinţe. Când din gura unui preot tânăr, după opt ani de şcoală seminarială şi după patru ani de Facultate Teologică, auzi aşa întrebare, eşti în drept să sigilezi definitiv - şi anume cu anatema - asemenea mincinoasă ucenicie pentru Christos.

Aici, frăţia ta mă vei opri şi vei lua cuvântul: - Cine poate să zică altfel! Pregătirea noastră profesională este dezastruoasă.

Deplângem ignoranţa, lipsa de virtute şi toată trista noastră stare de lefegii ecleziastici... Dar iată câţiva oameni cari, pornind tocmai de la aceste constatări, vor să scuture pe colegii lor, să premenească atmosfera cea irespirabilă şi... „duh drept să înnoiască întru cele dinlăuntru ale noastre".... Sunt aceşti cap^va preoţi tineri, direct sau indirect, pe faţă sau în taină, solidari cu Teodor Popescu, cari, nemaiputând răbda ruşinea situaţiei actuale, vor să afirme - fie chiar prin revoluţie bisericească - dorul lor după o viaţă evangélica şi setea lor de izvoarele Apei celei Vii. Ce pricină găseşti mişcării noastre? şi pentru ce tocmai Cucernicia ta ne închizi drumul şi (ca altădată Saul) ne târăşti înaintea sinedriului?

Iubite frate întru Christos, îţi voi răspunde cu un cuvânt al lui Saul, ajuns Sf. Pavel ***(Romani*** 10, 2): ***„Mărturisesc că aveţi râvnă pentru Dumnezeu, dar nu după cunoştinţă".*** însufleţirea voastră e vrednică de laudă, dar ideile voastre sunt vrednice de cenzură! Vreţi să faceţi din biserică încă o dată focar de viaţă şi de forţă sufletească: acelaşi lucru vreau şi eu. Dar care este învăţătura voastră şi cum socotiţi voi că trebuie premenită Biserica noastră Ortodoxă?

Voi aveţi convingeri străine de dogma şi de tradiţia noastră bisericească. Voi vreţi o reformă care să ne împingă în tabăra protestantă şi să ne facă trădători faţă de cele şapte sinoade ecumenice.

Discuţia pornită, astă-iamă, in jurul rătăcirii de la „Cuibu-cu-Barză", a rămas neînţeleasă pentru multă lume - şi încă lume bisericească - pentru că adevăratul centru al chestiunii a rămas neatins. în sistemul dogmaticei creştine ortodoxe, toate articolele de credinţă sunt intim interdependente şi răspund unul pentru altul.

îţi voi dovedi, cu ajutorul Domnului, că toată concepţiunea noastră ortodoxă - taine şi doctrină - garantează cultul Sfinţilor şi fericita noastră vasalitate faţă cu Pururi Fecioara Măria.

II

Care este, iubite frate, mărturisirea noastră creştină onodoxă? Care este, în substanţă, creştinismul nostru? Cum putem să formulăm, în câteva cuvinte, ce credem şi ce aşteptam noi?

„Aşa a iubit Dumnezeu lumea încât şi pe Fiul Său cel Unul Născut l-a dat ca tot cel ce crede întru el să nu piară, ci sâ aibă viaţă vecinică" ***(Ioan*** 3, 16).

Aceasta este cea mai înaltă, cea mai precisă, cea mai cuprinzătoare judecată asupra înțelesului venirii lui Iisus Christos ut lume şi asupra ***Evangheliei*** pe care o slujim. Singur Sf. Ioan Evanghelistul putea să se comenteze pe sine şi să mai adaoge ceva:

„Iubiților, să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu şi oricine iubeşte este născut din Dumnezeu şi cunoaşte pe Dumnezeu. Cel ce nu iubeşte n-a cunoscut pe Dumnezeu, căci Dumnezeu este iubire. întru aceasta, s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul său cel Unul Născut l-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin el viață să avem. în aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă el ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul său jertfă de ispăşire, pentru păcatele noastre" ***(Ioan*** 4, 7-10).

De câte ori te-ai întâlnit cu aceste stihuri! De câte ori - atent, pe jumătate atent sau cu gândul aiurea, cu glas tare sau în gând - ai cetit aceste cuvinte ale Sf. Ioan Evanghelistul! întoarce-te la ele, în fiecare zi şi în fiecare ceas. Aici este începutul, aici este izvorul şi tot temeiul priceperei noastre creştine: ***Dumnezeu este iubire. Cei ce nu iubeşte n-a cunoscut pe Dumnezeu.***

Cine a putut să ajungă până aici încât să simtă, să înțeleagă, să-şi mărturisească cum că Dumnezeu este iubire: acela începe să înțeleagă venirea lui Iisus Christos în lume. Operă a iubirii lui Dumnezeu este lumea aceasta. Operă a iubirii lui este întruparea Fiului celui Vecinie şi ***Sfânta Evanghelie.*** Cine mi ştie că Dumnezeu este iubire, cine se întreabă unde este el, ce face, cât este de la el până la noi, - acela se uită la caravana Magilor, porniți spre Betleem, ca un copil de clasele primare, la nişte formule dintr-un tratat de Einstein.

Iisus Christos - „s-a deşertat pe sine, chip de rob luând, facându-se oamenilor asemenea şi la înfățişare dovedindu-se ca un om. S-a smerit pe sine, ascultător facându-se până la moarte, şi încă moarte de cruce" ***(Filipeni*** 2, 7-8).

Dar de ce era nevoie de pogorârea, de întruparea, de umilința şi de moartea Fiului lui Dumnezeu? Pentru ce îl trimetea în lume Iubirea cea eternă?

Iată inexpugnabilul şi înfricoşatul răspuns pe care ni-1 dă tot Sf. Ioan Evanghelistul şi Teologul: „Pentru aceasta s-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să sfărâme lucrările diavolului" (1 ***Ioan*** 3. 8).

Aceasta este a doua condiție capitală care stă, dătătoare de lumină sau aducătoare de întuneric (după sufletul fiecăruia), la pragul înțelegerii operei Mântuitorului. Cine ştie, din inima lui, că

Dumnezeu este iubire, a început să înțeleagă jertfa lui Iisus Christos. Cine, din experiența cu abisurile sale sufleteşti şi cu abisurile acestei vieți, a descifrat existența şi viclenia şi ura împotriva noastră a îngerului Apostat - acela a înțeles ***Evanghelia,*** a înțeles spaima demonilor şi biruința lui Iisus Christos!

In hoc apparuit Filius Dei ut dissolvat opera Diaboli!

îmi vei răspunde, poate (fiindcă nu te-am văzut niciodată în ochi şi n-am vorbit împreună niciodată): ce pietre de moară pui în spinarea mea! Răzvrătirea lui Lucifer, căderea îngerilor, simbolica dramă petrecută subt naramzii Paradisului!... Cum vrei să nu mă încovoi de şale, când mă încarci atât de greu?

Iubite frate, n-ai nici o grijă şi mergi înainte! Cel ce a înviat din morți, Christos Adevăratul, Dumnezeul nostru, ne-a uşurat povara aceasta pentru vecii vecilor, rostind către vrăşmaşii săi şi către contrazicătorii noştri: „Voi aveți pe diavolul de tată şi țineți să faceți poftele tatălui vostru. El, de la început, a fost omorâtor de oameni şi întru adevăr nu a stat, pentru că nu este adevăr într-însul. Când grăieşte minciuna, grăieşte dintru ale sale, căci este mincinos şi tatăl minciunei" ***(Ioan*** 8, 44).

Ai meditat vreodată ispita de pe Muntele Carantania? Ți-ai dat vreodată silința să-ți închipuieşti pe Prințul întunericului apropiindu-se de Divinul Postitor, cu cele 3 ispite? întâi, ca un biet drumeț hămesit de foame, al doilea ca un amic al lui Israel, care ar vrea să smulgă, de la mâna lui Dumnezeu, o minune în favoarea Templului şi în favoarea Poporului Ales, al treilea - în sfârşit, pe față - ca trufaşul Lucifer (2 ***Corinteni*** 11, 14), ca vasalul trădător, ca uzurpatorul tronului acestui ev!

Ce cititor atent, ce cuget amic meditării şi singurătății, ce gânditor dezrobit de sub jugul modei, al prejudecăților raționaliste, al minciunei filosofice convenționale nu s-a simțit înfiorat şi uluit, în fața acestui grandios episod evangelic! Lucifer infernalul, îngerul Apostat, sluga necredincioasă se apropie - o apropiere ambiguă, dibuitoare şi perfidă - de Stăpânul pe care îl presimte, dar pe care vestmântul naturii omeneşti îl face, deocamdată, pe cât de accesibil, pe atât de impenetrabil!

Da, este adevărat, priceperea noastră, ***rațiunea*** noastră rămâne în urmă şchioapă şi aiurită. Dar toată ființa noastră - acest insondabil heleşteu pentru care rațiunea este de-abia atât cât o singură floare de nufăr, pe suprafața lui: toată ființa noastră se zguduie şi se încrețeşte în unde de emoțiune: El este! Duşmanul neamului nostru! Perfidul mosafir din Paradis! Bântuitorul

ceasurilor noastre de somn şi de veghe! Demască-I! Ruşinează-1! Goneşte-1, Doamne, cu bici de foc!

Iar Domnul ne răspunde: „Am văzut pe satana căzând - ca un fulger, din cer!" *(Luca* 10, 18).

III

Credem şi mărturisim, iubite frate, că Iisus Christos este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toţi vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut nu făcut, cel de o fiinţă cu Tatăl, prin carele toate s-au făcut.

Credem şi mărturisim că Iisus Christos, pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire, s-a pogorât din ceruri şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Măria Fecioara şi s-a făcut om.

Cât de cunoscute, cât de familiare, ba chiar cât de uzate îţi par aceste articole ale mărturisirii noastre! Ia aminte şi cu pioasă grijă dă-le înapoi tot înţelesul şi toată puterea lor de odinioară. Fă cu ele cum ai face cu o veche bijuterie rămasă din bătrâni. Spală-o de colbul şi de cocleala vremii şi dă-i strălucirea cea dintâi.

Sunt pietre scumpe şi aur! E giuvaerul Sf. Duh, scos din inima, din focul patimei pentru Iisus Christos, din credinţa celor dintâi două concilii ecumenice.

Poate întâia oară îţi opreşti cugetarea asupra acestui fapt. Poate întâia oară întrevezi preţul mărturisirii noastre de credinţă, preţul acestui colan de diamante, pe care noi, în bisericile noastre şi la Sf-ta Liturghie, îl lăsăm, de obicei, în paza copiilor şi a paracliserilor. Şi cu toate acestea Simbolul Credinţei înseamnează tot atât cât cei Doisprezece Apostoli, msemnează cele Douăsprezece Stele ale Bisericii lui Iisus Christos!

Sute de mii de oameni şi deasupra lor sute de episcopi - toţi, sfinţi, eroi şi dascăli - au răscolit, în discuţiuni pasionate, adâncurile ştiinţei şi ale credinţei lor şi au formulat cele douăsprezece articole din Simbolul.de azi.

Un creştin, cu atât mai vârtos un preot, nu trebuie să uite niciodată, nici o zi, nici o clipă, obârşia, măreţia, sfinţenia şi litera mărturisirii noastre de credinţă. Numai aşa avem pace în haoticul iarmaroc al discuţiilor şi al filosofiei acestei lumi. Numai aşa putem să răbdăm, fără pagubă, năvala curentelor anticreştine.

mulţimea opiniunilor şi a cărţilor eretice şi toată atmosfera diavolească a ceasului de faţă. Recunosc că lucrul nu este uşor. Dar atunci de ce mai suntem preoţi?

Sf. Pavel ne-a învăţat din vreme şi ne-a edificat cu prisosinţă: lupta noastră nu este împotriva sângelui şi a trupului, ci împotriva domniilor, împotriva stăpânirilor, împotriva căpeteniilor acestui întuneric, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite hi văzduhuri. Pentru aceea, luaţi toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotrivă în ziua cea rea şi toate biruindu-Ie să rămâneţi în picioare ***(Efeseni*** 6, 12-13).

Este greu pentru ostaşul lui Christos să se oştească azi, faţă cu atâţia duşmani ai ***Evangheliei*** şi ai Bisericii! Este şi mai greu să-şi găsească prieteni potriviţi, aliaţi fireşti şi armele şi mijloacele cele bune, ca să poată să-şi facă datoria şi să rămână neclintit în Biserica lui - una, sfântă, sobornicească şi apostolească.

Aici este locul să pomenim - fiindcă i se potriveşte foarte bine preotului ortodox - de înţeleaptă zicală românească: Fereşte-mă, Doamne, de prieteni, fiindcă de duşmani mă apăr eu singur! Primejdia cea mare în care ne găsim noi astăzi, drept mărturisitorii credinţei în Iisus Christos, este primejdia înjumătăţim şi a adulterării creştinismului nostru. Mărturisitori de alte confesiuni au pătruns printre noi, s-au încrucişat cu noi şi - dându-şi seama sau nedându-şi seama - au început să ne strecoare îh suflete dogmatica lor specifică.

Nu vrem să fim ca aceştia şi ca emulii lor, conştienţi sau inconştienţi! Nu vrem să fim asemenea cu cei ce amestecă (2 ***Corinteni*** 2, 17) cuvântul lui Dumnezeu!

Din partea aceasta ne aşteaptă mari dureri şi turburările bisericeşti, începute anul trecut 1923, sunt o dovadă categorică. Ce opunem noi acestor ameninţătoare perspective? Mărturisirea amară că preotul nostru este cu totul nepregătit ca să poată să fie la înălţimea Bisericii lui şi preţuind-o, şi iubind-o cu devotament şi slujind-o cu sfinţenie, să ştie să se ferească de intoxicările eretice şi de dezagregarea dogmatică.

Iată - la întâmplare - pe masa mea, două cărţi- Una este: ***What it means to be a Christian?*** (Ce înseamnează a fi creştin?) de Edward In crease Bosworth, profesor de ***Noul Testament*** „in the Oberlin Graduate School of Theology".

A doua este: ***Das Wesen des Christentums*** (Substanţa creştinismului) de celebrul profesor şi teolog Adolf Harnack. Sunt două opere protestante de valoare. A doua este arhicunoscută şi tradusă în mai toate limbile europene, plus limba japoneză. Să presupunem

că un tânăr preot de la noi (cu pregătirea teologică ortodoxă pe care o vedem de obicei) s-ar apuca să citească aceste cărţi ispitit de justa lor celebritate. încercarea ar fi dezastruoasă! Câte nedumeriri, câtă confuziune, câtă pagubă sufletească n-ar simţi! Nu oricine poate să citească, fără primejdie, o carte de mărturisire protestantă.

De pildă, în cartea autorului american, toată dogmatica creştină e disparentă. Căderea în păcat, existenta ungerilor, întruparea, răscumpărarea... toate acestea n-au nici chip, nici pomenire. E vorba, pare că, de religiunea întemeiată de Confucius.

Cartea lui Adolf Hamack e mult mai creştină şi mai teologică. Autorul - luteran credincios - e un mare învăţat şi un excelent cunoscător al obârşiilor creştinismului ***Das Wesen des Christentums,*** pe lângă sigiliile ei protestante, cuprinde concesiuni şi mărturisiri de mare preţ Dar cartea aceasta poate să fie piatră de poticneală pentru mulţi nepregătiţi, după cum este preţioasă şi folositoare pentru teologul ortodox orientat. Adevăr este că ştiinţa şi sinceritatea lui Adolf Hamack nu se găsesc pe toate drumurile. Acest învăţat nu se sfieşte să spună despre Reformaţie la pag. 178:

„îndeplinind această revizuire, Reformaţia a urcat înapoi nu numai până dincolo de secolul al unsprezecelea, nu numai până dincolo de secolul al patrulea sau al doilea, dar chiar până la începuturile religiei însăşi. Ba încă, fără să bănuiască, Refomaţia a schimbat sau a înlăturat chiar forme cari îşi aveau fiinţa în vremea apostolică..."

Iată ce va să zică a cunoaşte istoria şi a mărturisi adevărul: ***Reformaţia, fără să bănuiască, a schimbat şi a înlăturat chiar forme cunoscute şi ţinute de apostolii şi de părinpi apostolici.***

IV

în mărturisirea noastră de credinţă există un articol, egal cu celelalte, dar suportul tuturor celorlalte. De la el pornim totdeauna ui construcţiile noastre teologice şi la el ne întoarcem pururea, în ceasurile de meditare intimă ca şi în cele de mărturisire publică:

„Şi s-a răstignit pentru noi în zilele Iui Pilat din Pont şi a pătimit şi s-a îngropat. ***Şi a înviat a treia zi, după «Scripturi» ".***

învierea Mântuitorului din morţi este Alfa şi Omega în credinţa şi în teologia noastră. Nu putem concepe creştin şi creştinism, nu putem concepe teologie creştină, nu putem concepe preot şi preoţie - fără învierea lui Iisus Christos şi fără fericita credinţă în învierea aceasta.

Christos a înviat din morţi, cu moartea pre moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-lel

Iată flamura noastră, iată cântarea noastră de biruinţă, iată sfarmarea lanţurilor acestei vieţi şi eliberarea noastră duhovnicească aici, definitivă dincolo ***(Jlomani*** 8, 23).

Toate celelalte propoziţii de credinţă, anterioare şi ulterioare: „Şi s-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui şi iarăşi va să vie cu slavă să judece viii şi morţii, a căruia împărăţie nu va avea sfârşit..." - toate sunt ca nişte ramuri gemene cari pornesc şi se propagă din sora lor, aşezată printre ele, ca a cincea: ***Şi a înviat a treia zi, după „Scripturi".***

Acesta este faptul, acesta este strigătul de bucurie, aceasta este pârghia care a făcut să sară lumea veche din ţâţâni, acum o mie nouă sute de ani! Fapt istoric este - zice Carl Weizsäcker, la începutul cărţii sale ***Das Apostolische Zeitalter*** - că apostolii Petru, Pavel şi toţi ceilalţi „erau încredinţaţi că au văzut pe Cel Ce a înviat".

Am oare nevoie, iubite frate, să intru cu tine, la lumina făcliilor apostoleşti, în acest palat-minune, din grădina lui Iosif din Arimateea? Am nevoie să fac cu tine, ca Sf. Luca, odinioară, cu Teofil, să-ţi scriu toate „de la început" ***(Luca*** 1,3)?.... Cu ajutorul Domnului, voi face aceasta (dar pentru alte feţe decât cele din casa noastră), în ***Scrisorile mele către Simforoza.***

Cred că eşti, ca şi mine, încredinţat până la tăierea capului, că Iisus Christos a înviat cu adevărat, şi atunci vei mărturisi cu mine că învierea lui din morţi umple cerul şi pământul!

învierea Domnului a biruit spaimele morţii, a dejucat pe diavolul, ne-a deschis fântânele mântuirii. învierea Domnului reconfirmă pe Moise şi garantează întreaga ***Sf. Scriptură.*** învierea lui Iisus Christos din morţi garantează preţul sângelui vărsat pe cruce, pentru noi, dă puteri miraculoase apei Sfântului Botez, pecetluieşte minunea Sfintei Euharistii şi toată sfinţenia şi eficacitatea celorlalte taine. învierea lui Iisus Christos din morţi este minunea care ne demonstrează minunea a doua: Pogorârea Duhului Sfânt şi petrecerea lui cu noi, până la sfârşitul veacului. învierea lui Iisus Christos din morţi justifică infailibilitatea sinoadelor ecumenice şi ne încredinţează, fără de moarte, că viaţa aceasta nu poate să fie mai bine petrecută decât în miliţiile Crucii - şi că plata noastră multă va fi în ceruri.

Tăria acestui adevăr o cunosc toţi cei ce s-au ocupat, fie chiar şi în măsură mai modestă, cu obârşiile creştinismului şi cu feno-

meriul Bisericii Primare. Iată mărturisirea acestui adevăr, în stilul unui protestant, Adolf Harnack. E o pagină prețioasă pe care un om cinstit şi un mare istoric o scrie, după ce a cercetat şi a înțeles că toată revoluția pentru Usus Christos a pornit în lume de la învierea lui din morți-

Adolf Harnack zice, în cartea sa ***Das Wesen des Christentums,*** pp. 102-103: „Orice s-ar fi putut petrece la mormânt şi cu arătările (lui Usus), un lucru este neclintit: de la acest mormânt şi-a luat obârşia credința de nesfărâmat ***(unzerstörbare Glaube}*** în biruința asupra morții şi într-o viață vecinică,.. Nu-mi puneți înainte pe Plalon, nici religiunea perşilor, nici ideile şi scrierile iudaice de mai târziu. Toate acestea ar fi apus şi au apus. Dar certitudinea învierii şi a unei vieți eterne - care îşi are obârşia la mormântul din grădina lui Iosif - n-a murit şi convingerea că Iisus trăieşte stă şi azi ca temelie nădejdilor de cetățenie într-o vecinică cetate, făcând viața pământească vrednică de trăit şi suportabilă. ***El a izbăvit pe acei pe cari frica morpi îi pnea în robie toată viața (Ebrei*** 2, 15). Aşa este. Şi azi încă (fie şi cu excepții) acolo unde, împotriva tuturor impresiilor pe cari le dă natura, întâlnim o credință puternică în prețul infinit al sufletului, acolo unde moartea a pierdut spaimele ei, acolo unde suferințele acestui ev sunt puse în cumpănă, cu o mărire ce va să fie - acolo acest fel de a simți viața este legat de convingerea că Iisus Christos a trecut prin moarte, că Dumnezeu 1-a înviat şi că 1-a înălțat la viață şi la slava Şi cum putem să ne închipuim lucrul acesta altfel decât aşa; că şi pentru primii ucenici, temeiul cel de pe urmă al credinței lor în Domnul cel viu a fost - puterea care a ieşit din el? Ei au simțit ca purcezând din el viață de nezdrobit. Numai pe scurtă vreme a putut să-i zguduie moartea lui. Puterea Domnului a biruit totul. Dumnezeu nu 1-a sfărâmat în moartea lui. El trăieşte, ca pârga celor adormiți. Siguranța unei vieți eterne, în timp şi dincolo de timp... omenirea a dobândit-o... nu prin speculațiuni filosofice, ci prin contemplarea vieții şi a morții lui Iisus şi prin simțimântul nepieritoarei lui unități cu Dumnezeu ***(Einheit mit Gott)."***

Nu-mi trece, nici o clipă, prin minte că, frăția ta, preot în biserica noastră, ar putea să ai vreo îndoială asupra învierii Domnului. Dar este necesar să he amintim şi să scoatem în evidență, în fiecare zi, pe ce temelii miraculoase ne găsim, fiindcă toate neînțelegerile şi toate rătăcirile vin în primul loc de aici. Uităm că tot ce suntem şi lucrăm este pe temelia învierii lui Iisus Christos din morți-

V

Care este, iubite frate, ordinul nostru de mobilizare? De când au pornit în lume oştirile lui Iisus Christos şi pe ce temei ne ținem noi drept apostoli şi preoți? Iată ordinul, iată temeiul:

„...Mergând învățap toate neamurile, botezându-i pre ei în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh, îrrvățându-i pre ei să păzească toate câte am poruncit vouă şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului" (Matei 28, 19-20).

Când ne-a dat Mântuitorul această poruncă? După biruința lui asupra morții: „Datu-mi-s-a toată puterea în cer şi pre pământ, drept aceea, mergând învățați toate neamurile..." Acestea sunt cuvintele cu cari se încheie glorios ***Evanghelia Sf. Matei.*** înțelege oricine dacă Biruitorul Morții avea dreptul şi puterea să dea asemenea poruncă. înțelege oricine dacă încredințarea: „şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului" ne leagă şi ne ține în eternă sărbătoare sufletească.

Din această poruncă şi din alte cuvinte şi porunci cuprinse în ***Sf Evanghelie*** şi în epistolele Sfinților Apostoli, au izvorât şi izvorăsc, în Biserica lui Iisus Christos, cele trei puteri şi vrednicii pe cari le are clerul legitim.

Domnul ne porunceşte: „Mergând învățați toate neamurile...". Cu aceasta, el face din noi învățători, în Biserica sa, ne conferă puterea şi vrednicia ***magisteriului.***

Domnul ne porunceşte: „Botezați-i pre%i în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh..., învățându-i să păzească toate câte am poruncit vouă". Cu aceasta, Domnul ne conferă încă două puteri: puterea şi vrednicia ***ministerului,*** adică a Sfintelor Taine (Botezul şi celelalte „toate câte am poruncit vouă") şi apoi: puterea şi vrednicia ***păstoriei.*** O dată ce Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos ne-a făcut învățători popoarelor şi ne-a încredințat vistieria tainelor mântuitoare, urmează de la sine că ne-a dat şi puterea să privighem ca popoarele să umble în calea învățăturilor date şi să le păstorim şi să le chivernisim cu Sfintele Sacramente.

Aşadar, Mântuitorul ne-a făcut, în Biserica lui, învățători, sacerdoți şi cârmuitori Numai pe noi, nu şi pe toți ceilalți creştini, de-a valma? Reformatorii protestanți şi toți cei ce purced din ei socotesc că în creştinism toți sunt preoți şi că deci preoția specială în care credem noi este o invenție ulterioară şi o falsificare a intențiunilor întemeietorului. Cum poate să afirme cineva aşa

ceva, fără incredulitate şi fără blasfemie? Cine pretinde că Biserica lui lisus Christos a putut să se corumpă atât de grav, chiar de la începutul ei, nu crede nici în asigurarea lui „şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului", nici în învierea lui din morţi- Domnul a zis: „Ori spuneţi că pomul este bun şi rodul Iui e bun, ori spuneţi că pomul este rău şi rodul lui e rău, căci după rod se cunoaşte pomul" ***(platei*** 12, 33). Ori credep: că lisus Christos s-a ridicat din mormânt, cu puterea lui cea dumnezeiască şi atunci opera lui, Biserica, este mai presus de greşală şi de corumpţiune; ori nu credeţi nici în învierea lui, nici in dumnezeirea lui, şi atunci e inutil că mai ridicăm atâtea discuţii şi tranşee în jurul unei opere pământeşti.

Dar slavă Celui Ce a zis: „Nu voi m-aţi ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi!" ***(Ioan*** 15, 16). Dreptatea lui este dreptate în veac şi cuvântul lui este adevărul. Deci el ne-a ales şi el ne-a făcut învăţători, preoţi şi păstori.

I. Ca învăţători propovăduim şi vom propovădui în toate zilele, până la sfârşitul veacului, ***Sfânta Evanghelie*** şi tot ceea ce Biserica şi tot ceea ce sfintele sinoade ecumenice ne-au poruncit să propovăduim - fără schimbare şi fără oboseală.

II. Ca preoţi şi vistiernici ai Sfintelor Taine - şapte la număr - sfinţim şi întărim în calea acestei vieţi, cu puterile şi cu darurile Sf. Duh, şi pregătim pentru viaţa viitoare pe toţi fiii Bisericii.

1) Botezul este prima taină şi poarta prin care intrăm în cetatea cea duhovnicească a vieţii creştine: „Botezaţi-i pre ei în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh'..." ***(Matei*** 28, 20).

2) Sf. Mir este întărirea cu Duhul Sfânt, întăritorul şi Mângâietorul, cel ce se revărsă peste apostoli, în Ziua Cincizecimii şi pe care, de atunci încoace apostolii şi noi, urmaşii lor, îl păstrăm în tainica vistierie a Bisericii şi îl dăm tuturor creştinilor, după botez, cu cuvintele „Peceria darului Duhului Sfânt. Amin!" Ungerea cu Sf. Mir este acelaşi lucru pe care îl făceau Sfinţii Apostoli: „Atunci puneau mâinile peste ei şi luau Duh Sfânt" ***(Faptele Apostolilor*** 8, 17).

3) Sf. Euharistie este taina Sângelui şi a Trupului lui lisus Christos. Prin această taină Mântuitorul îndeplineşte întocmai dumnezeiasca sa făgăduinţă: „Şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului". Domnul spusese din vreme: „Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu are viaţă veşnică şi eu îl voi îhvia pre el în ziua cea de apoi... Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu întru mine petrece şi eu intru el" ***(Ioan*** 6, 54, 56). Iar la Cina cea de Taină, Dumnezeiescul învăţător dezleagă enigma care smintise odinioară pe iudei ***(Ioan*** 6, 60-61) şi instituie taina Sfintei Euharistii: „Luaţi, mâncaţi; acesta este trupul meu carele se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor.... Beţi dintru acesta toţi: acesta este sângele meu al legii celei nouă, carele, pentru voi şi pentru mulţi, se vărsă spre iertarea păcatelor...".

4) Sfânta Preoţie este taina prin care câţiva dintre noi - familia creştină - ne ridicăm până la înălţimea Sf. Altar şi la vrednicia incomparabilă de-a aduce Sfânta Jertfă a Trupului şi a Sângelui Domnului şi Mântuitorului nostru lisus Christos, precum şi de a săvârşi celelalte taine. Arhiereii noştri (episcopi, mitropo-lipL, patriarhi) ***hirotonesc*** diaconi, preoţi şi arhierei pe cei ce au râvnit sfânta preoţie şi le transmit darul negrăit de a săvârşi Sfintele Taine, şi puterea de a învăţa şi de a păstori, cu alte cuvinte arhiereii noştri generează Bisericii, în veac, sacerdoţi, învăţători şi păstori. Darul şi puterea aceasta Sfinţii Apostoli le-au primit, pentru sine şi pentru toată posteritatea lor duhovnicească, în ceasul instituirii Sfintei Euharistii, când erau singuri ei cu Mântuitorul: „Aceasta să faceţi întru pomenirea mea!" ***(Luca*** 22, 19). Acest dar şi această putere au trecut, prin impunerea mâi-nilor, prin ***hirotonie,*** asupra celor aleşi pentru altar. „Pe aceştia (pe cei şapte diaconi) i-au înfăţişat înaintea apostolilor, cari, după ce s-au rugat, şi-au pus mâinile peste ei" ***(Fap. Ap.*** 6, 6). „Atunci ei, postind şi rugându-se, şi-au pus mâinile peste ei şi i-au lăsat să plece" ***(Fapte*** 13, 3). - „Mâinile degrabă să nu-ţi pui peste nimeni..." (1 ***Timotei*** 5, 22).

5) Sfânta Mărturisire este taina inimii Fiului Risipitor, care se întoarce la Tatăl, cu pocăinţă şi cu lacrimi. Profund omenească şi eternă, mărturisirea ajunge sacrament în Biserica Mântuitorului. Ea începe însă o dată cu predica Sf. Ioan Botezătorul: „Şi se botezau în Iordan, de la Ioan, mărturisindu-şi păcatele lor" ***(Matei*** 3, 6) - „Şi mulţi din cei ce crezuseră veneau de se mărturiseau şi vesteau faptele lor" ***(Fap. Ap.*** 19, 18). - „Du-te şi de acum să nu mai păcătuieşti" ***(Ioan*** 8, 11). - „Iartă-ţi-se ţie păcatele tale!" ***(Luca*** 7, 48) - Pilda smochinului îngăduit ***(Luca*** 13, 6-9). - „Cărora veţi ierta păcatele vor fi iertate; şi cărora le veţi ţine vor fi ţinute" ***(Ioan*** 20, 23).

6) Sfânta Cununie este taina prin care binecuvântăm şi sfinţim legătura bărbatului cu femeia, precum a binecuvântat-o şi a sfinţit-o însuşi Mântuitorul prin aflarea lui la nunta din Cana Galileei: „Cinstită este nunta întru toate şi patul neîntinat" ***(Ebrei***

13,4). - „Pentru aceasta va lăsa omul pre tatăl său şi pre muma sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup" ***(Geneza*** 2,24).

7) Sf. Maslu este taina prin care preoţii Bisericii, rugându-se fierbinte şi ungând pe bolnav cu untdelemn sfinţit, aduc uşurare sufletului şi sănătate trupului. Aici, ca şi în celelalte taine, noi urmăm întocmai pildei Sfinţilor Apostoli, cari „...ungeau cu untdelemn pre mulţi bolnavi şi-i tămăduiau" ***(Marcu*** 6,13). Iar Sf. Iacov, întâiul episcop al Ierusalimului, ne spune: „Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungându-1 cu untdelemn, întru numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi Domnul îl va ridica şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui" ***(lacob 5,*** 14-15).

111. în al treilea rând, ca păstori ai lui Iisus Christos suntem la fel cu iconomul lăsat mai mare peste casa stăpânului său. „Cine este iconomul credincios şi înţelept, pe care stăpânul îl va pune peste slugile sale, ca să le dea tainul, la timpul cuvenit? Fericit este robul acela pe care stăpânul, la venirea lui, îl va găsi făcând aşa. Adevărat vă spun că îl va pune ic om om peste toată avuţia sa. Dacă însă acel rob va zice întru sine: stăpânul meu zăboveşte să vină! şi va începe să bată pe robi şi pe roabe, să mănânce şi să bea şi să se îmbete, veni-va domnul acelui rob în ziua când el nu se aşteaptă şi în ceasul când el nu ştie şi-i va tăia capul, iar partea lui va pune-o cu cei necredincioşi" ***(Luca*** 12, 42-46). De unde se vede, cu cea mai mare claritate, că Domnul ne-a împărţit în iconomi şi iconomisiţi, în administratori şi administraţi, în preoţi şi fii duhovniceşti. Mare plată şi vecinică cunună pentru păstorul care va da la timp, celor daţi în grija lui, tainul cel duhovnicesc, adică adevărata învăţătură şi Sfintele Taine! Mare păcat şi mare urgie asupra iconomului necredincios, care, în loc să-şi ţină cu cinste iconomia, va începe să bea şi să se îmbete, să-şi risipească turma şi să se facă de râsul lumii!

VI

Porunca lui Iisus Christos este poruncă de împărat biruitor: „Datu-mi-s-a toată puterea în cer şi pe pământ, drept aceea, mergând învăţaţi toate neamurile..." ***(Matei*** 28, 18-20). Din slava învierii şi din dumnezeiască punere la cale, a ieşit în lume apostolatul nostru cu cele trei funcţiuni pe cari le implică: învăţătorească, sacerdotală şi ocârmuitoare. Apostolii, urmaşii lor

imediaţi şi toţi urmaşii lor, până astăzi „au simţit ca purcezând din Mântuitorul viaţă de nesfărâmat!" („ ***Unzerstörbares Leben hatten sie als vom ihm ausgehend empfunden".*** Harnack, p. 103).

Porunca le-a dat aripi, le-a dat duh nebiruit, le-a dat puteri să înfrunte şi să răstoarne toate piedicele şi toate urgiile stârnite împotriva lor. Lucrând împreună cu Duhul Sfânt, ei au ridicat, în văzul păgânătăţii aiurite şi răpuse, Biserica Creştină.

Nu pot să repet şi să accentuez îndestul că Mântuitorul încheie porunca lui cu această supremă asigurare: „Şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului". ***Usque ad consumationem saeculi*** - adică până la isprăvitul zilelor pământeşti, când iarăşi va să vie cu mărire să judece viii şi morţii, după care va începe viaţa cea mai presus de timp şi împărăţia cea fără de sfârşit.

Trebuie să luăm întocmai, ad-litteram, asigurarea Mântuitorului? Mai încape vorbă! El este cu noi în toate zilele, până la sfârşitul veacului. - în ce chip este el cu noi? întâi ca Dumnezeu adevărat, ca Logosul cel vecinic, ca Biruitorul Morţei, ca acela căruia „i s-a dat toată puterea în cer şi pre pământ". Aici nu e nevoie să insistăm. Lucrul este evident pentru oricine care crede şi mărturiseşte dumnezeirea lui Dumnezeu-Fiul.

Dar Mântuitorul este cu noi, în toate zilele, şi altfel, pe temeiul altor asigurări nemuritoare.

în ceasul despărţirii, Mântuitorul a spus sfinţilor săi ucenici: „Nu vă voi lăsa singuri pe lume; viu la voi" ***(Ioan*** 14, 18). - „Eu voi ruga pe Tatăl şi vă va da alt Mângâietor, ca să fie pururea cu voi" ***(Ioan*** 14,16). - „Mângâietorul, Duhul cel Sfânt, pe care îl va trimite Tatăl, întru numele meu, acela vă va învăţa pe voi toate şi vă va aduce aminte toate cele ce v-am grăit vouă" ***(Ioan*** 14,26). - „Vă este de folos ca să mă duc. Căci dacă nu mă duc, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă mă duc trimite-voi la voi pe Mângâietorul" ***(Ioan*** 16,7). - „Multe mai am să vă vorbesc, dar acum nu puteţi să le purtaţi" ***(Ioan*** 16, 12). - „Când va veni Mângâietorul, pe care eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, carele de la Tatăl purcede, acela va mărturisi pentru mine" ***(Ioan*** 15,26). - „Ci când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi pe voi în tot adevărul, căci nu va grăi de la sine, ci va grăi câte aude şi cele viitoare va vesti vouă" ***(Ioan*** 16, 13).

Aşadar, Mântuitorul, încă înainte de patima sa, făgăduieşte şi încredinţează pe Apostoli că nu-i va lăsa singuri şi că va fi mereu cu ei, dar în chip misterios, prin călăuzirea, prin puterea şi prin

ajutorul nevăzut al Sf. Duh Mângâietorul, carele de la Tatăl purcede.

„Şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului" - însemnează; şi iată cu voi aveţi în toate zilele, până la sfârşitul veacului, pe Duhul Sfânt, care vă va călăuzi îh tot adevărul, va vesti vouă cele viitoare şi vă va învăţa şi vă va aduce aminte toate câte am grăit vouă. Aceasta însemnează vistieria darurilor Sf. Duh, cu care Mântuitorul a înzestrat Biserica Sa, până la sfârşitul veacului.

Biserica este călăuzită, povăţuită, luminată - scutită de orice eroare şi de orice căi greşite - prin Duhul Sfânt cel veşnic lucrător şi veghetor în adunarea episcopilor. Prin Duhul Sfânt - iată eu cu voi sunt, în toate zilele, până la sfârşitul veacului.

Când a început ui Biserica Mântuitorului împărăţia Duhului Sfânt? - în ziua Cincizecimii, ***în Duminica pogorârii Duhului Sfânt.*** Mântuitorul spusese ucenicilor: „Şi iată Eu trimit peste voi făgăduinţa Tatălui Meu, voi însă staţi în cetate (Ierusalim) până ce vă veţi îmbrăca, de sus, cu putere" ***(Luca*** 24, 49). Iar în ziua Cincizecimii are loc minunea pipăită despre care vorbesc pe larg ***Faptele Apostolilor*** (cap. 2) şi pe care ne-o confirmă Sf. Pavel (1 ***Corinteni,*** cap. 14).

Dumnezeu Duhul Sfânt, a treia persoană din insondabila Treime, Mângâietorul cel făgăduit vine cu adevărat asupra Sfinţilor Apostoli, ca să rămână cu ei în veac. Duhul Sfânt inaugurează Biserica Creştină şi o aşează - deasupra veacurilor şi a valurilor acestei lumi - corabie indefectibilă şi nemuritoare. Dumnezeu Duhul Sfânt ia conducerea Bisericii, începând împărăţia lui, care va ţine până la judecata viitoare. Dar cu Dumnezeu Duhul Sfânt este în Biserică Dumnezeu-Tatăl şi Dumnezeu-Fiul, nu trei Dumnezei, ci unul singur, unul şi acela Dumnezeu, închinat şi mărit în trei feţe: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.

Cine nu crede în Biserica lui Iisus Christos - „cred întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică" - nu crede în Duhul Sfânt cel ce o conduce şi atunci nu crede nici în pogorârea lui, nici în făgăduinţele şi în puterea Mântuitorului. E o dovadă de inconsecvenţă şi de anemică credinţă să mărturiseşti pe Iisus Christos ca Domn şi Dumnezeu, biruitor al morţii şi şezând în ceruri de-a dreapta Tatălui şi, în acelaşi timp, să spui că opera lui s-a stricat, sau s-a întunecat; sau n-a ieşit cum trebuia să iasă! Unde este Sfântul Duh şi infailibila lui călăuzire? Oare, când Iisus Christos era între noi şi ne încredinţa că nici porţile iadului nu vor

birui Biserica Sa ***(Matei*** 16, 18), nu era el Dumnezeu, ca şi azi, şi nu stătea viitorul în faţa lui, deschis şi limpede ca o carte?

Biserica lui Iisus Christos - cu toate miile de paie şi de gunoaie cari scot ochii celor ce sunt orbi duhovniceşte - este necurmat fecioară, fără păcat şi fără bătrâneţe, „neavând întinăciune şi zbârcitură" ***(Efeseni*** 5, 27).

Toate smintelile din Biserica Domnului, toate crengile uscate, toate urâciunile şi toată neghina pe care Diavolul a sămănat-o, în noaptea vremilor, în ogorul cel dumnezeiesc: toate, toate! nu pot desfiinţa sanctitatea şi indefectibilitatea Bisericii. Christos este cu noi, în toate zilele până la sfârşitul veacului - adică cu Biserica lui, unde Sf. Duh, Mângâietorul, sălăşluieşte şi ocârmuieşte.

VII

Dar Iisus Christos este în Biserica Sa, în toate zilele până la sfârşitul veacului, într-un chip şi mai minunat şi anume în Sfânta şi înfricoşata Euharistie. Credem din toată inima şi mărturisim, în faţa veacurilor şi a omenirii, că în Sfânta Euharistie avem, adorăm şi primim pe Iisus Christos întreg, Dumnezeu şi om. Pe altarele creştine, Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii ***(Ioan*** 1, 29), jertfit pe Golgota în zilele lui Pilat din Pont, se jertfeşte de-a pururi, nu prin alte jertfe deosebite, ci prin una şi aceeaşi jertfă de pe Golgota, infinită în puterea şi în actualitatea ei.

„Eu sunt pâinea cea vie care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci Iar pâinea pe care eu voi da-o este trupul meu pe care da-l voi pentru viaţa lumii" ***(Ioan*** 6, 51).

„Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu, are viaţă vecinică şi eu îl voi învia în ziua cea de apoi" ***(Ioan*** 6, 54).

„Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu rămâne întru mine şi eu întru el" ***(Ioan*** 6, 56).

Şi noi mărturisim înaintea Sfântului Altar, cutremuraţi şi fericiţi: „Cred, Doamne, şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Christos Fiul lui Dumnezeu celui viu, carele ai venit în lume să mântuieşti pre cei păcătoşi, dintre cari cel dintâi sunt eu. încă cred că acesta este însuşi preacurat trupul tău şi acesta este însuşi scump sângele tău!"

Şi cu aceasta urcăm calea milenară şi augustă pe care au mers, înaintea noastră, apostolii, martirii, cuvioşii, părinţii bisericeşti şi toate sfintele legiuni cari se desfătează azi în Paradis.

Iată ce zice Sf. Irineu: „După cum pâinea pământească, prin chemarea puterii lui Dumnezeu asupra ei, nu mai este pâine obişnuită, ci se face Euharistie, alcătuită din pământesc şi din ceresc, tot aşa trupurile noastre, după ce ne-am împărtăşit cu Sfânta împărtăşanie, nu mai sunt coruptibile şi pieritoare, ci au nădejdea învierii" ***(Adversus haereses,*** IV, c. 34).

Sf. Ciril al Ierusalimului zice: „Pâinea şi vinul Euharistiei, înainte de prea sfânta chemare a slăvitei Treimi, nu erau nimic altceva decât pâine şi vin, dar după invocare, pâinea se face trupul mi Christos, vinul se face sângele lui Christos" ***(Catecheza*** XDC, 7). Iarăşi Sf. Ciril al Ierusalimului zice în ***Catecheza*** XXII: „Când Domnul însuşi a rostit şi a zis despre pâine: ***Acesta este trupul meu,*** cine va mai cuteza să se îndoiască? Şi când el însuşi a încredinţat şi a grăit: ***Acesta este sângele meu,*** cine va pune la îndoială şi va spune că nu este sângele Domnului?... Pâinea care se arată ochilor tăi nu mai este pâine, ci trupul lui Christos. Vinul pe care îl vezi nu mai este vin, ci sângele lui Christos. Deşi simţurile tale ţi le înfăţişează astfel, totuşi credinţa trebuie să-ţi dea siguranţă şi adeverire. Nu judeca lucrul după gust, ci fii, prin credinţă, desăvârşit de sigur că ai primit darul trupului şi al sângelui lui Christos. Odinioară, Domnul, la Cana Galileei, a prefăcut apa m vin şi să nu credem că a prefăcut vinul în sânge? Drept aceea, cu deplină încredinţare şi credinţă să primim trupul şi sângele lui Christos! Căci m chipul pâinii ţi se dă ţie trupul mi Christos şi în chipul vinului sângele lui Christos, pentru ca tu, primind trupul şi sângele lui, să te faci cu el un trup şi un sânge. Căci aşa ne facem şi ***purtători de Christos,*** întrucât trupul şi sângele mi se răspândesc în mădularele noastre. Şi astfel ajungem, precum zice Fericitul Petru, părtaşi firei celei dumnezeieşti" (2 ***Petru*** 1,4).

Sf. loan Damaschinul zice: „Precum pâinea pe care o mâncăm şi vinul pe care îl bem se prefac în chip firesc în trupul şi în sângele celui ce mănâncă şi bea..., tot aşa prin chemarea şi infuziunea Duhului Sfânt, pâinea adusă la altar şi vinul şi apa se transubstanţiază, în chip suprafiresc, în trupul şi în sângele lui Iisus Christos..." ***(Expositio accurata fidei orthodoxae*** IV, 13).

în Epistola patriarhilor Bisericii Orientale asupra Credinţei Ortodoxe, citim: „Noi credem că în această Sfântă Taină Domnul nostru Iisus Christos este de faţă, nu în chip simbolic sau

figurativ, nu prin prisosinţă de har, ca în celelalte taine, nu simplu prin infuziune... nici prin impanaţie...., cum zic ucenicii lui Luther... ci noi credem că Domnul nostru Iisus Christos este de faţă întru adevăr şi realitate. Aşa încât, după consacrarea pâinii şi a vinului, pâinea se schimbă, se preface, se transubstanţiază în adevăratul trup al Domnului, care s-a născut în Betleem, din Pururi Fecioara Măria, s-a botezat în Iordan, a pătimit, s-a îngropat, a înviat, s-a suit la ceruri, şade de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl şi va să se arate iarăşi îhtr-o zi, pe norii cerului. Iar vinul se preface şi se transubstanţiază în adevăratul sânge al Domnului, care, în ceasurile suferinţelor sale pe cruce, s-a vărsat pentru viaţa lumei" (Macarie, ***Theologie dogmatique Orthodoxe,*** voi. II, pp. 456-457, Paris 1860).

Iată, iubite frate, în ce fel Iisus Christos este cu noi în toate zilele, până la sfârşitul veacului. Iată comoara cea negrăită şi înfricoşată pe care frăţia ta şi eu suntem chemaţi s-o păzim la picioarele Sfântului Altar. Iată substanţa credinţei noastre ortodoxe pe care noi preoţii, în primul loc, suntem datori s-o apărăm până la ziua pământeştei noastre rechemări.

Când ai fost sfinţit preot, iubite frate, ai primit pe braţe, pe Domnul Euharistie şi ai auzit aceste cuvinte zguduitoare: „Primeşte odorul acesta şi-1 păzeşte pre el, până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Christos, când el are să-1 ceară pre acesta de la tine!".

Ani de zile, în seminar, în Facultatea Teologică, în slujba preoţească pe care o faci, ai auzit, ai cetit, ai rostit supremul adevăr că noi, la Sfânta Liturghie, jertfim, primim şi adorăm pe însuşi Iisus Christos, după toată a lui persoană dumnezeiască şi omenească. Dar n-ai adâncit acest fericit adevăr! Nu l-ai meditat, în genunchi, nopţi şi zile, cum se cuvine; nu te-ai robit lui, cu tot sufletul, cu toată inima, cu toate puterile de dragoste şi de devotament pe cari le ai! Dovadă este starea de confuziune şi de dezagregare în care te văd astăzi. Nesiguranţele, dibuielile şi durerile frăţiei tale, în ceasul de faţă, însemnează că un nour de la cel viclean îţi ascunde pe Domnul Euharistie. Toate rătăcirile, întunecimile şi bolile sufleteşti, de cari poate bob' un creştin, dar mai cu seamă un preot, vin din tulburarea credinţei în Sfânta Euharistie.

Preotul care crede şi mărturiseşte, deplin, întocmai, tară nici o îndoială, că Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos este integral în Sfânta Euharistie (Dumnezeu şi om), a biruit pe diavolul şi toate vicleniile lui, a biruit lumea şi toate glasurile deşertăciunii ei.

VIII

Iubite frate, supremul şi mântuitorul adevăr, că în Sfânta împărtăşanie noi primim, cu adevărat, trupul şi sângele lui Iisus Christos, înfloreşte bogat în toată literatura Sfinţilor Părinţi. Nu preget să-ţi mai citez câteva din acele dovezi, pe cari le-ai învăţat odinioară (vai! într-un chip cu totul sec şi scolastic, fără nici o vibraţie personală, nici din partea profesorului, nici din partea elevului).

Sfântul Sofronie al Ierusalimului zice: „Nimeni să nu privească aceste Sfinte Taine drept imagini ale trupului şi sângelui lui Christos, ci să crează că pâinea şi vinul ce s-au adus s-au prefăcut în trupul şi în sângele Mântuitorului" ***QAacQrie*** n, p. 467).

Sf. Ioan ChrisostomuL într-una din omiliile sale, asupra epistolei întâia către corinteni, ne învaţă cu cea mai mare claritate:

„Dacă nimeni nu cutează să primească un împărat altfel decât cu cea mai mare cinste, necum să-1 apuce cu mâini murdare de vestmântul său împărătesc, cum ne va fi iertat, oare, nouă, să ne purtăm cu atâta ocară faţă de trupul Dumnezeului-Om, care este stăpânul a toate şi prin care avem suflarea şi viaţa, faţă de trupul prea curat; fără de prihană, unit cu natura cea dumnezeiască? Să nu ne azvârlim, vă rog, noi singuri în moarte, ci să ne apropiem de trupul Domnului, cu frică şi cu mare curăţie. Şi când îl vezi înaintea ta spune-ţi astfel: Prin puterea acestui trup eu nu mai sunt praf şi cenuşă, nu mai sunt rob, ci liber. Prin el nădăjduiesc viaţa vecinică, starea îngerească şi petrecerea împreună cu Christos. Moartea n-a putut să ţină acest trup străpuns de piroane şi biciuit. Dinaintea lui, soarele, văzându-1 spânzurat pe cruce, s-a ascuns în întuneric. Plin de sânge şi împuns cu lancea, acesta este trupul care a deschis pentru toată lumea fântânele mântuirii, izvorând Sânge şi Apă. Şi dacă vrei să ştii şi într-altfel puterea lui, atunci întreabă pe acea femeie, care pătimea de scurgere de sânge şi care nu s-a atins chiar de el, ci de ciucurii vestmântului Domnului. întreabă marea care 1-a purtat pe valurile ei, întreabă duhurile cele rele - prin ce a fost înfrântă puterea lor; întreabă Iadul prin ce i-a fost smulsă biruinţa: şi nu îţi vor numi altceva decât acest trup răstignit. întreabă şi Moartea: prin ce ţi-a fost luat boldul tău şi prin ce s-a gârbovit puterea ta? Şi cum, tu, care erai altădată atât de înfricoşată, ai ajuns acum uşoară chiar copiilor? Şi Moartea va trebui să-ţi spună că pricină întru aceasta

este Trupul Domnului. Căci atunci când a fost pironit pe cruce, morţii au înviat, mormintele s-au deschis şi cei răposaţi s-au întors la viaţă. Şi trupul lui, el ni 1-a dat nu numai ca să-1 cuprindem, ci ni 1-a dat chiar să ne hrănim cu el, ca dovadă de covârşitoarea lui iubire. Dar pe cât de mare este facerea de bine, pe atâta este şi pedeapsa, dacă, prin lâncezeală sau prin cuget spurcat, ne dovedim nevrednici."

Tertulian zice şi el: „Trupul (nostru) se împărtăşeşte cu carnea şi cu sângele lui Christos, pentru ca sufletul să se hrănească din Dumnezeu" ***(Despre învierea trupului,*** cap. 8).

Dar este folositor să vezi cum redă concepţia noastră ortodoxă, cum zugrăveşte credinţa noastră euharistică un teolog străin, un învăţat protestant, Dr. W. Gass, în cartea lui: ***Symbolik der Ghechischen Kirche.*** El scrie la pp. 258-259:

„Euharistia este aceeaşi jertfă pe care Christos a adus-o în noaptea când s-a dat patimei, pentru mântuirea şi pentru viaţa lumii şi pe care - ca jertfă nesângeroasă - a lăsat-o Bisericii. Ca jertfa, ea nu poate fi săvârşită decât de către preot, la altar, şi cu ajutorul elementelor instituite; preotul, însă, se cuvine să aducă râvnă adevărată. El sfinţeşte darurile şi după chemarea Duhului Sfânt şi recitarea cuvintelor legiuite urmează imediat actul transubstanţierii, care preface pâinea în trupul lui Christos, iar vinul în sângele lui Christos. Ceea ce mai rămâne este numai înfăţişarea de dinafară şi aceasta se întâmplă după dumnezeiască iconomie, parte fiindcă opera prefacerii trebuie crezută iar nu văzută şi parte pentru ca firea omenească să nu se dea înapoi, speriată, la vederea cărnii prin care ne facem una cu Christos. Pe baza prefacerii, trebuie să-1 înţelegem pe Christos ca însuşi prezent, după trup şi după sânge, nu tipic, nici în icoană, nici numai prin bogăţia şi lucrarea harului, şi iarăşi nu aşa ca şi cum dumnezeiescul Logos s-ar fi unind ipostatic cu pâinea adusă, ci trebuie să-1 înţelegem prezent în adevăr şi în realitate. Acelaşi trup născut în Betleem din pururi Fecioara Măria, acelaşi sânge vărsat pe cruce se cuvine să le recunoaştem de faţă, în elemente. Ambele se împart, la altar, sunt primite cu gura şi sunt mâncate, de credincioşi şi de necredincioşi, deşi cu efecte neasemenea sau contrarii. Totuşi, orice împărţire şi orice sfâşiere, cu mâinile şi cu dinţii, se întinde numai asupra ***accidentului*** elementelor, pentru că, după ***substanţă,*** nici micşorare, nici sporire nu poate să aibă loc, ci de-a pururi este Christos întreg. Trebuie să credem că Christos este de faţă şi deplin în fiecare părticică, în fiecare picătură de vin,

orişicât de mică, şi la fiecare săvârşire a Sfintelor Taine. Pe lângă aceasta, nn trebuie să ne închipuim că Christos cel înălţat la cer pogoară la altar, ci trebuie să ştim cum că sfinţirea făcută de preot are drept urmare că - m fiecare caz şi în orice loc - elementele se prefac substanţial şi se înalţă la identitatea cu trupul cel din ceruri şi cu sângele lui Christos. - Dar cuvântul ***transubstanpere*** nu slujeşte ca să ne facă să pricepem acest mister (accesibil numai pentru credinţă şi de nepipăit pentru sofismele omeneşti), ci prin el trebuie numai să înlăturăm orice idee a vreunei prezenţe pur figurative, sau tipice sau energetice, sau orişicare alta decât cea reală."

W. Gass a înţeles mărturisirea noastră şi a redat-o cu fidelitate, măcar că se apucă în urmă s-o drâmăluiască şi s-o comenteze. Dar între observaţiile şi notele lui sunt unele ca aceasta (pp. 263-269): „Dacă această explicaţie a Euharistiei are în vedere întruparea şi trage concluziunea că pâinea transubstanţiată este absolut identică cu Trupul ce s-a născut, s-a răstignit şi s-a înălţat, iar că vinul transubstanţiat este absolut identic cu Sângele de pe cruce - aceasta însemnează că mărturisirea ortodoxă se potriveşte aici desăvârşit cu ***Catechismul roman*** (II, 4, 22): ***verum Christi domini corpus, illud idem quod natura ex virgine m coeîis sedet ad dexteram patris hoc sacramento contineri.*** Dar nu e nevoie să credem că este ceva împrumutat, întrucât acea identitate a fost susţinută de către greci încă de foarte multă vreme."

După cum prea bine ştii, această dumnezeiască învăţătură a fost mărturisită şi apărată deopotrivă, atât în Occident cât şi în Orient, atât în Biserica Latină, cât şi în Biserica Greacă.

IX

Mai deschizi câteodată, iubite frate, acea minunată carte de pietate creştină, de iubire şi de umilinţă, pe care ne-a lăsat-o nu ştiu care binecuvântat călugăr din mănăstirile Evului Mediu; mai citeşti uneori ***Urmarea lui Iisus?...*** Marele scriitor francez Guy de Maupassant, după ce tăgăduise şi brutalizase creştinismul în zeci de volume de literatură naturalistă, ajunsese, în zilele lui din urmă, să doarmă cu ***Urmarea lui Iisus*** la căpătâi!... Caută-o, iubite frate, şi citeşte-o şi reciteşte-o din scoarţă până în scoarţă. Iată aci cap. 2, din cartea a patra:

„Plin de încredere în bunătatea ta şi în mare mila ta, mă apropii de tine, Doamne. Bolnav, viu către Mântuitorul meu; istovit de foame şi de sete, viu la izvorul vieţii; sărac, viu la împăratul cerului; rob, viu la stăpânul meu; făptură, viu la cel ce m-a făcut; deznădăjduit, viu la dulcele meu mângâietor.

Dar ce este în mine ticălosul, ca să te facă pe tine să vii la mine şi ce sunt eu ca tu să te dai mie pe tine însuţi? Cum va cuteza un păcătos să se arate înaintea ta şi cum vei binevoi tu să vii spre acest păcătos? Cunoşti pe robul tău şi ştii că nu se află în el nimic bun care să merite darul acesta. Mărturisesc, deci, josnicia mea, spun tare bunătatea ta, binecuvântez îndurarea ta şi îţi aduc mulţumită, pentru dragostea ta cea nemăsurată. Căci pentru tine şi nu pentru meritele mele mi-ai dat să cunosc mai bine blândeţea ta şi să învăţ - cuprins de o şi mai mare iubire - să mă umilesc mai deplin, după pilda ta.

Şi pentru că aşa este bună plăcerea ta şi pentru că aşa a fost porunca ta, primesc ca bucurie darul pe care binevoieşti să mi-1 faci şi să nu fie prihana mea piedică întru aceasta!

O, dulce şi bunule Iisuse! Câtă frică, ce mulţumită, câtă laudă neîncetată nu-ţi suntem noi datori, pentru că ne dai să primim sfânt trupul tău, cel atât mai presus decât tot ce poate să grăiască limba omenească! Dar cu ce gânduri îl voi primi, apropiindu-mă de Domnul meu, căruia nu pot să mă închin atâta cât ar trebui şi pe care totuşi doresc cu înfocare să-1 primesc? Ce gând mai bun şi mai mântuitor pot eu să am, decât să mă plec până la pământ înaintea ta şi să slăvesc nesfârşita-ţi bunătate pentru mine? Te binecuvintez, Dumnezeul meu, şi te voi lăuda în vecii vecilor. Mă dispreţuiesc şi mă prăbuşesc înaintea ta. în genunea întinăcrânei mele. Tu eşti Sfântul Sfinţilor şi eu sunt păcătosul păcătoşilor. Tu te apleci asupra mea şi eu nu sunt vrednic să-mi ridic ochii asupra ta. Tu vii la mine, tu vrei să stai cu mine, tu mă chemi la masa ta. Tu voieşti să-mi dai să mănânc o mâncare cerească, pâinea îngerilor, şi care nu este alta decât tu însuţi, o! pâinea cea vie, care te-ai pogorât din cer şi care dăruieşti viaţă lumei" ***(Ioan*** 6, 48, 50, 54).

Iată izvorul dragostei şi biruinţa milostivirii tale... Ce mântuitoare socotinţă a fost socotinţa pe care ai avut-o să ne aşezi Tainele tale! O, dulce şi prea plăcut ospăţ, unde te-ai dat drept hrană tu pe tine însuţi! Cât sunt de -vrednice de admiraţie lucrurile tale, Doamne; cât de mare este puterea ta, cât este de negrăit adevărul tău!

«Ai zis şi toate s-au făcut» ***(Psalm*** 148, 5) şi nimic nu s-a făcut decât aceea ce ai poruncit. Lucru minunat, pe care nici un om nu poate să-1 priceapă, dar pe care toţi trebuie să-1 crează: că tu Doamne, Dumnezeul meu, Dumnezeu adevărat şi om adevărat, te coprinzi în întregime în cea mai mică parte din speciile pâinei şi vinului şi că fără să te micşorezi eşti mâncat de către cel ce te primeşte. O, atotputernice Stăpâne al lumilor, tu care fără să aibi nevoie de nimeni, ai voit totuşi să te sălăşluieşti în noi, prin Sfintele tale Taine: păstrează nepătate sufletul meu şi trupul meu, ca să pot mai adesea să săvârşesc Sfintele tale Taine, cu bucuria unui cuget curat şi să primesc, spre vecinica mea mântuire, ceea ce tu ai aşezat mai întâi spre slava ta şi spre vecinica dăinuire a amintirii dragostei tale.

Bucură-te, suflete al meu, şi mulţumeşte lui Dumnezeu pentru un dar atât de măreţ, pentru o mângâiere atât de dulce, pe care ţi-a lăsat-o în această vale a plângerii... Căci dragostea lui Iisus Christos nu slăbeşte niciodată şi niciodată ispaşa lui, pentru noi, nu se împuţinează. Pururea deci se cuvine să te pregăteşti pentru această prea sfântă săvârşire, prin premenirea duhului, şi să cugeti adânc asupra acestei mari taine a mântuirii. Când săvârşeşti jertfa cea de taină sau când stai de faţă la altar, ea trebuie să ţi se pară tot atât de mare, tot atât de nouă, tot atât de vrednică de iubire, ca şi în ziua când Iisus Christos a coborât hi sânul Prea Curatei şi s-a făcut om, sau în ziua când, spânzurat pe cruce, el a pătimit şi a murit, pentru mântuirea neamului omenesc."

Dar în această viaţă zorită, înfierbântată şi înstrăinată de Christos, pe care, din nefericire, încep să o ducă chiar şi slujitorii altarului, în aceste zile asurzite de glasul de bacantă al unei literaturi diavoleşti, poate că umila carte ***Urmarea lui Iisus*** nu mai are căutare pentru tinerii noştri preoţi. Mai are căutare, cel puţin, ***Ceaslovul,*** mai are căutare ***Liturghierul?*** Câte sunt rugăciunile pe cari trebuie să le citeşti, dis-de-dimineaţă, ori de câte ori îţi propui să săvârşeşti Sfânta Liturghie? Le cunoşti bine aceste rugăciuni, sau eşti şi frăţia ta dintre aceia cari lasă pe cântăreţ să le citească?

în rugăciunea a şaptea (a Sf. Simeon, noul teolog) citim următoarele: „Vezi smerenia mea, vezi-mi osteneala câtă este şi păcatele toate mi le iartă, Dumnezeule al tuturor, ca eu, cu inimă curată, cu înfricoşat gând şi cu suflet umilit să mă împărtăşesc cu Tainele tale cele preacurate şi preasfinte, ***cu care se îndumnezeieşte şi se înviază tot cel ce mănâncă şi bea cu inimă curată-*** Că tu ai zis, Stăpâne al meu: «Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu, pentru mine petrece şi eu întru el»."

Adevărat este cu totul cuvântul Stăpânului şi Dumnezeului meu, că cela ce se împărtăşeşte cu ***darurile cele dumnezeieşti şi îndumnezeitoare*** nu este singur, ci cu tine Christoase al meu, cela ce eşti din lumina cu trei străluciri, care luminează lumea.

X

învăţătura noastră despre Sf. Euharistie este atât de precumpănitoare şi de fundamentală, încât cine n-a meditat-o adânc şi nu s-a identificat cu ea nu poate să fie, în Biserica Mântuitorului - „călăuză orbilor şi lumină celor ce sunt m întuneric, povăţuitor celor fără minte, dascăl celor nevârstnici..." ***(Romani*** 2, 19-20). Sublimă şi înfricoşată învăţătură! Eu, preotul nevrednic, merg la sf. jertfelnic, îndeplinesc cele de cuviinţă, citesc toate cele legiuite, şi cu puterea darului preoţiei (care este puterea Sf. Duh) şi cu credinţa mea pusilanimă (cred, Doamne! ajută necredinţei mele) aduc, pe Sf. Masă, integral şi aidoma, sacrificiul de pe Golgota!

Aici este scara văzută în vis de Iacov, scară pe care îngerii Domnului urcau şi coborau! Aici ni se deschide cerul şi, încă pe pământ fiind, noi anticipăm sălăşluirea noastră în corturile cele vecinice şi bucuria petrecerii împreună cu Dumnezeu-Cuvântul. Dar tot aici se cască gura iadului, ca să soarbă pe preotul vânzător care nesocoteşte trupul lui Christos (1 ***Corinteni*** 11, 29) şi se poartă în jurul Sfintei Mese, fără frica lui Dumnezeu, fără credinţă şi fără dragoste.

Cu cele ce am spus asupra Sfintei Euharistii, am scos în evidenţă dumnezeiescul miez al învăţăturii noastre ortodoxe. Aici stă tot înţelesul şi toată puterea evlaviei inimilor noastre. Cine ştie, crede şi primeşte, cu tot freamătul convingerii, că Iisus Christos din ceruri este absolut identic cu Iisus Christos Euharistie - acela este urmaşul Sf. Ioan şi al Sf. Pavel, este stâlpul bisericii, este iconomul cel înţelegător, este purtătorul cheilor cari închid şi deschid. Altfel, toată Sfânta Liturghie, toate rugăciunile către sfinţi, toate pomenirile răposaţilor şi toate serviciile corespunzătoare ajung - pentru preotul necredincios - ritualism şi corvadă.

Cine nu crede că Sf. Prastol este jilţul marelui Dumnezeu şi că Domnul Euharistie este unul şi acelaşi cu Iisus Christos din

ceruri, acela intră în altar ca la el în iatac, nu se închină până la pământ înaintea nevăzutului împărat, vorbeşte tare, râde şi (am văzut-o cu ochii mei!) scuipă în preajma Sfintei Mese. Cine nu crede că, hi Sf. Chivot şi în Sf. Potir, după consacrare, odihneşte, învăluit în vălurile euharistice, Cel Ce ne-a răscumpărat din blestem şi din moarte, acela săvârşeşte Sf. Liturghie cel mult cu aceeaşi preocupare şi cu aceeaşi tensiune sufletească cu care un cântăreţ de operă, în culise şi pe scenă, îşi interpretează personagiul. Cine nu crede că, primind Sf. împărtăşanie, se face trup şi sânge cu Iisus Christos, primeşte arvuna nemuririi, ia loc şi parte lângă sfinţi şi lângă fericiţi, acela nu înţelege nimic din uniunea mistică cea întru Christos, acela rupe solidaritatea dintre Biserica de pe pământ şi cea din ceruri (dintre Biserica luptătoare şi cea biruitoare) şi se sminteşte de rugăciunile pentru cei răposapi-

„Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu are viaţă vecinică. Şi eu îl voi învia pre el în ziua cea de apoi" ***(loan*** 6, 54). Nădejdea învierii trupurilor noastre este întemeiată pe credinţa în Trupul şi în Sângele lui Iisus Christos. Cum putem să credem şi să mărturisim: - .Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie", iară să credem şi să mărturisim ca, primind pe Iisus Christos Euharistie, ne împreunăm cu toată persoana lui dumnezeiască şi omenească? Numai aşa putem să aşteptăm minunea inefabilă şi îndumnezeitoare a învierii trupurilor noastre, pentru că ne-am făcut una cu Iisus Christos. Pentru aceea trupul nostru va ieşi - transfigurat şi miraculos - deasupra mormântului, întocmai ca spicul Sf. Pavel, din sămânţa putrezită în pământ! (1 ***Corinteni*** 15,36-44).

După cum nu există creştinism fără învierea cea din morţi, aşa nu există creştinism fără dumnezeiasca încredinţare că Iisus Christos este adevărat şi întreg - Dumnezeu şi om - în Sfânta împărtăşanie şi că noi, mâncând Trupul lui şi bând Sângele lui, noi ne îndumnezeim şi nu murim decât în arătare, căci aşteptăm - în bucurie sau în întristare - ziua cea supremă a Judecăţii şi redobândirea trupurilor noastre.

Cine se numeşte pe sine creştin, fără să crează în înfricoşata taină a Sf. Potir şi în învierea cea de obşte, acela este mincinos şi adevărul nu este în el (1 ***loan*** 2, 4).

Te ispiteşte, oare, gândul să-mi arăţi, în largul lumei de azi, valurile urlătoare ale necredinţei şi ale apostaziei? Vrei poate să-mi spui că actuala noastră preoţime este, conştient şi inconştient, molipsită de influenţe protestante? îţi voi răspunde; să cază păcatul "şi blestemul asupra păstorilor mincinoşi, asupra icono-

milor făţarnici, asupra falsificatorilor învăţăturii Iui Christos şi asupra tuturor acelor năimiţi cari duc la păşune otrăvită pe mieluşeii semmăriilor noastre!

Ştiu, iubite frate în Christos, ştiu că de vreo 30-40 de ani încoace, vinul doctrinei creştine ortodoxe este, la noi, speculat şi amestecat. Ştiu că din şcolile noastre speciale se ridică, an după an, o preopjne convenţională, fără ştiinţă, fără eroism, o preoţime, în cazul cel mai bun, nici rece nici caldă şi pe care Iisus Christos va scuipa-o din gura mi ***{Apocalips*** 3,16). Ştiu toate acestea şi multe altele, pe cari Ie voi spune la vreme cu îndrăzneala Sf. Pavel.

Dar, frăţia ta, care vrei să fii şi te ţii ca având râvnă pentru Domnul şi pentru ***Sf Evanghelie,*** frăţia ta, care iubeşti studiul şi stai şi citeşti şi meditezi şi năzuieşti să fii „povăţuitor celor fără minte, dascăl celor nevârstnici" - cum de te-ai ispitit să părăseşti cărarea dreptei noastre mărturisiri şi să te iei după învăţătorii şi după agenţii unui creştinism adultérât? Dacă crezi cu adevărat, dacă crezi din toată inima în cuvântul Mântuitorului: - „Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-i pre ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, învăţându-i pre ei să păzească toate câte am poruncit vouă şi iată eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului" ***(Matei*** 28, 19-20), dacă crezi că a putut să dea asemenea poruncă şi asemenea făgăduinţe şi că, Dumnezeu fiind în ceruri, de-a dreapta Tatălui, îşi menţine porunca şi îşi îndeplineşte făgăduinţele, atunci pentru ce îndoielile frăţiei tale, pentru ce tânjirile, răzvrătirile, semirăzvrătirile şi toate dezordinele conştiinţei frăţiei tale?

XI

De unde vine turburarea şi dezorientarea frăţiei tale?... Din ştirbirea credinţei ortodoxe. Eşti impresionat şi covârşit de toate câte se petrec în Biserica strămoşească. înconformităţile noastre bisericeşti te izbesc şi te scot din fire. Este un ceas greu pentru spectatorul creştin. Ne aflăm parcă îh aceeaşi stare în care se aflară ucenicii Domnului, când învăţătorul lor fu prins în Grădina Măslinilor, fu legat şi pornit sub escortă. Cum?... Fiul Iui David. Mesia cel sărbătorit de acum câteva zile, s-a lăsat să fie prins şi legat de slugile arhiereilor? Tot aşa stăm noi, aiuriţi şi sfărâmaţi, când vedem Biserica Mântuitorului (cel puţin cu ochii noştri

li

omeneşti) căzută m captivitatea multor neajunsuri, multor stări dureroase şi multor principi din Babilon. Cum a putut să ajungă Mireasa lui lisus Christos nişte zile atât de grele ca zilele de azi?... Şi precum odinioară, în curtea arhiereului, Petru tăgădui pe Dumnezeiescul învăţător, tot aşa şi azi mulţi din preoţii noştri tăgăduiesc pe Mireasa lui lisus Christos şi nu mai cred hi tinereţea ei cea neînserată.

Dar Mântuitorul a zis: „Să nu se turbure inima voastră! Aveţi credinţă în Dumnezeu şi aveţi credinţă în mine" ***(Ioan*** 14, 1). încercările noastre hi lumea aceasta şi luptele pe cari trebuie să le susţinem, m pridvorul bisericii, sunt adeseori spăimântătoare. Sf. Pavel nu ne concepe şi nu ne vede, în trecerea noastră prin această viaţă, decât mereu ca nişte luptători pentru Christos, înarmaţi din cap până în picioare ***(Efeseni*** 6, 13-17). Nu este uşor să te oşteşti pentru Marele împărat şi să faci de streajă lângă Sf. Altar!

Ce însemnează aceste ispite, cari vor să ne zguduie din buna noastră încredinţare preoţească? De ce atâtea scăderi, atâtea abateri, atâtea păcate şi atâtea sminteli, printre noi şi împrejurul nostru? De ce atâţia iconomi cari îşi necinstesc iconomia şi cred că Stăpânul doarme sau a plecat ca să nu se mai întoarcă niciodată? De ce s-a stricat sarea pământului? ***(Matei*** 5,13).

Nu putem să înţelegem! Pentru că acum vedem numai ca prin oglindă, în ghicitură ***(Corinteni*** 13,12). Atâta numai ştim şi cetim în ***Sfânta Evanghelie:***

.....Asemenea este împărăţia cerurilor omului care a sămănat sământă bună în ţarina sa. Dar pe când oamenii dormeau, a venit vrăjmaşul lui, a sămănat neghină printre grâu şi s-a dus. Iar dacă a crescut paiul şi a făcut roadă, atunci se arătă şi neghina. Venind slugile stăpânului casei, îi ziseră: Doamne, n-ai sămănat, tu, oare, sământă bună în ţarina ta, de unde dar are neghină? El le răspunse: Un om vrăjmaş a făcut aceasta. Servitorii îi ziseră: Voieşti atunci să ne ducem şi s-o plivim? El, însă, rosti: Nu, ca nu cumva, plivind neghina, să nu smulgeţi o dată cu ea şi grâul. Lăsaţi să crească împreună şi grâul şi neghina, până la seceriş, şi la vremea secerişului voi zice secerătorilor: Pliviţi întâi neghina şi legaţi-o în snopi, ca s-o ardem; iară grâul îl strângeţi în jitniţa mea" ***(Matei*** 13, 24-30).

lată de unde vin păcatele, răutăţile, făţărniciile, negustoriile, specula ruşinoasă, blasfemiile, cu un cuvânt: toată neghina care năpădeşte altarele lui lisus Christos. în ogorul cel dumnezeiesc, prin vrăjmăşia diavolului şi prin colaborarea libertăţii omului, alături de grâul duhovnicesc - de multe ori înăbuşindu-1 şi exasperându-1 - se răsfaţă buruiana infernală! Mărturisesc că trebuie să fii robust în credinţă şi ucenic vigilent al Sf. PaveL ca **să** înţelegi figura hunei acesteia (1 ***Corinteni*** 7, 31), să recunoşti progenitura diavolească şi să te razemi în cuvântul Mântuitorului şi m secera îngerilor secerători. Clipa mea nu este eternitatea Bisericii. Toate câte văd în Biserică, şi mă dor, şi mă pun la grea încercare, şi mă cufundă uneori în prăpăstii de întuneric şi de jale - toate, toate nu pot să stea în cumpănă cu făgăduinţele şi cu asigurările lui lisus Christos, date sfinţilor săi ucenici, înainte şi după învierea sa din morţi, aşa cum nu poate să stea în cumpănă un fir de iarbă de pe poalele unui munte cu muntele însuşi.

Fii înţelept şi adună-**te** acasă, adică la vecinicul adăpost al Bisericii nemuritoare, la adăpostul celor Şapte Sfinte Taine şi mai vârtos al Sfintei Euharistii. Dă-ţi seama că oricât de strâmtorată **este** Biserica noastră şi oricât de grozav se întinde vânzarea de Christos şi cutezanţa ucenicilor diavolului, lisus Christos este **de**-a pururi în ceruri, de-a pururi în mijlocul nostru, în noi, şi pe Sf. Prastol. Când cazi înaintea lui şi i te închini la Sf.-ta Liturghie şi urgiseşti cu foc păcatele tale şi te lepezi de ele din toată inima şi te simţi ca smuls din tine însuţi şi te laşi cu totul poruncii şi iubirii celui ce voieşte să fie una cu tine - cum poţi să te mai îndoieşti de eternitatea şi de indefectibilitatea Bisericii? lisus Christos este cu noi în corabie şi chiar dacă ni se pare uneori, din oboseală şi din păcatele noastre, că el doarme, corabia lui - spumege şi izbească-se marea acestei lumi intre cer şi iad! - este fără pieire, este de-a pururi biruitoare.

lisus Christos este cu noi, m toate zilele, până la sfârşitul veacului Este cu noi ca Dumnezeul cel vecinie, Cuvântul Tatălui; **este** cu noi prin sălăşluirea în Biserică şi prin călăuzirea Sf. Duh; este cu noi, întreg, Dumnezeu şi om, în vălurile Sfintei Euharistii. A putut să se înşele Mântuitorul? Ne-a făgăduit el lucruri pe cari nu poate să le îndeplinească? Au crezut oare şi au mărturisit deşertăciuni Sfinţii Părinţi şi cele şapte sinoade ecumenice?...

Stai acum şi te socoteşte: Când Mântuitorul ne încredinţează, despre Biserica sa, „că porţile iadului nu vor birui-o" ***(Matei*** 16, **18)** putem noi să credem că iadul a biruit-o, fără să ne lepădăm de Christos şi de credinţa în dumnezeirea lui? Numai un strein de credinţa creştină, numai un duşman al lui Christos poate să privească Biserica drept operă omenească, supusă păcatelor, înşelă-

1

ciunii şi caducităţii. Un strein sau un duşman, dar nu un discipol al Mântuitorului!

Pilda neghinelor, pilda năvodului, misterioasa acţiune a îngerului întunericului şi nu mai puţin misterioasa şi perversa noastră libertate omenească lămuresc şi edifică pe deplin credinţa noastră asupra suferinţelor şi scăderilor vremelnice ale Bisericii. Oricât de multă ar fi neghina, oricât de prididit şi de rărit ar fi grâul, ogorul rămâne dumnezeiesc, iar ***Sfânta Evanghelie,*** iată, ne-a prevenit şi ne-a instruit îndeajuns.

XII

Nu ştiu cu claritate cari sunt punctele de credinţă asupra cărora începi să ai durerile îndoielii. Fiindcă n-am vorbit împreună niciodată, ştiu numai în general că ai vădite simpatii pentru afirmările fostului preot Teodor Popescu şi pari a crede că dreptatea este de partea lui. Precis ştiu numai atâta - fiindcă însuţi mi-ai mărturisit-o ni scrisoarea frăţiei tale - că n-ai voit să primeşti osândirea traducerii lui D. Cornilescu şi ai cerut lămuriri, într-un chip care putea fi interpretat ca o răzvrătire împotriva autorităţilor bisericeşti.

Mi-a căzut, însă, sub ochi, o altă dovadă a nedomiririlor dogmatice ale frăţiei tale şi de acolo am înţeles că eşti bântuit de acelaşi duh al rătăcirii ca şi fostul preot paroh de la Biserica Sf. Ştefan („Cuibu-cu-Barză"). Aşa fiind, am tot dreptul să te cred - până la alte lămuriri - solidar cu toate abaterile şi cu toate greşelile pe cari le-am notat la partizanii acestei erezii. Poate că, frăţia ta, nu le împărtăşeşti pe toate, sau poate că nu împărtăşeşti definitiv nici una. Poate că eşti mai mult într-o stare sufletească de nesiguranţă şi de dureroasă tensiune. Atitudinea frăţiei tale, atât cât o cunosc din spusele altora, pare că învederează mai mult frământare şi confuzie, decât o francă şi pătimaşă închegare eretică.

Eu îţi doresc frăţeşte să ajungi să te clarifici şi să pui la loc, în ogorul moştenirii noastre bisericeşti, vechile pietre de hotar, acolo unde le-au pus Sfinţii Părinţi ai Bisericii şi marii noştri dascăli. Dar fiindcă nu ştiu lămurit unde anume se încurcă firele dogmaticei frăţiei tale, eu voi trece în revistă principalele erori pe care le-au afirmat şi le afirmă separatiştii - mulţi, puţini - cari s-au luat după învăţătura domnilor T. Popescu şi D. Cornilescu.

Care este prima greşală a tuturor răzvrătiţilor bisericeşti, a tuturor ereticilor, a tuturor inovatorilor cari au ieşit şi ies din Biserică? Este vechea greşală din Paradis, este şi mai vechea greşală a îngerului Apostat, este neascultarea din trufie! în Biserica Mântuitorului, învăţătura şi deciziunile dogmatice sunt în mâna Colegiului episcopal, adică în mâna adunării arhiereilor. Colegiul episcopal este vistiernicul ştiinţei bisericeşti şi paznicul întregei noastre vieţi întru Christos. Ştiinţa bisericească izvorăşte din două izvoare gemene, din ***Sfânta Scriptură*** şi din Sf.-ta Tradiţiune. Interpretul suprem al ***Sfintei Scripturi*** este Colegiul episcopal, şi tot Colegiul episcopal este păstrătorul şi garantul tradiţiilor sacre.

Este inadmisibil ca un preot sau un episcop să se ridice cu o învăţătură - cu pretenţia de a fi întemeiată pe ***Sfânta Scriptură*** - şi care să împungă şi să rănească tradiţia milenară, sigilată de conciliile ecumenice şi vie în conştiinţa episcopatului.

Cele mai multe cazuri de rătăcire se ivesc la interpretarea ***Sfintei Scripturi.*** De când protestantismul a proclamat principiul că ***Sfânta Scriptură*** este singurul izvor din care trebuie să scoatem apa cea vie şi dovezile adevărurilor de credinţă, de atunci molipsirile în Biserica Ortodoxă s-au înmulţit şi un caz de atare molipsire este cazul Teodor Popescu.

„...Pe ce temei (trebuie să crezi adevărurile credinţei)?... Pe temeiul celor scrise aici în ***Evanghelie.*** Nu eu, nu un episcop oarecare, nu un mitropolit, dar nici chiar un înger din cer n-are dreptul să vină aici şi să spună: să mă credeţi pe mine, căci eu ştiu totul. Nu. Fiecare din aceştia trebuie să zică: să nu mă credeţi pe mine, ci Cuvântul lui Dumnezeu. Dacă e ceva împotriva acestui Cuvânt al lui Dumnezeu, nu trebuie primit. Iată de ce am căutat să vă pun în ***măn&Noul Testament,*** pentru ca credinţa voastră să se întemeieze nu pe mine, ci pe Dumnezeu, pe Cuvântul Iui. De aceea eu mă aştept din partea fiecărui om care vine aici ca, mergând acasă, să deschidă ***Noul Testament*** şi să citească cu ochii lui, cu mintea lui, partea din ***Evanghelie*** asupra căreia s-a predicat. Şi dacă găseşte acolo ce s-a predicat, să primească; dacă nu, să întrebe" ***(Jisus vă cheamă!*** Predici rostite de T. Popescu, pag. 91).

Acesta este, în toată nuditatea lui, principiul protestant că numai din ***Sfânta Scriptură*** trebuie să scoatem credinţa noastră şi că oricine poate să se adape singur, chiar de la izvor. Principiul acesta a sfărâmat în sute şi sute de bisericuţe Biserica protestantă, a ridicat la suprafaţă mii de capete fantastice, ignorante.

scrântite..., mii de oameni închipuiţi cari au dat şi dau jos tot ce-au spus alţii mai înainte, fiindcă, fireşte, orişicine are dreptul, puterea şi darul să înţeleagă şi să interpreteze ***Sfânta Scriptura****

Cutezanţa unui astfel de principiu este întrecută numai de naivitatea lui. Cine citeşte bine afirmările lui T. Popescu, trebuie să se întrebe: Dar atunci ce te faci cu cei ce nu ştiu carte? Dacă tot adevărul creştin şi toată mântuirea sunt legate de litera ***Sf Scripturi,*** atunci ce fac nenorociţii cari n-au învăţat să citească?

„Mulţumită Reformei, litera a fost pusă în locul tradiţiunei; litera a ajuns singurul criteriu al adevărului, litera de aci înainte fu unicul drum al mântuirii. Aşa încât, zice Fichte surâzând, oricine care nu ştie să citească, nu mai are nădejde să intre în împărăţia cerurilor!" ***(Histoire de Luther,*** par J.M. Audin, Introducere, pp. 86-87).

Tot cuvintele lui T, Popescu ne sugerează următoarele: dacă credinciosul, invitat de tine să citească ***Noul Testament,*** găseşte acolo ce s-a predicat, tu zici „să primească", iar dacă nu găseşte „să întrebe". Să presupunem că întreabă; dar răspunsul tău şi raţionamentele tale şi toată osteneala ta nu izbutesc să-1 convingă, fiindcă el a înţeles altfel şi altceva. Atunci unde aţi ajuns? Aţi ajuns la a nouă bisericuţă. Dacă acest credincios este şi el un încăpăţânat, are tot dreptul - după principiul protestant că toţi pot să interpreteze ***Sfânta Scriptură*** - are tot dreptul să deschidă o nouă sală de predică, lângă aceea de la „Cuibu-cu-Barză".

Iată ce înseamnează să fii neascultător şi să te crezi mai înţelept decât Biserica. Socotindu-te pe tine dezlegat de orice respect faţă de tradiţia bisericească - tradiţie disciplinară, exegetică, dogmatică... - şi slobod - să pricepi ***Sfânta Scriptură*** cum te taie capul, ai proclamat desfiinţarea autorităţii bisericeşti şi ai deschis poarta tuturor nebunilor şi tuturor fantasmagoriilor.

Ideea că tot ce este necesar pentru mântuirea noastră se găseşte depus în cartea ***Sf. Scripturi,*** creşte dintr-un strat de adâncă ignoranţă istorică. „Numai ignoranţa a putut să confunde ***Biblia*** cu credinţa, ca şi cum creştinismul n-ar fi avut fiinţă cu mult înainte de ivirea cuvântului scris. Primii creştini avură ca învăţători pe apostoli sau pe ucenicii apostolilor. Adevărurile mântuirii ei le cunoşteau din învăţătură orală. Primii creştini ştiau ***Tatăl Nostru*** mai înainte ca să-1 fi scris Sf. Matei. Şi mai înainte de Sf. Matei se ştia formula botezului. Să ne spuneţi deschis dacă, în primele patru veacuri, creştinătatea avu nevoie să caute în ***Noul Testament*** dovezile dumnezeirii lui Iisus Christos! Munscher (un învăţat

protestant) se rosteşte aici cu o franchetă care îi face onoare. Da, zice el, din toate cercetările ştiinţei, până m ziua de faţă, reiese dovada că protestanţii nu au istoria de partea lor, când se încăpăţânează să combată tradiţiunea. - Este o idee falsă, adaogă Thieftrunk (alt protestant), să socoteşti că ***Scriptura*** închide în sine doctrina creştină în întregime. - Dacă nu voieşti să primeşti tradiţia, urmează Ammon (iarăşi un protestant), poţi să contestezi nevoia botezului pruncilor şi chiar dumnezeirea Mântuitorului. Unde ne-a descoperit Dumnezeu că epistolele Sf. Pavel au fost scrise cu adevărat de acest apostol? - Fără tradrţiune, vă desfidem să ne dovediţi autenticitatea canonului ***Bibliei" (Histoire de Luther,*** Introducere, pp. 60-61).

Dar, oare, toate aceste adevăruri nu-ţi sunt cunoscute şi prea cunoscute? N-ai învăţat că aproape toate scrierile ***Noului Testament*** sunt ocazionale şi cu caracter întregitor, la predica orală care era adevărata temelie? Ce sunt epistolele Sf. Pavel decât nişte înnodări, completări şi dependinţe, la învăţăturile pe cari Apostolul le dăduse, prin viu grai, tesalonicenilor, corintenilor, filipenilor, galatenilor, lui Ţimotei etc?

„O, Timotee! păzeşte ceea ce ţi s-a încredinţat, depărtează-te de vorbirile deşarte şi lumeşti şi de împotrivirile ştiinţei, mincinos numite astfel, de care unii, legându-şi sufletul, au călcat alături cu credinţa" (1 ***Timotei*** 6, 20-21).

„Ţine-te de dreptarul învăţăturilor sănătoase, pe cari le-ai auzit de la mine, cu credinţa şi cu iubirea ce este în Christos Iisus" ***(2 Timotei 1,13).***

„Vă aduc aminte, fraţilor, de ***Evanghelia*** pe care v-am binevestit-o, pe care aţi primit-o, întru care şi staţi, prin care şi sunteţi mântuiţi; vă aduc aminte cu ce cuvinte v-am propovăduit-o..." (1 ***Corinteni 15,*** 1-2).

Este fapt istoric că apostolii şi ucenicii lor au răspândit şi întemeiat creştinismul prin propovăduire, prin cuvânt. în scrierile pe cari ni le-au lăsat - ocazional şi cu preocupări mai totdeauna speciale - ei nu ne-au dat nişte rezumate sistematice ale doctrinei creştine. Doctrina întreagă era în suflete, în predica învăţătorilor şi în pred ani a păstrată cu sfinţenie.

Iată ce ne spune Sf. Irineu (t 202), episcopul Lionului, în cartea sa ***Adversus Haereses*** (III, 4, 1-2): „Dacă Apostolii nu ne-ar fi lăsat scrierile lor, s-ar fi cuvenit, oare, mai puţin să ne ţinem de ordinea tradiţiunei, aşa cum au lăsat-o ei celor cărora le-au încredinţat Biserica? Această ordine este ţinută de multe

popoare barbare, cari, pentru că au crezut în lisus Christos, au mântuirea scrisă în faptele lor de către Sfântul Duh, fără hârtie şi fără cerneală, şi cari observă cu severitate vechea tradiţie... Şi aceste popoare cari cred fără de cărţi scrise, aceste popoare pe cari noi le numim barbare, ei bine! prin sentimentele lor, prin moravurile şi purtarea lor, cea după credinţă, ele sunt prea înţelepte, ele sunt plăcute lui Dumnezeu, ca unele ce-şi petrec viaţa în dreptate, în nevinovăţie şi în înţelepciune".

Sf. Ciprian (| 258), episcopul Cartaginei, zice: „Este uşor pentru inimile evlavioase şi simple, să se ferească de eroare şi să găsească adevărul; căci îndată ce ne ducem la izvorul tradiţiunei dumnezeieşti, eroarea dispare" ***{Epistola*** 63).

Acelaşi lucru îl spune Sf. Epifaniu (î 403), mitropolitul Salaminei, din Cipru: „Trebuie să ne ţinem şi de tradiţie, fiindcă nu putem să găsim totul în ***Scripturi.*** Sfinţii Apostoli au lăsat unele învăţături în ***Sfânta Scriptură,*** iar altele în tradiţiune, ceea ce Sf. Pavel adevereşte cu cuvintele: «fraţilor, vă laud că în toate vă aduceţi aminte de mine şi ţineţi predaniile ***aşa cum vi le-am dat»*** " (1 ***Corinteni*** 11,2) ***(Panarion,*** 60, cap. 6).

Sf. Vasilie cel Mare ne spune: „între adevărurile şi învăţăturile cari se păstrează în Biserică sunt unele pe cari le-am primit prin scris, dar sunt altele pe cari le avem din tradiţia apostolică...; şi unele şi altele au aceeaşi putere pentru odrâslirea cucerniciei. Aceasta este de netăgăduit pentru oricine care are oarecare cunoştinţă despre aşezămintele Bisericii. într-adevăr, să respingi ca lucruri iară nici un preţ îndatinările cele nescrise, ar fi să vatămi greu ***Evanghelia**** în punctele ei cele mai de seamă, ar fi să nu mai laşi propovăduirii decât numele ***(Către Amphilochiu,*** cartea despre Sf. Duh, cap. 27).

Sf. Ioan Chrisostomul zice la fel: „...Apostolii nu ne-au lăsat toate în scris; ei ne-au transmis multe lucruri prin viu grai. Şi unele şi altele sunt deopotrivă de vrednice de credinţă. De aceea noi ţinem şi tradiţia cea vrednică de credinţi... Când ai tradiţia, nu căuta mai departe..." (Macarie, ***Introducere la Teologia Ortodoxă,*** traducerea franceză, p. 509).

Cine aruncă tradiţiunea bisericească (şi nu poate s-o arunce decât o dată cu episcopatul care o garantează) şi pretinde că păstrează numai Cuvântul lui Dumnezeu, acela ciunteşte ***Evanghelia,*** îi taie aderenţele ei fireşti şi milenare şi mai curând sau mai târziu ajunge să dea peste bord - şi ***Sfânta Scriptură.*** într-adevăr, ce s-a întâmplat cu ***Sfânta Scriptură,*** goală de cuirasa

Sf. Tradiţii? Ce-a ajuns ***Cuvântul lui Dumnezeu*** pe mâna urmaşilor lui Luther şi Calvin? Când ai declarat că primeşti numai ***Biblia*** şi te lepezi de Tradiţia Bisericească, însemnează că vrei să păstrezi catul al doilea, dar vrei să dai jos catul întâi! într-adevăr, cine ţi-a spus ţie, omule deşert, din veacul al 16-lea sau al 20-lea, că această carte se numeşte ***Sfânta Scriptură*** şi că este cuvântul lui Dumnezeu? ***Ji-&*** spus-o Biserica, Tradiţia Bisericească! Tăgăduind tradiţia, arunci scara pe care te urci în foişor, alungi şi necinsteşti tocmai pe martorii şi pe chezăşii dumnezeirii ***Sf Scripturi.*** O dată singur, faţă în faţă cu ***Sfânta Scriptură*** - neapărată, neconsolidată şi neinterpretată de Sf.-ta Tradiţie - te găseşti pe acea coastă de munte, prăvălatică şi primejdioasă, pe care, de patru veacuri, se rostogolesc în prăpastia necredinţei şi a raţionalismului mii de pastori şi de doctori protestanţi. Citeşte măcar pag. 303 din ***Einführung în das theologische Studium*** de Paul Wernle (ed. II, 1911) şi înţelege cum târnăcoapele trufiei şi ale răzvrătirii, după ce au sfărâmat zidul Tradiţiunei Bisericeşti, au făcut praf însăşi ***Sfânta Scriptură,*** opera Duhului Sfânt, proclamată deocamdată, cu ipocrizie, ca singura intangibilă. Iată noua ***Cădere a îngerilor,*** -aşa cum ne-o arată protestantul Hoeninghaus ***(Histoire de Luther,*** Introd. pp. 61-62) la o dată destul de veche, adică acum vreo 70 de ani:

„Luther tăgăduieşte autenticitatea ***Apocalipsului Sf. Ioan*** şi a epistolei către Sf. Iacob.

Veter susţine că ***Pentateucul*** nu este scris de Moise.

De Wette afirmă că autoritatea cărţilor ***împăraţilor*** este foarte îndoielnică.

Carlstadt leapădă cărţile ***Samuel*** şi ***Esdra.***

Staffner tratează cartea ***Iudith*** drept un roman pios.

Bretschneider zice ca ***Psalmii*** şi ***Cântarea Cântărilor*** nu sunt inspirate.

Michaelis priveşte cartea proorocului Iona ca o fabulă frumuşică.

Wegschneider pretinde că proorocia lui Daniil n-a fost scrisă de acest prooroc.

Schulz şi Schulthess nu cred în ***Evanghelia Sf. Matei.***

Staeudlin stabileşte că ***Evanghelia Sf. Ioan*** este opera unui înţelept din Alexandria.

Eichhorn est încredinţat ca ***Evanghelia Sf Marcu*** şi ***Evanghelia Sf. Luca*** au fost redijate după un vechi manuscript aramaic.

Geisse afinnă că nici o ***Evanghelie*** nu este de autorul după care se numeşte.

Claudius voieşte ca epistolele Sf. loan să fie ale unui iudeu al cărui nume n-a ajuns până la noi.

Schleiermacher atacă autenticitatea primei epistole către Timotei.

Baumgarten Crusius susţine că ***Epistola către ebrei*** este a unui filosof din Alexandria.

Acum numără! Şi înţelege acest strigăt sfâşietor al lui Roos: Atunci unde mai este ***Sfânta Scriptură!*** - se întreabă el - fiindcă nu există nici o silabă din ***Vechiul*** şi din ***Noul Testament*** care să nu fielepădată de vreun savant din Germania, şi nu în întunericul vreunui bârlog, ca odaia unui student, ci la lumina zilei, sub soarele fără de nori şi adesea sub ochii unui principe patron. Aşadar, de aci înainte, zice Roos, nimeni să nu mai citeze, în sprijinul doctrinelor sale, texte din ***Scriptură]*** Fără tradiţiune este cu neputinţă să dovedeşti că ***Vechiul*** şi ***Noul Testament*** cuprind Cuvântul lui Dumnezeu. - ***„JSfânta Scriptură,*** zice Patrick, este şi ea o tradiţiune".

Acestea sunt, după patru veacuri, rezultatele experienţei protestante cu falnicul principiu, Ia care poate râvneşti şi frăţia ta, că ***Sfânta Scriptură*** trebuie să ne fie singurul izvor de credinţă şi că Tradiţia Bisericească trebuie abrogată.

Oare inovatorii noştri nu ştiu nimic din istoria protestantismului? Când mai cutează să vorbească de un principiu atât de deocheat că numai ***Sf Scriptură*** este autoritate de credinţă şi că oricine poate s-o înţeleagă şi s-o interpreteze - cum trebuie să-i socotim? Ca să nu le spunem că sunt perverşi, trebuie să le acordăm circumstanţele atenuante ale unei grosolane ignorante.

Dacă ai avut vreodată asemenea ispite, vino-ţi în fire, iubite frate. Biserica este mai mare decât ***Sfânta Scriptură*** (înţeleg îndoita Biserică a ***Vechiului*** şi ***a Noului Testament),*** fiindcă ***Sfânta Scriptură*** **a** fost scrisă în Biserică. începând de la făgăduinţele date de Dumnezeu patriarhului Abraham şi până la poruncile date de Mântuitorul ucenicilor săi, toate au fost mai întâi m Biserică şi în Tradiţie şi pe urmă în ***Sfânta Scriptură.*** La câtă vreme după Abraham scrie Moise tradiţiile abrahamide? Unde era ***Noul Testament,*** pe când Sf. Pavel şi Sf. Petru puneau stâlpii ***Evangheliei*** la răsărit şi la apus de Marea Mediterană? Dă-ţi seama că este sau ignoranţă sau viclenie diabolică să zici că cultivi rodul şi, în acelaşi timp, să tai copacul de care atârnă! ***Sfânta Scriptură*** nu

are înţeles, preţ şi autoritate decât în Biserica la umbra sfântă a căreia a fost scrisă. Dovadă: sfâşierea şi pulverizarea ei, în lumea protestantă.

Cine îşi dă aerul interesant că e un riguros şi exclusiv cinstitor al ***Cuvântului lui Dumnezeu,*** trecând peste interpretările, hotarele şi autoritatea Sf. Tradiţii, acela este un trufaş şi un răzvrătit. Oricine aruncă tradiţia aruncă şi autoritatea episcopală. Căci episcopul este tocmai paznicul şi vistiernicul tradiţiilor sacre. Şi cine aruncă episcopatul, dă de-a dreptul pe câmpii anarhiei bisericeşti.

în ultimă analiză, un duşman al tradiţiei este un tainic necredincios. Ce altceva decât necredinţa poate să tăgăduiască lucrarea şi vigilenţa Sf. Duh? Ce altceva decât necredinţa poate să treacă peste asigurările şi promisiunile Mântuitorului? Cum poate să mai susţină cineva că Iisus Christos este cu el „în toate zilele, până la sfârşitul veacului", când sacra Tradiţie Bisericească i se pare rugină, balast şi pod cu vechituri? Unde sunt prerogativele eternei tinereţe a Miresei Domnului? Dacă dăm jos Biserica, în lumea caducităţii şi a bătrâneţii, şi voim să-i facem amputaţii şi reparaţii, însemnează, implicit, că nu mai credem în dumnezeirea ei.

Nu te amăgi, iubite frate! Cine insultă Sf. Tradiţie este un apostat, conştient sau inconştient, care crede că Sf. Duh doarme sus pe catargul corăbiei Sfinţilor Apostoli, şi că această corabie trebuie trasă pe şantier, pentru radicale şi „protestante" reparaţii.

XIII

Ştii prea bine de unde a pornit tulburarea de la Biserica Sf. Ştefan („Cuibul-cu-Barză"). Teodor Popescu, săvârşind Sf. Liturghie, a cutezat să ciuntească apolisul. Această rugăciune de încheiere - în zi de duminică şi când se slujeşte Liturghia Sf. Ioan Chrisostomul - este aşa: „Cel ce a înviat din morţi, Christos adevăratul, Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale... ale celui dintre sfinţi, părintelui nostru, Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului şi cu ale sfântului... a căruia pomenire o săvârşim şi cu ale tuturor sfinţilor să ne miluiască şi să ne mântuiască pre noi ca un bun şi de oameni iubitor". Fostul preot dădea acestei rugăciuni această formă stranie şi personală: „Cel ce a înviat din morţi, Christos adevăratul, Dumnezeul nostru - ***el să***

ne miluiască, el să ne mântuiascăpre noi, ca un bun şi de oameni iubitor ".

Ce însemnă aceasta? Teodor Popescu nu mai voia să ceară, pentru sine şi pentru enoriaşii săi, rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu şi ale sfinţilor. Această ciuntire a apolisului (sau otpustului) a început să fie observată şi comentată. De numerose ori, fraţii preoţi l-au interpelat pe Teodor Popescu asupra acestei schimbări, din proprie autoritate, introdusă în Sf. Liturghie şi i-au cerut lămuriri. Bune sau rele, aceste lămuriri, sprijinite de zelul şi de activitatea predicatorială a lui Teodor Popescu, au prelungit răbdarea autorităţii bisericeşti, mai bine de doi ani. Dar într-o zi Teodor Popescu a fost chemat la un fel de examen dogmatic şi duhovnicesc şi i s-a cerut să-şi clarifice situaţia.

Toate lămuririle pe cari le dăduse până aci s-au dovedit atunci ca sunt paravanul unei erezii mascate. ***Teodor Popescu nu crede că trebuie să ne rugăm Născătoarei de Dumnezeu şi sfinţilor ca să mijlocească pentru noi, la Dumnezeu!*** Pururi Fecioara Măria, fericiţii din ceruri şi îngerii pot să se roage pentru noi - şi poate că se şi roagă, - dar noi nu trebuie să le cerem nici o intervenţie, nu trebuie să-i facem ***solitorii*** noştri, niciodată.

Prima întrebare care se ridică înfricoşată, înaintea unui preot din Biserica Ortodoxă cu astfel de convingeri, este următoarea: - Dar Sfânta noastră Liturghie, dar toate slujbele noastre bisericeşti, sunt pline de rugăciuni, spuse tare sau cetite în taină, către Născătoarea de Dumnezeu, către sfinţi şi către îngeri, ca ei să solească şi să se roage pentru noi! Ce-ai făcut şi ce faci cu aceste rugăciuni?

Răspunsul: - Le ignorez. Trec peste ele. Şi cu adevărat, în faţa comis iun ei de cercetare, Teodor Popescu a tăiat cu linii negre rugăciunile tipicale cari îi fuseseră puse înainte. Aşadar, amputarea apolisului era semnul unei ascunse şi grave dezorganizări dogmatice. Acea modificare, pe care T. Popescu voia uneori s-o facă să treacă drept fără însemnătate, semăna cu buba de dălac. Când se arată întâi, ai zice că e nimica toată şi totuşi este dovada unei intime şi primejdioase putreziciuni!

Să despărţim cestiunea: 1) Teodor Popescu nu voieşte să ceară rugăciunile şi intercesiunea Născătoarei de Dumnezeu; 2) Teodor Popescu nu voieşte să ceară rugăciunile şi intercesiunea sfinţilor, a biruitorilor mucenici şi a celorlalţi fericiţi. Să examinăm aceste două novisme, în realitate aceste două vechituri protestante.

Mai întâi de toate, avem de-a face cu o răzvrătire bisericească. Teodor Popescu nu vrea să mai ţină seama de aşezămintele Bisericei, de tradiţia venerabilă şi nu mai recunoaşte autoritatea şefilor săi fireşti. Atât înaintea Spiritualului Consistoriu cât şi înaintea comisiunei Sf. Sinod, Teodor Popescu a pus părerile sale personale mai presus de maiestatea Bisericii şi de Mărturisirea Ortodoxă. Aşadar, T. Popescu este un revoluţionar şi un eretic. El, Teodor Popescu, se crede mâi înţelept şi mai aproape de adevărul dumnezeiesc decât autorii Sfintelor Liturghii, decât toţi Părinţii Bisericeşti şi decât toţi imnologii cari au slăvit pe Stăpâna Cerului şi i-au cerut să se roage şi să solească pentru noi, la Fiul ei, la Domnul nostru Iisus Christos.

Aceasta este o urmare firească a principiului protestant, discutat mai sus: ***Nu credem şi nu primim decât atâta cât este scris în „Sfânta Scriptură".*** Teodor Popescu şi-a formulat principiul cu oarecare discreţiune, dar i-a tras concluziile cu fermitate. „Protestant sein heisst... ales, was die Menschen um uns herum für recht finden und mas unser eigenes Denken gut heisst, zurückstellen hinter dem Evangelium Jesu" ***(Einführung in das theologische Studium,*** de Paul Wernle, p. 303). Cum scrie.în ***Noul Testament]*** Fără comentariile Sfinţilor Părinţi şi fără precizările sinoadelor ecumenice! Tradiţiunea milenară nu mai are nici o valoare şi autoritatea episcopatului şi a sinoadelor e rasă din temelie. Situaţia e foarte limpede. Aceasta este atitudinea lui Luther, a Iui Calvin şi a întregei familii protestante.

în asemenea condiţii, orice discuţiune este inutilă. Şi dacă discuţiune s-a făcut şi se mai face, este din cauza înfricoşatei ignorante teologice care stăpâneşte în Biserica noastră românească, în fond, la ce se reduce toată pricina? La o ceartă între ortodoxism şi protestantism. Teodor Popescu, cu aerul că ne aduce o direcţie superioară şi că îmbunătăţeşte moravurile bisericeşti, este un adept al Reformei, un agent al protestantismului, înţelegi, prin urmare, că nu mai este vorba de un frate al nostru, Care - cu aceeaşi convingeri dogmatice ca şi noi - rămâne în Biserică şi se luptă pentru zile mai bune şi pentru reînsufleţirea credinţei ortodoxe, ci este vorba de un apostat, care face propagandă în folosul unei confesiuni străine. Teodor Popescu vrea să ne convingă şi să ne impună principiul protestant că numai ***Sfânta Scriptură*** este normativă pentru credinţa în Christos şi că tot ce-au spus Sfinţii Părinţi, sinoadele şi Biserica milenară sunt depozite de cari trebuie să ne scuturăm.

Dar poate că se vor găsi şi unii cari să zică; Foarte bine! Lucrurile sunt puse la punct. Tocmai asta voim şi noi: Să discutăm dacă nu este mai bine să ne reformam şi să începem o nouă viaţă bisericească!

Cu cei ce ne-ar vorbi aşa n-ar mai fi nici un echivoc şi nici o bătaie de cap. Discuţiunea ar fi pe un teren cinstit şi fiecare ar şti bine în ce parte sunt adversarii şi în ce parte sunt prietenii. ***Dar încurcătura şi perversitatea situaţiei este să discuţi cu nişte oameni cari se prefac că luptă pentru binele şi cinstea Bisericii Ortodoxe, când în realitate, cu sufletul, cu simpatiile şi cu teologia lor, ei au trecut de multă vreme în Biserica Protestantă!***

Este bine înţeles că dacă merg mai departe cu expunerea şi cu dovezile mele, nu este pentru cei ce se mărturisesc pe faţă protestant ci pentru ortodocşii noştri căldicei şi pentru „oile cele pierdute ale casei lui Israel". T. Popescu a ieşit din Biserica noastră, dar din nefericire cei câţiva ani de ambiguitate pe cari i-a petrecut între noi au căşunat în multe suflete (uneori pioase şi entuziaste) o păgubitoare mvălmăşală.

Biserica Creştină Ortodoxă mărturiseşte în Simbolul Credinţei despre Mântuitorul: „Carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire s-a pogorât din ceruri şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Măria Fecioara şi s-a făcut om". - Ce învaţă acest articol al credinţei? Cartea noastră simbolică ***Mărturisirea Ortodoxă*** - normativă şi obligatorie pentru toată suflarea pravoslavnică - răspunde şi noi repetăm cu ea: învaţă patru lucruri. întâi că, pentru mântuirea noastră, Fiul lui Dumnezeu s-a pogorât din ceruri, după făgăduinţa sa, în pântecele Prea Curatei Fecioarei Măria, după cum el despre sine însuşi zice: Nimeni nu s-a suit în cer fără numai cel ce s-a pogorât din cer. Fiul Omului ***(Ioan*** 3,13). Deci s-a pogorât din cer fără schimbarea locului, deoarece ca Dumnezeu se află pretutindeni şi toate le umple, ci pentru că aşa a plăcut mărirei sale, să se smerească pe sine, luând omenirea.

- Al doilea, acest articol învaţă că Domnul nostru Iisus Christos a hiat omenirea adevărată, iar nu părută sau închipuită. Şi trupul lui s-a urzit în pântecele Prea Fericitei Fecioare atunci când aceasta a răspuns către Arhanghel şi a zis: „Iată roaba Domnului, fie mie dupre cuvântul tău" ***(Luca*** 1, 38). Atunci numaidecât s-a făcut om desăvârşit cu toate părţile sale şi cu suflet cuvântător, unite cu Dumnezeirea. Şi în una şi aceeaşi faţă era el Dumnezeu adevărat şt om adevărat.... - Al treilea, acest articol învaţă că întruparea lui Christos s-a făcut prin împreună lucrarea Sfântului

Duh. De aceea, precum Fecioara era fecioară înainte de zămislire ***(Isaia*** 7,14), aşa a rămas fecioară în zămislire şi după zămislire şi chiar la naştere; fiindcă cel ce s-a născut dintr-însa a păstrat nevătămată pecetea fecioriei sale. De aceea şi după naştere ea este fecioară în veacuri nesfârşite. - Al patrulea, acest articol mai învaţă (despre Prea Curata Fecioară, Născătoare de Dumnezeu, Măria), fiindcă ea s-a învrednicit a îndeplini o aşa de mare taină, topi dreptcredincioşii sunt datori să o slăvească dupre cuviinţă şi să o cinstească aşa ca pre Maica Domnului nostru lisus Christos sau mai bine zicând ca pe Născătoarea de Dumnezeu. Pentru aceasta, Biserica i-a făcut o cântare, alcătuită din cuvintele Arhanghelului şi ale Sfintei Elisabeta, mai adăogind ea câteva, în felul acest: „Născătoare de Dumnezeu Fecioară, bucură-te cea plină de dar, Mărie, Domnul este cu tine. Binecuvântată eşti tu între femei şi binecuvântat este rodul pântecelui tău, că ai născut pre Mântuitorul sufletelor noastre" ***(Mărturisirea Ortodoxă.*** întrebările 37, 38, 39 şi 40).

Ce învăţătură se află m această cântare? „- în această cântare se află aducerea aminte de întruparea Fiului lui Dumnezeu şi de binefacerile ce el le-a adus printr-însa. Pe lângă aceasta, în ea ni se dă şi învăţătura că anume Cuvântul lui Dumnezeu, cel fără de început, pogorându-se din cer n-a adus trup cu sine, ci l-a luat în pântecele Prea Sfintei Fecioare, din prea curatele ei sângiuri, prin împreună lucrarea Sfântului Duh, şi s-a născut dintr-însa, ca din adevărata lui mumă... Tot această cântare ne învaţă să numim pe Sfânta Fecioară: Născătoare de Dumnezeu, dupre omenire, şi că Christos cel ce s-a născut dintr-însa este Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit. Această cântare numind pe Fecioara cu numele de cea plină de dar învaţă că ea este părtaşa harului dumnezeiesc mai mult decât orice altă făptură, fiindcă este Maica lui Dumnezeu. Pentru aceasta, Biserica o înalţă mai presus de Heruvimi şi de Serafimi. Ea este acum mai întâi decât toate cetele îngereşti, stând de-a dreapta Fiului său, în toată cinstea şi mărirea, dupre cum zice Psalmistul: Stătut-a împărăteasa de-a dreapta ta, în vestmânt aurit îmbrăcată, prea înfrumuseţată ***(Ps.*** 45,10). Această cântare fiecare creştin ortodox trebuie s-o rostească cu evlavie, cerând mijlocirea Fecioarei, că mult poate rugăciunea Maicii spre îmblânzirea Fiului. Şi cine voieşte să fie cu evlavie către dânsa să citească imnul Acatist şi Paraclisele şi celelalte cântări ale Bisericii, făcute spre lauda ei" ***(Mărturisirea Ortodoxă.*** întrebarea 42).

Citind această pagină de mărturisire, atât de simplă, atât de peremptorie, şi aducându-ţi aminte că autorul ei fu feciorul de domn român, Petru Movilă, mitropolitul Kievului, şi că Mărturisirea întreagă fu citită şi cercetată la sinodul de la Iaşi, în zilele domnului Vasile Lupu (1642), e cu neputinţă să nu te biruiască reveria şi stihul dătător de nostalgie:

Dc-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii!...

Aceasta este credinţa Bisericii noastre! Aceasta este mana duhovnicească cu care s-a hrănit neamul nostru, în veacurile zbuciumatei sale epopei! Pe Născătoarea de Dumnezeu cu Dumnezeiescul Prunc la sân au zugrăvit-o de-a pururi iconarii noştri, au învăluit-o în nouri de tămâie şi de rugăciune preoţii noştri, au privit-o în catapeteasmă părinţii noştri, au ţinut-o sub căpătâi mamele noastre, au iubit-o şi au sărutat-o copiii noştri, a implorat-o şi a preamărit-o neam de neamul nostru! Aşa ne-au dat-o apostolii străvechi, cari ne-au venit de peste Dunăre şi din Bizanţ. Aşa ne-a învăţat Biserica dreptmăritoare a Răsăritului. Aşa s-a închegat psihologia noastră şi evlavia noastră. Pururea Fecioară Măria este Născătoare de Dumnezeu, stă de-a dreapta Fiului în ceruri şi se roagă pentru noi păcătoşii, cei ce aici pe pământ îi aducem smerită rugăciune şi-i sărutăm genunchii!

O, este o lume întreagă a inimei şi a dragostei creştine ortodoxe, este o împărăţie mistică, împărăţiiă de Născătoarea de Dumnezeu, in care nu pot intra decât aleşii Măriei, adică acei ce s-au robit sublimei taine a pururi fecioriei ei! Numai unii ca aceştia vor înţelege imnul Sf. Ciril şi al Bisericii Universale, la conciliul III din Efes (431); numai ei vor sorbi roua lui cerească:

„Bucură-te Mărie, Maica hli Dumnezeu, comoară vrednică de închinăciune a întregei lumi, candelă ce nu se stinge în veci, cunună strălucitoare a virginităţii, Biserică nezdrobită, Maică şi Fecioară, fiindcă Cel Născut din tine se numeşte, în ***Sfintele Evanghelii,*** Cel Prea Slăvit, care vine întru numele Domnului! Bucură-te, tu care în sânul tău feciorelnic ai purtat pe cel Necoprins! Tu prin care Sfintei Treimi i se aduce cinste şi închinăciune; tu prin care s-a înălţat, în toată lumea, de mare preţ Crucea Mântuitorului! Bucură-te, tu prin care cerul tresaltă, îngerii şi arhanghelii sunt în mare veselie, duhurile iadului au fost puse pe fugă! tu prin care Fiul lui Dumnezeu Unul Născut -le-a răsărit ca lumina celor ce tânjau în întuneric!"

ţ, ii •t învederat lucru că între noi şi lumea protestantă, cu principiile ei şi cu teologia ei, este o prăpastie. Aşa simţim noi, aşa simt şi protestanţii In cartea pe care am pomenit-o ***(Das Wesen des Christentums,*** pp. 146-147), Adolf Harnack vorbind despre Biserica şi despre doctrina noastră, scrie următoarele:

„...reprezintarea mântuirii ca îndumnezeirea firii muritoare este subcreştină ***(unterchristlich)..,*** întreaga învăţătură este inadmisibilă fiindcă nu se împacă mai deloc cu Iisus Christos al ***Evangheliei*** şi formulele ei nu se potrivesc cu el... această învăţătură, care nu se leagă cu adevăratul Christos decât prin fire nesigure, trece pe alăturea de Christos... Ea nu cuprinde icoana lui vie, dar ne cere s-o recunoaştem în nişte pretinse premise, turnate în formule teoretice... Chiar dacă formula christologică ar fi cea teologic nimerită - cât de mult s-a depărtat de ***Evanghelie*** această Biserică, atunci când susţine că nu putem să ne apropiem în nici un fel de Iisus Christos, ba încă: păcătuim faţă cu el şi suntem aruncaţi, dacă mai înainte de orice nu recunoaştem că el este o singură persoană cu două naturi şi cu două voinţe, una dumnezeiască şi una omenească...".

Aici stă tot procesul între noi şi protestanţi Aici se cască prăpastia care ne desparte.

Protestanţii de astăzi declară că Iisus Christos este un simplu om, fiul dulgherului Iosif din Nazaret. - Noi credem şi mărturisim că Iisus Christos este Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană din Sfânta Treime, Cuvântul care s-a făcut trup ***(loan*** 1, 14).

Protestanţii, când aud mărturisirea noastră, rămân uimiţi şi supăraţi şi repetă cu gloatele din Nazaret: „Au nu este acesta teslarui, fiul Măriei, şi fratele lui Iacob şi al lui Iosie şi al lui Iuda şi al lui Simon? Şi nu sunt, oare, surorile lui aici la noi?" ***(Marcu*** 6, 3). - Noi credem şi mărturisim că mai înainte de Moise, de Lege, de Israel şi de lumea întreagă, văzută şi nevăzută, - era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul ***(loan*** 1, 1).

Protestanţii îl văd pe Iisus Christos născându-se la fel cu noi, dintr-un bărbat şi dintr-o femeie. - Noi credem şi mărturisim că naşterea lui Iisus Christos este o minune inexpugnabilă. El, Fiul lui Dumnezeu, Logosul cel vecinie, binevoieşte să se pogoare şi să se întrupeze de la Duhul Sfânt şi din Măria Fecioara şi să se facă om.

Protestanții nu văd în Măria decât pe mama unui om de geniu, soția lui Iosif teslarul și mama altor copii, băieți și fete. Noi vedem în Măria pe cea mai curată, cea mai nevinovată și cea mai frumoasă fecioară din Israel, zămislind și născând pe lisus Christos, în eternă feciorie, prin insondabilă minune dumnezeiască. Iar frații despre cari se pomenește în ***Evanghelie*** sunt copiii trupești ai bătrânului Iosif, dmtr-o adevărată căsătorie anterioară. De data aceasta și prin iconomie dumnezeiască, Iosif era un simplu epitrop al Măriei și garantul cinstei ei.

Protestanții concep pe lisus Christos ca pe un simplu rabin evreu, reformator religios și idealist erou, care a fost osândit și executat de autoritatea romană. - Noi adorăm în lisus Christos pe Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele hunei ***(Ioan*** 1, 29). Noi preamărim pe Dumnezeu-omul care ne răscumpără pe cruce din blestemul strămoșesc ***(Coloseni*** 2,13-14; ***Efeseni*** 2,14-15) și din fiii mâniei ne face moștenitori ai împărăției cerurilor ***(Efeseni*** 2, 3; ***Romani*** 8, 17).

Protestanții înlătură sau explică cu sofisme lamentabile minunile prin cari Mântuitorul întărește învățătura sa. - Noi primim în genunchi și credem întocmai învierea fiului văduvei din Nain și învierea Iui Lazăr.

Protestanții au inventat numeroase și ingenioase ipoteze cu cari să pună soarele sub obroc, adică învierea lui lisus Christos din morți. - Noi credem și mărturisim cu simplitate că lisus Christos a înviat a treia zi și s-a ridicat din mormânt, cu puterea lui cea dumnezeiască, fără să miște piatra mormântului și fără să sfărâme sigiliul pus de Pilat ***(Matei*** 28, 2, 6), așa precum la naștere, s-a născut din St. Fecioară, fără să strice sigiliul virginității ei.

Protestanții nu pot să răspundă unde este astăzi trupul Mântuitorului. - Noi credem, fericiți, că lisus Christos cu trupul lui preamărit este în ceruri, de-a dreapta Tatălui, și cu același trup și în același timp este el în Sfarita Euharistie.

Protestanții nu au nici o evlavie către Născătoarea de Dumnezeu, fiindcă cel născut din ea, după ei, nu este Dumnezeu. După protestanți, lisus Christos n-a fost Dumnezeu înainte de a se naște și cu atât mai puțin după ce s-a născut. Cum o să se închine ei Măriei, când rodul pântecelui ei nu este pentru ei, ca pentru noi., creatorul și creatura, într-o singură persoană dumnezeiască-omenească?

Noi credem și mărturisim că Dumnezeu a cercetat pe Israel, poporul său ***(Luca*** 1, 68); a trimis la plinirea vremei ***(Efeseni*** 1,10;

Galateni 4, 4) pe Izbăvitorul cel făgăduit ***(Geneza*** 3, 15), pe Mesia cel întrevăzut de prooroci ***(Psalm*** 132, 11). Acest trimis este însuși Fiul lui Dumnezeu, a doua persoană din Sf. Treime. El s-a unit cu firea noastră omenească în sânul celei mai frumoase făpturi de pe pământ, în sânul Măriei, strănepoata lui David, regele lui Israel. Din clipa concepțhinei, dumnezeirea și omenirea s-au unit indisolubil într-o singură persoană dumnezeiască-omenească, în Dumnezeu-omul lisus Christos. Și așa, Dumnezeu și om, lisus Christos s-a născut, a crescut, a petrecut între noi, a chemat pe cei doisprezece ucenici, le-a predat ***Evanghelia*** și a săvârșit taina răscumpărării neamului omenesc - a sfărâmat lucrarea diavolului (1 ***Ioan*** 3, 8) - pătimind pentru noi, gustând moartea, înviind a treia zi din morți și așezând statornic, între pământ și cer, scara lui Iacov, adică Biserica creștină. Ca un Dumnezeu atotputernic, infinit în iubire și în mijloace, el este, în același timp, de-a dreapta Tatălui și în Sf. Euharistie. Și noi toți câți credem și mărturisim așa, cari îl adorăm și îl primim - cu sufletul și cu gura - suntem trupul lui mistic, crescând de pe pământ ca Biserică Luptătoare și culminând în ceruri ca Biserică Triumfătoare.

în sânul Prea Fericitei și întru totul adorabilei Marii, el era Dumnezeu și om! Iată pentru ce Biserica, printre sutele de improvizări pasionate și printre sutele ei de cântece culese din grădinile Raiului, spune Măriei unele ca acestea: „Ceea ce ești sălaș desfătat Cuvântului, bucură-te, Prea Curată, vasul care ai scos mărgăritarul cel dumnezeiesc; bucură-te, împăcarea cea către Dumnezeu, cu totul minunată, a tuturor celor ce pururea te fericesc pe tine, Născătoare de Dumnezeu!"

încă o dată, protestanții când leapădă cultul Măriei, dau pe față, indirect, o convingere pe care uneori se sfiesc s-o spună neted. Ei nu cred în preexistenta dumnezeiască a lui lisus Christos! Pentru ei Christos nu este Cuvântul care s-a făcut trup! Dacă ei ar crede că Dumnezeu-Cuvântul s-a pogorât cu adevărat în sânul Măriei, ei s-ar închina negreșit Sfintei Fecioare și ar numi-o, ca și noi, Născătoare de Dumnezeu.

Ce legătură poate să mai fie între ei și noi și cum putem noi să primim lecțiile ucenicilor lor deghizați, când vin și ne spun că nu trebuie să mai cerem rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu?

Cine crede că lisus Christos este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Fiul Tatălui, prin carele toate s-au făcut, pogorât din ceruri și întrupat de la Duhul Sfânt și din Măria

Fecioara, acela va iubi, va slăvi şi se va închina, până la pământ, tronului de crini şi de trandafiri, în care Atotputernicul a binevoit să se odihnească - pentru dragostea şi pentru mântuirea noastră - nouă luni de zile! Căci cine crede şi primeşte preexistenta din veci şi dumnezeirea Fiului, acela înţelege şi cu inima şi cu mintea că Iisus Christos nu putea să se nască decât dintr-o fecioară şi că născându-se din ea trebuia să lase sânul fio arei omeneşti nedesfăcut şi virginal.

Dar aici pretestanţii ridică tonul şi vociferează iritaţi: - Toate acestea sunt construcţii teologice pe cari le-aţi ridicat în decursul vremilor! Pe umerii omului istoric Iisus Christos aţi zidit o dogmatică fantastică! Aţi interpretat, aţi dogmatizat, aţi ierarhizat cerul şi pământul, aţi pus pretutindeni strejile şi pecetile voastre!

Răspundem: Foarte adevărat! Iisus Christos ne-a dat puterea aceasta: „Oricâte veţi lega pre pământ vor fi legate şi în cer şi oricâte veţi dezlega pre pământ vor fi dezlegate şi în cer" ***(Matei*** 18, 18). Suntem urmaşii Apostolilor, suntem preoţi şi avem de la Domnul puterea aceasta. Voi aţi lepădat preoţia şi nu mai aveţi nici o putere. Noi credem şi proclamăm existenţa din veci a Fiului lui Dumnezeu, eterna feciorie a Măriei, cele două naturi ale lui Iisus Christos, într-o singură persoană, şi toate celelalte articole de credinţă, fiindcă credem riguros în cuvintele şi în făgăduinţele Mântuitorului.

Mântuitorul ne-a făgăduit că ne trimite pe Duhul Sfânt şi ni l-a trimis într-adevăr. Cel mai subtil doctor protestant nu va putea să escamoteze pogorârea Duhului Sfânt, narată în cap. 2 din ***Faptele Apostolilor,*** şi indestructibil coroborată în cap. 14 din 1 ***Corinteni.*** Ce ne-a spus Mântuitorul despre Duhul Sfânt?

„Mângâietorul Duhul cel Sfânt, pe care-1 va trimite Tatăl întru numele meu, acela vă va învăţa pe voi toate..." ***(Ioan*** 14, 26). ***„Jncă multe am a zice vouă, ci nu puteţi a le purta acum.*** Iar când va veni acela, Duhul Adevărului, vă va învăţa pre voi tot adevărul..." ***(Ioan*** 16, 12-13).

Ce fac protestanţii cu Duhul Sfânt şi cu reala lui pogorâre asupra Sfinţilor Apostoli? Ce fac ei cu acest cuvânt al Mântuitorului? ***încă multe am a zice vouă, ci nu puteţi a le purta acum? Mântuitorul, la Cina cea de Taină, avea încă multe lucruri de spus ucenicilor, pe cari, însă, în ora aceea, ei n-ar fi putut să le poarte, adică să le înţeleagă.*** Ce s-au tăcut toate acele învăţături grele de purtat, pe cari, în trei ani de petrecere laolaltă cu ucenicii, Mântuitorul nu socotise potrivit să le împărtăşească? Ne-o spune

însuşi Mântuitorul: ***„ Când va veni acela, Duhul Adevărului vă va învăţa pe voi tot adevărul".*** (Cum autem venerit iile Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.) Cu alte cuvinte, Duhul Adevărului, pe care Mântuitorul l-a trimis ca să rămână cu ucenicii în veac ***(Ioan*** 14,16), acela i-a învăţat pe ei şi pe urmaşii lor toate aceste taine de cari se smintesc astăzi protestanţii!

De unde interpretările Sfinţilor Părinţi? De unde definiţiile conciliilor ecumenice? De unde toată dogmatica noastră, cu Simbolul Credinţei la temelie? Din insuflarea şi din iconomia Sf. Duh! Din riguroasa îndeplinire a făgăduinţelor Mântuitorului! Din cuvântul lui indestructibil: „Iată eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului".

Au, oare, dreptul protestanţii, cari, în taină, nu mai cred nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Duhul Sfânt, să ne reproşeze dogmatica noastră, cea insuflată de Duhul Sfânt? Pot ei să ne facă proces că am păstrat şi păstram fără scădere comoara credinţei în Dumnezeu, Sfântul Duh, Mângâietorul, care este călăuzitorul nostru în vecii vecilor, care este lumina sinoadelor noastre şi candela altarelor noastre? Să ne spună ce înţeles a avut făgăduinţa Mântuitorului şi pentru ce s-a pogorât Duhul Sfânt? Cari sunt învăţăturile pe cari trebuia să ni l-e descopere şi pe cari, în ceasul Cinei celei de Taină, ucenicii n-ar fi putut să le poarte?

Se înţelege! Când Dumnezeiescul Stăpân era între noi, neavând unde să-şi plece capul, îmbrăcat în haine aspre şi umile, fiindcă, iată, cei ce poartă haine moi sunt în palatele regale ***(Matei*** 11, 8), atunci misterul divinei lui filiaţiuni era acoperit şi impenetrabil. Atunci Mântuitorul lumei era proletarul din Nazaret, rabinul dulgher, ale cărui rude le ştiau toţi nazarinenii. Şi iarăşi se înţelege că, în copilăria lui Iisus, răpitoarea Mărie, când ieşea din casa lui Iosif, cu amfora pe umăr, ca să ia apă de la fântâna, zisă astăzi „Fântâna Măriei", ea era, pentru lumea grosolană şi neduhovnicească, soţia lui Iosif.

Taina dumnezeirii lui Iisus Christos a crescut şi a cucerit conştiinţa oamenilor treptat-treptat, sub inspiraţia şi dictatele Duhului Sfânt. Mântuitorul este nepriceput de ai săi - exceptând pe Iosif şi pe Măria - până la răstignirea sa şi nepriceput este mai ales în răstignirea sa. De-abia după învierea Iui din morţi se ridică vălul de pe ochii şi de pe cugetul ucenicilor. De la pogorârea Sf. Duh încoace a început omenirea să descifreze misterul yenirei lui Iisus Christos în lume, misterul întrupării, al patimei şi al învierii lui, de-a pururi sub conducerea Dumnezeiescului Pedagog, Duhul Sfânt.

Protestanţii pot să rămână încremeniţi înaintea siguranţei noastre şi a cultului cu care îmbrăţişăm genunchii Născătoarei de Dumnezeu. Cu toată meticuloasa lor ştiinţă biblică şi cu toate aerele lor de superioritate, ei sunt exact în situaţia vecinilor şi a cumetrelor din Nazaret: - Nu ştim noi cine este lisus şi nu cunoaştem noi pe Măria, muma lui?!...

Ei nu! Ceea ce contimporanii n-au ştiut şi azi nu mai ştiu protestanţii, ştim noi, ucenicii credincioşi ai Duhului Sfânt. Protestanţii au lepădat preoţia, au tăgăduit Sfânta Euharistie, au pus lacăt celor Şapte Taine, au hulit pe Mângâietorul şi, ca odinioară Cain, au fugit din faţa lui ***(Geneza*** 4,16). Şi tocmai ei vin şi ne spun: Nu mai cereţi rugăciunile şi intercesiunea Măriei! Ei, cari au ieşit din lumina şi din comunitatea Sfântului Duh, ei să ne vorbească despre lucruri pe cari numai Sf. Duh le ştie şi le descoperă!

XV

Iubite frate, marele Blaise Pascal exclamă undeva în ale sale ***Cugetări:*** „Cât sunt de urâte aceste nerozii: să nu crezi în Euharistie şi celelalte!... Dacă ***Evanghelia*** este adevărată, dacă lisus Christos este Dumnezeu, ce greutate este aici?..." Blaise Pascal cugeta la protestanţii din vremea lui, pentru cari ***Sf. Evanghelie*** mai era încă adevărul şi Mântuitorul Dumnezeu. Exact acelaşi lucru trebuie spus despre cei ce nu vor să ceară rugăciunile Sf. Fecioare şi totuşi pretind că primesc în totul dumnezeirea lui lisus Christos. Ce nerozie! O dată ce crezi că Mântuitorul este Dumnezeu şi, ca Dumnezeu, s-a sălăşluit în pântecele Măriei, cum vei putea să treci pe lângă acest sanctuar fără să i te pleci, fără să-i închini florile smereniei şi ale rugăciunei laie!

Biserica noastră Ortodoxă, ca să privească şi să cinstească subjugătoarea taină a naşterii Mântuitorului lumii, din Fecioară, a urcat trepte de suavă şi îmbătătoare poezie. Dar oricât de luxuriantă ar fi închipuirea imnologilor, oricât de strălucitoare de flori şi de icoane ar fi grădina unde cultivăm laudele Prea Curatei; ce închipuire, ce laude şi ce închinăciuni vor putea covârşi vreodată dragostea şi recunoştinţa noastră faţă de Maica şi de Mireasa Dumnezeiescului împărat! Când oare va conteni Biserica dreptcredincioasă să slăvească şi să cânte pe Născătoarea de Dumnezeu?

Bucură-te, chemarea hai Adam celui căzut!
Bucură-te, izbăvirea lacrămilor Evei!
Bucură-te, înălţime, întru care cu anevoie se suie gândurile omeneşti!
Bucură-te, adâncime, care nu te poţi lesne vedea, nici cu ochii îngereşti!
Bucură-te că eşti scaun împăratului!
Bucură-te că porţi pe Acela ce poartă toate!
Bucură-te, steaua, care arată Soarele!
Bucură-te, pântecele dumnezeieştei întrupări!
Bucură-te, prin care se înnoieşte făptura!
Bucură-te, prin care prunc se face Făcătorul!
Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară!

Ce vom zice în faţa acestor biruitoare valuri de poezie şi de evlavie către Născătoarea de Dumnezeu? Ce vom zice altceva decât că privim aievea splendida şi minunata îndeplinire a viziunei care o are însăşi Prea Curata: „Măreşte sufletul meu pre Domnul şi s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu, căci a căutat spre smerenia roabei sale. ***Că iată de acum mă vor ferici toate neamurile!" (Luca*** 1, 46-48). Un străin de creştinism, chiar, dacă ar sta şi s-ar gândi, ar trebui să plece fruntea. Fecioara din Nazaret a văzut ca mtr-o oglindă tot viitorul Bisericei creştine!

Dogmatica noastră (Macarie, traducerea franceză, voi. II, pag. 131) la „aplicarea morală a dogmei despre misterul întrupării", declară: Dogma aceasta „ne învaţă şi ne îndeamnă să preamărim din toate puterile firii noastre pe Prea Sfânta, Prea Curata, Prea Binecuvântata, slăvită stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioară Măria, care a fost socotită vrednică să slujească în marea taină a întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul şi s-a făcut astfel ca autoarea mântuirii noastre: „Comme l'auteur de notre salut".

Protestanţi, ca pe timpul lui Pascal, cari să lepede Sf. Euharistie şi totuşi să creadă în dumnezeirea Mântuitorului, poate mai sunt şi azi, dar eu nu i-am văzut. Protestanţii pe cari îi cunosc eu leapădă Sf. Euharistie şi cultul Măriei, fiindcă în inima lor grăuntele de muştar a murit de mult. Aceşti oameni ne tulbură pre noi şi ne scot ochii cu citate din ***Sfânta Scriptură,*** că nu trebuie să cerem rugăciunile Prea Curatei, când în secretul conştiinţei lor ei au făcut din lisus Christos un simplu om de geniu şi din învierea lui din morţi un caz de halucinaţie colectivă. Aceasta este adevărata şi unica stare sufletească din care poate să purceadă

irespcctul fată de Măria şi refuzul hyperduliei ce i se cuvine. Altfel, nu găsesc protestanţii în *Sfânta Evanghelie* o admirabilă dovadă că Măria mijloceşte pentru noi la Fiul? Cetiţi minunea de la nunta din Cana Galileei *(Ioan* 2, 1-10). Bieţii oameni au terminat vinul de nuntă. Cine altcineva decât Sfânta Fecioară îndrăzneşte să intervină pentru ei, la Domnul? Se poate probă mai instructivă şi mai convingătoare?... Şi încetat-a, oare, Măria, în ceruri, să aibă milă de noi, de greutăţile, de necazurile şi de durerile noastre, atunci când venim şi i le încredinţam?

Dar mai este încă o importantă Gestiune care trebuie lămurită. Tânăra noastră generaţie de leviţi şi de preoţi nu ştie ce să răspundă când o Întrebi: Unde este acum trupul cel prea curat, care a purtat pe Dumnezeu-Cuvântul nouă luni de zile? întrebarea aceasta am pus-o unui tânăr preot din recolta seminariilor noastre. Mi-a răspuns: Nu ştiu!

Atunci ce însemnează această cântare a Bisericii: „Pre Născătoarea de Dumnezeu - cea întru rugăciuni neadormită şi întru folosinţă nădejdea cea neschimbată - mormântul şi moartea nu o au ţinut, căci, ca pe Maica Vieţii, la viaţă o a mutat Cel Ce s-a sălăşluit în pântecele ei cel pururea fecioresc".

Biserica noastră crede neşovăielnic că trupul Prea Fericitei Fecioare n-a putrezit în ţărâna acestui pământ, ci a fost mutat la viaţă şi la nestricăciune de către Fiul ei cel Dumnezeiesc, înţelegem şi primim cu evlavie că Dumnezeu-Cuvântuln-a voit să lase sub robia legilor pământeşti trupul din care el însuşi şi-a luat trup. Adormind pe pământ, in somnul morţei, Născătoarea de Dumnezeu s-a deşteptat in ceruri, cu trupul, lângă Fiul ei. Domnul nostru Iisus Christos. Nu este nici o mirare că înaintea acestei mărturisiri, mulţi dintre teologii noştri - crescuţi aici in patrie, într-o atmosferă volteriană şi blasfematorie, şi isprăviţi în străinătate, in universităţile protestante - vor lăsa pe orbite sprâncene posomorâte. Dar le voi spune cu simplitate: Mutarea Născătoarei de Dumnezeu, cu trupul, la cele veşnice şi nestricăcioase, este un popas între învierea lui Iisus Christos din morţi şi învierea noastră a tuturora.

Măria a fost mutată la ceruri, cu trupul, fără să vază stricăciunea. Noi ne vom muta la ceruri, la obşteasca înviere, după ce vom fi cunoscut stricăciunea şi ne vom fi risipit în pulberea pământului. Născătoarea de Dumnezeu ne-a întrecut în adormirea ei, fiindcă ne-a întrecut cu totul şi în viaţa ei. Noi murim şi putrezim şi sufletele noastre adastă - fericite sau nefericite -

învierea trupurilor. Măria a murit, dar n-a putrezit, fiindcă Fiul ei, Cel Ce a înviat cu trupuL n-a voit să lase să putrezească sânul prea fericit care îl purtase *(Luca* 11,27). Mutarea Măriei, cu trupul, la cele vecinice, este puntea credinţei, aruncată nouă peste apele cernite ale morţii, este arvuna a doua a nemuririi noastre, este începutul de îndeplinire a învierii noastre, a tuturora!

Christos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le! Cine crede şi mărturiseşte aceasta din toată inima lui, din tot cugetul lui, din toată vârtutea lui, înţelege şi primeşte cu iubire că Măria, în mormântul ei cel de trei zile, a putut să se bucure şi s-a bucurat de precăderea cuvenită Maicii Pururea Fecioară!

Adună acum toate aceste elemente şi vezi în ce lumină îţi apare unul care pretinde că crede în Christos, Dumnezeu Omul, dar nu socoteşte de demnitatea teologiei lui să ceară rugăciunile Măriei.

Cine îşi simte genunchii înţepeniţi înaintea Celei ce poartă pe Iisus Christos, prunc la sân, acela nu crede că Măria este Maică Pururea Fecioară.

Dar cine nu crede că Măria este Maica pururea Fecioară, acela nu poate să mai creadă că Iisus Christos s-a născut fără tată pământesc.

Şi cine dă Mântuitorului un tată pământesc, huleşte preexistenta şi dumnezeirea lui Logos! Pentru un atare hulitor, Cuvântul nu s-a iacut trup, mântuirea adusă nouă de Mântuitorul este o iluzie, iar învierea lui din morţi o nebunie.

Se poate om, care să creadă, cu inimă de copil, că Măria a fost şi a rămas fecioară, în concepţiune, în naştere şi după naştere, şi să nu se simtă, în faţa ei, robit până la adorare?

Se poate om, care să creadă din tot sufletul că Dumnezeul lumilor văzute şi nevăzute, a doua persoană din Sf. Treime, Cuvântul cel Vecinie, s-a împreunat, nedespărţit, în sânul Prea Curatei, cu omul Iisus, conceput de la Duhul Sfânt, şi aşa Dumnezeu şi om, într-o singură persoană, s-a născut din ea în chip miraculos - şi să nu se încovoaie de evlavie înaintea Celei ce-a purtat în pântece pe Dumnezeu?

Se poate om care s-o mărturisească pe Măria: Maică şi Fecioară, Născătoare de Dumnezeu şi începătoarea mântuirii noastre şi să nu aducă, la picioarele ei, durerile, rugăciunile şi închinarea lui?...

Mergi înapoia mea, Satano!... Este peste firea omenească să crezi, să ştii şi să mărturiseşti pe Măria: Fecioară pururea Fecioară, Născătoare de Dumnezeu şi Împărătească preamărită, stând de-a dreapta Fiului, în ceruri - şi să nu cazi înaintea ei şi să n-o rogi şi să nu-i ceri: milostivirile, solirile şi rugăciunile ei pentru poverile tale, pentru păcatele tale, pentru copiii tăi, pentru viaţa ta de aici şi cea de dincolo!

XVI

Fostul preot de la Biserica Sf. Ştefan („Cuibu-cu-Barză") zice ***în Apărarea şi Mărturisirea*** sa de credinţă: „în ce priveşte închinarea către Sf. Fecioară Măria şi către sfinţi, eu stau în formula generală ortodoxă, care sună astfel: Să te închini lui Dumnezeu, iar pe sfinţi să-i venerezi.... Biserica Ortodoxă a găsit o formulă fericită.... în această formulă stau, considerând orice altă învăţătură ca străină de adevărata ortodoxie, chiar dacă în sprijinul ei s-ar aduce mărturii considerate infailibile."

Mărturia unui sinod ecumenic este ea ori nu infailibilă? Sinodul VII ecumenic, deliberând asupra cultului şi invocării sfinţilor, decretează: „Dacă cineva nu mărturiseşte că sfinţii... sunt vrednici de cinste.... sau nu cere rugăciunile sfinţilor, ca ale unora în drept să solească pentru lume, după tradiţia Bisericii, un om ca acesta anathema să fie!" (Macarie, ***Teologia dogmatică ortodoxă,*** trad. franceză, voi. II, p. 671.)

Ce-i pasă lui Teodor Popescu! El stă pe cel mai curat teren ortodox! El a găsit o „formulă fericită"! şi toată ortodoxia, în cap cu sinodul VII ecumenic, nu poate să-1 mai scoată din formula lui... ortodoxă! „considerând orice altă învăţătură ca străină de adevărata ortodoxie, chiar dacă în sprijinul ei s-ar aduce mărturii considerate infailibile".

De unde trebuie să tragem concluziunea că, chiar din secolul al optulea d.Ch. şi chiar la sinodul VII ecumenic (787), adevărata ortodoxie dispăruse şi că ea ne-a sosit iarăşi în zilele iluminării lui Teodor Popescu.

„în sprijinul teoriei cu intervenţia sfinţilor se aduce mereu exemplul că pentru a ajunge la ministru sau la rege, ai nevoie de protecţia altora, protecţie care-ţi prinde foarte bine..." Cine a putut să fie acel Figaro în teologie, care i-a prezentat aşa bietului

Teodor Popescu raţiunea invocării sfinţilor! Explicări triviale şi obscurantiste, roadele acestei epoci de vulgaritate materialistă şi de ignoranţă teologică!

Totuşi, Teodor Popescu are dreptate când scrie (în ***Expunerea*** sa ***pe larg):*** „...abuzul... cu închinarea la sfinţi şi cu intervenţiile lor la Dumnezeu a luat aşa de mari proporţii, cu acatistele, paraclisele, icoanele făcătoare de minuni şi altele, încât a schimbat aproape cu totul caracterul activ şi moralizator al bisericii, transformându-i menirea, pentru ca în schimb preoţii să poată câştiga bani din rolul ce şi-1 dau de intermediari, pentru îndeplinirea dorinţelor oamenilor de către sfinţi, sau de către vreo icoană făcătoare de minuni... Cine nu vede că, prin sistemul acesta, bisericii i se schimbă cu totul rostul ei, iar renaşterea şi învierea religioasă devin ca şi imposibile?..."

Aici Teodor Popescu are dreptate. Abuzul, pervertirile şi specula cari s-au cuibărit în Biserică, graţie acelor fii ai neghinei, sămanaţi noaptea de diavolul, sunt profund întristătoare. Dar păcatele şi răutăţile noastre omeneşti nu pot să roadă şi să coclească vasele cele vecinice! învăţătura Bisericii rămâne sfântă şi neatinsă, deasupra pângăririlor mele şi ale vremei mele! Cum putem să punem în discuţie sau să sfărâmăm ceea ce au stabilit Sfinţii Părinţi şi sinodul VII ecumenic, pentru cuvântul că unii preoţi (oricât de mulţi ar fi) din Biserica Românească, în zilele de faţă, pervertesc principiul intercesiunii sfinţilor şi-şi adună arginţi blestemaţi? Pentru că pământul este plin de urâciune, de răutate şi de minciună, trebuie să dăm jos din ceruri Frumosul, Binele şi Adevărul! în loc să luptăm ca să reeducăm ori (dacă nu se poate), să izgonim pe cei ce necinstesc, speculează, pângăresc sfânta noastră credinţă şi dogmele dumnezeieşti, ar trebui - după nechibzuiţii noştri inovatori - să scoatem dogmele drept vinovate şi să ne apucăm să le reformăm!

E foarte adevărat: în Biserica de azi, nişte slujitori josnic materialişti, fără educaţie, fără suflet, fără credinţă, fără altă învăţătură decât sărmanul ***Tipic*** din seminar şi o vagă şi rece (adeseori negativă) iniţiere teologică, fac bani cu principiul sfânt că fericiţii în ceruri solesc pentru noi, cei ce, pe pământ, în rugăciunile noastre îi facem solitorii noştri. Ce urmează de aici? Că trebuie să desfiinţăm dogma! Adică trebuie să desfiinţăm legea, pentru că se ivesc şi oameni, răi şi dezordonaţi, cari strică legea. E înţelept aşa ceva? Nu trebuie să zicem şi să facem mai

degrabă ca nişte oameni cu minte: să păstrăm legea cu severitate şi să pedepsim exemplar pe cel ce o calcă?

Teodor Popescu şi alţii ca el vor să şteargă din dogmatica creştină ortodoxă - constituită şi pecetluită de sinoadele ecumenice - invocarea sfinţilor, fiindcă văd cum preoţii din Bucureşti abuzează de acatiste şi de icoanele făcătoare de minuni!

Din nefericire, nu e vorba numai de o naivitate sau de o logică simplistă, ci este vorba de lepădarea dogmaticei noastre ortodoxe, în favoarea celei protestante. Protestanţii n-au sfinţi. Ei nu admit (pentru speciale cuvinte dogmatice) că omul poate să ajungă sfânt. Deci, cum o să ceară sfinţilor să se roage pentru ei, când, după capul lor, sfinţi şi sfinţenie nu există? Tot aşa crede şi Teodor Popescu & Co.

Iubite frate în Christos, toată această rătăcire protestantă, cu aruncarea cultului sfinţilor, vine din slăbirea credinţei sau mai vârtos din necredinţa în Sfânta Euharistie. Pentru cine crede integral în Sfânta Euharistie, invocarea sfinţilor este un corolar firesc şi fericit. Pentru cel ce are îndoieli sau a căzut în apostazia euharistică, invocarea sfinţilor nu mai are nici un înţeles, ba încă i se pare anarhică şi scandaloasă.

Ce zice Mântuitorul? „Eu sunt pâinea cea vie care s-a pogorât din cer; de va mânca cineva din pâinea aceasta va fi viu în veac; şi pâinea pe care eu voi da-o trupul meu este, pe care îl voi da pentru viaţa lumii" ***(loan*** 6, 51). - , Aceasta este pâinea care din cer s-a pogorât (nu ca mana pe care au mâncat-o părinţii noştri şi au murit), cela ce va mânca pâinea aceasta va fi viu în veac" ***(loan*** 6, 58). Iar hi ajunul supremei jertfe de pe Golgota, Dumnezeul nostru Răscumpărător instituieşte şi ne lasă - „faceţi aceasta întru pomenirea mea" ***(Luca*** 22,19) - taina Trupului şi a Sângelui său, care este, prin insondabilă minune, chiar jertfa de pe Golgota: „Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul meu, carele se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor... Beţi dintru acesta toţi; acesta este sângele meu, al legei celei nouă, carele pentru voi şi pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor!"

De aproape 1900 de ani, noi, următori poruncii şi cu puterea preoţiei pe care ne-a dat-o chiar în seara Cinei celei de Taină („faceţi aceasta întru pomenirea mea"), săvârşim Sfânta Euharistie şi ne împărtăşim cu Trupul şi cu Sângele Mântuitorului. „Şi în fiecare zi, cu stăruinţă şi într-un cuget, erau în templu şi frângeau pâinea prin case şi-şi luau hrana cu bucurie şi întru nevinovăţia

inimii" ***(Faptele Ap.*** 2,46). Aşa a început Biserica Creştină şi aşa va dăinui până la sfârşitul veacului.

Ce este Biserica faţă cu Mântuitorul? „Voi sunteţi trupul lui Christos şi mădulare, fiecare în parte" (1 ***Corinteni*** 12, 27). - „Căci precum trupul unul este, deşi are mădulare multe, iar toate mădularele trupului, cu toată mulţimea lor, alcătuiesc un singur trup: aşa este şi Chnstos" (1 ***Corinteni*** 12,12). - Simeni vreodată nu şi-a urât trupul său, ci fiecare îi hrăneşte şi îl încălzeşte, precum şi Christos Biserica, fiindcă suntem mădulare ale trupului lui, din carnea şi din oasele lui" ***(Efeseni*** 5, 29-30). Evident, pentru dumnezeiescul cuvânt al Sfintei Euharistii: „O pâine este, un trup suntem şi noi cei mulţi, căci toţi ne împărtăşim dintr-o pâine" (1 ***Corinteni*** 10, 17). - „Aşa şi noi cei mulţi suntem în Christos un trup, ***iar fiecare dintre noi mădulare suntem unii altora" (Romani*** 12, 5). - „Pentru aceea, lepădând minciuna, grăiţi adevărul, fiecare cu aproapele său, ***căci unul altuia suntem mădulare" (Efeseni*** 4, 25).

Iată ceea ce suntem în Biserica Mântuitorului, participând la Sfânta Euharistie: mădulare suntem unul altuia. între noi toţi, cei ce primim pe Domnul Euharistie, există o intimă şi inefabilă legătură. Alcătuind toţi trupul Mântuitorului - el fiind capul Bisericii ***(Efeseni*** 1, 22) - suntem noi între noi ca şi membrele aceluiaşi trup, unele faţă cu altele.

Dar în Biserica lui Christos, deşi moartea a fost domolită şi dezarmată, totuşi adormim în fiecare zi. Apostolii, martirii, cuvioşii, creştini fruntaşi, ca şi creştinii de rând, păcătoşi mici şi păcătoşi mari au trecut mereu spre locaşurile vecinice - unii ca să se bucure şi alţii»ca să-şi ia pedeapsa întristării şi a remuşcării, în aşteptarea învierii trupurilor şi a judecăţii definitive. I-a scos, oare, moartea pe Apostoli, pe martiri, pe cuvioşi, - pe sfinţii invocaţi de noi - din trupul mistic al lui Iisus Christos? A încetat, oare, legătura lor cu noi şi comunitatea noastră a tuturora, ca mădulare ale mi Christos, prin faptul că ei nu mai sunt în trup, iar noi încă suntem? Dimpotrivă! „Pentru că sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici ce este acum, nici ce va să fie, nici puterile înălţimei, nici puterile genunei şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu cea întru Iisus Christos, Domnul nostru!" ***(Romani*** 8, 38-39). Sfinţii în ceruri sunt, prin excelenţă, mădularele Bisericii lui Iisus Christos. Biruitori în ceruri sau luptători pe pământ, noi toţi cei ce mărturisim şi primim pe Domnul Euharistie, unii altora

suntem mădulare. Dar aceasta nu poate s-o simtă cu adevărat, şi s-o mărturisească decât acela care crede şi primeşte, din toată inima, că Sfânta Euharistie însemnează Iisus Christos întreg, cu toată omenirea lui şi cu toată dumnezeirea lui. în Iisus Christos Euharistie trăim toţi de-a pururi şi suntem inefabil uniţi laolaltă, cei din cer cu cei de pe pământ. „Fie că trăim, fie că murim, suntem de-a pururi cu Domnul" ***(Romani*** 14, 8), căci el nu este Dumnezeul morţilor, ci al viilor ***(Luca*** 30, 38).

Jignitoarea şi grosolana obiecţiune: „Sfinţii în ceruri n-au devenit dumnezei ca să poată auzi rugăciunile oamenilor din feluritele părţi ale pământului" - dovedeşte o totală ignoranţă sau o oarbă necredinţă în Sfânta Euharistie, dacă nu pe amândouă deodată. Nu ne aud sfinţii, când îi facem mijlocitorii noştri? Dar ei sunt cu noi, de-a pururi, în acelaşi Iisus Christos! - sfinţii ***Noului Testament,*** prin Sfânta Euharistie, sfinţii ***ochiului Testament,*** prin smulgerea lor din iad!

Cum poate să săvârşească un preot ortodox de atâtea ori Sfânta Proscomidie şi să nu prindă nimic din admirabila lecţiune mistică pe care i-o dau „Cele nouă cete", aşezate de-a stânga Sf. Agneţ? - măcar că dumnezeiasca prefacere nu se întinde şi asupra părticelelor corespunzătoare.

Pe aceeaşi eternă temelie a Sf. Euharistii este întemeiat şi culmi nostru pentru fraţii noştri cei adormiţi în păcate, - mai mari, mai mici; dar nu păcate împotriva Duhului Sfânt. De ce se roagă Biserica pentru cei adormiţi în păcate, dar împărtăşiţi şi fii ai Bisericii? Fiindcă sunt mereu în legătură cu noi şi rugăciunile Bisericii şi Sfânta Jertfă de la Altar sunt, pentru ei, rouă şi răcoare, până când Iisus Christos se va milostivi de ei şi-i va ierta.

„Rugăciunile noastre pot să aibă o înrâurire imediată asupra sufletelor celor răposaţi, cu condiţia ca aceştia să fi adormit întru adevărata credinţă şi întru adevărata căinţă, cu alte cuvinte: într-o intimă uniune cu Biserica şi cu Domnul Iisus Christos, pentru că, în acest caz, cu toată depărtarea lor vizibilă, de noi, ei urmează înainte să facă parte cu noi din acest unul şi acelaşi trup al mi Iisus Christos ***(Efeseni*** 1,23; ***Coloseni*** 1,18). între mădularele acestui trup trebuie neapărat să se păstreze simpatie şi influenţă reciprocă, precum se întâmplă, fireşte, între toate mădularele trupului nostru" (1 ***Corinteni*** 12, 26). (Macarie, ***Teologia dogmatică ortodoxă,*** trad. franceză voi. II, pag. 713).'

Sfinţii Părinţi sunt unanimi în credinţa că toţi cei ce au adormit ca fii ai Bisericii, pocăiţi şi împărtăşiţi, primesc negrăită uşurare

din rugăciunile Bisericii şi din Sfânta Jertfă, adusă pentru ei. Fericitul Augustin, ca să-1 luăm pe el, spune: „...Hoc enim a patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis ***qui in corporis et sanguinis Christi communione defuncţi sunt,*** cum ad ipsum Sacrificium loco suo commemorantur, oretur..." (Macarie, acelaşi volum, p. 712).

Protestanţii, tăgăduind Sfânta Euharistie, şi ca taină şi ca jertfă, au ajuns, în chip fatal, să lepede şi rugăciunile cele către sfinţi şi rugăciunile cele pentru morţi. Reformatorii englezi, bunăoară, când au calvinizat Biserica Angliei, şi i-au dăruit Bilhil celor 39 de articole, au putut să conceapă un articol ca articolul 31: „Sacrificiul lui Christos adus o dată este... desăvârşită răscumpărare, propiaţie şi satisfacţie, pentru toate păcatele întregei lumi şi original şi actual şi nu mai există altă satisfacţie pentru păcate decât singură aceasta. Drept aceea, sacrificiile liturghiilor, la cari se zice obicinuit că preotul a jertfit pe Christos, pentru vii şi pentru răposaţi, spre dezlegarea pedepselor sau a crimelor erau fabule blasfematorii şi amăgiri primejdioase." La fel cu toţi protestanţii, calviniştii englezi au lepădat, în art. 22 şi invocarea sfinţilor.

Dar scris este: „Dumnezeu prinde pe înţelepţi întru viclenia lor. Şi'iarăşi: Dumnezeu cunoaşte gândurile înţelepţilor că sunt deşarte!" (1 ***Corinteni*** 19, 20). Aceşti înţelepţi ai Reformei, Luther, Calvin, Zwingli, Enric VIII..., cari au aruncat rugăciunile pentru răposaţi, au fost prinşi întru viclenia lor şi greu ruşinaţi de Dumnezeu, acum în urmă, în zilele marelui război ***Toţi urmaşii lor protesianp şi dintr-o tabără războinică şi din cealaltă au restabilit rugăciunile pentru morp!***

Se găsese pe calea cea bună! Am semne că măcar unii dintre ei vor restabili şi rugăciunile către sfinţi.

XVII

înţelegi acum, iubite frate, de unde vine vestejirea rugăciunilor către sfinţi? înţelegi de unde vine scuturarea rugăciunilor pentru morţi? Din tăgăduirea şi din uscarea, în conştiinţa preoţilor noştri (apostaţi sau pe cale de apostazie) a dumnezeiescului trandafir balsamic al Sfintei Euharistii! Cum o să mai pricepi şi să mai practici (afară doar de speculă) rugăciunile către sfinţi şi ruga-

ciunile pentru răposați, când inima ta este o glastră pustie de Domnul Euharistie!

O altă dovadă tot atât de puternică despre apostazia euharistică a acestor teologi şi a celor de un gând cu ei este pretențiunea lor - şi copilărească şi absurdă - cum că ei sunt mântuiți şi siguri de mântuirea lor. „- Spune-nii; Eşti mântuit?... Eu sunt mântuit!" Dar mai întâi citeşte, iubite frate, paragraful 20 din excelenta *SymboJică* **a lui I.A. Möhler (Ed. X, Regensburg, 1921):** *Ueher die Gewissheit der Rechtfertigung und Seligkeit* **şi vezi cari sunt premisele (exprímate sau ascunse) ale acestei extravaganțe.**

Teodor Popescu se nevoieşte într-o predică întreagă: *Poate cineva să spună ca e mântuit (Iisus vă cheamă,* **pp, 253-264) să ne convingă că credinciosul trebuie să fie sigur, chiar de pe acum, de mântuirea lui.**

- D-ta unde crezi că mergi (după moarte)? l-au întrebat o dată nişte doamne catolice. *(Usus vă cheamă,* **p. 74.)**

- La Iisus Hristos în care cred - a răspuns naivul neofit al lui D. Cornilescu, fără să bănuiască ce beciuri calvino-luterane are sub picioare, când rosteşte asemenea temeritate.

„In legătura cea mai intimă cu învățătura despre credință stă, în sistemul protestant, convingerea că credinciosul trebuie să fie desăvârşit de încredințat despre justificarea sa înaintea lui Dumnezeu şi despre fericirea sa viitoare" (Möhler, p. 191).

Cu acelaşi curaj şi cu aceeaşi nevinovăție, spune Teodor Popescu şi în anologiile sale către I.P.S. mitropolit primat: „Numai cine nu s-a lămurit în privința mântuirii şi n-a căutat *să fie mai întâi el mântuit* **şi apoi să aducă pe alții la mântuire (numai acela) n-a putut să constate adevărul acestor spuse..." Şi Melanchthon se face garant pentru Teodor Popescu: „Hanc certitudinem fîdei nos docemus requiri in Evangelio" (Möhler, p. 191).**

Tot în cartea sa de predici Teodor Popescu mai spune: „ *Chiar şt faptul că ne aflăm aici mântuiți şi nemântuiți, oameni cari au iertarea şi alții cari n-o au,* **este un semn de la Dumnezeu" (p. 226). Aşadar, înaintea lui T. Popescu, când predica, credincioşii din biserică se împarțeau în mântuiți şi nemântuiți! Iar el, predicatorul, se înțelege, făcea parte dintre cei dintâi.**

Sf. Pavel, scriind fílipenüor, le dădea alt exemplu şi altă învățătură: „Fraților, eu pe mine însumi până acum nu mă socotesc a fi ajuns, Dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, mă întind cât pot spre cele dinainte, alerg la semn, la răsplata dumnezeieştei chemări de sus, întru Christos Iisus" *(pilipent* **3,13-14). Iar un stih**

mai sus, Sf. Pavel scria: „Nu că am şi apucat (răsplata) ori că sunt desăvârşit, dar alerg după ea s-o cuceresc, întrucât cucerit am fost şi eu de către Christos Iisus".

Ce însemnează atunci această idee năstruşnică: eu sunt mântuit! Tu nu eşti mântuit! Este un simplu camuflaj al monstruoasei păreri a lui Calvin că Dumnezeu a predestinat, în chip absolut pe unii Ia mântuire, iar pe alții la pierzanie, hărăzindu-le unora desfătările raiului, iar celorlalți poruncile iadului. Presumpțiunea: sunt mântuit! este pur şi simplu echivalentă cu afirmarea: Dumnezeu m-a predestinat, fără condiții, să văd lumina feței lui. Aici stă ascunsă toată siguranța unei atari pretenții (altfel nebunească şi protivnică ***Sfintei Scripturi).*** Möhler zice: „Uebrigens hat diese Gewissheit die absolute Prädestination und die Lehre dass Gottes Gnade nur in den Auserwählten wirke zu ihrer Voraussetzung..." (pag. 192).

Există în învățătura lui Teodor Popescu un al doilea camuflaj, dar despre care bietul om nu are nici o idee, fiindcă el a adoptat teologia lui Cornilescu cu toptanul, fără să discearnă, fără să discute. Este vorba de celebra ***sola fides*** protestantă. Ne mântuim numai prin credința în Iisus Christos!... „Et quidem neque contritio, neque dilectio, neque ulla alia virtus. sola fides est illud instrumentum, quo gratiam Dei, meritum Christi et remissionem peceattorum apprehendere et accipere possumus" (Möhler, p. 158, nota 3). Şi Teodor Popescu repetă şi el lecția învățată, fireşte nu de la Melanchthon, ci de la Cornilescu: „Eu spun fiecărui om în parte: Omule, eşti un păcătos pierdut! Hristos pentru păcătoşi a murit, ca să-i mântuiască. Crezi tu cu adevărat în el? Eşti mântuit. Nu crezi? Eşti pierdut". Aşadar, ***sola fides!*** Neque contritio, neque dilectio!

Möhler ne tâlcuieşte ce însemnează ***sola fides:*** protestanții „...susțin că între păcatele venale şi păcatele de moarte nu există o deosebire intimă şi esențială, de vreme ce... toate păcatele pârăsc pe om înaintea lui Dumnezeu în acelaşi fel, oricum ar fi ele, şi toate sunt vrednice de moartea vecinică. Singura şi hotărâtoarea deosebire a păcătoşilor, înaintea mi Dumnezeu, vine din credința în meritele lui Christos; dacă omul crede şi câtă vreme crede, toate păcatele lui - zic protestanții - sunt păcate iertările, după cum, dimpotrivă, fără această credință nici un păcat nu i se iartă, căci, în fond, necredința este singurul păcat" (pag. 137).

Teodor Popescu, fără să-şi dea seama că siguranța ***mântuirii*** de la „Cuibu-cu-Barză" purcede din predestinația absolută a lui

Calvin, iar credința care mântuiește, este ***solafides*** a lui Luther, se dedă, în predicele sale, la lungi şi puerile evoluții împrejurul textului: „Iartă-ți-se păcatele tale!... Credința ta te-a mântuit, mergi în pace" ***(Luca*** 7, 48-50, Păcătoasa iertată).

Iată ce-a zis Mântuitorul! (zice Teodor Popescu) această sentință este aplicabilă, în toate zilele, tuturor celor ce vor crede ca acea femeie păcătoasă. Crezi ca ea? Eşti iertat şi mântuit: Mergi în pace!

Răspunsul cel sănătos şi ortodox e foarte clar: Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos când a rostit sentința lui: „Iartă-ți-se ție păcatele tale... Credința ta te-a mântuit!...", el vedea, ca un Dumnezeu ce este, toate zilele viitoare şi toate faptele pe cari avea să le mai facă cel iertat. Dar noi oamenii, cari nu ştim ce va mai fi cu noi până mâine, cum putem să ne însuşim asemenea sentințe şi să ne rostim, pentru noi sau pentru alții, în locul lui Dumnezeu? Sunt mântuit! Eşti mântuit, - este o impie temeritate şi un pred est in ați ani sm calvinesc camuflat!

învățătura ***Sf. Scripturi,*** în acest punct, este cu totul alta decât afirmă şcoala protestantă, printr-o sacrilege impietare asupra atotştiinței şi asupra tribunalului lui Iisus Christos. Sf, Pavel scrie filipenilor (2, 12): „Deci, iubiții mei... cu frică şi cu cutremur mântuirea noastră o lucrați". De unde se vede că Sf. Pavel nu amăgea pe neofiții săi cu sofisme protestante. Am văzut mai sus că tot filipenilor le spune S. Pavel, de data asta despre sine: „Nu că am şi apucat răsplata, ori că sunt desăvârşit, dar alerg după ea s-o cuceresc, întrucât cucerit am fost şi eu de către Iisus Christos". înțelepciunea ***Vechiului Testament*** spune de asemenea: „Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in mânu Dei et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit" ***(Ecclesiastul*** 9, 1) - Aşadar, în viața aceasta nu putem să ştim niciodată, cu certitudine, dacă suntem pe placul Domnului sau nu suntem. Sf. Pavel spune, într-altă parte, tot despre sine: „îmi chinuiesc trupul meu şi îl supun robiei, ca nu cumva propovăduind altora eu însumi să mă fac netrebnic" (I ***Corinteni*** 9, 27). Ceea ce însemnează că dumnezeiescul apostol nu cuteza să afirme, cu impudoare a protestantă: Sunt sigur de mântuirea mea!

Cetim m ***Sfânta Evanghelie*** de la Matei (19, 24-26). „Şi iarăşi grăiesc vouă: Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului decât bogatul a intra întru împărăția lui Dumnezeu. Iar ucenicii mi auzind s-au îngrozit foarte zicând. Dar cine poate să se mântuiască? Iar Iisus căutând la ei a zis: La oameni aceasta este cu

neputință, dar la Dumnezeu toate sunt cu putință!" De unde rezultă cu evidență că mântuirea noastră este o taină înfricoşată, pe care Dumnezeu o păstrează întru a sa atotputernicie, până în ceasul cel mare al morții noastre şi mai vârtos al obşteştii judecății, când fiecare îşi va lua plata întreagă. Dacă, petrecând cu noi în lume, el a spus de mai înainte câtorva: „credința ta te-a mântuit..." - slavă milostivirii şi atotştiinței lui! ***Numai el poate să rostească atari sentințe.*** Noi ceilalți trebuie să ne rugăm, să stăruim, să lucrăm cu frică şi cu cutremur mântuirea noastră, lăsând prezumțiunile nebuneşti pe seama protestanților.

I.A. Möhler zice cu mare dreptate: „Desigur că, după cuvântul Apostolului ***(Romani*** 8, 16), Duhul mărturiseşte duhului că suntem fiii lui Dumnezeu, dar această mărturie este ceva atât de gingaş şi are nevoie de o cultivare atât de gingaşă, încât credinciosul, dându-şi seama de nevrednicia şi de fragilitatea sa, nu se apropie de ea decât cu sfială şi de-abia cutează s-o primească în conştiința sa. Este o bucurie sfântă care se ascunde de ea însăşi şi pentru sine însăşi vrea să rămână taină şi cu cât mai sus stă credinciosul cu atâta el este mai smerit şi cu atâta mai puțin va cuteza - fără de revelație extraordinară - să se laude cu o certitudine care este adânc nepotrivită cu nesiguranța şi cu nestatornicia celor pământeşti" (pp. 195-196).

în sfârşit, zice Möhler, foarte nimerit: „Socotesc că în vecinătatea unui om, care declară, fără să mai țină seamă de nimic, că el este sigur de mântuirea lui, pe mine unul m-ar apuca frica şi n-aş putea să mă feresc de gândul că stau în fața unei farse diavoleşti" (p. 197).

XVIII

Ți-am spus, iubite frate, că această impie prezumțiune: „Sunt mântuit! Eşti mântuit!" izvorăşte, în ultimă analiză, din apostazia euharistică. Protestanții şi emulii lor, vechi şi moderni, nu mai cred că în S-ta Euharistie noi avem şi noi ne împărtăşim cu însuşi Iisus Christos după toată a lui dumnezeire şi după toată a lui omenire.

Noi credem că Iisus Christos ne-a izbăvit pe cruce din blestemul strămoşesc. Noi credem că Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu, ne-a împăcat cu Dumnezeu şi ne-a redeschis Paradisul. Noi cre-

dem că întru Sângele Mielului spălăm, albim vestmintele noastre (***Apocalips*** 7, 14). Tot aşa cred şi protestanţii, sau cel puţin aşa credeau odinioară bătrânii şi căpeteniile lor. Dar iată care este profunda deosebire dintre ei şi noi:

Ei spun (ca englezii calvinişti, în art. 31): Sacrificiul lui Iisus Christos, adus o dată, este desăvârşită răscumpărarea, propiaţie şi satisfacţie... Christos s-a răstignit pentru noi, şi cu scump sângele lui ne-a plătit de datoria cea de la început...

Noi le răspundem: Foarte bine! Sângele lui Christos ne-a izbăvit şi ne izbăveşte. Dar ce s-a făcut acest sânge scump, care a curs pe Cruce, pentru noi?

Protestanţii spun: A curs, atunci, pe Cruce, a şters păcatele noastre (originar şi actual) şi cu atâta totul a fost deplin. Consummatum est! (***Joan*** 19, 30).

Noi adăogăm (şi cu aceasta stăm pe vecinicele temelii ale Ortodoxiei): - Acel sânge scump, care a curs pe cruce pentru noi, a rămas la noi, în Sf. Altar! Acel trup adorabil care a fost pironit pe Cruce, de ostaşii lui Pilat, a rămas şi este de-a pururi la noi, în Sfânta Euharistie! Şi nu numai trupul, dar Iisus Christos întreg, Dumnezeul desăvârşit şi omul desăvârşit. în S-ta noastră Liturghie, când ne rugăm, ne cucerim, şi binecuvântăm Sfintele Daruri - „Şi fă adică pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului tău, iar ce este în potirul acesta cinstit sângele Hristosului tău, prefacându-le cu Duhul tău cel Sfânt" - noi săvârşim minunea minunilor, adică dumnezeiasca transubstanţiere! Acelaşi Iisus Christos care a pătimit pentru noi de bunăvoie, acelaşi Iisus Christos care s-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui - este acum de faţă şi se odihneşte pe S-ta Masă, îh vălurile euharistice!

Aici începe nenorocirea protestanţilor! Reformatorii lor au pornit să se tocmească negustoreşte asupra acestui adevăr capital al credinţei noastre integrale că Iisus Christos din ceruri este identic cu Iisus Christos din S-ta Euharistie şi tot făcând fel de fel de distmcţiuni şi de rezerve au ajuns să exileze de pe pământ pe Domnul Euharistie. Chiar anglicanii episcopali, cari pretind că nu sunt protestanţi, spun şi scriu această blasfemie: „The natural Body and Blood of our Saviour Christ are în Heaven, and not here..." (***The Book oi common Prayer,*** notele explicative la cap. The Communion).

Sub acest pisc, august şi fericit, încununat cu omătul desăvârşitei noastre credinţe ortodoxe, stau rupte şi prăbuşite, mai sus

sau mai jos, mai clare sau mai întunecate, poziţiile protestante, pierzându-se ici şi colo în prăpăstiile raţionaliste.

Ai săvârşit, iubite frate, de atâtea ori Sfânta Liturghie. Vreau să cred că niciodată n-ai trecut cu vederea, ci ai cetit riguros canonul împărtăşirii, obligator pentru preotul care vine să aducă Sfânta Jertfă şi pentru orice creştin care vrea să se cuminece. Să recitim rugăciunea întâia, a Marelui Vasilie:

„Stăpâne Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, cela ce eşti izvorul vieţii şi al nemuririi, Făcătorul a toată făptura cea văzută şi cea nevăzută, Fiul Tatălui celui fără de început, cel ce eşti împreună vecinic cu dânsul şi împreună fără de început, carele, pentru multa bunătate, în zilele cele de apoi, te-ai îmbrăcat în trup şi te-ai răstignit, şi te-ai jertfit pentru noi cei nemulţumitori şi cu nărav rău şi cu sângele tău ai înnoit firea noastră cea stricată prin păcat, - însuţi, împărate, cela ce eşti fără de moarte, primeşte şi pocăinţa mea a păcătosului şi pleacă urechea ta către mine şi ascultă graiurile mele, că am greşit, Doamne; greşit-am la cer şi înaintea ta şi nu sunt vrednic a căuta spre înălţimea slavei tale, că am mâniat bunătatea ta, călcând învăţăturile tale şi neascultând poruncile tale. Ci tu Doamne, fiind fără de răutate, mdelung răbdător şi mult milostiv, nu m-ai dat pre mine să pier cu fărădelegile mele, în tot chipul aşteptând întoarcerea mea. Că tu ai zis, Iubitorule de oameni, prin Proorocul tău: «Cu vrere nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu»; că nu vrei, Stăpâne, să pierzi făptura mâinilor tale, nici voieşti pierderea omenească, ci «vrei să se mântuiască toţi şi să vie întru cunoştinţa cea adevărată». Pentru aceasta şi eu, măcar de nu sunt vrednic cerului şi pământului şi acestei vieţi trecătoare, supunându-mă pre mine cu totul păcatului şi făcându-mă rob dezmierdător şi spurcând chipul tău; ci fiind făptura şi zidirea ta, nu mă deznădăjduiesc de a mea mântuire, ticălosul, ci nădăjduindu-mă spre milostivirea ta cea fără de număr, viu. Pentru aceasta mă primeşte şi pe mine, Iubitorule de oameni Hristoase, ca pre curva şi ca pre tâlharul, ca pre vameşul şi ca pre fiul cel curvar, şi ridică sarcina cea grea a păcatelor mele. Cela ce ai şters păcatul lumii ai tămăduieşti neputinţele omeneşti. Cel ce chemi către tine pre cei osteniţi şi însărcinaţi şi le faci odihnă. Cela ce n-ai venit să chemi pre cei drepţi la pocăinţă ci pre cei păcătoşi, curăţeşte-mă de toată spurcăciunea trupului şi a sufletului, învaţă-mă să săvârşesc sfinţire întru frica ta, ca întru curata mărturisirea ştiinţei mele, primind părticica Sfinţeniilor tale, să mă

•4

unesc ca Trupul şi ca Sângele tău cel sfânt şi să te am pre tine vieţuind şi petrecând întru mine, cu Tatăl şi cu Sfântul tău Duh. Adevărat! Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, să nu-mi fie mie spre osândă împărtăşirea preacuratelor şi de viaţă făcătoarelor tale Taine, nici să fiu slab la suflet şi la trup, pentru că mă împărtăşesc cu dânsele cu nevrednicie, ci-mi dă mie până la sfârşitul vieţii, fără de osândă a primi partea Sfinţeniilor tale, spre împărtăşirea Duhului Sfânt, spre călătoria vieţii de veci şi spre răspuns bine primit la înfricoşatul Judeţul tău, ca şi eu, dimpreună cu toţi aleşii tăi, să fiu părtaş bunătăţilor tale celor nestricăcioase, care ai gătit celor ce te iubesc pre tine, Doamne, întru cari eşti preaslăvit m vecii vecilor, Amin."

Mai putem să adăogăm vreo vorbă la această puternică şi integrală mărturisire a credinţei noastre? Vom observa numai atâta că pe când Marele Vasilie ***nu se âeznădăjduieşte de a sa mântuire,*** reformatorii de la „Cuibu-ca-Barză" sunt cu totul siguri de mântuirea lor. De ce? Fiindcă ei stau în faţa unui Christos teoretic şi blafard, suit la ceruri acum 1900 de ani! Marele Vasilie şi noi cu el stăm, la Sf. Altar, chiar în faţa lui Iisus Christos, Răstignitul lui Pilat, şi cu Trupul lui, si cu Sângele lui ne împărtăşim, vibrând din toată fiinţa noastră. In faţa unei cărţi, unde stă scrisă ***Sfânta Evanghelie,*** poţi să te amăgeşti şi să te îrnbeţi cu fanfaronada că eşti sigur de mântuirea ta. Dar în faţa viului şi înfricoşatului Dumnezeu, care este foc şi jeratic („iată s-a atins de buzele tale şi va şterge fărădelegile tale şi păcatele tale va curaţi" - ***Isaia*** 6, 7), toată biata ta făptură omenească se cutremură şi se recunoaşte pulbere şi nevrednicie!

Apostazie euharistică - este în fond toată această arogantă pretenţie cu siguranţa mântuirii! Eşti sigur de mântuirea ta?... Atunci când ai veştejit Sfânta Liturghie şi ai vândut pe Domnul Euharistie! Altfel, în umilinţa, în frica, în zdrobirea de noi înşine şi în recunoştinţa infinită cu care primim Trupul lui şi Sângele lui, fanfaronada protestantă este, în acelaşi timp, şi grosolănie şi nelegiuire. Eşti sigur că eşti mâhnit, când vii să mănânci foc şi jeratic?... Vom vedea-o, pe urmă, la ceasul cel înfricoşat!

Da, da! Nădăjduim, aşteptăm, credem, cu încordarea tuturor rugăciunilor noastre, că vom fi mântuiţi. Şi zguduiţi şi fericiţi ne împreunăm cu Iisus Christos Euharistie, dar care fervent al Sfintei Euharistii ar putea să exclame cu trivialitate: „Eu sunt sigur de mântuirea mea!" E ca şi cum, într-un moment de sublimă simţire, când mai mulţi laolaltă privesc, fermecaţi şi tăcuţi, o privelişte

pitorească sau morală, unul dintre ei ar scăpa o nerozie. Dar bieţii protestanţi se extaziază şi se scaldă în lumina unor false diamante, fiindcă Diamantul cel adevărat nu mai este la ei!

în nemuritoarea carte ***Urmarea lui Iisus,*** cetim: „Curăţia îngerilor dacă ai avea-o şi sfinţenia Sf. Ioan Botezătorul şi tot nu ai fi vrednic să primeşti, nici să te atingi de Sf. împărtăşanie!" (cartea IV, cap. 5). Iată adevăratul dreptar, iată dumnezeiasca oglindă în care trebuie să te priveşti şi apoi să spui dacă te simţi şi te crezi mântuit. Este de prisos să mai stăruiesc. Ai simţit adevărul. Certitudinea mântuirii protestante stă în raport invers propor^onal cu credinţa în Taina Sf. Altar.

XIX

Iubite frate întru Domnul, mai rămâne să ne lămurim asupra unui singur punct. Frăţia ta îmi scrii: „E vorba de ***Biblia*** tradusă de D. Cornilescu, pe care Sf. Sinod a eliminat-o din circulaţia comunităţii ortodoxe, pe motivul că ar fi o lucrare făcută cu tendinţe protestante... Şi acum, deoarece am aflat că Prea Cucernicia voastră ap: procurat Sf. Sinod dovezile convingătoare despre tendinţele protestante ale traducerii lui Cornilescu, am venit, anume, la P.C. voastră spre a vă ruga să-mi arătaţi şi mie acele locuri din traducere, cari în adevăr să mă convingă despre lipsa de bună-credinţă a autorului...".

Iubite frate, am vorbit cândva, în ziare, despre lucrarea Iui D. Cornilescu şi am recunoscut că are anumite merite. Deşi cu puţin simţ literar, totuşi Cornilescu a izbutit să ne dea o traducere curgătoare şi cât se poate de înţeleasă. Dacă nu ar fi avut alte defecte decât trivialitatea unor cuvinte şi unor expresii pe cari Cornilescu ***-franchement illettré*** - nu s-a sfiit să le întrebuinţeze în traducere, traducerea aceasta ar fi putut să fie tolerată şi cu vremea îmbunătăţită.

Din nefericire, opera lui Cornilescu este tendenţioasă şi eretică. El a căutat să introducă în traducere concepţiile şi teoriile sale protestante. în privinţa aceasta, socotesc că Cornilescu a dovedit o cutezanţă pe care n-am mai întâlnit-o la nici unul din traducătorii moderni ai ***Sfintelor Scripturi.***

Convingerile sale protestante îl fac pe Comilescu să execute nişte manevre curioase, ori de câte ori întâlneşte în *Biblie* cuvintele: *drept, dreptate, justus, justiţia* (dikaios, dikaiosyne. tzadilc, tzedakah,...). Foarte rar lasă Comilescu la locul lor aceste cunoscute, tradiţionale, cinstite cuvinte: *drept, dreptate.* De obicei el le înlocuieşte cu: *neprihănit, neprihănire;* sau: *ce! ce duce o viaţă sfânta, viaţa sfânta;* sau: *cel ce este într-o stare a omului după voia lui Dumnezeu, o stare a omului după voia lui Dumnezeu...* Aceste perifraze, pentru *drept* şi *dreptate,* fojgăiesc în traducerea lui Comilescu:

Romani 4,2-3: „Dacă Avraam a fost pus într-o stare după voia lui Dumnezeu, prin fapte, are cu ce să se laude, dar nu înaintea lui Dumnezeu. Căci ce zice *Scriptura!* «Avraam a crezut pe Dumnezeu şi credinţa aceasta i-a fost socotita ca o stare a omului după voia lui Dumnezeu.» însă cehii ce face fapte, plata cuvenită lui i se socoteşte nu ca un har, ci ca ceva datorat; pe când celui ce nu caută să pună înainte faptele lui, ci crede în Cel Ce pune pe păcătos într-o stare după voia Lui, credinţa pe care o are el îi este socotită ca o stare a omului după voia lui Dumnezeu."

Romani 9, 30-31: „Deci, ce vom zice? Neamurile, cari nu umblau după o stare a omului după voia lui Dumnezeu, au căpătat starea aceasta... pe când Israel care umbla după o lege care să dea o stare a omului după voia mi Dumnezeu n-a ajuns să găsească legea aceasta..."

Galateni 2, 16-17: „...ştim că omul nu este pus într-o stare dupa voia lui Dumnezeu... ca să fim puşi într-o stare după voia lui Dumnezeu.,., pentru că nimeni nu va fi pus într-o stare a omului după voia lui Dumnezeu... Dar daca în timp ce căutam sa fim puşi, în Hristos, într-o stare după voia tui Dumnezeu..."

Galateni 2, 21: „...căci dacă starea omului dupa voia lui Dumnezeu..."

Galateni 3, 6: „...Avraam a crezut pe Dumnezeu şi credinţa aceasta i-a fost socotita ca o stare a omului după voia lui Dumnezeu..."

Galateni 3, S: „...va pune pe neamuri într-o stare dupa voia Lui..."

Galateni 3,11: „...nimeni nu este pus înaintea lui Dumnezeu într-o stare dupa voia Lui.... căci «cel după voia mi Dumnezeu prin credinţa va trai»." - Aşadar, vechea şi fericit cristalizata sentinţă: *dreptul din credinţă va fi viu* (justus ex fide vivit) a ajuns, în

mâinile lui Comilescu: „cel după voia lui Dumnezeu prin credinţă va trăi!"

Filipeni 3, 6: „...cu privire la starea omului, după voia lui Dumnezeu..."

Titu 3,7r„...odată puşi într-o stare după voia lui Dumnezeu...".

Evrei 5, 14: „...nu toate pricepe învăţătura despre starea omului după voia Iui Dumnezeu..."

JEvretlO, 38: „...Şi cel după voia mea va trăi prin credinţă..." - adică tot* dreptul din credinţă va fi viu.

Iăcov 5, 16: „...Mare putere are rugăciunea fierbinte a cehii după voia lui Dumnezeu."

IPetru 4, ÎS:....$ i dacă cel după voia hii Dumnezeu scapă-cu greu, ce se va face cu cel ce nu ernsteste pe Dumnezeu?..." Pentru ce această penibilă perifrază? Pentru ce zice Comilescu: ***un om după voia lui Dumnezeu,*** în loc de ***drept*** şi: ***o stare a omului după voia luiDumnezeu,*** în loc de ***dreptate?***

Fiindcă el este sclavul teoriei protestante care proclamă că: ***„..totam justitiam nostram extra nos esse../**** (Möhler, ***Symbolik,*** p. 135, nota 3). După protestanţi, dreptatea creştinului, plăcut lui Dumnezeu, este un act judecătoresc al lui Dumnezeu, prin care păcătosul, ajuns credincios, este achitat de pedeapsa cuvenită păcatului, darnu şi eliberat de păcat! (Möhler, pag. 136).

Protestanţii învaţă că ei - ***„per fidem propter obedientiam Christi justt pronunciantur et reputantur, etiamsi ratione corruptae naturae suae adhucsint, maneantque peceatores, dum mortale hoc corpus circumferunt".***

Aşadar, creştinul oricât ar fi de cucernic şi de nnbunătaţit nu poate să fie considerat şi nu poate să fie numit - drept, ci un om într-o stare după voia lui Dumnezeu! Jertfa lui lisus Christos, pe care omul o primeşte cu credinţă, îl face pe Dumnezeu să acopere păcatele celui ce crede şi să nu le mai vază, dar păcatele rămân la fund, acoperite. Dreptul drepţilor de ar fi, el este, rămâne păcătos, atâta timp cât poartă trupul omenesc. Atunci, cum să zică Comilescu ***drept şrdreptate,*** când nimeni nu este drept şi dreptatea nu există? El va zice şi va scrie: un om după voia lui Dumnezeu, o stare a omului după voia lui Dumnezeu.

Care este învăţătura Bisericii noastre Ortodoxe? Biserica Ortodoxă„leapădă eroarea protestanţilor, cari, sub expresiunile de dreptate şi de sfinţenie, prin har, nu văd decât iertarea păcatelor acordată omului (deşi de fapt păcatele rămân în el) şi în acelaşi timp o atribuire cu totul exterioară a jertfei lui lisus Christos...".

Biserica Ortodoxă este în proces cu protestanţii cari „nu recunosc din partea omului decât numai credinţa ca condiţie de îndreptare şi de sfinţenie". Biserica noastră „învaţă că sfinţirea omului consistă în aceea că omul cu adevărat este curăţit de păcate prin harul dumnezeiesc şi că prin harul acesta el ajunge drept şi sfânt..." - (Macarie, ***Teologia dogmatica ortodoxa,*** voi. II, pag. 346).

„Ideea (protestantă) că justificarea omului ar consista nu într-o purificare completă, ci numai în iertarea păcatelor şi într-o atribuire cu totul exterioară a dreptăţii lui Iisus Christos, ideea aceasta stă în contrazicere cu ideea de Dumnezeu... cu concepţia Sf. Pavel despre noul Adam... Şi, tot atât, cu răscumpărarea deplină, pe care ne-a adus-o Mântuitorul..." (Macarie, voi. II, pp. 351-352).

„Dacă... cei restabiliţi, reabilitaţi, îndreptaţi... rămân, ca şi mai nainte, tot în păcat, fără sfinţenie şi fără dreptate, dacă nu primesc decât iertarea păcatelor şi nu sunt decât pe din afară acoperiţi de dreptatea lui Christos, atunci, drept vorbind, nu există restaurare şi readucerea omului în starea cea dintâi nu mai este nimic decât un simulacru de restaurare..." (pag. 352).

în ***Catechismul creştin ortodox,*** datorit mitropolitului Antonie al Kievului şi tradus de curând şi hi româneşte, citim la pag. 122:

Întrebare: Care este ţinta din urmă a acelei îndelungate răbdări şi a acelei încordări către virtuţi, prin care creştinii îşi făuresc mântuirea?

Răspuns: Ţinta cea din urmă este nimicirea completă a pasiunilor şi, cum s-a zis la începutul catechismului, ajungerea la sfinţenie şi la unirea cu Dumnezeu.

înţelegi acum, iubite frate, ce îi face pe protestanţi să expulseze pe sfinţi din Dogmatica şi din rugăciunile lor. După ei, creştinul nu poate să ajungă niciodată drept şi sfânt - fíe că l-ar chema Antonie cel Mare, Atanasie cel Mare sau loan Gură de Aur. Cu teoria lor, fabricată pentru interese polemice, şi blasfematorie faţă de atotputernicia lui Dumnezeu, ca şi faţă de maiestatea sacrificiului Mântuitorului, protestanţii au sucit vechea şi dreapta învăţătură creştină, au spoit pe sfinţi cu var şi au ajuns - cum vezi pe Cornilescu - să falsifice ***Sfânta Scriptură.***

Nimeni nu ajunge sfânt şi drept! Cel mult: un om după voia lui Dumnezeu. Şi sfinţenia nu există! Cel mult: o stare a omului după voia lui Dumnezeu! - Fireşte, acolo unde Sfintele Taine au fost tăgăduite, unde preoţii nu mai au nici o preoţie, iar Sf. Altar este un jilţ, pe care nu mai odihneşte Iisus Christos!

Iată, iubite frate întru Domnul, pentru ce autoritatea bisericească din ţara noastră a trebuit, după cercetare şi deliberare, să declare traducerea lui Comilescu drept eretică, precum este, şi s-o arunce din mâna fiilor Bisericii Ortodoxe.

XX

Iubite frate, e multă vreme de când ai venit la mine şi mi-ai lăsat - negăsindu-mă acasă - scrisoarea frăţiei tale. Ce căi a mai bătut gândul frăţiei tale, de atunci încoace, ce dureri, ce necazuri ai mai avut - am aflat vag şi din depărtare. Nu te-am uitat, însă, deloc! Azi şi mâine şi poimane... ţi-am tot scris aceste scrisori teologice, cu dorinţa frăţească să te scot din confuziunea frăţiei tale şi să restatornicesc, pentru frăţia ta şi pentru mulţi, dreapta noastră învăţătură bisericească. în umbra frăţiei tale, stau sute şi mii de fraţi preoţi ai Bisericii noastre Româneşti cari poartă cu ei - la altar, în predică, în lucrări scrise... - aceeaşi paragină de convingeri, aceeaşi dezorientare dogmatică. Suntem aşa cum apăreau înaintea Mântuitorului mulţimile flămânde de cuvântul lui Dumnezeu: „...necăjiţi şi rătăciţi, ca oile cari nu au păstor" ***(Matei*** 9, 36).

Ne găsim cu toţii într-un ceas amar şi primejdios. Ne-au încolţit puhoaiele lumii acesteia: interesele pământeşti, părerile deşarte, păcatele fără număr, nestatornicia cugetului, poftele profane, lecturile spurcate, influenţele eretice şi despreoţirea progresivă!...

Biserica noastră strămoşească mi se arată - cu vechile ei cruci aplecate - ca o corabie prinsă în largul mării de o năprasnică furtună! Există un optimism oficial cu care ne îmbrăcăm Ia zile de paradă - când toate sunt bune, toate prosperează. toate strălucesc! - dar acest optimism este ca o haină luată cu chirie... Realitatea este alta; şi pe subt haina de gală curg bietele zdrenţe!

Realitatea este că ne copleşesc, deopotrivă, păgânătatea curentelor anticreştine şi năvala ereziilor protestante. Bieţii noştri preoţi rătăcesc, pe căile vieţii actuale, zăpăciţi, dezrădăcinaţi şi luaţi în râs. Ferocitatea şi banditismul de după război i-au dislocat şi mai mult din conştiinţa mulţimilor şi din centrul energiilor naţionale. Lucrul a fost cu atât mai uşor de îndeplinit cu

cât un preot ortodox român, ca învăţătură şi ca devotament profesional, reprezintă de obicei o cantitate neglijabilă.

De altă parte, iată, mai ales de la război încoace, fenomenul contrar: ereziile trec prin vechile şi spartele noastre ziduri şi încep să ne cucerească satele şi mahalalele. Agenţi formaţi în serioase şcoli misionare protestante au venit la noi, au recrutat elemente destoinice - uneori pe cei mai buni elevi din seminariile şi de la Facultatea noastră Teologică i-au trimis şi pe ei în aceleaşi şcoli serioase, prin Germania şi prin Elveţia, şi i-au adus mapoi în ţară, în uscăciunea noastră bisericească şi morală!

Cu ce putem noi să le stăm împotrivă? Ce-am scos noi din fabricele noastre didactice, patronate de Ministerul Instrucţiunei? Unde este ştiinţa şi avântul nostru ortodox, ca să organizăm rezistenţa bisericească şi să ne simţim, noi înde noi, uniţi în duh şi în eroism?

Ţi-am scris şi îţi scriu, iubite frate, cu inima grea, cu cugetul plin de vedenii chinuitoare. Găsit-am vreun ecou în conştiinţa frăţiei tale? Avut-ai fiorul că te-am dus înaintea porţilor adevărului? înţeles-ai că aceasta este cu adevărat doctrina veche şi mântuitoare, comoara Sfinţilor Părinţi, fântâna apei celei vii?

Felul cum te-ai ridicat şi cum ţi-ai pus capul în primejdie pentru ceea ce ţi s-a părut într-un moment că este adevărul, îmi dă oarecari speranţe. Aşadar, nu eşti un simplu funcţionar bisericesc! Nu te mulţumesc aparenţele, nici chiar când sunt foarte decorative, şi eşti muncit de întrebări şi de nedumeriri inexistente pentru alţii. Terenul mi se pare bun. Deschide-ţi inima şi deschide cărţile Sfinţilor Părinţi şi ale vechilor dascăli. Citeşte pe scriitorii ortodocşi şi cultivă înţeleptele noastre bucoavne bisericeşti, tipărite cu literă cirilică.

Le găseşti prea naive? Ţi se par anacronice în faţa teoriilor, transformărilor şi filosofiilor de azi? Credinţa şi doctrina noastră creştină se arată, uneori, ca îngropându-se şi pierind, în puzderiile şi în vârtejurile cugetării moderne, aşa cum piere, uneori, Sfinxul, sub valurile nisipului Saharei. Dar Sfinxul rămâne în etem!

Fenomenul creştin predomină lumea învierea lui Iisus Christos din morţi este poarta de biruinţă prin care comunicăm cu cerul. Mărturia Sf. Pavel şi a celorlalţi - Evanghelist! şi Apostoli - este şi rămâne, în lumea cunoştinţei şi a sufletului, aceea ce sunt munţii Indiei şi ai Tibetului în cosmosul pământesc.

Ştiinţa modernă, care se părea multora atât de nefavorabilă şi de negativă pentru concepţia creştină, se află azi pe calea unor

cercetări şi unor afirmări cu totul prielnice nouă. Teoriile cele mai noi asupra materiei şi asupra Universului, grandioasa controversă Einstein & Co., prăbuşirea vechilor orizonturi, cu cari ne obişnuisem de la Galieu şi de la Copernic încoace - toate acestea sunt pentru cugetătorul creştin aşa ceva ca o pagină din Apocalips în acţiune. Cugetarea omenească trece printr-o nouă şi radicală premenire. Toate închipuirile, toate teoriile şi toate decorurile filosofice de ieri cad de pe fruntea Universului şi, ca într-un fulger apocaliptic, Iisus Christos ni se arată - pe Crucea de pe Golgota - încovoiat ca un răstignit, dar şi ca un bucium de vie ridicând spre ceruri milioanele de ciorchini ale omenirii răscumpărate şi hrănite cu Sângele Său!

Ce se clatină şi ce pare reformabil în învăţătura noastră? Existenţa îngerului Apostat? Dar fost-a vreo epocă istorică atât de plină de industria, de trufia şi de perversităţile lui Satan, ca epoca noastră? Nu-1 vedem la lucru, de dimineaţa până seara, în miile lui de ucenici şi de devotaţi? Din nenorocire, suntem tocmai aceia cari gem de isprăvile şi de dovezile existenţei diavolului.

Să ne mai întrebăm asupra titlurilor Răscumpărătorului şi asupra legitimităţii operei sale în lume? Să răspundă păcatele, pângăririle, remuşcările, lacrămile, deznădejdile şi sinuciderile din zilele noastre!

Adevărul Sfintei Treimi, preexistenta şi întruparea Fiului lui Dumnezeu, învierea sa din morţi şi a noastră la revenirea-i prea glorioasă, puterea, sfinţenia, eterna şi infailibila gravitaţie a Bisericii înjurai focarelor Sfintei Euharistii - Trupul şi Sângele lui Iisus Christos - eterna feciorie şi eterna regalitate a Născătoarei de Dumnezeu: iată comori inexpugnabile, pentru cari trăiesc eroic şi la nevoie mor eroic milioane de oameni!

Figura acestei lumi se schimbă, de la epocă la epocă, în concepţia de-a pururi fantasmagorică a bietelor generaţii omeneşti. Am avut lumea geometrilor egipteni şi greci: am avut lumea lui Newton şi Laplace; începem să avem lumea lui Poincare şi Einstein. în fond, toate aceste „sisteme" sunt viziuni etern inadecvate, pe cari mintea noastră aiurită le proiectează în noaptea Marelui Mister. Lumea aceasta este un rebus indescifrabil. Ori pe unde am căuta să ne croim, cu puterile minţii noastre, o ieşire explicativă - totul ni se prezintă ermetic şi definitiv închis. Din punctul de vedere al înaltei cugetări independente, suntem iremediabil închişi în noi înşine.

„Tragi auement isolé, prisonnier de son «moi», l'homme a fait un effort désespéré pour «sauter par-dessus son ombre», pour étreindre le monde extérieur. De cet effort a jailli la Science dont les antennes merveilleuses prolongent subtilement nos sensations. Ainsi nous avons approché par endroits les brillantes parures de la réalité. Mais, à côté du mystère rémanent, les choses qu'on sait sont aussi petites que les étoiles du Ciel par rapport à l'abîme où elles flottent..." (Charles Nordmann, ***Einstein et l'Univers,*** pag. 217).

Iată sentimentul omului ştiinţei de azi, iată sentimentul cugetătorului modern. Ştiinţa şi filosofia nu ne dau decât certitudinea neputinţei şi a izolării noastre.

în această lume, complet opacă şi fără nici o ieşire, pogoară raza Revelaţrânei Divine. Există un Dumnezeu care binevoieşte să ni se descopere ca triipostatic. Există o iniţiere şi o înţelepciune cari vin de la el. Dumnezeu a vorbit şi vorbeşte omenirii. Dumnezeu a ales odinioară şi a trimis în lume pe crainicii şi pe vitejii Săi. El a pus descoperirea, poruncile şi scutul său pe spinarea unui popor unic, poporul Israel, cu care s-a îndeplinit, m chip straniu, o proorocie menită altuia: „Va fi ca un asin sălbatic..., mâna sa va fi împotriva tuturor şi mâna tuturor va fi împotriva lui, dar el îşi va stabili corturile sale sub ochii tuturor fraţilor săi..." ***(Geneza*** 16, 12).

Dumnezeu ne-a cercetat în tainica noastră prăbuşire şi pe treptele iubirii sale de oameni ne-a ridicat până la întruparea Fiului Său, din sânul unei fecioare din Israel, Maria, strănepoata regelui David, până la ***Evanghelia*** lui Iisus Christos şi la jertfa de pe Golgota. Mântuitorul a venit în lume ca să sfărâme opera diavolului şi să ne asocieze - pe toţi câţi vom vrea să primim ***Evanghelia*** - la biruinţa sa.

Ceea ce pentru mintea omenească, pentru filosofi şi filosofie, a rămas neatins şi complet închis s-a deschis şi a înflorit prin dragostea lui Dumnezeu! Dumnezeu ne-a iubit. Dumnezeu este iubire. Şi toţi putem să ne împărtăşim de iubirea aceasta şi să deschidem tainele Cerului şi ale Vieţii Viitoare, cu singura condiţie să fim umili şi nevinovaţi ca pruncii!

„Te laud pre tine, Părinte, Dumnezeule al cerului şi al pământului, că ai ascuns acestea de cei înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor" ***(Matei*** II, 25).

Aşa i-a bine-plăcut lui Dumnezeu. Opera lui Iisus Christos în lume este miracol tangibil şi permanent. Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu atotputernic - el a pus între cer şi pământ treptele cele vecinîce ale Bisericii Sale. Dragostea sa a făcut pentru noi acest capdeoperă dumnezeiesc. Deşi s-a înălţat la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui, el a rămas, cu noi, pe pământ! „...Şi iată eu cu voi sunt, în toate zilele până la sfârşitul veacului" ***(Matei*** 28, 20). El a îndeplinit cu noi acest capdeoperă de iubire şi de atotputernicie; prin taina Sfintei Euharistii, el s-a sălăşluit între noi şi va sta între noi, cât va ţine lumea şi Biserica! Acelaşi Iisus Christos pe sânul căruia s-a odihnit odinioară capul ucenicului iubit, acelaşi Iisus Christos pe care îl biciuiră şi-1 răstigniră soldaţii lui Pilat, acelaşi Iisus Christos pus în mormânt, înviat a treia zi şi înălţat întru slavă, este cu noi, a rămas cu noi, va fi cu noi, până la cea din urmă oră a pământului! Acesta este Trupul lui! Acesta este Sângele lui! Acesta este el întreg, Dumnezeu-Omul Iisus Christos, învăţătorul şi Izbăvitorul nostru!

Ce nevoie avem să mai căutăm aiurea şi ce am putea să mai căutăm? Ce ne pasă de furtunile vieţii, de dibuirile ştiinţei şi de cercurile viţioase ale filosofiei! „La cine ne vom duce, Doamne?... Tu ai cuvintele vieţii celei vecinice!" ***(Ioan*** 6, 68). Cine poate să ştie mai mult, să înţeleagă mai mult şi să fie mai fericit decât PaveL cel ce a văzut pe Domnul pe drumul Damascului? Cine poate să mărturisească mai convingător decât Ioan:

„Ce era de Ia început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit - despre Cuvântul vieţii: aceea vă vestim. Pentru că viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim viaţa cea de veci care era la Tatăl şi s-a arătat nouă. Ce am văzut şi am auzit aceea vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveţi împărtăşire cu noi. Iar împărtăşirea noastră este cu Tatăl şi cu Fiul său Iisus Christos. Şi acestea vi le scriem ca a voastră bucurie să fie desăvârşită!..." (1 ***Ioan*** 1, 1-4).

*

O, iubite frate, acestea sunt bogăţiile, acestea sunt certitudinile, acestea sunt puterile noastre! Dar azi suntem ca nişte copii orfani, măcar că moştenitori de milioane, cari au crescut sub o epitropie destrăbălată şi hrăpăreaţă. Avutul nostru e gata să ne scape din mână. Trebuie să începem un viguros proces de revendicare. Ale noastre să fie iarăşi ale noastre!

Aşteptăm pe Marele Răzbunător, ai cărui paşi încep să se auză!

CAZUL DE LA BISERICA „CUIBU-CU-BARZA"

I

PROBLEMA, ÎN GENERAL

Pricina de la biserica din Capitală Sf. Ştefan C,Cuibu-cu-Barză"), a început să încălzească lumea. Ziarul ***Dimineaţa*** a avut ideea să deschiză o anchetă şi a recoltat un snop de articole. Pe lângă cei întrebaţi, au venit şi alţii neîntrebaţi, dar cari au spus lucruri interesante şi astfel discuţia s-a întins. Afară de cele publicate în ***Dimineaţa*** sau în ***Adevărul,*** au mai apărut, prin alte ziare şi publicaţii, felurite articole şi notiţe. Este probabil că pricina aceasta nu se va stinge cu una cu două. Dis cu punea dintre amicul D. Nanu şi mine a ajuns discuţie obştească şi scrisorile cu cari a început nu mai pot fi continuate.

Pentru mine unul şi pentru cei ce iubesc biserica, este fapt de mare bucurie că lumea noastră dovedeşte simţire faţă de problemele religioase. Aşadar, nu numai chiriile, valuta, evenimentele politice... găsesc răsunet în concetăţenii noştri, ci şi incidentele şi controversele noastre confesionale. Se cuvine, însă, să dorim şi să declaram de la început ca discuţia pentru discuţie este de puţin folos şi că adevăratul câştig ar fi să scoatem, din procesul de azi, lumina, buna încredinţare şi buna orientare, pentru câţi mai mulţi. Sunt oameni cari caută disensiunea, zgomotul şi polemica, numai aşa din pornirea unei inimi josnice şi fără filantropie. Pe aceştia îi vom trece cu vederea. Vom sta de vorbă cu cei sincer nelămuriţi şi sincer doritori de clarificare.

Mai întâi... despre ce a vorba? Un preot din Capitală, membru al Bisericii Române Ortodoxe, a îndrăznit să se abată de la învăţătura şi de la tradiţia ortodoxă. Chemat de autorităţile bisericeşti să-şi dea socoteală despre fapta sa, ***el a declarat cu franchetă că nu mai crede şi nu mai execută de multă vreme toată acea parte din ritualul şi din tipicul ortodox, care face pe Născătoarea de Dumnezeu, pe sfinţi, pe martiri şi pe cuvioşi mijlocitorii şi solitorii noştri către tronul Celui Prea înalt.*** Nu este inutil să adaog că această chemare înaintea autorităţilor s-a întâmplat după trei ani de răbdare şi după cel puţin o sută de convorbiri, de discuţii, de îndemnuri, de mustrări prieteneşti, de avertismente particulare şi oficioase...

Ce s-a întâmplat după ce preotul paroh de la Biserica Sf. Ştefan („Cuibu-cu-Barză") a mărturisit că nu mai este solidar cu mărturisirea de credinţă a Bisericii noastre?

A fost judecat de şeful său bisericesc - prin organele cari îi stau Ia dispoziţie - şi a fost scos din vrednicia de paroh şi de preot. Are cineva vreo obiecţiune de făcut? Nu era oare stricta datorie a chiriarhului să cenzureze rătăcirea acestui preot şi, faţă cu stăruinţa şi cu impenitenţa lui, să-1 excludă din tagma preoţească? Nu este, oare, învăţătura noastră absolut definită şi pravila noastră categorică?

Excelentul meu amic I. Teodorescu, într-un scurt şt luminos articol publicat în ***Dimineaţa,*** scrie despre „schisma" lui T. Popescu: ..Faptul îl priveşte, fiind un caz de convingere şi de conştiinţă. La rândul ei, Biserica... nu admite păreri personale nici interpretări altele decât ale sale, cele oficiale. Dreptul fiind absolut şi de o parte şi de alta..., nimeni nu are nimic de zis decât numai cei direct interesaţi în cauză."

Aşadar, T. Popescu, preot la Biserica Sf. Ştefan C •Cuibu-cu-Barză") din Bucureşti, fiindcă are şi mărturiseşte alte credinţe decât Biserica Ortodoxă, a fost judecat de către şeful său bisericesc şi înlăturat din clerul ortodox.

Dar iată o împrejurare care - după ignoranta chibzuială a câtorva - ar avea puterea să desfigureze ori chiar să desfiinţeze dreptatea judecăţii bisericeşti.

Preotul T. Popescu era un cleric deosebit de merituos. Bun predicator, devotat păstor sufletesc, amic al întristaţilor şi săracilor. Munca sa pastorală de la „Cuibu-cu-Barză" 1-a încununat cu laude şi pretutindeni s-a risipit zvonul vredniciei sale.

Atunci de ce a fost scos din Biserică?

A fost scos după trei ani de aşteptare şi după ce toate mijloacele de frăţească persuasiune au fost zadarnic întrebuinţate. A fost scos după lungi şi dramatice explicaţiuni. A fost scos atunci când a mărturisit că are alte convingeri decât Biserica şi că nu poate să renunţe la ele.

Ce folos are Biserica Ortodoxă, ce bucurie şi ce solidaritate, de pildă, cu păstoria, foarte vrednică şi meritoasă, a părintelui paroh C. Auner. de la Catedrala catolică Sf. losif din Bucureşti? Sau ce cald sau ce bine poate să-i aducă Bisericii Ortodoxe activitatea, oricât de zeloasă şi de lăudabilă a preotului anglican, reverendul Claudiu Himsclif?

Aceşti preoţi sunt merituoşi şi de mare cinste pentru bisericile lor, nu pentru a noastră. La fel şi Teodor Popescu. El adună merite, adepţi, cinste, fapte bune..., nu pentru noi, de cari se despărţea progresiv, ci pentru sine şi pentru noua lui bisericuţă. Cetiţi cartea lui de predici ***Iisus vă cheamă.*** Acolo nu este nicăieri vorba de Biserica Ortodoxă, după cum nu este nici de pagodele din Ceylon.

Biserica Universală, la rnceputurile ei, ca şi mai târziu, a pus mai presus de persoane şi de orice calităţi personale sfânta şi severa disciplină dogmatică. Bărbaţi cu merite extraordinare - învăţaţi, sfinţi şi chiar martiri - au fost scoşi din calendarul recunoştinţei şi al evlaviei noastre, atunci când s-au dovedit călcători ai dogmelor sau ai tradiţiei sacrosancte.

Cine a cetit ceva istorie bisericească, ştie de pildă că marii scriitori bisericeşti Origen şi Tertulian - plini de virtuţi şi de opere -, pentru că s-au poticnit în oarecari puncte de învăţătură, au fost cenzuraţi şi excluşi din ceata sfinţilor şi a fericiţilor Bisericii.

E o dovadă de infinită naivitate ca şi de masivă ignoranţă din partea celor ce pretind astăzi Bisericii să-şi revizuiască atitudinea, procedeele şi canoanele, de dragul foarte talentaţilor şi prea simpaticilor eretici de ultimă oră. Calităţile, meritele şi toată interesanta personalitate a preotului T. Popescu, o dată ce a căzut în erezie, nu puteau să mai schimbe întru nimic severitatea judecăţi bisericeşti.

Cela ce nu este cu mine: împotriva mea este şi cela ce nu adună cu mine: risipeşte (Matei 12, 30).

Un soldat care refuză cu încăpăţânare să salute drapelul se nenoroceşte singur, chiar dacă, o dată sau de mai multe ori, pe câmpul de luptă, s-a dovedit erou.

Miercuri, 30 ianuarie 1924

II

CLASIFICAREA OPINIUNILOR EXPRIMATE

Din cele ce s-au scris până azi (23 ianuarie 1924), în ziarul ***Dimineaţa*** şi prin alte ziare, despre cazul de la Biserica „Cuibu-cu-Barză", putem să precizăm următoarele puncte de vedere şi următoarele atitudini:

1. Prietenii şi partizanii preotului T. Popescu (deşi nu toţi) pretind că predicatorul lor este nedreptăţit şi că ei, ca şi el, sunt, rămân, se consideră, se declară ortodocşi, numai ortodocşi, curat ortodocşi, pururea ortodocşi.

Această atitudine şi această pretenţie greu îşi pot găsi un calificativ. Ce poţi cugeta despre aceşti oameni şi cum să-i numeşti, ca să le nimereşti adevăratul nume? Aşadar, ei sunt adevăraţi ortodocşi, iar Biserica şi toate organele ei nu se pricep să-i preţuiască după merit.

Mai mult, fiindcă ei au apărut acum câteva zile, adevărata ortodoxie s-a născut cu ei şi atunci toată vârsta de aur a Bisericii, toţi marii dascăli şi părinţi şi toate cele şapte concilii ecumenice au cunoscut minunile, sfinţenia, slava, dar n-au cunoscut ortodoxia! Totuşi, mai este vreme de bună înţelegere şi de convingere. Vom vedea ce vor zice „ortodocşii" de azi peste 2-3 ani când preotul T. Popescu îşi va ridica, în Bucureşti, noua Iui biserică reformată.

2. O altă categorie de admiratori şi de susţinători ai preotului T. Popescu se prezintă mai inteligent. Ei spun: învăţătura preotului nostru se întemeiază pe litera ***Evangheliei.*** Dacă practica şi tipicul Bisericii osândesc pe preotul T. Popescu, osândim şi noi această practică şi acest tipic. Cu alte cuvinte, aceşti oameni admit ca autoritate, în materie de credinţă, numai ***Sfânta Scriptură*** şi răstoarnă piedestalul sacru pe care ea stă de aproape două mii de ani, voi să zic: tradiţia şi interpretarea bisericească, cristalizată de conciliile ecumenice. Aceasta este vechea şi cunoscuta atitudine a reformatorilor protestanţi: ***Nu vrem să primim şi să credem decât ceea ce se cuprinde în Sf. Scriptură!***

Discuţiunea, când ar fi să intri în ea, este interminabilă, căci a fost începută de mii şi de sute de mii de ori - între protestanţi şi adversarii lor - şi n-a fost terminată niciodată. Nu ne trece prin minte să începem noi - a milioana oară - o răfuială cu protestanţii, asupra celor ce cred ei şi mărturisesc. Voim să spunem numai atât partizanilor lui T. Popescu: Pretenţia voastră că vă întemeiaţi exclusiv pe ***Sf. Scriptură*** şi nu voiţi să ştiţi nimic de marii dascăli ai Bisericii, nici de autoritatea ei supremă: soboarele ecumenice - este o tardivă invenţiune. Luther, Calvin, Zwingli şi mulţi alţii au spus tot aşa (şi trebuie să mărturisim, cu ceva mai mult geniu decât voi) acum vreo patru sute de ani. Cu pretenţiile şi cu mărturisirea voastră, aţi trecut dincolo de poarta ţarinei noastre ortodoxe. Călătorie bună!

3. într-o categorie ca totul specială trebuie să aşez pe autorul unui articol apărut în ziarul ***Neamul românesc*** şi datorit dlui I. Constantine seu, licenţiat în Teologie. Chestiunea pe care o discutăm eprea serioasă şi ziarul ***Neamul românesc,*** pe cât ştiu eu, nu patronează farsele. De aceea cred că 1. Constantinescu e cineva îh carne şi oase, iar că titlul lui de licenţiat în Teologie este o biruinţă câştigată la Facultatea noastră Teologică din Bucureşti. Dacă nu greşesc, articolul din ***Neamul românesc*** mi se adresează mai mult mie. Cel puţin la sfârşit, autorul zice: „...rugăm pe părintele Galaction să ne răspundă şi să lămurească aceste chestiuni".

Licenţiatul nostru în Teologia Ortodoxă scrie: „...(afirmaţi că)... Biserica Ortodoxă îşi are mărturisirea de credinţă definitivă şi inflexibilă. Poate s-o aibă. Dar chestia este: se potriveşte această mărturisire cu ***Evanghelia"}*** Dar dacă nu se potriveşte, atunci de partea cui este erezia? Hotărât, de partea Bisericii."

Şi atunci, ce propune dl I. Constantinescu?

„De ce vrea părintele Galaction ca (preotul T. Popescu) să iasă din Biserică... (atunci) când o găseşte în dezacord cu ***Evanghelia!*** De ce să nu stea şi să lucreze în ea, s-o aducă la ***Evangheliei"***

Starea de conştiinţă pe care o învederează aceste idei este vrednică de încununat cu câteva volume, m proză şi în versuri, dacă nu e glumă ci adevăr că dl I. Constantinescu este şi D-sa un licenţiat al Facultăţii noastre Teologice din Bucureşti. Observ că d. I. Constantinescu este autenticul discipol al preotului T Popescu. Deşi convinşi că Biserica în care se găsesc e atât de omenească şi de efemeră încât a putut să se pleoştească şi să ajungă în dezacord cu ***Evanghelia,*** totuşi Domniile lor rămân în ea mai departe! Săvârşesc o liturghie şi un ritual în care nu mai cred, beneficiază cu resignare de avantajele numelui şi al si tu a ţi un ei de preot ortodox şi - lucrează ca să aducă Biserica... în acord cu ***Evanghelia]***

Ce să-i mai răspund dlui I. Constantinescu, dacă în opt ani de seminar şi în patru de Teologie n-a putut ajunge să înţeleagă ce este Biserica întemeiată de Iisus Christos! De ce toartă sufletească să-1 prind eu pe D-sa, când Sf. Pavel, Sf. loan Evanghelistul, Tertulian, Sf. Vasile cel Mare, Sf. loan Chrisostomul, Sf. loan Damaschinul... n-au putut să-1 prindă de nici una?

Psihologia aceasta pe care o constat la din ce în ce mai mulţi tineri teologi însemnează tainicul substrat din care şi-a supt seva şi a crescut copacul berzei de la „Cuibu-cu-Barză". Apariţia lui T. Popescu în Biserica noastră nu e un fenomen izolat şi nepregătit. Vom vedea, odată şi odată, până unde merg răspunderile şi primejdiile actualei noastre stări bisericeşti - stare dospită încet şi sigur de anarhia educaţiei noastre din seminar şi din Facultatea Teologică.

4. Nu mă ocup de cele câteva articole scrise spre apărarea dogmei şi a autorităţii bisericeşti. Găsesc numai că sunt prea puţine, fiindcă afară de P.P.C.C. părinţii arhimandritul Scriban şi profesorul I. Popescu-Mălăeşti, avem importante personalităp: ortodoxe, despre cari vă afirm că ar fi mare paguba dacă ar rămânea mute m această discuţiune. Menţionez pe dna A. Vrioni care a scris un articol plin de bun-simţ şi de drepteredincioasă simţire, asupra movaţiunilor de la „Cuibu-cu-Barză".

5. îmi rămâne să examinez părerile şi punctul de vedere al câtorva independenţi sau cvasiindependenţi, cari nu vor să intre în discuţie nici pentru T. Popescu, nici împotriva Bisericii Ortodoxe, dar cari stând la distanţă clădesc constatări, filosofie, deziderate, aşa cum, între alţii, face, de pildă, vechiul şi impetuosul meu prieten Gh. Bec eseu-Silvan.

Joi, 31 ianuarie 1924

„AMICUS PLATO..."

Amicul Gh. Bece seu-Silvan şi alţi câţiva scriitori - mai mult sau mai puţin liber-cugetători - se folosesc de incidentul de la „Cuibu-cu-Barză" ca să exprime, mai sus de acest incident, părerile lor independente. Ei nu participă la discuţie, fiindcă nu cred nici ce crede Biserica Ortodoxă, nici ce crede T. Popeseu. Ei spun, în substanţă: „Cearta voastră, pentru noi, n-are nici un interes. Un lucru este netăgăduit de toată lumea, şi de cea laică şi de cea clericală, că Biserica e aproape moartă." Şi aici începe fiecare - după puteri, stil şi temperament - constatările triste, zugrăvelile cu funingene ori cu bitum şi enumerarea multelor şi grelelor păcate ale vieţii noastre româneşti, pentru cari s-ar părea că Biserica nu mai are nici leacuri nici doftori.

Ce ne facem cu această jalnică stare generală?

Ce proiecte aveţi? Ce îndreptări propuneţi? Care este mântuirea, dacă aceea propovăduită de preotul T. Popescu miroase a

protestantism? - Aşa ne întreabă, cu dreptate, independenţii cari au luat cuvântul, cu prilejul incidentului de la Biserica „Cuibu-cu-Barză".

Problema e vastă şi complicată ca Labirintul lui Dedal. Răspund numai şi numai în numele meu şi pe riscul propriu. E o slabă încercare de a pune în lumină cauza cea mare pentru care bolim bisericeşte, de atâta vreme.

Paralizia de care suferim nu poate fi tămăduită nici azi, nici mâine, nici multe zile de aci înainte. Vinovaţi suntem cu toţii, fiecare în parte şi top: laolaltă. Păcatele noastre politice au avut funestă înrâurire asupra Bisericii. în ţara noastră mai mult decât oriunde, credinţa, tainele şi toate frumuseţile religiei creştine ortodoxe au fost osândite cu uşurinţă, ca nişte mobile arhaice, şi de fapt au fost exilate - într-o cameră de ***débarras.***

Curioasă constatare. Unii dintre cenzorii deplorabilei noastre stări bisericeşti au pus şi ei umărul la această evacuare, lată, de pildă, amicul meu Silvan, acum treizeci de ani, era seminarist. Pot eu să-i iert fuga lui din seminar, când cuget cât folos, cât prestigiu, câtă podoabă ar fi adus Bisericii Silvan, scriitorul plin de închipuire, Silvan, pasionatul şi răscolitorul orator popular?

Sunt sute şi sute aceşti fugari de la seminar, cari stau azi la loc de frunte în magistratură, în barou, în administraţie, în armată, ba chiar m medicină şi în presă şi cari, din când în când, deplâng sau înfierează păcatele Bisericii trădate şi sărăcia de personalităţi din sânul ei.

Cum vreţi să aveţi o Biserică vie, harnică, învăţată şi demnă, atunci când, mai toţi, cari îi spuneţi în obraz câte păcate are, aţi fugit din slujba ei şi v-aţi agonisit merite şi renume, pe terenuri străine?

Dar vinovăţia e mult mai mare şi urcă mult mai sus. Pentru ce toate drumurile şi toate ramurile vieţii noastre laice sunt pline de transfugi bisericeşti şi anume oameni cari au dovedit - care pe unde s-a înrădăcinat - însuşiri şi competinţe strălucite?

De ce au fugit şi de ce fug şi azi, din şcolile noastre clericale, elevii cei mai valoroşi?

Pentru că aceşti copii îşi dădeau şi îşi dau seamă curând că aci, în seminar, unde îi aduc părinţii lor - bieţi preoţi şi gospodari rurali - statul epitrop nu îi ia în serios nici un moment, nu are pentru ei nici o tragere de inimă şi îi consideră ca pe o povară plictisitoare, de care nu ştie cum să se scape. Ei se simt umiliţi, lăsaţi la voia mtâmplării, brutalizaţi de nişte spirituali grosolani şi analfabeţi şi obligaţi să înveţe nişte lucruri, pe cari, în primul loc, nu le cred nici domnii de pe catedră.

Statul român, de la secularizare încoace, n-a mai avut nici o dragoste şi nici o pricepere pentru Biserica lui Iisus Christos şi pentru cei ce voiau să i se dedice. Oamenii noştri politici, începând cu Kogălniceanu şi cu Rosetti, nu mai sunt fiii bisericii creştine, fiind mai toţi crescuţi în Occident, în atmosfera liber-cugetâtoare şi revoluţionară, ei sunt tot ce vreţi: materialişti, pozitivişti, evoluţionişti, francmasoni, ocultişti... - afară de creştini şi de cavaleri ai cruce i.

Aceşti bărbaţi de sat, completamente străini de Iisus Christos, trebuie să se ocupe de Biserică, să dea programe şi duh seminariilor, să le trimită dascăli şi directori, să trieze pe profesorii de la Teologie şi să aleagă, în Parlamentul ţării, pe episcopi şi pe mitropoliţi.

Vă daţi bine seama ce însemnează aceasta? Nişte oameni cari nu dau pe la biserică decât Ia Zece Mai, cari nu ştiu nici ***Decalogul,*** nici ***Simbolul credinţei,*** cari nu se spovedesc şi nu se împărtăşesc niciodată, cari nu cred nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Duhul Sfânt - aceşti oameni fac şi desfac totul în Biserica Românească, zisă de stat şi dominantă!

Ironia şi monstruozitatea sunt tot atât de mari ca şi în fabula care povesteşte că lupul a ajuns o dată baci la stână şi dădacă la miei.

într-o ţară unde toată viaţa şi toate treburile bisericii, de la numirea paracliserului rural, până Ia alegerea mitropolitului primat - se află pe mâna unor epicurei şi unor volteriani, cum era să scăpăm de bancruta confesională care începe să se declare?

înţelege oricine, acum, în ce prăpastie fără fund cad întrebările: Ce ne facem cu jalnica noastră stare generală bisericească? Ce proiecte aveţi? Ce îndreptări propuneţi?

înţelege oricine, acum, în ce tragică situaţie ne găsim. Toată lumea începe să ne ceară virtuţi, învăţătură, devotament pastoral, caractere, fapte mari, oameni mari!... - adică, încă o dată eternele comori creştine. Dar iată, cheile acestor comori stau - la noi - în buzunarul lui Iulian Apostatul.

Vineri, 1 februarie 1924

IV

ADEVĂRUL, PÂNĂ LA CAPĂT

Mişcarea de la Biserica Sf. Ştefan „Cuibu-cu-Barză" este un fenomen de reacţiune şi de revoltă împotriva stărilor constatate în articolul precedent. Numeroasele voci cari s-au ridicat şi se ridică.

în favoarea lui T. Popescu, sunt un semn fericit că societatea noastră nu vrea să piară de inaniție religioasă. Dacă lumea noastră începe să se intereseze atât de viu de biserică şi de lucrurile credinței însemnează că ne apropiem de sfârşitul jalnicei noastre robii bisericeşti.

Din nenorocire, valurile mişcării de la Biserica Sf. Ştefan au fost canalizate spre o moară străină, şi T. Popescu s-a făcut morarul unei alte confesiuni. Din expunerile lui recente ca şi din mărturisiri mai vechi, rezultă că el, ieşind din şcoala oficială, era complet ignorant şi nerenăscut întru Christos. El se vedea pe sine însuşi, cogemite preotul ortodox, fără învățătură, fără vlagă, fără căldură evanghelică. De unde ar fi putut să le câştige în frigoriferele noastre oficiale? în această epocă din viața Iui, el a intrat în intimă legătură cu un bizar personaj teologic» al cărui nume trebuie scris cu litere mari în cronica evenimentelor bisericeşti de azi.

Teodor Popescu, cel ce înaintea Mântuitorului a izgonit minciuna din viața şi din gura sa, nu va tăgădui niciodată influența imensă şi hotărâtoare pe care a avut-o, în transformarea sa sufletească. în iluminarea şi m închegarea sa teologică - ierodiaconul Dimitrie Cornilescu. De unde venea acest om, ce făcuse până aci, al cui fiu sufletesc şi ucenic din teologie era - sunt lucruri pe cari le ştiu toți preoții noştri şi destulă lume laică.

Trei ani, T. Popescu şi D. Cornilescu au lucrat împreună, ridicând comunitatea de la „Cuibu-cu-Barză" şi zidind-o pe temelia unei ***Biblii*** traduse ad-hoc.

Amândoi se înfățişau cu prețioase daruri. Amândoi, temperamente de luptători, amândoi buni predicatori şi vibrând de pasiune misionară. Ivirea lor, proiectată pe planurile pustiei noastre vieți bisericeşti, a făcu senzație şi a fost salutată, de unii, cu entuziasm. Era ceva nou, în afară de nota oficială, ceva revoluționar!

Tendința acestor oameni, dorul lor de viață nouă, proaspăt izvorâtoare din fântânile ***Evangheliei,*** îi impunea cel puțin atențiunii generale. Din nenorocire, în loc să se revolte împotriva sclaviei noastre bisericeşti, împotriva politicei nefaste care ne jefuieşte de Christos, împotriva banalizării oficiale a Tainelor şi a Vestei celei Bune, Popescu şi Cornilescu s-au revoltat... împotriva Născătoarei de Dumnezeu şi împotriva sfinților! Aşa îl pregătiseră pe Cornilescu dascălii, cărțile şi incubațiunea lui teologică protestantă. Aşa îndrăznise el să dărâme iconostasul pururei

Fecioare încă de pe când era în Moldova, în 1917-1918, şi traducea ***Sf. Evanghelie QAatei*** 1, 24-25) în felul următor.

„ Când s-a trezii Iosif din somn, a făcut cum îi poruncise îngerul Domnului; şi a luat la el pe nevastă-sa. Dar n-a trăit cu ea ca bărbat, până ce ea a născut un fiu. Acestui fiu el i-a pus numele Iisus. "

Cugetă cineva serios că cinstirea sfinților şi rugăciunile către Născătoarea de Dumnezeu îl stânjeneau pe T. Popescu, în propovăduirea Iui de la „Cuibu-cu-Barză"?... Era vorba de altceva. Era vorba de un sistem întreg care trebuia pus îh aplicare. Era vorba de o rețea dogmatică nouă, străină de ortodoxism (din fire subtile, dar puternice şi consecvente) cu care Cornilescu îmbrăcase bine sufletul bietului Tudor! într-o zi apropiată, toate aceste lucruri vor fi lămurite pe înțelesul tuturor.

în al treilea articol, publicat în ***Dimineața,*** T. Popescu scrie cu nevinovăție... ,Am fost osândit bisericeşte, din pricina unei omisiuni... ce mi-am permis sa fac în slujbă şi anume în propozițiunea de la sfârşit, unde se spune că Iisus Christos ne miluieşte şi ne mântuieste fiindcă sfinții se roagă pentru noi... Această omisiune a fost o chestie de conştiință care m-a privit personal"... Fatală omisiune! Călcâiul lui Achile!

Ce se va alege, ce urmări va avea mişcarea pornită de la Biserica Sf. Ştefan „Cuibu-cu-Barză" să ne întrebăm şi să socotim altă dată. Deocamdată, noi, Biserica Ortodoxă, am scăpat din mână două elemente de mare valoare - D. Cornilescu şi T Popescu. Am scăpat din mână... vorba vine! Ni le-au luat alții, de la nas, fiindcă noi, vai! suntem complet paralizați, fără mâini, fără picioare.

Singura întrebare, marea întrebare este acum: ce folos putem să tragem din pățania noastră? Cum să zguduim pe cârmuitorii noştri şi să-i facem să înțeleagă că suntem în ajunul naufragiului nostru confesional? Aici trebuia să-şi arate vitejia şi devotamentul dnii Popescu şi Cornilescu. E uşor să fugi pe barca unei confesiuni străine, atunci când corabia credinței strămoşeşti e în primejdie; dar datoria şi onoarea poruncesc să te lupți până la urmă şi să te jertfeşti, aici lângă catargele străbune.

Biserica noastră se clatină. Statul român, cu concepțiile lui moderne (izvorâte din Revoluția Franceză) şi cu interesele lui brutale, nu ne înțelege, nu ne cruță, nu ne lasă nevinovăția şi neatârnarea de care avem nevoie ca să putem sluji, cu rod, lui Iisus Christos. Ce suntem noi azi? Funcționari, lefegii, vânat politic,

trepăduşii Ministerului de Culte!... Sfinţenia şi sublimitatea Bisericii Creştine nu se împacă cu jugul acesta secular pus pe grumajii noştri.

Nu sunt un nebun şi îmi dau prea bine seama că şi noi creştinii - câţi mai suntem - suntem fiii aceleiaşi patrii şi că nu putem să-i refuzăm serviciile şi dajdia noastră. ***„Daţi Cezarului cele ce sunt ale Cezarului!"*** însă noi avem nevoie de atâta libertate şi de atâta autonomie, în treburile noastre, încât statul să nu mai aibă prilejul să păcătuiască faţă cu noi şi nici să »e mai ducă în ispită. Dacă statul ne fierbe în cazanul comun, ne vâră în politică, ne asmute pe unii împotriva altora şi, mai presus de toate, dacă statul - care nu crede în nimic - ţine morţiş să mă înveţe pe mine tainele credinţei creştine şi eroismul pentru împărăţia lui Iisus Christos, ce se mai alege de creştinismul şi de preoţia mea?

Căutaţi şi chibzuiţi, o! bărbaţi politici, cari vă iubiţi neamul, o separaţiune înţeleaptă, între voi şi noi. Pricepeţi definitiv că promiscuitatea de până acum nu poate să mai meargă. Lăsaţi pe mâna noastră seminariile şi învăţământul teologic. Daţi-ne dreptul să ne alegem pe şefii noştri bisericeşti şi daţi-ne şi bruma de avere ce credeţi că puteţi să ne daţi.

Dacă vom fi vrednici să ne guvernăm singuri şi să ajungem la o viaţă bisericească mai bună, atunci ne vom bucura şi unii şi alţii Dacă nu vom fi în stare să ne gospodărim noi singuri şi ne vom prăbuşi - să fie numai păcatul nostru.

Cazul de la Biserica „Cuibu-cu-Barză" ni se înfăţişează acum destul de clar. Este o răzvrătire făcută în paguba confesiunei noastre şi în favoarea unei confesiuni străine. Pentru primul venit şi pentru cel străin de lumea bisericească, totul însemnează: oţioasă dispută teologică. Pentru cei din familie şi pentru iniţiaţi - însemnează o primă biruinţă protestantă şi începutul durerilor.

Dacă starea noastră bisericească nu se schimbă şi fabricile oficiale urmează, mai departe, să ne confecţioneze preoţi, dascăli şi episcopi, în câteva decenii toată lumea iubitoare de Christos se va duce după Teodor Popescu, după Corniîescu şi după alţi revoluţionari cari se pregătesc în umbră.

Sâmbătă, 2 februarie 1924

Dacă nu mă înşel celebrul om de stat, de acum un sfert de veac, englezul Joseph Chamberlain, zicea despre nobilimea Angliei că ea seamănă cu cartoful: partea cea mai bună este îngropată. Adică voia să spună ironicul Chamberlain că nobilimea engleză, câtă se mai vede azi, este degenerată, fiindcă toată puterea şi fala ei sunt strămoşii lorzi, cari dorm în pământ.

într-un înţeles cu totul altul, voi zice eu despre planta de la „Cuibu-cu-Barză": seamănă cu cartoful. Partea ei cea mai consistentă stă deocamdată ascunsă, aşteptând evenimentele cari să sape şi s-o arunce la lumina zilei.

Am vorbit despre acei intelectuali independenţi cari stau deoparte şi fac aprecieri şi teorii asupra actualei noastre stări bisericeşti. Acestora se cade să le spunem: Ajutapl-ne să convingem puterea civilă că degradarea noastră de azi vine din robia politico-administrativă şi luptaţi cu noi să dobândim autonomia! Dar ce putem să răspundem acelor intelectuali foarte numeroşi, cari, plini de bravură şi cu totul goi de cultură teologică, ne interpelează ***sans facon:***

- De ce l-aţi osândit pe Teodor Popescu? Rău aţi făcut! Eu sunt sigur că are dreptate!

Răspundem, cu pălăria în mână:

- Dar nu se putea într-altfel!... A trecut peste învăţătura ortodoxă.... Toată viaţa noastră bisericească şi toată vechea imnologie orientală şi occidentală cultivă rugăciunea către Sfânta Fecioară şi către sfinţi şi îi roagă să intercedă, Ia Domnul, pentru noi... Rugăciunea, foarte veche, cu care încheiem Sfânta Liturghie şi multe alte slujbe ale noastre, este următoarea:

„Pentru rugăciunile Sfinplor Părinţilor noştri, Doamne Iisuse Christoase, Dumnezeul nostru, miluieşte-nepre noi!".

Zadarnic!... Aşa au venit împrejurările că oricâtă fonciară dreptate am avea, intelectualii noştri (ori măcar majoritatea lor) sunt împotriva noastră. Dar nu din cauza dogmei, de care habar nu au, ci din cauza... oficialităţii noastre, aşa cum ne-a croit-o şi cum ne-o furnizează statul patron. Aici ne-a adus monopolul pe care îl are statul asupra Bisericii şi asupra dogmaticei creştine, Dacă lucrurile credinţei şi toată mistagogia lor sunt date pe mâini politico-administrative, unde puteam să ajungem?

Dar să trecem peste intelectuali şi peste pretenţiile lor şi să considerăm via mişcare anonimă, favorabilă celor de la „Cuibu-cu-Barză". Priviţi toată această lume de mici burghezi şi de muncitori, care se declară pentru mişcarea separatistă de la Biserica Sf. Ştefan. înţelegeţi că ceea ce o mână într-acolo este repulsiunea faţă de administratorul de plasă sau de agentul forţei publice, îmbrăcat în odăjdii şi celebrând tainele Bisericii Creştine.

Mintea acestor oameni nu poate să se ridice până la sanctitatea şi la eternitatea Celor Celebrate. Ei, cu cât ştiu şi se pricep, văd numai pe oamenii cari, vremelnic, stau în biserică şi, deci, toate defectele şi inconformităţile lor. Această lume anonimă, simplă, bună, dornică de mângâierile dulci şi discrete ale lui Iisus Christos - şi speriată şi gonită adeseori de jandarmeria bisericească - această lume este partea cea substanţială, ascunsă-n pământ, subt frunzele şi umbrele plantei de la „Cuibu-cu-Barză".

Voi-vor guvernanţii noştri, de toate nuanţele politice, să facă această generoasă forţare de cugetare şi să priceapă că Biserica Ortodoxă - în braţele acestui Moloh materialist şi ateu, care este statul modern - moare încet-încet?

Putea-vor ei să se descătuşeze din interesele şi din patimile partidelor respective şi să întreprindă mântuirea confesiunei noastre?

lată întrebări pe cari le ridic cu îndrăzneala din ceasul marilor primejdii dar şi cu deplina conştiinţă a urmărilor acestei îndrăzneli.

Mă aflu preot în Biserica Ortodoxă. Mă găsesc şi eu pe nicovala povâmită şi plesnită a situaţiei noastre bisericeşti şi subt nevăzutul ciocan al evenimentelor gata să se prăvale. O înfricoşată poruncă a lui Iisus Christos m-a smuls din lunga mea expectativă literară şi m-a împins la preoţie şi Ia sacrificiu. între mine şi jertfelnicul Domnului meu nu sunt nici venituri, nici politică, nici menajamente oficiale. Biserica Ortodoxă şi toată arhaica şi subjugătoarea ei podoabă mi-este scumpă, nu pentru că am vreo bogăţie de la ea - căci n-am nici una - ci pentru-că am învăţat s-o iubesc în ani lungi de meditare şi de literatură-

Puteam eu, oare, să rămân cu braţele încrucişate şi să privesc cum sunt aruncate şi călcate în picioare comorile Sf. Ioan Gură de Aur? Trebuia să intervin şi să strig măcar atât: Nebuni ce sunteţi! Nu aruncaţi dogma sfântă şi inatacabilă, din cauza păcatelor şi a răcelei unei generaţii ecleziastice, care a crescut în şcolile statului ateu.'

Ce-am agonisit cu această intervenire a mea? Din partea amicilor lui T. Popescu nu mă pot aştepta decât la duşmănie şi la explozii. Iată-mă azi, în conflictul de la „Cuibu-cu-Barză", târând după mine, pe lângă mediocra mea notorietate literară, şi un cortegiu întreg de întrebări, de nedomiriri, de denunţuri, de vociferări şi de insulte. Literatura mea, confesiunile mele, viaţa şi păcatele mele, prietenia mea pentru poporul din care s-a născut, după trup, Domnul şi Mântuitorul meu Iisus Christos, dragostea mea pentru Sionul Regelui-Profet - toate acestea, în momentul de faţă, sunt adunate şi clasificate, cu ardoare, pentru copioase utilizări apropiate.

Dar ce-am câştigat din partea Bisericii oficiale şi din partea simpaticilor noştri administratori mireni, mari şi mici?... Facă-se voia Domnului! Când am intrat în Biserică, la vârsta de 44 de ani, după un drum plin de păcate şi de zbucium, pot eu, oare, să cred că Stăpânul meu din ceruri nu-mi va dărui nici un prilej de jertfă şi de ispaşă? Sunt pregătit pentru orice. Facă-se voia Domnului!

Mai am un cuvânt, pentru unii amici ai mei, cunoscuţi şi necunoscuţi, cari nu mă înţeleg îndeajuns şi mă întâmpină cu frunte întrebătoare. Pe aceştia îi rog să recitească bucata mea ***Clopotele din M-rea Neamţu.*** Poate că, de data aceasta, vor pricepe ce însemnează devotamentul meu către această Venerabilă Străbunică, încununată cu turlele de la Neamţu, de la Cozia şi de la Tismana, slăvită în lungi şi trăgănate cântări bizantine şi slujită de negrele şi pletoasele cete ale călugărilor Sfântului Vasile. ***Clopotele din M-rea Neamţu,*** subt vălul ei de poezie şi de visare, înfăţişează dogmă şi mărturisire de credinţă.

Terminând acest articol şi cu el seria întreagă, gândul meu se întoarce, cu lentă dar stăruitoare părere de rău, către Teodor Popescu. Izbutit-am eu să mă fac priceput de el, aşa cum aş dori? Ajuns-am eu să arunc destulă lumină în fântâna cauzelor din cari purcede răzvrătirea lui?

Şi mai departe. Simte el - precum simt eu - putinţa revenirii şi a împăcării, în ciuda tuturor acestor dureri şi răfuieli, pe cari ni le-a poruncit datoria? învăţat-a, oare, Tudor, pe lângă celelalte lucruri din ***Sf-ta Evanghelie*** şi taina smereniei creştine?

Osândirea lui Teodor e cu drept de apel la Sf. Sinod. Până acolo mai este cale. Şi pe această cale înfloreşte - dumnezeiască - parabola Fiului risipitor.

Tudor, care citeşte zimic *Sfânta Scriptură,* ştie foarte bine această parabolă. Totuşi, citeşte, Tudore, citeşte parabola Fiului risipitor.

O, frate! Mântuitorul să-ţi aducă aminte, în fiecare zi, că vestmântul cel mai frumos, inelul de cinste şi ospăţul de bucurie te aşteaptă oricând, la sărmana noastră vatră ortodoxă!

Duminică, 3 februarie 1924

MEDITARE LA RUGĂCIUNEA DOMNEASC ADICĂ LA *TATĂL NOSTRU*

Rugăciunea Domnească

Tatăl nostru Carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău;
Vie împărăţia Ta;
Facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pre pământ;
Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi;
Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiplor noştri;
Şi nu ne duce pre noi în ispită. Ci ne izbăveşte de cel viclean.

(Matei 6, 9-13).

1

TATĂL NOSTRU CARELE EŞTI ÎN CERURI, SFINŢEASCĂ-SE NUMELE TĂU!

Cutezăm, Sfinte Dumnezeule, să ridicăm spre tine rugăciunea noastră, dimineaţa şi seara, ziua şi noaptea, şi să te chemăm Tatăl nostru, măcar că de multe ori suntem nevrednici să ne numim fiii tăi ***(Luca*** 15,19) şi ne simţim greu ruşinaţi de păcatele noastre.

Cutezăm să ne apropiem m genunchi de uşa milostivirii tale şi să ne rugăm şi să nădăjduim hi nespusa ta bunătate şi să cerem îndurările tale cele bogate. Ştim, Stăpâne, că bun eşti şi iubitor de oameni eşti şi că, pentru multa ta iubire de oameni, ne-ai trimis nouă învăţător şi Răscumpărător pe Fiul tău, pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Citim în Sfânta Carte, pe care Duhul tău cel Sfânt a insuflat-o slujitorilor tai: „...aşa a iubit Dumnezeu lumea, că şi pe Fiul său cel Unul Născut l-a dat, ca tot cel ce crede întru el să aibă viaţă vecinică" ***(Joan*** 3,16). Şi tot în ***Sfânta Evanghelie*** citim: „...iar voi toţi fraţi sunteţi... şi unul este Tatăl vostru cel din ceruri ***Qnfatei*** 23,8-9).

Slăvite Doamne, privim cu ochii minţii noastre celei slabe la dumnezeiasca lucrare'săvârşită pentru noi de Fiul tău şi ne cucerim iubirii tale şi ne înfricoşăm, gândind la micimea noastră, la slăbiciunile şi la păcatele noastre. Fiind noi robi păcatului, fiind înşelaţi de diavolul şi izgoniţi din Raiul dreptăţii tale, nu ne-ai urât, Milostive Doamne, şi nu ne-ai uitat, ci te-ai pogorât la noi, trimiţându-ne pe Fiul tău iubit, „unul născut, carele din Tatăl s-a născut mai-nainte de toţi vecii, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut nu făcut, cel de o fiinţă cu Tatăl, prin carele toate s-au făcut".

„Ce este omul, ca să-ţi aduci aminte de el şi fiul omului ca să ai grijă de el? Cu puţin l-ai făcut mai mic decât pe îngeri; tu l-ai încununat cu mărire şi cu cinste; tu i-ai dat stăpânire asupra lucrurilor manilor tale..." ***(Psalmul*** 8,5-7).

Dumnezeule mare, aşa a fost bunăvoinţa ta, să nu ne laşi pradă vicleniei duşmanului, ci să ne ridici cu dreapta ta puternică - prin

învăţătura, prin crucea şi prin sângele lui Iisus Christos - şi să ne dai nouă cununa ***Sfintei Evengheh'il***

Mărturisim, Atotputernice, iubirea ta de oameni, nu tăgăduim facerile tale de bine şi ne rugăm să ne dăruieşti mai multă pricepere şi mai multă cucernicie. întăreşte în noi şi în toată creştinătatea frica ta mântuitoare! Acoperă-ne cu cortul îndurărilor tale! $i ajută-ne să lucrăm cu sfântă râvnă mântuirea sufletelor noastre!

Binevoit-ai să te faci cunoscut nouă, dintru început, atunci când ai scris în inima părinţilor noştri numele tău şi poruncile tale. Dar n-am păzit poruncile tale şi am rătăcit printre idoli numele tău. Am greşit, Doamne, înaintea ta, ne-a amăgit diavolul şi am pierdut grădina desfătării şi nemurirea!

Dar certându-ne cu dreapta ta mânie şi izgonindu-ne din Rai, tu ne-ai făgăduit: „Seminţia femeii va zdrobi capul Şarpelui" ***(Facerea*** 3, 15) şi ne-ai dat astfel nădejdea viitoarei noastre izbăviri. Totuşi neamul nostru a mers înainte pe calea stricăciunii şi te-a mâniat în fiecare zi. Atunci ne-ai certat cu potopul tău şi ai scăpat numai pe dreptul Noe şi casa lui. Şi ai umplut iarăşi pământul cu neamul omenesc, şi ai ales pe Abraam şi pe urmaşii lui ca să poarte, în veacuri, făclia descoperirii tale.

Ţi-ai făcut un popor al tău şi l-ai purtat de mână, ca pe un copil prin Egipt şi prin pustiul Arabiei, până la picioarele muntelui Sinai. Iar acolo prin servitorul tău Moise, i-ai dat dumnezeieştile tale Zece Porunci, scrise pe table de piatră. Ai poruncit, înfricoşate Doamne, poporului Israel şi nouă, noului Israel:

I. Eu sunt Domnul Dumnezeul tău! Să nu ai alţi Dumnezei afară de mine.

II. Să nu-ţi faci ţie chip cioplit

III. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert.

IV. Adu-ţi aminte de ziua de odihnă şi o sfinţeşte.

V. Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta, ca să-ţi fie pie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pământ.

VI. Să nu ucizi.

VII. Să nu fii desfrânat.

VIII. Să nu furi.

IX. Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău.

X. Să nu pofteşti nimic din toate câte sunt ale aproapelui tău *(Ieşirea* **20,** 1-17).

Ai adus apoi. Dumnezeule, cu mâna ta atotputernică, pe poporul tău în pământul făgăduit, i-ai dat ţarine, vii, turme şi odihnă

sub smochin, câtă vreme ţi-a slujit cu credinţă. Dar i-ai dat sabie, plângere şi robie ori de câte ori te-a uitat, a călcat poruncite tale şi s-a dus după dumnezeii mincinoşi. Ci în noaptea cea lungă a ***Vechiului Testament,*** Tu ai aşezat luminători duhovniceşti, ai pus pe proroci luceferi şi ne-ai vestit, prin icoane numeroase, taina venirii în lume a Fiului tău:

„Tu eşti Fiul meu! Eu astăzi te-am născut. Cere de la mine şi-ţi voi da neamurile: moştenirea ta şi marginile pământului: stăpânirea ta! Cu toiag de fier îi vei zdrobi" *(Psalmul* 2, 7-9).

„Tronul tău, o, Dumnezeule, este întărit m vecii vecilor. Schiptrul stăpânirii tale este schiptrul dreptăţii Tu iubeşti dreptatea şi urăşti strâmbătatea. Pentru aceea. Dumnezeule, Dumnezeul tău te-a uns cu untul de lemn al bucuriei, mai presus decât toţi părtaşii tăi" ***(JPs.*** 45,6-7).

„Zis-a Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii tăi aşternut picioarelor tale... Domnul s-a jurat şi nu-i va părea rău: Tu eşti preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec!" ***(Psalmul*** 110,1-4.)

„Şi tu Betleeme Efrata, măcar că eşti mică între mulţimile lui Iuda, din tine îmi va ieşi acela ce va fi stăpânilor în Israel şi. a cărui obârşie este din vremuri vechi, din zilele veciniciei" *QAiheia* 5, 1).

„Saltă de bucurie, fiică a Sionului! izbucneşte în strigăte de veselie, fiică a Ierusalimului! Că iată împăratul tău vine la tine; el e drept şi Dumnezeu îl ocroteşte, smerit şi călare pe asină, şi pe un mânz: mânzul asinei" *(Zaharia* 9, 9).

Iar Ia „plinirea vremei" *(Galateni* 4, 4), îndurate Doamne, ai trimis cu adevărat pe învăţătorul cel Mare, pe care l-ai vestit prin gura lui Moise *(Deuteronomul* 18,15); ai trimis pe Marele Păstor, ce va paşte în veac oile sale; ai trimis pe Arhiereul cel desăvârşit, după rânduiala lui Melchisedec. La plinirea vremei, Stăpâne, ne-ai trimis pe Hristosul tău, cel ce ridică păcatele lumci, adică pe Mielul văzut de Isaia *(Isaia* 53, 7) şi premchipuit în mielul de Paşte, jertfit de evrei, la ieşirea din Egipt.

Dar vistieriile bunătăţii tale s-au vărsat şi mai bogat asupra noastră. Nu numai că ne-ai mângâiat, în căderea noastră şi ai aprins pentru noi, în noaptea *Vechiului Testament,* stelele acestor proorocii; nu numai că ne-ai trimis pe Fiul tău, „carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire s-a pogorât din ceruri şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Măria Fecioara şi s-a făcut om", dar ai încununat negrăita ta iubire către noi cu trimiterea Sfântului

tău Duh, in zhia Cincizccimei. Căci trimes-ai, Stăpâne, pe Mângâietorul peste Sfinţii Apostoli şi peste cei ce erau laolaltă cu ei şi de atunci încoace peste noi toţi şi peste toată Biserica ta dreptcredincioasă, închinată Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, Treimii celei de o fiinţă şi nedespărţite!

Iată, Milostive, în Biserica ta, comorile Sfântului Duh, iată ***Sf-ta Evanghelie,*** iată Sfintele Taine, iată toiagul cel de fier pe care l-ai dat moştenitorilor tăi „Paşte turmele mele!" ***(loan*** 21, 15-17).

Iată grădina Sf. Duh cu răsadurile cele duhovniceşti pe cari le-a poruncit Tatăl, le-a aşezat Fiul, udându-le cu scump sângele său, Ie veghează şi le opreşte Sf. Duh!

Atotslăvite Doamne, păstrează vecinie tânără Biserica ta şi din grădina ta răspândească-se în toată lumea şi până în cer, la tronul tău, mireasma florilor duhovniceşti!

înalţă-se către tine slavă şi mulţumită din toate bisericile tale! înţelepţească-se şi păstorească întru frica ta toţi păstorii tăi! Piară din lumea ta, din casele noastre, din inimile noastre, toată răutatea, toată făţărnicia, toată zavistia şi toată spurcăciunea! Curăţeşte, Doamne, pe robii tăi şi fă-i cu adevărat vase de cinste ***(Romani*** 9, 21) bine primite înaintea Fiului tău, în ziua aceasta pământească, şi mai vârtos în ziua înfricoşatei Judecăţi! Sporeşte credinţa noastră! Fă din inimile noastre harfă de laudă pentru numele tău! Prin faptele noastre, prin rugăciunile noastre, prin candelele noastre, cele vecinie aprinse, ***(Matei*** 25, 1-12) ***Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sjinţească-se numele Tău!***

2

VIE ÎMPĂRĂŢIA TA!

Fără linişte este inima noastră, Doamne, până când vom ajunge să ne odihnim întru tine. în această lume plină de încercări, de dureri şi de păcate, nu ne simţim la noi acasă. Sf. tău Apostol Pavel ne-a spus: „Nu aveni aici cetate stătătoare, ci pre aceea ce va să fie căutăm" ***(Ebrei*** 13, 14). Dorul nostru de nenumire şi setea noastră după desăvârşirea care este întru tine ne încredinţează că în lumea aceasta suntem trecători şi oaspeţi de o zi.

Ajută-ne, Stăpâne, să nu robim cugetele noastre deşartelor bunătăţi de pe pământ. Ajută-ne să agonisim, ca nişte sărmani

purtători de trup ce suntem, cele ce sunt de mare nevoie vieţii noastre. Povăţuieşte-ne cum să muncim cu cinste, cum să câştigăm locuinţa, îmbrăcămintea şi d emane ar ea noastră, fără ca să facem nedreptate cuiva şi fără să ne murdărim sufletul şi mâinile. Luminează ochii minţii noastre şi curăţeşte inimile noastre, ca să nu cădem la patima celor pământeşti. Ne trebuie, Stăpâne, un loc de adăpost pentru noi şi pentru familia pe care ne-ai dăruit-o. Povăţuieşte-ne şi ajută-ne să ne agonisim cuibul acesta Dă-ne cei patru pereţi, între cari să trăim pacinic, cinstit, creştineşte, binecuvântând zilnic numele tău şi crescând, întru frica ta, pe copiii noştri.

„Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi, dar Fiul Omului n-are unde să-şi plece capul" ***(Matei,*** 8, 20). Atotputernice Stăpâne, dăruieşte-ne şi nouă vatra noastră, precum dăruieşti păsărilor cuiburi şi vulpilor vizuini! Iar tu, Stăpâne, vino la noi în casă, odihneşte-te în mijlocul nostru! O, Doamne Milostive, fă-ne atât de buni, atât de curaţi, atât de iubitori de fraţi, încât pământescul nostru lăcaş să fie plăcut ţie pururea, şi în mijlocul nostru, şi în inima fiecărui dintre noi, să vii să te odihneşti, cu venirea ta cea nevăzută!

Dar, Stăpâne, dăruindu-ne să avem, pe acest pământ, casa noastră şi patul în care să ne odihnim de munca zilei şi cămara în care să ne închidem şi să ne rugăm ţie ***(Jvfatei*** 6, 6) fereşte-ne, Dumnezeule, de patima stăpânirii de avere, de patima strânsurii celei multe şi de toate păcatele cari se încuibează în inima omului, când uită că el trece pe pământ ca umbra unui nor. Nu ne lăsa să cădem în iubirea de bani, de case multe, de jitniţe pline până sus. Fereşte-ne de grămădirea de averi diavoleşti şi de pângărirea inimei cu nesaţiul proprietăţilor, cu pofta sculelor scumpe şi cu iubirea de îmbrăcăminte trufaşe! Ţine inima noastră în mâna ta şi nu ne lăsa să uităm că nu în averi, în desfătări, în lux şi în trufie stă împărăţia ta şi că tu ai venit pe pământ, Dumnezeule împărate, sărac şi smerit, fără haine moi ***(Luca*** 7, 25), fără pompă şi fără palate!

Nu ne lăsa să ne robim nici demâncării şi desfrânării pântecelui. Tu ne-ai învăţat, Doamne: Ce vă îngrijiţi de ce veţi mânca? Priviţi la pasările cerului, că nici samână, nici seceră, nici adună în jitniţe şi Tatăl vostru cel ceresc le hrăneşte pe ele ***(Matei*** 6, 26). O, bunule Stăpâne, înţelepţeşte-ne pe noi, şi adu-ne mereu aminte de aceste făpturi ale tale, cari, fără grije, fără strânsură, fără spaimă că vor muri de foame, trăiesc din mila ta. Fereşte-ne,

Puternice, precum de lipsa hranei noastre şi de foamete, tot aşa şi de păcatul lăcomiei, al îmbuibării şi al beţiei.

Cum am putea, Stăpâne, să aşteptăm împărăţia ta, aşezaţi la mese lungi de seara până dimineaţa, mâncând dobitoceşte peste puterile firii şi bând vin, până la pierderea cuviinţei şi la pierderea minţilor?

Tu ne-ai spus, dumnezeiescule învăţător: „Luaţi aminte de voi înşivă să nu se îngreuieze inimile voastre cu saţiul mâncării şi cu beţia şi fără de veste să vie asupra voastră ziua aceea" ***(Luca*** 21, 34). Iar Sfântul tău Apostol Pavel scrie: „Nici furii, nici lacomii, nici beţivii împărăţia lui Dumnezeu nu vor moşteni-o" (1 ***Corinteni*** 6, 10). Şi iarăşi: „împărăţia lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie întru Duhul Sfânt" ***(Romani*** 14,17).

Dă-ne nouă, Doamne, atâta pricepere duhovnicească, atâta bună măsură pământească, şi atâta înţelepciune, în viaţa noastră zilnică, încât slobozi fiind de-a pururi, să nu ne rătăcim niciodată în potecile strâmte şi spinoase ale hunii aceştia, să nu ne prindă grijile ei, nici plăcerile ei, să nu ne lege nici spaimele, nici desfătările ei, să nu ne robească nici deznădejdea că nu avem cele pământeşti, nici îngâmfarea că avem prea multe. Ajută-ne să trecem prin viaţa aceasta ca nişte călători cari nu zăbovesc în hanul unde au poposit decât atâta cât trebuie ca să se odihnească, să se întremeze, gustând puţină demâncare, şi să-şi facă rugăciunile cuvenite slavei şi bunătăţii tale!

O, Dumnezeule, noi simţim prea bine că trecători suntem şi străini suntem în lumea aceasta! Noi aşteptăm răscumpărarea trupurilor noastre ***(Romani*** 8,23). Noi suspinăm după deplina noastră eliberare. Tu ne-ai spus, Doamne: „Merg la Tatăl să vă gătesc vouă loc" ***(Ioan*** 14, 2). Şi iarăşi ne-ai spus: „Drept aceea privegheaţi că nu ştiţi ziua, nici ceasul, întru care Fiul Omului va veni ***(Matei,*** 25, 13).

Aşteptăm, Atotputernice Stăpâne, ziua cea mare a arătării tale! Mărturisim că în lumea aceasta, când avem îndestularea vieţii, ne năpădesc gândurile sterpe, urâtul, păcatele şi buruienile diavolului. Când nu avem cele de nevoie ale traiului, ne pândeşte răzvrătirea, şi ne ispiteşte păcatul urii dintre oameni.

Fără tine, Stăpâne, fără tihna gândului, că eşti ţinta noastră şi fericirea noastră viitoare, viaţa e nebunie, inima noastră putrezeşte şi cerul deasupra noastră se închide şi se cerneşte.

Vino mai aproape de noi! Nu ne lăsa să prindem rădăcinele păcatului în această vale de lacrămi şi de noroi! Nu ne lăsa să

uităm că ne-ai iubit, ne-ai chemat, ne-ai făcut mădulare Bisericii tale, şi că ne-ai spus, despărţindu-te de noi: „Puţin şi iarăşi mă veţi vedea" ***(Ioan*** 16, 16).

Aşteptăm slăvită a doua venire a ta! „Aşteptăm ceruri noi şi pământ nou, întru care dreptatea locuieşte" (2 ***Petru*** 3, 13). Aşteptam înfriguraţi şi înstreinaţi, aici în lume, biruinţa ta cea din urmă asupra duşmanilor tăi, asupra nesocotitorilor ***Evangheliei*** tale şi asupra pârâţilor Bisericii tale!

Aşteptăm ca răutatea, viclenia, asuprirea, nedreptatea, sfâşierea dintre oameni, râurile de lacrimi şi de sânge de pe pământ, să piară şi să sece la ivirea soarelui sosirii tale! Atotputernice Doamne, ţine-ne pe noi de-a pururi treji, neispitiţi şi neînşelaţi de lumea aceasta!

Deasupra lumei acesteia, deasupra trufiei, deasupra înţelepciunii şi slavei celei mincinoase a veacului acestuia, reverse-se zorile venireitale! Vino, Doamne! ***(Apocalipsul*** 22, 26). - ***Vie împărăţia Tal***

FACĂ-SE VOIA TA, PRECUM ÎN CER AŞA ŞI PRE PĂMÂNT!

Dumnezeule atotslăvite, în ceruri poruncile tale sunt ascultate cu frică de mii şi de milioane de îngeri, şi voia ta este îndeplinită întocmai. Dar pe pământ iată omul, această slabă şi decăzută făptură, îndrăzneşte să nu primească poruncile tale şi să nu facă' voia ta! Iată lumea, cufundată in nedreptăţi, în răutăţi, în desfătări păgâne, în asuprirea fraţilor şi în vărsări de sânge! Omul păcătos şi amăgit de diavol a ieşit din ascultarea poruncilor tale şi a întemeiat în lume împărăţia voinţei lui stricate şi trufaşe!

Ne privim pe noi înşine şi privim această lume care ne înconjoară şi vedem cum este hulită legea ta cea sfântă. Vedem cum fratele nedreptăţeşte pe frate, vedem cum oamenii aleargă după poftele trupului, după câştig de averi, după petreceri nelegiuite. Vedem toate acestea şi ne întristăm şi înţelegem că toţi ne-am abătut, că netrebnici ne-am făcut şi că vrednici suntem de mânia ta, de dimineaţa până seara.

Stăpâne Doamne, taină înfricoşată este pentru noi cum ai făcut tu ca această plăpândă făptură a manilor tale, care este omul, să

aibă voința sa, deosebită de a ta, şi să te înfrunte pe tine şi să iasă din legea ta cea sfântă! Ne-ai dat, Stăpâne, mai presus de priceperea noastră, o voință slobodă. Ne-ai făcut ființe libere, morale mdeplinind astfel un lucru minunat, pe care mintea noastră nu-l pricepe, dar pe care conştiința noastră îl recunoaşte şi-l mărturiseşte.

Ci neamul omenesc a îndreptat spre stricăciune, spre neascultare şi spre nelegiuire voia cea liberă pe care tu i-ai dat-o! Diavolul ni-a şoptit la ureche:

„Ce, Dumnezeu a zis să nu mâncați din toți pomii din grădină?... Dumnezeu ştie că în ziua când veți mânca din pom se vor deschide ochii voştri şi veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul" ***(Facerea*** 3,1 [şi] 5). Diavolul a înşelat neamul nostru. Noi am zălogit Vrăşmaşului voința noastră şi am călcat poruncile tale şi am căzut în păcat. Şi iată-ne azi în ceartă grea cu noi înşine, purtând, fiecare în trupul nostru, urmările neascultării strămoşeşti şi fiind asemenea unui om beteag, care îşi târăşte povara trupului, cu mare greutate, toate zilele.

Sfântul tău Apostol Pavel zice: „Ştiu că în mine, adică în trupul meu, nu locuieşte ce e bine. Căci de voit voiesc, dar de lucrat binele nu-l lucrez. Căci nu binele pe care-l vreau îl fac, ci răul pe care nu-l voiesc pe acela îl săvârşesc... Găsesc, deci, această lege în mine, care vreau să fac bine, că anume răul se ține de mine. Că după omul cel lăuntric mă bucur de legea lui Dumnezeu, dar văd în mădularele mele o altă lege, care se luptă împotriva minții mele şi mă face rob legii păcatului, cea din mădularele mele"... ***(Romani*** 7, 18-23).

Cine putea să ne scape din cursa cea amară din care am stat, noi ticăloşii, atâtea mii şi mii de ani? Cine era să se îndure de noi, dacă nu Fiul tău cel Vecinic, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos, care a binevoit să se pogoare în lume, să ne descopere ***Evanghelia*** dreptății, să pătimească pentru noi şi să ne scoată din cătuşele diavolului! Duşmanul nostru a fost biruit, legat şi prădat ***(Matei*** 12, 29). Neamul omenesc a fost scos de sub pravila întunericului, a idololatriei şi a pângăriciunilor diavoleşti. Fiul tău, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos, ne-a învățat, ne-a dezrobit, ne-a făcut fiii împărăției sale şi moştenitorii făgăduințelor celor vecinice. Cât de îndurat ai fost tu pentru noi păcătoşii! Cât de sfântă, cât de înțeleaptă şi de măreață, Doamne, a fost hotărârea ta, cea din veac tăinuită şi arătată la plinirea vremei ***(Galateni,*** 4, 4).

Cât de nesecată este vistieria darurilor tale, mântuitoare, aşezată până la sfârşitul veacului în sfântă Biserica ta!

Prin Sfântul Botez ne primeşti întru pacea ta, ne speli de necurăția strămoşească şi ne înscrii intre cei ce năzuiesc cununa cea neveştejită ***QÂotei*** 28,19).

Prin pecetluirea cu Sfântul Mir, ne dai puteri şi daruri duhovniceşti, m calea acestei vieți şi râvna celor mai presus de fire ***(Luca*** 24, 49).

Prin Sfânta Spovedanie, priveghezi asupra sufletelor noastre, ca asupra unei grădini pe care o tot pliveşti de buruienile rele, tai crengile uscate şi goneşti din ea coropişnițele, broaştele şi şerpii. Ne curățeşti, ne cerți, ne pedepseşti vremelnic şi ne ții m frica ta cea sfântă şi mântuitoare ***(Faptele Apostolilor*** 19,***l%;Ioan*** 26, 23).

Prin Sfânta împărtăşanie, ne dai arvuna trupeştei noastre învieri, ne împreunezi cu Christosul tău şi Dumnezeul nostru, ne împreunezi cu tine însuți şi ne ridici deasupra celor ce se văd, într-o lume de minune şi de fericire pe care nu pot s-o înțeleagă decât îngerii şi sfinții ***(Luca*** 22, 19-20; ***Joan*** 6, 53-56).

Prin Sfânta Preoție, asiguri Bisericii tale de-a pururi învățători ai ***Evangheliei,*** păstori ai sufletelor, jertfitori la Sf. Altar, ai Trupului şi ai Sângelui Fiului tău şi îndeplinitori ai tuturor celorlalte Sfinte Taine ***(Luca*** 12, 35-46; ***Luca*** 22,19).

Prin Sfânta Cununie, sfințeşti legătura bărbatului cu femeia şi binecuvântezi viața căsătorească ***(Ioan*** 2,1-11).

Prin Sfântul Maslu, uşurezi, mângâi, tămăduieşti pe cei greu bolnavi şi-i scoți la liman duhovnicesc, arătându-le, în acelaşi timp, şi asprimea dreptului judecător şi îndurarea Părintelui. ***(Marcu*** 6, ***UJacov*** 5, 14-15).

Iată voia ta cerească, întrupată pe pământ, în Biserica ta! Iată izvoarele mântuirii, curgând pentru noi toți, din această dumnezeiască stâncă, pe care stă înfiptă Crucea Fiului tău! Iată porțile Raiului, coborâte pe pământ şi iată cheile fericite, la îndemâna tuturora cari cutează cu cutezare sfântă.

O, Dumnezeule! adună-ne la izvoarele cele vecinice! Fă-ne pe toți să găsim „calea, adevărul şi viața" ***(Ioan*** 14, 6). Scapă-ne pe noi de noi înşine! Restatorniceşte, în inimile noastre, pravila ta cea sfântă! Dezrădăcinează din firea noastră neascultarea, pornirea spre păcat şi toată buruiana sădită de Vrăjmaşul tău şi al nostru!

Fă-ne pe noi cu totul vrednici de Răscumpărarea adusă nouă de Fiul tău! Să piară voința păcătoasă dinaintea ta! Să cază uneltirile şi cursele diavoleşti! Adunarea popoarelor să te înconjoare în

Biserica ta. Şi deasupra lor, întru cele cereşti, tu şezi în jilţul tău *(Psalmul* 7, 8). Să tacă gura trufaşă şi nelegiuită! Să se supună poruncilor tale tot cugetul, toată seminţia şi toată împărăţia! ***Facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pre pământ}***

4

PÂINEA NOASTRĂ CEA SPRE FIINŢĂ DĂ-NE-0 NOUĂ ASTĂZI

Dumnezeule mare, slabi suntem, pământeşti suntem, trecători suntem! Ca şi fiinţele cele necuvântătoare din jurul nostru, avem nevoie, în fiecare zi, de întărire trupească, de hrana care să ne învioreze şi să ne dea proaspete puteri de muncă. Proorocul tău David a spus, în psalmi, despre jivinele pământului:

„Acestea aşteaptă toate de la tine, ca să le dai hrana lor, la vreme potrivită. Tu le dăruieşti lor şi ele strâng. Tu deschizi mâna ta şi ele se umplu de bunătăţi..." *(Psalmul* 104, 27-28). Aşa suntem şi noi. Milostive! Aşteptăm de la marea ta îndurare să ne dai, zi cu zi, bunătăţile tale, pentru noi şi pentru copiii noştri, rugându-te zi cu zi, Cerescule Părinte, şi punând toată nădejdea noastră în sfintele tale purtări de grijă.

Ne-ai învăţat, Stăpâne, în zilele petrecerii tale printre noi, cum să cerem şi ce să cerem, mai întâi, de la vistieria darurilor tale: „Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui şi acestea toate se vor adăoga vouă" *(Matei* 6, 33). Şi tot aşa:

„Nu vă îngrijiţi pentru viaţa voastră ce veţi mânca... nici pentru trupul vostru, cu ce vă veţi îmbrăca. Oare nu este viaţa mai mult decât hrana şi trupul mai mult decât haina?..."

Deci, înţelepte Doamne, luminaţi de lumina ***Sfintei*** tale ***Evanghelii*** şi aşteptând de la mâna ta atotputernică atât cât ne trebuie ca să nu pierim de foame şi să nu suferim de frig, ne îndreptăm mintea şi cererea către altă hrană mai presus decât hrana pământească.

Tu ne-ai spus, Dumnezeule, când erai cu noi pe pământ: „Eu sunt pâinea cea vie care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care eu voi da-o este trupul meu pe care da-1 voi pentru viaţa lumei" *(îoan* 6, 51). Şi iarăşi ne-ai spus, Doamne: „Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu are viaţă vecinică şi eu îl voi învia în ziua cea de apoi

(Ioan 6, 54). „Cela ce mănâncă trupul şi bea sângele meu rămâne întru mine şi eu întru el" *(Ioan* 6, 56).

Iată pâinea pe care o dorim cu mare dor, mult milostive Doamne! învredniceşte-ne pe noi să primim pâinea cea spre fiinţă, adică Trupul Tău şi Sângele Tău! Dă-ne bună înţelegere, nouă celor slabi şi proşti, ca să pricepem şi să mărturisim această negrăită, neajunsă, dumnezeiască dovadă a dragostei tale pentru noi. Ai binevoit să te pogori între noi. Te-ai născut ca un om, din Sfânta Fecioară Măria, căci ai venit pe pământ cu adevărat trup omenesc. Dar fiind, în aceeaşi persoană, om adevărat şi Dumnezeu adevărat, te-ai născut din Prea Curata Măria, hi chip minunat şi mai presus de minte, căci Maica ta, Născătoare de Dumnezeu, a rămas fecioară în veci vecilor.

Covârşiţi şi spăimântaţi suntem, Atotputernice, de taina venirii tale în lume, de taina cea nepătrunsă, dar atât de fericită şi de scumpă şi de dulce inimii noastre, de taina întrupării tale; Dumnezeule cel Vecinie, Fiule cel din vecii vecilor, Doamne şi Mântuitorule, Iisuse Christoase!

Deci, ai binevoit să iei trupul nostru, Tu cel ce eşti din mamă pământească, fără tată şi din tată ceresc, fără mamă. Ai petrecut între noi, ţi-ai adunat apostoli, le-ai descoperit ***Sfânta Evanghelie,*** ai înviat pe Lazăr, te-ai lăsat prins, batjocorit, bătut şi răstignit pentru noi, mult iubitorule Stăpâne. Ai înviat a treia zi din morţi, te-ai arătat celor ce te iubeau, le-ai amintit şi le-ai întărit poruncile tale şi te-ai înălţat la ceruri.

Le-ai spus, Sfinţilor tăi Apostoli, în ceasul despărţirii: „Mergând, învăţaţi toate popoarele, botezându-i pre ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-i să păzească toate câte v-am poruncit vouă, iată eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului" *(Matei* 28, 19-20)

Şi cu adevărat, Dumnezeule, ai făcut pentru noi aceea ce numai un Dumnezeu putea să facă: Ne-ai lăsat, în Sfânta Biserică, sub paza şi cu atotputernicia Sf. Duh, taina Trupului Tău şi a Sângelui Tău, adică ai rămas cu noi tu întreg, cu toată omenirea şi cu toată dumnezeirea ta, aşa cum erai pe crucea lui Pilat, când te-ai răstignit pentru noi. La Cina cea de Taină, tu ai luat pâinea cu sfintele şi preacuratele şi fără prihană mâinile tale, ai mulţumit, ai binecuvântat, ai sfinţit şi ai frânt şi, dând sfinţilor tăi ucenici, ai grăit: ***„Luaţi mâncaţi: Acesta este trupul meu carele se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor. "*** Asemenea şi paharul, după cină, şi ai zis: ***„Beţi dintru acesta toţi, acesta este sângele meu al***

legii celei noua, carele pentru voi şi pentru mulţi se varsă, spre iertarea păcatelor. " Şi apoi ne-ai poruncit: ***„Aceasta să faceţi întru pomenirea mea.'" (Luca*** 22, 19).

Atotîndurate, atotslăvite, atotnepătrunse Dumnezeule! Aşa a fost voinţa şi porunca ta: „Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu rămâne întru mine şi eu întru el!" Ai binevoit, Milostive, să rămâi în Biserica ta, pe altarele noastre cu noi toţi şi cu fiecare dintre noi, carele cu frica lui Dumnezeu, cu credinţa şi cu dragoste primeşte Sfânta ta împărtăşanie. Ai binevoit Dumnezeule, care faci minuni, să te uneşti cu fiecare dintre noi, căci fiecare, primind cu vrednicie Sfintele tale Taine, se învredniceşte de asigurarea ta:,rămâne întru tine şi tu întru el".

O, Dumnezeule, iubitorule de oameni, neajunsă, nespusă, covârşitoare este dragostea ta pentru noi! Nu ne lăsa pe noi, să cădem din atâta vrednicie la care ne-ai ridicat! Dă-ne puteri, stăruinţe, avânt şi fapte bune ca să nu ne ruşinăm niciodată de marea ta bunătate. Curăţeşte-ne pre noi de toată rugina şi cocleala pământească şi fă din noi vase cinstite, ca să putem primi, după cuviinţă, acest dar dumnezeiesc al Sfintei împărtăşanii! **O,** bunule Stăpâne, fă din noi prietenii tăi, comesenii tăi, gazdele tale; fă din noi fericiţii ciorchini nemuritori, cari cresc din tine, dumnezeiescule bucium al vieţei cereşti! ***(loan*** 15,1-5).

Albi, curaţi, spălaţi prin rugăciune şi cucernicie, fă-ne în fiecare zi! Nevinovaţi ca pruncii aşează-ne înaintea ta! Hrăneşte-ne pre noi după cuvântul tău! Nu ne lipsi de cele ce tu ştii bine că ne trebuiesc. Dar mai presus de toate: ***pâinea noastră cea spre fiinţă dS-ne-o nouă astăzi!***

5

ŞI NE IARTÂ NOUĂ GREŞELILE NOASTRE, PRECUM ŞI NOI IERTĂM GREŞIŢILOR NOŞTRI

Atotputernice Stăpâne, măcar că ne-ai chemat la atâta slavă şi la moştenirea împărăţiei cerurilor, iată noi ne găsim azi, în faţa ta, purtând acest trup muritor, legat slăbiciunilor şi păcatului. Sfântul tău Apostol loan scrie: „De vom zice că păcat nu avem în noi, înşine ne înşelăm şi adevărul nu este întru noi. De vom mărturisi păcatele noastre, credincios este şi drept ca să ne ierte nouă păcatele şi să ne curăţească pre noi de toată nedreptatea. De vom

zice că nu am păcătuit, mincinos îl facem pre el şi cuvântul lui nu este întru noi! **(I *loan*** I, 8-10).

Mărturisim deci, Prea înalte Doamne, omeneasca noastră povară, neputinţele şi greşelile noastre. „Că iată întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea"... Câtă vreme întârziem în această lume, tihnă nu avem, ci fără încetare suntem purtaţi în sus şi m jos de valurile deşertăciune! noastre. Nădăjduim cu putere şi aşteptăm, împreună cu Sfântul Apostol PaveL „răscumpărarea trupului nostru" ***(Romani*** 8,23). Şi iarăşi: „Ci noi ştim că dacă pământeasca noastră locuinţă, în cortul acesta, se va desface, avem în ceruri clădire de la Dumnezeu, casă vecinică, nefăcută de mână. De aceea suspinăm în acest trup, dorind să ne îmbrăcăm cu locuinţa noastră cea din cer"... (2 ***Corinteni*** 5,1-2).

Aşa slabi şi aşa dosădiţi fiind noi, Tu, Prea Milostive Doamne, ne-ai dat arvuna nemuririi; şi ne-ai făcut părtaşi Ia pâinea cea dătătoare de nemurire, care este trupul tău. Voi sunteţi trupul lui Cbristos şi mădulare fiecare în parte (1 ***Corinteni*** 12, 27). „O pâine este, un trup suntem şi noi cei mulţi, căci toţi ne împărtăşim dintr-o pâine" (1 ***Corinteni*** 10, 17). Cu aceste fericite nădejdi, privim asupra noastră şi ne găsim de multe ori atât de nevrednici de mila şi de dragostea ta! Ai grijă de moştenirea ta, Stăpâne! Nu ne lăsa să alunecăm şi să ne rătăcim din căile bine plăcute ţie! Nu ne lăsa să strâmtăm şi să răcim inimile noastre! Dă-ne iar şi iar puteri de dragoste. Pune în fiecare din noi cugetul şi iubirea S am arin e anului milostiv. Fă din noi, cu adevărat, o făptură nouă, dezbrăcată de poftele pământeşti şi cu totul pătrunsă de înţelepciunea cea din ***Sf-ta Evanghelie.***

Dă-ne iubire şi mgăduială multă, Dumnezeule. Vieţuind în această hune, bântuită de atâtea şi atâtea răutăţi, piatră de poticnire pentru noi este, adeseori, aproapele nostru. Păcătuim şi te întristăm mai cu seamă din pricina celor cari locuiesc cu noi şi lângă noi. Dacă ar fi cu putinţă să părăsim cu toţii viaţa cea întovărăşită şi să te căutăm pe tine în fundul pustietăţilor, în peşteri şi în inima pădurilor, atunci nemaivăzând faţa şi faptele fratelui nostru, poate că n-am mai greşi din pricina lui.

Dar porunca ta, Stăpâne, este să facem şi să îndeplinim cele spre slava numelui tău, în obştie frăţească adunându-ne laolaltă şi întemeind Biserica ta. Tu ai spus, înţelepte Doamne: „Unde sunt doi sau trei adunaţi întru numele meu, acolo sunt şi eu în mijlocul lor" ***(Matei*** 18, 20).

Iar psalmistul tău a spus demult, „lată ce bine este, iată ce dulce este când fraţii locuiesc laolaltă în înţelegere! Este ca mirul

de mare preț de pe cap care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aron care se pogoară pe marginea veştmintelor lui. Este ca roua Hermonului, care se pogoară pe munții Sionului, căci acolo dă Domnul binecuvântarea, viață pentru vecie" ***(Psalmul*** 133).

Cu adevărat, Stăpâne, în Biserica ta, unită prin legătura iubirii, şi păzită de Duhul tău cel Sfânt, da-vei viață pentru vecie! Dar pentru aceasta trebuie să ne dovedim în fiecare zi că suntem cu adevărat urmaşii tăi şi purtătorii Crucii tale. Ce supărare, ce necaz, ce tulburare, căşunată nouă de aproapele, putem să mai păstrăm, atunci când tu ne chemi la ospățul tău împărătesc? $i cum vom putea cugeta măcar să ne apropiem de masa ta cu inima cuprinsă de gânduri ascunse şi războinice?

O, Atotîndurate, îh ***Sfânta*** ta ***Evanghelie,*** ne-ai învățat cum să aducem darurile noastre:

„Deci îți vei aduce darul tău la altar şi acolo de-ți vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, lasă acolo darul tău înaintea altarului şi mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău şi atunci venind adu darul tău" ***QAatei*** 5, 23 24).

Aşadar, Stăpâne, ca un zălog al inimei noastre, cu adevărat îndreptate şi cucerite de tine, tu ne ceri să lăsăm departe de altarul tău şi să aruncăm cu totul de la noi amintirea celor ce am suferit de la frații noştri. Cum vom putea să-ți aducem darul nostru cu mâini pângărite? Cum vom îndrăzni să ne apropiem de tine cu piepturi cari suflă gânduri de răzbunare şi de omor? Cum vei privi tu, la noi, cu îndurare şi ne vei şterge datoria, atunci când noi venim la tine fără să fi şters datoria celor ce ne-au greşit?

Ştim, Preabunule, pilda Datornicului nemilostiv, iertat de stăpânul său, cu o datorie de tot mare, şi care totuşi sugruma pe fratele său pentru o datorie foarte mică. Ajută-ne nouă să nu fim ca acesta! Sporeşte îndurarea inimilor noastre! Fâ-ne cu totul vrednici să te rugăm: ***Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiților noştri.'***

6
ŞI NU NE DUCE PRE NOI ÎN ISPITĂ

Stăpâne Atotînțelepte, de unde se ridică şi suflă peste noi această vijelie de răutăți? De ce s-a tulburat atât de amar lumea aceasta, cu neamurile ei şi cu stăpânirile ei? Câtă zarvă, câtă duşmănie şi câtă viclenie aleargă printre noi, în ceasul de față!

Neamurile s-au certat între ele. Puternicii pământului au ridicat armele unii împotriva altora. S-au ciocnit, s-au bătut şi

s-au nimicit, unii pe alții, pe sute de câmpii de bătălie. A curs sângele, s-au umplut văile şi paralele. Au murit milioane de feciori, de frați, de logodnici şi de soți S-au umplut câmpiile, poienele şi poalele munților de mormintele celor jertfiți!

Ce facem noi, lisuse Christoase Milostive, în această lume încruntată, setoasă de sânge şi atât de depărtată de Predica ta de pe Munte?

O, Doamne, Stăpâne, la mare strâmtorare este inima noastră şi nedumeriți şi abătuți ne simțim noi, când vedem urgia şi ura dintre oameni întorcându-se pe acest pământ, pe care Tu ai binevoit să te pogori şi să te întrupezi!

Ispita se ridică dejos împrejurai nostru ca valurile negre ale unei mări întărâtate. Am rămas şi ne vedem, în tinda Sfintei tale Biserici, strânşi înfiorați şi neliniştiți, ca pe o insulă fciconjurată de furia oceanului Fii de-a pururi, nouă, stâncă neclintită! Insuflă încredere în inimile noastre şi nu ne lăsa pradă simțirilor şi cugetărilor pământeşti. Ajută-ne pe noi să mărturisim pururea şi să biruim ca Sfântul tău Apostol Pavel: „Sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici ce este acum, nici ce va să fie, nici puterile mălțimei nici puterile genunei şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu cea întru Iisus Christos, Domnul nostru!" ***(Romani*** 8, 38-39).

Umple de-a pururi inimile noastre cu dragostea ta şi nu ne lăsa să ne înfricoşăm şi să ne pierdem creştinescul nostru cumpăt în fața ispitelor şi primejdiilor acestei lumi. Stăpâne Doamne, dă-ne nouă inima şi curajul Sfântului tău Apostol Petru: „Cu tine gata sunt şi în temniță şi la moarte a merge" ***(Luca*** 22, 33). Dar dă-ne şi puteri să biruim încercările şi să nu dăm de ruşine cu încrederea noastră.

Tu ştii că te iubim! Fă ca iubirea noastră să fie aducătoare de roadă. Nu ne ruşina, Milostive, atunci când te chemăm şi batem la poarta milostivirei tale. Bucuroşi suntem să purtăm Crucea ta. Dăruieşte-ne tăria mărturisitorilor tăi de la început şi ridică din nou fruntea Bisericei tale! Cât e de vrăjmaşe şi de abătută de la legea ta această lume. în care aşteptăm venirea ta! Cine ar putea, Stăpâne, fără mâna ta călăuzitoare, să treacă teafăr şi cu credința neatinsă prin atâta păgânătate şi atâta nelegiuire câtă se răsfață azi! Ispita ne pândeşte în toate câte auzim şi vedem împrejurul nostru, de la semenii noştri. Ispita ne pândeşte în atâtea şi atâtea cărți şi chipuri diavoleşti, pe cari îngerii Satanei le aruncă în casele creştinilor Ispita ne pândeşte în toate treburile, punerile la cale şi

pildele pe cari oamenii fără frica ta le pun în fața noastră de dimineața și până seara!

Adună rândurile noastre, Atotputernice! Premeheşte puterile credinței și ale mărturisirii noastre! Trimite-ne ajutorul tău cel mai presus de fire m acest ceas al obşteştei putreziciuni! Cercetează Biserica ta! Adu-ți aminte de cei ce se întristează și lăcrămează când văd urâciunea pustiirii gata să cuprindă altarele tale.

Trimite iarăşi viteji printre noi! Dă-ne iar și iar tăria sfântă să te mărturisim Domnul cerului și al pământului, să facem zid împrejurul Bisericii tale şi să îndeplinim întocmai cuvântul tău: „porțile iadului nu vor birui-o!" ***(Matei*** 16,18).

învață-ne pre noi! Luminează inima noastră cu lumina priceperii celei mai presus de fire! Povățuieşte-ne cam să păstrăm înțelepciunea aleşilor în acest veac păcătos și preacurvar! O, învață-ne cum să îndeplinim porunca ta: „Fiți înțelepți ca şerpii şi nevinovați ca porumbița" ***QAatei*** 10, 16).

Tu vezi în ce iad trăim! Tu vezi cum se clatină deasupra noastră valurile păcatului și ale prăpădului! „Rămâi cu noi căci este către seară și ziua pe sfârşite!" ***(Luca*** 24,29). Rămâi cu noi în noaptea pe care o simțim plină de spaime şi de dureri! Te aşteptăm, cu încordare, te așteptăm, aşa cum ne-ai poruncit, cu mijloacele încinse şi cu lămpile gata, ca pentru sosirea Mirelui. Nu ne lăsa să adormim! Nu ne lăsa nici gândurilor streine și descurajării! Măsoară puterile noastre cu mare mila ta, încarcă pe umerii noştri atâta cât putem să purtăm ***şi nu ne duce pre noi în ispită!***

7

CI NE IZBĂVEŞTE DE CEL VICLEAN

Stăpâne Doamne, ai spus odinioară Sfântului tău Apostol Petru: „Simone, Simone, iată Satana v-a cerut să vă cearnă ca grâul. Iar eu m-am rugat pentru tine, ca să nu piară credința ta; şi tu oarecând, întorcându-te, întăreşte pe frații tăi" ***(Luca*** 22, 31-32). Iar însuşi Sf. Apostol Petru scrie, mai târziu, turmei duhovniceşti, pe care o câştigase în numele tău: „Fiți treji, privegheați, pentru că protivnicul nostru, diavolul, ca un leu răcnind, umblă, căutând pe cine să înghită" ***(Petru*** 5, 8).

Tainice şi înfricoşate sunt, pentru noi, cuvintele acestea! îngroziți și nepricepuți, ne adunăm la picioarele Sfintei tale Cruci

şi cu semnul ei şi cu puterea ei pecetluim pieptul nostru, pe copiii noştri, casele noastre şi mormintele adormiților noştri.

Ştim, Atotîndurate Doamne, că împrejurul nostru, în adâncurile firei noastre şi la răspântiile acestei vieți se plimbă tainic şi pândeşte duşmanul neamului omenesc. Ştim răutatea şi viclenia lui. Ştim lanțurile şi cursele pe care nu încetează să le meşteşugească sub paşii noştri. El este tatăl minciunelei ucigaş de oameni, de la început ***(loan*** 8, 44).

Ne dăm seama, Stăpâne, că în acest timp primejdios, în care trăim, duşmanul nostru s-a întărâtat şi a sporit, cu turbare, în lumea aceasta meşteşugurile, bătăile şi pe slujitorii lui. Iată-1 pe Ucigaş Ia lucru! A aruncat şi aruncă plasa lui diavolească în marea acestei vieți, şi o scoate plină de mincinoşi, de flecari, de înşelători, de furi, de hrăpitori, de destrăbălați, de pângăritori de cele sfinte, de pângăritori de fecioare, de sodomiți, de bețivi, de vânzători ai numelui Tău şi ai Sfintelor Taine şi de omorâtori de oameni! Iisuse Christoase, Dumnezeule, povățuitorule al celor Doisprezece pescari, cu cari ai vânat lumea, scapă-ne pe noi de mrejele Satanei! Ajută-ne pe noi, ajutorul celor slabi cari strigă către tine, ajută-ne ca să păstrăm cu tărie jurământul de la Sf. Botez: „Mă lepăd de Satana şi de toate lucrurile lui, şi de toți îngerii lui, şi de toate slujbele lui, şi de toată trufia lui!".

Fă-ne cu adevărat, Puternice Stăpâne, fiii huninei, fiii Botezului, fiii neprihănitei tale Biserici! Ai venit în lume, Milostive Doamne, ca să sfărâmi lucrarea diavolului. „Spre aceasta s-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să strice lucrurile diavolului" (I ***loan*** 3, 8). Ai biruit pe protivnic, l-ai alungat din muți, din surzi, din îndrăciți, ai sfărâmat porțile iadului şi ai slobozit pe cei ce te aşteptau!

O, biruitorule Doamne, alungă pe protivnic şi din reaua noastră voință şi din somnul nostru, şi din pribegia gândurilor noastre, şi din poftele noastre cele pământeşti şi din toate chiotorele cele nevăzute prin care sufletul nostru se prinde şi se leagă cu trupul.nostru!

Țărână suntem, Stăpâne! Praf şi deşertăciune! Nu lăsa pe diavolul să se cuibărească în țărâna aceasta! Păstrează-ne nouă dumnezeieştile tale făgăduințe! învredniceşte-ne pe noi să ajungem Ia răscumpărarea, la prefacerea şi la străluminarea trupurilor noastre!

„Ci noi ştim că dacă pământeasca noastră locuință, în cortul acesta, se va desface, avem în ceruri clădire de la Dumnezeu, casă

vecinică, nefacută de mână. De aceea suspinăm, în acest trup, dorind să ne îmbrăcăm în locuinţa noastră cea din cer..." (2 ***Corinteni*** 5, **1**-2).

întinde-ne braţul tău puternic! Ajută-ne pe noi să urcăm această sfântă şi înfricoşată înălţime! Curăţeşte trupurile şi sufletele noastre! Adună-ne pe noi, cu putere, la picioarele Sfântului tău Altar! Ridică între noi duhovnici vrednici! Fă iar de mare cinste pe slujitorii tăi, pe propovăduitorii tăi, pe cei ce iubesc podoaba casei tale!

înalţă peste noi, Dumnezeule, lumina feţei tale! ***(Psalmul*** 4,7). Fă din fiecare dintre noi ostaş al împărăţiei tale. Varsă în inimile noastre darurile cete bogate ale Sfântului tău Duh! Dă-ne nouă îmbelşugata pricepere duhovnicească.

înmulţeşte-te în noi credinţa atotbiruitoare. Umple de dragoste frăţească adunările noastre. Arată-i drepţi, cinstiţi, plini de frica ta, pe slujitorii altarului tău. Goneşte departe de obştia ta creştină uneltirile, sfaturile, năvala şi prădăciunile îngerilor diavolului.

Păstrează-ne în legătura preacurată a Sfintelor tale Taine! Lasă-ne fii ascultători şi supuşi la sânul Sfintei Biserici! Nu ne împovăra pe noi cu pricini, cu gânduri, cu întrebări şi cu necazuri cari trec peste puterile noastre! Nu îngădui ca făptura noastră slabă, înnodată din duh şi din pământ, să fie supusă la prea mari încercări! Nu ne lăsa să rătăcim departe de tine! Nu ne lăsa să fim cernuţi ca grâul! Nu îngădui ca noi cei arvuniţi dragostei, milei şi slavei tale, noi cei arvuniţi cerului şi învierii ce va să fie să apucăm pe căile pieirii, ***ci ne izbăveşte de cel viclean.'*** Amin!

RĂBDARE ŞI NĂDEJDE

în viața aceasta pământească, omul, oricare ar fi averea şi rangul lui, este de-a pururi urmărit de necazuri şi de nevoi. Fie că ar fi mare bogătaş, fie că ar fi sfetnic împărătesc - fie că ar fi însuşi împăratul - omul nu este scutit de amărăciunile vieții şi de tristețea inimii. învățătura creştină, cunoscând foarte bine aceste lucruri, nu încetează să ne tot aducă aminte de nestatornicia fericirii pământeşti şi de dărâmarea grabnică a nădejdilor noastre când nu se întemeiază pe făgăduințele Mântuitorului.

Noi cetim în ***Sf. Evanghelie (Joan*** 16, 33): „în lume aveți tulburare; ci îndrăzniți, Eu am biruit lumea."

Sf. Apostol Pavel zice ***(Romani,*** 8, 22[-23]): „Toată făptura suspină laolaltă şi este până acum ca în durerea de naştere. Şi nu numai atât, ci şi noi - cari avem pârga Duhului, noi singuri suspinăm în noi înşine - aşteptăm cu nerăbdare învierea, răscumpărarea trupului nostru."

Nu numai înțelepciunea creştină ne vorbeşte şi ne convinge despre vremelnicia şi stricăciunea celor pământeşti - dar şi înțelepciunea păgânească afirmă şi a afirmat de multe ori că lumea aceasta este o vale a plângerii şi că omul înțelept nu are altceva mai bun de făcut - câtă vreme este în viață - decât să se pregătească pentru ceasul cel mare al morții-

Aşa fiind şi cunoscând zilele puține pe cari fiecare dintre noi are să Ie petreacă pe pământ - se cuvine ca fiecare să fie cu multă luare-aminte asupra acestei mari probleme: a vieții şi a morții-

Omul, în alcătuirea lui, este suflet şi trup. Sufletul este din sământă cerească. Sufletul este prin felul său străin de pământul acesta, pe care poate să-şi adune sau izbăvire, sau osândă. Trupul este din lumea aceasta şi față cu sufletul este ca o simplă glastră menită să păstreze o floare răsărită. Cu alte cuvinte, cugetând bine şi cântărindu-ne pe noi şi rosturile noastre - vom ajunge să spunem că aici pe pământ ne găsim în țară de exil şi că dorul

nostru de eliberare este cel din urmă care ni se îndeplineşte în ceasul suprem al morţii.

Străini deci suntem pe pământ; departe de Tatăl nostru cel Ceresc şi, ca să zicem aşa, închişi în închisoare până când vom vedea răsărind lumina lui Christos.

Cu aceste gânduri, venim către voi, cei cari aşteptaţi şi suspinaţi după liberarea voastră pământească în acest castel în care sunteţi închişi. La înfăţişare, voi sunteţi pentru câtva timp lipsiţi de libertatea mişcărilor voastre şi s-ar părea că-i o mare deosebire între cei slobozi şi cei ferecaţi în lanţuri. în realitate, această deosebire se şterge foarte mult. Noi cei slobozi suntem ca tot neamul omenesc robiţi grijilor - alergăturilor - intereselor demâncării, patimilor şi multei deşertăciuni care stăpâneşte pe tot insul ce se trage din Adam.

Voi, cei ce la înfăţişare aţi pierdut totul, pierzând libertatea paşilor voştri şi stăpânirea pe persoana voastră, voi păreţi celui ce vă priveşte întâia oară adânc nenorociţi.

Şi cu toate acestea, deosebirea cea grozavă care se pare că există între voi şi noi, când te gândeşti bine aproape că n-o mai găseşti. într-adevăr, toţi laolaltă suntem închişi în închisoarea acestei vieţi şi suspinăm sub povara trupului şi a neputinţelor noastre.

De dimineaţa până seara, în tot ce facem, în tot ce agonisim, în tot ce punem la cale, este constrângere, este silnicie şi este durere. Copilul când ajunge de 7-8 ani trebuie să-şi părăsească jocurile, să renunţe la libertatea mişcărilor sale şi să intre în ascultarea şcoalei. învăţătura aceasta - dacă e lungă - te scoate dincolo de 23 de ani. Dacă e mai scurtă - te scoate la 14-15 ani ca să te întâlneşti cu alte nevoi şi cu alte greutăţi. Tânăr când eşti, te prididesc grijile căminului ce vrei să-ţi faci şi familiei ce vrei să întemeiezi. Om matur când ai ajuns, te-au prins interesele, luptele pentru viaţă, alergătura care nu se mai sfârşeşte, suferinţele trupului - şi amărăciunea crescândă, că din toate câte ai vrut să se întâmple - prea puţine s-au întâmplat. în sfârşit, când porneşti spre bătrâneţe - te roade părerea de râu că n-ai izbândit în viaţă aşa cum ai vrut şi te pândeşte presimţirea morţii, care nu mai e departe. Peste tot, aşadar, este numai amărăciune - bici pe spinarea noastră şi suspin de dimineaţa până seara.

Durerea vieţii şi durerea acestei închisori, de pereţii căreia ne izbim cât suntem în viaţă, nu se curmă decât pentru acela care a

ştiut să-şi libereze mima prin mvăţătura Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Christos.

învăţătura aceasta ne-o arată Sf. noastră Biserică Ortodoxă prin cărţile ei sfinte şi prin graiul sfinţilor servitori ai altarului.

Pentru fiecare cuget de creştin, este datorie mare să caute şi să se lumineze asupra poruncilor Sf. Biserici şi asupra învăţăturii cuprinse în ***Sf. Evanghelie.*** Mai cu seamă acum în aceste zile de pregătire pentru Sf. Paşte - este de datoria fiecăruia dintre noi să mergem la părinţii noştri duhovniceşti ~ să le arătăm greşalele şi păcatele noastre şi să le cerem mângâiere şi întărire în privinţa dreptei mărturisiri a credinţei noastre creştineşti.

Voi ce staţi azi între aceste ziduri - despărţiţi de lumea cealaltă - măcar că toţi cu toţii suntem legaţi deopotrivă de lanţurile pământeşti - voi aveţi un prilej mare şi dureros - să faceţi mult pentru mântuirea sufletelor voastre.

Pentru greşalele şi păcatele voastre, ştiute şi dovedite, stapi aici şi răbdaţi osândă. Mare va fi folosul vostru - dacă veţi avea răbdarea care spală, iartă şi eliberează sufletul! Mare va fi câştigul vostru sufletesc, dacă veţi aştepta, cu supunere şi cu pocăinţă, ceasul ieşirii voastre din închisoare!

Staţi şi gândiţi-vă şi aplecaţi humele voastre, spre smerenie şi spre milă de voi înşivă. în această închisoare - voi puteţi să agonisiţi iertarea lui Dumnezeu şi împăcarea sufletească, dacă vă purtaţi bine şi dacă vă pare rău de relele făcute până acum. Societatea v-a scos pe voi din mijlocul ei şi v-a închis aici, ca pe nişte bolnavi de boală molipsitoare. Faceţi-vă sănătoşi şi întoarceţi-vă la casele voastre - curăţiţi de păcatele de până acum. Nu pierdeţi acest timp, atât de potrivit pentru pocăinţă şi îndreptare din nenorocirea voastră, din pedeapsa ce vi s-a dat - din această închisoare în care staţi şi aşteptaţi - scoatep; mântuirea sufletelor voastre.

Aveţi lângă voi un preot - aveţi sf. biserică eu slujbă regulată - aveţi un director binevoitor şi gata să vă ajute la toate gândurile şi hotărârile voastre cele bune.

Folosiţi-vă de asemenea împrejurări!

Căutaţi şi iubiţi Sf. împărtăşanie şi spovedanie! Apropiaţi-vă de Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos şi el va avea milă de voi!

Durerea voastră de azi - ruşinea voastră, suferinţele voastre de azi - pot să fie prefăcute în mântuire şi liberare sufletească.

1

Mântuitorul a chemat la sine - a schimbat - a mântuit pe mulţi păcătoşi şi pe mulţi făcători de rele, atunci când aceştia i-au dat hii - toată inima lor cea plină de păcate! Faceţi şi voi tot aşa! Nu pierdeţi nădejdea! Nu socotiţi că Dumnezeu v-a părăsit şi că nu mai puteţi să vă întâlniţi niciodată cu mila lui! Nu credeţi că numai voi sunteţi trişti, nenorociţi, fără libertate şi închişi între ziduri de temniţă.

O, bieţi năcăjiţi! Suntem toţi la fel suntem toţi întemniţaţi în viaţa aceasta şi suspinăm toţi după ceasul cel Dumnezeiesc al liberării noastre pământeşti. Numai Iisus Christos este limanul de mântuire. Numai biruinţa lui asupra morţii linişteşte şi mângâie inima noastră! Numai odihna cea Dumnezeiască pe care o dă credinţa ne linişteşte şi ne dă răbdare aici pe pământ!

Nu pierdeţi nimic! Uitaţi şi răutăţile de mai înainte! Schimbaţi-vă inima! Mărturisiţi-vă cu lacrămi duhovnicului vostru.

Lepădaţi inima cea rea de mai înainte şi rugaţi-vă zilnic lui Dumnezeu să vă dăruiască inimă îndurată şi pocăinţă.

Sfintele Paşte se apropie! Sculaţi-vă din durerea şi păcatele voastre! Spălaţi-vă şi luminaţi-vă!

Umpleţi sufletele voastre de credinţă şi de iubire! Aduceţi-vă aminte de cei ce vă aşteaptă în casele voastre şi rugaţi-vă neîncetat ca Dumnezeu să facă cu voi îndurare.

Când vă veţi întoarce acasă, în loc de omul urât şi temut, pe care îl aşteaptă lumea, să vă dovediţi: omul schimbat şi îmbunătăţit, aproape de Christos şi de Biserică - aşa cum să vă ajute Dumnezeu tuturor să ajungeţi!

VLAHUŢĂ

CUM ÎNCEPEM

Editura „Vremea", în colecţia ***Vieţi ilustre,*** prezintă azi cititorilor săi câteva note despre Alexandru Vlahuţă. Bunul coconu Alecu, dacă s-ar putea să-I mai întrebăm şi să-1 mai consultăm, s-ar împotrivi cu energie acestei găzduiri în ***Cartea cu viep ilustre...*** Rezerva şi modestia lui, apostolatul muncii lui. dragostea lui pentru luminarea poporului şi pentru străduinţa neafîşată... n-ar fi primit această încadrare într-o ***viaţă ilustră...***

Dar socotim, în ciuda acestei prime impresii, că suntem datori să propunem generaţiei actuale, ca ilustră şi vrednică de meditare, tocmai viaţa acestui înţelept al neamului, care a fost Alexandru Vlahuţă.

Suntem departe de vremurile când toată cărturăria, toată poezia şi toată arta popoarelor creştine erau pentru slava lui Dumnezeu şi pentru mântuirea sufletului. S-au schimbat toate şi am pierdut Paradisul încă o dată. Am poftit să nu mai dăm dajdie lui Dumnezeu, în opera de artă, şi să ieşim din faţa lui şi să ne făurim idoli, după ambiţiile şi pasiunile noastre...

Şi l-am lăsat pe Dumnezeu, în catedralele lui, departe, la poalele Evului Mediu... Şi am fost reformatori, revoluţionari, filosofi iară Dumnezeu şi artişti tot fără El... Şi s-a umplut lumea de arta independentă, de visurile insuflate de Prinţul Orgoliului, de operele în cari idolatrăm carnea, patima, mândria şi neantul...

„Dar cel ce locuieşte în ceruri râde, Domnul îşi bate joc de ei, apoi întru a sa mânie le grăieşte şi cu urgia sa îi îngrozeşte" (Psalmul 2, 4-5).

Mi se pare că noi, cei ce am apucat zilele de faţă, avem, înaintea ochilor, cel mai autentic şi mai complet comentar al acestor stihuri din Cartea Eternă.

Câţi mai putem să înţelegem, trebuie să regretăm profund viaţa noastră de fii risipitori, şi să suspinăm după fericitele zile când

sunetul era valid, artiştii de tot felul se întreceau să încununeze pe Regina Cerului şi pacea inimii stăpânea de la noi până la stele.

Alexandru Vlahuţă n-a fost predicator creştin... A fost un îndrăgostit de podoabele Bisericii strămoşeşti, de icoane, de graiul bucoavnelor, de înţelepciunea populară pravoslavnică şi de subjugătoarele noastre mănăstiri, aşa cum ni le mai păstrează munţii şi pădurile, colinele şi livezile... Vlahuţă era prea aproape de epoca trecătoarei noastre apostazii de pe la 1848-1866, ca să rămâie în mtregime feciorul părinţilor săi, amândoi călugăriţi la bătrâneţe... Dacă s-ar fi născut cu un sfert de veac mai târziu, Vlahuţă poate că n-ar fi intrat în teologie şi în monahism, dar ar fi fost un admirabil conferenţiar creştin, aşa cum este azi excelentul meu prieten Al. Lascarov-Moldovanu.

Activitatea de mentor naţional, din anii din urmă, a lui Vlahuţă ne este dovadă că acest suflet generos ajunsese să înţeleagă imensa şi ironica deşertăciune a unei arte pretinse pentru artă, în sânul unui popor care nu-şi cunoaşte bine alfabetul, care trăieşte la periferia civilizaţiei şi care, dislocat din centrul sănătoasei simplităţi strămoşeşti, îşi caută, ameţit şi şovăitor, un echilibru nou.

Cred mai mult decât atât; cred că Vlahuţă, dacă i-ar fi măsurat cerul încă vreo douăzeci de ani peste cei la cari ajunsese, ar fi fost sprijinitorul, patronul şi cenzorul mişcării literare creştine, din vremea din urmă.

Nu mă sfiesc să spun, încă o dată, care a fost cuvântul lui Vlahuţă, când a aflat, prin 1920, că am început să fac o nouă traducere a ***Sfintelor Scripturi:***

- Munceşte cu spor şi cu noroc! Dorescu-ţi să izbuteşti să ne dai o fericită nouă traducere... Popoarele, astăzi, se împart în două: popoarele care au ***Biblio*** şi popoarele care n-au ***Biblia...*** Noi suntem în categoria a doua... Şi după ce vei traduce o parte mai mare, dâ-mi-o şi mie... Voi fi fericit să ştiu că în ***Biblia*** ce va să vie, am pus şi eu mâna mea, cu o virgulă, cu un şi, cu un cuvinţel care să fie al meu!...

Lumei cititoare româneşti, îi dăm azi viziunea rapidă a sufletului şi a directivelor lăsate nouă de unul dintre cei mai buni fii ai poporului nostru. Nu ne este aminte să punem în tiriziile înaltei estetice, sau ale criticii pontificante substanţa poeziei lui Vlahuţă.

Ne este aminte să-l prezentăm obştei noastre ca pe un scriitor de românesc şi înalt bun-simţ. El ne-a predicat munca, seriozitatea,

stăruinţa în onestitate, ura de flecăreală, de uşurătate, de viaţă dezmăţată şi de laşitate.

A voit să ne vază laborios i, tăcuţi, cinstiţi cu noi înşine şi cu toată obştia noastră. A voit să ne scoată din minciună, din fanfaronadă, din putreziciunile diverse pe cari le dăm pe faţă, acasă, în stradă, hi treburile particulare şi pe platformele publice.

Strădania de scriitor şi de dascăl naţional a lui Alexandru Vlahuţă a fost o profeţie şi o etapă, în calea noastră a tuturora de fii risipitori, chinuiţi azi de nostalgia căminului Părintelui Ceresc.

„SCRIE-NE CEVA DESPRE VLAHUŢĂ"

Venisem acasă, în vacanţa Paştelui, prin clasa a treia de liceu... Dintre toţi colegii mei din şcoala primară, unul singur izbutise să meargă mai departe şi să înfrunte biruitor latineasca, franţuzeasca şi tot programul greu al liceelor de pe atunci. Ne-am întâlnit cu multă plăcere. Am vorbit de multe toate şi, la despărţire (era să fie de vecii vecilor), bietul meu prieten mi-a împrumutat o carte pe care o dobândise la premii, o dată cu cununa de premiant întâi.

Era ***Din goana vieţii...*** Această Carte a fost prima mea iubire literară. Citeam şi mai citisem până aci şi alte cărţi, nici una însă nu m-a trezit şi nu m-a încălzit sufleteşte atât de mult, atât de decisiv. Nu mai ţin minte de unde am început s-o citesc, dar n-am uitat şi nu uit că în Duminica Tomei, dimineaţa, cu câteva ceasuri mai înainte de a pleca spre Bucureşti, la şcoală, eu copiam de zor, într-un caiet, bucata cu care se încheie cartea dlui A. Vlahuţă, adică ***Amintiri despre Eminescu...*** De ce? N-aş putea să mărspun de ce. Bucata însă, astfel copiată, am citit-o colegilor mei, din internatul Liceului „Sf. Sava", deşi cartea era cu mine, adusă şi ascunsă în cufăr! Era, pesemne, un sentiment de iubit ori de avar, care nu vrea să arate la nimeni comoara lui. Şi într-adevăr, toată luna lui mai, m-am dus tiptil, sus, în podul internatului, unde erau cuferele noastre; scoteam din cufăr cartea iubită şi o isprăveam pagină cu pagină, în taină!

Ceea ce mă fermeca şi mă uimea, în primul loc, era ortografia acestei cărţi.

Dl Vlahuţă scria: zece..? amep:toare... Dumnezeu... citeşte... pe când noi scriam, subt privigherea bătrânilor noştri dascăli, dece, ameţitore, Dumnedeu, citeşce. Aşa ceva nu mai văzusem până

aci Ortografia acestui autor mi se părea ceva păgfinesc ţi ispititor, ca un păcat din lumea materială. Am căutat curând să vorbesc cu alţi băieţi din clasele superioare şi să luminez această curioasă pricină de ortografie. S-a găsit unul iscusit care mi-a explicat ce este ortografia fonetică şi cum stă ea faţă de ortografia tradiţională... M-am convins, fără întârziere, că dreptatea este de partea revoluţionarilor şi m-am înscris printre ei. Din ce în ce mai mult, la început cu aparenţă de eroare, am prins a scrie cu ortografia fonetică. Poate însă că emanciparea mea ar fi ieşit prost, dacă nu ne trimetea Dumnezeu un suplinitor de limba latină, un apostol al ortografiei celei nouă. Şi atunci, fireşte, când încep şi proconsulii să creadă în Iisus Christos şi să se boteze, robii şi dezmoşteniţii prind un curaj eroic şi tot Imperiul Roman va adora pe Răstignitul din Iudeea. Eu din parte-mi nu pierdeam vremea. Prietenii mei intimi, şi printre ei un neuitat frate sufletesc, premiant întâi din clasa imediat inferioară seriei mele, erau catechizaţi de mine fără încetare şi unul câte unul treceau la noua credinţă ortografici

Mult iubitul meu profesor de limba română, dl Ioan Suchianu, ajungea astfel un simplu preot al Cibelei sau al lui Serapis, părăsit în ascuns de adoratorii acestor divinităţi discreditate!

Scria dl Vlahuţă; „După masă Delavrancea ne citeşte o nuvelă: *Sultănica...*' Delavrancea! Sultănica! ce nume frumoase! Ara întrebat în dreapta, în stânga, am economisit ban cu ban şi prima carte cumpărată a fost *Sultănica* lui Delavrancea... Apoi *Paraziţii,* apoi *între vis şt viaţă* şi toate celelalte. Dl Vlahuţă nu se dezvăluia inimei noastre ca a stea izolată, ci ca o fermecătoare constelaţie. De aceea, dacă mai ţiu bine minte (şi în acest minut n-am putinţa ca să verific) la apariţia revistei *Viaţa,* în toamna anului 1893, directorii revistei şi toţi amicii lor scăpărau pe cerul admiraţiei, şi al discuţiilor noastre!

Pe vremea aceea, am citit poeziile dlui Vlahuţă, volumul de nuvele *Din durerile lumei,* romanul *Dan* şi toate articolele din *Viaţa...*

Pe vremea aceea, am urmărit, curios de împărţit sufleteşte şi de indecis, discuţiunea lungă şi aprinsă dintre *Viaţa, Evenimentul* de la Iaşi şi *Adevărul literar.* Vă aduceţi aminte: a început din pricina conferinţei lui Anton Bacalbaşa: *Artă pentru artă...*

S-a petrecut în cugetul meu, în ce-l priveşte pe dl Vlahuţă, un lucru de tot ciudat. Fermecătorul orelor mele de emancipare şi de reverie n-a putut niciodată să se unească şi să facă aceeaşi persoană cu omul foarte stimat şi drag care mă cinsteşte azi cu

prietenia lui. Ne cunoaştem de vreo zece ani... Mă sfiesc să spun cât de bine şi cât de frumos. Ei, Vlahuţă de odinioară a rămas şi este altcineva, pe care nu l-am întâlnit şi nu-l voi întâlni, în calea mea! Mărturisesc că niciodată nu l-am întrebat şi nu-mi vine să-l întreb pe amicul meu dl Vlahuţă ce face... scriitorul Vlahuţă, adică ce lucrează, ce proiecte literare mai are... O singură dată am făcut într-altfel, dar atunci hi calitate de nunţiu al dlui G. Ibrăileanu. I-am oferit cândva o lucrare a mea, academică; şi pe frontispiciu am pus cam această inscripţie omagială: „Nu atât omului mult amabil, care m-a primit şi cinstit în casa lui, cât unor amintiri literare de-o frumuseţe şi de un farmec negrăit, despre cari Dv., însă, nu veţi şti nimic, niciodată".

Pricepeţi acum, voi amici de la ***Flacăra,*** ceea ce mi-aţi cerut, cerându-mi un articol despre Alexandru Vlahuţă? îmi cereţi foarte mult! îmi cerep: o carte întreagă, povestea unei epoci din viaţa mea, mai mult: despecetluirea unei comori. Sunt lucruri cari nu se pot spune în limbă omenească, ori în slovă neagră, cât timp ne mai întâlnim încă unul cu altul, aici pe coastele pământului. Nici unul dintre scriitorii noştri (afară doar de Eminescu) n-a trecut atât de des pe cărările sufletului meu ca Alexandru Vlahuţă. Viaţa nici unuia dintre scriitorii noştri nu mi-e atât de intim cunoscută ca viaţa lui. împrejurări oarbe şi sucite ne-au făcut să trecem unul pe lângă altul şi să ne atingem, el divinitatea mea din copilărie şi eu, micul lui paracliser!

Şi când n-ar fi toate acestea!... Ar fi destui poate să vă spun că revista ***Viaţa*** şi îndeosebi proza lui Alexandru Vlahuţă a fost soarele de primăvară care a făcut să înmurgească visurile şi încercările mele literare... Cine ar sta să răsfoiască revista aceasta, mama tuturor ***viepîor*** cari au apărut de douăzeci de ani încoace, ar găsi în ***Corespondenţa*** nu mai ştiu cărui număr acest răspuns: ***Dlui Dadu, Loco. Mai încercaţi. Evitaţi epitetele de prisos.*** Acest Dadu (dacă nu cumva aţi şi înţeles din povaţa, prost urmată, ce mi se dădea acum douăzeci de an) sunt eu, amicul şi colaboratorul Dv. Este drept, a fost prima şi ultima oară când am bătut, din hotărârea mea, şi nepoftit, la uşa unei redacţii literare. Dar ce-are a face! popa nu te mai întreabă dacă ai mâncat de dulce cu linguriţa ori cu polonicul.

Iată tot ce pot să vă răspund, iubiţi prieteni. Asociez la omagiul vostru, lui Alexandru Vlahuţă, tot cerul de seară şi de mai, toate florile de castan şi toată şăgălnicia păsărelelor, care ciripeau, în preajma mea, când, sus pe acoperişul în terasă al

internatului meu, vecin cu CismigiuL citeam poemul ***Iubire,*** ori nuvela ***Epraxia.*** Iau parte din toată inima la cinstirea pe care o daţi unui principe al literaturii româneşti Şi - cu toate că mie unuia mi se pare straniu - mă bucur că această închinăciune adusă poetului Alexandru Vlahuţă e, în definitiv, adusă prietenului meu iubit şi bun, dl A. Vlahuţă!

1914

AMINTIRI DESPRE VLAHUŢĂ

Este primul scriitor român modem, pe care l-am cunoscut la începutul şcoalei mele secundare. Un prieten mi-a împrumutat volumul ***Din goana vieţii*** şi prin acest volum am descoperit literatura românească din anii 1890-93, atmosfera eminesciană de pe atunci şi personalităţile şi numele sărbătorite ale zilei

Am citit cartea lui Vlahuţă cu adevărată cucernicie. Izolându-mă de colegii mei şi gustând-o în taină, mi-am creat mie însumi condiţiile sufleteşti deosebite, pe care le cerea această carte de note intime şi de melancolică spovedanie. Chiar de la această întâlnire, din anii adolescenţei, Vlahuţă mi s-a impus ca autorul prieten, ca scriitorul predilect ceasurilor crepusculare ale inimii, pe care l-am cercetat apoi, ani de-a rândul.

Al doilea volum care mi-a ajuns în mână a fost volumul lui de nuvele. Chipurile şi existenţele rechemate în această carte, au învăluit cu persistenta lor tristeţe o vară întreagă, din viaţa mea de elev liceist. Radu Munteanu, Epraxia, Cassian „cei doi mici flaşnetari italieni"... m-au făcut, zile întregi, să nu mai înţeleg frumuseţea dimineţei şi a serei şi să simt, întâia oară, febra reveriilor reformatoare.

Am văzut ***Poeziile*** lui Vlahuţă, în mâinile unui visător, participant la întrunirile socialiste din „Sala Sotir". Autorul trecea, cu drept cuvânt, ca unul dintre profeţii fericirilor viitoare, pasionat aşteptate de proletariatul şi de tineretul anilor 1880-1890. Marele teoretician şi critic literar Dobrogeanu-Gherea - Socratele nostru al tuturora - scria despre Vlahuţă un studiu cu mare răsunet, pe atunci, în lumea cititoare independentă. L-am văzut pe Vlahuţă la Ateneu, în seara conferinţei „Artă pentru artă". între revista ***Viaţa,*** proaspăt apărută, şi ***Adevărul literar,*** patronat în 1893 de fermecătorul Anton Bacalbaşa, existau raporturi mai mult decât confrăţeşti Cu atât mai tristă a fost impresiunea noastră a celor din galeria generoasă, când împrejurul conferinţei lui Anton Bacalbaşa a început o discuţiune vehementă şi păgubitoare, foarte curând lipsită şi de artă şi de urbanitate.

Nemţelegerea cu prietenii de până aci şi alte câteva împrejurări de natură personală l-au scos pe sărbătoritul poet din arena luptelor zilnice şi din lumina actualităţii, timp de câţiva ani.

Retragerea lui Vlahuţă din ceata profeţilor socialişti a fost, în felul ei, pentru anii aceia, tot o profeţie. Curând, m urmă, Partidul Social-Democrat s-a dizolvat. Fruntaşii şi cărturarii socialişti au trecut, în bună parte, în cadrele unui partid burghez, iar miliţiile entuziaste au strâns flamura roşie şi au lăsat capul în piept.

Alexandru Vlahuţă nu fusese niciodată teoretician sau luptător militant. Era prea răzeş, prea moldovean, ca să poată accepta credinţa şi disciplina sufletească socialistă. Dar melancolia lui cea pătrunzătoare, dar influenţa lui Eminescu, dar puternicul lui sentiment de dreptate şi de filantropie îl asociau, vrând-nevrând. cu cei ce doreau dreptatea socială şi predicau, din amvonul roşu, noua iubire de oameni.

în câţiva ani de semisingurătate, Vlahuţă şi-a găsit noua şi definitiva lui orientare şi a început partea a doua a interesantei lui activităţi. Vlahuţă îşi căutase pacea inimii şi a căminului - atât de necesară în intemperiile endemice ale unei vieţi de poet - o căutase în două rânduri. Nimerise rău sau mediocru şi întâia oară şi a doua oară. A încercat a treia oară. De data aceasta, norocul l-a servit cu paharul plin. A găsit o tovarăşă deosebit de inteligentă, şi capabilă de toate devotamentele, de cari este atât de setoasă o inimă de artist. Dna Alexandrina Vlahuţă a despăgubit pe poetul poemului ***Iubirei,*** cu belşug, de toate dezamăgirile şi de toate suferinţele încercate până aci. Cel ce va întreprinde să descifreze pe îndelete viaţa acestui cărturar al nostru, va descoperi - în jumătatea a doua a acestei vieţi - grija, inima, sfatul, puterea binefăcătoare şi ordonatoare, înţelepciunea subtilă şi plină de graţie a acestei femei fără pereche, în braţele căreia Vlahuţă s-a stins ca un copil.

Când m-am întâlnit cu Vlahuţă, faţă către faţă, el se găsea dincolo de epoca vijeliilor şi a nesiguranţelor. Era un om cuminte şi trăit, care-şi aduna experienţa, lecturile şi amintirile, pentru folosul copiilor neamului. Vlahuţă a trecut, de la poezie şi de la

atitudinea lirică, la lecție si la atitudinea didactică. Acesta este Vlahuță cel cunoscut de mine.

Mărturisesc că multă vreme n-am voit să pricep fi să admit evoluția înțeleptului Alexandru Vlahuță. Odată, într-o conferință - de care poate că îşi mai aduc aminte unii dintre amicii mei - am regretat cu amărăciune ceea ce numeam eu: absenteismul îndelungat al generosului poet de altădată. Dar se pare că dreptatea rămânea ii a rămas de partea lui Vlahuță.

Cu toate ci fi el fi eu eram printre devotații M-rei Ag apia, ai codrilor ți ai catedralei ei zugrăvite de Grigorescu, ne-am văzut o singura dată la Agapia fi numai în treacăt. Ne-am văzut în Bucureşti, după anul fi după poezia întitulată *1907* dar ne-am văzut mai ales la Dragoiloveni fi la Câmpulung, la începutul războiului a toata lumea.

Poezia *1907* - oricâte obiecțiuni fi rezerve a trezit în unii dintre noi - era proba unei mândre independențe sufleteşti fi gajul unei nobile iubiri de țară fi de neam. Nimeni, niciodată, nu ridicase în fata lui Carol Vodă o frunte atât de cutezătoare fi de dezinteresații Câtă dreptate avea sau nu avea Vlahuță, nu putem să spunem noi azi, când roata vremurilor a depăşit, cu Încă o domnie, ctitorească domnie a lui Carol Vodă.

Dreptate deplină sau mai puțina?... Nu ne mai interesează. Rămâne, însă, faptul izolat fi eroici Vlahuță s-a ridicat - stingher, sărac, fără interes fi iară frica - în fața apoteozei de patruzeci de ani a unui monarh adulat de o lume întreagă!

Pe cât ştiu eu, această frumoasă cutezanță a fost cruțată şi a rămas fără ispăşire. Carol Vodă nu putea să dezmintă mai bine fi mai nobil pe Juvenalul său decât interzicând orice prigoana împotrivă-i!

Vlahuță fi-a continuat, netulburat fi fecund, munca sa de dascăl fi de apostol național La „Casa fcoalelor", în coloanele revistelor, In mijlocul tablourilor lui Grigorescu, în mijlocul țesăturilor fi al scoarțelor româneşti, Vlahuță a fost, ani de-a rândul, starostele cărții didactice, soldatul luptei, pilduitorul vredniciei fi al energiilor creatoare.

Avusese parte de priceperea fi de iubirea atotprevenientă a unei femei rare. A avut parte fi de prietenia unui mare binefăcător al neamului românesc, a unui sfânt din calendarul redeşteptării noastre naționale, a avut parte de prietenia neuitatului Spini Haret.

Prietenia cu Spini Haret a completat norocul lui Alexandru Vlahuță. Vlahuță - ca şi Coşbuc - a găsit în Spiru Haret pe ministrul Culturii, pe omul de stat - atât de rar în vremurile democrației noastre - care ocrotea fără surle şi trompete, care ajuta fără gelozie şi fără răzgândire, care spunea o singură vorbă, dar din această vorbă înflorea o operă.

Câți alții de ai noştri, mai vechi şi mai noi ca Vlahuță şi Coşbuc - plini de proiecte mari şi de destoinicii dovedite - au rătăcit şi rătăcesc, cu anii, în jurul unor pseudopersonalități culturale şi de stat, abondente în promisiuni şi în retorică, dar pusilanime şi subțiratice în realizări!

Vlahuță n-a făcut niciodată politică. într-o țară în care îndeletnicirea principală a cetățenilor este alergătura politică şi patima electorală bine recompensată, Vlahuță a rămas necontaminat şi complet stăpân pe sine. Pilda aceasta m-a subjugat şi m-a călăuzit de-a pururi! Aşa trebuie să fie apostolii şi profeții unui neam! După cum preoții Mântuitorului nu pot să vază, în jurul lor şi în jurul sfintelor altare, decât frați şi surori^ecât fii şi fiice, tot aşa, preoții şi inspirații templului național n-ar trebui să distingă, între concetățenii lor, nici o categorie politică, nici un partid propriu sau advers!

Importanța cuvântului lui Vlahuță şi respectul adânc cu care-l înconjurau şi prietenii şi ucenicii, şi admiratorii şi tăgăduitorii aveau ca explicare atitudinea lui superioară, statornicia lui de conduită, mai presus de ispitele politice, mai presus de ambițiile de stradă, mai presus de gloriola electorală!

L-am văzut, departe, în căsuța lui de la Dragosloveni, lângă tablourile iubite, lângă scoarțele de preț şi lângă sculurile de borangic ale doamnei Vlahuță. Ce ore fericite! ce ore neuitate! Dar tihna şi prosperitatea omenească sunt flori care înfloresc dimineața şi seara cad pradă furtunelor neprevăzute!

A venit marele război! Cuibul de la Dragosloveni a fost prădat şi profanat. Comoara lui de amintiri - între care masa lui Caragiale - a fost spulberată! Ne-am despărțit unii de alții. Pe Vlahuță l-a aflat bejenia la Dragosloveni. Cine putea să-şi mai aducă aminte de sihastrul cărturar! Ar fi trebuit capul şi solicitudinile unui Spiru Haret! Vlahuță şi-a urcat tovarăşa şi tablourile într-un car cu boi şi a pornit aşa spre Bârlad, în toiul asprei toamne din 1916, în toiul tragicei noastre retrageri militare şi civile!

Când l-am revăzut, după doi ani, era aproape de mormânt. Suferințele refugiului, durerile obștești, uzura unei vieți întregi de muncă se adunau acum și-t umpleau coșul pieptului „ca de plumb topit"!...

Dar Vlahuță, în ultimul său an de viață, mi s-a dezvăluit, încă o dată, caracter de o rară fermitate și minte de o nobilă independență!

Din greșala mea și din greșalâ altora - mai mari și mai responsabili decât mine - pierdusem, în primăvara anului 1919, pâinea mea și a copiilor mei. Mi se ceruse să mă las păgubaș de funcția administrativă pe care o aveam. Vlahuță, sărăcit de război și strâmtorat ca și mine, aflase despre trista mea situație. La câtva timp după aceea, primește în mână nu știu ce premiu academic, de câteva mii de lei.

Și prima lui grijă a fost să rupă o părticică din premiul acesta și s-o trimită fratelui pe care îl știa lipsit și necăjit!...

Nu există, în această tristă lume pământească, merit mai eminent și nu există elogiu mai mare decât acela pe care-l proclamă ***Sfânta Evanghelie:***

„Flămând am fost și mi-ați dat să mănânc; strein am fost și m-ați primit îh casele voastre; în temniță am fost și m-ați cercetat"...

...Pogoare, pogoare elogiul divin, ca roua Hermonului, peste amintirea și peste sufletul lui Alexandru Vlahuță!

1930

DRAGOSLOVENII LUI VLAHUȚĂ

Locuința mea de vară
e ia țară,
acolo eu vreau să mor,
ca un fluture pe floare,
beat de soare
și parfum încântător!...

Socotesc că acesta este cuvântul cu care începe cartea nostalgiilor rurale ale poeziei românești; aceasta e inscripția de pe albumul viziunilor noastre poetice câmpenești, de vreo 80 de ani încoace... Depărățeanu, fiu al Teleormanului, merge în fruntea poeților noștri, însetați de frumusețea plaiului și veșnic bântuiți de dorul unui acoperiș prizărit, lângă lanurile clătinate de zefiri...

Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Grandea s-au stins la oraș, fără să fi putut agonisi, de pe sânul țării, decât atâta cât a fost să încapă în cărțile lor de poezie.

Alecsandri - „acel rege al poeziei veșnic tânăr și ferice" - s-a născut boier și a murit boier, în lunca lui de la Mircești. în privința desfătărilor ochiului, le-a avut pe toate, de la poienele Carpaților până la parcurile Franței, de la oglinzile Bosforului, până la palatele dogilor Veneției. N-a avut ce dori și a închis ochii în casa lui boierească de la țară.

Eminescu, Coșbuc și Macedonski, - neîmpăcați și antagonici între ei, chiar în această evocație - deși unul latifundiarul pădurilor de tei, altul domnul codrilor de brad, iar celălalt vistiernicul nopților de mai -, au murit, ba tragic, ba searbăd, în cuprinsul cetății de cărămidă, și dacă au pornit, odinioară, primul de la Ipotești, al doilea de pe lângă Năsăud, al treilea de pe Amaradia... n-au avut parte, în viața lor trudită, să mai găsească aleanul odihnei de la țară.

Slavici, Duiiiu Zamfirescu și Vlahuță au fost mai norocoși... Dar Slavici e prozator... Duiliu Zamfirescu se apropie de soarta și de cărările lui Alecsandri... Mă opresc asupra lui Vlahuță, cel mai cunoscut mie, prin opera lui, prin viața lui și prin cuibul lui de la Dragosloveni de acum 30 de ani...

Citisem de mult, între poeziile lui Vlahuță:

Cum m-adâncește-n visuri lâuntrul tău feeric
Șt cât îmi pari de sfânta! Tu mă uimești, pădure,
Când, pe sub bolți tăcute și pline de-ntuncric,
Las pașii să mă poarte și gândul să mă fure...
Cum m-adâncește-n visuri-n lăuntrul tău feeric!

Și altădată, mai înainte (acum 50 de ani!), într-altă carte a lui Vlahuță, citisem:

O, ce păcat, bătrân stejar,
Că nu știi să citești.
De cale ori aș fi voit.
Si-ti scriu din București!

După mulți ani, necăjiți și fugăriți „din goana vieții", Vlahuță izbutește să se oprească la poalele unor dealuri din județul

Râmnicu Sărat, într-o căsuță cu copăcei în preajmă şi cu vecinătăți de podgorii.

Cu adevărat, aici la Dragosloveni, era unul din locurile de odihnă şi de inspirație ale scriitorilor şi artiştilor noştri.

Se cuvine să stăruim şi să cinstim pe Alexandru Vlahuță, stabilind un adevăr de capitală importanță. Vlahuță a fost, între puțini, un om fericit, fiindcă a ştiut să caute, să găsească şi să se bucure de prieteni şi de prietenie. Cuminte, bun la sfat, săritor la nevoia altuia, mare dascăl al nostru al tuturora, precum a fost, Vlahuță mai avea darul nepreţuit să cultive prietenia şi să aibă, în grădina prieteniei lui, flori biruitoare, peste anotimpuri.

Conacul de la Dragosloveni era, fireşte, conacul stăpânilor, dar stăpânii nu erau cu adevărat fericiți decât atunci când le era casa plină de mosafiri. Rar mi-a fost dat să văd nişte oameni mai iubitori de oaspeți ca soții Alexandrina şi Alexandru Vlahuță.

Dragoslovenii ne răsar azi de după perdelele de neguri a câtorva decenii, ca un plai din poveştile cu patriarhi...

Acolo veneau, în casa lui Vlahuță, Caragiale, Goga, Brătescu-Voineşti, Constantin Stere, Paul Bujor, Pătrăşcanu, Radu Rosetti, alți scriitori mai tineri... Apoi, dintre pictori: Ipolit Strâmbu, Pătraşcu, Jean Steriade, Ştefan Popescu... Dar mai mult decât toți şi în fruntea tuturor venea pa Iad inul tribunei româneşti, poetul ***Suitănicăi,*** portarul-vrăjitor al Sucevei, crainicul slavei lui Ştefan cel Mare, venea falnicul Barou Delavrancea! Sub coama lui de leu cărunt, încărcat de izbânzile elocinlei şi de nimbul ***Apusului de soare,*** Delavrancea părea o figură antică, rechemată de pictura Renaşterii, iar cele patru fiice ale lui - atât de fine şi de dăruite! - păreau şi ele o grațioasă biruință a penelului.

în casa lui Vlahuță, la Dragosloveni, erai, întâi, în casă românească. Tradiționala noastră ospitalitate, cu o atingătoare nuanță moldovenească, făcea ca orele petrecute la Dragosloveni să-ți rămână mărgăritar al amintirii. Prietenia gazdelor, mesele minunatei gospodine din casă, calitatea mosafirilor şi tot ce te înconjura... era vis şi încântare!... Cu adevărată emoție, rechem acele ore, în care - între odoarele artei țărăneşti, între pânzele lui Grigorescu şi țesăturile şi alesăturile doamnei Alexandrina Vlahuță - am ascultat glasul lui Delavrancea, clocotind şi pogorând - ca Peleşul, pe treptele, pe planurile şi peste zăgazurile unei drame, rămasă necunoscută marelui public...

Dna Cella Delavrancea-Lahovary a evocat o dată plafonul de vrajă, de cer înalt sufletesc şi de galbeni trandafiri, sub care au trăit, cu farmec, într-o zi, invitații de la Dragosloveni...

Cu lungă părere de rău, cu nostalgie, trebuie să mărturisim că de când Vlahuță a plecat dintre noi, familia artistică românească n-a mai cunoscut ospitalitatea şi binefacerile unei respectate şi de toți acceptate preşedinții sufleteşti. S-au mai întâlnit şi se mai întâlnesc - zice-se - scriitorii şi artişti noştri, pe ici, pe colo... Dar mentorul Vlahuță nu şi-a găsit moştenitor! Dacă Dragoslovenii erau un popas încântător, pentru confrații de acum 30 de ani, erau, în primul loc, prin binefăcătoarea înrâurire morală a Iui Vlahuță.

Stăteai şi vorbeai cu un om întreg. Lângă el erai în împărăția excepțiunii şi a înaltelor exemple. Lucru nespus de rar, în moravurile noastre: Vlahuță era un om independent! Cine e la putere... cine era... cine va fi mâine... nu întreba nimeni, lângă Vlahuță.

Azi nu mai putem să ne dăm bine seama de prestigiul şi de puterea acestui om - cu puțină înfățişare, retras, duşman al gălăgiei din afară şi fără nume în registrele cluburilor politice. In rezerva şi în izolarea lui ibseniană, Vlahuță a fost un magistru al demnității personale.

Dragoslovenii erau mai mult decât un loc uicântător, în amfiteatrul dealurilor cu podgorii, mai mult decât o casă caldă, primitoare şi miresmatâ de poezie, mai mult decât un popas între pontifii artei româneşti... Dragoslovenii însemna o şcoală de rectitudine sufletească şi de bravură morală.

O împrejurare fericită a ajutat pe acest înțelept al slovei româneşti să răspândească în sufletul obştiei comoara înțelepciunii lui Vlahuță era prieten cu omul şcoalei, cu Spira Haret, cu omul cel mai serios care a stat vreodată în jilțul dregătoriilor noastre. Fără nici o legătură cu considerațiile politice, dincolo de partidul propriu, independent de şoaptele sau de protestele duşmanilor şi, odată, împotriva unor sfaturi cu miez de poruncă, Haret a stat lângă Vlahuță, I-a ajutat, i-a dat putința să se afirme şi să se adeverească dreptul pedagog şi călăuzitor al cărturărimii româneşti. Vlahuță - puternic sprijinit de Haret - a fost, cu adevărat, marele „sămănător" al multor idei şi al multor lanuri, în care au huzurit şi au secerat secerătorii de mai târziu.

Ca orice singuratic, Vlahuță a avut, în viață, cumpene şi strâmtorări, de care înțelepciunea te mângâie, dar pe care lumea contimporană vrea... să le strămute în biografia ta, pentru... înduioşarea urmaşilor.

Vlahuță, băjenar, în carul cu boi, două săptămâni pe drum, în zloatele toamnei din 1916, între Dragosloveni şi Bârlad... Şi alte câteva întâmplări din viața lui, imediat după război, sunt fapte penibile, care, în veacul viitor, poate vor fi iertate, dar în veacul de față vor fi ținute.

Vlahuță era larg la inimă şi mult-îngăduitor. înțelepciunea lui era un amestec rar de resignare, de milă tristă şi (altfel decât la Eminescu) de încredere în ascunsele dreptăți, în sfintele răzbunări ale viitorului. Se simțea legat de neamul lui şi de generațiile viitoare, prin nu ştiu ce rădăcini misterioase ale unui optimism măreț. Recitiți cele din urmă pagini din cartea lui: ***România pitoreasca,*** sunt o pildă şi de frază stăpânită şi de fond cu greutate de tezaur.

Viața lui Alexandru Vlahuță - în epoca tinereții: izbucnitoare şi romantică - va fi într-o zi cercetată şi povestită îndelung... Necunoscutului meu coleg, din viitor, îi pun la îndemână o iconiță inedită: Vlahuță bunic, emoționat, tăcut, încordat de luare-aminte, purtând în brațe, dintr-o odaie într-alta, pe o pernă de omăt, pe nepoțelul său Alexandru I.D. Ştefanescu, în vârstă de câteva luni, şi venit pe lume în conacul de la Dragosloveni...

Şi încă o icoană: Vlahuță trimițând, în toată graba, pe un scriitor, la alt scriitor, care rămăsese iară pâine, ca să-i ducă o părticică, ruptă dintr-un premiu, academic, încasat de el, Vlahuță, chiar în ziua aceea...

Poezia clară, poezia logică, cu zbucnet şi cu răsuciri de cleştar, până la fund, nu mai este domnița generației actuale. îndemnul lui Verlaine:

Prends i 'eloquence ei lui tords le cou

a fost urmat cu prea mare entuziasm....

Dar iată sonetul ***Sămănătorul,*** un sonet care rezumează o viață întreagă de apostol cărturar, care pecetluieşte o operă cinstit închinată neamului şi clasează sufletul autorului în legiunea eroică:

Păşeşte-n țarină sămănătorul
Şi-n brazda neagră, umedă de rouă,
Aruncă-ntr-un noroc, viața nouă,
Pe care va lega-o viitorul.

Sunând, grăunțele pe bulgări plouă:
Speranța, dragostea lui sfântă, dorul
De-a-mbelşuga cu munca lui ogorul:
Le samănă cu mâinile amândouă.

Trudeşte, lîcStorule de bine!
Veni-vor, roiuri, alții, după tine,
Şi vor culege rodul - bogăția.

Tu fii ostaşul jertfei mari, depline:
Ca dintr-un bob să odrâslească mia:
Cu sângele tău cald stropeşte glia!

1943

GÂNDIND LA ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Sunt scriitori cari nu câştigă nimic m ochii noştri, atunci când îi cunoaştem personal, ba, de obicei ne căşunează dezamăgiri. Ca să nu pomenim de scriitori de pe la noi, se ştie, de pildă, din ***Jurnalul*** Fraților Goncourt şi din alte mărturii că genialul Balzac era greu de suportat, când te găseai în preajma lui... Străvechiul Socrate ne spune undeva, în ***Dialogii lui Platon,*** că toți artiştii sunt cam la fel. Socrate n-a găsit, la artişti, nici un fel de înțelepciune. Tot darul lor, zice el, decurge dintr-un fel de substrat patologic ..

Ideea aceasta, reluată şi exploatată cu abondență, în zilele noastre, a făcut ocolul lumii.

„Degenerații superiori" era numele artiştilor de geniu, pe la sfârşitul veacului trecut.

Alexandru Vlahuță, de multe ori contestat, în zilele din urmă, era poetul care, cunoscut de aproape, sporea şi asigura prestigiul operei lui.

M-am întâlnit întâi cu poetul Vlahuță, mai exact: cu scriitorul Vlahuță. ***Din goana vieții*** şi nuvelele lui au desfătat pe elevul de liceu, care eram acum vreo cincizeci şi câțiva de ani. Poezia lui Vlahuță am cunoscut-o mai târziu. Cum aş putea să fiu necredincios amintirilor mele?... Am citit, am recitit, am declamat, cu emoție, celor ce erau în jurul meu: ***La icoana, Dormi, iubito/ Iubire...*** şi altele din registrul poetului... A fost o vreme când din clasele Conservatorului până la pupitrele noastre de liceeni interni, Vlahuță stăpânea cu duioasă încântare sufletul tinerimii... Adoram pe Eminescu, dar ne înduioşam cu Vlahuță...

Acum când nu ne mai iubim
Vino cu mine-n țintirim...

încerc să înțeleg pe unii dintre confrații mei de azi cari, pare-mi-se, cu o nuanță de iconoclastism, tăgăduiesc şi înfruntă valoarea poetului Vlahuță... Da, cunosc fenomenul... Generațiile vin după generații... Idolii cei noi iau locul idolilor vechi... Când suntem tineri, suntem convinşi că lumea adevărată a început cu noi. Unde mai este universalul entuziasm, de acum o jumătate de veac, pentru Emile Zola...? Unde mai este gloria clasicului Guy de Maupassant? Unde este aureola încântătorului şi etern tânărului Alphonse Daudet?... Câți dintre tinerii mei confrați mai citesc ***Une page d'amour*** sau ***Fort comme la mort*** sau ***Le nababi...*** Poate că au dreptate!... Alte nume, alte opere, alte entuziasme au venit, vijelioase, din urmă şi au măturat pe înaintaşi!

Mai este însă o instanță de rejudecare, un fel de curte de casație, pentru celebritățile cari au fost. Este istoria literară care, metodică și rece, reia procesul fiecărui scriitor, ieșit din actualitate, și caută să stabilească o dreaptă cumpănă între ce-a însemnat el, în zilele lui, și ce înseamnează înaintea valorilor eterne. Câteodată - foarte rar - iese la iveală că scriitorul nostru este mult mai de preț decât au socotit contimporanii De multe ori, celebritatea lui a fost deșartă...

Pentru această înaltă curte de casație, unde se grămădesc, cu miile, dosarele noastre, mai aducem câte o mărturie, mai încercăm unele restabiliri în aprecierea operei și vieții idolilor tinereții noastre.

După un sfert de veac de la plecarea lui dintre noi, Alexandru Vlahuță trece prin fatalele oscilații de judecată literară, de care nu scapă nimeni. Este deopotrivă de imprudent să minimalizezi valoarea lui, ca și să te lupți să-i fixezi un loc definitiv în panteonul muzelor românești.

în așteptare, și rechemând amintirile noastre despre Vlahuță, trebuie să subliniem un fapt de stăruitoare însemnătate. El este adevăratul inițiator al literaturii neaoșe românești, izvorâtoare în jgheaburile naționale, de vreo patruzeci de ani încoace.

Uităm de obicei că Vlahuță s-a despărțit, cu multe dureri, de școala lui Dobrogeanu-Gherea și de curentul patronat de acest pontif al literaturii generoase universale, ca să pornească pe nesimțite într-o direcție ajunsă mai târziu direcția ***sămănătoristă.*** Au fost alte nume și alte energii cari au impus și au făcut faima și puterea acestei direcții, dar țin bine aminte că revista ***Sămănătorul,*** cu tot programul ei, este fondapla lui Alexandru Vlahuță.

încet și fără multă publicitate, Alexandru Vlahuță a pornit într-un car cu coviltir și a făcut o mișcată descriere a munților, a plaiurilor, a podgoriilor și a mănăstirilor noastre. La fel, ne-a interpretat aceleași priveliști, aceleași pajiști și muncele, aceleași drumuri ale țării, aceleași turme și aceleași juguri de boi - de data aceasta adunate, în pictură, de geniul lui Grigorescu... Ne-a învățat să privim și să iubim peisagiul nostru românesc, s-a făcut dascălul multora din noi - scriitori, pictori, arhitecți... cu stăruința lui caldă, cu lecțiile lui, scrise și nescrise, asupra pământului, asupra poporului și asupra dragostei de tradiția românească.

Citind opera de ziarist a lui Eminescu, mulți îl găsesc profet și inițiator al unora dintre doctrinele și directivele de azi. Este adevărat. Dar - vom vedea cu vremea - începătorul lucrului, aievea, a fost Alexandru Vlahuță.

1944

O LUME NOUA

Aşteptăm cu toţii - şi cei ce o dorim şi cei ce n-o doresc - o lume nouă. Niciodată n-au fost atâtea semne prevestitoare şi niciodată muncitorimea universală nu s-a simţit mai aproape ca astăzi de marea sărbătoare. Ceea ce marii profeţi socialişti au prevăzut şi anunţat se apropie de îndeplinire. Ceea ce proletariatul, din cele patru răspântii ale bunei, a afirmat prin muncă, prin presă, prin grevă, prin congrese, prin perseverări eroice şi adeseori prin moarte martineă, înaintează spre noi, ca o supremă zi de Paşti. Concepţiile cele vechi, politice şi economice, se pregătesc să doarmă în praful bibliotecilor. Apărătorii vechei alcătuiri sociale încep să se îndoiască şi să se Întrebe dacă nu cumva lumea mai poate trăi şi altfel decât sub regimul burghezo-capitalist

Oameni cari, mult timp din viaţa lor, au trăit retraşi sau dispreţuitor dezinteresaţi de evenimentele din preajmă-le, s-au schimbat deodată şi s-au apropiat să privească de aproape cetele idealiste şi revoluţionare. Mai înainte erau profund încredinţaţi că în lumea lor burgheză nimic nou nu se poate întâmpla. Totul era tipic şi clişeu. Societate, guvern, administraţie, discuţii din presă... trăiau şi se petreceau într-un chip convenit şi încercuit, fără nici o surpriză, fără nici o ameninţare cu putinţă. Era o hune privilegiată care-şi împărţea puterea, rolurile şi zilele mănoase, excluzând din viaţa ei riscurile şi neprevăzutul.

Până şi literatura, până şi poezia românească, în masa reprezentanţilor ei şi cu excepţia câtorva nume nemuritoare, se resimţeau de mărginirea şi de saţiul egoismului burghez. Regiunea reveriei îndrăzneţe şi generoase, priveliştea luptelor sociale, idealismul revoluţionar aveau prea puţin farmec pentru scriitorii români.

E o chestiune pe care o mtâlnim mereu în drumul nostru, e o întrebare pe care ne-o punem adesea - cum se face că literatura

românească, din ultimul sfert de veac, nu mai poate să ne scoată la iveală nici un scriitor mare social?

Dar să lăsăm trecutul în seama cercetătorilor molcomi şi precauţi, cari vor şti să analizeze şi să înţeleagă, să explice şi să lumineze aceea ce nouă celor de azi ni se pare lacună şi ciudăţenie.

Vremurile s-au schimbat cu o neauzită repeziciune. De la 1914 încoace, omenirea a trăit, a suferit, a gândit şi s-a schimbat nu cu cinci ani, ci cu un răspas de timp pe care ne sfiim să-1 evaluăm.

E adevărat că noi, poporul românesc, un fel de cenuşăreasă a Europei, venim totdeauna mai la coadă. Răniţi, stâlciţi şi tulburaţi zi cu zi în mersul vieţii noastre de popor, noi am fost mereu târzii, la vremea marilor comoţmni sociale. Cu toate acestea, pironit în ţara aceasta să rămâi şi nimic să nu auzi din tumultul popular victorios, care se ridică din ţările străine, e destul să trăieşti aproape de poporul tău, e destul să-1 înţelegi şi să-1 iubeşti, ca să ţi se destăinuiască suflul cel nou al vremii.

O lume nouă se ridică uriaşă şi temeinică, mai bună şi mai dreaptă, din profunzimile sociale. Geologia ne învaţă că unele ţari, unele părţi continentale, pe cari trăim azi, au fost odinioară regiuni marine, adică funduri de oceane. Prin revoluţii geologice, cari înspăimântă imaginaţia, fundul vechiului ocean s-a ridicat spre soare, valurile sărate s-au prăbuşit în lături, cu noianul lor de vietăţi marine, şi la lumina soarelui s-au ivit, fumegânde, ţările pe cari le locuim astăzi. Ne ispiteşte această comparaţie, când simţim cum se înalţă, spre cerurile dreptăţii, din oceanul social, viitoarea societate socialistă! O aşteptăm, o chemăm, sperăm în aşezările ei mai echitabile şi predicăm entuziasmul salutar!

Din colţul nostru umil şi neluat în seamă, privim şi admirăm minunata fermentaţie populară, aducătoarea închegărilor viitoare. Cine poate să rămână nesimţitor, când aceste presimţiri superioare, când însufleţirea atâtor oameni oţeliţi de suferinţă bat orice alte hnpresiuni şi ţin pe Ioc luarea-aminte şi admiraţia noastră] Cei mulţi, cei nedreptăţiţi, cei ce muncesc pentru toată lumea vor să aplice, bătrânei şi nedreptei noastre societăţi, terapeutica lor cea nouă.

Să-i ajutăm din toată inima. Ştim atât de bine oamenii şi treburile de la noi, suntem atât de obosiţi de încercările şi de procedeurile tradiţionale şi simţim atât de dureros, în carnea noastră, mila şi solidaritatea societăţii burgheze, încât păşim

înainte tară păreri de rău şi nestrămutat încredinţaţi că de mai bine putem să dăm, dar de mai rău ca până acum - niciodată.

...O părere de rău tot avem: aceea că scriitorii români zăbovesc atât de jalnic să priceapă duhul vremurilor ajunse şi nu sunt în stare să aducă literaturii româneşti cinstea că a luptat şi ea pentru marea cauză socială.

7 iulie 1919

OGLINDĂ CA A NOASTRĂ

M-am pomenit şi eu printre cei cari făceau ancheta şi mergeau din casă în casă, cu bănuiala şi cu întrebările. Găzduisem peste noapte la un gospodar cuprins şi, spre părerea mea de rău, tocmai în noaptea aceea făcătorii de rele îi călcaseră gospodăria şi-i furaseră câteva oi. M-am trezit dimineaţa într-o mare gălăgie, făcută de argaţi şi de stăpân, şi, până să mă îmbrac şi eu, jandarmii de la secţia vecină au venit la faţa locului şi au început cercetările.

Conacul unde mă oprisem seara hi ajun era ascuns în fundul unei văi, în care se pogorau pădurile câtorva dealuri, îndreptate spre vale, ca spiţele către bucea. Acolo, între păduri, se aşezaseră câteva familii de rudari, câţiva oameni fără căpătâi, goniţi de prin alte părţi, ori ieşiţi din puşcărie, şi mai la urmă, din nefericire pentru el, un om bogat - gazda mea Cu vecinii lui calici gospodarul nostru avea o luptă necurmată. îmi povestise seara multe din suferinţele şi din pagubele lui şi mă culcasem cu gânduri de duşmănie asupra acestor oameni atât de nărăvaşi şi de primejdioşi. Şi ca o sfidare, iată că tocmai în noaptea aceea, câţiva dintre ei intră în gospodăria gazdei mele şi-i fură un berbec şi patru oi!

Am pornit şi eu, cu jandarmii, cu argaţii, cu stăpânul care răcnea şi spumega - pe urmele ce ni se părea că le-au lăsat tâlharii. Era pământul moale, din pricina ploilor de până atunci, şi pe ici pe colo argaţii arătau, lângă urmele de oaie, şi nişte urme de imineu. Dar n-am ajuns departe pe acele urme, fiindcă s-au pierdut în iarbă şi de aceea ne-am coborât în sat. Am luat casă cu casă, vreo douăzeci peste tot, şi am cercetat cu de-amănuntul ascunzătorile. vitele şi pe stăpâni. Eram mânios şi eu, aţâţat împotriva acestor oameni de nimic şi doritor să punem mâna pe borfaşi!

Ulițele satului colcăiau negre şi rău mirositoare, subt cizmele noastre. în curțile tâlharilor era şi mai rău. Toate lăturile şi toate gunoaiele, din casă, din coşare, din poiată, stăteau turnate pe lângă praguri şi pe lângă garduri, şi trebuia să trecem peste ele, ca să putem vedea la față pe stăpâni. Casele erau case mai mult cu numele, pentru că era prea puțină deosebire între ele şi poiată ori coşare. Ferestrele erau pretutindeni cam de o palmă de înalte şi erau atât de murdare, încât, în dosul lor, chiar în cea mai limpede amiază de vară, trebuia să fie un trist amurg. Prin uşile ce se deschideau cu sfială, ieşeau la vedere mai ales femei şi copii, îmbrăcați toți în ceva cenuşiu şi respingător care era tortul albelor cămăşi de altădată, dacă albe fuseseră cândva. Bărbații mai toți lipseau de acasă, ori din pricină că erau după agoniseală - cum ziceau cei rămaşi la vetre - ori din pricină că se ascunseseră în pădure cu oile furate, cum pretindeau cu autoritate oamenii stăpânirii. Coşările erau pustii. Câte o văcuță cu vițel, câte o oaie prea sfrijită ca să fie a păgubaşului; câte un porc din soiul acela care nu se îngraşă niciodată: tânjau lângă coşări... Eram din ce în ce mai răscolit în sentimentele mele şi se petrecea cu mine procesul silit şi grabnic, ce se petrece cu un sloi de gheață, azvârlit într-o căldare cu apă clocotită. îmi trăgeam cu greu picioarele din cleiul fetid şi gros, deasupra căruia aceste locuințe omeneşti fumegau ca nişte bureți, ca nişte bube de putreziciune, îmi părea rău că mă prinsesem tovarăş la această cercetare, unde n-aveam nici un rost.

Cei ce se arătau din uşile strâmte şi mohorâte ne priveau cu nişte ochi de fiară biruită. Păreau nişte vulpi jigodioase, nişte lupi râioşi, cari s-ar fi uitat la noi din dosul unor zăbrele de colivie. Copiii țineau mâinile Ia ochi, ori propteau capul în stâlpul prispei şi de acolo ne spionau, pe nevăzute. Erau soioşi, chircipj, cu părul vâlvoi şi cu picioarele băgate în opinci ca în nişte labe de urs. Unii - mai ales fetițe - arătau mai rumeori. Dar tocmai mărul cel frumos e ros pe dinăuntru. Un băiat era tâmpit, cu nişte scofâlcituri curioase în osul capului. O fată frumuşică era epileptică. Un flăcăoan isteț stătea zgârcit în pat, pironit pe scândură, de reumatism. O copilită mai cu viață în ea avea un ochi acoperit cu o perdea albă. Din deochi! Şi mai erau, prin fundul acelor găuri, din care venea un puternic miros de mucegai şi de mormânt, câte-o babă oarbă, câte un prunc de țâță, verde la fată, câte un moşneag frânt în două şi idiot.

Neamul acestor tâlhari, cari furaseră gazdei mele patru oi şi un berbec, nu se putea îngraşă numai cu atât. Un gol nesfârşit, un pustiu amar mi s-a făcut în suflet. Am rămas în drum, cu noroiul până la glezne, cu capul în piept, cu inima cernită... Ne-am înapoiat la conac, fără nici o ispravă. Am gustat, fără de poftă, din masa gazdei mele şi am refuzat trăsura pe care mi-o dădea să ies la o gară destul de depărtată. Am luat cu plată nadişanca unui nevoiaş şi am pornit la drum.

Era spre sfârşitul toamnei, şi pădurile mari prin care treceam nu mai aveau altă frunză decât frunza moartă şi persistentă a tufanului şi a carpenului. Iarba era însă mereu verde şi vremea îngăduitoare. Calea era grozav de anevoioasă şi nadişanca noastră intra în noroi până m osii. Calul care ne ducea era vlăguit şi spetit. Ce să-1 mai cerți, ce să-1 mai bați! Ne dădeam jos din căruță şi, pleoscăind din cizme, unul punea mâna pe dârlogi, altul punea umărul la leocă. Şi după ce urneam din loc şi calul şi căruța, mergeam pe jos, pe alături, până mai departe, unde era locul mai zbicit Mă gândeam în capul meu: Doamne, Doamne, când vom ajunge şi noi să avem drumuri pietruite, păzite, întreținute, cum se zice că sunt prin alte țări, pe unde este mai multă milă de oameni şi de dobitoace!...

Treceam prin locuri frumoase, pe lângă proprietăți de milioane, pe care le hotărnicea în zare bazinul acoperit de ceață al unei ape mari. înaintea dealurilor de pe care coboram noi, cu mare greutate, creşteau, în depărtare, alte dealuri şi un văzduh de aburi şi de noroi absorbea în el culorile şi strălucirea soarelui. Era o perspectivă largă, numai în negru şi în alb. Când am ajuns în fundul văii, calul a stătut cu totul. Am băgat mâinile în buzunare şi am admirat coama de smoală a unui parc, închis cu zid, şi silueta unui castel, înscrisă cenuşiu în paliditatea asfințitului. Un alt castel, care dădea cu capul pare că de bolta cerului, stătea în vârful unui deal din răsărit. Şi ogoare şi locuri de pe cari se scurseseră fluvii de producte şi de aur şi armane şi ocoale se întindeau şi dădeau mână cu mână, în valea nesfârşită, şi înfrățeau cele două castele. Seara cădea din ce în ce mai sură şi, prin nu ştiu ce efect neaşteptat, tocmai în acest moment şuvițele râului risipit departe printre plopi şi printre siluete grele, negre, străluciră ca argintul. în acelaşi timp, pe celălalt mal se aprinseră, în şiruri paralele, geamurile unei fabrici uriaşe.

Beati Possidentes!.., Vorbele acestea, citite altădată subt un desen ironic şi amar, îmi veneau în minte, îmi intrau în urechi, o

dată cu duhul aspru şi îngheţat care sufla acum din partea apei. Până la gară mai erau vreo cincisprezece kilometri. Lumina se stingea văzând cu ochii şi calul nostru doar că nu se culcase jos. L-am tras, sărmanul, de urechi, până la un han care s-a întâmplat să fie pe aproape. Am intrat înăuntru şi i-am spus hangiului nevoia mea M-a încredinţat că răul e cu leac, dar nu în seara aceea, ci a doua zi, dis-de-dimineaţă. Ca să mă mângâie, hangiul a început să-mi spună că are tot ce trebuie de ale ospătarei, şi, în fund, o cămăruţă caldă şi curată.

Pe când mă dezbrăcăm şi mă spălam, în această odăiţă cu adevărat simpatică şi primitoare, hangiul, curios, m-a întrebat ce meserie am. Am fost destul de prost ca să-i spun adevărul. Totuşi, mare nefericire n-ar fi ieşit de aici, dacă hangiul ar fi putut să-şi reprezinte, potrivit adevărului, cele ce-i spusesem eu, spre lămurire. Dar el a híteles lucrurile altfel şi probabil foarte exagerat. Cui s-a destăinuit el, cum a zburat vorba - nu mă pricep. După-masă, însă, mă pomenesc că vin la mine trei săteni, cu rugămintea ca să-i ascult. A vorbit unul din ei, un om isteţ şi meşter la cuvânt. în zarea lumânarei, chipul lui se desluşea energic, din pletele sălbatice şi negre.

...Au auzit şi ei cine sunt... Şi au un păs mare de spovedit. în sat la ei, aci aproape, au un învăţător dughenar, care ţine, subt acelaşi acoperiş, şi şcoala şi dugheana. Are brevet de dugheană, pe numele nevestei... Copiii, în loc să înveţe carte, slugăresc la dumnealui, îi mătură prin prăvălie, îi sapă cartofii, îi spoiesc casa pe jos. Fetele, cari se duc la şcoală, îngrijesc cu schimbul de copiii învăţătorului. De frica amenzilor şcolare, părinţii fac fel de fel de munci, cu carul şi cu mâinile, la curtea acestui luminător al poporului. Copiii nu pot să ţină pe ei straie curate, de atâta slugărie. Dar mai rău decât orice este că şcolarii trebuie să facă şi alişveriş învăţătorului băcan. Numai sala desparte şcoala de băcănie şi aici stau borcanele cu acadele, cu ciocolată şi cu cofeturi... Copiii ciupesc de acasă ba gologani, ba ouă, şi le aduc, pe subt ascuns, la prăvălia învăţătorului. Cel care îmi spunea aceste lucruri de necrezut îmi pilduia că într-o zi, când era să plece la târg cu o legătură de ouă, a băgat de seamă că lipsesc, dintre ele, patru... Ştiind ce se petrece pe la şcoală, a dat fuga acolo şi a scos ouălele din catedra învăţătorului!

- Eşti de la minister... Ai cuvânt, ai trecere. Vezi în fiecare zi pe stăpânii noştri... Faceţi-vă pomană cu noi şi ne scăpaţi de o belea ca asta! Copiii noştri pierd vremea degeaba, dobândesc năravuri rele, de-abia ştiu să slovenească, după cinci ani de carte!...

M-am stăpânit cât am putut, în faţa lor, şi i-am sfătuit să aştepte cu mare încredere ceasul sfintei dreptăţi. Dar după ce au plecat, am lăsat capul pe masă şi am lăcrămat. O, sărmani amăgiţi!... Ce putere, ce trecere credeţi voi că am eu!... A fost o anchetă şi n-a ieşit nimic. Poate să mai fie şi a doua şi cine ştie dacă va aduce vreun folos!...

Mă simţeam nevoiaş, zdrobit, pierdut, ca îhtr-un fund de prăpastie, pe când deasupra mea tronau coloşi de piatră, într-o temută îmbrăţişare de solidaritate şi de sfidare. Cum să urci până acolo, cum să poţi să răcneşti măcar să se audă acolo sus suferinţa şi deznădejdea celor ce râcâie cu unghiile fundul acestei văi!

Pe o măsuţă de lângă pat era o oglindă de modă veche. Cu o dulce şi tristă surprindere, vedeam că seamănă cu prima oglindă pe care am văzut-o în viaţa mea, cu oglinda de pe masa tatei. Cine ştie din ce casă veche, năruită de vremurile noi, a ieşit oglinda aceasta şi te miri cum a ajuns în casa acestui hangiu... Am încremenit în faţa bătrânei oglinzi şi am chemat, din adâncurile ei, anii copilăriei... E o duioasă amăgire, ori, pe atunci, această lume era mai bună?...

Şi azi ar fi bună. şi azi ar fi frumoasă, dacă nu ar fi atâţia oameni, fraţi ai noştri, lipsiţi cu totul de bunătăţile şi de frumusetea ei!... Naiv ce eşti! Treci, prin această viaţă, bine înveşmântat în egoismul tău, adună cu farmec, pentru tine însuţi, puritatea şi transparenţa zărilor, risipa florilor şi pitorescul de dinafară al unei lumi, înlăuntrul ei - ce-ţi pasă! - poate adânc nenorocită. Şi apoi, la tine acasă, lângă soba caldă, înşiră pe firul frazei maestru răsucite mărgăritarele culese! Eşti artist, şi deci netulburat ca zeii dinOlimp!

Ianuarie 1913

AD VIRGINEM REDEUNTEM

(Unei fete care se înapoiază din Paris)

E o lună de când te-ai înapoiat de la Paris. Era şi vremea. Ai împlinit douăzeci de ani şi, fiindcă n-ai putut să te faci franţuzoaică, trebuia să-ţi aduci aminte că eşti române. Eşti iarăşi

printre noi şi vederea d-tale pe de o parte m-a bucurat, dar pe de altă parte mi-a insuflat gândurile triste pe cari le vei citi mai jos.

Te-am auzit vorbind de viaţa d-tale de la Paris, de drumurile d-tale în auto, de serile petrecute la spectacole, de Bois-de-Boulogne, de curse şi de alte fericiri din cei doi ani pe cari i-ai petrecut acolo. Revenind în ţara d-tale, te simţi o mică exilată şi Parisul se desfăşoară amintirei d-tale luminos, molatec şi ferice, ca Roma, altădată, amintirei lui Ovidiu, cel surghiunit la Tomis. Din atâta viaţă şi atâta frumuseţe, din atâtea petreceri şi atâta feerie, trebuie să-ţi vie greu să te pomeneşti în ţara sciţilor - şi nu în Bucureşti, ci la moşie, într-un sat de bordeie şi de gunoaie.

Te priveam deunăzi, când călătoreai spre locul d-tale de exil, şi te profilam, în mintea mea, pe ogoarele părinţilor d-tale şi mai ales pe mulţimea scorojită şi neagră care sfărâmă aceste ogoare. Te vedeam pe d-ta, îmbrăcată în mantie de călătorie, cu văl albastru înnodat împrejurul tâmplelor, cu încălţămintea delicată - şi mă întrebam ce cauţi şi ce rost ai putea să ai pe drumurile noastre cu praf până la nori, cu noroi şi cu gropi până la fundul pământului, ce înţeles poate să aibă ivirea d-tale, printre cocioabele ţărăneşti şi printre jamicii lor locuitori? Te priveam pe d-ta, atât de fragedă şi de rumenă, atât de bine trăită şi de frumoasă, şi te puneam alături cu fetele şi cu nevestele de la moşia dv., gălbejite şi pipernicite! Ce gânduri, ce sentimente vei trezi d-ta, în această lume care trăieşte în preajma conacului dv., când, prin negrele ei cete, vei trece atât de neiertat de frumoasă?

O, domnişoară! mi-e inima amară - amară ca şi inimile acelor sute de iobagi care vor privi cu sclipiri de ură şi de lăcomie răzbunătoare carnea d-tale trandafirie, vălurile şi dantelele d-tale - şi trebuie să-ţi spun hi această scrisoare de ce mi-este inima amari

Te-ai gândit bine vreodată, domnişoară, când zvârleai, la Paris, banii pe pălării, pe flori, pe parfumuri şi pe automobile, cum poate tatăl d-tale să-ţi trimită atâţia bani, d-tale care nu eşti unicul lui copil? Ai socotit, vreodată, câţi bani cheltuiai d-ta, pe lună, la Paris? Ţi-ai spus, poate, uneori: tata are trei moşii, vii, pădure, fabrică şi banii izvorăsc din toate părţile. Poate să întreţină şi pe fratele meu la Berlin şi pe soră-mea la Bucureşti, şi pe mine la Paris, şi pe toţi ceilalţi la moşie. Tata e harnic, strângător şi are, berechet, de unde să ne dea. Ei bine, ai socotit greşit, domnişoară! Pădurea e brăcuită. Viile au înghipit foarte mulţi bani cu replantarea şi fabrica nu aduce mare lucru. Rămân moşiile.

Cât de mari şi cât de intensiv ar trebui să fie cultivate aceste moşii, ca să iasă din eleatâţia bani câţi risipeşte familia dv., nu poţi încă să-ţi dai seama. întreabă, însă, pe departe pe tatăl d-tale, vorbeşte cu administratorii dv. şi ai, mai ales, curiozitatea să descoperi cine fabrică marile venituri proprietăreşti în ţara aceasta, şi cum este răsplătită munca făuritorilor de milioane. Inteligentă cum eşti, vei ajunge să înţelegi, numai să vrei să înţelegi, că munca tatălui d-tale n-ar putea nici pe departe să acopere, cu atâta aur, viaţa, călătoriile, capriciile şi frumuseţea copiilor mi, dacă n-ar sorbi în ea, pe nedrept, cu preţuri de nimic, munca sutelor de ţărani de pe cele trei moşii pe cari le are. Risipa d-tale de fată răsfăţată şi risipa tuturor celor de felul d-tale se întemeiază pe nedreptăţirea şi exploatarea mulţimilor care ară, seamănă şi seceră. Tatăl d-tale şi marea majoritate a proprietarilor din ţara aceasta, ca să poată să vă crească pe dv., odraslele lor, în lux, în automobile şi în faţă franţuzească, fac cu ţăranii contracte grele, îi ţin robi toată vara pe moşiile lor - pe când locurile ţărăneşti Ie cântă ciorile - şi iama Ia socoteală tot ţăranul iese dator. Ai văzut cât sunt de spetiţi şi de încovrigaţi boii şi caii ţărăneşti De ce? Fiindcă ţăranul îi sileşte să muncească peste puterile lor şi le dă să mănânce mai puţin decât le este foamea Tocmai aşa fac unii din marii noştri proprietari cu vitele lor de muncă, cu ţăranii. Le dau foarte mult de lucru şi foarte puţin de mâncare.

Această stare jalnică vei observa-o şi pe moşiile familiei d-tale. Şi atunci vei înţelege acest lucru înfiorător că mulţumirile, alintările şi norocul d-tale de fată de oameni bogaţi cresc tainic din hămesirea şi din istovirea a sute de copii şi de fete de vârsta d-tale. Şi atunci vei înţelege, frumoasă vultăniţâ, născută aici sus pe stâncile vulcanicei noastre închegări sociale - că sănătatea şi huzurul d-tale însemnează stingerea sărmanelor vrăbii ţărăneşti!

îţi scriu lucruri crude şi ofensatoare. Dar, crede-mă, eu sunt cel dintâi care sufăr, scriindu-le! Poate că niciodată nu te-ai gândit la toate acestea. Cei fericiţi sunt mult mai puţin dedaţi gândului şi observaţiei decât cei nefericiţi. E un semn, însă, că nu te-am privit nici cu rea-voinţă, nici cu indiferenţă, dacă îţi scriu atâtea adevăruri. Aş vrea - prin absurd! - ca d-ta să nu semeni cu doamnele şi domniţele noastre, castelane. Aş vrea ca, în această oră a revenirii d-tale, o lumină puternică să fulgere înainte-ţi şi să-ţi arate unde şi cu cine te găseşti. Aş vrea să mă citeşti cu luare-aminte şi să nu uiţi niciodată scrisoarea aceasta.

Domnişoară, între noi orăşenimea şi mai ales între dv. boierimea şi populaţia noastră de la ţară există nişte bariere morale mai

puternice decât cele ce există între Paradis şi Infern. în inima ţăranului, când ne vede pe la el sau când vine pe la noi, ard în taină ochii de lup flămând. De mic copii el adună împotriva noastră, celor ce stăm călare pe grumazii lui, o neîncredere adâncă şi o duşmănie cu atât mai rea cu cât este mai ascunsă şi mai coclită. El îşi dă bine seama că belşugul şi chefurile noastre sunt plătite cu trenţele şi cu mămăliga lui Soarta lui de veacuri nenorocită şi nemdurarea seculară a stăpânilor mi au făcut din el dihania cea mai curioasă din Europa. E blajin şi prostit la miaţişare, dar e zorit şi furtunos la petrecere. E de o inteligenţă adâncă dar pesimistă. Are în inima lui nişte mduioşări, nişte aleanuri, nişte heleşteie... într-adevăr divine, dacă au odrăslit, din ele, nuferi ca ***Mioriţa, Soarele şi luna*** şi toată poezia populară. Dar pe lângă aceste calităţi, are toate defectele clasice ale sclavului!... Bunul lui simţ profund are doi duşmani înfricoşaţi: ignoranţa lui superstiţioasă şi frigurile endemice ale răscoalei

lată, domnişoară, în tristă cunoştinţă de cauză, icoana ţărănimii noastre. S-au încercat unii şi alţii să unească prin câteva legi mai omeneşti, prin cercuri culturale... cele două fălci ale prăpastiei, dar aceste punţi sociale, până astăzi, sunt paie aruncate în vânt. Ţăranului îi trebuie de mâncare şi dreptate. Dar nu prin legi făţarnice le va obţine, ci le va obţine atunci când vom goni împietrirea din inimile noastre şi vom coborî până la el fără să ne astupam nasul cu batista. Trebuie ca fiecare dintre noi să se convingă de aceasta, şi cu friguri să muncească la unificarea noastră socială!

Şi trebuie să munceşti şi d-ta. Va fi foarte greu. Dar din acest moment înainte ai fi o mare vinovată, de ai sta numai cu ochii în oglindă şi cu gândul la garderoba d-tale. Ce ai putea să faci d-ta, în faţa acestei stări de lucruri, pe care eu însumi ţi-o zugrăvesc atât de întunecos? Iată ce poţi să faci:

învinge, mai întâi, neplăcerea pe care o simţi când te întâlneşti cu robii d-tale. întreabă-i dacă au copii, dacă au fete de seama d-tale şi, măcar o dată pe săptămână, cheamă la curte pe fete şi pe copii. Când va fi să-i primeşti, îmbracă-te cât vei putea mai simplu, piaptănă-te cu cozile pe spate şi ascunde toată armata d-tale de flacoane, de panglici şi de botine. Primeşte pe sfioşii d-tale mosafiri cu bunătate şi goneşte sfiala din inimile lor. întreabă-i despre traiul lor de acasă, despre şcoală, despre fraţii lor mai mici Dacă vezi la ei ceva frumos cusut, cere să-ţi dea izvodul ori cheamă la cuTTe pe autoarea lui. Dacă vrei să fii darnică, dăruieşte oaspeţilor d-tale lucruri sănătoase şi de folos. Caută

foarte serios şi procură-ţi ie, bete, vâlnice şi tot ce trebuie. Cât de frumos îţi va sta ţărancă!... Fiindcă Deniile au început şi Pastile sunt aproape, du-te la biserică îmbrăcată ţărăneşte şi roagă frumos pe celelalte doamne din casa dv. să facă tot aşa, ori cel puţin să se îmbrace cât se poate mai neinsultător. în zilele de Paşti, se încinge hora şi tot satul e plin de voie bună. Nu vă izolaţi de bucuria sătenilor. Ia pe cineva din casă şi treci printre fetele şi flăcăii adunaţi la horă. Treci cu simplitate, cu vorbe bune, treci zâmbitoare, dar cu inima plină de ideea că începi să îndeplineşti un apostolat!... O, domnişoară, fii unul din miile de îngeri de pază, pe care nu-i văd încă şi care trebuiesc, trebuiesc grozav bietei noastre Românii. Dă-ţi bine seama care este înţelesul sfaturilor mele şi înmulţeşte-le după împrejurări, după nevoie, după zile bune şi după zile rele. Vei auzi de pricini din moşie, vei auzi de vite prinse şi închise la obor, vei vedea feţe întunecate, vei auzi suspine şi rugăminţi...; ia aminte la toate acestea, cere tuturor desluşiri şi învaţă-te să înţelegi durerea ţăranului. Fii, între familia d-tale şi ţăranul oropsit, mijlocitoare milostivă şi ascultată.

Altfel, suntem pierduţi, domnişoară! Dacă stăm cu toţii împietriţi, dacă ne zăvorim cu toţii în egoismul, îh desfătările şi în drepturile noastre de clasă dominantă, vai de cei ce vor veni după noi!

Ascultă-ţi inima şi judecă: Dacă sfaturile mele cad în ea străine, jignitoare şi absurde, atunci profeţia mea e biblică. Suntem goi de orice îndurare faţă de robii câmpiilor noastre şi numai mormântul ne mai poate înfrăţi Dacă, dimpotrivă, cuvântul meu a prins în d-ta rădăcioarele simpatiei şi ale înduplecării, atunci suntem scăpaţi! Atunci voi şti că, măcar în inima femeilor şi fetelor nedrepţilor noştri bogătaşi, mai este un locşor prielnic pentru sămânţa dreptăţei sociale!

Şi atunci - înflorită fie ora mtâlnirei noastre!

Aprilie 1913

PROFIR & POLICARP

ı

La un aperitiv

Profir; Ce figură veselă! Ce aer mulţumit! De unde vii, ilustre Policarp, şi ce evenimente fericite tăinuieşti sub ochelarii tăi scânteietori?

Policarp: Taină, nu... Evenimente fericite, poate... Vin de la gară... **Am** stat acolo, în picioare, de la ora cinci dimineaţa, pană acum, ora aperitivului...

Profir: Glumeşti! Şapte ore în picioare! Eşti comisarul gărei, şef peste macaze, sau ce altă funcţiune vigilentă?

Policarp: **Am** fost **la** gară să-mi scot un bilet de tren, clasa întâia... Instruit din vreme de un amic binevoitor, m-am sculat azi la patru dimineaţa şi **am** pornit la gară...

Profir: La patru dimineaţa! Pricep buna ta dispoziţie: aerul curat, răsărirea soarelui, inocenţa dimineţii.

Policarp: *Ce n'estpas tout-â-fait cela...* Dar să luăm câte un păhărel şi câte o gustare şi să stăm, tihnit, la o masă. Aşaaaa!

Profir: Să nu mă ţii mult, că, vezi sunt cam grăbit... Imediat, după-masă, lucrez cu ministrul...

Policarp: N-ai nici o grijă!... Vasăzică, viu de la gară... nu direct, ci după ce m-am abătut pe acasă, unde am depus într-o cutie de lemn sfânt, moştenită de la bunica, biletul de clasa întâia...

Profir: Aşadar, ai obţinut biletul!... Nici nu se putea altfel. Doar munca, zbuciumul şi măsurile energice pe cari le luăm noi, în ministerul nostru, trebuia să se repercuteze şi asupra persoanei tale, ingrate Policarp...

Policarp:...Excelent vin! Rândul al doilea îl plătesc eu... Ştii, Profire, că eram un om inasociabil şi cufundat de dimineaţa până seara în cărţile mute şi surde... M-am schimbat cu totul! Am ajuns amicul vieţei, al zgomotului şi al mulţimei entuziaste! N-aş putea să precizez dacă m-am schimbat de voie sau de nevoie... N-are importanţă! Vreau să-ţi spun că m-am adaptat noilor noastre împrejurări sociale, într-un chip desăvârşit...

Astăzi, mă mir de mine cel de atonei... S-a schimbat boierulf... Eu mă duc la pâine, eu mă duc la peşte, eu mă duc la zahăr, la lemne, la chibrituri, la cartofi... şi oriunde este sau presupun că va fi aglomeraţie. Astă-iamă la pâine, în cozile populare, lungi de zeci de metri, am petrecut ceasuri neuitate! Ce chilipir pentru un sociolog! Ce prilej de observaţie! Ce teren ignorat de confraţi! Ce ţelină incomparabilă! Nu-mi mai venea să plec... Mă desfăceam, cu regret, din unda caldă şi guralivă, şi veneam spre casă fericit de câte auzisem şi notasem. Am un caiet întreg, plin cu expresii lapidare, cu judecăţi nemuritoare, cu aprecieri geniale asupra vremilor, a ţărei şi a guvernului... toate culese în orele de coadă... Desigur că te-ar interesa şi pe tine... Tu, care ai putea să le comunici celor interesaţi...

Profir: Dracu m-a pus să te întreb de ce eşti vesel!

Policarp: Mă lămuresc imediat. Dintr-un sociolog de cabinet, am ajuns sociolog ambulant şi codaci... Mai luăm încă un rând, dar îl plăteşte şeful tău.... Admis? Bun de tot! Bucuria mea de la gară trebuia să fie sărbătorită... Deci, de la cinci de dimineaţă şi până adineaori, am stat la ghişeul de bilete clasa I... Ce vremuri, amice! Ce transformări profunde! Cu siguranţă că suntem contimporanii celui mai interesant proces social din câte au stat vreodată să se dospească în căpisterea societăţii omeneşti... Cine crezi că va călători, în clasa întâia, mâine, cu mine? Numai fii şi fiice din popor! După ce am aşteptat primele trei ore, şi ne-am adunat vreo cincizeci de inşi, s-a afişat la ghişeu că sunt de vânzare 23 de locuri... (Dar e un detaliu fără însemnătate.) Cine voia să cumpere biletele de clasa I?... Ah, mâine în tren îmi voi revedea pe parteneri şi priveliştea lor îmi va procura un glorios capitol de sociologie revoluţionară!

Profir: Aşadar, tu crezi că toţi aceştia, cari au cumpărat cu tine bilete de clasa I, le-au cumpărat pentru ei şi speri să-i vezi mâine în vagonul în care vei fi tu?

Policarp: Vezi bine că da!

Profir: Interesante trebuie să fie observaţiile tale sociologice, dacă au toate această profunzime.

Policarp: Regret din toată inima că situaţia şi treburile tale oficiale te exclud, deocamdată, şi de la imersiunile populare şi de la cunoaşterea observaţiilor mele.

Profir: N-am putea să găsim vreun mijloc de îndreptare?

Policarp: Profir făţarnic şi guvernamental!... Ai noroc că mi-eşti drag, că altfel nu te-aş lăsa să plăteşti toată consumaţia...

Profir: Ce vrei... Mă dau bine pe lângă tine. Cine ştie ce aduce ziua de mâine şi ce... belea poate să iasă din carnetul tău de sociolog....

Policarp: Ascultă, Profire, nu e nevoie să te lauzi nici faţă de ministru, nici faţă de cei de la cenzură că te întâlneşti cu Policarp şi încă la un pahar cu vin... Vrei tu să vorbim curat, cinstit, prieteneşte, vrei tu să ne deschidem inima, unul altuia, aşa ca odinioară?....

Profir: Vreau, Policarp, cum să nu vreau...

Policarp: Să vorbim sincer, să ne judecăm pe noi şi pe ceilalţi, să privim în faţă vremea şi evenimentele, să schimbăm observaţii folositoare şi să ne pregătim sufleteşte pentru ziua de mâine...

Profir: Mă intimidezi, Policarp.

Policarp: Profire, eşti feciorul lui moş Profir, morarul din Gârbăneşti! De unde ai învăţat acest cuvânt piţigăiat?

Profir: Ce vrei de la mine?

Policarp: Să fii de azi într-o săptămână, ora ceaiului, la tine acasă.

Profir: Bun şi aprobat! Stau site aştept.

II

La un pahar cn ceai

Policarp: Te-ai ţinut de cuvânt.

Profir: Şi tu nu mai puţin.

Policarpi Bine stai, amice! Se cunoaşte că eşti la putere. Te pomeneşti că e casă proprie.

Profir: Nu tocmai, întrucât nu am plătit-o deplin, dar sper să fie.

Policarp; Atunci grăbeşte-te. Profire. ***„Cârpe diem***", cum a zis meşterul ăla de Oraţiu.

Profir: Da, însă, a venit unul după el, hei, mai încoace, şi a spus: ***Hâtez-vous lentement.***

Policarp: începem bine... Convorbirea noastră nu va trece **dincolo** de gardurile lui Academus.

Profir: Şi încă un lucru de care Academus habar n-avea pe vremea lui: vom lua câte un pahar cu ceai.

Policarp: Poftim, eu mă instalez aici.

Profir: Nu aici; tu meriţi mai multă ceremonie. Colea alături, unde e totul pregătit.

Policarp: Aşa e. Eu uit mereu că tu faci parte din oamenii cu avere şi cu stil.

Profir: Eşti prea bun, Policarp. Avere vreau să am, cât despre stil...

Policarp: E zadarnic să tăgâduieşti. Sunt aici una... două... trei oglinzi, cari pot să spună imediat constantele tale preocupări stilistice. Iar casa asta e o oglindă şi mai elocventă.

Profir: Dar ce înţelegi tu prin stil, Policarp? Că port ghete totdeauna lustruite, că nu uit să mă pieptăn, că-mi disciplinez hainele, cu maşina de călcat, şi nu le permit să se arate prea plictisite de lungul lor serviciu?

Policarp: Asta şi mai mult decât asta.. Nu mai eşti ceea ce erai odinioară în liceu şi în anii de universitate.

Profir: Am evoluat, Policarp, şi cred că am evoluat în bine. Eşti împotriva progresului? Pe ce întemeiezi, atunci, speranţele tale într-un viitor social mai bun? Fireşte că nu mai sunt ceea ce eram odinioară: dator proprietăresei, dator la birt, copist în Direcţia datoriei publice...

Policarp: Amice, nu sunt împotriva progresului, nici împotriva maşinei de călcat. Sunt împotriva prefacerei tale sufleteşti şi a determinantelor ei bine ascunse. Tu, faţă cu tine, cel de altădată, faţă cu convingerile de atunci şi cu clasa socială din care ai ieşit, eşti azi un renegat.

Profir: Greu cuvânt! Dă-mi voie să analizez acuzaţia ta şi să mă apăr.

Policarp: Te apăr eu mai bine decât te-ai apăra tu, dar mă copleşeşte părerea de rău când văd că atâţia feciori zdraveni, ieşiţi din popor, apucă, împreună cu tine, calea spre boierie şi se duc să sporească şi să întărească falanga stăpânitorilor.

Profir: Ce câştiga, amice, poporul, dacă eu, Profir, feciorul morarului din Gârbăneşti, mă luam, de pildă, după tine şi combatem, într-o eternă opoziţie, guvernele burgheziei dominante? în locul meu era să vie alt fârtate din popor, mai cu cap decât noi. Eu era să umblu cu tine din cafenea în cafenea, amândoi în pardesiu, pe timp de iarnă, era să scriu şi eu, poate, două, trei ceasloave, ca şi tine (de cari să-i pese lumei şi mai puţin ca de-ale tale, căci n-am talentul tău) şi în Ioc să bem azi acest ceai onorabil, în casa mea, era să-1 bem într-o ceainerie ignobilă...

Policarp: Aşa ţi-era vorba acum douăzeci şi acum cincisprezece ani?

Profir: Ei, Doamne, Policarp, dar tu vrei ca toţi acei cai verzi pe pereţi, pe cari ni-i zugrăveşte la douăzeci de ani tinereţea ignorantă, să se zămislească aievea, în viaţă, şi să alerge spre noi, nechezând şi cu coada în vânt?!

Policarp: Nu erau cai verzi pe pereţi, Profire, când ne-am legat să trăim săraci şi demni şi să nu pactizam cu asupritorii părinţilor noştri.

Profir: Să zicem că e aşa. Dar adu-ţi aminte câţi eram: oare numai tu şi eu? Unde este Filipache? Unde e Popescu Gracchus? Unde sunt fraţii Spiridon? Unde e Antonie anarhistul? Unul e prefect, altul director de bancă, Spiridon cel mic s-a însurat cu o văduvă milionară; Antonie anarhistul e şeful poliţiei secrete...

Poli carp: Ce mă importă defecțiunile altora! Eu trebuie să mă țiu de cuvânt.

Profir: Numai cu o floare nu se face primăvara. Eroismul unuia singur este totdeauna inutil.

Poli carp: Eroismul unuia singur e frumos şi impunător, ca o columnă supraviețuitoare dintr-un templu risipit.

Profir: Pentru artă, pentru perspectivă, pentru posteritate... ***a la bonne heure!***

Policarp: Pentru morală şi pentru civism, Profire.

Profir: Cuvintele sunt frumoase şi le spui cu o măreție romană. Dar vrei să alerg şi eu la una din oglinzile tale de adineaori?

Policarp: Sunt preotul adevărului. Nu poți să mă cinsteşti mai mult decât jertfind Dumnezeului meu.

Profir: Policarp, văd lucrurile mai bine decât tine! Şi mă doare inima, ca de un frate, când, privindu-te cum eşti, te văd inextricabil încurcat în rețeaua celui mai fatal idealism. Ai rămas în urmă, iubite Policarp. N-ai mai învățat nimic de la bacalaureat încoace. Admir idealurile şi intransigența ta socială, dar mi-e milă de persoana ta. Inutil să-ți mai cer voie casate zugrăvesc... Când văd pe apostol, adus de spete, îmbătrânit înainte de vreme, purtând ghete cu două numere mai mari decât numărul lui, iar între sprâncene grija unei vieți cârpite şi sărăcăcioase, cum vrei tu să mai iubesc credința propovăduită şi ironicul tău avânt? Sunt surd iritat împotriva acestor convingeri cari nu te admit în slujba lor decât prost îmbrăcat şi prost hrănit! Policarp, dă dracului idealul! E un monstru viclean, un vampir nesățios de sângele nostru şi al copiilor noştri. îți place să-ți aduci aminte de camaraderia noastră de odinioară... Ei bine, mai ții minte seara aceea de toamnă, când terminaşi de citit, după mine, romanul lui Zola, ***L 'Oeuvre?*** Mai ții minte pe nenorocitul de pictor, Claude Lantier? Stăteam amândoi la fereastră, în dormitorul gol, şi cu frunțile lipite de geamul aburit, priveam cum pogoară seara, din cerul de noiembrie... Doar că nu plângeam, atâta impresie făcuse asupra noastră soarta eroului lui Zola. Ce era Claude Lantier? O victimă pe care idealul perfid şi mâncător de oameni, idealul intransigent şi orgolios, o ucidea, încet-încet, sub ochii noştri!

Policarp: O, Profir, înțelepciunea ta e scoasă din măduva realității şi amintirile pe cari mi le evocă sunt şi astăzi prețioase sufletului meu. Mă recunosc în portretul schițat şi îți acord că idealul ucide cu îmbrățişarea lui. M-am gândit, amice, asupra

soartei mele, de multe ori, în nopți fără somn şi pline de grijile vieții am privit în casa mea sărăcăcioasă, m-am uitat la copiii adormiți sub cuverturile peticite şi am încremenit în reverii amare, uitând de şirul cărții deschise, lângă lampă... Alături de viața mea, am pus în paralelă cariera grabnică şi strălucită a unor camarazi, azi viitori miniştri, cariera ta de om norocos şi harnic.

Profir: Spune-o din toată inima, Policarp, fără ironii, fără gelozie! Eşti un suflet cinstit şi străveziu... Am muncit, dragul meu, şi Dumnezeu ştie că nu mi-am însuşit paraua nimănui.

Policarp: Nu fi copil! Cunosc bine treburile tale şi e de prisos să faci acest gest de acoperire, când nu te amenință nici o intenție. Aşezăm lucrurile pe un plan superior. E vorba de două concepții despre viață, de două sisteme protivnice.

Concepția ta a fost practică şi oportunistă. Deşi ne-am despărțit, odinioară, bine încredințați, amândoi, că vom duce un aprig război de idei împotriva societății pe care o judecam nedreaptă, tu te-ai răzgândit, ai simțit, poate, că lupta va fi peste puterile tale de rezistență şi, descrescendo, te-ai alăturat de elementele cuminține şi de ordine. Inteligent, simpatic, străbătător, ai câştigat stima omului care îți este azi ministru, ai ajuns secretarul, sfetnicul, omul lui de toată încrederea şi ai mai avut norocul să dai peste cineva cu memorie bună şi cu tradiție boierească.

Dragă Profire, cine poate să te învinovățească de lucruri incorecte? Ai fost un om care s-a dat după viață, cântărindu-i greutățile şi tocmindu-se cinstit cu vechile lui convingeri... Te înțeleg, şi recunosc că ai lucrat ca un înțelept, - înțelepciunea aceea care priveşte viața şi dă din umeri, lasă tot şi toate să se întâmple cum este să se întâmple, nu se opune, nu se revoltă, ci mai vârtos recunoaşte ordinea existentă, o serveşte onest şi-i cere cuvenitele beneficii.

Profir: Nu poate fi înțelepciune superioară acesteia, iubite Policarp!... Crede-mă, n-am pierdut nimic din puterea mea de pătrundere şi din agerimea de altădată... Viața e veşnicul ocean şi noi - orice am crede, pretinde şi întreprinde - suntem, în vecii vecilor, ierburile marine, scoicile sau epavele, jucate lung de valuri şi aruncate într-o zi la țărm, spre uitare şi totală nimicire. Face omul, aici în viață, ceea ce voieşte? Ştie el cel puțin încotro merge şi care e înțelesul străduințelor lui? O, scumpe amice, iartă pe un ***rond-de-cuire*** să-şi aducă aminte de o imagine din Ossian (cred că din el) de pe vremea lecturilor noastre înfrățite... Spunea un bard bătrân unui rege, împovărat de gânduri: .,Ce e viața, o.

principe, şi cu ce vom putea s-o asemănăm? Cu o clipă de lumină, de chipuri şi de chiote, între două nopţi nepătrunse!

în serile târzii de toamnă, când stai la masă, cu thanii tăi, şi în căminul nalt arde câte-un stejar întreg, câte o pasăre aiurită intră în sală prin fcrestruile din partea dreaptă, fâlfâie, nesigură, deasupra ospăţului şi, descoperind sus ferestruile din stânga, se aruncă în partea aceea şî dispare afară în noapte. Venise din întuneric şi intră iarăşi în întuneric. Aşa e şi cu omul, aşa e şi cu viaţa omenească!..."

Policarp: Ai bună ţinere de minte, Profire...

Cu adevărat, cred că recunosc imaginea aceasta şi frumuseţea şi justeţea ei mă impresionează... Dar, amice, lasă-mă să mă folosesc şi eu de ea, în felul meu... Pasărea aceea care vine buimacă şi dă peste ospăţul manilor regelui nordic trebuie să fie un biet ciuhurez, care a căzut din tumul castelului feudal... Vulturii stau în cuibul lor, departe, deasupra stâncilor, sau, dacă e ziuă, măsoară spaţiul deasupra ţărilor şi a mărilor...

Recunoaşte şi tu că în lumea aceasta pe care mintea speculativă o proclamă de indescifrabilă, pe care înţelepciunea practică o recomandă bună de observat şi de exploatat, găsim adesea şi indivizi scăpaţi din frânele intereselor imediate şi porniţi pe împotrivire cu orice preţ De obicei, soarta acestora e pecetluită de mai înainte. Oricare ar fi sensul mai adânc al revoltei lor şi oricâtă profeţie adevărată ar aduce în lume inima unui revoltat, el trebuie să piară, apucat şi sfâşiat de roţile dinţate ale alcătuirilor momentului. Moarte profeţilor! au strigat popoarele totdeauna.

Ei! cu toate acestea profetismul n-a murit şi nu moare. Vai de cel născut între noi cu duhul dreptăţilor superioare şi cu presimţirea celor ce trebuie să se întâmple mai târziu! îl vom urî, îl vom prigoni, îl vom lapida, sau îl vom arunca în cisterna lui loan Botezătorul.

Ce om cu mintea întreagă, ce om tihnit, înţelept, cu simţul comun şi cu toate celelalte respectabile atribute sufleteşti, cari fac pe omul social folositor, nu va râde sau nu va plânge pe bietul nebun, distracţia soldaţilor din custodia regală! Din cisterna lui acoperită cu gratie, ca o colivie de bestii, loan Botezătorul ***vede,*** vede venind prăpădul şi sfârşitul himei, ca nimeni altul din palatul lui Irod. Şi el, loan Botezătorul, e nebunul şi toţi ceilalţi sunt cei cuminţi!

împrejurul coliviei, cântecele, petrecerile, dansul şi fericirea îmbată pe rege şi pe curteni.

Salomeea, răpitoare şi simbolică, împinge răpirea minţilor şi a simţurilor până la paroxism şi crimă. O lume întreagă trăieşte, se mlădie, se eterează şi se zeifică, în dansul ei. Cine poate să aibă mai multă dreptate decât Salomeea şi decât fermecatul Irod!

Şi totuşi, o, totuşi! din fundul cisternei răsună sentinţa îngrozitoare: „Pui de năpârcă! cum vă trece prin gând că veţi scăpa de mânia ce va să vie!"

Profir: Amice Policarp, ideile tale şi căldura cu care le împărtăşeşti sunt molipsitoare... Dar nu vreau să mă las contaminat, cu una cu două... Să mai turnăm puţin ceai în pahare şi să-1 rectificăm cu ceva rom...

Policarp: Toate, însă, rămân aşa cum ţi le spun. Tu şi cu cei de felul tău sunteţi oamenii vremei, v-aţi potrivit împrejurărilor şi trăiţi pentru profit şi pentru desfătare. Deasupra voastră, sufleteşte, stă categoria neliniştiţilor şi a nemulţumiţilor. Şi cei mari, printre aceştia, sunt proorocii şi martirii...

Profir: Admit această împărţire a ta, între adaptaţi şi inadaptabili; admit şi decretul tău în ce mă priveşte... Dar rămâne, pentru mine, în întuneric partea cea mai vie a chestiunei. Să zicem că vezi bine. Lumea de când e lume se alcătuieşte, se dezagregă, se luptă, se răstoarnă, suferă şi se preface. Majoritatea semenilor noştri sunt săraci cu duhul, se lasă purtaţi şi amăgiţi de cei abili. Puterea şi ştiinţa exploatărei se află, în depozit, la câţiva cumetri meşteri, printre cari tu îmi faci cinstea să mă aşezi şi pe mine. Aceasta e realitatea, aceasta e viaţa. Tu vii acum şi îmi arăţi în haosul social, ici şi colo, la distanţe de secoli, câte un singuratic, câte un răzvrătit şi-mi spui: iată un tribun, iată un predicator al umanităţilor superioare pe cari le aşteptăm. Foarte bine! Ce vrei, acum, să verifici sau să dovedeşti cu această viziune generală, culeasă din câmpul vieţei popoarelor?...

Policarp: Vreau să zgudui conştiinţa ta şi să te fac să simţi că noi înşine ne găsim într-unui din acele momente istorice supreme, când profetismul sparge stânca şi ţâşneşte peste noroadele însetate...

Profir: Aici este marea greutate! în ce fel vei turna în sufletu-mi convingerea aceasta? Ai putea să-mi spui, priveşte-mă pe mine şi încredinţează-te...

Policarp: Nu! Acest argument nu e la locul Iui faţă cu tine. Am crescut împreună, suntem colegi, m-ai văzut prea de aproape... Un profet nu e profet nici în casa lui, nici pe strada lui, nici pentru foştii Iui conşcoîari.

Profir: Vreau să te primesc, totuşi, cu entuziasm: profet în ţara ta! Dacă, însă, mă înşel? Tu ştii prea bine că există şi profeţi falşi. Şi cine vine să ne chezăşuiască adevărul? Poate că te înşeli pe tine însuţi şi mă înşel şi eu cu tine!

Policarp: Şiret ce eşti! Nu degeaba ai ajuns tu mare dregător, într-un minister burghez românesc. Ţii să mă scoţi uşor ridicul. Amice Profir, ca să-mi treacă prin cap să-ţi cer credinţă, fără să-pl fi pus sub ochi argumente, ar trebui să simt în tine puritatea şi sfânta naivitate a Apostolului Filip...

Profir: Br! Mă turteşti rău...

Policarp: Pedepseşte-te singur şi adu-mi încoace, un moment, ***Biblia*** sau, cel puţin, ***Noul Testament...***

Profir: Dacă e numai atât, pedeapsa nu e grea. Am aci, aproape, ***Noul Testament.***

Policarp: Adu-1 să-pi arăt, în ***Evanghelia lui loan,*** ce-am voit să înţeleg cu Apostolul Filip.

Profir: Nu cumva apostrofa lui: „Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl şi ne ajunge"?

Policarp: Ai ghicit... Dă-ţi seama, prin urmare, că n-am uitat pe ce lume mă aflu. Convingerea de la inimă la inimă, focul sfânt aprins din jeraticul credinţei, dacă mai sunt şi astăzi cu putinţă, sunt în lumea sfinţită prin sărăcie, prin dureri şi prin lacrimi. Argumente, Profir, argumente, probe, fapte! voiesc să grămădesc pe capul tău...

Profir: Iată capul meu, iubite Policarp, ia-1, fără mânie, în mâinile tale de alchimist social, şi fă-1 să cugete la fel cu tine. Sunt supus şi ascultător. Dovedeşte-mi că, azi, în ţara noastră avem nevoie de uriaşele tale visuri sociale şi de frigurile revoluţionare cari te încearcă pe tine şi pe câţiva amici ai tăi.

Policarp: Departe de mine să cred aşa ceva, ori să vreau să-ţi dovedesc aşa ceva! Ambiţia mea e mult mai mică. Eu sunt nemulţumit de tine să te văd atât de închis în succesele vieţei tale şi atât de trădător faţă de credinţele din tinereţe. Şi îţi mărturisesc, vreau numai să zgârii egoismul tău masiv şi să te fac să simţi că de jur-împrejurul tău este atâta lipsă, atâta nedreptate, atâta neomenie socială încât tu, egoistule, faci o crimă când rămâi senin, nepăsător, alături de nemiloşii beneficienţi.

Profir: Dragul meu amic, nu ştiu cum va ieşi demonstraţia pe care vrei să mi-o administrezi. Recunoaşte, însă, şi tu că mai mult decât întreaga mea luare-aminte şi întreaga mea bunăvoinţă nu pot să-ţi pun la dispoziţie. Iată, sunt foarte bucuros să ne

Vi
;

întâlnim o dată pe săptămână, între ora ceaiului şi cină, aici la mine, sau la tine, şi, cu coatele pe masă şi învăluiţi în fumul de ţigare, să privim oamenii şi vremea, să aud judecăţile tale şi să le precizez pe ale mele.

Policarp: Recunosc că, deocamdată, nu poţi să faci mai mult. Primesc cu plăcere... Ne vom întâlni, cât mai exact cu putinţă, o dată pe săptămână, la orele acestea. Săptămâna viitoare, şedinţa va avea loc la mine acasă.

Profir: Fii bun şi primeşte să nu fie la tine, ci tot la mine... Prevăd că săptămâna viitoare voi avea, după-amiază, conferinţe suplimentare cu ministrul şi poate în loc de un pahar cu ceai, la ora ceaiului voi fi nevoit să te oblig la o cină completă, câteva ore mai târziu...

Policarp: îmi dau bine seama de toate primejdiile ce mă ameninţă: ministrul, cina şi alţi factori de persuasiune pe cari îi Iaşi să vorbească rn locul tău...

Profir: Dragul meu, avem riscuri egale. Ce-ar zice ministrul când ar şti că ne întâlnim prieteneşte şi că ascult predicele tale?

Policarp: Profire! Aceste predici răsună, poate, la urechile unui viitor ministru!...

ÎNTÂI MAI

Sărbătoarea cea dintâi dintr-un calendar ai cărui sfinţi şi martiri sunt încă necanonizaţi.

E întâi Mai - sărbătoarea muncii şi a proletariatului unit din lumea întreagă. Dar ziua se vesteşte nouroasă şi umedă. O ploaie fină, aci reţinută, aci jucăuşe în văzduhul cenuşiu şi rece, învăluie toată dimineaţa acestei zile. La amiază şi după-amiază. câteva ore de întrerupere, iar seara o largă şi generoasă aspersiune.

Cu toate acestea, pe Şoseaua Jianu, spre cunoscutul Bordeiul-Vechi, pelerinajul e nesfârşit. Cei optimişti îşi spun şi spun altora:

- E semn bun, e semn de fericire şi de propăşire.

Cineva de lângă mine se exprimă cu convingătoare încredere:

- în toată această mulţime pe care o stropeşte ploaia, pare că văd o comoară de seminţe, îngropate spre rodire. Din fiecare bob, atins de ploaie, va răsări, la anul, zeci şi sute de alte boabe. Din fiecare socialist, pe care-1 udă ploaia, la acest întâi Mai 1919, vor creşte, prin generaţie de propagandă, zeci şi sute de socialişti, la anul, întâi Mai 1920.

Mă plimb prin parcul larg, trec printre grupele cari se odihnesc pe iarbă, ospătează sau se învârtesc în horă şi mă bucur de bucuria tuturor. Au atâta drept să se veselească aceşti copii ai lui Atlas, atotsprijnitorul!

E atât de legitimă sărbătoarea aceasta, poate singura întreagă şi plină, sufleteşte, într-un an de zile întreg.

E lume de toată mâna, cu toate înfăţişările şi de toate vârstele. Sunt muncitori cari de-abia au avut vremea sau putinţa să schimbe câte un amănunt, din portul lor de muncă. Sunt funcţionari comerciali cari se arată îmbrăcaţi cu îngrijire. Sunt femei în număr considerabil, unele purtând şăpcuţa încasatoarelor de la tramvai, altele îmbrobodite, altele cu capul gol, multe doamne, în chip corect şi simplu. Dar sunt şi copii, mulţi copii, veniţi cu părinţii lor, sau cu amicii lor. Şi gândul că toată această lume a pornit, cu mic cu mare, ridicată în sus de o convingere mai mult decât politică, de un avânt aproape religios, ţi se impune la fiecare pas.

Un amănunt mult instructiv este că soldaţii francezi nu lipsesc. Douăzeci, treizeci de soldaţi francezi socialişti s-au perindat ieri la grădina de întâi Mai, amestecându-se, vorbind, fraternizând cu socialiştii români. Printre oratorii cari au luat cuvântul a fost şi un soldat francez.

Se simte, în toată această lume, trăind credinţa în marile destine pe cale de îndeplinire. E ceva care umple inima, impresionează pe oricine şi contagiază chiar pe protivnicul doctrinar.

Poţi să mai discuţi dreptatea lor când sunt atât de mulţi, când trec prin viaţa aceasta, împovăraţi atât de greu şi când bunătăţile vieţii s-ar putea, atât de uşor, repartiza mai drept şi mai frăţeşte!

Au vorbit de dimineaţă câţiva fruntaşi, vorbesc şi după-amiază câţiva, aşa cam la întâmplare, după capriciile ploii. Pe unii i-am văzut mai de departe, vorbind, deasupra tovarăşilor adunaţi şi îmbrăţişând, cu gesturi largi, idealul în marş. Iată-1 acum pe Ilie Moscovici. Un cap interesant, nişte ochi de copil şi de apostol. Un suflet arzător şi nebiruit.

Dar plouă, plouă din ce în ce mai tare. E semn de noroc şi de spor viitor. Grupurile se desfac, horele încetează, mesele se ridică. Toate adăposturile sunt pline. Afară din grădină, sub umbrarele celor câteva cârciumi de la răspântie: lumea, deasă ca peria.

O parte dintre festivanţi votează refugierea la „Flora", aci aproape, pe Şoseaua Kiseleff. La „Flora", simbolică idee!

Şi-a fost aşa cum trebuia să fie. După ce tovarăşii socialişti, aşezând masă lângă masă, au făcut un şir lung de oaspeţi, lung cât toată veranda de la „Flora", în acest local, atât de cunoscut şi de scump privilegiaţilor societăţii noastre, a răsunat întâia oară, a răsturnat profetic ***Internaţionala*.***

Sculaji, voi oropsiţi ai vieţei,
Voi, osândiţi la foame, sus.

Mai, 1919

PUTEREA CELOR MULŢI

Am văzut odată, în celebra publicaţie de război social ***L 'Assiette au beurre,*** un desen cu legenda: ***Uriaşul se deşteaptă.*** Un Goliat muscal, întins pe pământ, părea că se trezise în acel moment şi avea mişcarea omului care se propteşte în coate ca să se ridice îh sus. Dar pe spinarea celui ce dormea de veacuri se ridica, în chip de templu, construcţia capitalisto-ţaristă pe care de fapt mujicul rus a purtat-o de sute de ani. Colosul vrea să se ridice din somn şi din noroi! Templul din spin are-i se clatină şi se croieşte, columnele susţinătoare pornesc îh lături, iar idolul din templu, cu cununa căzută, cu braţele disperate, aleargă să scape de pieire.

Câtă profeţie cuprindea acest desen simbolic, au dovedit-o evenimentele la cari am asistat. în Rusia autocrată de acum vreo câţiva ani, proletariatul revoluţionar e stăpân cel puţin pe inima Rusiei şi soarta regimului absolutist, orice ar fi să se mai întâmple de azi înainte, a coborât în sicriul istoriei. Puterea celor mulţi, atâta vreme ignorantă de sine, risipită şi neorganizată, a umplut încă o dată cerul lumii şi ochii noştri cu splendorile fulgerului roşu:

Pe străzile încruşite de flăcări orbitoare
Suiţi pe baricade de bulgări de granit
Se mişc batalioane a plebei proletare
Cu cuşme frigiene şi arme lucitoare
Şi clopotul de-alarmă răsună răguşit.

Războiul cel mare, care a căzut asupra Europei capitaliste ca o ploaie de bolizi nimicitori, începe să se clarifice înaintea cugetelor noastre. O înţelegere nouă prinde să lumineze vastul câmp de

ruine. Un cristalin revărsat de zori se arată după o zi de pâclă şi de măcel. începem să înţelegem de ce acest război a trebuit să fie. începem să înţelegem cine l-a pierdut şi cine l-a câştigat! întoarceţi privirile înapoi spre situaţiile de acum zece şi cincisprezece ani. Priviţi zidurile militariste cari făceau din fiecare stat mare din Europa o cetate înfricoşată. Aducepl-vă aminte de pădurile de arme, de dealurile de gloanţe şi de obuze şi de trufia războinică universală.

Ce putea tribuna roşie, ce puteau revendicările muncitoreşti şi lupta socială p ac in ic ă împotriva unor state burgheze orgolioase şi rezimate pe mii de tunuri! Balaurii capitalişti trebuia să se mănânce ei între ei. Nu-şi puteau într-adevăr găsi adversari mai vrednici - decât ei pe ei înşişi. A fost o mirare universală, a fost o deziluzie dureroasă, pentru toţi visătorii, pentru toţi umanitariştii, când - la izbucnirea războiului european - socialiştii au rămas indecişi, ba, pe ici, pe colo, s-au declarat solidari cu burgheziile războinice. I-a condus un instinct admirabil! Atitudinea lor a fost singura înţeleaptă şi profitabilă. E ca şi cum şi-ar fi dat cuvântul de ordine: „Tovarăşi! lăsaţi pe burghezi să-şi spargă capetele! Lăsaţi-i să se externi ine ze unii pe alţii, să-şi distrugă bogăţiile şi să calicească! Din falimentul lor, va ieşi biruinţa noastră!"

Neapărat, acest cuvânt de ordine nu şi l-au dat deloc. Cine ştie, chiar dacă o fi fost vreun cap de socialist cugetător care să înţeleagă jocul sorţilor. Dar instinctele sociale te poartă în luptele de clasă tot atât de sigur ca pe animal instinctul lui specific. Socialiştii au lăsat pe burghezi să se domolească singuri şi să răstoarne, unii peste alţii, zidurile monstruoase cu cari se înconjuraseră.

Stăm azi în preziua păcii, menite să aducă popoarelor Europei mai multă siguranţă şi mai multă linişte ca până acum. Dulce iluziune! Adorabilă scenerie de marionete! Cui îi vine în minte că am intrat într-o epocă cu totul nouă şi că între noi cei de azi şi noi cei de acum zece ani istoricii viitorului vor pune hotarul alb, care desparte o eră de era următoare!

Ne-a fost dat să vedem cu ochii noştri cum se prăbuşesc lumile vechi şi cum se nasc cele nouă. Şi mi se pare că spectacolul e cu deosebire interesant, privit de pe insula noastră românească. Este de cel mai vital interes al nostru să-1 urmărim cu încordare şi să învăţăm din el tot ce se mai poate învăţa. Puterea celor mulţi, eliberată de jur-împrejurul nostru, se ridică, se zbate, clocoteşte şi

caută un echilibru nou. Să nu ne amăgim cu gândul că s-ar putea vreodată s-o vedem revenind la matca dinainte. Ar fi absurd. Doar războiul prin care am trecut a fost atât de groaznic, fiindcă era vorba să dea peste cap, cu temelii cu tot, o cogemite lume burghezo-capitalistă!

Printr-o întâmplare fericită mai avem încă timp de observaţie şi de meditare. Dar să ne fie observaţia pătrunzătoare şi meditarea concludentă. Iată priveliştea care ni se desfăşoară dincolo de graniţe; iată şi noianul nostru de lipsuri şi de suferinţe, de cereri urgente şi de îndepliniri zăbovitoare. Ar fi păcat să nu înţelegem ceea ce se înfăţişează atât de intuitiv priceperii noastre. Ar fi un greu păcat!

Puterea celor mulţi!... Dar aţi simţit-o aseară, iubiţii mei bucureşteni de pe Calea Victoriei, ca pe o adiere marină aspră şi sănătoasă. Aseară, sub luna plină, pe când Capitala îşi spiritualiza conturele, în prăvăliile înţesate, în cafenelele capitonate, pâlpâiau timide şi întrebătoare lumânările din veacul celălalt. Timide, pâlpâiau şi se întrebau şi cugetele cari au rămas cu un veac în urmă: - E adevărat că avem greva generală7 Cum aşa?

înţelepciunea latinească spunea despre destine că pe cel ce vrea îl duc cu ele, iar pe cel ce nu vrea, îl târăsc cu ele. Aşadar, să voim, să nu voim - rezultatul e acelaşi. Dar şi mintea speculativă are drepturile şi autonomia ei.

Cartea vremei stă deschisă sub ochii tuturor. Niciodată paginile ei n-au fost mai citeţe şi mai elementare. Guvernanţi din ţara noastră, cu ochelari şi fără ochelari, citiţi de zor, până mai este vreme!

14 iunie 1919

LA MORMÂNTUL LUI FRJMU

Cimitirul Sfânta Vineri e cuprins într-un vast semicerc de gunoaie, de cocioabe şi de ulicioare umede. Această pitorească vecinătate rămâne ascunsă pentru cei ce se apropie de cimitir prin Calea Griviţei, dar se destăinuieşte cu farmec cutezătorului care taie maidanele de Ia răsărit şi vine spre locul de odihnă, printr-una din acele stradele verzi-albastre, tainic solidare cu cimitirul. Aşa am făcut eu mai serele trecute. După ce mi-am săturat privirea cu

tot ceea ce pot să adune mizeria, nepăsarea şi anii nenorociţi, într-un cartier mărginaş al Capitalei, am intrat în Calea Griviţei şi de aci în cimitir.

Un contrast plăcut m-a izbit din capul locului. Aici mai merge! Copacii şi copăceii, aproape învestmântaţi în toată frunza lor, dau faţă cimitirului şi contrazic tristeţea crucilor. Iarba mătăsoasă de pe marginea aleelor e constelată cu floricele. Pe morminte palpită, ca nişte fluturi catifelaţi, căzuţi de prea multă zburdălnicie, mii şi mii de toporaşi. Cărăruile din cimitir sunt destul de aşternute şi îngrijite. Mormintele sunt aşezate cu ordine mulţumitoare. Câte zece, câte nouă, câte şapte, în şir milităresc, ele înaintează ferm, spre cucerirea spaţiului gol şi spre dărâmarea gardurilor împrejmuitoare. Curăţenie, ordine, viaţă! Ce bine e la cimitir! Cât de respingătoare şi de fetidă e viaţa aci alături de domeniul cimitirului! Dar răbdare. E cu neputinţă ca ordinea şi metoda să nu biruiască cu încetul haosul şi destrăbălarea de primprejur.

Ştiu că amicul Frimu are la căpătâi un stâlp roşu. Am aflat lucrul acesta într-o crâncenă dimineaţă de februarie, pe la ora cinci, când făceam coadă cu mahalagiii mei, la distribuţia pâinei. O cumătră, învelită m broboadă, povestea, ca să treacă vremea, ce ciudată înmormântare îi văzuseră ochii cu o zi ori două mai înainte, între amănunte era şi un stâlp roşu, menit, după toată aparenţa, să însemneze locul unde doarme socialistul Frimu. Dar de atunci şi până azi, prea răsfăţat de viaţă şi încântat de treburile mele, n-am mai nimerit ceasul prielnic pentru vizita cuvenită unui amic.

Găsesc stâlpul roşu, fără nici o greutate. Bietul Frimu, el răzleţitul şi revoltatul, trebuie acum să ţină pasul, să păstreze şirul, în rând cu ceilalţi pensionari ai cimitirului. Dar nu e stâlpul uriaş care credeam eu. E un stâlp micşor, la potriva miilor de cruci umile cari spuzesc cimitirul. Pe mormânt, ca pe toate celelalte - proaspete şi încă neuitate - un pâlc de toporaşi. Mâini înfrigurate, mâini aspre şi puţin dedate caligrafiei, au scris, pe stâlpul roşu, câteva nume, câteva amintiri.

Rămân pe o bancă apropiată şi privesc, în lumina aurie a serei, mormântul cu stâlp roşu. Desigur că, odinioară, nici mormintele eroilor creştini nu erau mai arătoase ca acesta. Şi nu e stabilit în amara noastră lege omenească, să închidem, degrabă, în mormântul cel mai prizărit dacă nu cel mai insultat - inima devotată şi eroică? Nu sunt pline cărările pământului de mormintele mai totdeauna timpuriu săpate ale celor mai buni dintre noi? Nu e sfânta noastră datină să trimitem, cu vigilenţă, ori de-a

dreptul la cimitir, ori cu anticameră la casa de nebuni, pe cei ce gândesc altfel decât majorităţile trecătoare şi neroade?

Scump prieten, inimă fierbinte şi suflet de apostol! Ai voit să mântuieşti pe fraţii tăi, ai voit binele poporului, ai voit să potriveşti cu rindeaua ta - tâmplar sublim -nodurile şi scrije-Uturile blestematei trupine sociale! Te priveam totdeauna cu drag şi cu admiraţie. Iubeam avântul tău, veneram sfânta ta sinceritate şi mă plecam adânc, cum mă voi pleca întotdeauna, înaintea crezului tău socialist. Dar de ce nu pot să-**1** spun şi eu pe de rost, convins şi tare, cum îl spuneai tu? De ce, dându-ţi ţie şi tovarăşilor tăi, toată inima mea, nu pot să vă dau şi înregimentarea mea?

Vai! fiindcă cunosc prea bine, prea adânc, slăbiciunile şi fatalităţile naturei omeneşti. Fiindcă, din nenorocire, am înţeles prea multe lucruri, din zbuciumul acestei lumi, din oarba desfăşurare a istoriei şi din meandrele sufletului omenesc.

Dar soarta ta şi a multora din lumea voastră roşie mă înfloară şi mă nelinişteşte. Curajul vostru, credinţa voastră şi din când m când moartea voastră eroică mă aduc la grea cumpănă. Aşa trăiau, aşa mureau şi legionarii lui Iisus Christos, acum şaptesprezece şi optsprezece veacuri! Tu însuţi - atât de curat la inimă, atât de iubitor de oameni şi de plin de idealul tău - tu cu viaţa ta, violent isprăvită la calea jumătate, îmi aminteşti de o întâmplare analoagă, pe care o recitesc cu evlavie, în fiecare an, înainte de Paşti.

Mă tulbură asemănarea aceasta, mă tulbură eroismul vostru şi mă tulbură dreptatea revendicărilor şi a luptei voastre. Dar ce vreţi?... Mi-am dat cuvântul şi credinţa mea în chip irevocabil Celui mai mare dintre voi toţi, cari aţi murit şi veţi mai muri în spânzurători şi în puşcării.

Sunt în preajma unor întrebări grele şi temute, de cari mă apropii uneori cu impresia că dau de picioarele unor ziduri uriaşe, nebiruite. Ce noroc că seara e galeşă şi aurie, moartea - termen inevitabil - mai demonstrată ca oriunde şi deşertăciunea vieţii mai evidentă ca totdeauna!

Stâlpul roşu străluceşte la soarele în declin şi mă obsedează. Eşti un semn întâmplător, aici în cimitir, ori eşti o profeţie? Cât aş vrea să pironesc în tine o stinghie transversală şi să te readuc la semnul meu familiar şi sfânt! De ce? Ştiu şi eu! Sunt încredinţat că, în împărăţia pe care o aştept, judecata şi sentimentele vor fi mult mai drepte ca sub soarele ce apune, sunt încredinţat că dreptatea lui Frimu e mărturisită şi de îngeri, dar aş fi voit ca pe

mormântul lui să văd simbolul din veacuri convenit, al morții eroice pentru umanitate.

Să nu dezbinăm insă unitatea noastră de simțire, pentru acest amănunt. Voi primi acest stâlp roşu de la căpătâiul tău, cu tot ce simbolizează şi proclamă. Primeşte şi tu să şoptesc deasupra tihnei tale: ***Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, căci a lor este împărăția cerurilor,! QAatei,*** 5. 10).

1919

IEŞIND DE LA MECENA

(Teobald şi Corncliu ies, la miezul nopții, din palatul lui Mecena. Unul e sculptor, celălalt e poet... Noapte clară de toamnă. Orionul răsare).

Teobald ***(iese cel dintâi, prin portița încadrată în poarta uriaşă de fier împletit; se împiedică de cineva lungit alături, dar sare şi se retine):*** Ce dracu e asta!... Ce faci aici, amice?... Se vede treaba că ai băut mai mult decât mine.... ori, ca şi mine, dar pe stomacul gol...

Necunoscutul: N-am băut, n-am mâncat, coconaşule!... Viu de departe... Caut de lucru... Facepl-vă pomană!

Teobald: Aşa se întâmplă totdeauna... La poarta bogatului (milostiv ori nemilostiv), te împiedici, regulat, de Lazăr... Macena al nostru e destul de generos (când vrea să fie) şi, pe cât ştiu eu, exceptându-ne pe noi cerşetorii de lux, are zile hotărâte, pe an, pe lună... când ospătează şi pe alți colegi, mai... mahorcă decât noi... Amice, n-ai nimerit bine... Astă-seară au mâncat, la Mecena, cerşetorii veseli... Corneliu, caut prin toate buzunarele suta de franci pe care mi-a dat-o adineaori Mecena şi n-o găsesc... Dar ce folos! colega aci de față n-o să poată să-mi dea rest 95 de lei... Ia vezi, Corneliu, găsim la tine 5 lei?

Corneliu ***(iese din portița unde rămăsese nemişcat, caută în buzunar şi întinde 5 lei celui ghemuit lângă poartă):*** Ține, omule... Ascultă o povață: nu mai sta aici; du-te la Azilul de noapte... A-zi-lul de noapte... întreabă pe un paznic încotro e...

Teobald ***(se depătează, la braț cu Corneliu şi caută să-şi potrivească paşii după paşii lui Corneliu, cam atărnându-se de brațul lui):***

..Acoperind cu noime sărmana lui viață
Şi arătând... la stele... a mizeriei lui față
Fața. Căci înțelesul c-acelaşi la toți dat...

Da... înțelesul e acelaşi..., fie că eşti Mecena şi acum servitorii îți aduc tunica de noapte, ca să te culci în patul tău de fildeş, aşternut cu puf de lebădă... fie că eşti prietenul care orbecăieşte spre Azilul de noapte, până când o da peste un sergent sanchiu şi iute de pumn... în fond, e acelaşi lucru... căci ***vis al morței eterne e viața lumei întregi...*** Da, acelaşi lucru... dar, fie vorba între noi, afurisite deosebiri, în visul ăsta! De la pernele lui Mecena până la ghiontii şi cizmele sergentului, orice am zice, e o cale respectabilă... Ascultă, Corneliu, deşi am tăcut astă-seară prea multă cinste vinului lui Mecena, totuşi n-am scăpat din vedere că ai stat între noi, cari luminam chef şi nerozie, ca un sfeşnic stins...

Corneliu: Ce chef! ce nerozie! mai cu vârf ca totdeauna.

Teobald: Dacă vrei... Acest vârf l-ai pus, însă, tu, privindu-ne din rezerva ta de om treaz şi muncit de gânduri... Chestie de perspectivă... Mi se pare că ai băut numai apă... Prima sticlă să fi avut bărbăția s-o bei, şi toate se schimbau şi ieşeau bune... Spune-mi ce ai?... Care dintre conmeseni nu-ți plăcea?... Mecena... a fost amabil, băiat bun, generos, mai generos ca oricând... De vreo trei ori l-am văzut cum scotea portmoneul lui cu colțari de argint... Am prins curaj... Şi-a scos portmoneul încă o dată, şi pentru mine.

Corneliu: Mecena e acelaşi foarte amabil risipitor de orz...

Teobald: Pe gâşte... da., da... Atunci, cine nu-ți plăcea?... Zozo, Wanda, Bandeira... gâsculițe încântătoare, ca de obicei! deşi m-au plictisit astă-seară cu cearta lor pentru rolul Salomeei... ***Directorul Amphiteatrului*** cred că n-a putut să te supere, fiindcă de-abia alaltăieri citirăm în ziarul lui un judicios elogiu asupra ultimului tău volum... Te-a indispus istrionul de Filimon?,.. Tu, care ai rămas tot timpul treaz, ai putut să vezi mai bine decât mine că venise beat, de unde venise... Ceilalți... cine dracu mai era?... a, cei trei băiețandri de la noi, de la Bele-Arte... Ce-au putut să-ți facă ei?...

Corneliu: Dibuieşti în întuneric. Voi... ați fost aceiaşi ca de obicei - cerşetori veseli, cum ai spus adineaori. (Tu eşti tare în cuvinte bine găsite... când, personal, începi să te cam pierzi...) Nu sunt nici supărat, nici întristat; încep numai să mă judec şi să

vă judec. încep să gândesc şi fiindcă asta, în cercul vostru, e lucru neobişnuit, iată-mă de-a dreptul sinistru.

Teobald: începi să gândeşti... Prost lucru, Corneliu! O să-ţi meargă rău! Dar, în fine, la ce gândeşti, amice?

Când ştii că visu-acesta cu moartea se sfârşeşte
Că-n urmă-ţi rămân toate astfel cum sunt, de dragi
Oricât ai drege-n lume...
la ce te mai gândeşti ?

Corneliu: Teobald. Mi-e ruşine de mine, de tine şi de noi toţi cari am lins talerele lui Mecena astă-seară şi pe urmă i-am rupt buzunarele...

Teobald: Bun! Nu-ţi spusei eu? O să-ţi meargă rău, Corneliu!

Cornelia: Suntem paraziţii lui Mecena! M-e ruşine de noi.

Teobald: Mai întâi, scumpul meu poet socialist, recunoaşte, din capul locului, o neaşteptată dreptate, o egalizare a lucrurilor în sensul cel mai eminent socialist. Suntem paraziţii lui Mecena? Foarte bine! Să aibă şi el! Altfel, fără noi, unde ar ieşi dumnealui, când atâţia servitori şi servitoare, spălătorese şi jupânese deretică, scutură, spală, calcă, suflă cu zacherlin şi primenesc zilnic tot palatul! Există o sfântă dreptate, Corneliu! Să aibă şi Mecena paraziţi!

Corneliu: Poarte-i sănătos! Eu unul îmi dau demisia.

Teobald ***(opreşte pe Corneliu, în văzul unui felinar, şi-l priveşte din umbră. Clatină din cap, cu aerul cuiva care întrevede o taină de conştiinţă):*** Grav de tot. Corneliu, ceea ce-mi spui tu risipeşte uşoara mea beţie... Sau, cum am zice mai bătrâneşte, uni strică cheful. Un secret de care nu pot să-mi dau seama stă la fundul sufletului tău. Ce fel de secret, e treaba ta.

Corneliu: Teobald, eşti perspicace ca de obicei. Cu adevărat, în viaţa mea din ultimul timp s-au petrecut lucruri pe cari nu le ştii. Dar din ele nu fac nici un secret. Dacă vrei să mai pierdem un sfert de oră, sunt gata să-ţi spun totul...

Teobald: Tu ştii ce dihanie de om sunt. Fiecare cu treburile şi secretele lui! Despre mine unul poţi să-ţi păstrezi taina o mie de ani. Dar tu ştii că Mecena te iubeşte.

Corneliu: Iar Mecena!

Teobald: Ei, da, Mecena, pe care **1**-a apucat guturaiul de atâta răceală câtă ai răspândit în juru-ţi, astă-seară. M-a luat la o parte (după ce suta de franci trecuse în buzunarul meu) şi m-a rugat să

te descos. Mecena te iubeşte, anarhistule, deşi nu i-ai făcut niciodată plăcerea să-1 ciupeşti nici măcar cu un pol.

Corneliu: în cazul ăsta, bună seara. Nu-ţi mai spun nimic.

Teobald: Eşti nebun?! Cu ce obraz mă arăt eu mâine la prânzul lui Mecena? Dragă Corneliu, povestea ta e preţul mesei mele de mâine. Nu pot nici să postesc, nici să mănânc cu nasul în farfurie.

Corneliu: Tu ştii ce dihanie de om sunt eu... Fiecare cu treburile şi cu creditorii lui.

Teobald: Ingrat ce eşti! Aşa preţuieşti tu sinceritatea pură? Aşa înţelegi tu pe filosoful Teobald, de profesie sculptor?

Corneliu: E drept... Tu nu ştii să minţi. Dar să afli secretul meu ca să-1 vinzi lui Mecena?!

Teobald: Ca să-1 prefac în pâine, în vin şi-n untdelemn, speciile sfinte ale Bisericii...

Corneliu: Fă cum vrei Tu eşti şi rămâi un băiat bun, cu tot cinismul tău, ori, poate, tocmai pentru acest cinism.

Teobald: Ne-am împăcat! Ce să-i spun lui Mecena?

Corneliu: Vei afla imediat. Vezi colo sus, la mansardă, lumina aceea, sub abajur verde?

Teobald: O văd... Ce însemnează lumina aceea?

Corneliu: E un semn pentru mine: „Fii liniştit; mama e mai bine". Dacă lipsea abajurul verde, mă urcam acolo.

Teobald: Suprapământească taină! Tocmai la catul al şaptelea!

Corneliu: într-o seară, prin august, trecând pe lângă un magazin, văd că iese dinăuntru o fată palidă, după toată înfăţişarea, o vânzătoare... Sunt mai puţin măgar decât alţii din semenii mei, dar, în seara aceea, am fost la fel cu ei... Am urmărit pe mica muncitoare şi i-am adresat cuvântul. A stat un moment locului, ostenită şi calmă, m-a privit cu o privire care mi-a ridicat sângele în obraz şi mi-a spus pătrunzător:

„Domnişorul meu, faceţi o confuzie: sunt muncitoare cu ziua şi alerg la mama care e bolnavă". O indignare temperată de nu ştiu ce milă dispreţuitoare dădea clarităţi de lună chipului ei dulce şi serios. Am bâlbâit prosteşte:

„Domnişoară, pot să vă fiu de vreun folos..."

„De nici un folos, domnule... Calea d-tale e una, a mea e alta... D-ta pari a trăi în huzur, eşti binişor îmbrăcat, ai timp să te ţii după fete, pe stradă, probabil că ai cinat sau te duci să cinezi, între boieri... Eu sunt săracă, muncesc toată ziua pentru câţiva

franci, întreţin pe mama... şi nu ştiu dacă voi găsi acum, acasă, altceva decât o coajă de pâine..." Cuvintele acestea mă dezmeticiră şi mă făcură să înţeleg cu cine am de-a face...

„Dră, în clipa de faţă, înaintea d-tale, recunosc că sunt un măgar... Nu mă pedepsi după cum merit.. Nu sunt nici bogat, nici imbecil, nici canalie..." Şi-i spusei cum mă cheamă... Rămase nemişcată. După un moment de cugetare îmi spuse cu o umilinţă nepreţuită:

„Marele d-tale patron, Corneille, apare în legendă alături de un biet cârpaci, care-i drege pantoful. Poetul Corneliu are oare nevoie de o lenjeriţă pentru cămăşile lui?..."

Mă aplecai adânc şi-i sărutai mâna.

„Domnişoară, iartă-mă! şi spune-mi, te rog, cu sinceritate: eşti într-adevăr o simplă lucrătoare, sau ieşind de la vreo meditaţie, te-ai abătut prin Lipscani să târguieşti ceva?"

„Domnule Corneliu, ***urmează-mă\"***

Acest cuvânt, consacrat de justiţie, mi-1 spuse cu o solemnitate pe cât de drăgălaşă, pe atât de poruncitoare...

Teobald: Şi-ai urmat-o... Şi-ai rămas arestat.

Corneliu: Da, Teobald... Dar n-am rămas arestat, ci dimpotrivă, am ieşit din abjecta puşcărie, care era viaţa mea de până acum. Am întâlnit un suflet, o conştiinţă superioară şi atotclară, o femeie-erou... Trăieşte cu maică-sa şi pentru maică-sa, acolo sus... După ce vine de la istovitoarea ei muncă de vânzătoare, citeşte până la unu noaptea... E un suflet generos şi mare. Sunt astăzi ucenicul ei... M-a făcut să înţeleg câtă demnitatea şi câtă frumuseţe pot să încapă într-o viaţă independentă şi curajoasă!

Teubald: Ce-mi spui tu e minune mare! De unde vine eroina ta? din Rusia, din Norvegia, din America?

Corneliu: Poate, prin strămoşii ei; ea, însă, e născută în ţară şi maică-sa tot aşa... Dar de ce îmi ceri acest detaliu de mahala?... Ţine-ţi închipuirea acasă: nu e nici nihilistă, nici feministă; are un bun-simţ excelent şi o temeinică pricepere socială: ***să muncească fiecare cu cinste şi cu sârguinţă,*** iată filosofia ei.

Teobald: Toate bune! Dar pentru ce ne strici cheful, nouă şi lui Mecena?

Corneliu: Orb şi îmbâcsit ce eşti! Nu înţelegi tu că intrând în casa acestui om bogat, suficient şi amabil cu făţărnicie, lăsăm la garderobă, o dată cu slabele noastre paltoane, şi toată demnitatea noastră?... Ce suntem noi, în casa lui? Nişte paiaţe, nişte „câini savanţi", nişte pasări curioase!... Tu, Teobald, om voinic, puternic să sfărâmi pietre, **te** învârteşti toată **ziua** în vagul tău atelier de sculptor şi seara vii să amuzi pe **Mecena** - cu preţ **de** cinci poli **pe** săptămână!...

Teobald: Exagerezi, Corneliu: n-am mai văzut cinci poli din luna cealaltă...

Corneliu: Ce munceşti tu? Ce produci tu? Cu ce justifici tu dreptul tău la viaţă şi la consideraţia semenilor tăi?

Teobald: Ce să-ţi răspund! Dacă ai uitat-o pentru tine, ai uitat-o şi pentru mine... Corneliu! suntem artişti, poeţi, animale de lux, pe lumea aceasta, şi locul nostru nu poate fi aiurea decât în colivia lui Mecena.

Corneliu: Eroare primejdioasă, amice! Suntem artişti, suntem poeţi, deci locul nostru este în rândurile celor ce muncesc, se luptă şi sporesc bunătatea şi demnitatea omenirii. Am înţeles lucruri cari îmi scăpau până acum...

Teobald, suntem o forţă ce se ignoră, suntem tineri, suntem sănătoşi şi avem la îndemână un dar care odinioară făcea pe tigri să vie să lăcrămeze la picioarele lui Orfeu. Şi stăm şi vegetăm! Iar împrejurul nostru lumea suferă, munceşte, luptă şi moare eroic! împrejurul nostru, biete creaturi slabe, neştiute şi încovoiate, ţes, în războiul vieţii, ţes pânza infinită a durerei şi a bucuriei de a trăi! Şi noi stăm şi vegetăm! Ce ticăloşie, Teobald! Aiurea, unul ca tine şi ca mine apare seara, pe catedra şcolilor libere, între muncitori şi muncitoare, citeşte, vorbeşte, înalţă!... luminează mintea şi înnobilează inima copiilor poporului. Noi... răsfăţăm digestia lui Mecena. De aceea, te rog, să-i spui să-şi caute de mâine încolo alt lacheu cu darul poeziei, alt meşteşugar pentru biletele lui de plăcintă.

Taobald: Minunat! Şi pe urmă ce ne facem? Tu ştii ca şi mine că lira nu hrăneşte pe poet decât atunci când e sterlingă...

Corneliu: Teobald... de Anul Nou sunt soţul Esterei şi patronul unei mici librării...

Teobald: Ura, Corneliu!... Mecena vă cunună şi eu mă fac... chelner - la nunta voastră!

August 1919

MANIFESTUL LUI ROMAIN ROLLAND

Ziarul parizian ***L'Humanité*** publică un apel al lui Romain Rolland către scriitorii şi intelectualii din lumea întreagă. în acest

apel, marele scriitor invită la răzgândire, la reculegere, pe confraţii de simţire şi de muncă literară de pretutindeni: „Gânditorii, artiştii au adăogat flagelului ce roade Europa, în adâncul cărnei şi al spiritului, o cantitate incalculabilă de ură. Au lucrat ca să distrugă înţelegerea şi dragostea dintre oameni... Au urâţit, au înjosit, au degradat gândirea ai cărei reprezentanţi erau!"...

Iată, mi se pare, primul glas, aiotsincer, atotdrept, care răsună în lume, după înfricoşatul uragan de ură şi de moarte venit peste oameni, în tristul nostru secol.

Cuvântul lui puternic şi arzând, căutând cărarea spre adâncul conştiinţei confraţilor, ne face impresia unei torţe purtate sus şi ferm de către cineva care pătrunde într-o peşteră.

„Războiul a zvârlit dezordinea în rândurile noastre. Cea mai mare parte "dintre intelectuali au pus ştiinţa lor, arta lor, mintea lor, în serviciul guvernelor Nu voim să acuzăm pe nimeni, nu voim să facem nici o imputare. Cunoaştem slăbiciunile sufletelor singure şi forţa elementară a marilor curente colective..."

Romain Rolland e concesiv şi suflet larg tot atât cât şi devotat adevărului. Gânditorii, scriitorii şi preoţii ideii, din toate ţările de pe pământ, dar mai cu seamă din ţările cari au purtat războiul, au trecut prin cumpene sufleteşti, prin zbuciumări dureroase, vrednice de o amănunţită istorisire. E vorba de marii intelectuali, de adevăraţii artişti şi de principii literaturilor. Aceştia au cunoscut transe fără nume şi frământări ucigaşe.

Mediocritatea intelectuală care se dă uşor după curente, meseriaşii ieftini ai condeiului, artiştii de poruncească, căror li sunt interzise şi înălţimile ideii şi durerile sacre ale chemărei, nu s-au simţit mai nenorociţi ca de obicei. Ba unii dintre ei au intrat de-a dreptul şi larg în categoria beneficienţilor din timpurile de război. Ce este Ecuba, pentru ei! Ce le pasă lor de o omenire întreagă, înecată în lacrimi şi în sânge, când minuscula lor personalitate e la sigur adăpost şi zeul Marte ştie să fie darnic cu poeţii setoşi de sângele celorlalţi!

Nu vorbim, prin urmare, de cohortele nenumărate ale celor cari, din calcul, din meserie, din lipsă completă de gândire, sau din cruntă xenofobie, au voit să solidarizeze pe Apollo cu măcelul european. Vorbim de acei puţini singuratici, preoţi în arta lor şi suflete închinate iubirei de oameni, cari, la izbucnirea războiului, au rămas dureros de indecişi între poporul lor, târât în vâltoare, şi interesele umanităţii sfâşiate.

Această umanitate - după cuget şi concepţie, după educaţie şi sistem - era: mila şi ***Evanghelia*** Mântuitorului, era proletariatul internaţional sau suprema şi filosofica iubire de aproapele.

Nesiguranţa a fost chinuitoare şi conflictul sufletesc - cornelian. Ce va face, în neamul lui, un artist adevărat, atunci când e convins că majoritatea compatrioţilor, furios călărită de anume ideal, aleargă spre dezastru şi spre pieire? Situaţia lui e adânc nenorocită! Inima lui va cunoaşte chinuri şi deznădejdea prin cari trece eroina lui Corneille, copila din Alba, căsătorită cu romanul Horaţiu:

> Albe, mon cher pays et mon premier amour
> Lorsqu'entre nous et toi je vois la guerre ouverte
> Je crains notre victoire autant que notre peri».

Câte gânduri, câte mărturisiri, câte drame sufleteşti, cari astăzi stau închise în conştiinţe, ca nişte lei prizonieri în colivii de fier, nu ne vor întâmpina şi nu ne vor răsturna într-o zi, când gratiile vor cădea la pământ! Cuvintele Iui Romain Rolland răsună ca un început de remuşcare: „...Din această învălmăşeală sălbatică din care toate naţiunile învingătoare sau învinse ies zdrobite, sărăcite şi, îh fundul inimilor (deşi nu o mărturisesc), ruşinate şi umilite de criza lor de nebunie - gândirea, compromisă în luptele lor, iese şi ea învinsă, împreună cu ele!"

Biata omenire, care pare că nu învăţă nimic, din toate cercările, prăbuşirile şi nenorocirile, semănate în calea miilor de ani!

învăţa-va ea mai mult, de data aceasta? Va şti ea oare să înţeleagă definitiv că un demon mizantrop şi sardonic, stă ascuns în apele turburi ale conştiinţei colective, şi de-acolo îşi fabrică şi-şi risipeşte toate vicleniile şi artificiile? Ce putem face! Credem cu încăpăţânare că, dacă nu azi, dacă nu mâine, dar poimâine cu siguranţă, popoarele îşi vor da seama cât sunt de păcălite, în ceasurile lor de înaltă fierbinţeală naţională şi că numai înfrăţirea tuturor, aşa cum o cere proletariatul universal - poate să ne smulgă din minciună şi din eroare.

O, poeţii, în fruntea tuturor, nu vor dispera de omenire şi vor cere în manifeste zguduitoare, în cântări strălucite, revenirea la mila de noi înşine, la dragostea de aproapele şi la rezidirea templelor idealului.

„Să liberăm spiritul din aceste compromisuri, din aceste alianţe militare, din aceste servitutii ascunse... Rolul nostru,

datoria noastră este să menținem un punct fix, să arătăm steaua polară, în mijlocul vârtejului și al pasiunilor, în întunericul nopții."

Admirabil de avânt, Romain Rolland propune scriitorilor și cărturarilor lumii o tovărășie precisă, o ligă generoasă, împotriva incursiunilor tristei brute omenești, în zona puținei umanități, pe care am agonisit-o până azi.

Numeroși intelectuali din toate țările au răspuns marelui scriitor francez. Așteptăm cu încredere răspunsul scriitorilor români.

Iulie, 1919

SILUETE DE O CLIPĂ

CEA DINTÂI

Când hârtia arde până la scrum și e gata să zboare în fluturi negri, în cenușa ei ușoară aleargă niște siluete, niște arabescuri roșii, surprinzătoare și grabnice ca clipa. Această ultimă tresărire a flacărei ce moare, în doliul combustiunei consumate, îmi apare, zilnic, drept termenul de comparație al multor înfățișări dureroase din viața noastră de astăzi. în uriașul cămin al combustiunei sociale la care asistăm, pe lângă miile de aspecte mari, vrednice de Iu are-am in te și de truda pictorilor sociali, scapără și se sting zecimi de mii de chipuri, de fapte și de dureri, cu cât mai umile cu atât mai sfâșietoare.

Trecem prin mulțimile gonite de nevoi, rătăcim pe drumurile bătute din zori și până în noapte de omenirea suferindă, și vrând-nevrând adunăm puzderia de chipuri, și povara sufletului, trist de toate câte vede.

Ce filosofie, ce convingere religioasă mai sunt în stare să mângâie, până la urmă, cugetul pe care îl smulg în fiecare zi atâtea priveliști de nedreptate omenească? Vai de acela care s-a lăsat credinței că oamenii sunt frați unii cu alții, că bunurile pământești trebuiesc împărțite frățește și că ființa omenească e vrednică de cinstea cerută de visătorii umanitari! Unul ca acesta sau trebuie să moară, sau trebuie să treacă în calendarul lui Lucifer.

A zis, de mult, înțeleptul din ***Biblie:*** lumea aceasta e plină de durere și de zbucium mai mult decât poate să grăiască limba omenească. Dar mi se pare că niciodată cugetarea lui n-a fost mai amar îndreptățită ca de trista noastră epocă.

...Am ajuns, într-o zi, la poarta unui cimitir din provincie, deasupra unui orășel de care mă lega numai amintirea îndepărtată și melancolică. Atunci când un sfert de veac a trecut peste întâmplările și rănile sufletului nostru, totul se preface într-un amurg prelung și mângâios. Morții scumpi din cimitirul pe care-l

cercetam muriseră şi ei de mai mult de douăzeci şi cinci de ani... M-aş fi crezut, în acest loc suprem, scăpat, câteva minute, de zbuciumul vieții şi de urletele tragediei sociale.

Dar sub bolta de intrare, mă întâlnesc cu doi ciocli bătrâni, cari îşi frângeau mâinile lângă o targa. Cimitirul urca din vale în deal şi gropile cele nouă erau sus în vârf. Cobor ochii pe targa şi tresar.

- Ce faceți voi aici? Cine e nenorocita asta de pe targa?

- Dumnezeu ştie, domnişorule! A murit la spital şi ne-a trimis-o aşa cum o vezi, ca s-o îngropăm. Şi noi, vai de noi cum suntem!... Omul ăsta e topit de săpatul gropilor şi de duhoarea molimilor... Că e târgul plin de molimi... Eu de-abia mă țin pe picioare, dar se zice că sunt mai tânăr decât el şi pot mai mult...

Era o privelişte zguduitoare! Doi morți voiau să-ngroape pe un al treilea. Mi-au rămas ochii, cu spaimă, pe acesta din urmă... Era o femeie, încă tânără, care murise de foame, judecând după înfățişarea ei groaznic de sărăcăcioasă şi după depresiunea abdomenului. Avea pe ea numai trei trențişoare. O rețea neagră şi ruptă, hi care mai mult i se încurca părul decât îl acoperea, o haină făcută ferfeliță pe trupul supt şi fără de cămaşă, şi o fustă de lână grosolană atât de lunguță, atât de consistentă, ca să nu lase de ocară şi de mascara biata făptură omenească.

-...Vreți s-o duceți în deal, la groapă?... Apoi, să vă ajut eu. Să dăm pe moşul la o parte şi să mă înham eu în locul lui...

Cu cel mai valid din cei doi ciocli, am ridicat targa şi am luat-o la deal, printre morminte, eu în urmă, el înainte. Capul moartei spânzura uşor, pe marginea năsăliei. Mâinile îi erau adunate pe piept şi într-un deget avea un inel de alamă, poate semn cu fusese căsătorită. Dar unde era casa ei, unde bărbatul, unde copiii? Cum o chema, cel puțin, şi cine va mai şti, mâine, în care din aceste morminte, numeroase şi uniforme a fost aruncată soția, mama, fiica?...

Mă gândeam, ducând această jalnică povară, mă gândeam cu simplitatea celui din urmă care poate să gândească: nici neamurile nu te plâng, nici sicriul nu te cuprinde, nici popa nu te prohodeşteL. Şi aveam impresia că voi ieşi, cu năsălia pe care-o purtam, la nu ştiu ce margine a lumii, unde toate convingerile, toate aşezările şi toate posibilitățile, ştiute şi primite până acum, sunt desființate şi aruncate în aer. Voi găsi acolo ori pe Dumnezeu cu care voi începe o lungă controversă, ori neantul în care îmi voi da drumul, ca o muscă bețivă într-un boloboc cu vin!

Cu destulă greutate am ajuns la cea mai proaspătă şi mai strâmtă gropniță din cimitir. Era făcută aşa, că dacă ar fi fost vorba de o îngropăciune cu sicriu, sicriul n-ar fi avut loc.

- Ei acum, ce ne facem? Cum o coborâm în groapă?

- Aşezăm targa pe margine şi o ridicăm, de aici, amândoi o dată. Cum o cădea, aşa o rămânea.

Am făcut aşa cum zicea cioclul. Dar fie din pricina neobişnuinței mele, fie din pricina lipsei lui de intenție şi de preferinți, mişcarea târgei a fost proastă şi moarta a căzut în groapă cu fața în jos.

- Ce-am făcut, moşule! E păcat de Dumnezeu! Să stea aşa până la înviere, cu fața în jos!...

Bietul cioclu! Trântise pe atâția alții îh groapă, tot cu fața în jos, fără să-i vie în minte obiecțiuneamea... Dar şi de i-o fi venit, de unde puterea şi curajul să se lupte cu toți aceşti morți fioroşi, secerați de atâtea boli molipsitoare?

De hatârul meu, bătrânul a coborât în groapă şi a întors pe cea fără nume şi fără neamuri pe partea dreaptă, cu o mână dedesubt, cu alta deasupra şi cu ochii spre miazăzi...

Aşa mi-a rămas icoana ei, aşa o revăd pe fondul negru şi tragic, care trebuie să fi fost soarta ei de oropsită muncitoare cu palmele...

Bordeiul în care a trăit, viața de foamete pe care a dus-o, spitalul în care a căzut într-o zi, ca să nu se mai scoale, ard în închipuirea mea cu o flacără sinistră, ard până când se sting şi se înnegresc.

Şi atunci, în scrumul uşor, ca scrumul de hârtie, aleargă o linie de foc care conturează, într-o clipă, silueta celei ce doarme, cu ochii spre miazăzi, în aşteptarea marei zile explicative.

Socialismul, 11 august 1919

PÂINEA & CO.

Pâine, fructe, peşte, cartofi şi neamul lor întreg ne apar în amurgul amintirei, clădite în piramide, dornice şi regretate ca nu ştiu ce viziune fericită, pierdută pe vecie. Unde sunt vremurile când pâinea, zahărul, ciocolata... erau lucruri familiare, cu cari nimeni nu-şi împovăra conştiința, fiindcă erau aci, în preajma noastră, accesibile şi smerite! Cât suntem de departe de anii

patriarhali, când pâinea nu costa mai nimic şi când orice om sărac mânca peşte în fiecare zi!

N-aş fi crezut niciodată că voi apuca zile, hi viaţa mea, când va fi nevoie să plec după pâine, ca la o vânătoare de raţe sălbatice. Trebuie să sări din somn Ia orele cinci dimineaţa, să te îmbraci gros, să-ţi pipăi coastele să vezi cât mai sunt de rezistente şi să ieşi în noapte şi în ploaie, ca să pândeşti... zborul pâinei.

în şiruri înghesuite, de femei, de copii şi de muncitori, cari trebuie să se împartă între pâine şi atelier, aştepţi uneori un ceas şi două, ca să-ţi vie rândul, la ferestruica brutăriei. E încă noapte. Luna, în descreştere, pluteşte argintie deasupra Cimitirului Sfânta Vineri. Stelele clipesc a stingere. O jale imensă, o milă universală pogoară peste biata turmă omenească, înşirată lângă gard, în ploaie şi noroi.

Stai în colţul tău, strivit în ceata nenorocită şi dezorientată, şi te întrebi amărât: - Ce răsplată, ce despăgubire vor avea toţi aceştia, pentru lungul lor martiriu? Şi ce am câştigat noi ceilalţi din răstignirea naţională, pe care am aclamat-o cu inconştienţă?

Deocamdată, iată-ne în fioros progres sufletesc. De unde până aci, alergam după o carte, după un spectacol, după o idee care ne făcea să ne sculăm în zori şi s-o urmărim citind ori scriind - toată ziua, acum ne cheltuim sufleteşte şi trupeşte pentru o pâine, pentru o căruţă cu lemne sau un sac cu cartofi! Câţi dintre cei ce au casă grea, copii mulţi şi mijloace prea puţine, câţi dintre cei slab construiţi moralmente nu atârnă de un fir de păr deasupra prăpastiei!

Nu sunt lemne, nu sunt legume, nu e came. Peşte este berechet, dar curge, aşa, baboi cu baboi, pe un jgheab misterios şi foarte strâmt. Şi lemne ar fi, însă... explicaţia pentru ce lipsesc nu poate s-o priceapă decât astronomii şi filosofii. Vine iama. Noiembrie e posac şi umed. Ca mâine, vom vedea fluturând în văzduh primii fulgi de zăpadă. Ce să ne facem! Nu are nimeni, n-avem nici noi. Ne uneşte şi ne mângâie obştească suferinţă.

Dar vezi că nu e aşa! Depozitele ascunse gem de proviziuni imense, strânse acolo de oameni dibaci cari speculează, mascaţi şi atotputernici. Vitrinele magazinelor mari strălucesc, sub electricitate, din toate colorile mărfurilor străine şi indigene: comestibile de sute de feluri, de cari însă nu pot să se apropie decât cei ce sunt în stare să cheltuiască minimum o sută de Iei, zilnic. Untul, brânza, caşcavalul şi atâtea alte apariţii, cari azi au trecut în domeniul poeziei şi al siluetelor de o clipă, trebuie să se adune

în grămezi, la întuneric, pe undeva, prin subsolurile jefuitorilor noştri patriopl.

Atunci sunt două lumi, două mese şi o monstruoasă nedreptate, E lumea celor mulţi şi şterşi fără de milă şi lumea acaparatorilor furioşi. E masa cu străchini goale a proletariatului spoliat şi e masa lui Lucullus, burghez modem, acţionar mare şi profitor fără să muncească.

Această dublă privelişte, dacă a fost întotdeauna pricina de nemulţumire între oameni şi obârşia comoţiunilor sociale, azi mi se pare îndeosebi primejdioasă. Cum vei putea opri pe cel ce stă lipit, acasă, de soba rece să nu vadă, în ochii lui bolnavi şi plini de lacrimi, viziunea desfătată a sufrageriilor şi a saloanelor dv., încălzite prin calorifer? Cum vei constrânge pe aceşti copii, desculţi şi flămânzi, să nu se oprească, aiuriţi şi zguduiţi din creştet până în tălpi, la această vitrină unde se alintă stâlpi capricioşi, clădiţi din pachete cu ciocolată şi cutii cu sardele!

Răbdarea şi resignarea mai merg, atunci când răbdăm şi ne resignăm cu toţii. Dar răbdare şi resignare, având în faţa ta huzurul şi praznicele împărăteşti ale unei clase nemiloase, însemnează problema cea mai dificilă de pe lume.

Voim să primim şi să cântărim toate argumentele. Am primi, la timp, marile cuvinte: nevoile războiului, jertfele de multe feluri şi inevitabile, aduse pe altarul marelui vis naţional, solidaritatea conştiinţelor şi a faptelor noastre, înaintea porţilor de fier, pe cari trebuia să le doborâm, ca să treacă prin ele idealul în fine îndeplinit... etc.etc.

Da, însă cu anume distincţiuni. Mulţimile imense şi gata de jertfă au înţelepciunea lor de clasă şi punctul lor de vedere special. Lunga nenorocire, suportată de mai toate popoarele Europei, apare într-un fel şi are cutare tâlc, dacă o privim din citadela capitalistă, şi se arată cu totul altfel şi spune altceva, când degeri dimineaţa, la răspântii, după lemnele, carnea şi pâinea, strămutate azi în lumea amintirilor.

Războiul a trecut. Isprăvile lui, trufia lui, gloria lui nu pot fi prefăcute, multă vreme, în demâncare pentru muncitorime. Viaţa se înăspreşte pe zi ce trece. Toate promisiunile făcute şi toate aşteptările prelungite n-au dat şi nu dau decât dezamăgire şi sitferinţă. Pivniţa săracului e goală, curtea lui e pustie, soba lui e rece.

Se îngrozeşte spectatorul străin când priveşte mai atent în culisele vieţii noastre sociale, cu atât mai vârtos, spectatorul familiar şi iniţiat. Şi dacă datoria să proclamăm adevărul nu

cunoaşte suspensiuni şi târguieli, azi mai mult ca orişicând nu trebuie să cunoască.

Acaparatori şi spoliatori! adunaţi mai puţin în hambarele voastre tainice, destinate speculei şi exportului, si lăsaţi să mai rămână şi penbru noi „pâinea cea spre fiinţă".... înţelegeţi pe ce vreme trăiţi şi nu goniţi, definitiv, umanitatea din inima omenească!

ÎNTR-O SEARA

într-o seară, treceam pe dinaintea unei clădiri vaste, sediul nu ştiu cărei instituţii financiare de la noi. Era întuneric de mult; seara era umedă şi rece. Pe treptele de piatră ale intrării, disting, sub lumina rătăcită a unui reverber, o siluetă vagă de copil, nemişcat, lângă o coşniţă cu toartă. Era un mic vânzător de covrigi sau de seminţe, care adormise, pe treptele instituţiei ospitaliere, la această oră înaintată a serei.

Am rămas un minut locului şi-am privit acest spectacol aproape şters, în indiferenţa străzii şi în obscuritatea treptelor înalte. Coşniţa era mai înaltă decât stăpânul ei, şi din zbuciumul reverberului ajungeau până la el clarităţi tremurătoare, cari se stingeau din clipă în clipă. Dormea cu capul în piept şi peste capul micşor şi imobil toarta coşniţei descria - ca împrejurul capetelor de martiri - un cerc larg de mucenicie.

Cine 1-a trimis pe străzi, cu acest coş năprasnic? De ce-a rămas pe aceste pietre reci, în seara umedă şi înaintată? Şi ce se va alege din acest trup plăpând, după o încremenire de un ceas ori două, aci în jilţ de piatră? Iată, mi-am zis, icoana educaţiei copiilor de proletari, în acest ev binecuvântat în care ne găsim!

Priviţi dincolo de icoana micului mucenic şi vedeţi cocioaba blestemată de unde a ieşit, ca să vie să vândă, în străzile din centra, marfa lui de câţiva franci; vedeţi pe mama bomavă, care i-a pus coşniţa în mână, ghiciţi pe străina exploatatoare care îl aruncă în vâltoarea vieţii, ca pe un pui de pisică în vâltoarea unui râu!

Şi amintiţi-vă zecile şi sutele de copii desculţi, trenfăroşi şi murdari cari mişună printre noi, cu ziarele de dimineaţă şi de seară; revedeţi pe micii negustori cari pătrund prin cafenele, mai mult ca să cerşească decât să vândă; urmăriţi cu spaimă în iarba

infantilă de azi, crescută din trotuarele Capitalei, holdele degenerescentei, ale infamiei şi ale crimei de mâine!

Societatea noastră nu-şi bate capul cu creşterea copiilor săraci, Ea înjugă pe tată şi pe mamă la munca din fabrică, din atelier, din magazin, şi lasă pe copii să bată maidanele şi să crească acolo, printre plantele veninoase şi printre apaşi. înfricoşată e problema educaţiei în această lume sleită, fără milă şi fără nici un interes în viitor. După noi, vie potopul!

Problema educaţiei de azi creşte înfricoşată şi uriaşă, ia înfăţişarea şi prestigiul fioros al unui Sfinx, culcat pe brânci, la porţile falnicei noastre citadele burgheze. Cine mai poate astăzi să-şi crească odraslele? Care părinte, m lumea noastră osândită la muncă silnică, mai are timp şi nervi, ca să supravegheze şi să conducă educaţia copiilor lui? Cei prea bogaţi lasă toată sarcina pe mâna pedagoagelor străine. Dumnezeu ştie ce se alege de aceşti copii, crescuţi de fetişcane elveţiene, germane sau engleze. Din tot ce am văzut eu, mi-a rămas inima rece. Mica burghezie şi imensul proletariat, manual şi intelectual, lasă pe copii să crească la întâmplare. Tata se duce la uzină, la atelier, la birou, la cancelarie... Mama deretică, aleargă în piaţă, rostuieste la bucătărie. Copilul iese pe stradă, zburătuieşte pomii vecinului, învaţă tot vocabularul de ocară, şi din când în când ridică mahalaua în sus - când îl bate unul din părinţi.

Aşa ne este societatea, aşa ne creştem copiii. Citim cu mirare, în cărţile cari descriu societăţile antice, despre creşterea în comun a copiilor atenieni sau spartani. Concepem şi noi putinţa unei creşteri superioare, sub mâna unor oameni cari să fie pedagogi consumaţi şi să aibă, întru aceasta, un larg mandat social. Sunt lucruri mai mult decât elementare cari se impun cugetărei celei mai modeste. Orice pereche de oameni sănătoşi poate să procreeze şi să umple case de copii. Dar câţi dintre noi pot să fie buni crescători de copii? Am întâlnit concetăţeni cari se cutremurau la gândul că în societatea viitoare copiii noştri vor creşte laolaltă, sub ochii şi destoinicia unor oameni speciali, aleşi de marea comună. Argumentul lor este: cine, mai bine decât părintele, poate să crească pe copilul lui?

Jalnică absurditate! Bogaţii îşi lasă copiii pe mâna mercenarilor, săracii îi lasă pe uliţă şi pe maidane, cei ce nu sunt nici bogaţi nici săraci se ocupă de copii pe apucate, fără timp şi fără nici o sistemă.

Adevărul este că ferocitatea şi ipocrizia societăţii burghezo-capitaliste au adus această confuziune în capetele oamenilor şi în creşterea copiilor.

Dacă suntem toţi în stare să aducem copii pe lume, prea puţini suntem în stare să le dăm o educaţie sănătoasă şi omenească. în societăţile încă viabile şi cumpănite, creşterea copilului era încredinţată unui specialist priceput. Iar în timpurile clasice găsim modelul, la care va trebui să ne întoarcem, al creşterii în comun.

Societatea actuală, grăbită să-şi bea ultimele sticle de şampanie, nu mai are timp şi cap să pună în studiu problema creşterii copiilor săraci, necum a creşterii m general.

Unele încercări, unele proiecte, unele propuneri, făcute pe ici, pe colo, de visători naivi şi respectabili, îmi aduc aminte de vorba din ***Evanghelie:*** ei se încearcă să pună petec nou pe zdrenţe putrede. Problema creşterii copiilor noştri rămâne insolubilă, atâta vreme cât nedreptatea socială şi mizeria părinţilor sunt aşa cum le ştim şi le vedem.

împărţiţi altfel bunătăţile pământului; desfiinţaţi robia fabricei şi a uzinelor, ucideţi balaurul cu mii de capete al capitalismului mâncător de oameni, şi sfâşietoarele siluete de azi - copiii cari adorm, cerşind şi negustorind - vor pieri din ochii înlăcrămaţi ai omenirii!

ERAU SUTE, ERAU MII...

Erau sute, erau mii, erau zece mii de siluete! Erau siluete trecătoare, lucrători, meseriaşi, oameni osândiţi la muncă infinită, robi din ateliere, din fabrici, din ergastula sclavagiului modern; dar dreptatea şi însufleţirea lor covârşeau vremea şi locul, desfiinţau împrejurările de o clipă şi năzuiau la veşnicie!

în valuri biruitoare se ridica, între tribune, mulţimea celor ce însetau şi flămânzeau după dreptate. Din mahalalele mocnite şi îngropate în noroi, din subsolurile umede sau asfixiate, din miile de celule prea strâmte, unde albina proletară distilează mierea trântorilor capitalişti, de pretutindeni poporul muncitor venise în cete negre ca să sporească, umăr lângă umăr, falanga revendicărilor socialiste.

Erau oameni cărunţi, aspriţi de munca lungă şi sclavagistă, erau bătrâni cari nu vor mai vedea ţara fericirii roşii, dar cari,

veniseră s-o întrezărească de departe, în zarea entuziasmului şi a solidarităţii muncitoreşti. Erau oameni în puterea vârstei, plini de hotărâre şi de energie, peste cari toate furtunile prigoanei şi ale duşmăniilor exasperate vor sufla zadarnic, ca peste nişte stâlpi de fontă. Erau femei încă tinere, mai toate văduve, cari uneau în cugetul lor, coprins de sfântă, răsturnătoare credinţă în viitor şi amintirea cernită a bărbaţilor lor, jertfiţi eroic şi zadarnic. Erau suflete tinere, cari veneau ui marea biserică socialistă, cu tot avutul, cu toată nevinovăţia şi cu tot tumultul de forţă netrăită, pe cari le dau izvoarele sufletului, când pornesc întâia oară.

Ce vroiau toţi aceşti oameni, ce ascultau din gura căpeteniilor socialiste, pentru care ideal simţeau toţi, în ei, vijelia apostolatului şi a martiriului? O, simplu de tot, atât de simplu încât uneori te miri că trebuie să mai stăm să discutăm şi să ne încăieram!

- O viaţă de oameni şi nu de câini!

Ai fi voit, în acele clipe de unison sufletesc înalt socialist, să poţi, printr-un efort de dedublare, să rămâi, pe lângă participant, şi spectatorul curios, aşezat undeva într-un ungher nevăzut, pentru completa îmbrăţişare a strălucitului spectacol. în fluviul imens al vieţei noastre sociale, în. revărsarea înfrigurată şi fugară a miilor de siluete şi de aspecte, o manifestaţie puternică a proletariatului e un eveniment care întăreşte sufletul şi despăgubeşte.

Din ce se compune viaţa noastră, petrecută, dragă Doamne! în chiar Capitala României Mari? Unde sunt frumuseţile sociale în stare să provoace interesul şi admirata istoriografului poet? Cari sunt siluetele a căror clipă să merite, printre noi, capturarea lor simpatică şi trainică? Sunt nevoit să las privelişteі celor ce mă citesc numai neghină şi pălămidă, numai putregai şi diformităţi, numai galeria unor icoane strâmbe menite antipatiei şi pieirii.

Ce poate să zugrăvească un pictor social, cu dragoste şi cu convingere, din toate câte vede în jurul Iui, în societatea românească de azi? Vai de artistul care se simte bine şi mulţumit, în mediul biurocratismului şi al politicianismului ceasului de faţă!

Rămâne unde se găseşte! închidă-şi ferestrele şi închidă-şi inima, căci, iată, pe calea principală a vieţii noastre politice trec armatele proletariatului. Sunt mulţi, sunt nenumăraţi, izvoresc din toate găurile şi pivniţele îmbătrânitei noastre zidării capitaliste. Sunt palizi, sunt rău îmbrăcaţi, au mâinile bătătorite şi negre, dar au sufletul de flacără, credinţa de oţel şi viitorul este al lor!

Rezistenţă, măsuri represive şi nedrepte, împotrivire oarbă şi obstacole, ca să stăvileşti voinţa acestor oameni, cari au cu ei

numărul şi vremea - însemnează o absurditate pe care istoria o cunoaşte, pe care ştiinţa socială a experimentat-o.

A stat odinioară, în timp şi în spaţiu, un organism social fără pereche, atât de puternic ce era, atât de bine închegat şi de vajnic stăpânit Era Imperiul Roman. Ani şi ani, plutocraţia romană a stors provinciile şi neamurile îngenuncheate, a cărat la Roma munţi de aur şi convoiuri nesfârşite de robi şi roabe. Tot seuL toată mierea şi tot laptele pământului curgeau în fluvii către Roma!

Şi din cea mai umilită ţară ascultătoare şi tributară Romei, din poporul cel mai dispreţuit şi mai urgisit a ieşit, într-o zi, cuvântul liberator. O mână de oameni desculţi, pescari şi mici meseriaşi, au pornit, cu traista în toiag, să vestească lumii întregi, să vestească Romei şi cezarului, că toţi oamenii sunt fraţi între ei, că flămânzii şi însetaţii de dreptate se vor sătura şi că toată fala şi podoaba şi puterea puternicilor zilei se vor preface în doliu şi în cenuşă.

Neapărat, când s-au ivit, a râs lumea de ei! Au râs egoiştii, căpătuiţii, parveniţii, paraziţii, îmbuibaţii, oficialii, scribii, subvenţionaţii, bufonii şi băiaşii. Mai pe urmă, când pescarii galileeni au stăruit, m proclamaţia lor, burghezia plictisită a dat pe importuni pe mâna pretorilor. Dar totul era de prisos! Plictiseala s-a făcut ură, ura furie, şi furia asasinadă!

Nimic n-a folosit. Sorţile s-au îndeplinit. Dezmoştenitii lumii antice au cucerit amfiteatrul social Numele celui mai mare dintre toţi revoluţionarii sociali trăieşte şi azi în conştiinţa multora dintre noi,

Astăzi, ne aflăm, încă odată, în faţa citadelelor egoismului celor puternici. Nu vor să audă, nu vor să înţeleagă, nu vor să înveţe nici o iotă din tot ce povesteşte istoria şi din toate câte se petrec în lume, sub ochii lor miopi. Foarte bine! Nu vor să se lase mai prejos, în noapte sufletească şi în ură de clasă, decât alte multe oligarhii trecute în pomelnicul istoriei, sau încăierate azi în luptă cu proletariatul internaţional.

Proletariatul românesc merge înainte, în cete de sute şi de mii de oameni, spre ţelul precis şi sigur. Biruinţa este de partea lor! Ei sunt trecători, ei sunt expuşi urii, prigoanei şi nimicirii, dar avântul lor este etern şi dreptatea lor e soră cu stelele nemuritoare!

„BATALIOANE A PLEBEI PROLETARE"

Era în seara de roşie amintire, 13(26) decembrie 1918. Alergam după nevoile mele de om sărac şi gândeam multe lucruri triste, sub

povara cenuşie a văzduhului iernatic. Nu era zăpadă, nici prea mult noroi, dar lumea era apăsată şi cernită, ca a doua zi după marile evenimente entuziaste pe cari le apucasem. Din păcate e un mare adevăr social că atunci când stăpânitorii prăznuiesc vreo mare biruinţă, poporul stăpânit trebuie să-şi încordeze spinarea şi să-şi mţepenească bine mijlocul.

Ajunsesem la răspântia pe care o face Calea Griviţei cu Buzeşti-Berzei şi mergeam întrebându-mă cum şi unde vor fi plătite primele oale sparte, de la ospăţul trufiei capitaliste. Atunci un convoi puţin comun se ivi pe Calea Griviţei, venind dinspre gara, şi-mi abătu gândurile.

Era o ceată lungă, aliniată şi ordonată de muncitori şi de muncitoare, de bătrâni şi de copii, cari mergeau undeva. Erau mulţi, treceau, treceau şi izvorul lor nu mai seca deloc. Femei tinere, femei în vârstă, fete şi băieţani mergeau unii după alţii, sărăcuţ îmbrăcaţi cu mâinile goale şi trişti de serioşi. Unde se duceau? Undeva, unde trebuie să declare că nu le mai ajunge slabul lor câştig cotidian, că alte haine decât cele de pe ei nu mai au şi că atâtea toate pe cari le cere iarna lipsesc cu desăvârşire din căminul pustiu. Unii dintre aceşti muncitori mocniţi şi negri erau soldaţi trimişi de curând acasă - acasă, unde un copil murise, soba se dărâmase şi nevasta amanetase până şi cerga de învelit. Unele din aceste muncitoare veştejite aveau în sân hârtia stăpânirii, prin care li se dădea de ştire că soţul lor a murit, glorios, pe câmpul de onoare.

Mergeau aşa înainte, în rând disciplinat, fără vociferări şi fără grabă. Văzusem, în câţiva ani de zile, destule convoiuri militare, destule defilări şi diferite armate. Aceea pe care o vedeam de data aceasta se prezenta ochilor mei măreaţă printr-o măreţie nouă. Mulţi, foarte mulţi din cei ce alcătuiau şirurile militare văzute altădată, dacă ar fi fost întrebaţi cum privesc ei starea lor de moment şi ce cred ei despre scopul pentru care ţin o puşcă în mână, ar fi dat răspunsurile cele mai surprinzătoare şi mai revelatoare. Toţi aceşti soldaţi însă, din batalioanele plebei proletare, ţi-ar fi dat acelaşi răspuns - vrem o viaţă mai bună. Şi către ţelul lor, către imprecisul loc de întâlnire, unde aveau să-şi arate în faţa puternicilor zilei plângerile lor, ostaşii păcii mergeau tihnit, cu mâinile goale, cu feţe îngândurate.

Cu totul altfel decât tot militarismul care se scursese pe sub ochii mei, vorbea omului din mine această miliţie a drepturilor nesocotite şi a foamei... Aşadar, mai mult decât cei mai bine echipaţi, ori mai mult decât cei mai viforoşi, ori mai mult decât cei

mai numeroşi războinici, trimişi să moară sub steagurile imperialiste, impresionează şi înfioară mima aceşti proletari zdrenţuiţi şi flămânzi, aceste femei ofilite fără vreme, aceşti copii din cari fabrica, sărăcia şi munca au izgonit visul şi nevinovăţia!

Am rămas nemişcat locului şi am privit defilarea armatei celei noul Ceva mai mult decât grav, ceva care dădea fiorii corului din tragedia antică se răspândea în seara fumurie din mersul cumpănit şi hotărât al acestor ostaşi ai luptei sociale, l-am urmărit cu gândul, atunci când au pierit din faţa mea şi, pe străzile secundare şi depărtate pe unde mai avem de alergat, m-am simţit neîncetat în stăpânirea zguduitoarei defilări la care asistasem. Târziu, peste câteva ore, aud într-un magazin, vestea despre cele întâmplate la picioarele Teatrului Naţional. Batalionul pacific fusese primit după prescripţiile şi cu argumentele cerute pe câmpul de război!...

Clasa stăpânitoare nu putuse să-şi stăpânească trufia şi nerăbdarea şi răspunsese cu gloanţe muncitorimii dezarmate şi fără altă pretenţie decât să fie luată în seamă şi auzită.

A doua zi, a treia zi... oamenii gravi, stâlpii guvernamentali, patrioţii şi patriotarzii aveau noapte între sprâncene şi declarau la cafenea, pe stradă şi în sălile de aperitive: - Ce credeau dumnealor că se joacă de-a intimidarea? Auzi d-ta! au cutezat să tragă focuri pe ferestre! Aşa merge treaba? Apoi sunt ace de cojoace!

Şi toţi aprozii burgheziei, toţi slăbănogii de înger, toţi lesnecrezătorii şi interesaţii jurau că aşa este cum au auzit vorbindu-se la bodegă. Dar într-o zi era cât pe aci să se facă lumină... Nu ştiu cine şi nu ştiu pentru ce a suflat m făclia care începuse să pâlpâie.

Vom şti mai târziu în ce anume rezida marea primejdie de stat pe care martirii proletari de la 13 decembrie 1918 au înăbuşit-o cu leşurile lor. Va veni ceasul când vom stabili, pentru ştiinţa celor de după noi, unde şi în ce împrejurări au murit eroii proletariatului românesc. Dacă nu mai curând, măcar atunci se va şti şi se va restabili tot adevărul.

Deocamdată, ceea ce e clar este gratuita, inutila, neroada cruzime a celor ce apără nişte privilegii presimţitoare de moarte. La ce servesc toate aceste brutalităţi, toate aceste stăruinţe în nedreptate, toate aceste vărsări de sânge, când şi istoria şi viaţa actuală ne dovedesc sinistra lor imobilitate?

Guvernanţii nu citesc istoria? Experienţa altor vremuri şi altor societăţi - intrate în acelaşi proces social ca şi noi - nu servesc Ia nimic, nu inspiră nici o înţelepciune? E de prisos, o, stăpânitori ai ceasului ce trece, să sporiţi martirologiul cel nou! Datoria cea mai înaltă şi în acelaşi timp cea mai elementară a noastră a tuturor este să cruţăm în noi, din răsputeri, forţele omenirei sosite la pragul larg al unei ere nouă. într-o dimineaţa, societatea europeană se va trezi cu totul alta decât se culcase seara. Să fim cât mai oameni în vederea acestui ceas suprem!

POARTĂ O ŞAPCĂ NEAGRĂ...

Poartă o şapcă neagră, cu cozorocul lăsat adânc pe ochi. E tuns franţuzeşte, şi când, la vreo încăierare, ori la joacă, îi sare şapca din cap, părul zboară în aripi negre, de-a dreapta şi de-a stânga cărărei mediane. Mustaţă - de multe ori nu are, sau de-abia îi mijeşte, fiindcă personagiul până acum n-a făcut nici serviciul militar. De obicei, se plimbă cu. mâinile în fundul buzunarelor. Baston nu poartă cu el. Dar în buzunar mângâie, cu un sentiment de încântată siguranţă, boxul, revolverul sau cuţitul. După anotimpuri, e îmbrăcat mai subţire sau mai gros; de obicei se lasă sprinţar, fie din cauza meseriei, fie din cauza sângelui fierbinte care-i curge m vine.

Se încinge peste mijloc cu brâu roşu. Oricare ar fi îmbrăcămintea de pe el (nemţească ori mitocănească) brâul e un atribut nelipsit, asupra avantagiilor căruia e de prisos să discutăm. îi plac mult ghetele cu scârţâietori, dar nu poate să le ia decât Ia plimbare, la cârciumă şi la complecturi Când agoniseşte şi trebuie să calce în vârful picioarelor, se mulţumeşte cu nişte şoşoni vechi, ori se descalţă cu totul.

îl întâlneşti mai cu seamă dis-de-dimineaţă, când alergi grăbit după nevoi. El se înapoiază agale spre casă. Aceasta însemnează că, în noaptea aceea, ori n-a lucrat nimic, ori a lucrat cu un noroc excepţional. îl mai întâlneşti, seara, când amurgeşte. Pentru el, acum, e faptul dimineţii. A dormit toată ziua, s-a odihnit de munca lui nocturnă şi iată-1 în picioare, pentru noi explorări, pentru noi lovituri. Pare că nu te vede. Trece cu şapca pe ochi, cu mâinile adâncite în buzunare, cu ciucurii roşii bătându-i şoldul. Te ştie că locuieşti prin partea locului, te-a cântărit de mult şi dacă până acum n-ai să te plângi de vizita lui, e din pricina clarei Iui

convingeri că ar fi pierdut, prin curtea d-tale, o prețioasă oră de noapte.

Tu, însă, nu-l cunoşti sau ai văzut cinci sute ca el. îl urmăreşti cu gândul spre casa dosnică unde se va trânti se doarmă şi grele întrebări sociale şi morale împresoară cugetul tău înfiorat. Pe urmă, trec zile, săptămâni, chiar luni şi ai uitat pe sinistrul purtător de şapcă... Ai uitat, un răstimp, că pluteşti pe o corabie de spărturi trudnic şi desigur astupate şi călătoreşti mai departe, într-o zi, însă, iată că ziarele sunt pline cu descrierea şi cu peripețiile unei călcări culminate cu omor, şi care s-a întâmplat în centrul Capitalei!... îți aduci aminte de cel cu şapcă şi cu brâu, de ochii lui cari nu te văd şi de toată prăpastia, rău podită, putred podită, pe care ridicăm şi admirăm minunata noastră alcătuire socială. Autoritățile se pun în zdruncin, mâinile aspre ale justiției răscolesc fundul lacului social - maidanele, speluncile, cocioabele, bordeiele - şi criminalii sunt descoperiți sau rămân necunoscuți cu anii. Burghezia noastră trage o spaimă trecătoare, cere sporirea siguranței publice, şi se culcă şi doarme mai departe, pe căpătâiul ei, plin de nedreptăți şi de primejdii.

Eroul loviturilor de noapte, pe care îl vedeți azi malefic şi mlădios ca un tigru, a crescut, zi cu zi, în pădurea şi în hățişurile anomaliilor noastre sociale. Tatăl său era un biet frânar la gară. într-un ceas nenorocit, a căzut între vagoane şi roțile l-au tăiat în două. I-a rămas nevasta văduvă, cu un băiat nevârstnic. Direcția Căilor Ferate, după o lungă codeală şi după discuțhtni aproape cazuistice, s-a hotărât să acorde văduvei o slabă pensiune. Dar femeia aşteptase prea mult. în aşteptare, ca să nu moară de foame, şi ca să-şi crească feciorul, s-a făcut spălătoreasă. Spălând o dată, în subsolul unui palat, un morman de rufe - pe un preț cu vigilență dezbătut - a răcit, a căzut la pat şi a murit.

Copilul ei a rămas pe mâini străine, a făcut două clase primare, a intrat la un stăpân, unde n-a învățat altceva decât cum să rabde bătăile şi să le prefacă în revoltă ascunsă şi tainică şi a trecut apoi, o dată cu ceva din marfa jupanului, în brațele unei tovărăşii de apaşi, superior organizați. De atunci, au trecut ani de zile. Conştiința s-a tocit. Răul şi perversiunea şi-au creat în sufletul lui o atitudine teoretică. Dacă ai putea să discuți cu el, ai descoperi în gândurile lui rudimentele doctrinei lui Vautrin.

învățătura crimei stă sfidătoare în fața noastră. Şi ne dăm bine seama că toate mijloacele de constrângere, tot aparatul sancțiunilor brutale, toată poliția şi toată justiția răzbunătoare sunt neputincioase să extirpeze rădăcinile acestui flagel. Din nenorocire, tot pământul e tainic scormonit şi împuiat de buruiana decrepitudinei sociale!

Nu puteți să vă imaginați şi nu puteți găsi decât un singur remediu: însănătoşirea sufletească şi chemarea acestor rătăciți la şcoala muncii şi a luminării.

Propaganda socialistă, doctrina dreptelor revendicări, pe căi legale şi paşnice, educația conştiințelor şi solidarizarea lor, în numele şi în aşteptarea viitoarelor dreptăți sociale - iată singura terapeutică cu care putem să însănătoşim sinistrele noastre funduri de mahala. De prisos să ne ferim a recunoaşte obârşiile fenomenului! Nimeni nu fură şi nu ia societatea în piept de florile mărului. Lipsa, foamea, mizeria, cu sute de aspecte, sunt sfetnicele primejdioase cari împing pe copilul nenorocit spre degradare şi furtişag.

Socialismul canalizează, disciplinează, umanizează revolta şi anarhia socială.

Socialismul e şcoala aşteptării, a luptei leale şi a convingerii că omul poate să ajungă mai bun.

„NOI ȚĂRANII DE LA ȚARĂ..."

Fiindcă punctul meu de observație este fereastra îngustă a unei odăițe din catul de sus şi sălaşul meu de azi e aci în oraşul Bucureşti - deşi sub acoperişurile lui colcăie atâta suferință şi mizerie - îmi apar ca siluete de o clipă siluetele celor ce, din câmpiile țării, ajung în Capitală, mânând carul cu boi. Au plecat din satul lor uneori foarte depărtat, şi - cu lemne, cu fân, cu cereale - au bătut cale lungă, zi şi noapte. Au poposit prin sate, pe la hanurile de la răscrucea drumurilor şi noaptea din urmă, aci la bariera oraşului.

Aduc de vânzare, la Bucureşti, uneori prisosul slab al muncii lor agricole, alteori rup din puținul pe care-l au şi le trebuie cu scumpătate, şi vin la noi ca să-l prefacă în bani. Ivirea lor, în piețele oraşului, pe străzile noastre, prin curțile noastre, pentru mine unul e totdeauna un eveniment ațâțător. Când trece un țăran, pe lângă noi, aci în Bucureşti, puitându-şi carul, înjurându-şi boii, simt în mine un fel de stinghereală sufletească, un fel de descumpănire, asemănătoare sentimentelor unui datornic, când dă ochi cu

creditorul lui. Mi-c greu pentru mine şi pentru toată suitucârimea noastră să mai dau ochii cu vecinie amărâtul nostru creditor! încerc nu ştiu ce fel de sfială ruşinoasă să trec pe lângă acest om necăjit aspru la faţă şi la vorbă, rrenţăros şi uscat, de ale cărui lipsuri, suferinţe şi păcate suntem vinovaţi noi cei de la oraş.

Intraţi în vorbă cu eL mtrebaţi-1 de unde vine, cum dă lemnele, porumbul, cartofii, pepenii... târguiţi-vă cu el şi, dacă aveţi darul să pipăiţi sufletul omenesc, cutremuraţi-vă de rezultatul examenului vostru!

Aşa e realitatea; aşa o vedem şi o pricepem. Care a fost rostul, care a fost soarta ţărănimii româneşti de o jumătate de veac încoace? Pe când burghezia din vechiul regat s-a înfiripat, s-a înstărit şi a clădit de jur-împrejur spre apărarea şi asigurarea privilegiilor ei o întreagă fortăreaţă legislativă, ţărănimea a rămas în câmp deschis, pradă arbitrariului şi exploatării. în ochii, în sufletul, în neîncrederea ascunsă şi întunecoasă cu care te întâmpină ţăranul, citeşte anii lungi şi grei ai jugului proprietăresc, citeşte istoria iobagului, osândit din tată în fiu să poarte, într-o ţară atât de mănoasă ca a noastră, cătuşele clac ii or şi ale dijmei.

în burghezia românească, nemiloasă şi hrăpăreaţă, încolăcită pe copacul ţărănesc, ca o iederă bine trăită şi din an în an mai viguroasă, s-au născut şi suflete mai simţitoare, înzestrate cu darul poeziei şi al artei. E un fenomen artistic preţios fenomenul pe care ni-1 oferă odraslele inspirate ale burgheziei, puse faţă m faţă cu ţărănimea roabă pe latifundiile boiereşti. Să descrie, să adâncească şi să facă durere proprie durerea iobagului de la ţară - era ceva împotriva firei, că doar artistul nostru era nepotul, ocrotitul, miluitul, lefegiul burgheziei beneficiente. A zugrăvi cu simţ profund tabloul vast al celor ce, în şiruri de sute de mii, seceră lanurile marei proprietăţi, însemnează a pune Ia îndoială şi a zgudui credinţa în dreptatea acestei stări de lucruri!

Atunci s-a întâmplat în poezia şi în literatura noastră un lucru căruia cu greu ai putea să găseşti, în alte părţi şi vremuri, pereche sau analogie. Artiştii noştri burghezi, inconştient şi adorabil făţarnici, au fabricat o ţărănime convenţională, bună ca pâinea caldă, voioasă la muls ca o oaie şi sentimentală şi uitătoare de răul îndurat şi iertătoare ca Genoveva de Brabant.

S-au scris sutimi de nuvele, sutimi de poeme şi de cantiliene din cari se vedea, spre înduioşarea burgheziei şi uşurarea digestiilor ei laborioase, că ţăranii noştri sunt îngerii lui Dumnezeu, numai că poartă căciulă în Ioc de nimb şi strâmtari în loc de stiharele îngereşti.

Uriaşă făţărnicie, profund instructivă deghizare a adevărului. Cum să faci pe ţăran să vorbească după mima lui, după zdrenţele lui, cum să-1 laşi să povestească drama vieţii lui de rob, când, prin aceasta, ai pune în primejdie veniturile, situaţia şi huzurul clasei sociale din care faci parte şi care ţie însuţi, nenorocit artist, ţi-a pus o botniţă, prin subvenţia, catedra sau funcţia ta de stat!

Cei mai buni, cei mai dăruiţi artişti ai noştri, fără să-şi dea seama, au căzut în păcatul falsificării. Sunt împrejurări sociale de cari individul - fie chiar genial - nu poate să-şi dea seama, sunt fatalităţi ereditare şi ambiante, cari nu poate să le răpună nici Grigorescu, nici Brătescu-Voineşti, nici Sadoveanu.

Ne-ar fi trebuit un artist care să vină între noi de-a dreptul de la ţară, tară să fi zăbovit prea mult în şcolile noastre sau în străinătate, şi el să ne povestească şi să ne zugrăvească lumea lui rurală. Dar cum poţi să concepi plămădirea unui mare artist din ţărănimea noastră prinsă hi luptă deznădăjduită pentru elementara existenţă! Cum îţi îhchîpuieşti că poate să înflorească un trandafir în mijlocul drumului?...

Această minunăţie totuşi s-a întâmplat. în condiţii foarte rare şi prin nu ştiu ce împletitură de întâmplări năzdrăvane, un puternic artist ţăran s-a ivit printre noi. Este scriitorul I.C. Vissarion.

Când am ajuns să cunosc de aproape literatura acestui scriitor, când am citit petrecaniile lui ţărăneşti şi am ascultat pe eroii lui, mi-am zis cu largă mulţumire sufletească: - Iată unul care ştie ce vorbeşte! Iată pe artistul neconvenţional, născut şi trăit între ţărani, care zugrăveşte întocmai precum vede şi ne redă şi ne vinde comoara lui artistică, fără dosire şi fără scăzământ, ci de-a dreptul cu cântarul cu care a cumpărat-o!

PREOTESELE VENEREI

Suntem înţeleşi, de multă vreme, că societatea în care ne găsim azi trăind e bântuită de păcate grele, e nedreaptă şi vinovată înmii de feluri şi că transformarea ei este şi trebuie să fie visul tuturor cugetelor generoase. Principiile de aşezare, împărţirea bunurilor, viaţa socială şi nenumăratele anomalii de care ne plângem în alcătuirea actuală le vedem, m viitor, îndreptate şi schimbate.

Dar din multele înfăţişări ale precarei stări contimporane, din multule păcate, pe cari le sigilăm cu mânia noastră, şi degradarea femeii prin prostituţie este păcatul cel mai greu şi de neiertat.

Sociologii, istoricii ar putea să ne deschidă, la acest capitol, cărţile lor pline cu informaţii vechi şi noi. Cercetătorii filosofi ar putea să ne explice obârşiile, condiţiile şi evoluţia acestui flagel social - amărăciunea noastră va rămânea întreagă şi indignarea noastră de-a pururi vie!

Ce simţiţi voi, bărbaţi sănătoşi şi neterfeliţi, când, trecând seara înspre casă, întâlniţi în calea voastră, pe lângă ziduri, acele siluete sfioase şi întrebătoare? Vă aşteaptă la cămin o soţie vrednică, o fată mare, care e copila voastră, sau vă aşteaptă mireasa gândurilor voastre, soţia de mâine...

Din umbră, auzi întrebarea stereotipă: „Să merg şi eu cu d-ta?..." Eşti tu atât de lipsit de umanitate ca să nu gândeşti, înfiorat din creştet până în tălpi, că aceea care te întreabă e soră cu femeia ta, e copilă ca şi copila ta sau a fost, poate, iubită ca şi mireasa ta?

O, drumeţ de seară, oricine ar fi aceea către care îndrepţi paşii tăi grăbiţi - soţie, fiică sau logodnică - icoana ei se asociază violent şi dureros, în inima ta, cu fatala siluetă care întreabă: „Să merg şi eu cu d-ta?..." Şi când tu ai fi cel mai mare egoist din lume (fiindcă n-ai iubit pe nimeni şi n-ai nici copii) nenorocita ivită în ca le-ţi este femeie ca şi mama ta.

Putem, oare, să concepem un om întreg, care să rămână neatins de aceste gânduri, de aceste simţiri elementare, când vede în preajma lui sărăcia şi înjosirea ajunse prostituate? E mult mai greu să concepem cum se face că suportăm de atâta amar de vreme priveliştea prostituţiei şi toate fioroasele ei urmări sociale.

Am auzit din gura unor prieteni cari se înapoiau din Statele Unite şi am citit în ziarul românesc ***America*** faptul de malta reabilitare morală, că în lumea nouă prostituţia a fost desfiinţată prin lege.

Oricât de confundaţi am fi în noroiul, în prejudecăţile şi în fatalităţile ereditare ale lumei noastre vechi, această biruinţă a umanităţii, pe emisferul celălalt, clarifică, hrăneşte şi înviorează convingerile noastre transformatoare.

Aşadar, în America, un stat civilizat a putut să smulgă de la gâtul femeii colanul de ruşine, pomenit din străvechime! Oricare ar fi forma de guvernământ, oricare actuala organizaţie socială din Statele Unite, şi orice am gândi noi - conform credinţelor

noastre - despre statul american, abolirea prostituţiei e un titlu de înaltă cinste omenească şi un drept netăgăduit la recunoştinţa întregei omeniri.

Ne apropiem de acele stări viitoare - altele decât cele prea cunoscute şi pline de vicisitudini! Ne apropiem de acele stări pe cari, vrând-nevrând, le aşteaptă toată lumea şi la cari unii dintre noi visează cu un fel de bucurie copilărească, amestecată cu teamă şi neîncredere.

S-a putut desfiinţa prostituţia? A izbutit o societate omenească, undeva pe pământ, să pună sub lacăt pe această veche şi perfidă cumătră, socotită până acum nemuritoare şi inviolabilă? Dar atunci, ucidem toate scepticismele, dăm liber avânt tuturor visurilor şi premenim omenirea pentru o ***Biblie*** nouă!

Vă este cunoscut că ***Biblia*** însăşi, după 37 de capitole din cartea ei dintâi, povestind întâmplarea dintre Tamar şi Iuda, trebuie să ne mărturisească existenţa mult mai bătrânei proxenete şi să scrie despre subtila Tamar: „şi văzând-o Iuda, a socotit-o că este curtezană..."

Suntem pe cale să preschimbăm şi să îmbunătăţim firea, moravurile şi societatea omenească, suntem pe cale să reformăm pe omul vechi, atât de mult, atât de radical, încât vechile legislaţii şi vechile tradiţii să rămână, din punct de vedere social, ca un fel de epocă a ferigilor gigantice sau a mamuţilor.

O, să dorim, să aşteptăm, să chemăm această fericită societate viitoare! Când, toată ziua, întâlneşti, priveşti şi încerci, pe pielea ta, atâtea nedreptăţi şi rele sociale, seara ducân du-te spre casă, notează aceste jalnice siluete de o clipă, cari sunt vânzătoarele de plăcere, în societatea capitalismului atotputernic.

Dacă n-ai mai putut peste zi să te gândeşti destul asupra păcatelor şi turpitudinilor timpului, ora aceasta e dureros de prielnică. Din ganguri, de la porţi, din colţul trotuarelor, preotesele Venerei moderne îţi ies înainte timide şi întrebătoare.

Dacă ştii ce e durerea sufletească, dacă ai simţit vreodată farmecul şi sfinţenia iubirei, dacă mic copil, ai ştiut ce e sânul mamei şi acum - om plin de gânduri şi de nobilă simţire bărbătească - ştii ce este gingăşia şi cinstea unei femei, coboară fruntea în piept, coboar-o înnourată şi răzvrătită şi cugetă, cu alţi fraţi ai tăi de răzvrătire: această lume slută şi bătrână trebuie refăcută din temelie!

ÎNTRE „CAPSA" ŞI PALAT

4

Dacă, zorit de necazuri şi de treburi, vrei să tai pe la ora cinci seara Calea Victoriei, prin punctele Teatrul Naţional sau „Capsa", trebuie să mcetinezi pasul şi să-ţi faci loc cu greutate prin lumea bună, care iese la această oră să se aerisească.

Nu cunosc pe teme un spectacol mai dătător de gânduri pesimiste decât această aerisire bucureşteană. Dacă ironic denumita Cale a Victoriei ar fi o şosea largă, plantată pe o parte şi pe alta cu tei, cu jugaştri ori măcar cu lodie, plimbarea pe o asemenea şosea ar avea oarecare înţeles şi oarecare bunătate. Dar aşa cum se înfăţişează această arteră a Capitalei, - sugrumată, contorsionată şi cu trotuare de un metru până la trei plimbarea pe Calea Victoriei iese din domeniul higienei şi cade în domeniul patologiei sociale.

Călătorii străini, pe cari îi aruncă pe la noi turismul sau interesele, mărturisesc în cor că privesc cu ochi miraţi, când se întâlnesc, mtâia oară, cu promenorii noştri dintre „Capsa" şi Palat. Te uită, domnule, ce eleganţă, ce găteli scumpe, ce de bani turnaţi pe îmbrăcăminte!

Călătorul străin este mai totdeauna îmbrăcat în chip sobru şi strict utilitarist Neapărat, în buzunarele mi are sute de mii de franci, şi interesele pe cari vine să le reprezinte se ridică în piramidă de milioane. Totuşi elegantul nostru Popescu, sclivisitul nostru Ionescu, în primul moment, impresionează pe străin. Mai ştii - gândeşte musafirul - am de-a face cu te pomeneşti ce latifundiari ai acestei ţări binecuvântate!...

De obicei, însă, Popescu este şef de birou, iar Ionescu este slujbaş cu schimbul, adică escaladează ministerul când vin „ai noştri" la putere.

Să privim bine şi de aproape, cititori socialişti, pe aceşti caracteristici înfăţişători ai burgheziei benefîciente şi cu toate că apariţia lor întristează zilnic ochii noştri, să-i trecem - cu intenţie accentuat profetică - printre siluetele de o clipă.

I-am văzut la lucru, i-am auzit vorbind şi ştim, din nefericire, toată genealogia lor şi toată jalnica lor psihologie. Sunt odraslele proaspăt parvenitei şi, totuşi, dezechilibratei noastre burghezii. Sunt, în parte, aceia despre care s-a zis, cu duh: se nasc bursieri ai statului, trăiesc funcţionari şi mor pensionari. Dar aceste siluete de pe Calea Victoriei cuprind şi rezumă un ele o lume mult mai felurită şi mai numeroasă. Căci sunt printre funcţionari - în special printre cei mici - oameni necăjiţi, muncitori şi economi, cari nu se plimbă niciodată pe Calea Victoriei şi au mfăţişarea omului împovărat şi frânt de munci

Vorbim aci de toţi acei domnişori cari dau Capitalei noastre, la ora serei, această respingătoare notă de lene, de suliman şi de cocotism, fie ei funcţionari, fie feciori de bani gata, sau altă categorie.

Cum poate un bărbat să se gătească şi să se perdăfuiască, la fel cu odaliscele şi cu actorii? Sistemul economic nedrept de până azi, acumularea fantastică a bogăţiilor în mâinile câtorva oameni, cu aperituri de tigru şi de boa, au produs în lumea capitalistă pe regii oţelului, bumbacului, cărbunelui etc. Mai înţeleg ca un astfel de rege să apară printre noi îmbrăcat după ultimul jurnal şi pretenţios cât nu-l încape pielea (Mă întreb, însă, dacă într-adevăr miliardarii americani nu sunt mai serioşi.) Dar cum îndrăzneşte un om, cu o mie ori două de lei pe lună, dacă nu şi mai puţin, să-şi facă o religie din pantaloni şi din cravată?

E uşor de observat, de altă parte, că acei români şi bucureşteni cari se bucură, printre noi, de oarecare nume şi notorietate, ţin mai puţin la modă, la croiala elegantă şi la gheata turnată pe picior. Dacă urci sus de tot şi examinezi pe cei câţiva oameni de la noi cari înfăţişează munca şi onoarea, în ştiinţă şi în artă, vei ajunge să stabileşti şi să formulezi legea următoare: Mai totdeauna, în ţara romanească, adică în pătura zisă conducătoare, valoarea personală a unui om stă în raport invers proporţional cu pretenţiile lui de eleganţă.

îmi spunea odată un prieten care se înapoia de la Paris şi care văzuse, la Sorbona, pe un luceafăr al criticei literare franceze: „Dacă înainte de-al vedea pe catedră, l-ai fi întâlnit pe stradă sau într-o berărie, l-ai fi crezut un negustor de mărunţişuri!"

Să ne explicăm fenomenul. Acest om care e atât de bogat sufleteşte, care studiază toată ziua, care şi-a făcut un ideal din munca ogorului literar - când mai are vreme şi pornire să se ocupe cu ridicula-chestiune a tăieturii pantalonilor?!

Trebuie să fie cineva spăimântător de gol Ia minte şi la inimă, ca să nu mai găsească, pe pământ, altceva mai vrednic de cultivat decât acoperişul trupului. Când vezi pe acest jalnic concetăţean lustruit de sus şi până jos, milimetru cu milimetru, trebuie să te înflori, gândind Ia tot depozitul de nimicuri şi de gunoaie pe care-I adăposteşte pe dinăuntru.

Este un echilibru, este o compensaţie pe care sufletul nostru o caută, conştient sau inconştient. Când, din punct de vedere intelectual, eşti un loc viran, dezolat şi dezonorat, prin ce vei restabili o parte din nenorocitul tău prestigiu intrai, dacă nu prin cârpă, prin postav şi prin curea?

Plimbaţi acum măsura aceasta, cât cuprindeţi cu ochii peste cei ce copleşesc Calea Victoriei la ceasul fatalei promenade. E o lume calpă, o lume săracă sufleteşte mai presus de orice comparaţie, o lume fără nici un ideal şi pustie şi diformă.

înţelegi, atunci, că e o lege aspră care-i sileşte pe aceşti purtători de chip omenesc să-şi acopere mizeria cu tot ce le oferă mijloacele şi moda mai distins şi mai bogat. Cum să scoţi în lume un cap sec, dacă nu-i pui pe scăfârlie o pălărie de la Fain şi nu-l strangulezi sub fălci cu un guler impecabil?

Iată pentru ce nu cunosc privelişte mai tristă şi mai dătătoare de gânduri negre decât plimbarea de pe Calea Victoriei a elegantilor români.

ANEXE

I

ZIUA DE ARMINDENI

Puţini ştiu că,armindeni" însemnează, în vechea limbă slavă, ziua proorocului Ieremia. Cu adevărat, în calendarul nostru ortodox, ziua cea dintâi din luna mai este închinată marelui profet evreu, contimporan cu cucerirea Ierusalimului (de către împăratul babilonean Nabucodonosor), Ieremia, feciorul lui Hilchia.

Cum a ajuns această zi să se îmbogăţească, printre românii moldoveni şi ardeleni, cu frunzişul de datini şi de legendă, cu care ni se înfăţişează astăzi, ar putea să ne spună filologia şi arheologia. Cuvintele au uneori călătorii şi aventuri mai extraordinare decât Sixnbad Marinarul din *O mie şi una de nopţi.*

Pe la noi, cei dintre Olt şi Ialomiţa, cuvântul „Armindeni" era necunoscut, dar sărbătoarea şi desfătarea de 1 Mai erau vechi şi bine păstrate. Aşa m-am pomenit şi eu, de ziua aceasta, la drum spre „Ceretul" din faţa satului, alături de părinţi şi printre coşniţele cu merinde...

Petrecerea în pădure, cu bunătăţile pregătite de mama, avea interes şi farmec printre cei vârstnici... Partea mea, deocamdată, era plimbarea în trăsură... Este un capitol deosebit al copilăriei tuturora, acest capitol al bucuriilor vehiculare... Am uitat atâtea şi atâtea momente, din aceşti ani despărţiţi, dar n-am uitat clipa încântată când vizitiul Caraiman oprea trăsura, la prag, ca să plecăm la naşii noştri, de la Neaga.

Pădurea Ceretului era bucuria a doua. Pădurea aceasta de pe malurile Vezii a fost să fie un factor de mare însemnătate în închegarea mea sufletească. Nici veneraţii mei dascăli din clasele primare, lonescu şi Jinga, nici basmele bătrânilor n-au avut asupră-mi atâta înrâurire cât pădurea dintre Dideşti şi Neaga... Cred că numai lăutarii Vasile şi Bosmac, cu baladele lor, revărsau, în inima mea, dulcea robie şi aleanul pe care îl revărsau tainicele adâncuri ale pădurii.

Am scris, altă dată, despre pădurea aceasta:

„A doua zi, pe jos, însoțit de nepotul duhovnicului care mă botezase am intrat în pădurea primelor mele visuri, primelor flori culese şi primelor basme făcute de mine însumi... E şi azi întreagă, la locul ei, pe malurile Vezii, pe acolo unde Vedea se întâlneşte cu Tecuciul. Creşte dreaptă, falnică, în sus spre soare. Rari aşa carpeni şi aşa stejari drepți ca făcliile!...

Pădurea aceasta stă vie şi trainică, în zarea tuturor închipuirilor, tuturor amintirilor şi tuturor primăverilor din literatura mea... Pe aici au trecut, au visat şi au binecuvântat pe Dumnezeu toate frumusețile şi toate durerile sufletului mea O regăsesc neschimbată, fără vârstă, plină de aceeaşi veşnică poveste, spusă din vârfuri clătinate, din stele mari de aur, căzând în ierburi şi în viroage, din vierset de pasări şi din zumzet de bondari..."

Tarziu-târziu, când au sporit drumurile vieții, chipurile oamenilor şi chipurile durerii, peste nevinovatul şi copilărescul întâi Mai s-au aşternut cunoştinţa, cugetarea şi constatarea amarelor nedreptăţi din lumea aceasta... Ziua cea mai frumoasă a anului era să fie ziua aspirațiilor justițiare.

Acum vreun sfert de veac, am văzut această zi în entuziastă şi profetică desfăşurare... Locul, unde festivanții de întâi Mai trăiau orele lor de fraternizare, azi este acoperit de un cartier nou creat. Dar amintirea zilei da atunci însemnează azi temelia pe care se ridică cetatea biruinței!

Scriam pe atunci:

„E întâi Mai - sărbătoarea muncii şi a proletariatului unit din hun ea întreagă Ziua se vesteşte nouroasă şi umedă O ploaie lină, aci reținută, aci jucăuşă în văzduhul cenuşiu şi rece, învăluie toată dimineața acestei zile... Cu toate acestea, pe Şoseaua Jianu, spre cunoscutul Bordeiul Vechi, pelerinajul e nesfârşit. Cei optimişti îşi spun şi spun şi altora: «E semn bun, e semn de fericire şi de propăşire...» Cineva, de lângă mine, se exprimă, cu impresionată încredere: «în toată această mulțime, pe care o stropeşte ploaia, pare că văd o comoară de semințe, îngropată spre rodire. Din fiecare bob, atins de ploaie, vor răsări, la anul, zeci şi sute de alte boabe...»"

Cuvântul acesta a fost miraculos, din an în an. Azi, întâi Mai este ziua de universală întâlnire a tuturor nădejdilor în mai multă omenie şi în mai multă dreptate a vieții omeneşti. O credem, o dorim, o aşteptăm, azi mai mult decât oricând...

Şi din colțul nostru de martor al vremilor, regăsim gândul ritmic al fratelui mai mare de acum o jumătate de veac, neuitatul Traian Demetrescu:

în mai, când rozele-nfloresc
scald ate-n aurul din soare:
popoarele sărbătoresc
a muncii sfântă sărbătoare...

POET ŞI PROLETAR

Am trecut aseară pe o stradă în pantă, unde era adunată mulțime de popor. Deşi cam târziu, aceşti oameni n-aveau gândul să se risipească, ci stăruiau acolo, pe caldarâm, sub bolta cerului clementă şi înstelată. Ei aşteptau ceva. Deasupra lor pe ferestrele unei săli de mtnmire atârnau ciorchini întregi de siluete negre şi uneori exclamații vii, aprobări sau proteste, ajungeau până la cei din stradă. Acolo sus, tovarăşii cari veniseră mai devreme şi ocupaseră sala dezbăteau o problemă desigur arzătoare, judecând după vociferările de sus şi după atenția de jos.

Am aflat mai târziu ce era... Partidul Socialist discuta candidaturile pe cari le pregăteşte în vederea apropiatelor alegeri generale. Da, adevărat, Partidul Socialist, această veche cunoştință a celor de seama mea, auditori imberbi în „Sala Sotir", veniți la întrunire nu prin poartă, ci peste zidurile internatului şcolar, de pe strada Ştirbei Vodă... E un sfert de veac de atunci! Veneam în sala din Piața Amzei ca să auzim pe Dobrogeanu-Gherea, pe Vasile Morțun, pe Ion Teodorescu, pe Constantin Miile, pe vecinie neuitatul Tony Bacalbaşa. Curios drum istoric a făcut în țara aceasta mişcarea socialistă!

Am putea spune că am apucat zilele cele mai frumoase ale primei mişcări socialiste, urmate de un declin neaşteptat şi brusc. Ani de zile, toropeala şi uitarea au ascuns în ochii noştri curentul socialist, aşa cum nişte buruieni viguroase şi dese, crescute din albia unui vechi torent, ascund şuvoiul micşorat, dar mereu viu, îh matcă. Am reîntâlnit socialismul în sufletul luminos şi irevocabil revoluționar al scumpului meu amic N.D. Cocea. A fost cândva (o! şi de atunci e destul de mult) o a doua mişcare, la care am privit cu emoție, cu simpatie. De data aceasta, mişcarea era mult mai viguroasă, deşi în rândurile ei nu mai erau atâția intelectuali ca prima oară. Şi ghemul vremei s-a deşirat înainte. Democratizarea lumei a făcut progrese şi noi - cei atât de modeşti, sub acest raport - a trebuit să ne ținem, măcar că şchiopătând, măcar că la coadă, de marele convoi.

Astăzi, după cumplita zguduitură europeană, care a răsturnat pe neştiute şi pretutindeni zidurile cetăţii capitaliste, privim la largul ei noua şi impunătoarea manifestare a proletariatului românesc. E o trezire generală. Colcăie pământul de entuziaştii spiritului celui nou. Nevoiaşii, umiliţii, resignaţii, muncitorii din toate unghiurile sociale ies ca furnicile la soare, apar m faţa hunei, convinşi că a venit vremea prefacerilor şi a dreptăţii.

Cine simte la noi freamătul mulţimii? Cine se crede chematul şi interpretul clasei muncitoreşti, înaintea contemplaţiei eterne şi a artei? Grea întrebare pentru starea actuală a poeziei româneşti, grea întrebare pentru sufletul de azi al scriitorului român! Idealurile socialiste n-au până acum aproape nici un nume, nici o inscripţie şi nici o icoană, în templul verbului românesc. Clasa noastră burgheză a încântat, a răpit atât de complet simţirea scriitorilor români, încât mai toată literatură lor e lipsită de presimţiri sociale şi de profetism revoluţionar.

Perind aţi-vă în minte şiragul literaţilor noştri, lăsând la o parte pe doi-trei fruntaşi - generoşi şi prooroci în câteva producţii neuitate - şi observaţi ce pusilanimă e atitudinea inspiratului român. încurcată problemă! S-ar părea, judecând după piaţa noastră literară, că suntem societatea cea mai fericită şi mai sănătoasă din Europa. Săracii noştri trăiesc tihnit şi împăcaţi cu soarta lor. Muncitorii noştri n-au nici o revendicare de făcut. Proletariatul românesc are toate bunătăţile culturale şi materiale după cari tânjeşte şi pentru cari se luptă proletariatul din ţările străine. Scriitorii noştri n-au întâlnit niciodată în calea lor sărăcia, mizeria, strâmbătatea socială şi ignoranţa tristă a poporului!

Ca să găseşti o pagină frumoasă de simţire compătimitoare pentru cei mulţi şi dezmoşteniţi trebuie s-o cauţi, cu 30-40 de ani in urmă, în Eminescu, în Vlahuţă şi în ucenicii lor de pe atunci. Pesemne că, de atunci încoace, roua mulţumirii şi a păcii sociale a coborât mai îmbelşugată pe florile din grădina românească, şi albinele lui Apollo au putut să adune şi să-şi construiască fagurii în laborioasă tihnă!

Vom vedea şi vom pricepe mai târziu ce a fost şi ce este acest absenteism al literaturii româneşti, de Ia marele concurs social, unde toate celelalte neamuri au câte un reprezentant de seamă. Dar poate că vremea nu e de tot trecută.

Poate că mai curând decât am fi porniţi să credem, din rândurile noastre, cele mai tinere, vom vedea crescând şi impunându-se aşteptatul cântăreţ revoluţionar.

Ar fi păcat să fie într-altfel. Omenirea se pregăteşte de ziua cea mare a înfrăţirii popoarelor. De la ţară la ţară, de Ia popor la popor, se întind azi ramurile de măslin ale minunatului copac menit să nu se mai usuce niciodată. Toată lumea nădăjduieşte. Orice suflet cu un pic de filantropie se simte ispitit şi încălzit de marea perspectivă a îndreptărilor sociale, a reclădirilor în stilul cel nou şi definitiv.

Artiştii, poeţii, intelectualii, scriitorii visătorii popoarelor pot ei să doarmă somn de piatră, când visul cel mai strălucit, întrevăzut vreodată, nălucește înaintea credulităţii omeneşti, înaintea speranţelor nemuritoare ale sufletului nostru?

E perfect semnificativ manifestul mi Romain Rolland. Iată un adevărat poet, iată un cuget mare. Să nădăjduim că această strălucită scară sufletească, de pe care ne vorbeşte Romain Rolland, trece, măcar cu treptele ei cele mai de jos, şi prin zona noastră intelectuali

LITERATURĂ PENTRU CEI MULŢI ŞI DORNICI

Iată o largă perspectivă care se deschide inimei şi inspiraţiei literaţilor romani. Iată şuvoiul vieţii sociale ajuns ca un pârâu de munte, la loc îngust, cu maluri de stâncă, aci uriaşe şi împietrite până la cer, aci frânte în trepte, aci suspendate în slavă şi înlocuite cu prăbuşirea şi cu trăsnetele cataractei... Viaţa socială se găseşte azi la un pas strâmt, clocotitor şi spumegos. înaintaşii noştri literari ar fi dorit să apuce vremurile noastre şi le-ar fi salutat în opere însufleţite şi trainice. înaintaşii noştri... dar de ce nu şi noi?...

E o problemă dureroasă cu care mi-am bătut mintea adeseori şi care mă tot cheamă şi prigoneşte. Evident, în toată lumea se simte azi o reculegere sufletească, o aşteptare concentrată, o pregătire ca de mare sărbătoare, sortită să aibă loc foarte curând. Nu mai este nici o taină, nu mai este nici o controversă. Omenirea civilizată se găteşte de marea sărbătoare a întronării unei dreptăţi sociale necunoscute până acum. în masele proletariatului se simte repercusiunea acestei mari speranţe, ca un vuiet adânc de codru, la adierea vântului, pornit să bată. Ne miră, însă, faptul că sensibilitatea noastră literară rămâne inaccesibilă şi fără nici un fel de reacţiune. Te-ai fi aşteptat ca această vibraţiune universală să găsească înregistrare şi interpretare mai întâi în sufletele de elită

şi suprasimţitoare, pe cari fiece popor şi le hărăzeşte în poeţii şi în artiştii lui.

La noi, parcă muzele sunt în concediu nelimitat, iar templul lor e supus exproprierii! Eu unul credeam (şi cred şi azi) că, atunci când răsare soarele, gloria lui e interceptată şi proclamată mai întâi de turnurile cele mai înalte, de copacii seculari şi de vârfurile munţilor. Şi mai credem că, într-un popor, artiştii lui sunt frunţile cele mai înalte şi mai apropiate idealului. Acum una din două: sau că astăzi, printre noi, nu mai există artişti, sau că apropiatul răsărit de soare e o iluziune pe care o are toată lumea afară de inspiraţii români.

Am cumpănit, în gândul meu, dilema aceasta, zile întregi. Ieri, însă, am citit în ***Neamul românesc,*** un articol datorit dlui N. Iorga şi edificator din foarte multe puncte de vedere. E adevărat că articolul e o ciudată şi delicată minunăţie. D. Iorga e foarte interesant când scrie despre lucruri pe cari le vede pieziş, nu le iubeşte, nu-i vin la socoteală, dar cari totuşi se impun şi poate au în ele şi o parte de bunătate. Analiza articolului ***Revoluţia inutilă*** cere încăperea specială a unui articol meticulos. Şi poate că munca aceasta ne va ispiti şi pe noi. Astăzi vreau să scot din ***Revoluţia inutilă*** acest fragment vrednic de toată luarea-aminte: ,Astfel de la sine revoluţia se face. Şi repede. Fiindcă o vedem ceas de ceas, nu ne dăm seama. Nimeni n-o poate opri... Dar e un lucra care trebuie împiedicat: izbânda «învârtiţilor» şi triumful escrocilor. Pentru aceasta e nevoie şi de sprijinul acelora cari sunt moştenitorii «burghezilor», şi cari n-au interes să triumfe cei mai răi dintre cei noi, amestecaţi cu cei mai răi dintre cei vechi..."

Salut cu gestul cel mai larg această bravură rece, care priveşte lucrurile drept în faţă şi le denumeşte pe şleau, oricare ar fi ideea pe care denumitorul şi-o face despre ele. Nu ştiu dacă aţi mai întâlnit până acum, în lumea noastră oficială şi oficioasă, această categorică scontare a viitorului. îmi place să cred că d. N. Iorga este cel dintâi proconsul care simte şi mărturiseşte apropiata biruinţă a religiunii celei nouă. Nu voi uita-o cu una cu două şi voi reveni asupra acestui impresionant act de franchetă din partea dlui N. Iorga.

Dar atunci... am dreptate! Iată că soarele stă să răsară. Unde sunt falnicii tovarăşi ai lui Chantecler, gata să trâmbiţeze, sub arcadele poeziei româneşti, glorioasa vestire a soarelui social? Să credem oare că, în literatura românească, avem astăzi numai găini şi claponi?

Literatură pentru cei mulţi şi dornici! - cine o simte în sufletu-i, cine e gata să ne-o dea? Vai, scriitorii noştri sunt dezorientaţi şi legaţi la furca patului, ca nişte copii pe cari mama i-a lăsat m casă singuri. Ce frumos ar fi să vedem, în acest moment, atât de important, atât de decisiv - meditaţi articolul dlui Iorga - mtâlnindu-se ***ţi*** complctându-se cetele proletariatului muncitoresc cu aleşii literaturei române! Cum voiţi ca mişcarea socialistă să aibă toată amploarea şi toată măreţia pe care i-o dorim fiecare, dacă voi cei ce visaţi, cântaţi şi scrieţi staţi deoparte şi nu simţiţi nimic?

Fiecare scriitor ar trebui să vină, măcar o dată pe săptămână şi să se amestece, cu dinadinsul, cu simpatie, în valul crescând ăl proletariatului muncitoresc. Fiecare artist ar trebui să ştie să asculte, să priceapă şi să se încălzească de idealul mulţimilor entuziaste şi nerăbdătoare.

Ele merg înainte, ele îşi îndeplinesc menirea şi forţează, eroice, poarta sorţilor. Dar e pagubă nemăsurată pentru simţirea şi poezia românească această absenţă a scriitorilor, dacă nu de la uriaşa operă de colaborare, cel puţin de la măreaţa privelişte a unei lumi care se transformă.

E a doua sau a treia oară când bat în uşa dormitorului nostru literar. De data aceasta, cu mai multă siguranţă. Sinceritatea dlui N. Iorga a fost pentru mine un pahar cu şampanie.

August, 1919

O AUDIENŢĂ ÎN 1919

Nu-mi plac audienţele. Voi să spun: nu-mi plac întrevederile oficiale şi reci, acordate într-o încăpere îngheţată de către divinităţile ministeriale, secretarii de stat şi secretarii de ministere. Mai rău decât atât, văd pe cel ce acordă audienţa (binevoieşte s-o acorde) într-o lumină sinistră, şi oricât aş lupta împotriva bizarei mele simţiri, un funcţionar superior îmi pare un om al lui Pilat. Acela care de pe un scaun administrativ mi-a impus aşteptările şi reveriile din anticameră - fie el de altfel un om oricât de cumsecade, prinde în ochii mei un fel de rugină fără leac. E probabil, în aceasta, o rămăşiţă din sufletul omului venit de la ţară şi care, stând, cu ceasurile şi cu zilele, în preajma citadelelor noastre administrative, le îmbracă într-un doliu malefic.

Această infirmitate personală mă face să mă feresc cât pot mai mult de tristele audienţe speciale. De ce să mai zugrăvesc atâtea lucruri sumbre pe pereţii anticamerei sau biroului dlui ministru şi de ce să scot o înfăţişare odioasă dintr-un biet burghez oarecare! Cu toate acestea vin împrejurări neiertătoare cari te abat de la calea hotărâtă şi-ţi impun ceasuri grele.

Deunăzi, după o lungă împotrivire, a trebuit să-mi iau în cârcă perspectiva unei audienţe. M-am resignat şi am pornit spre ministerul fatal, cu paşi domoli... îmi ziceam: voi vorbi tuturor cu fermitate şi cu linişte, voi suporta toate mutrele şi toate superiorităţile; voi aştepta impasibil, m picioare sau pe scaun, cum vor decide soarta şi uşierii...

Din fericire, la intrare nu m-am împiedicat de nimeni şi nu m-a întrebat nimeni nimic.

Am pătruns înăuntru. Oameni gravi, plini de importanţă şi de răspundere... Nu seamănă nici unul să fie la strâmtoare, Nu mai ştiu cari sunt stâlpi administrativi şi cari sunt solicitatori. Toţi au aerul suficient şi inaccesibil. De care să mă apropii? Numai uşierii vor primi să stea de vorbă şi să mă instruiască asupra celor ce vreau să ştiu. Am făcut un ocol lung, observând, pe nevăzute, pe domnii uşieri. Unul singur mi-a inspirat încredere. Un om ciudat, spânatic şi osos, cu ochelari prinşi după ureche. Mi-a răspuns, clar, corect, cu nu ştiu ce timbru sufletesc atingător, pe care nu mă aşteptam să-1 găsesc în aşa loc. Din nefericire, nici acest om cu ştiinţa demnităţii sufleteşti nu era vameşul drumului către secretarul general. M-a dat în primire unui coleg.

Acesta m-a măsurat de sus până jos şi şi-a spus, sub pleoapele lui, interesant căzute peste ochi, ceva aşa, care s-ar putea traduce pe franţuzeşte: ***Mauvaise affaire!***

D. secretar general e ocupat... primeşte la ora 12... are multă hune... Drept aceea, mă pofteşte într-o cameră confortabilă, unde mai aşteaptă un biet individ abătut şi care ţinea în mână o hârtie, pare că hotărâtoare nu numai pentru viaţa lui actuală, ci şi pentru cea ce va să fie.

Noroc că mai există, în ministerele noastre, un soi de funcţionar improvizat, de obicei băiat subţire, bine îmbrăcat, pieptănat ireproşabil, şi care, la o doză minimă de impertinenţă, adaogă destulă amabilitate şi curtenie. Acesta e şeful de cabinet. Dau şi eu peste el. E croit aşa cum îl ştiam. Cel pe care l-am întâlnit, de data acesta, are, însă, ceva deosebit. Nu ştiu pentru ce ţinea să afle, din gura mea, cam ce-aş avea să vorbesc cu secretarul general.

Fireşte, nu era nici un secret, dar insistenţa şefului de cabinet m-a uluit... Doamne fereşte!... Trăim în vremuri neobişnuite, şi un şef de cabinet care, în definitiv, este un dorobanţ lângă sacra persoană ministerială (ori semiministerială) trebuie să ştie să străbată cugetele şi să stoarcă intenţiile. Am fost judecat oarecum favorabil şi am fost invitat să trec, din carcera mea, în cabinetul secretarului general.

Dar secretarul general era absent!... E undeva, dincolo de aceste uşi duble, într-un cabinet şi mai sacru decât acesta, în conferinţă cu cineva mai grozav decât el. Mă uit în jurul meu... Cinci-şase domni gravi aşteaptă, cufundaţi m gânduri preţioase. Sunt bine îmbrăcaţi şi bine hrăniţi. Mă văd şi pe mine, în răsfrângerea gemurilor deschise. Ce contrast ironic!... Sunt slab ca un ogar şi îmbrăcat în bluză de lucrător!

Aşteptăm, visăm, revedem în gând peripeţiile vieţii, facem conjecturi asupra rezultatului întrevederii cu secretarul general... în fine, iată-1!... Fiecare are câte o petiţie, dar fiecare petiţie are nevoie de un lung comentar, făcut cu voce scăzută, misterioasă şi dătătoare de fiori. Secretarul general ia condeiul, îl aşează, iar îl ia, începe un rând de rezoluţie, mai întreabă ceva, ezită, apoi aşterne fraza întreagă, care - judecând după figura solicitatorului, - trebuie să fie un mărgăritar de concepţiune şi de stil.

Eu n-am nici o petiţie! Eu am de spus ceva din gură... Dar, de la primele cuvinte, înţeleg că un fluviu imens, rece şi fără poduri, stă între mine şi omul cu care credeam că pot să schimb câteva gânduri.

E atât de departe d. secretar general de lumea care vine să-i vorbească, îmbrăcată în idealurile şi în bluza lucrătorilor!...

Am renunţat la tot ce mai aveam de spus şi am lăsat la treburile lui - atât de serioase, atât de absorbante! - pe importantul personagiu...

Afară, când am dat de soare, de verdeaţă, de flori, de lumea neoficială şi umilă, mi-am recâştigat starea mea sufletească, de obicei calmă şi filantropică.

Şi mi-am adus aminte de acei creştini din epoca primară, pe cari nevoile şi constrângerea îi făceau, uneori, să mai treacă prin curţile templelor idoleşti.

ÎN ANUL NOU SOSIT...

Filosofia obosită şi sceptică rămâne totdeauna rezervată faţă de tumultul nădejdiilor vieţii. Cine are dreptate - este o problemă transcendentală, adică dincolo de luptele, de durerile şi de impacienţa noastră. Cât trăim - aşteptăm. Cât trăim - ne zbuciumăm şi credem in izbânzile de mâine.

Pământeşte şi omeneşte vorbind, trebuie să ne facem socotelile, bine întemeiaţi pe realitatea înconjurătoare.

Ne dăm seama că în trecutul destul de lung, pe care l-am străbătut, a lipsit un element impus azi de vremurile noi. Am trăit în izolare, nepăsători faţă de viaţa celui de lângă noi. în critica socială, în doctrinele actuale, acest fenomen are numele şi categoria lui.

Noi ne mulţumim să comparăm ce-am văzut şi trăit până ieri, cu ceea ce prindem azi a înţelege. Legătura dintre fraţi era uitata şi năpustită. Ne străduiam fiecare să adâncim separatismul nostru şi să punem bariere grele dintre noi şi mulţime.

Nu ne interesau treburile, aşteptările şi mai ales suferinţele aproapelui. Ascultam uneori pledoariile câtorva tribuni ai poporului, preţuiam reveriile sau stihurile cutărui poet umanitarist, dar semănăm cu ascultătorii atenieni ai discursurilor lui Demostene împotriva lui Filip al Macedoniei: admiram discursul şi ne duceam acasă şi dormeam fără vise...

Azi, trebuie să ne reformăm sufletul. Sacrul nostru egoism din anii ce-au trecut trebuie adus la şcoala noilor realităţi. Poate că lucrul nu este tocmai uşor, dar nu mai avem libertatea de a alege, întovărăşirea tuturor este noua lege a zilelor de faţă şi a anului nou sosit. Nu se mai poate să fugim unii de alţii. în toate activităţile obştei omeneşti trebuie să lăsăm să stăpânească duhul premenirii şi al solidarităţii.

Iată de sus şi până jos, pe toate treptele şi în toate colţurile vieţii sociale, principiul strângerii rândurilor se impune şi schimbă faţa lucrurilor. Se întovărăşesc muncitorii, se întovărăşesc liberii-profesionişti, se întovărăşesc intelectualii, se întovărăşesc până şi fiii sihăstriei, adică poeţii şi filosofii.'...

Să ne biruim pe noi înşine şi să onorăm epoca în care intrăm şi anul nou sosit. în faţa uriaşelor valuri ale oceanului, ca şi în faţa valurilor oceanului social, există o singură înţelepciune: acceptarea şi adaptarea.

Fericiţi cei ce sunt pregătiţi de multă vreme ca să priceapă profundele schimbări ajunse la termen şi să înlesnească atmosferizarea celor întârziaţi.

Aşa se face că în pragul anului 1946, obligaţiile noastre cresc şi strădania noastră de a nu ne lăsa covârşiţi de ezitări şi de scepticism se cuvine să fie accentuată.

Etapele evoluţiei sociale sunt multiple şi fără repetare. Ce a fost: a fost odată. Viaţa noastră este, trebuie să fie mereu trează şi la înălţimea noilor imperative.

Unii dintre noi stăm şi aşteptăm, din veacul celălalt, împlinirile de azi. Surprizele, elementul de-a pururi neprevăzut, nepotrivirile eterne dintre ceea ce este: idee şi realizare - nu au puterea să ne răstoarne de pe drumul drept al convingerii.

Mergem înainte, pe drumul întrevăzut odinioară şi dovedit adevărat de cursul vieţii şi al istoriei.

RECHEMÂND PE ROMA IN ROLLAND

Profetul de la Iasnaia Poliana, într-o carte celebră care a răscolit ani de zile intelectualitatea europeană şi a ridicat până la cer flăcările discuţiilor, proclamă această idee: ***Arta este o funcpune sociala.*** Artistul este îndeplinitorul unei sarcini sociale. Cine i-a dat această sarcină este dincolo de orice cercetare. Ce este artistul?... Ce este poetul?... în ce stă misterul chemării şi al puterii lui?...

îl găsim printre noi, ne mirăm şi ne bucurăm de prezenţa şi de darul lui şi-i cerem să fie interpretul, solul, mângâietorul, fermecătorul ceasurilor noastre eliberate şi - uneori - răzbunătorul nostru.

Cu cât artistul este mai mare, cu atât sunt mai categorice şi mai imperioase aşteptările şi nădejdile pe care le aşternem la picioarele lui. Un artist excepţional, în mijlocul poporului său, este o rudă a noastră, care a câştigat o avere fabuloasă. îi cerem s-o împartă cu noi! Pretindem să ne facă şi pe noi beneficiarii norocului care a dat peste el!

Adevăr este că acest nabab al geniului artistic nici nu poate să ne excludă de la împărtăşirea pe care i-o cerem. în opera lui, suntem şi noi de faţă. Hlamida scumpă pe care o poartă poezia lui, muzica lui, sculptura lui - este ţesută din visurile noatre, din

florile aspirațiilor şi ale durerilor noastre, este uneori stropită cu diamantele lacrimilor noastre.

în opera lui, suntem codevălmaşi: noi, familia lui, neamul lui, clasa lui socială.

Dar vin ceasuri excepționale, în viața artiştilor şi a popoarelor, când geniul ne transcede, când viziunea poetică se ridică la viziune profetică şi când poetul nostru - pentru noi cei de rând - se pierde în nouri apocaliptici.

Sunt momente zguduitoare, când poezia se revarsă ca lava din pâlnia vulcanului, când marele artist pare că se izolează de noi - el este ***au dessus de la meUe*** - şi când problema menirii poetului se preface în dramă.

Nimic nu este mai scormonitor, nimic nu încordează puterile inimii şi ale admirației celor de mâine cu surghiunul şi durerile marilor ostracizați de astăzi.

îi vedem pe aceşti profeți, astăzi neînțelesi, îi vedem la Guernesey, îi vedem într-un sătuc din Anglia, după procesul lui Dreyfus, îi vedem la Villeneuve, în Elveția... şi de-a lungul epocilor, în alte locuri şi în alte ostroave, unde geniul pare un far pierdut în oceanul neînțelegerii şi al ingratitudinii contimporane.

Poezia a crescut până la culmile profeției. Artistul neînțeles este un Isaia sau un Io an Botezătorul şi surghiunul lui este cisterna clasică în care sunt aruncați profeții.

Romain Rolland între munții Elveției!... Este înaintemergătorul în subteranele unde îl închide Irod tetrarhul, soțul Irodiadei...

Similitudinea ne ispiteşte şi ne impune. Geniul lui Oscar Wilde şi apariția lui Ioan Botezătorul, în admirabila lui piesă ***Salomeea,*** ne robesc şi ne apar revelatorii... Dintre munții Elveției, vocea surghiunitului de bunăvoie răsună hi Europa de acum 30 de ani şi de până mai ieri, cu puterea tragică, cu destăinuirile, cu cruzimea salutară şi cu splendoarea verbului lui loch an an!

„Unde este acela a cărui cupă este plină de abjecțiune? Unde este acela care va muri într-o zi, în mantie lungă de argint, înaintea întregului popor? Chemați-1 să vie aici! ca să asculte glasul aceluia care sloboade chemarea lui în pustietăți, în palatele regalei"

„Sosit-a vremea; ceea ce am vestit mai înainte s-a întâmplat, zice Domnul Dumnezeul nostru. Ziua despre care am grăit s-a arătat!"

„Acum. securea stă la rădăcina pomilor şi tot pomul care nu face rod bun se taie şi se aruncă în foc!"

„Tu curtezană, tu soi rău, tu fiică a Babilonului, cu ochii tăi cu scăpărări de aur, sub gene mironosițe!... Aşa zice Domnul Dumnezeul nostru: o mare mulțime de oameni se năpusteşte asupra ta, poporul pune mâna pe pietre, poporul te omoară cu pietre!"

Este admirabil lucru să constați cum răzvrătirile seamănă între ele şi cum retorica biblică a profeților de odinioară îmbracă de minune revolta, obiectivele şi situațiile de azi.

Dar marele Romain Rolland nu este numai solul protestelor, al revendicărilor şi al insurgenței noastre, el este şi un Devtero-lsaia, el este visătorul reconcilierii de azi, al fericitei păci de mâine.

Pentru țara lui dragă, pentru Franța - primogenita gloriei şi a durerilor - pentru noi ceilalți europeni, pentru India lui Gandhi... şi pentru toată planeta, inima lui a adunat nădejdii, mângâieri şi subjugătoare viziuni ironice.

Dacă francheța atacurilor lui ne aduce aminte de vânjosia verbului profetic, primăvara aşteptărilor lui - acolo la picioarele ghețarilor Elveției - ne aduce aminte de mistica recoltă a Câmpiilor Saxonului.

„Va judeca pe cei săraci după pravila lui cea dreaptă şi va scoate dreptatea sărmanilor din țară. Pe împilător însă îl va bate cu toiagul gurii lui şi cu suflarea buzelor Iui va omorî pe cel fără de lege.

Dreptatea va fi un brâu pentru rărunchii lui şi credincioşia ca un chimir pentru coapsele lui.

în vremea aceea, lupul va sta laolaltă cu mielul şi leopardul se va culca lângă ied; vițelul şi puiul de leu vor petrece împreună şi un copil îi va mâna."

Fiindcă, fiindcă:

„Dreptatea mea este aproape, vine mântuirea mea şi brațul meu va da dreptate noroadelor!"

NOTE ŞI COMENTARII

MINUNEA DIN DRUMUL DAMASCULUI

In perioada începuturilor sale literare, pe care am prezentat-o în primul volum al acestei ediţii, Gala Galaction, sub numele său adevărat Grigore Pişculescu, s-a dezvăluit a fi un temperament oscilant, traversat de incertitudini, de frământări lăuntrice. In vara anului 1898 trăieşte însă un eveniment care, după propria-i mărturisire, avea să hotărască definitiv drumul vieţii sale. Mergând ta Mănăstirea Agapia, împreună cu prietenul şi colegul său N.D. Cocea, cunoaşte aici pe vara acestuia, Zoe Marcoci, care era soră în „ascultare", adică în **fa2a** preliminară intrării în monahie. Mai presus de legile şi interdicţiile canonice, între necunoscutul vizitator al mfinfistirii şi aceea care se pregătea să intre în monahie se înfiripă o suavi idilă. Sora Zoe număra cu 12 ani mai mult decât cel ce venise să-i tulbure gândurile şi pacea vieţii monahale, fiind născută la 1 mai 1867, din tainica legătură a maicii Elipidia Cocea cu călugărul Marcoci. Mai mult decât prin oricare din graţiile ei naturale, sora Zoe îl subjugă pe Galaction prin puritate sufletească, prin devoţiune şi pietate creştină. De aceea, timp de câţiva ani, până se vor căsători, idila lor se consumă în plan strict spiritual într-un necontenit şi dramatic schimb de confesiuni epistolare, fiecare în parte trecând prin învolburate confruntări lăuntrice. ***îa Jurnalul*** lui Gala Galaction, aceste momente sunt consemnate detaliat în pagini de mare frumuseţe literară.

Evident, şi tânărul Galaction şi sora Zoe se aflau într-o stare sufletească de grea cumpănă, întreaga lor fiinţă fiind zguduită de chemarea legilor fireşti ale vieţii pământene. în cele din urmă ajung la un deznodământ care înseamnă şi biruinţă şi Înfrângere, la o convertire reciprocă. Sora Zoe renunţă la monahie, dar îşi compensează dezerţiunea prin înrâurirea puternică pe care o exercită asupra lui Galaction, hotărându-1 să păşească definitiv spre cel ce-i arată ***Calea, adevărul şi viaţa.*** Tot astfel, Galaction se dedică irevocabil învăţăturii creştine, dar aceea care i-a adresat irezistibila chemare îi va deveni, în ordinea lumească, soţie. Într-un interviu acordat lui Ioan Massoff, publicat în ***Rampa,*** an. XV, nr. 4420, din 10 octombrie 1932, p. 3, Gala Galaction mărturisea: „La vârsta de 19 ani am avut norocul să întâlnesc pe fiinţa excepţională care era să fie soţia mea de mai târziu şi a cărei pietate şi curăţenie sufletească fără pereche erau să înrâurească, definitiv, asupra hotărârilor şi asupra paşilor mei în viaţă. Această întâlnire a fost pricina care m-a colectat sufleteşte

şi m-a determinat la douăzeci de ani sfi părăsesc Facultatea de Filozofie ai studiile profane fi aâ apuc calea teologiei". Într-adevăr, In toamna anului 1899 Oala Oalaction părăseşte Facultatea de Litere 51 Filozofie şi se înscrie la Facultatea de Teologie.

Cu tenacitate şi hotărâre inalienabili, proaspătul teolog se dedică studierii textelor evanghelice şî patristice. In ***Scrisori către Simforoxa*** (IV), apărută în ***Viața românească,*** an. XV, nr. 7, iulie 1923, p. 62, îşi amintea: „Eram atât de stăpânit de sentimentul meu religios, atât de plin de gândurile mele şî atât de sigur de ţelurile mele, încât am răbdat, fără să murmur, mediocritate» aproape unanimă a noilor mei profesori, lipsa oricărui zel apostol esc din partea lor şi priveliştea unor sărmani colegi (unii dintre ei, suflete bune), pe vecie prost crescuţi pentru chemarea viitoare. Am mers Înainte, în viforul deziluziilor şi In iarna contrazicerilor".

In timpul celor patru ani de studii la Facultatea de Teologie, din 1899 până In 1903, Oala Oalaction nu se reîntoarce decât o singură dată la vechile-î aspiraţii şi îndeletniciri literare, publicând admirabila sa nuvelă ***Moara lui Călifar,*** In revista ***Literatură şi artă romană,*** an. VI, nr. 3, 25 martie 1902, p. 205. După această reafirmare literară, Oala Oalaction se retrage iarăşi în cochilia lui teologică. Până la terminarea facultăţii nu are decât două preocupări strict personale, însă decisive pentru starea sa sufletească din acea perioadă şi pentru destinele viitoare: căsătoria cn Zoe Şi examenul de licenţă. Îndelungata confruntare intimă dintre Oalaction şi Zoe se Încheie Ia 17 aprilie 1903, când se căsătoresc. Tot în 1903, cel ce semna Încă Origore Piscul eseu îşi trece examenul de licenţa cu leza ***Minunea din drumul Damascului (Argument apologetic),*** apărută In acelaşi an la Bucureşti, Ia Institutul de arte grafice şi editură „Minerva". „Corni si unea examinatoare" a fost compusă din: „Preşedintei Domnul Dr. D.G. Boroîanu. Membri: Domnul Dr. I. Cornoiu, Domnul Dr. B. Ctreşanu, Domnul Dr. C. Chiri ce seu, Prea Cucernicul Icon. C, Nazaric".

Lucrarea despre revelaţia pe care Sau] din Tars o are pe drumul Damascului, excelând printr-o erudiţie de specialitate, printr-o sobră expunere a tezelor şi argumentelor biblice, nu-i aduce lui Oala Oalaction binemeritaţii lauri, ci-î atrage invidia unor preoţi şt înalţi prelaţi. In articolul ***Oraşele amintirii*** publicat ***ia Dimineața,*** an. XXVIII, nr. 9313, din 28 noiembrie 1932, p. 5, îşi amintea că teza sa de licenţă „a încălzit inima câtorva oameni cumsecade", dar mai mult „a trezit bănuielile şi gelozia familiei teologale" şi „a provocat baricade pe Colina metropolitană". In revista ***Literatură şi artă română,*** an. VTI, nr. 10-11-12, din 25 octombrie - 25 noiembrie - 25 decembrie 1903, p. 699, tn ale cărei pagini, cu un an şi ceva tn urmă, Oala Oalaction publicase nuvela ***Moara lui Călifar,*** apare In mod surprinzător o recenzie negativă, cu tendinţă ateistă, semnată 1. Nestor: „Nu voim să ştim dacă ***Minunea din drumul Damascului*** e un miracol, adică o abatere de la legile naturei; respectăm convingerea dlui Pişculcscu Întrucât e pornită dintr-o ardoare curată şi idealistă; remarcăm numai că nu pare un fenomen extraordinar Întrucât ştiinţa a izbutit să reproducă astăzi multe fapte hiperflzice. Intr-adevăr, In

Scripturi se caută a se interpreta minunile lui Iisus Christos ca o probă a divinităţii sale mai mult decât fulgerătoru-i cuvânt. Această argumentare e dezastruoasă insă pentru dogmatism şi minunile pot fi rezultatul unui fluid special, luat din fluidul cosmic radiant. Teoria aceasta tinde să fie confirmată şi de ultimele senzaţionale descoperiri ale dlui şi dnei Curie, a radiului şi dlor Charpentier şi Blondlot, a emisiunii de fluid omenesc." Ceea ce pare bizar e că aceeaşi recenzie, dar semnată de Iuliu Dragomirescu, apare întocmai ***în Adevărul**** an. XVII, nr. 5191, 14 ianuarie 1904, p. 3. Şi mai bizar e faptul că respectiva recenzie, semnată iarăşi de I. Nestor, se publică încă o dată în ziarul ***Observatorul,*** an. II, nr. 372, din 20 februarie 1904, p. 1.

O cronică serioasă, aprofundată, despre teza de licenţă ***Minunea din drumul Damascului,*** a celui ce încă semna cu numele său real Grigore Pişculcscu, publică Minai! Popescu în revista ***Biseriea Ortodoxă Română,*** an. XXVIII, nr. 1, din aprilie 1904, p. 108, subliniind: „Chiar din introducerea ce o face la lucrarea sa se poate vedea că avem înainte o scriere bună, muncită şi scrisă din convingere. E In totul originală, căci acest subiect până acum nu a fost tratat de nimeni în forma în care ni-1 prezintă autorul. După cum singur spune, nu s-a folosit la alcătuirea tezei de faţă decât de o mică scriere tradusă din englezeşte şi pe ici, pe colea de ***Introducerea în «Noul Testament»*** a lui Frîedrich Bleek, încolo, atât felul de împărţire a materiei, cum şi expunerea este proprie a sa. Ideea urmărită este apologia Creştinismului. Voieşte să dovedească, că convertirea Sf. Apostol Pavel este o minune, o Împlinire a unui ordin dumnezeiesc şr câ acest fapt are In sine o forţă apologetică neînvinsă, pentru a dovedi dumnezeirea lui Christos şi a religiunei fondată de Dânsul." Menţionând că autorul tezei de licenţă combate ipoteza lui Renan, „arătând că ea este nejustificată şi inconsistentă", Mihail Popescu relevă: „Creştinarea Apostolului Pavel s-a făcut în nişte condiţiuni cari zădărnicesc orice ipoteză de intermedieri sufleteşti. Convertirea Iui a urmat unui semn dumnezeiesc. Sufletul lui Pavel era inaccesibil remuşcărei. Dacă Pavel, care luase parte la uciderea diaconului Ştefan, avea remuşefiri, atunci de ce nu vede nici una din aceste icoane urmăritoare, ci vede tocmai icoana lui Iisus Christos, pe care nu-l văzuse niciodată? Remuşcarea lui Pavel, ca să fie logică şi psihologică, trebuia să-i scoată înainte, chip şi voce, pe prigoniţii săi, iar nicidecum pe Iisus Christos. Cuvintele «Saule, Saule, de ce mă prigoneşti?» nu se potrivesc cu starea sufletească pe care i-o atribuie Renan, căci dacă el era neclintit în duşmănia lui, atunci nu mai putea avea remuşcări. Dacă Renan admite aceste cuvinte dumnezeieşti, atunci Îşi sfarmă cu totul ipoteza pe care şi-a clădit convingerile sale. Această întrebare a Domnului dovedeşte că starea sufletească a lui Pavel era cea arătată în ***Faptele Apostolilor,*** cap. IX. Aşadar, minunea aceasta n-a fost nici accident de drum, nici indispoziţie de călătorie, nici remuşcare." în finalul cronicii sale, Mihail Popescu recomanda „tuturor credincioşilor această scriere, căci va fi ca un balsam Întăritor pentru convingerile lor".

Dupi luarea licenței, Oala Galaction a plecat, spre sfârşitul anului 1903, la Cernăuți, pentru a-şi pregăti doctoratul în teologie.

în decursul vieții sale ulterioare, Gala Galaction n-a încetat însă **să** mediteze asupra ***Minunii din drumul Damascului,*** ajungând la alte concluzii şi **d&nd** o interpretare nouă, personală, modului în care **s**-a înfăptuit minunea, oferind o interpretare oiginală a textului biblic, diferită de cea din teza de licență şi de cea perpetuată de exegeza creştină. S-ar putea ca teologii noştri **sâ** nu fie de acord cu noua interpretare a lui Gala Galaction, care iese din sfera dogmaticii tradiționale. Merită **inşi** toată atenția şi invită la meditație, provenind de la un prestigios exeget şi profesor de teologie, strălucit traducător al ***Bibliei,*** alături de eruditul preot Vasile Radu. Textul pe care îl reproducem în continuare constituie un amplu comentariu adresat, la 14 iulie 1953, lui Traían Sivulescu, pe atunci preşedinte al Academiei Române. A fost transcris întocmai în ***Jurnalul*** lui Gala Galaction, dar a fost eliminat de cenzură din volumul al treilea al acestui ***Jurnal,*** apărut **în** 1980. L-am publicat pentru prima dată ***in Adevărul literar şi artistic*** din 27 august şi 3 septembrie 1995:

„In dicționarul enciclopedic **german** ***Der Grosst Brockhaus*** (voi. IV, p. 257-258), editorul spune despre Sf. Apostol Pavcl următoarele:

«Pavel, cu numele său evreiesc Saul, Apostolul neamurilor, Apostolul **lui** Ii sus Christos, **s**-a născut în Tarsul Ciliciei, din părinți farisei riguroşi ***(Fitipeni*** 3,5) şi - ca şi tatăl - era cetățean roman. De tânăr, Pavel a venit din Tar sus la Ierusalim, unde avea rude ***(Faptele Apostolilor*** 23, 16), pentru ca, aici, ca viitor **rabin,** să se inițieze **în** studiul Legii şi în teologia farizaică. Dascălul său a fost Gămăliei, unul din cei **mai** vestiți învățați scripturi **şti** ai timpului ***(Faptele Apostolilor 22,*** 3). Astfel, Pavel nu era, ca primii apostoli, un profan, ci un teolog; întru aceasta rezidă o parte considerabilă a însemnătății sale pentru creştinism. Cu creştinii, Pavel a avut, cel puțin la procesul şi la uciderea lui Ştefan, puncte de contact ***(Faptele Ap.*** 7,58) cari i-au dat prilejul unei aprige participări la prigonirea creştinilor ***(Galateni*** 1,13). Prin aceasta, a ajuns **el** Ia aşa-numitul ***eveniment de la Damasc,*** adică la convertirea sa, petrecută **în** apropierea Damascului. Acest eveniment este istorisit **în** ***Faptele Apostolilor*** de trei ori: 9, 1, sq. - 26,6 **sq.** - 26,12 sq. Pavel, **în** epistolele sale, îl aminteşte numai pe scurt şi **în** treacăt ***(Galateni*** 1,] 5 **sq.** - 1 ***Cor. 9,*** 1 - 1 ***Cor.*** **J** 5,8). **Înțelesul** acestui fapt a fost că Pavcl s-a simțit luat în stăpânire de către înălțatul, cerescul Iísus Christos, pe ai cărui ucenici el îl urmărea, sau - după Însuşi cuvântul lui Pavel - „Plăcutu-i-a lui Dumnezeu să descopere întru mine pe Fiul Său" ***(Galateni*** 1,15 sq.). Convertirea lui Pavel poate fi aşezată, cu mare probabilitate, în anul 31.»

Este necesar să observăm, de ta început, că data convertirii Sf Pavel, felurit fixată la învățații exegeți, a ajuns în timpul din urmă **să** fie aproape definitiv statornicită. Isagogistul englez James Moffat, **în** opera lui ***An introduction to the Literature of the New Testament*** (p. 62-63, ed. III, 1920), ne dă un tablou cronologic comparativ, de unde se vede că opt savanți din cei mai cunoscuți pun convertirea Sfanțului Pavel la o dată

timpurie, 31-32. Intre aceşti savanți, proeminează Wellhausen, Harnack, Bartelet şi Ramsay. Vom vedea mai târziu, din cercetarea activității lut Saul, duşmanul lui Christos, că numai o dată timpurie este cerută şi se potriveşte cu convertirea de Ia porțile Damascului. Vom repeta, deci, cuvintele editorului de mai sus: convertirea lui Pavel poate fi aşezată, cu mare probabilitate, în anul 31 şi vom adăoga că, din analiza noastră, această probabilitate va urca până la certitudine.

Se împlinesc la toamnă, scumpe Dle Preşedinte, cincizeci de ani de când am prezentat Facultății de Teologie din Bucureşti, teza mea de licență: ***Minunea din drumul Damascului - argument apologetic.*** Este o încercare juvenilă, corectă şi încă lizibilă ca literatură, dar pripită şi insuficientă, ca temei apologetic. Voiam, prin ea, să exprim convingerea mea, definitiv câştigată la lectura ***Faptelor Apostolilor,*** că convertirea lui Saul, mandatarul sanhedrinului, este un fapt istoric, prin nimic explicabil, decât printr-o minune. Din convertirea lui Saul, înțelegem puterea lui Iisus Christos. Din convertirea lui Saul - formidabilul duşman al Bisericii Primare, - înțelegem suflul divin şi veracitatea ***Sfintelor Evanghelii.*** Din convertirea lui Saul, adică din fulgerile cari îl terasează pe prigonitor, Înțelegem fulgerile cari terasează pe paznicii mormântului.

Am citit şi recitit epistolele Sf. Apostol Pavel; am revenit asupra ***Minunii din drumul Damascului,*** clnd ca profesor de teologie, când ca literat. Am tradus, într-o traducere nouă, epistolele Apostolului neamurilor. Am tradus tot ***Noul Testament*** şi, în colaborare cu temeinicul erudit Vasile Radu, am tradus întregul ***Vechi Testament.*** Acum câțiva ani, am reluat, după ani şi ani de meditație, miraculoasa convertire de la porțile Damascului, într-o scrie de noi scrisori apologetice: ***Scrisori către epigonii Simforozei (Revista română,*** an. II, ianuarie-martie, an. 1942, p. 19-32). Apoi iar şi iar în revistele teologice ca de pildă în ***Studii teologice*** nr. 7-8, 1951.

Pe lângă toate acestea, atât la Bucureşti, cât şi la Sibiu, am citit în cercul cărturarilor noştri teologi, interpretarea mea cea nouă (pentru mulți uimitoare) a prigoanei lui Saul.

Scumpe Dle Preşedinte, ştiu azi mult mai multe lucruri decât acum cincizeci de ani. Dar şi azi, când vă scriu - 14 iulie 1953 - ştiu mai mult, înțeleg mai mult decât ştiam şi înțelegeam ieri. Am câteva caiete, cu note, cu dibuieli, cu paşi de ascensiune, cu reveniri, cu repetări, cu reconsiderări. Şi, din toate acestea, mă străduiesc azi să tai, pentru dvs., poteca de munte, proprie să te conducă sus, pe vârful fericit, încununat cu slava Taborului!

*

Convertirea Sf. Apostol Pavel este minunea a doua, după învierea Domnului, este al doilea vârf dc munte care domineazâ orizontul vârstei apostolice. Un cercetător singuratic, un iubitor al adevărului, pe socoteala

proprie, va izbuti să urce până la înviere, dacă va izbuti să escaladeze, mai întâi, minunea din drumul Damascului.

Pentru începători, pentru cei străini de familia teologală tradiționalistă, minunea din drumul Damascului este deocamdată ***enigma*** din drumul Damascului. Cine era dușmanul clocotitor care, plecând de Ia Ierusalim, cu împuternicire de Ia sanhedrin, să descopere și să aresteze ta Damasc, pe neofiții Iui Iisus din Nazaret, la porțile Damascului se frânge sufletește pc neașteptate și din prigonitorul Bisericii ajunge apostolul ei cel mai pasionat?

Pavel se descrie singur: «La opt zile, am fost tăiat împrejur; sunt din neamul lui Israel, din seminția lui Veniamin, evreu din evrei! **In** ce privește legea: fariseu; **în** ce privește râvna: prigonitor al Bisericii; în ce privește dreptatea cea din lege: fără de prihană, în viețuirea mea. Dar cele ce îmi erau mie câștig, acestea lc-am socotit, pentru Christos, pagubă. Ci, mai vârtos, toate le socotesc că sunt pagubă față de înălțimea cunoștinței lui Christos Iisus, Domnul meu, pentru care m-am păgubit de toate și le privesc drept gunoaie, ca să câștig pc Christos; ca să-1 cunosc pe el și puterea învierii lui și să fiu primit părtaș la patimile lui și asemenea să fiu cu el, în moartea lui, ca, doar-doar, să pot ajunge la învierea cea din morți» ***(Fiîipeni*** 3,5,11).

Așa era Pavel, înainte de Damasc, așa este acum, după extraordinarul eveniment din drumul Damascului. Despre convertirea sa, Pavel mai spune: «Ați auzit de purtarea mea de altădată întru iudaism, că peste măsură prigoneam Biserica Iui Dumnezeu și o prăpădeam. Și spoream în iudaism mai presus decât mulți din neamul meu, cari erau de vârsta mea și aveam fierbinte râvnă pentru datinele mele strămoșești. Dar când Cel Ce m-a ales din pântecele maicii mele și m-a chemat prin darul său bine a voit sâ descopere pe Fiul său întru mine, ca să-i propovăduiesc între neamuri, fără să mă sfătuiesc cu nici un om... m-am dus în Arabia și iarăși m-am întors în Damasc»... ***(Gaîateni,*** 1, 13-17).

La același fapt capital, din viața sa, Pavel se referă în ***1 Corinteni,*** 9,1: «N-am văzut eu pe Iisus Domnul nostru?» - ÎI văzuse adică la porțile Damascului. Și iarăși, în lista martorlor învierii, ***1 Corinteni*** 15, 8: «La Urma tuturor, ca născutului fără de vreme (Domnul) mi s-a arătat și mie, căci dintre apostoli eu sunt cel mai mic, ca unul care nu sunt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Dumnezeu »...

Același înțeles îl au și cuvintele solemne: «El a făcut ziuă în inimile noastre ca să strălucească cunoștința măririi lui Dumnezeu pe fața lui Christos»... (2 ***Corinteni*** 4,6).

Din toate acestea, vom conchide că Pavel - precum a dovedit - până Ia ceasul lui cel din urmă, de la Trc Fontane - a fost definitiv convins de minunea care a tăiat în două viața lui. Dacă vreți, Pavel este în situația orbului din ***Evanghelia Sf. loan,*** pe care cărturarii 11 iau la cercetare: «Dar tu ce zici despre el, căci a deschis ochii tăi! Răspuns-a el: Eu zic că e prooroc!» ***(loan*** 9, 17). Pavel a arătat, prin extraordinara sa activitate de apostol a! Domnului, ce credea el despre episodul din drumul Damascului.

*

Dar ce cred, ce au crezut fariseu, cărturarii, independenții, scepticii, filosofii, câfciobarii acestui veac și ai tuturor veacurilor... ce cred ei, ce-au crezut ei despre minunea din drumul Damascului?... Pentru ei minunea din drumul Damascului este, cel mult, enigma din drumul Damascului..

Afară de toate câte le știm despre psihologia, luptele și teologia lui Pavel, așa cum le privim prin oglinzile epistolelor lui, mai avem și un fel de rezumat al vieții lui de apostol, în cartea ***Faptele Apostolilor,*** scrisă de ucenicul și medicul personal al lui Pavel, adică de Sf. Luca Evanghelistul. Dar informațiile pe cari le găsim în ***Faptele Apostolilor*** sunt rezumative și eliptice. Este de notat faptul categoric că doftorul Luca, scriindu-și parte amintirile proprii, parte lucrurile aflate de la alții despre primii apostoli, nu are cunoștință despre epistolele lui Pavel. Aceste epistole nu stau ca documente sub ochii lui. Pe când scria el, epistolele erau încă risipite pe la diversele comunități creștine din veacul apostolic. Pavel rezumează un crâmpei din zbuciumata sa viață de propovăduitor, în ***2 Corinteni*** 11, 22-33), față în față cu unii aniagoniștiși prezumțioși din cohorta misionarilor.

«Sunt ei evrei? Evreu sunt și eu. Sunt și israeliți? israelit sunt și eu. Sunt ei din sămânța lui Avraam? Așa Bunt și eu. Sunt ei slujitorii lui Christos? Nebunește fie spus: eu sunt mai mult decât ei! în osteneli mai mult, în bătăi mai mult, în închisori peste măsură, în primejdii de mai multe ori. De la iudei, de cinci ori am luat patruzeci de bice fără unul. De trei ori am fost bătut cu vergi; o dată am fost împroșcat cu pietre, de trei ori s-a sfărâmat corabia cu mine; o noapte și o zi m-am zbătut **în** mijlocul mării. în călătorii - de multe ori, în primejdii pe râuri, în primejdii din partea tâlharilor, în primejdii din partea neamului meu, în primejdii din partea păgânilor, în primejdii în orașe, în primejdii în pustie, în primejdii pe mare, în primejdii între frații mincinoși. în osteneală și în muncă, în privegheri prea adesea, în foamete și în sete, **în** posturi de multe ori, în frig și **în** golătate... în Damasc, dregătorul craiului Areta păzea cetatea Damascului, vrând să mă prinză, ci printr-o ferestruică am fost lăsat în jos,în coșniță, peste zid și am scăpat din mâinile lui...» Din toată această viață dramatică. ***Faptele Apostolilor*** are numai unele părți și unele ecouri, dar, îndeosebi, istoriograful Luca ne înfățișează de-abia în câteva linii activitatea de prigonitor al lui Saul, mandatarul sanhedrinului. Și ceea ce este mai curios este că exegeza milenară creștină și (mai încoace) exegeza și cercetarea independentă au întârziat să intre în amănuntele șt în înțelesul prigoanei conduse de Saul.

*

Sunt câteva întrebări, cu sau iară de răspuns, pe cari trebuie să le luăm în seamă înainte de a pune marea întrebare: cc urmărește sanhedrinul cu prigonirea micei comunități galileene?

1. Pavel scrie în 2 ***Corinteni*** 5,16: «...Noi nu mai știm de acum pe nimeni, ***după trup;*** chiar dacă am cunoscut pe Christos, după trup, acum nu-1 mai cunoaștem».

S-au gândit mulți, cu dreptate: «Trebuie, oare, si înțelegem de aici, cfi Pa vel, în zilele când se numea Sau), a văzut pe Iisus în templu sau în ulițele Ierusalimului, l-a văzut în ziua Stâlpărilor, sau in ceasurile procesului și ale Oolgotei? Tot ce putem răspunde este că Pavel **vorbește** de o persoană istorică, de un contimporan cu care s-ar fi putut întâlni, deși poate că întâlnirea nu s-a întâmplat».

2. Pavel mai scrie, **în** ***Galateni*** 3,1: «O, galateni Ură minte, cine v-a fermecat pe voi să nu vă plecați adevărului - pe voi cărora zugrăvit a fost, ca dinaintea ochilor, Iisus Christos cel răstignit?...» **Însemnează,** oare, această întâmplare că Pavel predicase și zugrăvise galatenilor patimile și răstignirea Domnului, ca unul care fusese martor ocular?

Răspunsul este evaziv. Exegeții admit, îndeobște, că Pavel în faza ultimă a activității și a vieții lui Iisus nu era în Ierusalim; poate că nu era nici măcar **în** Iudeea, ci departe, printre păgâni, pe căile misionarismului iudaic. **Într**-adevăr, este de crezut că proaspătul doctor al înaltei scoale rabinice din Ierusalim **își** dădea primele probe de vrednicie, propovăduind pe Moisi, unei lumi păgâne, gata de marele seceriș religios de la răscrucea vremii. **In** privința aceasta, cuvintele Mântuitorului sunt profund semnificative: «Vai, vouă, **cărturarilor** și fariseilor fățarnici! că înconjurați marea și uscatul ca să faceți un prozelit și **când** a ajuns: îl faceți fiul Gheenei, încă o dată cât voi!» ***(Matei*** 23,15).

Este ispititor gândul că Pavel, vajnicul misionar al ***Evangheliei*** continua, acum, pe Saul, fostul misionar al Legei din Sinai.

3. în parcimonioasele sale informații, ***iin Faptele Apostolilor,*** doftorul Luca ne spune despre arhidiaconul Ștefan: «Ștefan, plin de dar și putere, făcea minuni și semne mari în popor. Atunci, din singoga ce se zice a libertinilor, a cirineilor și a alexandrinilor și a celor din Ciltcia și din Asia, s-au sculat unii și au început să se pricească cu Ștefan»... ***(Faptele Ap.*** 6, 8-9).

Ștefan era iudeu elinist și frecventa această sinagogă clinistă. Sinagoga era și a celor din Cilîcia și din Asia, iar Saul era din Tarsul Ciliciei. Era foarte firesc ca Ștefan **să se** întâlnească, aici In sinagogă, cu talmudistul Saul. Era foarte firesc ca între ei să pornească o aprigă discuție. Lucrurile se complică și Ștefan este târât, ca hulitor, în fața Sacrului Colegiu. Nimic nu ne oprește să bănuim că efervescentul Saul, fariseu fanatic («aveam fierbinte râvnă pentru datinele mele strămoșești»), să nu fi fost un factor hotărâtor In divulgarea și procesul lui Ștefan, «...după ce l-au scos afară din cetate, au început să-î bată cu pietre. Iar martorii și-au pus jos veșmintele, la picioarele unui tânăr numit Saul». Să nu ne înșelăm; acest garderobier de circumstanță este, **în** fond, Rabi-Saul, informatorul și agentul sanhedrinului, poate chiar tainicul delegat al șefilor și dascălilor săi ca să prezideze executarea hulitorului. Prigoana care izbucnește în capitolul următor este concludentă: «Saul pustia Biserica intrând din casă **în** casă și târând pe bărbați și pe femei, **îi** dădea ca să-i închidă» ***(Faptele Ap.*** 8, 3),

Mandatul, atât de important primit de Saul, vorbește de la sine. Sanhedrinul alegea, pentru stăvilirea ereziei galileene, un element cunoscut și devotat, un tânăr doctor al Legei, fala și nădejdea dascălilor săi și poate - în piua - un asistent, sau un scrib al cancelariei templului.

4. în apologia pe care Pavel și-o face, la tribunalul procuratorului Festus, de față fiind și fețele crăiești Irod Agripa II și soră-sa Berenice, auzim acestea: «Eu unul am gândit, în mintea mea, că față cu numele lui Iisus Nazarineanul trebuie **să** fac tot ce este protivnic. Ceea ce am și făcut în Ierusalim. Căci pe mulți sfinți i-am închis în temnițe, cu puterea pe care o luasem de la arhierei. Iar când erau dați la moarte, întăream și eu cu glasul meu...» ***(Faptele Apostolilor,*** 26, 9-10).

Am avea aici o confirmare a îndreptățite! bănuieli că tânărul care păzea veșmintele ucigașilor lui Ștefan era un agent al sanhedrinului și că, în vijelioasa adunare care precedase martiriul primului erou creștin, Saul strigase și el: «Moarte hulitorului».

*

Mormântul era gol, în ziua a treia, este piatră de hotar între două lumi. Mormântul cel gol este punct inamovibil în spațiul pământesc. Ziua a treia este regenta veacurilor creștine până acum și până la sfârșitul lumii.

Mormântul cel gol s-a păstrat în topografia Ierusalimului. Subt atâtea și atâtea cutremure istorice nimicitoare; s-a păstrat în inima primilor creștini și, de Ia ei încoace, generație după generație, vtac după veac.

Ziua a treia este «prima zi a săptămânii» din ***Sfintele Evanghelii*** și este ***dies dominica,*** adică duminica, **2iua** sfântă, care împodobește și sanctifică viața și sufletul nostru, dc o mie și nouă sute de ani. Duminica este efigia săptămânală a Sfintelor Paște, ziua învierii. Aceste columne ale timpului, de Ia înviere încoace, putut-au ele **să** fie opera vicleană a unor impostori, sau capriciul unor legende? Trebuie să înțelegem că stăm în fața unui fapt care a pogorât de sus peste mica obștie creștină. Apostolii, departe de a-1 fi inventat, l-au primit și au făcut din el: sacru monument de pomenire. Ziua a treia, adică duminica, a înlăturat și a luat locul milenarului Sabat. Cinstea intangibilă a sâmbetei a început să decline în fața duminicii biruitoare. Primii creștini adună treptat ***asupra zilei a treia:*** cucernicia lor, prerogativele Sabatului și pomenirea Cinei celei de Taină. Cununa sâmbetei trece, chiar pentru creștinii evrei, asupra duminicii. Sabatul e dislocat de duminică! «Invențiunea» naivilor pescari galileni doboară porunca a patra, rostită pe Muntele Sinai și săpată în Tablele Legii! De unde această nouă maiestate pe fruntea ***zilei a treia,*** dacă nu din maiestatea învierii Domnului, în această a treia zi și din priveliștea mormântului celui got (prealabil aflat gol) în această a treia zi, atotbinecuvântată? Nu apostolii și veacul apostolic au inventat zîua a treia, ci glorioasa zfa treia a ridicat pe apostoli și veacul apostolic pe sacra lor colină istorică.

•

«Tomo, pentru că m-ai văzut, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut» ***(loan*** 20, 29).

lax şi Toma e fericit. Sâ fim şi noi măcar ca Toma: să vedem şi să credem! Mormântul cel gol, din ziua a treia!... Este tunetul care a umplut munţii, văile şi sanctuarele omenirii creştine, din vremea Împăratului Tibcriu şi până azi. Iar ziua a treia este sfânta portantă a rugăciunilor noastre, în fiecare duminică!

Aşa se văd lucrurile pe câmpul obiectivitătii istorice. Aşa să le ***crtdem*** şi să le privim şi noi! Ce spun documentele creştine? Sf. Matei istoriseşte că după misteriosul eveniment din dimineaţa «primei zile a săptămânii» - ziua a treia a Sf. Pavel - «unii dintre strejeri, venind In oraş, au spus arhiereilor toate cele ce s-au făcut. Atunci, adunându-se împreună cu bătrânii şi ţiind sfat, au dat bani din destul ostaşilor zicând: spuneţi că ucenicii lui, venind noaptea, l-au furat pe când noi dormeam; iar de se va auzi aceasta la procuratorul, noi 11 vom îndupleca şi pe voi Ură de grijă vă vom face. Ei luară argintii şi făcură precum i-au învăţat. Şi s-a răspândit vorba aceasta între iudei, până în ziua de azi» ***(Matei*** 28,11-15).

«Până în ziua de azi» ne dă dreptul să presupunem că Evanghelistul, la o depărtare de 20-30 de ani de la evenimente, constată, în mediul evreiesc, continuitatea acestei explicaţii. Ea dăinuia şi pe vremea lui Justin, filosoful şi martirul (100-165 d.Ch.). în ***Dialogul*** său cu iudeul Tayphon, Justin arată că oligarhia sacerdotală, prin trimişii ei, trâmbiţa în toată lumea că: «O erezie atee şi nelegiuită s-a ridicat din rătăcirea unui oarecare Iisus galileanul, pe care după ce noi l-am răstignit, furfindu-1 noaptea, ucenicii din mormânt... rătăcesc pe oameni spunând că el s-a sculat din morţi şi că s-a ridicat la cer». ***(Mission und Ausbreitung âes Christentuma*** von a. von Haraack, voi. I, pag. 60, 1915.)

Să observăm, Ia loc potrivit, că existenţa acestui zvon duşmănos şi pâra stăruitoare: «voi tfţi furat trupul învăţătorului vostru!» probează suficient că mormântul Domnului a fost găsit gol şi anume - după cum precizează Sf. Pavel - a treia zi.

Ce-au gândit, în inima lor, duşmanii Domnului, arhiereii şi bătrânii şi ce şi-au spus între ei, după ce-au ascultat pe ostaşii lui Pilat7... în primul loc, ci n-au crezut nici o iotă din istorisirea acestor străini de Israel, acestor barbari mercenari. Al doilea, în neagra lor necredinţă, ei au văzut, pâlpâind, o singură explicaţie posibilă: «Aceşti netrebnici cred că pot să ne păcălească! Desigur că ucenicii Galileanuluj i-au cumpărat, i-au îmbătat şi pe când ei nu dormeau, ci erau beţi-morţi, tovarăşii Răstignitului au furat trupul din mormânt. Dar să fie farsa completă!... Să le dăm şi noi alţi bani şi să-i învăţăm să spună adevărul subt altă înfăţişare. Pe când noi dormeam, ucenicii au venit şi au furat trupul».

Pe de altă parte, arhiereii s-au grăbit să vestească pe Pilat despre presupusă trădare a datoriei ostăşeşti şi să ceară pedepsirea celor ce făcuseră de ruşine armele romane. Soldaţii cari, mai târziu, păzeau pe Apostolul Petru, închis de regele Irod Agripa I ***{Faptele Ap.*** 12, 19) plătesc cu capul dispariţia prizonierului. Cât despre zvonul că ucenicii Galileanului sunt cei ce au făcut să dispară trupul din mormânt, bătrânii

şi arhiereii l-au răspândit cu prisosinţă. Necrozând în minunea învierii, ei trebuiau să crează pătimaş că la mormântul lui Iosif din Arimateea s-a petrecut o abilă scamatorie.

Evenimentele vin şi cresc, ca un ocean în flux. Sf. Luca ni le istoriseşte: Pogorârea Duhului Sfânt, vindecarea ologului de la Poarta Frumoasă, prima încarcerare a lui Petru şi a celorlalţi, biruinţele treptate ale predicii apostolice, a doua Încarcerare a predicatorilor...

Şi la prima şi la a doua comparaţie, înaintea Sacrului Colegiu, convingerea duşmanilor lui Iisus: «Voi aţi furat pe învăţătorul vostru» e înghiţită în tăcere... Vindecarea ologului - minune manifestă! - şi dispariţia inexplicabilă, din carceră, a ucenicilor - a doua întâmplare paradoxală! - descumpănesc pe sinedrişti şi le îneacă orice izbucnire violentă. Se mai adaogă şt ponderata intervenţie a lui Gămăliei. înţelegem de aici că în sânul sanhedrinului erau câţiva oameni cari nu erau convinşi de frauda imputată ucenicilor... Iosif din Arimateea, Nicodim, Gămăliei, poate şi alţii se separau de majoritatea inamică şi acuzatoare. Altfel decât Gămăliei, Rabi-Saul nu avea rezerva şi prudenţa dascălului. Saul - fără să fie membru al sanhedrinului - aduna, în sufletu-i vijelios, toată furia şi toate trăsnetele din inima şefilor săi. Mandatul ce i se dă este omagiul, este proba evidentă efi sinedriştii înţeleg şi aleg pe cel mai vrednic, care să lucreze în numele lor.

Mandatul vine imediat după sângerosul episod al lui Ştefan: «Iar Saul se învoise la uciderea lui Ştefan» ***(Faptele Ap.*** 7, 60). După câte am învăţat până acum, am putea să comentăm: şi poate că fusese motorul nevăzut al întregului proces.

*

«în vremea aceea, s-a ridicat prigoană mare asupra bisericii din Ierusalim şi toţi, afară de apostoli, s-au împrăştiat prin ţinuturile Iudeii şi ale Samariei... Saul, însă, pustia biserica, intrând din casă în casă şi, târând pe bărbaţi şi femei, îi dădea ca să-i închiză...»

Citind cu luare-aminte aceste stihuri, observaţi o oarecare contrazicere: Dacă la izbucnirea prigoanei, toţi neofiţii au dezertat din Ierusalim, afară de apostoli, cari au rămas pe loc, atunci, pe cine mai găseşte Saul ca să aresteze şi să închiză?... Trebuie să credem că nu toată lumea creştină a fugit, ci au mai rămas destui în mâinile prigonitorului. Sau... ar trebui să credem că, printre victime, se găsesc şi câţiva apostoli, dacă nu toţi. Dar această ipoteză este repudiată de documente. ***Faptele Apostolilor*** nu cunosc o a treia arestare a ucenicilor, acum în prigoana lui Saul, nici în bloc, nici parţială- De altă parte, ştim din ***Epistola către galateni*** că Pavel, după trei ani de convertire, se duce la Ierusalim ca să facă cunoştinţă cu Petru şi cu Iacob. Deci, în zilele prigoanei, ei nu s-au întâlnit faţă către faţă. însă este probabil că Saul, de !a pupitrul său de secretar sau de scrib al Tribunalului arhieresc, a văzut pe Petru şi pe soţii lui, cu prilejul celor două arestări anterioare, i-a cântărit şi i-a clasat ***(Faptele Apostolilor*** 5, 33; ***Faptele Apostolilor*** 26, 10).

împuternicit de sanhedrin, ca elementul cel mai destoinic şi mai aprig, ca sâ apere onoarea, privilegiile si sacrul patrimoniu al lui Israel, împotriva primejdioşilor sectari galîleeni, Sau) îşi începe activitatea de inchizitor «intrând din casă în casă» şt târând la închisoare pe bărbaţi şi pe femei..."

Este o întrebare speciali, pe care trebuie să ne-o punem: de ce Saul nu-şi începe vânătoarea cu şefii mişcării eretice? De ce nu arestează pe Petru şi pe ceilalţi şi se mulţumeşte să bată marginile?... Vom vedea, mai departe, ce răspuns se cuvine acestei întrebări.

Ne găsim aici în faţa unei enigme a ştiinţei exegetice, în faţa unui rebus al istoriei vârstei apostolice! Saul intră între creştini ca un secerător într-un lan de grâu copt. Satfl mânuieşte biciul sinagoga), fără să zică un cuvânt, iar victimele sale primesc bătăile şi închisoarea iară un murmur, fără o vorbă .de protest, fără un vaiet! Tace inchizitorul, tac şi instrumentaţii lut! Spectacolul este fără pereche în analele justiţiei pământeşti. Dc când s-au pomenit judecători şi justiţiabili, procese şi pedepse, tribunale şi închisori, şi magistraţii şi cei legaţi în lanţuri întreabă, acuză, vociferează, discută, ameninţă, se apără, blestemă şi jelesc! Numai în prigoana condusă de Saul Inchizitorul, nu se aude nimic! Fiindcă Sf. Luea notează, în trei rânduri, mandatul şi activitatea lui Saul, fără nici o precizare, fără nici un comentar, ştiinţa exegetică a rămas şi ea mută şi nepricepută.

Saul arestează pe neofiţi, îi bate, îi trânteşte în închisorile Templului, fără să întrebe, fără si acuze, fără să se explice, iar victimele tac ca nişte mieluşei! Este o bizarerie a ştiinţei exegetice, care nu s-a întrebat niciodată: Ce voia Saul să scoată de la aceşti oameni? De ce îi bătea? De ce îi închidea? Cc acuzaţie le aducea? Ca sâ-i extermineze - nu putea. Cazul lui Ştefan a fost o excepţie nerepetată. Ca să-i întemniţeze pe toată viaţa, iar nu putea. Şt cât îi ţinea închişi, nu avea oare cu ei nici o confruntare, nu le lua nici un interogatoriu, nu le dădea nici o putinţă să se dezvinovăţească şi să se apere?

Ce vota Saul cu aceşti oameni schingiuiţi şi întemniţaţi pe muţeşte? îi chinuia din sadism, din plăcerea de a-i vedea perpelindu-se sub bici?

Problema este elementară şi - din păcate - dezlegată zilnic în toate camerele de cercetare poliţienească şi criminală. Judecătorul de instrucţie pune întrebări, descoase, ameninţă, contrazice, răcneşte şi pune în mişcare argumentele tari...

Victima sc apără, se disculpă, argumentează, plânge sau protestează. Intre cei doi factori se teagă o dramă întreagă, nu mută, ci vorbită.

între Saul şi arestaţii săi lucrurile nu puteau să fte decât tot aşa. Este de neconceput ca Saul, alias Pavel, autorul epistolarului Paulin, acest maestru psiholog, acest doctor în teologie, să se fi comportat cu sectarii galileeni ca ultimul agent poliţist. Textele sunt eliptice şi exegeza n-a încercat nici o interpretare, deşi, târziu şi indirect, o fascicolâ dc lumină

pitrundc în această cameră obscură... în apologia sa la tribunalul procuratorului Festus, Pavel declară (despre victimilc de odinioară); „...îi pedepseam adesea pin toate sinagogile ***şi-i sileam să hulească*** ***(Faptele Ap.*** 26, 11). Vom striga, iluminaţi ca Arhimede: Evrixa! Evrika!

Aşadar, prigoana avea un scop! între inchizitor şi victime se dezlănţuie fatalul şi dramaticul dialogism! Saul acuza, ameninţa, tempesta, îşi constrângea victimile ***să hulească*** Victimele se apărau, pledau, se zbuciumau şi uneori - înfrânte de argumente,tari - slăbeau şi capitulau... Ce însemnează «fi silea să hulească»? - însemnează: îi constrângea să se lepede de credinţa lor în Iisus Mesia şi deci în Învierea lui cea de a treia zi. Iată ce căuta Saul! Iată taina prigonitorului! Iată oul lui Columb!

Saul voia să smulgă de la neofiţii galileeni abjurarea credinţei lor în învierea lut Iisus. La argumentele lui Saul - teologice, logice, tradiţionaliste^ naţionaliste - răspunsurile puteau să fie, în formă, foarte felurite, dar în fond erau aceleaşi: «Credem în Iisus Mesia, fiindcă a înviat din morii, cum au zis profeţit Credem că a,înviat,din morţi, fiindcă l-am văzut cu ochii noştri - Domn şi Dumnezeu! - şi cum ştii şi tu, şi noi, şi to«ţă lumea, în mormântnu.maj este nimeni!...»

La această ultimă,,treaptă.ajungea orice interogatoriu. în fond, inchizitorul cutoaţe chinurile ^i cu.toate întrebările, urmarea să scoată la iveajă; cum şi cine a ridicat trupul din mormânt, urmărea.nimicirea credinţe; în Înviere, prin demascarea presupusei manopere de la mormânt Ce putea să opună inchizitorul la atare mărturisire? Minţiţi! Sunteţi, oişte viclenii Voi şi căpeteniile voastre aţi îmbătat pe străjeri, aţi furat pe Învăţătorul vostru din mormânt şi acum întoarceţi lumea pc dos cu miriciupa că a înviat! A scoate, din inima acestor oameni, credinţa în Iisus Mesia, era egal cu a le dovedi că n,a fpst înviere, ci o şarţatanie.

Dar fafâ de nevinovăţia, faţă de simplitatea şi de buna-credinţă a acestor oameni, profundul cunoscător de suflete SauJ-Pavel nu putea să persevereze. «Maniera forte» a putut.să înconvoaie pc câţiva neofiţi proaspeţi, creştini de mâna a doua, dar martorii oculari ai învierii au rămas neclintiţi. Impresionat, Saul şi-a schimbat atitudinea şi vorba: Aţi vjsati Sunteţi nebuni! Aţi văzut o nă^ucă^din capul vostţu!

Dar între aceşti oameni cinstiţi Şi simpli, s-au putut găsi destui cari să răspundă: «Năluca din capul nostru nu putea să golească mormântul, Iisus pe care l-am văzut este Iisus cel cc s-a ridicat din mormânt ca Christos şi ca Dumpezeu"! Alţii, maj cărturari şi maj isteţi, l-au strâns pe judecător în cleştele Scripturii: «Rabi-Saul, citeşte ***Psalmii*** Citeşte ***Profeţii»***.

Deocamdată, Saul trebuie, să capituleze. Convingerea şefilor tui că aceşti galileeni au deturnat trupul din mormânt e litră temelie. Viclenii făptuitori sunt alţii şi în altă parte. Până la. descoperirea tor, anchetaţii tui de până acum rămân în erezia şi în halucinaţia lor, dar deţinerea tor este inutilă. Saul deschide uşile temniţei.

Să rezumăm şi noi. Oul lui Columb stă pe vâjf. Prigoana lui Saul a dobândii un înţeles, Saul a pornit la lucru, încredinţat, ca şi şefii săi, că

trupul Nazarineanului t fost furit de ucenici. D i d izbutea ii dovedească furtişagul, toate halucinaţiile, toate viziunile fi toată clădirea lor mesianică, cu proptele din *Scripturi,* ie răsturnau fi se topeau... Dar trupul n-i fost furat de ucenicii...

Acesta e misterul prigoanei porunciţi de sanhedrin şi condusă de Saul. Aceasta este enigma psihologiei inchizitorului, enigmă asediată de cohorte Întregi de cercetători, de învăţaţi, de doctori, din toate veacurile, din toate bisericile şi din toate şcolile: teologice, istorice şi psihologice. Enigma lui Saull Cite ipoteze, cite teorii, elte eşafodaj ii de presupuneri, de bănuială, de analiză fi chiar de psihanaliză - In jurul mandatarului sanhedrinului!

•

Este adevărat că, tn timpul din urmă, mai alei de clnd «Mormântul ee) gol» s-t imput ca un fapt istorie, unii exegeţi şi iitorioi i-au încrucişat, pe ici, pe colo, în poteca adevărului, dar fără i-o descurce întreagă. Iată ce scrie teologul englez E.J. Bicknell: *A. Theological Introduction to the Thtrtyntna Articlts of the Church of England* (Cap. *The Resurrection,* p. 137): «Any view that denies the Bodily Reiurrcotion is faced with the difficulty of accounting for the complete disappearance of the crucified body. That this difficulty was felt early is shown by the Jewish story in Mt 28, 11, ff. Lf the body of Christ could have been produced by the Jews or Romana, the whole Christian movement would have collapsed. If the body was not in the tomb it must have been removed either by friends or.foes; there ii no alternative: Ether explanation involvei us in a tangle of difficulties. *We may be perfectly certain the authorities made every possible effort to discover the body and discredit the apostles.* The body would be recognizable for a considerable time and there would be evidence of thoie who removed it...»

Iată poteca adevărului! «Putem să fim perfect siguri că autorităţile şt*au dat toatl osteneala cu putinţă ca si descopere trupul (lui Ii sui) şt iâ discrediteze pe apostoli!» *Numai că până axi, nici unui exeget nu l-a trecut prin minte câ «toată această osteneală cu putinţă» autorităţile iudaice şi-au dat-o prin crâncena anchetă a lui Rabi*Saul.*

Câteva retrospeeţiuni şi câteva constatări care se impun:

1) De ce Sau! nu fi-a Început cercetările, arestând pe şefii mişcării prigonite, pe Petru şi pe ceilalţi?... Fiindcă Saul, din modestul său loe de observaţie, din cancelaria Templului, li privise adânc şi-i Înţelesese. Pentru el, Petru fi colegii acestuia erau nişte fanatici ireductibili, orbi şi robi ai halucinaţiilor lor. Şi poate câ Saul făcea Încă un pas, mai-nainte: Fanatismul acesta nu ştie de fraudă.

2) Sau) - convins ca şi şefii sli - că ta mijloc este o genială scamatorie, porneşte de la periferie către centru. Bate întâi marginile, ispiteşte sau strânge în şurub pe umili, pe robi, pe neofiţii de mâna a doua, pe cei

ce au crezut în înviere din predică, nu din văzute... Adevărul, uneori, se găseşte, ca rubinul din fabulă, ascuns în gunoi.

3) Treptat, Saul se desparte, în convingere, de şefii săi. Dosirea trupului nu este fapta acestor halucinaţi şi sărăcăcioşî de galileeni. Ea este fapta unor autori misterioşi, poate sus-puşi, poate din boierimea evreiască sau elinească. între admiratorii Răstignitului erau şi oameni cu înaltă stare socială: Măria Magdalina, Ioana, soţia lui Huza, ministrul tui Irod, Suzana *(Luca* 8, 2-3) apoi Nicodim, Iosîf din Arimateea, Lazăr din Bctania şi surorile Iui.

Inchizhoriul a avut toate cutezanţele, a sfredelit cu ochii şi a sondat conştiinţele tuturor acestor prieteni ai lui Iisus. Peste tot: totală ignoranţă şi nevinovăţiei Nu putem să mergem cu Închipuirea până acolo, până unde zelul duşmănos şi ingeniozitatea Inchizitorului au putut să meargă. Pe lângă neofiţii arestati şi cercetaţi până la inimă, au fost şi alţii mai auspuşi şi liberi, pe cari Saul i-a cercetat cu alte metode şi cu altă atitudine. Fără îndoială că Saul a examinat prelung mormântul cel gol şi dacă paznicii, din noaptea istorică, mai erau In Ierusalim (sau mai erau In viaţă) a ajuns ai până la ei. Dar nimeni nu ştie nimic! Nici un indiciu, nici o urmă revelatorie, nici un fior de vinovăţie ori de conivenţă, în oglinda sufletelor ispitite!

4) După douăzeci de ani, Pavel scrie galatenilor: «Vă fac cunoscut, fraţilor, *ci Evanghelia* cea binevestită de mine nu este lucru omenesc; căci n-am luat-o, nici n-am învăţat-o de la oameni, ci prin descoperirea lui Iisus Christos...» (1,11-12).

Este adevărat; fulgerul care iluminează sufletul Întunecat de vrâjmlşie al lui Saul este fulger ceresc - Iisus este Christos şi Fiul lui Dumnezeul - dar amănuntele istorice, cursul vieţii pământeşti a lui Iisus, elementele de doctrină, parabolele şi minunile Domnului, Pavel - pe când era încă Saul - le-a învăţat din zvonul contimporan, din discuţiile aprinse în sinagoga libertinilor, din interogatoriile apostolilor, din mărturia lui Ştefan şi mai cu seamă din gura anchetaţilor săi. Cine cunoaşte mai bine elementele unei afaceri intrate pe mâna justiţiei dacă nu judecătorul de instrucţie şi procurorul?

Apostolii cei vechi... «cei ce socotesc a fi ceva... aceşti binevăzuţi n-au adâogat nimic \t *Evanghelia* mea...» *(Gaîateni* 2, 6).

5) Inchizitorul a căutat pretutindeni, a interogat sute de oameni, a umplut închisorile, de câteva ori, şi le-a golit... Cine sunt maeştrii fraudatori? Cum se face câ nu i-a văzut nimeni şi n-au lăsat nici o urmă?... Este un moment de fierbinte perplexitate pentru prigonitor. Iată tumultul din sufletul lui Saut. Iată enigma zadarnic asediată de atâtea generaţii de savanţi, lată ce Însemnează: «Greu îţi este să izbeşti în ţepuşă cu piciorul» *(Faptele Apostolilor* 9, 5). Greu îţi este să tăgăduieşti evidenţa.

6) De la lapidarea lui Ştefan şi până la falimentul prigoanei din Ierusalim şi împrejurimi, au trecut trei-patru luni, nu mai mult. Acţiunea lui Saul a fost o acţiune-fulger. Ca să dea pe faţă nebunia sau şarlatani a

celor ce predicau pe Iisus înviat Saul trebuia să pornească rapid la descoperirea trupului furat, ori măcar la demascarea şarlatanilor. La un an de zile după evenimente sau şi mai târziu - cum socoteau unit savanţi exegeţi - ar fi fost iraţional să mai întreprinzi o acţiune de recunoaştere a trupului dosit din mormânt, ori măcar să mai cauţi să vânezi pe nişte hoţi care au avut tot timpul să dispară.

Faptele istorisite de Sf. Luca, în primele capitole din ***Faptele Apostolilor,*** deşî par a se deşira molcom pe drum de ani, sunt totuşi comasate unele în spinarea altora şi unele, poate, chiar simultane. Poate că de la Învierea Domnului şi până la convertirea lui Saul a trecut de-abia un an sau şi mai puţin. «Conversio Sancti Apostoli Pauli quae fuit secundo ab ascensione Domini anno... »ar însemna în anul următor (31) de la înălţarea Domnului şi anume, după data Martirologiului roman, în ziua de 25 ianuarie. Cum am văzut la început, anul 31 este anul convertirii lui Pavel, după erudiţii Welhausen, Hamack, Bartelet, Ramsay şt alţii.

In ceasul de grea cumpănă şi de zbucium pentru inchizitor, îi soseşte o informare, prin subalternii săi: câţiva aderenţi ai lut Iisus s-au furişat la Damasc 1 Este o rază neaşteptată! Fără zăbavă şi cu porunci scrise de la suprema autoritate sacerdotală, Saul ia drumul Damascului, însoţit de o gardă de miliţieni ai Templului. «In vremea aceea, Saul, suflând mereu ameninţare şi omor împotriva ucenicilor Domnului, s-a dus la marele preot şi a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc, precum că de va afla acolo pe vreunii, atât bărbaţi cât şi femei, că sunt pe calea aceasta, legaţi să-i aducă la Ierusalim» ***(Faptele Ap.*** 9, ***1-2).***

Scumpe Dle Traian Săvulescu, daţi-mî voie să mă servesc de expresiunea franceză: «Ou je me trompe fort, ou bine je vous ai fait toucher du doigt la vérité!» Ştiinţa exegetică biblică, atât de meticuloasă de felul ei, a întârziat într-un chip straniu să descifreze înţelesul prigoanei lui Saul. Sinedriştii erau pătimaş convinşi că Iisus a fost escamotat de ucenici. Cu această convingere intră în scenă Rabi-Saul, mandatarul lor. Ancheta lui trebuie să scoată ta lumina zilei frauda de la mormânt. Cine sunt abilii făptuitori? Cum au lucrat? Ce-au făcut cu trupul furat din cripta lui Iosif din Arimateea? în furtunoasa-i acţiune de inchizitor, Saul, întemniţând, bătând şi scormonind conştiinţele, are ca scop suprem să despice această torturâtoare problemă. Drumul pe care îl face la Damasc însemnează reluarea şi continuarea unei anchete avortate la Ierusalim. Poate că Damascul îi va da în mână pe misterioşii fraudatori!

Supranatural eveniment care frânge în două viaţa lui Saul este - cum am văzut - istorisit de trei ori în cronica Sf. Luca. înaintea procuratorului Festus, Pavel îl reconstituie astfel: «Am văzut, o, mărite Doamne, la amiază, în calea mea, o lumină din cer, mai puternică decât slava soarelui, şi care m-a învăluit în strălucirea ei ca şi pe cei ce călătoreau cu mine. Atunci, noi am căzut cu toţii la pământ, iar eu am auzit un glas care îmi zicea în limba evreiască: „Saule, Saule, pentru ce mă urmăreşti?" Ci

eu am grăit: Cine eşti tu, Doamne? Iar Domnul a răspuns: „Saule, Saule, pentru ce mă urmăreşti? Eu sunt Iisus pe care tu îl cauţi cu înverşunare."» Sf. Luca traduce, în elineşte: «Saule, Saule, de ce mă persecuţi? Eu sunt Iisus pe care tu îl prigoneşti...»

Traducătorul latin a tradus şi el: «Saule, Saule, quid roe perscqueriis?... Ego sum jesus quem tu persequeris.» în traducerea ***Noului Testament*** (1927) şi apoi a ***Bibliei*** întregi (1936-1938), am urmat şi eu cărarea tuturor traducătorilor: «Saule, de ce mă prigoneşti?... Eu sunt Iisus pe care tu îl prigoneşti...»

Azi, mă corectez eu însumi şi definitiv. Divina interpretare se traduce: «Saule, Saule, de ce mi urmăreşti, de ce alergi după mine, de ce mă tot cauţi? Eu sunt Iisus pe care tu *îi* cauţi cu Înverşunare) Eu sunt Iisus după care tu alergi de atâta timpi»

Interpelarea de la porţile Damascului aruncă un curcubeu de uimitoare lumină peste totîntuneoosul şi zbuciumatul capitol al prigoanei lut Saul. Saul prigonea şi pustia Biserica dar, - după mintea lui de atunci - ca să stoarcă din conştiinţa'creştinilor anchetaţi presupusul secret al mormântului jefuit...

Nebunia şi întunericul din cugetul inchizitorului se topesc în slava cetui ce i se arată tronând întru slavă!... Eu sunt Iisus pe care tu îl cauţi pretutindeni, socotindu-mâ mort şt dezgropat, nimicit de moarte şi tâlhărit...!

Recunosc că această nouă interpretare a cuvintelor Domnului este, în bună parte, de resortul filologiei. Pontifii dicţionarelor, cunoscătorii graiurilor vechi şi noi au cuvântul. Eu unul rămân încredinţat că interpretarea mea consună fericit cu tot ce am izbutit să reconstitui din psihologia lui Saul inchizitorul. Saul răscolea pământul ca să găsească trupul lui Iisus. îl găseşte la porţile Damascului, dar transfigurat şi dumnezeiesc! Eu sunt Iisus pe care tu ît cauţi cu înverşunare, îl cauţi nebuneşte, în fapt de înşelăciune, în fapt de furtişag şi în pulberea pământului!

1 august 1953 (sâmbătă)

V-am adunat, Dte Preşedinte, în această a mea epistolă, o parte din gândurile, din observaţiile şi din concluziile pe cari le risipesc, în caietele mele, de câţiva ani încoace. Convertirea Sfântului Apostol Pavel - preocuparea mea din tinereţe - îmi apare azi într-o lumină nouă, aproape străină exegezei tradiţionale. Cred - deşi cu rezervele pe cari mi le recomandă experienţa ştiinţifică - cred că un izvor necunoscut până azi, a ţâşnit din misterioasa stâncă ciocănită de atâtea Veacuri. Saul - mandatarul sanhedrinului, exponentul teologiei rabinice, al orgoliului şi al intransigenţei fariseice - porneşte energica Iui acţiune de inchizitor, cu scopul (în sfârşit descifrat) să demascheze presupusa fraudă de la Mormânt şi să vădească, astfel, şi nebunia ucenicilor şi perfidia presupuşilor violatori ai Mormântului.

Sunt alte multe considerații si speculații de natură pur teologală, pe cari le las în caietele mele atențiunii celor ce le vor cerceta, vreodată, în viitor.

Azi, am senina mulțumire că am izbutit să construiesc, pentru Dvs., acest foișor istorico-exegetic. în lipsa Secțiunii VI academice, din care fac parte, sunt satisfăcut că am reținut, că voi reține, cu această comunicare, - un ceas, două, sau... poate mult mai mult - cursul gândurilor Dv.

O singură idee vreau să vă mai împărtășesc: Desigur că și Dv. - ca și mine, ca și mulți alții - v-ați pus această problemă; cum se face că acest fapt extraordinar, acest brâu de despărțire In istoria și destinele omenirii noastre, cum se face că învierea lui Iisus Cnristos - adorată de Biserici și mărturisită de cele patru ***Evanghelii*** - n-a avut parte de o verificare neîndoielnică, de o contraprobă răsunătoare, cu forța maximă de a dovedi, celor liberi de prejudecăți și de interese, că într-adevăr Iisus Na2arineanul, crucificatul lui Ponțiu Pilat, a înviat a treia zi?

Providența a fost consecințe cu ea însăși. Minunea a fost verificată, consolidată, îmbrăcată în cuirasa evidenței. Contimporanul Apostolilor, protiynicul cel mai acerb al ***Evangheliei*** și al învierii, Saul inchizitorul, convins ca și oligarhia sacerdotală iudaică, convins că ucenicii au furat pe Iisus, și răscolind lumea, arestând, bătând și cercetând - cu alte cuvinte alergând ca o vijelie să dea peste furii trupului lui Iisus și peste trupul presupus furat - vede și aude, la porțile Damascului, pe o estradă de fulgere, pe însuși Biruitorul morții, care-l dojenește: «Saule, Saule, pentru ce mă urmărești? Eu sunt Iisus pe care tu îl cauți.»"

APOLOGIA UNEI LEGI ȘI MAI PRESUS DE EA: A UNUI PRINCIPIU

După ce obține titlul de doctor în teologie, în primăvara anului 1909, Gala Galaction nu se preoțește, ci ocupă funcția de defensor ecleziastic, un fel de procuror bisericesc, pentru Episcopia Olteniei și a Curții de Argeș. In mod practic, prin scris, el nu intervine decât o singură dată în discutarea doctrinelor ecleziastice și a drepturilor canonice. în 1909 tipărește lucrarea ***Apologia unei legi și mai presus de ea: a unui principiu.*** București, Institutul de arte grafice „Carol Gobl", semnată cu numele adevărat Grigore Pișculescu. Lucrarea are un caracter polemic, denotând că autorul ei avea un orizont mai larg, o independență de atitudine mai puțin obișnuită printre prelații ortodocși. Doctorul în teologie Grigore Pișculescu protesta împotriva episcopului Romanului, D. Gherasîm, care aruncase anatema asupra celor ce aprobaseră legea înființării Consistoriului Superior Bisericesc. Episcopul D. Gherasim pretindea că această lege însemna o îndepărtare de la tutela ecumenică a

Patriarhiei din Constantinopol și de aceea îndemna la o totală dependență față de acest for bisericesc. Gala Galaction combătea sever atitudinea episcopului Gherasim, argumentând că ea „denotă o totală pierdere de subt picioare a pământului pe care trăim și suferim", nefiind compatibilă „cu patriotismul și cu mândria noastră națională".

într-o scurtă notă informativă, apărută în ***Luminătorul,*** an. I, nr. 6, din 15 octombrie 1909, p. 16, lucrarea era recomandată preoțimii române.

SIONISMUL LA PRIETENI

Faptul că Gala Galaction, ca teolog și apoi ca slujitor în odăjdii al Bisericii Ortodoxe Române, a iubit sincer poporul evreu și a îmbrățișat cauza lui Israel, sionismul, nu are nimic paradoxal, ci are o motivație profunda, caracteristică viziunii și concepției sale proprii. Gala Galaction a ajuns să îmbrățișeze cauza lui Israel pe calea spiritualității creștine, care i-a revelat că poporul evreu este poporul ales de Dumnezeu pentru a-L aduce pe lume pe Fiul Său, Iisus Christos. De asemenea, Gala Galaction consideră că ***Biblia,*** Cartea Sfântă a creștinătății, a fost creată de profeții, evangheliștii și apostolii aparținând neamului lui Israel. ***„J}iblia*** - scria Gala Galaction - este primul și nemuritorul titlu de noblețe al poporului Israel. Cum poți să ridici între ***Biblie*** și Israel un zid despărțitor? Minunile, frumusețile, înțelepciunea și toată comoara mistică, pe care ne-am însușit-o noi creștinii de două mii de ani încoace, sunt opera și proprietatea acestui popor providențial."

Ca și în întreaga sa operă literară, convingerile religioase ale lui Gala Galaction s-au sublimat într-o reverberație de mare profunzime și amplitudine ideatică, s-au răsfrânt în plan moral, umanitar, social și democratic, cu finalitate concretă. Și astfel, având ca premisă esența religiei creștine, dragostea lui Gala Galaction pentru poporul ales s-a concretizat într-o consecventă acțiune pentru buna conviețuire între români și evrei, pentru combaterea antisemitismului, pentru înțelegerea și sprijinirea idealului de renaștere a statului Israel. Edificatoare sunt articolele sale publicate în ***Mântuirea*** (1919-1922). ***Lumea evree*** (1919-1920), ***Știri din lumea evreiască*** (1924-1925), ***Adam*** (1919-1939).

O parte din articolele sale apărute în ***Mântuirea*** au fost reunite în volumul ***Sionismul la prieteni,*** București, Societatea anonimă dc editură „Mântuirea", 1919. Cele mai multe pagini din acest volum sunt consacrate lui Theodor Herzl (1860-1904), considerat „cel mai mare israelit din lumea contemporană". în suita sa de articole, Gala Galaction expune substanța ideilor sioniste formulate de Theodor Herzl în celebra sa carte ***Statul evreiesc,*** apărută în 1895 și care a polarizat în jurul ei o necontenită frământare și afirmare de idealuri pentru reclădirea statului

Israel. Şi în 1930, Io volumul *în Pământul Făgăduinţei,* Gala Galaction sublinia: „Concepţia Iui HerzI mi-a apărut, din capul locului, revoluţionară şi pasionantă, nu numai pentru cei direct interesaţi, dar pentru cugetătorul creştin, pentru teologul închinat studiilor sale şi depozitarului sacru al Bisericii Universale".

Sub genericul ***Sionismul la prieteni,*** articolele reproduse în volumul cu acelaşi titlu au fost publicate în ziarul *Mântuirea,* după cum urmează: nr. 77, 4 mat 1919, p. I; nr. 80, 8 mai 1919, p. 1; nr. 82, 10 mai 1919, p. l;nr. 85,13 mai 1919, p. l;nr. 87,15 mai 1919, p. l;nr. 91,19 mat 1919, p. 1; nr. 95, 23 mai 1919, p. 1; nr. 98, 26 mai 1919, p. 1; nr. 102, 30 mai 1919, p. 1; nr. 106, 3 iunie 1919, p. 1; nr. 119,16 iunie 1919, p. 1; nr. 122, 19 iunie 1919, p. 1; *Locurile sfinte,* nr. 100, 28 mai 1919, p. *1,Sionisti creştini, tu.* 129, 26 iunie 1919, p. 1; ***Herzl doarme întru slavă,*** nr. 154, 27 iulie 1919, p. I.

Volumul ***Sionismul la prieteni*** din 1919 se deschidea cu următoarea prefaţă semnată de A.L. Zissu:

„Fratele Galaction a avut tăria de suflet să ne aducă nouă evreilor, prinos. în arena urei şi a dispreţului şi a indiferenţei în care ne găsim, coboară cu frenezie *creştinul,* ca să aducă omagii făuritorilor credinţii lui; ***omul,*** ca să aducă semenilor huliţi mângâiere şi îmbărbătare; ***democratul,*** ca să arate profunda lui înţelegere şi admiraţie pentru năzuinţele generoase ale poporului ***Bibliei; estetul,*** ca să cânte frumuseţea reînvierii unui neam.

în ţara necunoaşterii desăvârşite a tot ce-i evreu şi iudaism, cunoaşterea adâncă, pe care o dovedeşte iniţiatul Galaction şi pe care nu se sfieşte s-o manifeste, e o chezăşie a neprefăcutei lui dragoste pentru noi. Acest eroism îl cinsteşte pe el şi reabilitează indiferentismul faţă de noi, al intelectualităţii româneşti.

Paginile cari urmează şi cari adăpostesc o caldă apologie a profetului iudaismului modern şi o odă renaşterii noastre vor fi nu numai o preţioasă călăuză pentru neevrei şi chiar pentru mulţi evrei, dar şi - pentru ziua de mâine - un preţios document al conştiinţei româneşti întunecate de ură şi prejudecată, Căci, istoria literaturii româneşti, neputând ignora şi exclude nici un rând de frumuseţe făurit de misticul cântăreţ al *Bisericuţa din Răzoare* va trebui să pomenească cu cinste şi de acest rod al sufletului şi talentului viitorului sacher Masoch al literaturii româneşti. Atunci, poporul român, cu cugetul deplin democratizat şi cu sufletul nepervertit, îl va binecuvânta pe Galaction pentru că a scutit românismul de mustrarea de a fi fost singurul pe pământ care ne-a aclamat dezrobirea lut Israel.

Şi când ne vom întoarce în patria pentru care cultul îndoit al lui Galaction a inspirat cântului său accente atât de înălţătoare, galeria numelor neevreieşti, cari au însemnat o dâră pe răbojul vremii şi un cuvânt generos în catastiful nostru, îi va da lui Galaction locul cuvenit."

în 1914, la împlinirea unui sfert de veac de la săvârşirea din viaţă a lui Eminescu, printre scriitorii români, care au cinstit memoria marelui poet, s-a numărat şi Gala Galaction. Se bucura de un real prestigiu, afirmat impetuos ca prozator în revista *Viaţa socială* a lui N.D. Cocea, în anii 1910-1911, ca şi prin publicistica de superioare valenţe intelectuale din *Viaţa românească* şi *Flacăra,* dobândind cununa notorietăţi! la apariţia, în ianuarie 1914, a volumului de nuvele ***Bisericuţa din Răzoare,*** intrat în fondul de aur al operei sale literare. Contribuţiile eminesciene ale lui Gala Galaction au avut ca punct iniţial articolul ***Poezia luiM. Eminescu,*** apărut în *Flacăra,* an. III, nr. 35, din 14 iunie 1914, p. 285, în care îşi propunea să definească, succint, cu volute metaforice, esenţa liricii sale prin reverberaţiile profunde ale poeziilor de dragoste: „îndeosebi, poeziile de iubire ale lui Eminescu mi se par, în acest domeniu, ca nişte munţi de-a pururi înveşmântaţi în omăt, în vis şi în splendoare, de-a pururi înalţi şi neajunşi, în răsăritul frumuseţii şi al poeziei. Au mai scris poezii de iubire şi alţi poeţi şi vor mai scrie - cât vor mai ţine lumea aceasta şi inima omenească. Pentru ce poezia lui Eminescu subjugă atât de dulce, atât de greu, simţirea noastră? Pentru ce ne simţim frânţi în două şi lacrimile ne umplu ochii, când citim ***Despărţire, De ce nu-mi vii? Când amintirile? [...***] Şi fiindcă trebuiesc explicări – deşi nu izbutim să explicăm niciodată nimic - să încercăm a răspunde de unde atâta covârşitoare emoţiune în poezia lui Eminescu? Mie unuia mi se pare că din înfricoşatul prisos de nenoroc şt de durere, din toată viaţa lui." La 4 iulie 1914, Gala Galaction ţine o conferinţă despre ***Viaţa şi opera lui M. Eminescu,*** care deschide manifestarea comemorativă ***Eminescu,*** organizată de Societatea Scriitorilor Români la Ateneul Popular din Cişmigiu, cum ne informează ziarul *Adevărul,* an. XXVII, nr. 8911, din 6 iulie 1914, p. 2.

Un moment important al anului comemorativ l-a înscris sinteza biografică a lui Gala Galaction intitulată ***M. Eminescu,*** apărută la Bucureşti, în Editura Institutului „Flacăra", în 1914. împrejurările în care a scris această sinteză le-a evocat, mult mai târziu, în articolul ***Când s-a împlinit un sfert de veac,*** publicat în ***Drapelul,*** an. II, nr. 189, din 9 august 1945, p. 1:„Am scris-o sus la Academie, în sala de lectură, într-un timp când irişii din grădina Institutului erau în floare. Aveam la îndemână puţine cărţi informative, dar în inimă adunam, de ani de zile, aleanul şi farmecul poeziei eminesciene. Am scris broşura aceea mai mult pentru amintirile şi pentru duioşia mea, decât pentru editorul meu şi clienţii mei. Era o datorie intimă de care mă plăteam acum, om în rândul lumii, ca să acopăr reveriile copilăriei şi adoraţia adolescentului, faţă de geniul nefericitului nostru poet." După cum însuşi precizează într-un ***Cuvânt introductiv*** la ediţia din 1914, Gala Galaction a reconstituit biografia lui Eminescu prin selectarea, ordonarea şi clasificarea datelor

cuprinse în trei lucriri considerate cele mai informate la acea dată, şi anume ***Omagiu Iui Mihai Eminescu*** (Bucureşti, Socec & Co., 1909, cu prilejul comemorării a douăzeci de ani de la moartea poetului, comemorare organizată Ia Galaţi), utilizând îndeosebi comunicările lui Cornelîu Botez, ***Viaţa Iui Mihai Eminescu*** şi ***Icoane, cugetări si fapte din viaţa Iui Eminescu;*** studiul lui N. Zaharja, ***Mihai Eminescu, viaţa şi opera*** (1912) şi mai ***ales Amintiri despre Eminescu*** (1914) de Teodor V. Stefanelli. In expunerea sa biografică, Gala Galaction stabileşte şapte etape în viaţa poetului: ***Eminescu mic copil*** 1850-1858; ***şcolar*** 1858-1863; ***hoinar*** 1863-1869; ***student*** 1869-1874; ***funcţionar*** 1874-1876; ***ziarist*** 1876-1883; ***bolnav*** 1883-1889.

Dintre cele şapte capitole, numai primul, ***Eminescu mic copil,*** a fost publicat în ***Flacăra,*** an. III, nr. 35, din 4 iulie 1914, p. 28.

La apariţie, sinteza biografică realizată de Gala Galaction s-a bucurat de o bună primire din partea celor mai prestigioase reviste literare ale vremii, ***tn Ramuri,*** an. LX, nr. 10-11,15 mai-1 iunie 1914, p. 1, se scria: „Răzim&ndu-se pe ceea ce e mai esenţial în materialul biografic privitor la Eminescu şi. In primul rând, pe interesantele ***Amintiri*** ale dlui Teodor V. Stefanelli, punând o minunata răbdare în fixarea unor anumite date, apropiindu-se cu o înaltă şi cuvenită discreţie de elementele gingaşe care alcătuiesc domeniul intim al vieţii Iui Eminescu, topind amănuntele într-o scurtă şi sistematică povestire unitară, întrebuinţând cea mai nimerită formă pentru o lucrare de felul acesta, căutând mereu să se apropie de adevărata făptură a lui Eminescu, dnul Galaction a dat publicului cititor o broşură care poate fi socotită ca cel mai bun câştig cu care ne alegem de pe urma sărbătoririi unui sfert de veac de fa moartea lui Eminescu". O apreciere obiectivă, cu sensuri pozitive, întâlnim în recenzia pe care C.Sp. Hasnaş o publică în ***Flacăra,*** an. HI, nr. 34, din 7 iunie 1914, p. 285, precizând iniţial că „dl. G. Galaction, care ştie să povestească cu căldură şi sinceritate, şi-a luat sarcina de a aduna In câteva pagini datele biografice cunoscute din viaţa poetului, punând astfel la îndemâna tuturor un însemnat mijloc pentru înţelegerea operei." Meritul lui Gala Galaction consta în faptul că „a căutat, în viaţa aşa după cum **iu** povestit-o alţii sau a mărturisit-o arareori Eminescu însuşi, să dezvăluie sufletul poetului şi să fixeze câteva din trăsăturile sale caracteristice". De asemenea, se sublinia că „dl Gala Galaction n-a făcut studii directe asupra izvoarelor, ci a cules, selecţionând, din cele relatate de alţii; D-sa a făcut însă o diviziune nouă asupra subiectului şi mai cu seamă a insuflat o viaţă nouă, evocatoare, unor momente din reconstruirea vieţii nefericitului poet." In ***Viaţa românească,*** an. IX, nr. 7-8-9, din iulie-august-scptembrie 1914, p. 285, sub iniţialele Rd.S., Mihail Se va st os releva mai ales vibraţia cmotionaU **a** expunerii luj Gala Galaction, admiţând că este „o biografie onestă şi bine cumpănită; din diversitatea informaţiilor asupra vieţii lui Eminescu d. Galaction a ales pe cete necontestate şi caracteristice. Dar, cu deosebire, fiecare rând, fiecare pagină aduce mărturie câd. Galaction s-**a** apropiat cu evlavie de mormanul de date şi de referinţi despre

Eminescu. Am cetit broşura dlui Galaction cu bucurie rară; până acum văzusem prea multe monografii ale oamenilor noştri mari, scrise cu nechibzuinţfi sau cu nestăpânită poftă de câştig,

D. Galaction ne-a dat completă satisfacţie." Concluzia e o metaforă sugestivă: „D. Galaction s-a apropiat de mormântul lui Eminescu, In odăjdii, ca un preot bătrân şi cuvios la leturghie".

După publicarea acestei sinteze, Gala Galaction a continuat să exploreze universul biografiei eminesciene, evocând pe cei Doi ***prieteni,*** Eminescu şi Creangă, în ***Lumina,*** an. IL nr. 347, din. 19 august 1919, p. 1. La Bucureşti, ţine conferinţele despre ***Sărmanul Dionis,*** cum ne informează ziarul ***Mântuirea,*** an. II, nr. 379 din 31 martie 1920, p. 2, şi apoi despre ***Poezia lui Eminescu,*** consemnată de acelaşi ziar ***Mântuirea,*** an. II, nr. 395, din 21 aprilie 1920, p. 3. Peste câtva timp, Gala Galaction va scrie o emoţionantă rechemare lirică a dureroaselor momente trăite de Eminescu, ***In grădina Vârnav din Botoşani,*** cum se intitulează articolul publicat în ***Flacăra,*** an. VII, nr. 28 din 14 iulie 1922, p. 437, grădină martora a suferinţelor poetului, „cu capul pustiu şi detunat", din anul 1887: Jn grădina aceasta, il uzi unea e şi mai puternică şi armoniile fără de moarte ale poeziei lui Eminescu se materializează în fiecare creangă legănată şi se revarsă în jgheabul ceasului de faţă, din fiecare boschet, cu grauri şi cu mierie... Desigur că erau tot aici, în acele zile de mai, grele inimii, când cel mai nefericit copil al Botoşanilor, râu cârpitul, bolnavul şi poate flămândul Eminescu odihnea, pe banca aceasta, ruina vieţii şi a geniului său." In 1914, Gala Galaction a cunoscut, prin intermediul lui Alexandru Vlahuţâ, la Câmpulung, ***Un conşcolar al lui Eminescu,*** episod relatat în articolul astfel intitulat, apărut în ***Adevărul literar şi artistic,*** an. V, nr. 184, din 15 iunie 1924, p. 3: „Era un om de peste 70 de ani. Fusese un renumit şi sărbătorit profesor şi acuma trăia retras, în acest frumos oraş de munte."

In 1924,]a împlinirea a treizeci şi cinci de ani de la moartea poetului, Gala Galaction reeditează schiţa sa biografică, intîtulând-o ***Viaţa lui Eminescu*** (Bucureşti, Biblioteca „Dimineaţa", Editura „Adevărul", 1924), cu acelaşi sumar, adăugând numai mărturia că ***Ne-am adus aminte de Eminescu încă o dată!.,***în perioada frământată de după primul război mondial, se pare că singurul care a salutat apariţia acestei noi ediţii a fost George Baiculescu, ***ia Adevărul literar şi artistic,*** an. V, nr. 205, din 9 noiembrie 1924, p. 7, scriind: „Viaţa poetului Mihai Eminescu, d. Galaction o împarte, cu prea puţină inexactitate, după anii vieţii şi după împrejurările externe care au jucat un rol hotărâtor în toată existenţa lui." Sunt „şapte capitole în cari abundă informaţiunj destul de bine controlate, dar în cari se oglindeşte şi opera întreagă a poetului. Dl Gala Galaction, înţelegător de suflete şi vremuri, a ştiut sâ redea viaţa lui Eminescu după o concepţie cât mai apropiată realităţii."

Gala Galaction a fost conştient că schiţa sa biografică nu putea depăşi condiţia unei încercări meritorii şt de aceea îşi exprima speranţa că alţi exegeţi, de deplină competenţă, vor dărui literaturii române vasta frescă a vieţii marelui poet. în articolul ***Istoria vieţii şi operei lui Eminescu,***

apărut în ***Adevărul literar şi artistic,*** an. VII, nr. 291, din 4 iulie 1926, p. 1, afirma cu convingere: „Socot ca nu stă departe de evidenţi ideea că Emînescu este vrednic de cununa unei biografii la nivelul geniului său. Viaţa lui Eminescu a fost multiplă, variată, pasionantă, tragică, aproape tot atit cât una din acele ficţiuni geniale pe care le admirăm la teatru sau în roman. E o nădejde caldă, în inima noastră, că într-o zi se va ridica dintre noi omul de mare talent şi de vastă cultură literară şi critică, artistul de talia unui Renan sau a unui Taine care să dăruiască literaturii româneşti dureroasa frescă a vieţii lui Eminescu."

Profeţia lui Oala Oalaction s-a adeverit, peste câtiva ani, în 1932, când G. Călinescu publică inegalabila sa ***Viaţa lui M. Eminescu.*** într-o primă cronică de întâmpinare, publicată în ***Cuvântul,*** an. VIU, nr. 2521, din 28 aprilie 1932, p. 1, Perpessicius nu uita să precizeze că impresionanta exegeză a lui G. Călinescu a fost precedată de contribuţia lui Gala Galaction:

„Singură mica «viaţă», proaspătă şi astăzi, deşi veche de două decenii, a părintelui Gala Galaction, mai rămânea să închine o smirnă pe care d. Călinescu o aşează astăzi pe un adevărat altar critic şi erudit". Interesant de semnalat este faptul că Perpessicius, cu autoritatea sa de strălucit emjnescolog, avea să recunoască, mult mai târziu, că cel ce a pus în discuţie paternitatea poemei ***închinare lui Ştefan Vodă,*** a fost Gala Galaction. După cum se ştie, poemul cu acest titlu, tipărit pe o foaie volantă în timpul serbării de la Putna din 15 august 1871, a fost atribuit de Teodor V. Stefanelli, în ***Amintiri despre Eminescu,*** nefericitului şi bunului său prieten. în primul volum al monumentalei ediţii critice ***Opere*** de M. Eminescu, din 1939, Perpessicius l-a reprodus cu titlul ***Poemul Putnei,*** printre postume. însă în 1958, Perpessicius a fost informat, cu o pilduitoare colegialitate, de către D. Murăraşu, că poemul a fost publicat în ***Telegraful*** din Bucureşti, nr. 21, din 29 august 1871, cu titlul ***La mormântul lui Ştefan cel Mare,*** datat 15-27 august 1871, semnat de D. Guşti. Aşadar, paternitatea poemului a fost stabilită şi Perpessicius avea să precizeze acest fapt în articolul: ***JPoemul Putnei": o postumă mai puţin?,*** inclus în volumul ***Eminseciana,*** apărut la Editura Minerva, în 1971, p. 261. Cu o exemplară corectitudine istorico-Hterară, Perpessicius îi recunoştea lui Gala Galaction meritul de a fi chemat pe cei competenţi să clarifice această problemă: „încă din 1914, la puţin timp după apariţia lui Stefanelli, părintele Gala Galaction, pornind de la relatările memorialistului, se opera, tn preafrumoasa carte ce închina vieţii lui Eminescu, cu explicabilă tulburare în faţa acestei «ode adânc emoţionante», care, «deşi inconsistentă», în întregimea ei, «părând să fie scrisă» «dintr-o dată şi nemairevăzută», era totuşi plină de «umbre şi adâncimi vrednice de Eminescu». «Această odă - mai adăuga - în privinţa paternităţii căreia dl. Stefanelli are astăzi îndoieli, nu poate să fie decât de Eminescu.» Şi după ce citează magnifica primă strofă («Şi strunele pleznite şi harfa desfăcută / In salcia pletoasă pe care atârna / L-a Isterului râpe, acuma este mută / Şi cântul ei de aur nu pot a-l deştepta...»), cu gravele ei

^

V

acorduri de orgă, preludând o mare cantată, pe care Ie apropie de cunoscutele versete din psalmul ***La râul Babilonului...*** şi, după ce afirmă că «în felul acesta numai Eminescu putea să înceapă», încheia cum nu se poate mai judicious: «Critica ar face un serviciu literaturii noastre şi admiratorilor lui Eminescu dacă ar examina această poezie şi s-ar pronunţa definitiv asupra dreptului ei de a fi socotită ca o producţie a lui Eminescu."

PIATRA DIN CAPUL UNGHIULUI

începând din 1920, Gala Galaction se dedică unei vaste şi migăloase munci de traducere a ***Bibliei,*** întreprindere grea, care va dura aproape două decenii, dăruind Bisericii Ortodoxe Române şi credincioşilor ei Cartea Sfântă într-un adevărat monument de limbă românească. Revenirea la preocupările teologice capătă însă, după 1920, o preponderenţă din ce în ce mai mare, un ritm absorbant, înscriind un moment crucial în drumul vieţii şi operei scriitorului. Pasiunea cu care se dăruie tălmăcirii ***Bibliei*** îl captează în aşa măsură încât îl determină să se consacre, nemijlocit, slujirii Altarului. Şi astfel, în toamna anului 1922, la vârsta de 43 de ani, Gala Galaction ia hotărârea să intre complet şi definitiv în cinul clerical, să îmbrace reverenda şi stiharul preoţesc. ‚3ra un gând care se izbândea după douăzeci şi cinci de ani de pregătiri, de aşteptări, de amânări, de răzgândiri, dar de neîncetată şi tainică ascensiune", mărturisea scriitorul în ***Scrisori către Simforoza*** (IV), în ***Viaţa românească,*** an. XV, nr. 7, iulie 1923, p. 62. La 20 septembrie 1922 a fost uns diacon, iar a doua zi, 21 septembrie 1922, a fost hirotonit preot.

Hotărârea lui Gala Galaction de a se preoţi se pare că a fost determinată, într-un anume sens, şi de nemulţumirea sa faţă de o seamă de aspecte negative ale vieţii clericale de la noi. în lumea feţelor bisericeşti el observase „o imensă paragină sufletească, o crescândă apostazie de sus şi până jos", cum notează în cea de a patra ***Scrisoare către Simforoza,*** amintită mai sus, în care evocă împrejurările hirotonirii sale. Gala Galaction îşi propunea să acţioneze, prin mijloace personale, pentru a asana viaţă clericală din acel timp, pentru a o curaţi de moravuri decăzute şi practici reprobabile. El spera că, pătrunzând în interiorul cinului clerical, va putea, mai ales prin exemplul personal, să îndrepte pe fraţii săi întru Domnul pe făgaşul unei conduite morale superioare, de demnă ţinută ecleziastică şi civică, pe calea unei elevaţii spirituale şi sufleteşti, nu numai în sens teologic, religios, ci şi în direcţia acumulării unei culturi filosofice, literar-artistice şi ştiinţifice. Parţial, a izbutit să realizeze acest lucru, prin eforturi persuasive, fie de la persoană la persoană, fie prin intervenţii directe în soboarele preoţeşti, sau pe cale publicistică, prin articole sau broşuri aparte.

Cartea ***Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice,*** Bucureşti, Tipografiile Române Unite, a fost prilejuită de cazul preotului Teodor Popescu dc Ia biserica Sf. Ştefan, zisă „Cuibu-cu-barză", din Bucureşti, care se făcuse vinovat în faţa Sfântului Sinod de schismă, de acţiuni reformiste. Preotul declarase că refuză să mai execute acea parte din oficierea slujbei religioase care-i învesteşte pe sfinţi cu misiunea de soli ai oamenilor muritori pe lângă Tronul Ceresc. După caterisirea acestui preot, se produsese însă o adevărată agitaţie publică, pro şi contra, Ia care se alăturase şi o serie de feţe bisericeşti. Gala Galaction intervine şi el în polemică, publicând suita de foiletoane ***Cazul de la Biserica „Cuibu-cu-barză"***, în ***Dimineaţa,*** an. XXI, nr. 6187, 30 ianuarie 1924, p. 3; nr. 6188, 31 ianuarie 1924, p. 3; nr. 6189, 1 februarie 1924, p. 3: nr. 6190, 2 februarie 1924, p. 3; nr. 6191, 3 februarie 1924, p. 3. Aceste foiletoane au fost reproduse apoi în volumul ***Piatra din capul unghiului,*** în care Gala Galaction alcătuieşte o amplă expunere a principiilor de bază ale religiei ortodoxe.

în ***Solidaritatea,*** an. VI, nr. 10-11-12, din aprilie 1926, p. 221, volumul a fost prezentat ca un „adevărat breviar de credinţă ortodoxă". în ***Noua revistă bisericească,*** an. VIII, nr. 3, iunie 1926, p. 46, volumul era criticat pe motiv că ar discredita preoţimea ortodoxă, ceea ce nu era adevărat.

MEDITARE LA RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ ADICĂ LA „TATĂL NOSTRU"

A apărut mai întâi sub semnătura Duhovnicul Grigorie, cu titlul ***Cartea creştinului ortodox sau Meditare la Rugăciunea Domnească,*** Bucureşti, Tipografia „Naţională" Jean Ioncscu & Co, 1926. Pe copertă se menţiona: „Se vinde pentru strângerea de fonduri pentru construcţia bisericii Sf. împ. Constantin şi Elena, Bucureşti, Griviţa, Puţul lui Crăciun".

O a doua ediţie, cu titlul ***Meditare la Rugăciunea Domnească adică la „Tatăl Nostru",*** Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1927, are o prefaţă a P. Sf. Episcop Dr. Grigoie Gh. Comşa al Aradului:

,AŞ[a] suntem noi oamenii: visăm fericiri viitoare şi dăm uitării fericirea clipei de faţă. Dar şi mai rău este când atât fericirea de acum cât şi cea viitoare o căutăm în vremelniciile sfâşietoare de oameni.

De aceea, iubite şi bunule creştine, vino şi citeşte gândurile creştineşti ale învăţatului şi iscusitului duhovnic Grigorie, care nu este altul decât de Dumnezeu însufleţitul părinte Grigorie Pişculescu, cunoscut sub numele literar de Gala Galaction, profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău. Să te bucuri, creştine, ca părintele Grigorie ne-a făcut cinstea să scrie pentru noi această cărticică, din care vom vedea cât de departe stăm de dreptul de a zice lui Dumnezeu: ***Tatăl Nostru.*** I

Aşteptăm îndreptări in multe inimi prin citirea acestor meditaţii. Ele sunt bune şi pentru intelectuali, căci cei cari le vor citi, vor deveni mai buni, vor înţelege că sunt fraţi, cum citim la Matei c. 23.

Ne bucurăm că prin aceasta înfăptuim şi o dorinţă a intelectualilor mireni din adunarea eparhială a Aradului, care chiar în anul acesta a hotărât ca în «Biblioteca Creştinului» să, se tipărească lucrări şi pentru intelectuali. Forma uşoară şi limba plastică ajută ca meditaţiile să poată fi citite cu folos de către toţi.

închei, făcând cunoscut că părintele Gala Galaction e vrednic să ne rugăm pentru dânsul, ca Dumnezeu să-1 ajute a traduce şi ***Vechiul Testament,*** după ce ***Noul Testament*** a apărut deja în traducerea aceluiaşi autor."

în ***Luminătorul,*** an. LXI, nr. 6, din 15 martie 1928, arhimandritul I. Scriban arăta că expunerea Iui Gala Galaction „este scrisă cu mult meşteşug, cu miez şi cu cheag de multă lumină".

RĂBDARE ŞI NĂDEJDE

Conferinţă ţinută deţinuţilor de la închisoarea Chişinău în ziua de 25 martie 1928.

Sub egida Ministerului Justiţiei, Direcţia Generală a închisorilor, în „Biblioteca de moralizare a deţinuţilor".

Broşura mai cuprinde:

Mântuirea sufletului prin lisus Christos. Conferinţă ţinută Ia închisoarea din Chişinău în ziua de 19 februarie 1918 de Pr.Gh. Ţinică;

învierea omului prin lisus Christos. Conferinţă ţinută la închisoarea din Chişinău în ziua de 26 februarie 1928 de Pr.Gh. Ţinică.

La sfârşitul broşurii se scrie „Spre ştiinţă: Pildele şi sfaturile trecute pe fiecare pagină sunt luate din broşura ***Pilde şi sfaturi înţelepte*** culese de dl. Simion E- Ni cui eseu"

VLAHUŢĂ

Bucureşti, „Vremea", 1944

Cartea cuprinde câteva articole în care Gala Galaction evocă pe autorul ***României pitoreşti:***

„Scrie-ne ceva despre Vlahuţă", în ***Flacăra,*** an. III, nr. 21, 8 martie 1994,p.174;

Amintiri despre Vlahuţă, în *Adevărul literar si artistic,* an. IX, nr. 488,13 aprilie 1930, p. 1;

Dragoslovenii hi Vlahuţă, în *Vremea,* nr. 708, 25 iulie 1943, p. 4;

Gândind ia Alexandru VJahuţă, în *Săptămâna CFR,* an. V, nr. 38, 20 februarie 1944, p. 5.

In aceastS carte nu au fost incluse articolele lui Gala Galaction:

Acolo s-ar fi cuvenit să fie mormântul lui Vlahuţă, apărut în *Adevărul literar şi artistic,* an. IX, nr. 570, 8 noiembrie 1931, p. 1;

Icoana lui Alexandru vlahuţă, în *Steluţa,* an. 1, nr. 3, 1 iulie 1932, p.11.

O LUME NOUĂ

Printr-un mod specific gândirii sale, Gala Galaction a atribuit creştinismului funcţii sociale, adapt&ndu-le marilor sale principii de umanitate. In concepţia sa, creştinismul se dedică în primul rând durerilor populare. Teoretizarea acestei concepţii o întâlnim încă din prima perioadă a activităţii sale creatoare, în articolul *Mireasa Domnului la masa lui Irod,* apărut în *Flacăra,* an. I, nr. 30, din 12 mai 1912, p. 236, în care revela că „Iisus Christos a fost şi este al săracilor", „a fost şi este al dezmoştenitilor", „a fost şi este al tuturor împovăraţilor şi nedreptăţiţilor".

Gala Galaction prezintă unul dintre cele mai interesante cazuri în care, pornindu-se de la concepţia creştinismului închinat durerilor populare, s-a ajuns la o atitudine de sinceră simpatie faţă de viaţa, frământările şi aspiraţiile maselor muncitoare, de încredere declarată în lupta pentru dreptate şi libertate a celor asupriţi. Cheia cu care putem pătrunde şi înţelege această structură unică prin nota ei specifică ieşită din comun ne-o oferă articolul său *La mormântul lui Frimu,* apărut în ziarul *Chemarea,* an. II, nr. 17, din 20 aprilie 1919, p. 1, articol care constituie o tulburătoare autoanaliză. Meditând în faţa mormântului acestui luptător socialist. Gala Galaction îşi mărturiseşte zbuciumul lăuntric, pendularea între două credinţe, cea creştină şi cea socialistă, pe amândouă dorind să le îmbrăţişeze şi să le slujească cu sinceritate, în egală măsură, conciliere care - şi scriitorul însuşi era conştient de acest lucru - este practic imposibilă „Scump prieten, inimă fierbinte şi suflet de apostol! se adresează Gala Galaction - Ai voit să mântui eşti pe fraţii tăi, ai voit binele poporului, ai voit să potriveşti cu rindeaua ta - tâmplar sublim - nodurile şi scrijeliturile blestematei trupine sociale! Te priveam întotdeauna cu drag şi cu admiraţie. Iubeam avântul tău, veneram sfânta ta sinceritate şi mă plecam adânc, cum mi voi pleca întotdeauna, înaintea crezului tău socialist. Dar de ce nu pot să-1 spun şi eu pe de rost, convins şi tare, cum îl spuneai tu? De ce, dându-ţi ţie şi tovarăşilor tăi toată inima mea, nu pot să vă dau şi înregimentarea mea?" Scriitorul nu se poate integra cu totul în rândurile luptătorilor pe care îi admiră, deoarece nu se poate dezlega de legământul făcut în faţa Sfântului Altar: „Mi-am dat cuvântul şi credinţa mea în mod irevocabil celui mai mare dintre voi toţi, care aţi murit şi veţi tnai muri în spânzurători şi în puşcării", adică lui Iisus Christos, a cărui crucificare o vede ca simbol al supremei jertfe.

Încă de la începutul activităţii sale, Gala Galaction a infuzat creştinismului său un sens activ, i-a imprimat o direcţie polemică. Astfel, în evocarea *Narcişii,* publicată *Flacăra,* an. II, nr. 24, din 23 martie 1913, p. 180, preciza: „Creştinismul meu este astăzi social şi polemic". Atitudinea sa polemică s-a îndreptat împotriva nedreptăţilor şi inegalităţilor sociale, împotriva celor ce purtau pe faţă trufia bogăţiei nemuncite, împotriva profitorilor venali şi a corupţiei, dominantă şi în perioada contemporană. Începând din 1919, Gala Galaction devine un colaborator de frunte al ziarelor *Socialismul, Chemarea, Lumea nouă. Cuvântul liber, Avântul, Luptătorul,* în anii următori rămânând la fel de credincios publicaţiilor cu caracter democratic.

Articolele sale din această perioadă le-a reunit în volumul *O lume nouă,* apărut în Bucureşti, la Editura „Cugetarea", în 1919, cu următorul cuprins:

O lume nouă, în *Socialismul,* an. IX, nr. 129, 7 iulie 1919, p. 1;

Oglindă ca a noastră, în *Flacăra,* an. II, nr. 12, 5 ianuarie 1913, p. 89;

Advirginem redeuntem, în *Flacăra,* an. II, nr. 27, 20 aprilie 1913, p. 209;

Profir & Policarp, în *Chemarea,* an. II, nr. 27, 12 mai 1919, p. 1; nr. 41, 26 mai 1919, p. 1; nr. 75, 30 iunie 1919, p. 1;

întâi Mai, în *Chemarea,* an. II, nr. 34, 19 mai 1919, p.1;

Puterea celor mulţi, în *Chemarea,* an. II, nr. 60, 15 iunie 1919, p. 1;

La mormântul lui Frimu, în *Chemarea,* an. II, nr. 17,20 aprilie 1919, p. 1;

Ieşind de la Mecena, în *Lumea evree,* an. I, nr. 14, 16 august 1919, p. 14;

Manifestul lui Romain Rolland, în *Chemarea,* an. II, nr. 89, 14 iulie 1919, p.1.

La apariţia volumului, Andrei Branişte arăta, în *Cuvântul liber,* an. I, nr. 29, din 21 martie 1920, p. 28, că *„O lume nouă* aduce idei frumoase, idei înalte, cari se vântură în discursurile însufleţite ale marilor vizionari socialişti". în cronica sa din *Socialismul,* an. XIV, nr. 78, din 11 aprilie 1920, p. 2, Ion Pas spunea despre Gala Galaction: „Prietenul nostru e scriitorul prin excelenţă cetăţean în deosebire de toţi ceilalţi cari ţinând un condei în mână se complac în cea mai lamentabilă indiferenţă faţă de frământările atât de multiple cari preocupă azi masele". Andrei Branişte a revenit asupra volumului *O lume nouă,* într-un comentariu mai amplu publicat în *Viaţa românească,* an. XII, nr. 2, aprilie 1920, p. 330, în care scria: „D. Galaction a înţeles nota vremii noastre şi datoria unui scriitor în asemenea împrejurări [...]. Scriitorii noştri, în majoritatea lor, cred câ pot continua firul întrerupt brusc în august 1916. Uită că de atunci şi

până acum s-a dărâmat o lume şi a-a clădit alta. Uită că, în doi ani, fiecare suflet a evoluat, s-a schimbat temeinic şi a început să întrezărească idealurile în faţa cărora rămânea orb până acum. Nu simt că cititorul vrea altceva, mai mult decât o descripţie corectă; ceva mai viu, mai complicat, mai aproape de sufletul şi frământările lui, ceva, în care să se răsfrângă viaţa de azi. Ceva din aceste preocupări sociale - puţin fireşte - se întrevede în broşura dlui Galaction. Artistul acesta care visa, care rătăcea în lumea din ***Copca Rădvanului,*** pe care-1 interesa idila din De ***la noi, la Cladova,*** trăieşte pe pământ, între noi şi e pătruns de fiorii care agită mulţimea." în finalul comentariului său, Andrei Branişte aprecia: „Lirismul avântat, pe care-1 răspândeşte Galaction în rândurile despre ***întâi Mai,*** în evocarea procesiunii ***La mormântul lui Frimu,*** în sugestiva redare a ***Puterii celor mulţi,*** în frumosul articol despre ***Manifestul lui Romain Rolland,*** sau în minunata, simbolica povestire a lui Corneliu, din dialogul ***Ieşind de la Mecena,*** lirismul acesta bogat, larg, împrăştiat cu dărnicia unui prodig, creează cărţii atmosfera îmbietor de caldă a unui imn întru slăvirea lumii noi".

Volumul ***O lume nouă*** a apărut într-o nouă ediţie, Bucureşti, Editura Partidului Social-Democrat, 1946, cu un sumar îmbogăţit, adăugând ciclul ***Siluete de o clipă:***

Cea dintâi, în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 160, 11 august 1919, p. 1;

Pâinea & Co., în Socialismul, an. IX, nr. 252,16 februarie 1919, p. 1;

într-o seară, în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 186, 8 septembrie 1919, p. 1;

Erau sute, erau mii apare cu titlul ***Mitingul de la Dacia, în Socialismul.*** an. IX, nr. 245, din 9 noiembrie 1919, p. 1.

batalioane a plebei proletare", în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 292, 26 decembrie 1919, p. 1;

Poartă o şapcă neagră..., în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 219, 6 octombrie 1919, p. 1;

jfoi ţăranii de la ţară...", în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 220, 13 octombrie 1919, p. I, şi nr. 227, 19 octombrie 1919, p. 1;

Preotesele Venerei, în ***Socialismul,*** an. X, nr. 89,26 aprilie 1920, p. 1;

între „ Capsa " şi Palat, în Socialismul, an. IX, nr. 234, 27 octombrie 1919, p. 1.

De asemenea, ediţia din 1946 reproducea, ***în Anexe,*** următoarele articole:

Ziua de Armindeni, în Jurnalul de dimineaţă, 2 mai 1946, p. 1;

Poet şi proletar, în Chemarea, an. II, nr. 82, 7 iulie 1919, p. 1;

Literatură pentru cei mulţi şi dornici, în ***Socialismul,*** an. IX, nr. 153, 4 august 1919, p. 1;

în anul nou sosit, la Libertatea, an. II, nr. 415,31 decembrie 1945, p. 1;

Rechemând pe Romain Rolland, în Jurnalul de dimineaţă, an. VIII, nr. 358, 4 februarie 1946, p. 1.

Ediţia din 1946 a volumului ***O lume nouă*** se deschidea cu următoarea prefaţă, semnată de I.R. Şomuz, intitulată ***Gala Galaction şi socialismul:***

„Mi se întâmplă uneori ca pe stradă privirea să-mi fie izbită de silueta în haine preoţeşti a scriitorului Gala Galaction. Mă uit atunci lung la barba albă de patriarh, la ochii migdalaţi în ale căror catifelate ape se înmănunche atât de ciudat extazul şi blânda malițiozitate, căutătura spre interior a creştinului şi căutătura spre exterior a scriitorului. Şi nu-mi pot stăpâni o nedumerire. Ce caută acest om rar, această personalitate într-adevăr excepţională, în peisajul destul de searbăd al literelor române?

Imensa majoritate a literaţilor noştri contemporani a dus o existenţi, dacă nu idilici, în orice caz de o tihni bugetivori, lipsiţi de prea adânci experienţe interioare, şi cu o linie prea puţin zbuciumată în viaţa cea de toate zilele. Poate cineva să nu fie în totul de acord cu drumurile bătătorite de Gala Galaction şi de rosturile ta care s-a oprit acesta, socotindu-le ca limanul izbăvitor al împlinirii sale. Dar cine este acela care nu rămâne impresionat de înalta ţinută spirituală a omului şi a scriitorului, de linia chinuită a căutărilor sale întru atingerea unui ideal? Omul, literatul şi preotul s-au întrepătruns atât de desăvârşit, încât formează o aceeaşi fiinţă. Şi totuşi, este ta scriitor o obiectivitate atât de strictă de artist autentic ce ar fi de dorit s-o vedem la mulţi literaţi laici. Cu Galaţion se repeta într-o anumită măsură cazul lui Tolstoi, despre care Paul Zarifopol spunea ci a fost «artist firi voie» chiar atunci când el voia numai să fie un căutător de Dumnezeu şi un predicator moralizator.

Trăim într-o vreme când mulţi intelectuali, cari n-au avut niciodată nimic comun cu socialismul, îşi descoperă subit vechi înclinări socialiste. Mai mult, aceştia devin agresivi, în atitudinile lor de neofiţi se arată mai dogmatici şi mai rigizi decât marxiştii cu experienţă şi state de serviciu. Gala Galaction care are foarte vechi legături cu socialismul - de pe vremea adolescenţei sale, când frecventa celebra «Sală Sotir», şi de pe vremea tinereţii sate, când scria la ***Viaţa socială*** - este însă un om modest şi un intelectual cinstit. Vorbind ziarului ***Libertatea poporului*** din Arad, Galaction, după ce a evocat o seamă de amintiri, a arătat care sunt legăturile dintre creştinism şi socialism fără ca să meargă însă până acolo, cum fac unii neofiţi cu zel suspect, de a identifica socialismul cu creştinismul:

«...Creştinismul este în primul loco comoară a inimei şi o problemă între Dumnezeu şi om. Socialismul este o învăţătură omenească, un sistem pământesc, dar generos şi, într-un chip ciudat, rudă cu creştinismul. Un creştin pornind de la concepţia sa suprapâmântcască se poate întâlni şi trebuie să se întâlnească, cinstit şi frăţeşte, cu un socialist, care în chip practic doreşte şi el frăţia între oameni, în stăpânirea dreaptă a bunurilor vieţii şi sănătatea morală pentru toţi semenii săi. Ceea ce spun eu, este desigur un chip de a concretiza socialismul prea impropriu şi poetic. Dar, aşa simt şi aşa-1 trăiesc de când eram de 16 ani. Faţă în faţă cu doctrina sistematică socialistă şi faţă în faţă - aş zice - cu vocabularul tehnic socialist, simţirile şi caracterizările mele sunt primitive... Când sunt mai bun şi mai creştin în inima mea, bag de seamă că sunt un adevărat socialist. Şi, când mă bucur de simţirea mea socialistă şi deschid braţele mele în faţa lumii suferinde şi dezmoştenite, înţeleg că nu fac altceva decât să fiu pe calea poruncilor creştine. Socialismul nu trebuie redus şi

confundat în nici un fel cu concepția creștină. Dar, nu se poate concepție creștină care să nu implice larg în ea ideologia și practica socialistă.»

Prin aceasta limpede delimitare, Oala Oalaction a ados un mare și real serviciu atât socialismului cât și creștinismului. £1 a arătat că un creștin poate și trebuie să fie socialist, iară însă ca să rezulte de aici că și reciproca este exactă; adică nu este implicit ca un socialist să fie un adept al metafizicei creștine. Socialismul și creștinismul sunt concepții despre lume ce stau pe planuri diferite, însă se ating pe un anumit plan al desăvârșirii condiției omenești.

Adăugam că interesantele mărturisiri ale lui Gala Galaction au fost făcute ziarului socialist din Arad cu prilejul prezenței sale în acel oraș unde a conferențiat despre ***Originile biblice ale democrației*** și unde a fost sărbătorit cu multă însuflețire de cetățenii orașului."

CUPRINS

Redactor: DACIANA VLĂDOIU
Tehnoredactor: VASILE CIUCA